ඛුද්දකනිකායෙ

චරියාපිටක-අට්ඨකථා

ධම්මවිචය

පටුන

ගන්ථාරම්භකථා 1

නිදානකථා 3

1. අකිත්තිවග්ගො 18

1. අකිත්තිචරියාවණ්ණනා 18

2. සඞ්ඛබ්‍රාහ්මණචරියාවණ්ණනා 25

3. කුරුරාජචරියාවණ්ණනා 30

4. මහාසුදස්සනචරියාවණ්ණනා 35

5. මහාගොවින්දචරියාවණ්ණනා 39

6. නිමිරාජචරියාවණ්ණනා 45

7. චන්දකුමාරචරියාවණ්ණනා 50

8. සිවිරාජචරියාවණ්ණනා 55

9. වෙස්සන්තරචරියාවණ්ණනා 65

10. සසපණ්ඩිතචරියාවණ්ණනා 89

2. හත්ථිනාගවග්ගො 97

1. මාතුපොසකචරියාවණ්ණනා 97

2. භූරිදත්තචරියාවණ්ණනා 101

3. චම්පෙය්‍යනාගචරියාවණ්ණනා 108

4. චූළබොධිචරියාවණ්ණනා 113

5. මහිංසරාජචරියාවණ්ණනා 119

6. රුරුමිගරාජචරියාවණ්ණනා 122

7. මාතඞ්ගචරියාවණ්ණනා 128

8. ධම්මදෙවපුත්තචරියාවණ්ණනා 135

9. අලීනසත්තුචරියාවණ්ණනා 140

10. සඞ්ඛපාලචරියාවණ්ණනා 146

3. යුධඤ්ජයවග්ගො 152

1. යුධඤ්ජයචරියාවණ්ණනා 152

2. සොමනස්සචරියාවණ්ණනා 155

3. අයොඝරචරියාවණ්ණනා 162

4. භිසචරියාවණ්ණනා 165

5. සොණපණ්ඩිතචරියාවණ්ණනා 172
6. තෙමියචරියාවණ්ණනා 178
7. කපිරාජචරියාවණ්ණනා 188
8. සච්චතාපසචරියාවණ්ණනා 190
9. වට්ටපොතකචරියාවණ්ණනා 192
10. මච්ඡරාජචරියාවණ්ණනා 195
11. කණ්හදීපායනචරියාවණ්ණනා 198
12. මහාසුතසොමචරියාවණ්ණනා 204
13. සුවණ්ණසාමචරියාවණ්ණනා 212
14. එකරාජචරියාවණ්ණනා 216
15. මහාලොමහංසචරියාවණ්ණනා 220
උද්දානගාථාවණ්ණනා 224
නිගමනකථා 278

"ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා."

(මහා සුඤ්ඤත සුත්තං; මජ්ඣිම නිකායො, උපරිපණ්ණාසකො, සුඤ්ඤත වග්ගො.)

පටුන සංස්කරණය - භික්ඛු ධම්මවිහාරි

(ඡට්ඨ සංගායනා ත්‍රිපිටක වැඩසටහනින් උපුටා සකසන ලදී)

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

ඛුද්දකනිකායෙ

චරියාපිටක-අට්ඨකථා

ගන්ථාරම්භකථා

චරියා සබ්බලොකස්ස, හිතා යස්ස මහෙසිනො;
අචින්තෙය්‍යානුභාවං තං, වන්දෙ **ලොකග්ගනායකං.**

විජ්ජාචරණසම්පන්නා, යෙන නීයන්ති ලොකතො;
වන්දෙ තමුත්තමං **ධම්මං,** සම්මාසම්බුද්ධපූජිතං.

සීලාදිගුණසම්පන්නො, ඨිතො මග්ගඵලෙසු යො;
වන්දෙ **අරියසඞ්ඝං** තං, පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං අනුත්තරං.

වන්දනාජනිතං පුඤ්ඤං, ඉති යං රතනත්තයෙ;
හතන්තරායො සබ්බත්ථ, හුත්වාහං තස්ස තෙජසා.

ඉමස්මිං භද්දකප්පස්මිං, සම්භතා යා සුදුක්කරා;
උක්කංසපාරමිප්පත්තා, දානපාරමිතාදයො.

තාසං සම්බොධිචරියානං, ආනුභාවවිභාවනං;
සක්කෙසු නිග්‍රොධාරාමෙ, වසන්තෙන මහෙසිනා.

යං ධම්මසෙනාපතිනො, සබ්බසාවකකෙතුනො;
ලොකනාථෙන **චරියා-පිටකං** නාම දෙසිතං.

යං ඛුද්දකනිකායස්මිං, සඞ්ගායිංසු මහෙසයො;
ධම්මසඞ්ගාහකා සත්ථු, හෙතුසම්පත්තිදීපනං.

තස්ස සම්බොධිසම්භාර-විභාගනයයොගතො;
කිඤ්චාපි දුක්කරා කාතුං, **අත්ථසංවණ්ණනා** මයා.

සහ සංවණ්ණනං යස්මා, ධරතෙ සත්ථු සාසනං;
පුබ්බාචරියසීහානං, තිට්ඨතෙව විනිච්ඡයො.

තස්මා තං අවලම්බිත්වා, ඔගාහිත්වා ච සබ්බසො;
ජාතකානුපනිස්සාය, පොරාණට්ඨකථානයං.

නිස්සිතං වාචනාමග්ගං, සුවිසුද්ධමනාකුලං;
මහාවිහාරවාසීනං, නිපුණත්ථවිනිච්ඡයං.

නීතනෙය්‍යත්ථභෙදා ච, පාරමී පරිදීපයං;
කරිස්සාමි තං **චරියා-පිටකස්සත්ථවණ්ණනං**.

ඉති ආකඞ්ඛමානස්ස, සද්ධම්මස්ස චිරට්ඨිතිං;
විභජන්තස්ස තස්සත්ථං, නිසාමයථ සාධවොති.

තත්ථ **චරියාපිටක**න්ති කෙනට්ඨෙන චරියාපිටකං? අතීතාසු ජාතීසු සත්ථු චරියානුභාවප්පකාසිනී පරියත්තීති කත්වා, පරියත්තිඅත්ථො හි අයං පිටකසද්දො, ‘‘මා පිටකසම්පදානෙනා’’තිආදීසු (අ. නි. 3.66) විය. අථ වා යස්මා සා පරියත්ති තස්සෙව සත්ථු පුරිමජාතීසු චරියානං ආනුභාවප්පකාසනෙන භාජනභූතා, තස්මාපි ‘‘චරියාපිටක’’න්ති වුච්චති, භාජනත්ථොපි හි පිටකසද්දො නිද්දිට්ඨො ‘‘අථ පුරිසො ආගච්ඡෙය්‍ය, කුදාලපිටකං ආදායා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.228; අ. නි. 3.70) විය. තං පනෙතං **චරියාපිටකං** විනයපිටකං, සුත්තන්තපිටකං, අභිධම්මපිටකන්ති තීසු පිටකෙසු **සුත්තන්තපිටක**පරියාපන්නං. දීඝනිකායො, මජ්ඣිමනිකායො, සංයුත්තනිකායො, අඞ්ගුත්තරනිකායො, ඛුද්දකනිකායොති පඤ්චසු නිකායෙසු **ඛුද්දකනිකාය**පරියාපන්නං. සුත්තං, ගෙය්‍යං, වෙය්‍යාකරණං, ගාථා, උදානං, ඉතිවුත්තකං, ජාතකං, අබ්භුතධම්මං, වෙදල්ලන්ති නවසු සාසනඞ්ගෙසු **ගාථා**සඞ්ගහං.

‘‘ද්වාසීති බුද්ධතො ගණ්හිං, ද්වෙසහස්සානි භික්ඛුතො;
චතුරාසීති සහස්සානි, යෙ මෙ ධම්මා පවත්තිනො’’ති. (ථෙරගා. 1027) –

එවං ධම්මභණ්ඩාගාරිකෙන පටිඤ්ඤාතෙසු චතුරාසීතියා ධම්මක්ඛන්ධසහස්සෙසු කතිපයධම්මක්ඛන්ධසඞ්ගහං. වග්ගතො අකිත්තිවග්ගො, හත්ථිනාගවග්ගො, යුධඤ්ජයවග්ගොති වග්ගත්තයසඞ්ගහං. චරියතො අකිත්තිවග්ගෙ දස, හත්ථිනාගවග්ගෙ දස, යුධඤ්ජයවග්ගෙ පඤ්චදසාති පඤ්චතිංසචරියාසඞ්ගහං. තීසු වග්ගෙසු **අකිත්තිවග්ගො** ආදි, චරියාසු **අකිත්තිචරියා**. තස්සාපි –

‘‘කප්පෙ ච සතසහස්සෙ, චතුරො ච අසඞ්ඛියෙ;
එත්ථන්තරෙ යං චරිතං, සබ්බං තං බොධිපාචන’’න්ති. –

අයං ගාථා ආදි. තස්ස ඉතො පභුති අනුක්කමෙන අත්ථසංවණ්ණනා හොති.

ගන්ථාරම්භකථා නිට්ඨිතා.

නිදානකථා

සා පනායං අත්ථසංවණ්ණනා යස්මා දූරෙනිදානං, අවිදූරෙනිදානං, සන්තිකෙනිදානන්ති ඉමානි තීණි නිදානානි දස්සෙත්වා වුච්චමානා සුණන්තෙහි සමුදාගමතො පට්ඨාය සුට්ඨු විඤ්ඤාතා නාම හොති. තස්මා තෙසං නිදානානං අයං විභාගො වෙදිතබ්බො.

දීපඞ්කරදසබලස්ස පාදමූලස්මිඤ්හි කතාභිනීහාරස්ස මහාබොධිසත්තස්ස යාව තුසිතභවනෙ නිබ්බත්ති, තාව පවත්තො කථාමග්ගො **දූරෙනිදානං** නාම. තුසිතභවනතො පට්ඨාය යාව බොධිමණ්ඩෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණප්පත්ති, තාව පවත්තො කථාමග්ගො **අවිදූරෙනිදානං** නාම. මහාබොධිමණ්ඩතො පන පට්ඨාය යාව පච්චුප්පන්නවත්ථු, තාව පවත්තො කථාමග්ගො **සන්තිකෙනිදානං** නාම. ඉමෙසු තීසු නිදානෙසු යස්මා දූරෙනිදානඅවිදූරෙනිදානානි සබ්බසාධාරණානි, තස්මා තානි **ජාතකට්ඨකථායං** (ජා. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා) විත්ථාරිතනයෙනෙව විත්ථාරතො වෙදිතබ්බානි. සන්තිකෙනිදානෙ පන අත්ථි විසෙසොති තිණ්ණම්පි නිදානානං අයමාදිතො පට්ඨාය සඞ්ඛෙපකථා.

දීපඞ්කරස්ස භගවතො පාදමූලෙ කතාභිනීහාරො බොධිසත්තභූතො ලොකනාථො අත්තනො අභිනීහාරානුරූපං සමත්තිංසපාරමියො පූරෙත්වා, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසම්භාරං මත්ථකං පාපෙත්වා, තුසිතභවනෙ නිබ්බත්තො බුද්ධභාවාය උප්පත්තිකාලං ආගමයමානො, තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා තතො චුතො සක්‍යරාජකුලෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අනන්තෙන පරිහාරෙන මහන්තෙන සිරිසොභග්ගෙන වඩ්ඪමානො අනුක්කමෙන යොබ්බනං පත්වා එකූනතිංසෙ වයස්මිං කතමහාභිනික්ඛමනො, ඡබ්බස්සානි මහාපධානං පදහිත්වා, වෙසාඛපුණ්ණමායං බොධිරුක්ඛමූලෙ නිසින්නො සූරියෙ අනත්ථඞ්ගමිතෙයෙව මාරබලං විධමිත්වා පුරිමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරිත්වා, මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං විසොධෙත්වා, පච්ඡිමයාමෙ දියඩ්ඪකිලෙසසහස්සං ඛෙපෙත්වා, අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිමභිසම්බුජ්ඣි.

තතො තත්ථෙව සත්තසත්තාහෙ වීතිනාමෙත්වා, ආසාළ්හිපුණ්ණමායං බාරාණසිං ගන්ත්වා ඉසිපතනෙ මිගදායෙ **අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤ**ප්පමුඛා අට්ඨාරස බ්‍රහ්මකොටියො ධම්මාමතං පායෙන්තො, ධම්මචක්කං (සං. නි. 5.1081; මහාව. 13 ආදයො; පටි. ම. 2.30) පවත්තෙත්වා, **යසාදිකෙ** වෙනෙය්‍යෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා, තෙ සබ්බෙව සට්ඨි අරහන්තෙ ලොකානුග්ගහාය විස්සජ්ජෙත්වා, උරුවෙලං ගච්ඡන්තො කප්පාසිකවනසණ්ඩෙ තිංස **භද්දවග්ගියෙ** සොතාපත්තිඵලාදීසු පතිට්ඨාපෙත්වා, උරුවෙලං ගන්ත්වා අඩ්ඪුඩ්ඪානි පාටිහාරියසහස්සානි දස්සෙත්වා උරුවෙලකස්සපාදයො සහස්සජටිලපරිවාරෙ **තෙභාතිකජටිලෙ** විනෙත්වා, තෙහි පරිවුතො රාජගහනගරූපචාරෙ ලට්ඨිවනුය්‍යානෙ

නිසින්නො **බිම්බිසාර**ප්පමුඛෙ ද්වාදසනහුතෙ බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙ සාසනෙ ඔතාරෙත්වා, මගධරාජෙන කාරිතෙ වෙළුවනවිහාරෙ විහරති.

අථෙවං භගවති වෙළුවනෙ විහරන්තෙ සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙසු අග්ගසාවකට්ඨානෙ ඨපිතෙසු සාවකසන්නිපාතෙ ජාතෙ, සුද්ධොදනමහාරාජා ‘‘පුත්තො කිර මෙ ඡබ්බස්සානි දුක්කරකාරිකං චරිත්වා පරමාභිසම්බොධිං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො රාජගහං නිස්සාය වෙළුවනෙ විහරතී’’ති සුත්වා දසපුරිසසහස්සපරිවාරෙ, අනුක්කමෙන දස අමච්චෙ පෙසෙසි ‘‘පුත්තං මෙ ඉධානෙත්වා දස්සෙථා’’ති. තෙසු රාජගහං ගන්ත්වා සත්ථු ධම්මදෙසනාය අරහත්තෙ පතිට්ඨිතෙසු කාළුදායිත්ථෙරෙන රඤ්ඤො අධිප්පායෙ ආරොචිතෙ භගවා වීසතිසහස්සඛීණාසවපරිවුතො රාජගහතො නික්ඛමිත්වා සට්ඨියොජනං කපිලවත්ථුං ද්වීහි මාසෙහි සම්පාපුණි. සක්‍යරාජානො ‘‘අම්හාකං ඤාතිසෙට්ඨං පස්සිස්සාමා’’ති සන්නිපතිත්වා නිග්‍රොධාරාමං භගවතො ච භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච වසනයොග්ගං කාරෙත්වා, ගන්ධපුප්ඵාදිහත්ථා පච්චුග්ගමනං කත්වා, සත්ථාරං නිග්‍රොධාරාමං පවෙසෙසුං. තත්‍ර භගවා වීසතිසහස්සඛීණාසවපරිවුතො පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදි. සාකියා මානත්ථද්ධා සත්ථු පණිපාතං නාකංසු. භගවා තෙසං අජ්ඣාසයං ඔලොකෙත්වා මානං භඤ්ජිත්වා තෙ ධම්මදෙසනාය භාජනෙ කාතුං අභිඤ්ඤාපාදකං චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය ආකාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා තෙසං සීසෙ පාදපංසුං ඔකිරමානො විය, කණ්ඩම්බරුක්ඛමූලෙ කතපාටිහාරියසදිසං යමකපාටිහාරියං අකාසි. රාජා තං අච්ඡරියං දිස්වා ‘‘අයං ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො’’ති වන්දි. රඤ්ඤා පන වන්දිතෙ තෙ ඨාතුං නාම න සක්කොන්ති, සබ්බෙපි සාකියා වන්දිංසු.

තදා කිර භගවා යමකපාටිහාරියං කරොන්තො ලොකවිවරණපාටිහාරියම්පි අකාසි – යස්මිං වත්තමානෙ මනුස්සා මනුස්සලොකෙ යථාඨිතා යථානිසින්නාව චාතුමහාරාජිකතො පට්ඨාය යාව අකනිට්ඨභවනා සබ්බෙ දෙවෙ තත්ථ තත්ථ අත්තනො භවනෙ කීළන්තෙ දිබ්බානුභාවෙන ජොතන්තෙ මහතිං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවන්තෙ සන්තානි සමාපත්තිසුඛානි අනුභවන්තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං ධම්මං සාකච්ඡන්තෙ ච බුද්ධානුභාවෙන අත්තනො මංසචක්ඛුනාව පස්සන්ති. තථා හෙට්ඨාපථවියං අට්ඨසු මහානිරයෙසු, සොළසසු ච උස්සදනිරයෙසු, ලොකන්තරනිරයෙ චාති තත්ථ තත්ථ මහාදුක්ඛං අනුභවමානෙ සත්තෙ පස්සන්ති. දසසහස්සිලොකධාතුයං දෙවා මහච්චදෙවානුභාවෙන තථාගතං උපසඞ්කමිත්වා අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතා පඤ්ජලිකා නමස්සමානා පයිරුපාසන්ති, බුද්ධගුණපටිසංයුත්තා ගාථායො උදාහරන්තා ථොමෙන්ති අප්ඵොටෙන්ති හසන්ති පීතිසොමනස්සං පවෙදෙන්ති. යං සන්ධාය වුත්තං –

‘‘භුම්මා මහාරාජිකා තාවතිංසා, යාමා ච දෙවා තුසිතා ච නිම්මිතා;

පරනිම්මිතා යෙපි ච බ්‍රහ්මකායිකා, ආනන්දිතා විපුලමකංසු ඝොස''න්ති. (බු. වං. 1.6)

තදා හි දසබලො ''අතුලං අත්තනො බුද්ධබලං දස්සෙස්සාමී''ති මහාකරුණාය සමුස්සාහිතො ආකාසෙ දසසහස්සචක්කවාළසමාගමෙ චඞ්කමං මාපෙත්වා, ද්වාදසයොජනවිත්ථතෙ සබ්බරතනමයෙ චඞ්කමෙ ඨිතො යථාවුත්තං දෙවමනුස්සනයනවිහඞ්ගානං එකනිපාතභූතමච්ඡරියං අනඤ්ඤසාධාරණං බුද්ධානං සමාධිඤාණානුභාවදීපනං පාටිහාරියං දස්සෙත්වා, පුන තස්මිං චඞ්කමෙ චඞ්කමන්තො වෙනෙය්‍යානං අජ්ඣාසයානුරූපං අචින්තෙය්‍යානුභාවාය අනොපමාය බුද්ධලීළාය ධම්මං දෙසෙසි. තෙන වුත්තං –

''න හෙතෙ ජානන්ති සදෙවමානුසා, බුද්ධො අයං කීදිසකො නරුත්තමො;
ඉද්ධිබලං පඤ්ඤාබලඤ්ච කීදිසං, බුද්ධබලං ලොකහිතස්ස කීදිසං.

''න හෙතෙ ජානන්ති සදෙවමානුසා, බුද්ධො අයං එදිසකො නරුත්තමො;
ඉද්ධිබලං පඤ්ඤාබලඤ්ච එදිසං, බුද්ධබලං ලොකහිතස්ස එදිසං.

''හන්දාහං දස්සයිස්සාමි, බුද්ධබලමනුත්තරං;
චඞ්කමං මාපයිස්සාමි, නභෙ රතනමණ්ඩිත''න්ති. (බු. වං. 1.3-5);

එවං තථාගතෙ අත්තනො බුද්ධානුභාවදීපනං පාටිහාරියං දස්සෙත්වා ධම්මං දෙසෙන්තෙ ආයස්මා ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තො රාජගහෙ ගිජ්ඣකූටපබ්බතෙ ඨිතො දිබ්බචක්ඛුනා පස්සිත්වා, තෙන බුද්ධානුභාවසන්දස්සනෙන අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතො ''හන්දාහං භිය්‍යොසොමත්තාය බුද්ධානුභාවං ලොකස්ස පාකටං කරිස්සාමී''ති සඤ්ජාතපරිවිතක්කො අත්තනො පරිවාරභූතානං පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං තමත්ථං ආරොචෙත්වා ඉද්ධියා ආකාසෙන තාවදෙව ආගන්ත්වා සපරිවාරො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලමඤ්ජලිං සිරසි පග්ගය්හ තථාගතස්ස මහාභිනීහාරං පාරමිපරිපූරණඤ්ච පුච්ඡි. භගවා තං කායසක්ඛිං කත්වා තත්ථ සන්නිපතිතමනුස්සානඤ්චෙව දසසහස්සචක්කවාළදෙවබ්‍රහ්මානඤ්ච අත්තනො බුද්ධානුභාවං පරිදීපයන්තො **බුද්ධවංසං** දෙසෙසි. තෙන වුත්තං –

''සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤො, සමාධිජ්ඣානකොවිදො;
පඤ්ඤාය පාරමිප්පත්තො, පුච්ඡති ලොකනායකං.

''කීදිසො තෙ මහාවීර, අභිනීහාරො නරුත්තම;
කම්හි කාලෙ තයා ධීර, පත්ථිතා බොධිමුත්තමා.

‘‘දානං සීලඤ්ච නෙක්ඛම්මං, පඤ්ඤා වීරියඤ්ච කීදිසං;
ඛන්ති සච්චමධිට්ඨානං, මෙත්තුපෙක්ඛා ච කීදිසා.

‘‘දස පාරමී තයා ධීර, කීදිසී ලොකනායක;
කථං උපපාරමී පුණ්ණා, පරමත්ථපාරමී කථං.

‘‘තස්ස පුට්ඨො වියාකාසි, කරවීකමධුරගිරො;
නිබ්බාපයන්තො හදයං, හාසයන්තො සදෙවක’’න්ති. (බු. වං. 1.74-78);

එවං භගවතා බුද්ධවංසෙ දෙසිතෙ ආයස්මා ධම්මසෙනාපති ‘‘අහො බුද්ධානං හෙතුසම්පදා, අහො සමුදාගමසම්පත්ති, අහො මහාභිනීහාරසම්පත්ති, දුක්කරං වත භගවතා කතං එත්තකං කාලං එවං පාරමියො පූරෙන්තෙන, එවංවිධස්ස බොධිසම්භාරසම්භරණස්ස අනුච්ඡවිකමෙව චෙතං ඵලං, යදිදං සබ්බඤ්ඤුතා බලෙසු ච වසීභාවො එවංමහිද්ධිකතා එවංමහානුභාවතා’’ති බුද්ධගුණාරම්මණං ඤාණං පෙසෙසි. සො අනඤ්ඤසාධාරණං භගවතො සීලං සමාධි පඤ්ඤා විමුත්ති විමුත්තිඤාණදස්සනං හිරිඔත්තප්පං සද්ධාවීරියං සතිසම්පජඤ්ඤං සීලවිසුද්ධි දිට්ඨිවිසුද්ධි සමථවිපස්සනා තීණි කුසලමූලානි තීණි සුචරිතානි තයො සම්මාවිතක්කා තිස්සො අනවජ්ජසඤ්ඤායො තිස්සො ධාතුයො චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ඉද්ධිපාදා චත්තාරො අරියමග්ගා චත්තාරි අරියඵලානි චතස්සො පටිසම්භිදා චතුයොනිපරිච්ඡෙදකඤාණානි චත්තාරො අරියවංසා චත්තාරි වෙසාරජ්ජඤාණානි පඤ්ච පධානියඞ්ගානි පඤ්චඞ්ගිකො සම්මාසමාධි පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි පඤ්ච නිස්සරණියා ධාතුයො පඤ්ච විමුත්තායතනඤාණානි පඤ්ච විමුත්තිපරිපාචනීයා ධම්මා ඡ සාරණීයා ධම්මා ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි ඡ ගාරවා ඡ නිස්සරණියා ධාතුයො ඡ සතතවිහාරා ඡ අනුත්තරියානි ඡ නිබ්බෙධභාගියා සඤ්ඤා ඡ අභිඤ්ඤා ඡ අසාධාරණඤාණානි සත්ත අපරිහානියා ධම්මා සත්ත අරියධනානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා සත්ත සප්පුරිසධම්මා සත්ත නිද්දසවත්ථූනි සත්ත සඤ්ඤා සත්ත දක්ඛිණෙය්‍යපුග්ගලදෙසනා සත්ත ඛීණාසවබලදෙසනා අට්ඨ පඤ්ඤාපටිලාභහෙතුදෙසනා අට්ඨ සම්මත්තානි අට්ඨ ලොකධම්මාතික්කමා අට්ඨ ආරම්භවත්ථූනි අට්ඨ අක්ඛණදෙසනා අට්ඨ මහාපුරිසවිතක්කා අට්ඨ අභිභායතනදෙසනා අට්ඨ විමොක්ඛා නව යොනිසොමනසිකාරමූලකා ධම්මා නව පාරිසුද්ධිපධානියඞ්ගානි නව සත්තාවාසදෙසනා නව ආඝාතප්පටිවිනයා නව පඤ්ඤා නව නානත්තදෙසනා නව අනුපුබ්බවිහාරා දස නාථකරණා ධම්මා දස කසිණායතනානි දස කුසලකම්මපථා දස සම්මත්තානි දස අරියවාසා දස අසෙක්ඛා ධම්මා දස රතනානි දස තථාගතබලානි එකාදස මෙත්තානිසංසා ද්වාදස ධම්මචක්කාකාරා තෙරස ධුතඞ්ගගුණා චුද්දස බුද්ධඤාණානි පඤ්චදස විමුත්තිපරිපාචනීයා ධම්මා සොළසවිධා ආනාපානස්සති සොළස අපරම්පරියා ධම්මා අට්ඨාරස බුද්ධධම්මා

එකූනවීසති පච්චවෙක්ඛණඤාණානි චතුචත්තාලීස ඤාණවත්ථූනි පඤ්ඤාස උදයබ්බයඤාණානි පරොපණ්ණාස කුසලධම්මා සත්තසත්තති ඤාණවත්ථූනි චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසමාපත්තිසඤ්චාරිතමහාවජිරඤාණං අනන්තනයසමන්තපට්ඨානපවිචයපච්චවෙක්ඛණදෙසනාඤාණානි තථා අනන්තාසු ලොකධාතූසු අනන්තානං සත්තානං ආසයාදිවිභාවනඤාණානි චාති එවමාදිකෙ අචින්තෙය්‍යානුභාවෙ බුද්ධගුණෙ ධම්මන්වයතො අනුගච්ඡන්තො අනුස්සරන්තො නෙව අන්තං, න පමාණං පස්සි. ථෙරො හි අත්තනොපි නාම ගුණානං අන්තං වා පමාණං වා ආවජ්ජෙන්තො න පස්සති, සො භගවතො ගුණානං පමාණං කිං පස්සිස්සති? යස්ස යස්ස හි පඤ්ඤා මහතී ඤාණං විසදං, සො සො බුද්ධගුණෙ මහන්තතො සද්දහති, ඉති ථෙරො භගවතො ගුණානං පමාණං වා පරිච්ඡෙදං වා අපස්සන්තො ‘‘මාදිසස්ස නාම සාවකපාරමීඤාණෙ ඨිතස්ස බුද්ධගුණා ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිතුං න සක්කා, පගෙව ඉතරෙසං. අහො අචින්තෙය්‍යා අපරිමෙය්‍යභෙදා මහානුභාවා සබ්බඤ්ඤුගුණා, කෙවලං පනෙතෙ එකස්ස බුද්ධඤාණස්සෙව සබ්බසො ගොචරා, නාඤ්ඤෙසං. කථෙතුං පන සම්මාසම්බුද්ධෙහිපි විත්ථාරතො න සක්කායෙවා’’ති නිට්ඨමගමාසි. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණෙය්‍ය වණ්ණං, කප්පම්පි චෙ අඤ්ඤමභාසමානො;
> ඛීයෙථ කප්පො චිරදීඝමන්තරෙ, වණ්ණො න ඛීයෙථ තථාගතස්සා’’ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.304; 3.141; උදා. අට්ඨ. 53);

එවං බුද්ධානං ගුණමහන්තතං නිස්සාය උප්පන්නබලවපීතිසොමනස්සො පුන චින්තෙසි – ‘‘එවරූපානං නාම බුද්ධගුණානං හෙතුභූතා බුද්ධකාරකා ධම්මා පාරමියො අහො මහානුභාවා. කතමාසු නු ඛො ජාතීසු පාරමිතා පරිපාචිතා, කථං වා පරිපාකං ගතා, හන්දාහං ඉමමත්ථං පුච්ඡන්තො එවම්පි සමුදාගමතො පට්ඨාය බුද්ධානුභාවං ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස පාකටතරං කරිස්සාමී’’ති. සො එවං චින්තෙත්වා භගවන්තං ඉමං පඤ්හං අපුච්ඡි – ‘‘කතමාසු නු ඛො, භන්තෙ, ජාතීසු ඉමෙ බුද්ධකාරකා ධම්මා පරිපාචිතා, කථං වා පරිපාකං ගතා’’ති? අථස්ස භගවා තස්මිං රතනචඞ්කමෙ තිසන්ධිපල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා යුගන්ධරපබ්බතෙ බාලසූරියො විය විරොචමානො නිසින්නො ‘‘සාරිපුත්ත, මය්හං බුද්ධකාරකා ධම්මා සමාදානතො පට්ඨාය නිරන්තරං සක්කච්චකාරිතාය වීරියූපත්ථම්භෙන ච සබ්බෙසු කප්පෙසු භවතො භවං ජාතිතො ජාතිං පරිපච්චන්තායෙව අහෙසුං, ඉමස්මිං පන භද්දකප්පෙ ඉමාසු ජාතීසු තෙ පරිපක්කා ජාතා’’ති දස්සෙන්තො ‘‘කප්පෙ ච සතසහස්සෙ’’තිආදිනා චරියාපිටකං බුද්ධාපදානියන්ති දුතියාභිධානං ධම්මපරියායං අභාසි. අපරෙ පන ‘‘රතනචඞ්කමෙ චඞ්කමන්තො දෙවාතිදෙවො දෙවබ්‍රහ්මාදීහි පූජියමානො

නිග්‍රොධාරාමෙ ඔතරිත්වා වීසතිසහස්සඛීණාසවපරිවුතො පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නො භගවා වුත්තනයෙනෙව ආයස්මතා සාරිපුත්තෙන පුච්ඡිතො චරියාපිටකං දෙසෙසී''ති වදන්ති. එත්තාවතා දූරෙනිදානඅවිදූරෙනිදානානි සඞ්ඛෙපතො දස්සෙත්වා චරියාපිටකස්ස සන්තිකෙනිදානං විත්ථාරතො නිද්දිට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං. දූරෙනිදානං පන අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යවිභාවනායං ආවි භවිස්සතීති.

1. ඉදානි **''කප්පෙ ච සතසහස්සෙ''**තිආදිනයප්පවත්තාය චරියාපිටකපාළියා අත්ථසංවණ්ණනා හොති. තත්‍රායං **කප්ප**-සද්දො සඋපසග්ගො අනුපසග්ගො ච විතක්කවිධානපටිභාගපඤ්ඤත්තිකාලපරමායුසමණවොහාරසමන්තභාවාභිසද්දහන-ඡෙදනවිනියොගවිනයකිරියාලෙසන්තරකප්පතණ්හාදිට්ඨිඅසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යකප්පමහාකප්පාදීසු දිස්සති. තථා හෙස ''නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පො අබ්‍යාපාදසඞ්කප්පො''තිආදීසු (ම. නි. 3.137) විතක්කෙ ආගතො. ''චීවරෙ විකප්පං ආපජ්ජෙය්‍යා''තිආදීසු (පාරා. 642) විධානෙ, අධිකවිධානං ආපජ්ජෙය්‍යාති අත්ථො. ''සත්ථුකප්පෙන වත කිර, භො, සාවකෙන සද්ධිං මන්තයමානා න ජානිම්හා''තිආදීසු (ම. නි. 1.260) පටිභාගෙ. සත්ථුසදිසෙනාති අයඤ්හි තත්ථ අත්ථො. ''ඉධායස්මා, කප්පො''තිආදීසු (සු. නි. 1098) පඤ්ඤත්තියං. ''යෙන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමී''තිආදීසු (ම. නි. 1.387) කාලෙ. ''ආකඞ්ඛමානො, ආනන්ද, තථාගතො කප්පං වා තිට්ඨෙය්‍ය කප්පාවසෙසං වා''තිආදීසු (දී. නි. 2.178; උදා. 51) පරමායුම්හි. ආයුකප්පො හි ඉධ කප්පොති අධිප්පෙතො. ''අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පඤ්චහි සමණකප්පෙහි ඵලං පරිභුඤ්ජිතු''න්තිආදීසු (චූළව. 250) සමණවොහාරෙ. ''කෙවලකප්පං ජෙතවනං ඔභාසෙත්වා''තිආදීසු (ඛු. පා. 5.1; සු. නි. මඞ්ගලසුත්ත) සමන්තභාවෙ. ''සද්ධා සද්දහනා ඔකප්පනා අභිප්පසාදො''තිආදීසු (ධ. ස. 12) අභිසද්දහනෙ, සද්ධායන්ති අත්ථො. ''අලඞ්කතො කප්පිතකෙසමස්සූ''තිආදීසු (වි. ව. 1094; ජා. 2.22.1368) ඡෙදනෙ. ''එවමෙව ඉතො දින්නං, පෙතානං උපකප්පතී''තිආදීසු (ඛු. පා. 7.7; පෙ. ව. 20) විනියොගෙ. ''කප්පකතෙන අකප්පකතං සංසිබ්බිතං හොතී''තිආදීසු (පාචි. 371) විනයකිරියායං. ''අත්ථි කප්පො නිපජ්ජිතුං, හන්දාහං නිපජ්ජාමී''තිආදීසු ලෙසෙ. ''ආපායිකො නෙරයිකො කප්පට්ඨො සඞ්ඝභෙදකො…පෙ…. කප්පං නිරයම්හි පච්චතී''ති (ඉතිවු. 18; චූළව. 354; කථා. 657, 862) ච ආදීසු අන්තරකප්පෙ.

> ''න කප්පයන්ති න පුරෙක්ඛරොන්ති, ධම්මාපි තෙසං න පටිච්ඡිතාසෙ;
> න බ්‍රාහ්මණො සීලවතෙන නෙය්‍යො, පාරඞ්ගතො න පච්චෙති තාදී''ති. –

ආදීසු (සු. නි. 809) තණ්හාදිට්ඨීසු. තථා හි වුත්තං **නිද්දෙසෙ** ''කප්පාති උද්දානතො ද්වෙ කප්පා තණ්හාකප්පො දිට්ඨිකප්පො''ති (මහානි. 28). ''අනෙකෙපි සංවට්ටකප්පෙ අනෙකෙපි විවට්ටකප්පෙ''තිආදීසු (දී. නි. 1.244; ම. නි. 1.68) අසඞ්ඛෙය්‍යකප්පෙ. ''චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, කප්පස්ස අසඞ්ඛෙය්‍යානී''තිආදීසු (අ. නි. 4.156) මහාකප්පෙ. ඉධාපි මහාකප්පෙයෙව දට්ඨබ්බො (දී. නි. අට්ඨ. 1.29; 3.275; සං. නි. අට්ඨ. 1.1.1; අ. නි. අට්ඨ. 2.3.128; ඛු. පා. අට්ඨ. 5.එවමිච්චාදිපාඨවණ්ණනා).

තත්‍රායං **පදසිද්ධි** – කප්පියතීති කප්පො, එත්තකානි වස්සානීති වා එත්තකානි වස්සසතානීති වා එත්තකානි වස්සසහස්සානීති වා එත්තකානි වස්සසතසහස්සානීති වා සංවච්ඡරවසෙන ගණෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා කෙවලං සාසපරාසිඋපමාදීහි කප්පෙතබ්බො පරිකප්පෙතබ්බපරිමාණොති අත්ථො. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''කීව දීඝො නු ඛො, භන්තෙ, කප්පොති? දීඝො ඛො, භික්ඛු, කප්පො, සො න සුකරො සඞ්ඛාතුං 'එත්තකානි වස්සානී'ති වා 'එත්තකානි වස්සසතානී'ති වා 'එත්තකානි වස්සසහස්සානී'ති වා 'එත්තකානි වස්සසතසහස්සානී'ති වා. සක්කා පන, භන්තෙ, උපමං කාතුන්ති? 'සක්කා, භික්ඛූ'ති භගවා අවොච. සෙය්‍යථාපි, භික්ඛු, යොජනං ආයාමෙන යොජනං විත්ථාරෙන යොජනං උබ්බෙධෙන මහාසාසපරාසි. තතො වස්සසතස්ස වස්සසහස්සස්ස අච්චයෙන එකමෙකං සාසපං උද්ධරෙය්‍ය, ඛිප්පතරං ඛො සො, භික්ඛු, මහාසාසපරාසි ඉමිනා උපක්කමෙන පරික්ඛයං පරියාදානං ගච්ඡෙය්‍ය, න ත්වෙව කප්පො, එවං දීඝො ඛො, භික්ඛු, කප්පො''ති (සං. නි. 2.128).

ස්වායං මහාකප්පො සංවට්ටාදිවසෙන චතුඅසඞ්ඛෙය්‍යකප්පසඞ්ගහො. වුත්තම්පි චෙතං –

> ''චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, කප්පස්ස අසඞ්ඛෙය්‍යානි. කතමානි චත්තාරි? සංවට්ටො, සංවට්ටට්ඨායී, විවට්ටො, විවට්ටට්ඨායී''ති (අ. නි. 4.156).

තත්ථ තයො සංවට්ටා – තෙජොසංවට්ටො, ආපොසංවට්ටො, වායොසංවට්ටොති. තිස්සො සංවට්ටසීමා – ආභස්සරා, සුභකිණ්හා, වෙහප්ඵලාති. යදා හි කප්පො තෙජෙන සංවට්ටති, ආභස්සරතො හෙට්ඨා අග්ගිනා ඩය්හති. යදා ආපෙන සංවට්ටති, සුභකිණ්හතො හෙට්ඨා උදකෙන විලීයති. යදා වායුනා සංවට්ටති, වෙහප්ඵලතො හෙට්ඨා වාතෙන විද්ධංසති. විත්ථාරතො පන කොටිසතසහස්සචක්කවාළං විනස්සති, යං බුද්ධානං ආණාක්ඛෙත්තන්ති වුච්චති. තෙසු තීසු සංවට්ටෙසු යථාක්කමං කප්පවිනාසකමහාමෙඝතො යාව ජාලාය වා උදකස්ස වා වාතස්ස වා

උපච්ඡෙදො ඉදං එකං අසඞ්ඛෙය්‍යං **සංවට්ටො** නාම. කප්පවිනාසකජාලාදිපච්ඡෙදතො යාව කොටිසතසහස්සචක්කවාළපරිපූරකො සම්පත්තිමහාමෙඝො උට්ඨහති, ඉදං දුතියං අසඞ්ඛෙය්‍යං **සංවට්ටට්ඨායී** නාම.

සම්පත්තිමහාමෙඝතො යාව චන්දිමසූරියපාතුභාවො, ඉදං තතියං අසඞ්ඛෙය්‍යං **විවට්ටො** නාම. චන්දිමසූරියපාතුභාවතො යාව පුන කප්පවිනාසකමහාමෙඝො, ඉදං චතුත්ථං අසඞ්ඛෙය්‍යං **විවට්ටට්ඨායී** නාම. ඉමෙසු චතුසට්ඨිඅන්තරකප්පසඞ්ගහං විවට්ටට්ඨායී. තෙන සමානකාලපරිච්ඡෙදා විවට්ටාදයො වෙදිතබ්බා. ‘‘වීසතිඅන්තරකප්පසඞ්ගහ’’න්ති එකෙ. ඉති ඉමානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි එකො මහාකප්පො හොති. තෙන වුත්තං ‘‘ස්වායං මහාකප්පො සංවට්ටාදිවසෙන චතුඅසඞ්ඛෙය්‍යකප්පසඞ්ගහො’’ති.

කප්පෙති ච අච්චන්තසංයොගවසෙන උපයොගබහුවචනං. **සතසහස්සෙති** කප්පසද්දසම්බන්ධෙන චායං පුල්ලිඞ්ගනිද්දෙසො, ඉධාපි අච්චන්තසංයොගවසෙනෙව බහුවචනං. සමානාධිකරණඤ්හෙතං පදද්වයං. **චතුරො ච අසඞ්ඛියෙති** එත්ථාපි එසෙව නයො. කස්ස පන අසඞ්ඛියෙති අඤ්ඤස්ස අවුත්තත්තා කප්පස්ස ච වුත්තත්තා පකරණතො කප්පානන්ති අයමත්ථො විඤ්ඤායතෙව. න හි වුත්තං වජ්ජෙත්වා අවුත්තස්ස කස්සචි ගහණං යුත්තන්ති. ච-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, මහාකප්පානං චතුරො අසඞ්ඛෙය්‍යෙ සතසහස්සෙ ච මහාකප්පෙති අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො. **අසඞ්ඛියෙති** එත්ථ සඞ්ඛාතුං න සක්කාති අසඞ්ඛියා, ගණනං අතික්කන්තාති අත්ථො. ‘‘අසඞ්ඛෙය්‍යන්ති එකො ගණනවිසෙසො’’ති එකෙ. තෙ හි එකතො පට්ඨාය මහාබලක්ඛපරියොසානානි එකූනසට්ඨිට්ඨානානි වජ්ජෙත්වා දසමහාබලක්ඛානි අසඞ්ඛෙය්‍යං නාම, සට්ඨිමට්ඨානන්තරන්ති වදන්ති. තං න යුජ්ජති, සඞ්ඛ්‍යාඨානන්තරං නාම ගණනවිසෙසො, තස්ස අසඞ්ඛෙය්‍යභාවාභාවතො එකං ඨානන්තරං අසඞ්ඛෙය්‍යඤ්චාති විරුද්ධමෙතං. නනු ච අසඞ්ඛ්‍යභාවෙන අසඞ්ඛෙය්‍යත්තෙපි තස්ස චතුබ්බිධභාවො න යුජ්ජතීති? නො න යුජ්ජති. චතූසු ඨානෙසු අසඞ්ඛෙය්‍යභාවස්ස ඉච්ඡිතත්තා. තත්‍රායමාදිතො පට්ඨාය විභාවනා –

අතීතෙ කිර එකස්මිං කප්පෙ තණ්හඞ්කරො මෙධඞ්කරො සරණඞ්කරො දීපඞ්කරොති චත්තාරො සම්මාසම්බුද්ධා අනුක්කමෙන ලොකෙ උප්පජ්ජිංසු. තෙසු දීපඞ්කරස්ස භගවතො කාලෙ අමරවතී නාම නගරං අහොසි. තත්ථ සුමෙධො නාම බ්‍රාහ්මණො පටිවසති උභතො සුජාතො මාතිතො ච පිතිතො ච, සංසුද්ධගහණිකො යාව සත්තමා කුලපරිවට්ටා අක්ඛිත්තො අනුපක්කුට්ඨො ජාතිවාදෙන, අභිරූපො දස්සනීයො පාසාදිකො පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතො. සො අඤ්ඤං කම්මං අකත්වා බ්‍රාහ්මණසිප්පමෙව උග්ගණ්හි. තස්ස දහරකාලෙයෙව මාතාපිතරො

කාලමකංසු. අථස්ස රාසිවඩ්ඪකො අමච්චො ආයපොත්ථකං ආහරිත්වා සුවණ්ණරජතමණිමුත්තාදිභරිතෙ සාරගබ්භෙ විවරිත්වා ‘‘එත්තකං තෙ, කුමාර, මාතුසන්තකං, එත්තකං තෙ පිතුසන්තකං, එත්තකං තෙ අය්‍යකපය්‍යකාන’’න්ති යාව සත්තමා කුලපරිවට්ටා ධනං ආචික්ඛිත්වා ‘‘එතං ධනං පටිපජ්ජාහී’’ති ආහ. **සුමෙධපණ්ඩිතො** චින්තෙසි – ‘‘ඉමං එවං බහුං ධනං සංහරිත්වා මය්හං මාතාපිතාදයො පරලොකං ගච්ඡන්තා එකකහාපණම්පි ගහෙත්වා න ගතා, මයා පන ගහෙත්වා ගමනකාරණං කාතුං වට්ටතී’’ති. සො රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා මහාජනස්ස දානං දත්වා හිමවන්තප්පදෙසං ගන්ත්වා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා සත්තාහෙනෙව අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්ච ච අභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා සමාපත්තිවිහාරෙහි විහරති.

තස්මිඤ්ච කාලෙ **දීපඞ්කර**දසබලො පරමාභිසම්බොධිං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො චතූහි ඛීණාසවසතසහස්සෙහි පරිවුතො අනුපුබ්බෙන චාරිකං චරමානො **රම්මවතී**නගරං නාම පත්වා තස්ස අවිදූරෙ **සුදස්සන**මහාවිහාරෙ පටිවසති. රම්මවතීනගරවාසිනො ‘‘සත්ථා කිර අම්හාකං නගරං පත්වා සුදස්සනමහාවිහාරෙ පටිවසතී’’ති සුත්වා ගන්ධමාලාදිහත්ථා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා ගන්ධමාලාදීහි පූජෙත්වා එකමන්තං නිසින්නා ධම්මදෙසනං සුත්වා ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා උට්ඨායාසනා පක්කමිංසු. තෙ පුනදිවසෙ මහාදානං සජ්ජෙත්වා නගරං අලඞ්කරිත්වා දසබලස්ස ආගමනමග්ගං හට්ඨතුට්ඨා සොධෙන්ති.

තස්මිඤ්ච කාලෙ **සුමෙධ**තාපසො ආකාසෙන ගච්ඡන්තො තෙ හට්ඨතුට්ඨෙ මනුස්සෙ දිස්වා ‘‘අම්භො, කස්ස තුම්හෙ ඉමං මග්ගං සොධෙථා’’ති පුච්ඡි? තෙහි ‘‘සම්මාසම්බුද්ධස්ස ආගමනමග්ගං සොධෙමා’’ති වුත්තෙ අතීතෙසු බුද්ධෙසු කතාධිකාරත්තා ‘‘බුද්ධො’’ති වචනං සුත්වා උප්පන්නපීතිසොමනස්සො තාවදෙව ආකාසතො ඔරුය්හ ‘‘මය්හම්පි ඔකාසං දෙථ, අහම්පි සොධෙස්සාමී’’ති තෙහි දස්සිතං ඔකාසං ‘‘කිඤ්චාපි අහං ඉමං ඉද්ධියා සත්තරතනවිචිත්තං කත්වා අලඞ්කරිතුං පහොමි, අජ්ජ පන මයා කායවෙය්‍යාවච්චං කාතුං වට්ටති, කායාරහං පුඤ්ඤං ගණ්හිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා තිණකචවරාදයො නීහරිත්වා පංසුං ආහරිත්වා සමං කරොන්තො සොධෙති. අනිට්ඨිතෙයෙව පන තස්ස පදෙසස්ස සොධනෙ දීපඞ්කරො භගවා මහානුභාවානං ඡළභිඤ්ඤානං ඛීණාසවානං චතූහි සතසහස්සෙහි පරිවුතො තං මග්ගං පටිපජ්ජි. සුමෙධපණ්ඩිතො ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො බුද්ධසාවකා ච මා චික්ඛල්ලං අක්කමන්තූ’’ති අත්තනො වාකචීරඤ්ච චම්මඛණ්ඩඤ්ච ජටාකලාපඤ්ච පසාරෙත්වා සයඤ්ච යෙන භගවා තෙන සීසං කත්වා අවකුජ්ජො නිපජ්ජි. එවඤ්ච චින්තෙසි – ‘‘සචාහං ඉච්ඡිස්සාමි, ඉමස්ස භගවතො සාවකො හුත්වා අජ්ජෙව කිලෙසෙ ඝාතෙස්සාමි. කිං මය්හං එකකෙනෙව සංසාරමහොඝතො නිත්ථරණෙන?

යංනූනාහම්පි එවරූපො සම්මාසම්බුද්ධො හුත්වා සදෙවකං ලොකං සංසාරමහණ්ණවතො තාරෙය්‍ය''න්ති. ඉති සො අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතමහාභිනීහාරවසෙන චිත්තං පණිධෙසි. අථ භගවා ආගන්ත්වා තස්ස උස්සීසකෙ ඨත්වා චිත්තාචාරං සමිජ්ඣනභාවඤ්චස්ස ඤත්වා ''අයං ඉතො කප්පසතසහස්සාධිකානං චතුන්නං අසඞ්ඛෙය්‍යානං මත්ථකෙ ගොතමො නාම සම්මාසම්බුද්ධො භවිස්සතී''ති සබ්බං ඉමං භගවතො පවත්තිං බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.

තතො අපරෙපි කොණ්ඩඤ්ඤභගවන්තං ආදිං කත්වා අනුක්කමෙන උප්පන්නා යාව කස්සපදසබලපරියොසානා සම්මාසම්බුද්ධා මහාසත්තං ''බුද්ධො භවිස්සතී''ති බ්‍යාකරිංසු. ඉති අම්හාකං බොධිසත්තස්ස පාරමියො පූරෙන්තස්සෙව චතුවීසති සම්මාසම්බුද්ධා උප්පන්නා. යස්මිං පන කප්පෙ දීපඞ්කරදසබලො උදපාදි, තස්මිං අඤ්ඤෙපි තයො බුද්ධා අහෙසුං. තෙසං සන්තිකෙ බොධිසත්තස්ස බ්‍යාකරණං නාහොසි, තස්මා තෙ ඉධ න ගහිතා. **පොරාණට්ඨකථායං** පන තම්හා කප්පා පට්ඨාය සබ්බබුද්ධෙ දස්සෙතුං ඉදං වුත්තං –

''තණ්හඞ්කරො මෙධඞ්කරො, අථොපි සරණඞ්කරො;
දීපඞ්කරො ච සම්බුද්ධො, කොණ්ඩඤ්ඤො ද්විපදුත්තමො.

''මඞ්ගලො ච සුමනො ච, රෙවතො සොභිතො මුනි;
අනොමදස්සී පදුමො, නාරදො පදුමුත්තරො.

''සුමෙධො ච සුජාතො ච, පියදස්සී මහායසො;
අත්ථදස්සී ධම්මදස්සී, සිද්ධත්ථො ලොකනායකො.

''තිස්සො ඵුස්සො ච සම්බුද්ධො, විපස්සී සිඛි වෙස්සභූ;
කකුසන්ධො කොණාගමනො, කස්සපො චාපි නායකො.

''එතෙ අහෙසුං සම්බුද්ධා, වීතරාගා සමාහිතා;
සතරංසීව උප්පන්නා, මහාතමවිනොදනා;
ජලිත්වා අග්ගික්ඛන්ධාව, නිබ්බුතා තෙ සසාවකා''ති. (ජා. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා);

තත්ථ දීපඞ්කරදසබලස්ස ච කොණ්ඩඤ්ඤදසබලස්ස ච අන්තරෙ මහාකප්පානං එකං අසඞ්ඛෙය්‍යං බුද්ධසුඤ්ඤො ලොකො අහොසි, තථා භගවතො කොණ්ඩඤ්ඤස්ස ච භගවතො මඞ්ගලස්ස ච අන්තරෙ, තථා භගවතො සොභිතස්ස ච භගවතො අනොමදස්සිස්ස ච අන්තරෙ, තථා භගවතො නාරදස්ස ච භගවතො පදුමුත්තරස්ස ච අන්තරෙ. වුත්තඤ්හෙතං **බුද්ධවංසෙ** (බු. වං. 28.3, 4, 6, 9) –

‘‘දීපඞ්කරස්ස භගවතො, කොණ්ඩඤ්ඤස්ස ච සත්ථුනො;
එතෙසං අන්තරා කප්පා, ගණනාතො අසඞ්ඛියා.

‘‘කොණ්ඩඤ්ඤස්ස අපරෙන, මඞ්ගලො නාම නායකො;
තෙසම්පි අන්තරා කප්පා, ගණනාතො අසඞ්ඛියා.

‘‘සොභිතස්ස අපරෙන, අනොමදස්සී මහායසො;
තෙසම්පි අන්තරා කප්පා, ගණනාතො අසඞ්ඛියා.

‘‘නාරදස්ස භගවතො, පදුමුත්තරස්ස සත්ථුනො;
තෙසම්පි අන්තරා කප්පා, ගණනාතො අසඞ්ඛියා’’ති.

එවං ගණනාතීතතාය අසඞ්ඛෙය්‍යයාත්තෙපි චතූසු ඨානෙසු මහාකප්පානං ගණනාතික්කමෙන ‘‘චතුරො ච අසඞ්ඛියෙ’’ති වුත්තං, න සඞ්ඛ්‍යාවිසෙසෙනාති වෙදිතබ්බං. යස්මා පන පදුමුත්තරදසබලස්ස ච සුමෙධදසබලස්ස ච අන්තරෙ තිංසකප්පසහස්සානි, සුජාතදසබලස්ස ච පියදස්සීදසබලස්ස ච අන්තරෙ නවසහස්සාධිකානං කප්පානං සට්ඨිසහස්සානි ද්වාසීතුත්තරානි අට්ඨ ච සතානි, ධම්මදස්සීදසබලස්ස ච සිද්ධත්ථදසබලස්ස ච අන්තරෙ චතුනවුතිකප්පා, සිද්ධත්ථදසබලස්ස ච තිස්සදසබලස්ස ච අන්තරෙ එකො කප්පො, භගවතො විපස්සිස්ස ච භගවතො සිඛිස්ස ච අන්තරෙ සට්ඨි කප්පා, භගවතො ච වෙස්සභුස්ස භගවතො ච කකුසන්ධස්ස අන්තරෙ තිංස කප්පා, ඉති පදුමුත්තරදසබලස්ස උප්පන්නකප්පතො පට්ඨාය හෙට්ඨා තෙසං තෙසං බුද්ධානං උප්පන්නකප්පෙහි ඉමිනා ච භද්දකප්පෙන සද්ධිං සතසහස්සමහාකප්පා. තෙ සන්ධාය වුත්තං ‘‘කප්පෙ ච සතසහස්සෙ’’ති. ඉමස්මිං පනත්ථෙ විත්ථාරියමානෙ සබ්බං බුද්ධවංසපාළිං ආහරිත්වා සංවණ්ණෙතබ්බං හොතීති අතිවිත්ථාරභීරුකස්ස මහාජනස්ස චිත්තං අනුරක්ඛන්තා න විත්ථාරයිම්හ. අත්ථිකෙහි **බුද්ධවංසතො** (බු. වං. 1.1 ආදයො) ගහෙතබ්බො. යොපි චෙත්ථ වත්තබ්බො කථාමග්ගො, සොපි **අට්ඨසාලිනියා** (ධ. ස. අට්ඨ. සුමෙධකථා) ධම්මසඞ්ගහවණ්ණනාය **ජාතකට්ඨකථාය** (ජා. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා) ච වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

එත්ථන්තරෙති එත්ථ **අන්තරසද්දො** –

‘‘නදීතීරෙසු සණ්ඨානෙ, සභාසු රථියාසු ච;
ජනා සඞ්ගම්ම මන්තෙන්ති, මඤ්ච තඤ්ච කිමන්තර’’න්ති. (සං. නි. 1.228) –

ආදීසු කාරණෙ ආගතො. ‘‘අද්දසා ඛො මං, භන්තෙ, අඤ්ඤතරා ඉත්ථී විජ්ජන්තරිකාය භාජනං ධොවන්තී’’තිආදීසු (ම. නි. 2.149) ඛණෙ, විජ්ජුනිච්ඡරණක්ඛණෙති අත්ථො. ‘‘යස්සන්තරතො න සන්ති

කොපා''තිආදීසු (උදා. 20) චිත්තෙ. ''අන්තරා ච ගයං අන්තරා ච බොධි''න්තිආදීසු (ම. නි. 1.285; මහාව. 11) විවරෙ. ''න උපජ්ඣායස්ස භණමානස්ස අන්තරන්තරා කථා ඔපාතෙතබ්බා''තිආදීසු (මහාව. 66) වෙමජ්ඣෙ. ඉධාපි වෙමජ්ඣෙයෙව දට්ඨබ්බො (දී. නි. අට්ඨ. 1.1; අ. නි. අට්ඨ. 2.4.36), තස්මා එතස්මිං අන්තරෙ වෙමජ්ඣෙති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – යස්මිං මහාකප්පෙ අම්හාකං භගවා සුමෙධපණ්ඩිතො හුත්වා දීපඞ්කරස්ස භගවතො පාදමූලෙ –

''මනුස්සත්තං ලිඞ්ගසම්පත්ති, හෙතු සත්ථාරදස්සනං;
පබ්බජ්ජා ගුණසම්පත්ති, අධිකාරො ච ඡන්දතා''ති. (බු. වං. 2.59) –

එවං වුත්තෙහි අට්ඨහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං මහාභිනීහාරං අකාසි, සමත්තිංස පාරමියො පච්චිනි සමාදියි, සබ්බෙපි බුද්ධකාරකෙ ධම්මෙ සම්පාදෙතුං ආරභි, යම්හි චෙතස්මිං භද්දකප්පෙ සබ්බසො පූරිතපාරමී හුත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣි. ඉමෙසං ද්වින්නං මහාකප්පානං අන්තරෙ යථාවුත්තපරිච්ඡෙදෙ කාලවිසෙසෙති. කථං පනෙතං විඤ්ඤායතීති? ''කප්පෙ ච සතසහස්සෙ, චතුරො ච අසඞ්ඛියෙ''ති ඉදඤ්හි මහාකප්පානං පරිච්ඡෙදතො අපරිච්ඡෙදතො ච සඞ්ඛ්‍යාදස්සනං. සා ඛො පනායං සඞ්ඛ්‍යා සඞ්ඛ්‍යෙය්‍යස්ස ආදිපරියොසානග්ගහණං විනා න සම්භවතීති යත්ථ බොධිසම්භාරානමාරම්භො යත්ථ ච තෙ පරියොසිතා තදුභයම්පි අවධිභාවෙන ''එත්ථන්තරෙ''ති එත්ථ අත්ථතො දස්සිතන්ති විඤ්ඤායති. අවධි ච පනායං අභිවිධිවසෙන වෙදිතබ්බො, න මරියාදාවසෙන, ආරම්භොසානකප්පානං එකදෙසෙන අන්තොගධත්තා. නනු ච නිප්පදෙසෙන තෙසං අපරියාදානතො අභිවිධි ච ඉධ න සම්භවතීති? න ඉදමෙවං තදෙකදෙසෙපි තබ්බොහාරතො. යො හි තදෙකදෙසභූතො කප්පො, සො නිප්පදෙසතො පරියාදින්නොති.

යං චරිතං, සබ්බං තං බොධිපාචනන්ති එත්ථ **චරිතන්ති** චරියා, සමත්තිංසපාරමිසඞ්ගහා දානසීලාදිපටිපත්ති, ඤාතත්ථචරියාලොකත්ථචරියාබුද්ධත්ථචරියානං තදන්තොගධත්තා. තථා යා චිමා අට්ඨ චරියා, සෙය්‍යථීදං – පණිධිසම්පන්නානං චතූසු ඉරියාපථෙසු **ඉරියාපථචරියා,** ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානං අජ්ඣත්තිකායතනෙසු **ආයතනචරියා,** අප්පමාදවිහාරීනං චතූසු සතිපට්ඨානෙසු **සතිචරියා,** අධිචිත්තමනුයුත්තානං චතූසු ඣානෙසු **සමාධිචරියා,** බුද්ධිසම්පන්නානං චතූසු අරියසච්චෙසු **ඤාණචරියා,** සම්මා පටිපන්නානං චතූසු අරියමග්ගෙසු **මග්ගචරියා,** අධිගතඵලානං චතූසු සාමඤ්ඤඵලෙසු **පත්තිචරියා,** තිණ්ණං බුද්ධානං සබ්බසත්තෙසු **ලොකත්ථචරියාති**. තත්ථ පදෙසතො ද්වින්නං බොධිසත්තානං පච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකානඤ්ච ලොකත්ථචරියා, මහාබොධිසත්තානං පන සම්මාසම්බුද්ධානඤ්ච නිප්පදෙසතො. වුත්තඤ්හෙතං **නිද්දෙසෙ** (චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 121; පටි. ම.

1.197) ‘‘චරියාති අට්ඨ චරියායො ඉරියාපථචරියා ආයතනචරියා’’ති විත්ථාරො. ‘‘අධිමුච්චන්තො සද්ධාය චරති, පග්ගණ්හන්තො වීරියෙන චරති, උපට්ඨහන්තො සතියා චරති, අවික්ඛිපන්තො සමාධිනා චරති, පජානන්තො පඤ්ඤාය චරති, විජානන්තො විඤ්ඤාණෙන චරති, එවම්පි පටිපන්නස්ස කුසලා ධම්මා ආයතන්තීති ආයතනචරියාය චරති, එවම්පි පටිපන්නො විසෙසමධිගච්ඡතීති විසෙසචරියාය චරතී’’ති යා ඉමා අපරාපි අට්ඨ චරියා වුත්තා, තාසං සබ්බාසං පාරමිතාස්වෙව සමොරොධො වෙදිතබ්බො. තෙන වුත්තං ‘‘චරිතන්ති චරියා, සමත්තිංසපාරමිසඞ්ගහා දානසීලාදිපටිපත්තී’’ති. හෙතුචරියාය එව පන ඉධාධිප්පෙතත්තා මග්ගචරියාපත්තිචරියානං ඉධ අනවරොධො වෙදිතබ්බො. තෙන වුත්තං ‘‘සබ්බං තං බොධිපාචන’’න්ති.

තත්ථ **සබ්බ**-සද්දො සබ්බසබ්බං ආයතනසබ්බං සක්කායසබ්බං පදෙසසබ්බන්ති චතූසු අත්ථෙසු දිස්සති. තථා හි ‘‘සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරෙන බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණමුඛෙ ආපාථමාගච්ඡන්තී’’තිආදීසු (මහානි. 156; චූළනි. මොඝරාජමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 85) සබ්බසබ්බස්මිං. ‘‘සබ්බං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි තං සුණාථ, කිඤ්ච, භික්ඛවෙ, සබ්බං චක්ඛුඤ්චෙව රූපා ච…පෙ.… මනො චෙව ධම්මා චා’’ති (සං. නි. 4.23) එත්ථ ආයතනසබ්බස්මිං. ‘‘සබ්බං සබ්බතො සඤ්ජානාතී’’තිආදීසු (ම. නි. 1.6) සක්කායසබ්බස්මිං. ‘‘සබ්බෙසම්පි වො, සාරිපුත්ත, සුභාසිතං පරියායෙනා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.345) පදෙසසබ්බස්මිං. ඉධාපි පදෙසසබ්බස්මිං එව වෙදිතබ්බො, බොධිසම්භාරභූතස්ස චරිතස්ස අධිප්පෙතත්තා.

බොධීති රුක්ඛොපි අරියමග්ගොපි නිබ්බානම්පි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණම්පි. ‘‘බොධිරුක්ඛමූලෙ පඨමාභිසම්බුද්ධො’’ති (මහාව. 1; උදා. 1) ච ‘‘අන්තරා ච ගයං අන්තරා ච බොධි’’න්ති (ම. නි. 1.285; මහාව. 11) ච ආගතට්ඨානෙ බුජ්ඣති එත්ථාති රුක්ඛො බොධි. ‘‘බොධි වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණ’’න්ති (චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 121) ආගතට්ඨානෙ චත්තාරි අරියසච්චානි බුජ්ඣති එතෙනාති අරියමග්ගො බොධි. ‘‘පත්වාන බොධිං අමතං අසඞ්ඛත’’න්ති ආගතට්ඨානෙ බුජ්ඣති එතස්මිං නිමිත්තභූතෙති නිබ්බානං බොධි. ‘‘පප්පොති බොධිං වරභූරිමෙධසො’’ති (දී. නි. 3.217) ආගතට්ඨානෙ සබ්බෙ ධම්මෙ සබ්බාකාරෙන බුජ්ඣති එතෙනාති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං බොධි. ඉධාපි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං අධිප්පෙතං. අරහත්තමග්ගසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණානි වා ඉධ බොධීති වෙදිතබ්බානි (පාරා. අට්ඨ. 1.11), මහාබොධියා අධිප්පෙතත්තා භගවතො. ආසවක්ඛයඤාණපදට්ඨානඤ්හි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපදට්ඨානඤ්ච ආසවක්ඛයඤාණං ‘‘මහාබොධී’’ති වුච්චති. එත්ථායං සඞ්ඛෙපත්ථො – යථාවුත්තකාලපරිච්ඡෙදෙ යං මම දානාසීලාදිපටිපත්තිසඞ්ඛාතං චරිතං, තං සබ්බං අනවසෙසං මහාබොධියා

පාවනං සාධකං නිබ්බත්තකන්ති. එතෙන බොධිසම්භාරානං නිරන්තරභාවනං දස්සෙති. අථ වා **සබ්බන්ති** එත්ථන්තරෙ යථාවුත්තකාලපරිච්ඡෙදෙ යං චරිතං, තං සබ්බං සකලමෙව අනවසෙසං බොධිසම්භාරභූතමෙව. එතෙන සබ්බසම්භාරභාවනං දස්සෙති.

තස්සො හි **බොධිසම්භාරෙසු භාවනා** සබ්බසම්භාරභාවනා නිරන්තරභාවනා චිරකාලභාවනා සක්කච්චභාවනා චාති. තාසු ''කප්පෙ ච සතසහස්සෙ, චතුරො ච අසඞ්ඛියෙ''ති ඉමිනා **චිරකාලභාවනා** වුත්තා. යො චෙත්ථ අච්චන්තසංයොගො, තෙන පඨමෙ අත්ථවිකප්පෙ සබ්බග්ගහණෙන ච **නිරන්තරභාවනා,** දුතියෙ අත්ථවිකප්පෙ සබ්බං චරිත''න්ති ඉමිනා **සබ්බසම්භාරභාවනා,** බොධිපාචන''න්ති ඉමිනා **සක්කච්චභාවනා** වුත්තා හොති, යථා තං චරිතං සම්මාසම්බොධිං පාචෙති එවංභූතභාවදීපනතො. තථා හි තං ''බොධිපාචන''න්ති වත්තබ්බතං අරහති, න අඤ්ඤථාති. කථං පනෙත්ථ බොධිචරියාය නිරන්තරභාවො වෙදිතබ්බො? යදි චිත්තනිරන්තරතාය තං න යුජ්ජති, න හි මහාබොධිසත්තානං මහාභිනීහාරතො උද්ධං බොධිසම්භාරසම්භරණචිත්තතො අඤ්ඤං චිත්තං නප්පවත්තතීති සක්කා වත්තුං. අථ කිරියමයචිත්තප්පවත්තිං සන්ධාය වුච්චෙය්‍ය, එවම්පි න යුජ්ජති, න හි සබ්බානි තෙසං කිරියමයචිත්තානි බොධිසම්භාරසම්භරණවසෙනෙව පවත්තන්ති. එතෙනෙව පයොගනිරන්තරතාපි පටික්ඛිත්තාති දට්ඨබ්බා. ජාතිනිරන්තරතාය පන නිරන්තරභාවනා වෙදිතබ්බා. යස්සඤ්හි ජාතියං මහාබොධිසත්තෙන මහාපණිධානං නිබ්බත්තිතං, තතො පට්ඨාය යාව චරිමත්තභාවා න සා නාම ජාති උපලබ්භති, යා සබ්බෙන සබ්බං බොධිසම්භාරසම්භතා න සියා අන්තමසො දානපාරමිමත්තං උපාදාය. අයඤ්හි නියතිපත්ථිතානං බොධිසත්තානං ධම්මතා. යාව ච තෙ කම්මාදීසු වසීභාවං න පාපුණන්ති, තාව සප්පදෙසම්පි සම්භාරෙසු පයොගමාපජ්ජන්ති. යදා පන සබ්බසො කම්මාදීසු වසීභාවප්පත්තා හොන්ති, අථ තතො පට්ඨාය නිප්පදෙසතො එව බොධිසම්භාරෙසු සමීහනං සාතච්චකිරියා ච සම්පජ්ජති. සක්කච්චකාරිතා පන සබ්බකාලං හොති, එවං යෙන යෙන බොධිසත්තානං තත්ථ තත්ථ යථාධිප්පායං සමිජ්ඣනං සම්පජ්ජතීති. එවමෙතාය ගාථාය බොධිසම්භාරෙසු සබ්බසම්භාරභාවනා චිරකාලභාවනා නිරන්තරභාවනා සක්කච්චභාවනා චාති චතස්සොපි භාවනා පකාසිතාති වෙදිතබ්බා.

තත්‍ර යස්මා බොධිසත්තචරිතං බොධිසම්භාරා බොධිචරියා අග්ගයානං පාරමියොති අත්ථතො එකං, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං, යස්මා ච පරතො විභාගෙන වක්ඛමානානං දානපාරමිආදීනං චරිතන්ති ඉදං අවිසෙසවචනං, තස්මා සබ්බබොධිසම්භාරෙසු කොසල්ලජනනත්ථං පාරමියො ඉධ සංවණ්ණෙතබ්බා. තා පරතො **පකිණ්ණකකථායං** සබ්බාකාරෙන සංවණ්ණයිස්සාම.

2. ඉති භගවා අත්තනො බොධිසත්තභූමියං චරිතං ආරම්භතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා මහාබොධියා පරිපාචනමෙවාති අවිසෙසතො දස්සෙත්වා ඉදානි තස්ස පරමුක්කංසගමනෙන අතිසයතො බොධිපරිපාචනභාවං දස්සෙතුං ඉමස්මිං භද්දකප්පෙ කතිපයා පුබ්බචරියා විභාගතො විභාවෙන්තො **‘‘අතීතකප්පෙ’’**තිආදිමාහ.

තත්ථ **අතීතකප්පෙති** ඉතො පුරිමෙ පුරිමතරෙ වා සබ්බස්මිං අතික්කන්තෙ යථාවුත්තපරිච්ඡෙදෙ මහාකප්පෙ, කප්පානං සතසහස්සාධිකෙසු චතූසු අසඞ්ඛෙය්‍යෙසූති අත්ථො. **චරිතන්ති** චිණ්ණං දානාදිපටිපත්තිං. **ඨපයිත්වාති** මුඤ්චිත්වා අග්ගහෙත්වා, අවත්වාති අත්ථො. **භවාභවෙති** භවෙ ච අභවෙ ච, ‘‘ඉතිභවාභවකථ’’න්ති (දී. නි. 1.17) එත්ථ හි වුද්ධිහානියො භවාභවාති වුත්තා. ‘‘ඉතිභවාභවතඤ්ච වීතිවත්තො’’ති (උදා. 20) එත්ථ සම්පත්තිවිපත්තිවුද්ධිහානිසස්සතුච්ඡෙදපුඤ්ඤපාපානි භවාභවාති අධිප්පෙතානි. ‘‘ඉතිභවාභවහෙතු වා, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජතී’’ති (අ. නි. 4.9; ඉතිවු. 105) එත්ථ පන පණීතපණීතතරානි සප්පිනවනීතාදිභෙසජ්ජානි භවාභවාති අධිප්පෙතානි. සම්පත්තිභවෙසු පණීතතරා පණීතතමා භවාභවාතිපි වදන්ති එව, තස්මා ඉධාපි සො එව අත්ථො වෙදිතබ්බො, ඛුද්දකෙ චෙව මහන්තෙ ච භවස්මින්ති වුත්තං හොති. **ඉමම්හි කප්පෙති** ඉමස්මිං භද්දකප්පෙ. **පවක්ඛිස්සන්ති** කථයිස්සං. **සුණොහීති** ධම්මසෙනාපතිං සවනෙ නියොජෙති. **මෙති** මම සන්තිකෙ, මම භාසතොති අත්ථො.

නිදානකථා නිට්ඨිතා.

1. අකිත්තිවග්ගො

1. අකිත්තිචරියාවණ්ණනා

3. එවං භගවා ආයස්මතො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සදෙවමනුස්සාය ච පරිසාය අත්තනො පුබ්බචරියාය සවනෙ උස්සාහං ජනෙත්වා ඉදානි තං පුබ්බචරිතං භවන්තරපටිච්ඡන්නං හත්ථතලෙ ආමලකං විය පච්චක්ඛං කරොන්තො **‘‘යදා අහං බ්‍රහාරඤ්ඤෙ’’**තිආදිමාහ.

තත්ථ **යදාති** යස්මිං කාලෙ. **බ්‍රහාරඤ්ඤෙති** මහාඅරඤ්ඤෙ, අරඤ්ඤානියං, මහන්තෙ වනෙති අත්ථො. **සුඤ්ඤෙති** ජනවිවිත්තෙ. **විපිනකානනෙති** විපිනභූතෙ කානනෙ, පදද්වයෙනාපි තස්ස අරඤ්ඤස්ස ගහනභාවමෙව දීපෙති, සබ්බමෙතං කාරදීපං සන්ධාය වුත්තං. **අජ්ඣොගාහෙත්වාති** අනුපවිසිත්වා. **විහරාමීති** දිබ්බබ්‍රහ්මඅරියආනෙඤ්ජවිහාරෙහි සමුප්පාදිතසුඛවිසෙසෙන ඉරියාපථවිහාරෙන සරීරදුක්ඛං විච්ඡින්දිත්වා හරාමි අත්තභාවං පවත්තෙමි. **අකිත්ති නාම තාපසොති** එවංනාමකො තාපසො හුත්වා යදා අහං තස්මිං අරඤ්ඤෙ විහරාමීති අත්ථො. සත්ථා තදා අත්තනො අකිත්තිතාපසභාවං ධම්මසෙනාපතිස්ස වදති. තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා –

අතීතෙ කිර ඉමස්මිංයෙව භද්දකප්පෙ බාරාණසියං බ්‍රහ්මදත්තෙ නාම රාජිනි රජ්ජං කාරෙන්තෙ බොධිසත්තො අසීතිකොටිවිභවස්ස බ්‍රාහ්මණමහාසාලස්ස කුලෙ නිබ්බත්ති, ‘‘අකිත්තී’’තිස්ස නාමං කරිංසු. තස්ස පදසා ගමනකාලෙ භගිනීපි ජායි. ‘‘යසවතී’’තිස්සා නාමං කරිංසු. සො සොළසවස්සකාලෙ තක්කසිලං ගන්ත්වා සබ්බසිප්පානි උග්ගහෙත්වා පච්චාගමාසි. අථස්ස මාතාපිතරො කාලමකංසු. සො තෙසං පෙතකිච්චානි කාරෙත්වා කතිපයදිවසාතික්කමෙන රතනාවලොකනං ආයුත්තකපුරිසෙහි කාරයමානො ‘‘එත්තකං මත්තිකං, එත්තකං පෙත්තිකං, එත්තකං පිතාමහ’’න්ති සුත්වා සංවිග්ගමානසො හුත්වා ‘‘ඉදං ධනමෙව පඤ්ඤායති, න ධනස්ස සංහාරකා, සබ්බෙ ඉමං ධනං පහායෙව ගතා, අහං පන නං ආදාය ගමිස්සාමී’’ති රාජානං ආපුච්ඡිත්වා භෙරිං චරාපෙසි – ‘‘ධනෙන අත්ථිකා අකිත්තිපණ්ඩිතස්ස ගෙහං ආගච්ඡන්තූ’’ති.

සො සත්තාහං මහාදානං පවත්තෙත්වා ධනෙ අඛීයමානෙ ‘‘කිං මෙ ඉමාය ධනකීළාය, අත්ථිකා ගණ්හිස්සන්තී’’ති නිවෙසනද්වාරං විවරිත්වා හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිභරිතෙ සාරගබ්භෙ විවරාපෙත්වා ‘‘දින්නංයෙව හරන්තූ’’ති ගෙහං පහාය ඤාතිපරිවට්ටස්ස පරිදෙවන්තස්ස භගිනිං ගහෙත්වා බාරාණසිතො නික්ඛමිත්වා නදිං උත්තරිත්වා ද්වෙ තීණි යොජනානි ගන්ත්වා පබ්බජිත්වා රමණීයෙ භූමිභාගෙ පණ්ණසාලං කරිත්වා වසති. යෙන පන ද්වාරෙන තදා නික්ඛමි, තං අකිත්තිද්වාරං නාම ජාතං. යෙන තිත්ථෙන නදිං ඔතිණ්ණො, තං අකිත්තිතිත්ථං නාම ජාතං. තස්ස පබ්බජිතභාවං සුත්වා බහූ මනුස්සා ගාමනිගමරාජධානිවාසිනො තස්ස ගුණෙහි

ආකඞ්ඛීයමානහදයා අනුපබ්බජිංසු. මහාපරිවාරො අහොසි, මහාලාභසක්කාරො නිබ්බත්ති, බුද්ධුප්පාදො විය අහොසි. අථ මහාසත්තො ‘‘අයං ලාභසක්කාරො මහා, පරිවාරොපි මහන්තො, කායවිවෙකමත්තම්පි ඉධ න ලභති, මයා එකාකිනා විහරිතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා පරමප්පිච්ඡභාවතො විවෙකනින්නතාය ච කස්සචි අජානාපෙත්වා එකකොව නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන දමිළරට්ඨං පත්වා කාවීරපට්ටනසමීපෙ උය්‍යානෙ විහරන්තො ඣානාභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙසි. තත්‍රාපිස්ස මහාලාභසක්කාරො උප්පජ්ජි. සො තං ජිගුච්ඡන්තො ඡඩ්ඩෙත්වා ආකාසෙන ගන්ත්වා කාරදීපෙ ඔතරි. තදා කාරදීපො අහිදීපො නාම. සො තත්ථ මහන්තං කාරරුක්ඛං උපනිස්සාය පණ්ණසාලං මාපෙත්වා වාසං කප්පෙසි. අප්පිච්ඡතාය පන කත්ථචි අගන්ත්වා තස්ස රුක්ඛස්ස ඵලකාලෙ ඵලානි ඛාදන්තො ඵලෙ අසති පත්තානි උදකසිත්තානි ඛාදන්තො ඣානසමාපත්තීහි වීතිනාමෙසි.

තස්ස සීලතෙජෙන සක්කස්ස පණ්ඩුකම්බලසිලාසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො ‘‘කො නු ඛො මං ඉමම්හා ඨානා චාවෙතුකාමො’’ති ආවජ්ජෙන්තො පණ්ඩිතං දිස්වා ‘‘කිමත්ථං නු ඛො අයං තාපසො එවං දුක්කරං තපං චරති, සක්කත්තං නු ඛො පත්ථෙති, උදාහු අඤ්ඤං, වීමංසිස්සාමි නං. අයඤ්හි සුවිසුද්ධකායවචීමනොසමාචාරො ජීවිතෙ නිරපෙක්ඛො උදකසිත්තානි කාරපත්තානි ඛාදති, සචෙ සක්කත්තං පත්ථෙති අත්තනො සිත්තානි කාරපත්තානි මය්හං දස්සති, නො චෙ, න දස්සතී’’ති බ්‍රාහ්මණවණ්ණෙන තස්ස සන්තිකං අගමාසි. බොධිසත්තොපි කාරපත්තානි සෙදෙත්වා ‘‘සීතලීභූතානි ඛාදිස්සාමී’’ති පණ්ණසාලද්වාරෙ නිසීදි. අථස්ස පුරතො සක්කො බ්‍රාහ්මණරූපෙන භික්ඛාය අත්ථිකො හුත්වා අට්ඨාසි. මහාසත්තො තං දිස්වා ‘‘ලාභා වත මෙ, සුලද්ධං වත මෙ, චිරස්සං වත මෙ යාචකො දිට්ඨො’’ති සොමනස්සප්පත්තො හුත්වා ‘‘අජ්ජ මම මනොරථං මත්ථකං පාපෙත්වා දානං දස්සාමී’’ති පක්කභාජනෙනෙව ආදාය ගන්ත්වා දානපාරමිං ආවජ්ජෙත්වා අත්තනො අසෙසෙත්වාව තස්ස භික්ඛාභාජනෙ පක්ඛිපි. සක්කො තං ගහෙත්වා ථොකං ගන්ත්වා අන්තරධායි. මහාසත්තොපි තස්ස දත්වා පුන පරියෙට්ඨිං අනාපජ්ජිත්වා තෙනෙව පීතිසුඛෙන වීතිනාමෙසි.

දුතියදිවසෙ පන කාරපත්තානි පචිත්වා ‘‘හියො දක්ඛිණෙය්‍යං අලභිං, අජ්ජ නු ඛො කථ’’න්ති පණ්ණසාලද්වාරෙ නිසීදි. සක්කොපි තථෙව ආගමි. මහාසත්තො පුනපි තථෙව දත්වා වීතිනාමෙසි. තතියදිවසෙ ච තථෙව දත්වා ‘‘අහො වත මෙ ලාභා, බහුං වත පුඤ්ඤං පසවාමි, සචාහං දක්ඛිණෙය්‍යං ලභෙය්‍යං, එවමෙව මාසම්පි ද්වෙමාසම්පි දානං දදෙය්‍ය’’න්ති චින්තෙසි. තීසුපි දිවසෙසු ‘‘තෙන දානෙන න ලාභසක්කාරසිලොකං න චක්කවත්තිසම්පත්තිං න සක්කසම්පත්තිං න බ්‍රහ්මසම්පත්තිං න සාවකබොධිං න පච්චෙකබොධිං පත්ථෙමි, අපි ච ඉදං මෙ දානං

සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස පච්චයො හොතූ''ති යථාධිකාරං චිත්තං ඨපෙසි. තෙන වුත්තං –

4.
''තදා මං තපතෙජෙන, සන්තත්තො තිදිවාභිභූ;
ධාරෙන්තො බ්‍රාහ්මණවණ්ණං, භික්ඛාය මං උපාගමි.

5.
''පවනා ආභතං පණ්ණං, අතෙලඤ්ච අලොණිකං;
මම ද්වාරෙ ඨිතං දිස්වා, සකටාහෙන ආකිරිං.

6.
''තස්ස දත්වානහං පණ්ණං, නිකුජ්ජිත්වාන භාජනං;
පුනෙසනං ජහිත්වාන, පාවිසිං පණ්ණසාලකං.

7.
''දුතියම්පි තතියම්පි, උපගඤ්ඡි මමන්තිකං;
අකම්පිතො අනොලග්ගො, එවමෙවමදාසහං.

8.
''න මෙ තප්පච්චයා අත්ථි, සරීරස්මිං විවණ්ණියං;
පීතිසුඛෙන රතියා, වීතිනාමෙමි තං දිවං.

9.
''යදි මාසම්පි ද්වෙමාසං, දක්ඛිණෙය්‍යං වරං ලභෙ;
අකම්පිතො අනොලීනො, දදෙය්‍යං දානමුත්තමං.

10.
''න තස්ස දානං දදමානො, යසං ලාභඤ්ච පත්ථයිං;
සබ්බඤ්ඤුතං පත්ථයානො, තානි කම්මානි ආචරි''න්ති.

තත්ථ **තදාති** යදා අහං අකිත්තිනාමකො තාපසො හුත්වා තස්මිං දීපෙ කාරාරඤ්ඤෙ විහරාමි, තදා. **මන්ති** මමං. **තපතෙජෙනාති** සීලපාරමිතානුභාවෙන. සීලඤ්හි දුච්චරිතසංකිලෙසස්ස තපනතො ''තපො''ති වුච්චති, නෙක්ඛම්මවීරියපාරමිතානුභාවෙන වා. තාපි හි තණ්හාසංකිලෙසස්ස කොසජ්ජස්ස ච තපනතො ''තපො''ති වුච්චති, උක්කංසගතා ච තා බොධිසත්තස්ස ඉමස්මිං අත්තභාවෙති. ඛන්තිසංවරස්ස චාපි පරමුක්කංසගමනතො ''ඛන්තිපාරමිතානුභාවෙනා''තිපි වත්තුං වට්ටතෙව. ''ඛන්තී පරමං තපො''ති (දී. නි. 2.90; ධ. ප. 184) හි වුත්තං. **සන්තත්තොති** යථාවුත්තගුණානුභාවජනිතෙන ධම්මතාසිද්ධෙන පණ්ඩුකම්බලසිලාසනස්ස උණ්හාකාරෙන සන්තාපිතො. **තිදිවාභිභූති**

දෙවලොකාධිපති, සක්කොති අත්ථො. පණ්ණසාලාය සමීපෙ ගහිතම්පි කාරපණ්ණං පණ්ණසාලාය අරඤ්ඤමජ්ඣගතත්තා **‘‘පවනා ආභත’’**න්ති වුත්තං.

අතෙලඤ්ච අලොණිකන්ති දෙය්‍යධම්මස්ස අනුළාරභාවෙපි අජ්ඣාසයසම්පත්තියා දානධම්මස්ස මහාජුතිකභාවං දස්සෙතුං වුත්තං. **මම ද්වාරෙති** මය්හං පණ්ණසාලාය ද්වාරෙ. **සකටාහෙන ආකිරින්ති** ඉමිනා අත්තනො කිඤ්චිපි අසෙසෙත්වා දින්නභාවං දස්සෙති.

පුනෙසනං ජහිත්වානාති ‘‘එකදිවසං ද්වික්ඛත්තුං සාසෙසනං න සල්ලෙඛ’’න්ති චින්තෙත්වා දානපීතියා තිත්තො විය හුත්වා තස්මිං දිවසෙ පුන ආහාරපරියෙට්ඨිං අකත්වා.

අකම්පිතොති සුදූරවික්ඛම්භිතත්තා මච්ඡරියෙන අචලිතො දානජ්ඣාසයතො චලනමත්තම්පි අකාරිතො. **අනොලග්ගොති** ලොභවසෙන ඊසකම්පි අලග්ගො. **තතියම්පීති පි-**සද්දෙන දුතියම්පීති ඉමං සම්පිණ්ඩෙති. **එවමෙවමදාසහන්ති** යථා පඨමං, එවමෙවං දුතියම්පි, තතියම්පි අදාසිං අහං.

න මෙ තප්පච්චයාති ගාථාය වුත්තමෙවත්ථං පාකටං කරොති. තත්ථ **තප්පච්චයාති** දානපච්චයා තීසු දිවසෙසු ඡින්නාහාරතාය සරීරස්මිං යෙන වෙවණ්ණියෙන භවිතබ්බං, තම්පි මෙ **සරීරස්මිං විවණ්ණියං** දානපච්චයායෙව නත්ථි. කස්මා? දානවිසයෙන **පීතිසුඛෙන** දානවිසයාය එව ච **රතියා. වීතිනාමෙමි තං දිවන්ති** තං සකලං තිමත්තදිවසං වීතිනාමෙමි, න කෙවලඤ්ච තීණි එව දිවසානි, අථ ඛො මාසද්විමාසමත්තම්පි කාලං, එවමෙව දාතුං පහොමීති දස්සෙතුං **‘‘යදි මාසම්පි’’**තිආදි වුත්තං. **අනොලීනොති** අලීනචිත්තො, දානෙ අසඞ්කුචිතචිත්තොති අත්ථො.

තස්සාති බ්‍රාහ්මණරූපෙන ආගතස්ස සක්කස්ස. **යසන්ති** කිත්තිං, පරිවාරසම්පත්තිං වා. **ලාභඤ්චාති** දෙවමනුස්සෙසු චක්කවත්තිආදිභාවෙන ලද්ධබ්බං ලාභං වා **න පත්ථයිං**. අථ ඛො සබ්බඤ්ඤුතං සම්මාසම්බොධිං **පත්ථයානො** ආකඞ්ඛමානො **තානි** තීසු දිවසෙසු අනෙකවාරං උප්පන්නානි දානමයානි **පුඤ්ඤකම්මානි** දානස්ස වා පරිවාරභූතානි කායසුචරිතාදීනි පුඤ්ඤකම්මානි **ආචරිං** අකාසින්ති.

ඉති භගවා තස්මිං අත්තභාවෙ අත්තනො සුදුක්කරං පුඤ්ඤචරිතමත්තමෙව ඉධ මහාථෙරස්ස පකාසෙසි. **ජාතකදෙසනායං** පන චතුත්ථදිවසෙ සක්කස්ස උපසඞ්කමිත්වා බොධිසත්තස්ස අජ්ඣාසයජානනං වරෙන උපනිමන්තනා බොධිසත්තස්ස වරසම්පටිච්ඡනසීසෙන ධම්මදෙසනා දෙය්‍යධම්මදක්ඛිණෙය්‍යානං පුන සක්කස්ස අනාගමනස්ස ච ආකඞ්ඛමානතා ච පකාසිතා. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘අකිත්තිං දිස්වාන සම්මන්තං, සක්කො භූතපතී බ්‍රවි;
කිං පත්ථයං මහාබ්‍රහ්මෙ, එකො සම්මසි සම්මනි.

‘‘දුක්ඛො පුනබ්භවො සක්ක, සරීරස්ස ච භෙදනං;
සම්මොහමරණං දුක්ඛං, තස්මා සම්මාමි, වාසව.

‘‘එතස්මිං තෙ සුලපිතෙ, පතිරූපෙ සුභාසිතෙ;
වරං කස්සප තෙ දම්මි, යං කිඤ්චි මනසිච්ඡසි.

‘‘වරඤ්චෙ මෙ අදො සක්ක, සබ්බභූතානමිස්සර;
යෙන පුත්තෙ ච දාරෙ ච, ධනධඤ්ඤං පියානි ච;
ලද්ධා නරා න තප්පන්ති, සො ලොභො න මයී වසෙ.

එතස්මිං තෙ සුලපිතෙ…පෙ.... මනසිච්ඡසි.

‘‘වරඤ්චෙ මෙ අදො සක්ක, සබ්බභූතානමිස්සර;
ඛෙත්තං වත්ථුං හිරඤ්ඤඤ්ච, ගවාස්සං දාසපොරිසං;
යෙන ජාතෙන ජීයන්ති, සො දොසො න මයී වසෙ.

‘‘එතස්මිං තෙ සුලපිතෙ…පෙ.... මනසිච්ඡසි.

‘‘වරඤ්චෙ මෙ අදො සක්ක, සබ්බභූතානමිස්සර;
බාලං න පස්සෙ න සුණෙ, න ච බාලෙන සංවසෙ;
බාලෙනල්ලාපසල්ලාපං, න කරෙ න ච රොචයෙ.

‘‘කිං නු තෙ අකරං බාලො, වද කස්සප කාරණං;
කෙන කස්සප බාලස්ස, දස්සනං නාභිකඞ්ඛසි.

‘‘අනයං නයති දුම්මෙධො, අධුරායං නියුඤ්ජති;
දුන්නයො සෙය්‍යසො හොති, සම්මා වුත්තො පකුප්පති;
විනයං සො න ජානාති, සාධු තස්ස අදස්සනං.

‘‘එතස්මිං තෙ සුලපිතෙ…පෙ.... මනසිච්ඡසි.

‘‘වරඤ්චෙ මෙ අදො සක්ක, සබ්බභූතානමිස්සර;
ධීරං පස්සෙ සුණෙ ධීරං, ධීරෙන සහ සංවසෙ;
ධීරෙනල්ලාපසල්ලාපං, තං කරෙ තඤ්ච රොචයෙ.

‘‘කිං නු තෙ අකරං ධීරො, වද කස්සප කාරණං;
කෙන කස්සප ධීරස්ස, දස්සනං අභිකඞ්ඛසි.

‘‘නයං නයති මෙධාවී, අධුරායං න යුඤ්ජති;

සුනයො සෙය්‍යසො හොති, සම්මා වුත්තො න කුප්පති;
විනයං සො පජානාති, සාධු තෙන සමාගමො.

‘‘එතස්මිං තෙ සුලපිතෙ…පෙ…. මනසිච්ඡසි.

‘‘වරඤ්චෙ මෙ අදො සක්ක, සබ්බභූතානමිස්සර;
තතො රත්‍යා විවසානෙ, සූරියුග්ගමනං පති;
දිබ්බා භක්ඛා පාතුභවෙය්‍යුං, සීලවන්තො ච යාචකා.

‘‘දදතො මෙ න ඛීයෙථ, දත්වා නානුතපෙය්‍යහං;
දදං චිත්තං පසාදෙය්‍යං, එතං සක්ක වරං වරෙ.

‘‘එතස්මිං තෙ සුලපිතෙ…පෙ…. මනසිච්ඡසි.
‘‘වරඤ්චෙ මෙ අදො සක්ක, සබ්බභූතානමිස්සර;
න මං පුන උපෙය්‍යාසි, එතං සක්ක වරං වරෙ.

‘‘බහූහි වතචරියාහි, නරා ච අථ නාරියො;
දස්සනං අභිකඞ්ඛන්ති, කිං නු මෙ දස්සනෙ භයං.

‘‘තං තාදිසං දෙවවණ්ණං, සබ්බකාමසමිද්ධිනං;
දිස්වා තපො පමජ්ජෙය්‍යං, එතං තෙ දස්සනෙ භය’’න්ති. (ජා. 1.13.83-103);

අථ සක්කො ‘‘සාධු, භන්තෙ, න තෙ ඉතො පට්ඨාය සන්තිකං ආගමිස්සාමී’’ති තං අභිවාදෙත්වා පක්කාමි. මහාසත්තො යාවජීවං තත්ථෙව වසන්තො ආයුපරියොසානෙ බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති.

අනුරුද්ධත්ථෙරො තදා සක්කො අහොසි, ලොකනාථො අකිත්තිපණ්ඩිතො.

තස්ස මහාභිනික්ඛමනසදිසං නික්ඛන්තත්තා **නෙක්ඛම්මපාරමී**. සුවිසුද්ධසීලාචාරතාය **සීලපාරමී**. කාමවිතක්කාදීනං සුට්ඨු වික්ඛම්භිතත්තා **වීරියපාරමී**. ඛන්තිසංවරස්ස පරමුක්කංසගමනතො **ඛන්තිපාරමී**. පටිඤ්ඤානුරූපං පටිපත්තියා **සච්චපාරමී**. සබ්බත්ථ අචලසමාදානාධිට්ඨානෙන **අධිට්ඨානපාරමී**. සබ්බසත්තෙසු හිතජ්ඣාසයෙන **මෙත්තාපාරමී**. සත්තසඞ්ඛාරකතවිප්පකාරෙසු මජ්ඣත්තභාවප්පත්තියා **උපෙක්ඛාපාරමී**. තාසං උපකාරානුපකාරෙ ධම්මෙ ජානිත්වා අනුපකාරෙ ධම්මෙ පහාය උපකාරධම්මෙසු පවත්තාපනපුරෙචරා සහජාතා ච උපායකොසල්ලභූතා අතිසල්ලෙඛවුත්තිසාධනී ච පඤ්ඤා **පඤ්ඤාපාරමී**ති ඉමාපි දස පාරමියො ලබ්භන්ති.

දානජ්ඣාසයස්ස පන අතිඋළාරභාවෙන දානමුඛෙන දෙසනා පවත්තා. තස්මා සබ්බත්ථ සමකා මහාකරුණා, ද්වෙපි පුඤ්ඤඤාණසම්භාරා, කායසුචරිතාදීනි තීණි බොධිසත්තසුචරිතානි, සච්චාධිට්ඨානාදීනි චත්තාරි අධිට්ඨානානි, උස්සාහාදයො චතස්සො බුද්ධභූමියො, සද්ධාදයො පඤ්ච මහාබොධිපරිපාචනීයා ධම්මා, අලොභජ්ඣාසයාදයො ඡ බොධිසත්තානං අජ්ඣාසයා, තිණ්ණො තාරෙස්සාමීතිආදයො සත්ත පටිඤ්ඤා ධම්මා, අප්පිච්ඡස්සායං ධම්මො, නායං ධම්මො මහිච්ඡස්සාතිආදයො (දී. නි. 3.358; අ. නි. 8.30) අට්ඨ මහාපුරිසවිතක්කා (දී. නි. 3.358), නව යොනිසොමනසිකාරමූලකා ධම්මා, දානජ්ඣාසයාදයො දස මහාපුරිසජ්ඣාසයා, දානසීලාදයො දස පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනීති එවමාදයො යෙ අනෙකසතඅනෙකසහස්සප්පභෙදා බොධිසම්භාරභූතා මහාබොධිසත්තගුණා. තෙ සබ්බෙපි යථාරහං ඉධ නිද්ධාරෙත්වා වත්තබ්බා.

අපි චෙත්ථ මහන්තං භොගක්ඛන්ධං මහන්තඤ්ච ඤාතිපරිවට්ටං පහාය මහාභිනික්ඛමනසදිසං ගෙහතො නික්ඛමනං, නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතස්ස බහුජනසම්මතස්ස සතො පරමප්පිච්ඡභාවෙන කුලෙසු ගණෙසු ච අලග්ගතා, අච්චන්තමෙව ලාභසක්කාරසිලොකජිගුච්ඡා, පවිවෙකාභිරති, කායජීවිතනිරපෙක්ඛො පරිච්චාගො, අනාහාරස්සෙව සතො දිවසත්තයම්පි දානපීතියා පරිතුට්ඨස්ස නිබ්බිකාරසරීරයාපනං, මාසද්විමාසමත්තම්පි කාලං යාවකෙ සති ආහාරං තථෙව දත්වා ''දානගතෙනෙව පීතිසුඛෙන සරීරං යාපෙස්සාමී''ති පරිච්චාගෙ අනොලීනවුත්තිසාධකො උළාරො දානජ්ඣාසයො, දානං දත්වා පුන ආහාරපරියෙට්ඨියා අකරණහෙතුභූතා පරමසල්ලෙඛවුත්තීති එවමාදයො මහාසත්තස්ස ගුණානුභාවා වෙදිතබ්බා. තෙනෙතං වුච්චති –

''එවං අච්ඡරියා හෙතෙ, අබ්භුතා ච මහෙසිනො;
මහාකාරුණිකා ධීරා, සබ්බලොකෙකබන්ධවා.

''අචින්තෙයානුභාවා ච, සදා සද්ධම්මගොචරා;
බොධිසත්තා මහාසත්තා, සුචිසල්ලෙඛවුත්තිනො.

''මහාවාතසමුද්ධත-වීචිමාලො මහොදධි;
අපි ලඞ්ඝෙය්‍ය වෙලන්තං, බොධිසත්තා න ධම්මතං.

''ලොකෙ සඤ්ජාතවද්ධාපි, න තෙ භාවිතභාවිනො;
ලිම්පන්ති ලොකධම්මෙහි, තොයෙන පදුමං යථා.

''යෙසං වෙ අත්තනි ස්නෙහො, නිහීයති යථා යථා;
සත්තෙසු කරුණාස්නෙහො, වඩ්ඪතෙව තථා තථා.

''යථා චිත්තං වසෙ හොති, න ච චිත්තවසානුගා;

තථා කම්මං වසෙ හොති, න ච කම්මවසානුගා.

‘‘දොසෙහි නාභිභූයන්ති, සමුග්ඝාතෙන්ති වා න තෙ;
චරන්තා බොධිපරියෙට්ඨිං, පුරිසාජානියා බුධා.

‘‘තෙසු චිත්තප්පසාදොපි, දුක්ඛතො පරිමොචයෙ;
පගෙවානුකිරියා තෙසං, ධම්මස්ස අනුධම්මතො’’ති.

පරමත්ථදීපනියා චරියාපිටකසංවණ්ණනාය

අකිත්තිචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සඞ්ඛබ්‍රාහ්මණචරියාවණ්ණනා

11-12. දුතියස්මිං **පුනාපරන්ති** පුන අපරං, න කෙවලමිදං අකිත්තිචරියමෙව, අථ ඛො පුන අපරං අඤ්ඤං සඞ්ඛචරියම්පි පවක්ඛිස්සං, සුණොහීති අධිප්පායො. ඉතො පරෙසුපි එසෙව නයො. **සඞ්ඛසව්හයොති** සඞ්ඛනාමො. **මහාසමුද්දං තරිතුකාමොති** සුවණ්ණභූමිං ගන්තුං නාවාය මහාසමුද්දං තරිතුකාමො. **උපගච්ඡාමි පට්ටනන්ති** තාමලිත්තිපට්ටනං උද්දිස්ස ගච්ඡාමි. සයම්භුඤාණෙන පච්චෙකබොධියා අධිගතත්තා සයමෙව භූතන්ති **සයම්භුං**. කිලෙසමාරාදීසු කෙනචිපි න පරාජිතන්ති **අපරාජිතං,** තිණ්ණං මාරානං මත්ථකං මද්දිත්වා ඨිතන්ති අත්ථො. **තත්තාය කඨිනභූමියාති** සම්මසන්තාපෙන සන්තත්තාය සක්ඛරවාලුකානිචිතත්තා ඛරාය කක්ඛළාය භූමියා.

13. තන්ති තං පච්චෙකබුද්ධං. **ඉමමත්ථන්ති** ඉමං ඉදානි වක්ඛමානං ‘‘ඉදං ඛෙත්ත’’න්තිආදිකං අත්ථං. **විචින්තයින්ති** තදා සඞ්ඛබ්‍රාහ්මණභූතො චින්තෙසින්ති සත්ථා වදති. තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා –

අතීතෙ අයං බාරාණසී මොළිනී නාම අහොසි. මොළිනීනගරෙ බ්‍රහ්මදත්තෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ බොධිසත්තො සඞ්ඛො නාම බ්‍රාහ්මණො හුත්වා අඩ්ඪො මහද්ධනො චතූසු නගරද්වාරෙසු නගරමජ්ඣෙ අත්තනො නිවෙසනද්වාරෙති ඡසු ඨානෙසු ඡ දානසාලායො කාරෙත්වා දෙවසිකං ඡසතසහස්සානි විස්සජ්ජෙන්තො කපණද්ධිකාදීනං මහාදානං පවත්තෙසි. සො එකදිවසං චින්තෙසි – ‘‘අහං ගෙහෙ ධනෙ ඛීණෙ දානං දාතුං න සක්ඛිස්සාමි, අපරික්ඛීණෙයෙව ධනෙ නාවාය සුවණ්ණභූමිං ගන්ත්වා ධනං ආහරිස්සාමී’’ති. සො නාවං භණ්ඩස්ස පූරාපෙත්වා පුත්තදාරං ආමන්තෙත්වා ‘‘යාවාහං ආගච්ඡිස්සාමි, තාව මෙ දානං අනුපච්ඡින්දන්තා පවත්තෙයාථා’’ති වත්වා දාසකම්මකරපරිවුතො උපාහනං ආරුය්හ ඡත්තෙන ධාරියමානෙන පට්ටනගාමාභිමුඛො පායාසි.

තස්මිං ඛණෙ ගන්ධමාදනෙ එකො පච්චෙකබුද්ධො සත්තාහං නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ලොකං වොලොකෙන්තො තං ධනාහරණත්ථං ගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘මහාපුරිසො ධනං ආහරිතුං ගච්ඡති, භවිස්සති නු ඛො අස්ස මහාසමුද්දෙ අන්තරායො, නො’’ති ආවජ්ජෙත්වා ‘‘භවිස්සතී’’ති ඤත්වා ‘‘එස මං දිස්වා ඡත්තඤ්ච උපාහනඤ්ච මය්හං දත්වා උපාහනදානනිස්සන්දෙන සමුද්දෙ භින්නාය නාවාය පතිට්ඨං ලභිස්සති, කරිස්සාමිස්ස අනුග්ගහ’’න්ති ආකාසෙන ගන්ත්වා තස්ස අවිදූරෙ ඔතරිත්වා මජ්ඣන්හිකසමයෙ චණ්ඩවාතාතපෙන අඞ්ගාරසන්ථතසදිසං උණ්හවාලුකං මද්දන්තො තස්ස අභිමුඛං ආගඤ්ඡි. සො තං දිස්වාව හට්ඨතුට්ඨො ‘‘පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං මෙ ආගතං, අජ්ජ මයා එත්ථ බීජං රොපෙතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙසි. තෙන වුත්තං ‘‘තමහං පටිපථෙ දිස්වා, ඉමමත්ථං විචින්තයි’’න්තිආදි.

තත්ථ **ඉදං ඛෙත්ත**න්තිආදි චින්තිතාකාරදස්සනං. **ඛෙත්ත**න්ති ඛිත්තං බීජං මහප්ඵලභාවකරණෙන තායතීති ඛෙත්තං, පුබ්බණ්ණාපරණ්ණවිරුහනභූමි. ඉධ පන ඛෙත්තං වියාති ඛෙත්තං, අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යො පච්චෙකබුද්ධො. තෙනෙවාහ ‘‘පුඤ්ඤකාමස්ස ජන්තුනො’’ති.

14. **මහාගම**න්ති විපුලඵලාගමං, සස්සසම්පත්තිදායකන්ති අත්ථො. **බීජං න රොපෙතී**ති බීජං න වපති.

15.

ඛෙත්තවරුත්තමන්ති ඛෙත්තවරෙසුපි උත්තමං. සීලාදිගුණසම්පන්නා හි විසෙසතො අරියසාවකා ඛෙත්තවරා, තතොපි අග්ගභූතො පච්චෙකබුද්ධො ඛෙත්තවරුත්තමො. **කාර**න්ති සක්කාරං. යදි න කරොමීති සම්බන්ධො. ඉදං වුත්තං හොති – ඉදමීදිසං අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලභිත්වා තත්ථ පූජාසක්කාරං යදි න කරොමි, පුඤ්ඤෙන අත්ථිකො නාමාහං න භවෙය්‍යන්ති.

16-17. **යථා අමච්චො**තිආදීනං ද්වින්නං ගාථානං අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – **යථා** නාම යො කොචි රඤ්ඤා මුද්දාධිකාරෙ ඨපිතො ලඤ්ඡනධරො අමච්චපුරිසො සෙනාපති වා සො **අන්තෙපුරෙ ජනෙ** බහිද්ධා ච බලකායාදීසු **රඤ්ඤො** යථානුසිට්ඨං න පටිපජ්ජති **න තෙසං ධනධඤ්ඤං දෙති,** තං තං කත්තබ්බං වත්තං පරිහාපෙති. සො **මුද්දිතො** පරිහායති මුද්දාධිකාරලද්ධවිභවතො පරිධංසති, **එවමෙව** අහම්පි පුඤ්ඤකම්මස්ස රතො ලද්ධබ්බපුඤ්ඤඵලසඞ්ඛාතං **පුඤ්ඤකාමො** දක්ඛිණාය විපුලඵලභාවකරණෙන **විපුලං දිස්වාන** තං **දක්ඛිණං** උළාරං දක්ඛිණෙය්‍යං ලභිත්වා **තස්ස දානං යදි න දදාමි පුඤ්ඤතො** ආයතිං පුඤ්ඤඵලතො ච පරිධංසාමි. තස්මා ඉධ මයා පුඤ්ඤං කාතබ්බමෙවාති.

එවං පන චින්තෙත්වා මහාපුරිසො දූරතොව උපාහනා ඔරොහිත්වා වෙගෙන උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා ‘‘භන්තෙ, මය්හං අනුග්ගහත්ථාය ඉමං රුක්ඛමූලං උපගච්ඡථා’’ති වත්වා තස්මිං රුක්ඛමූලං උපසඞ්කමන්තෙ තත්ථ වාලුකං උස්සාපෙත්වා උත්තරාසඞ්ගං පඤ්ඤාපෙත්වා පච්චෙකබුද්ධෙ තත්ථ නිසින්නෙ වන්දිත්වා වාසිතපරිස්සාවිතෙන උදකෙන තස්ස පාදෙ ධොවිත්වා, ගන්ධතෙලෙන මක්ඛෙත්වා, අත්තනො උපාහනං පුඤ්ඡිත්වා, ගන්ධතෙලෙන මක්ඛෙත්වා, තස්ස පාදෙ පටිමුඤ්චිත්වා ‘‘භන්තෙ, ඉමං උපාහනං ආරුය්හ, ඉමං ඡත්තං මත්ථකෙ කත්වා ගච්ඡථා’’ති ඡත්තුපාහනං අදාසි. සොපිස්ස අනුග්ගහත්ථාය තං ගහෙත්වා පසාදසංවඩ්ඪනත්ථං පස්සන්තස්සෙව වෙහාසං උප්පතිත්වා ගන්ධමාදනං අගමාසි. තෙන වුත්තං –

18.

‘‘එවාහං චින්තයිත්වාන, ඔරොහිත්වා උපාහනා;
තස්ස පාදානි වන්දිත්වා, අදාසිං ඡත්තුපාහන’’න්ති.

බොධිසත්තො තං දිස්වා අතිවිය පසන්නචිත්තො පට්ටනං ගන්ත්වා නාවං අභිරුහි. අථස්ස මහාසමුද්දං තරන්තස්ස සත්තමෙ දිවසෙ නාවා විවරමදාසි. උදකං උස්සිඤ්චිතුං නාසක්ඛිංසු. මහාජනො මරණභයභීතො අත්තනො අත්තනො දෙවතා නමස්සිත්වා මහාවිරවං විරවි. බොධිසත්තො එකං උපට්ඨාකං ගහෙත්වා සකලසරීරං තෙලෙන මක්ඛෙත්වා සප්පිනා සද්ධිං සක්ඛරචුණ්ණානි යාවදත්ථං ඛාදිත්වා තම්පි ඛාදාපෙත්වා තෙන සද්ධිං කූපකයට්ඨිමත්ථකං ආරුය්හ ‘‘ඉමාය දිසාය අම්හාකං නගර’’න්ති දිසං වවත්ථපෙත්වා මච්ඡකච්ඡපපරිපන්ථතො අත්තානං සච්චාධිට්ඨානෙන පමොචෙන්තො තෙන සද්ධිං උසභමත්තට්ඨානං අතික්කමිත්වා පතිත්වා සමුද්දං තරිතුං ආරභි. මහාජනො පන තත්ථෙව විනාසං පාපුණි. තස්ස තරන්තස්සෙව සත්ත දිවසා ගතා. සො තස්මිම්පි කාලෙ ලොණොදකෙන මුඛං වික්ඛාලෙත්වා උපොසථිකො අහොසියෙව.

තදා පන ඊදිසානං පුරිසවිසෙසානං රක්ඛණත්ථාය චතූහි ලොකපාලෙහි ඨපිතා මණිමෙඛලා නාම දෙවධීතා අත්තනො ඉස්සරියෙන සත්තාහං පමජ්ජිත්වා සත්තමෙ දිවසෙ තං දිස්වා ‘‘සචායං ඉධ මරිස්ස, අතිවිය ගාරය්හා අභවිස්ස’’න්ති සංවිග්ගහදයා සුවණ්ණපාතියා දිබ්බභොජනස්ස පූරෙත්වා වෙගෙනාගන්ත්වා ‘‘බ්‍රාහ්මණ, ඉදං දිබ්බභොජනං භුඤ්ජා’’ති ආහ. සො තං උල්ලොකෙත්වා ‘‘නාහං භුඤ්ජාමි, උපොසථිකොම්හී’’ති පටික්ඛිපිත්වා තං පුච්ඡන්තො –

‘‘යං ත්වං සුඛෙනාභිසමෙක්ඛසෙ මං, භුඤ්ජස්සු භත්තං ඉති මං වදෙසි;
පුච්ඡාමි තං නාරි මහානුභාවෙ, දෙවී නුසි ත්වං උද මානුසී නූ’’ති. (ජා. 1.10.42) –

ආහ. සා තස්ස පටිවචනං දෙන්තී –

‘‘දෙවී අහං සඞ්ඛ මහානුභාවා, ඉධාගතා සාගරවාරිමජ්ඣෙ;
අනුකම්පිකා නො ච පදුට්ඨචිත්තා, තවෙව අත්ථාය ඉධාගතාස්මි.

‘‘ඉධන්නපානං සයනාසනඤ්ච, යානානි නානාවිවිධානි සඞ්ඛ;
සබ්බස්ස ත්යාහං පටිපාදයාමි, යං කිඤ්චි තුය්හං මනසාභිපත්ථිත’’න්ති. (ජා. 1.10.43-44) –

ඉමා ගාථා අභාසි. තං සුත්වා මහාසත්තො ‘‘අයං දෙවධීතා සමුද්දපිට්ඨෙ මය්හං ‘ඉදඤ්චිදඤ්ච දම්මී’ති වදති, යඤ්චෙසා මය්හං දෙති, තම්පි මම පුඤ්ඤෙනෙව, තං පන පුඤ්ඤං අයං දෙවධීතා ජානාති නු ඛො, උදාහු න ජානාති, පුච්ඡිස්සාමි තාව න’’න්ති චින්තෙත්වා පුච්ඡන්තො ඉමං ගාථමාහ –

‘‘යං කිඤ්චි යිට්ඨඤ්ච හුතඤ්ච මය්හං, සබ්බස්ස නො ඉස්සරා ත්වං සුගත්තෙ;
සුස්සොණි සුබ්භූරු විලග්ගමජ්ඣෙ, කිස්ස මෙ කම්මස්ස අයං විපාකො’’ති. (ජා. 1.10.45);

තත්ථ **යිට්ඨන්ති** දානවසෙන යජිතං. **හුතන්ති** ආහුනපාහුනවසෙන දින්නං. **සබ්බස්ස නො ඉස්සරා ත්වන්ති** අම්හාකං පුඤ්ඤකම්මස්ස සබ්බස්ස ත්වං ඉස්සරා, ‘‘අයං ඉමස්ස විපාකො, අයං ඉමස්සා’’ති බ්‍යාකරිතුං සමත්ථා. **සුස්සොණීති** සුන්දරජඝනෙ. **සුබ්භූරූති** සුන්දරෙහි භමුකෙහි ඌරූහි ච සමන්නාගතෙ. **විලග්ගමජ්ඣෙති** විලග්ගතනුමජ්ඣෙ. **කිස්ස මෙති** මයා කතකම්මෙසු කතර**කම්මස්ස අයං විපාකො,** යෙනාහං අප්පතිට්ඨෙ මහාසමුද්දෙ අජ්ජ පතිට්ඨං ලභාමීති.

තං සුත්වා දෙවධීතා ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො ‘යං අත්තනා කුසලකම්මං කතං, තං කම්මං න ජානාතී’ති සඤ්ඤාය පුච්ඡති මඤ්ඤෙ, කථෙස්සාමි න’’න්ති නාවාභිරුහනදිවසෙ පච්චෙකබුද්ධස්ස ඡත්තුපාහනදානපුඤ්ඤමෙව තස්ස කාරණන්ති කථෙන්තී –

‘‘ඝම්මෙ පථෙ බ්‍රාහ්මණ එකභික්ඛුං, උග්ඝට්ටපාදං තසිතං කිලන්තං;
පටිපාදයී සඞ්ඛ උපාහනානි, සා දක්ඛිණා කාමදුහා තවජ්ජා’’ති. (ජා. 1.10.46) –

ගාථමාහ.

තත්ථ **එකභික්ඛුන්ති** එකං පච්චෙකබුද්ධං සන්ධායාහ. **උග්ඝට්ටපාදන්ති** උණ්හවාලුකාය ඝට්ටපාදං, විබාධිතපාදන්ති අත්ථො. **තසිතන්ති** පිපාසිතං. **පටිපාදයීති** පටිපාදෙසි යොජෙසි. **කාමදුහාති** සබ්බකාමදායිකා.

තං සුත්වා මහාසත්තො ‘‘එවරූපෙපි නාම අප්පතිට්ඨෙ මහාසමුද්දෙ මයා දින්නං ඡත්තුපාහනදානං මම සබ්බකාමදදං ජාතං අහො සුදින්න’’න්ති තුට්ඨචිත්තො –

‘‘සා හොතු නාවා ඵලකූපපන්නා, අනවස්සුතා එරකවාතයුත්තා;
අඤ්ඤස්ස යානස්ස න හෙත්ථ භූමි, අජ්ජෙව මං මොළිනිං පාපයස්සූ’’ති. (ජා. 1.10.47) –

ගාථමාහ.

තත්ථ **ඵලකූපපන්නාති** මහානාවතාය බහූහි ඵලකෙහි උපෙතා. උදකප්පවෙසනාභාවෙන **අනවස්සුතා**. සම්මා ගහෙත්වා ගමනකවාතෙන **එරකවාතයුත්තා**.

දෙවධීතා තස්ස වචනං සුත්වා තුට්ඨහට්ඨා දීඝතො අට්ඨඋසභං විත්ථාරතො චතුඋසභං ගම්භීරතො වීසතියට්ඨිකං සත්තරතනමයං නාවං මාපෙත්වා කූපපියාරිත්තයුත්තානි ඉන්දනීලරජතසුවණ්ණමයාදීනි නිම්මිනිත්වා සත්තන්නං රතනානං පූරෙත්වා බ්‍රාහ්මණං ආලිඞ්ගෙත්වා නාවං ආරොපෙසි, උපට්ඨාකං පනස්ස න ඔලොකෙසි. බ්‍රාහ්මණො අත්තනා කතකල්‍යාණතො තස්ස පත්තිං අදාසි, සො අනුමොදි. අථ දෙවධීතා තම්පි ආලිඞ්ගෙත්වා නාවාය පතිට්ඨාපෙත්වා තං නාවං මොළිනීනගරං නෙත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස ඝරෙ ධනං පතිට්ඨාපෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව අගමාසි. තෙනාහ භගවා –

‘‘සා තත්ථ විත්තා සුමනා පතීතා, නාවං සුචිත්තං අභිනිම්මිනිත්වා;
ආදාය සඞ්ඛං පුරිසෙන සද්ධිං, උපානයී නගරං සාධුරම්ම’’න්ති. (ජා. 1.10.48);

මහාපුරිසස්ස හි චිත්තසම්පත්තියා පච්චෙකබුද්ධස්ස ච නිරොධතො වුට්ඨිතභාවෙන සත්තසු චෙතනාසු ආදිචෙතනා දිට්ඨධම්මවෙදනීයා අතිඋළාරඵලා ච ජාතා. ඉදම්පි තස්ස දානස්ස අප්පමත්තඵලන්ති දට්ඨබ්බං. අපරිමාණඵලඤ්හි තං දානං බොධිසම්භාරභූතං. තෙන වුත්තං –

19.
‘‘තෙනෙවාහං සතගුණතො, සුඛුමාලො සුඛෙධිතො;
අපි ච දානං පරිපූරෙන්තො, එවං තස්ස අදාසහ’’න්ති.

තත්ථ **තෙනාති** තතො පච්චෙකබුද්ධතො, **සතගුණතොති** සතගුණෙන **අහං** තදා සඞ්ඛභූතො **සුඛුමාලො,** තස්මා **සුඛෙධිතො** සුඛසංවඩ්ඪො, **අපි ච** එවං සන්තෙපි **දානං පරිපූරෙන්තො, එවං** මය්හං දානපාරමී පරිපූරෙතූති

තස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස අත්තනො සරීරදුක්ඛං අනපෙක්ඛිත්වා ඡත්තුපාහනං **අදාසින්ති** අත්තනො දානජ්ඣාසයස්ස උළාරභාවං සත්ථා පවෙදෙසි.

බොධිසත්තොපි යාවජීවං අමිතධනගෙහං අජ්ඣාවසන්තො භියොසොමත්තාය දානානි දත්වා සීලානි රක්ඛිත්වා ආයුපරියොසානෙ සපරිසො දෙවනගරං පූරෙසි.

තදා දෙවධීතා උප්පලවණ්ණා අහොසි, පුරිසො ආනන්දත්ථෙරො, ලොකනාථො සඞ්ඛබ්‍රාහ්මණො.

තස්ස සුවිසුද්ධනිච්චසීලඋපොසථසීලාදිවසෙන සීලපාරමී දානසීලාදීනං පටිපක්ඛතො නික්ඛන්තත්තා කුසලධම්මවසෙන නෙක්ඛම්මපාරමී, දානාදිනිප්ඵාදනත්ථං අබ්භුස්සහනවසෙන තථා මහාසමුද්දතරණවායාමවසෙන ච වීරියපාරමී, තදත්ථං අධිවාසනඛන්තිවසෙන ඛන්තිපාරමී, පටිඤ්ඤානුරූපප්පටිපත්තියා සච්චපාරමී, සබ්බත්ථ අචලසමාදානාධිට්ඨානවසෙන අධිට්ඨානපාරමී, සබ්බසත්තෙසු හිතජ්ඣාසයවසෙන මෙත්තාපාරමී, සත්තසඞ්ඛාරකතවිප්පකාරෙසු මජ්ඣත්තභාවප්පත්තියා උපෙක්ඛාපාරමී, සබ්බපාරමීනං උපකාරානුපකාරෙ ධම්මෙ ජානිත්වා අනුපකාරෙ ධම්මෙ පහාය උපකාරධම්මෙසු පවත්තාපනපුරෙචරා සහජාතා ච උපායකොසල්ලභූතා පඤ්ඤා පඤ්ඤාපාරමීති ඉමාපි පාරමියො ලබ්භන්ති.

දානජ්ඣාසයස්ස පන අතිඋළාරභාවෙන දානපාරමීවසෙන දෙසනා පවත්තා. යස්මා චෙත්ථ දස පාරමියො ලබ්භන්ති, තස්මා හෙට්ඨා වුත්තා මහාකරුණාදයො බොධිසත්තගුණා ඉධාපි යථාරහං නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා අත්තනො භොගසුඛං අනපෙක්ඛිත්වා මහාකරුණාය ‘‘දානපාරමිං පූරෙස්සාමී’’ති දානසම්භාරසංහරණත්ථං සමුද්දතරණං, තත්ථ ච සමුද්දපතිතස්සපි උපොසථාධිට්ඨානං, සීලඛණ්ඩභයෙන දෙවධීතායපි උපගතාය ආහාරානාහරණන්ති එවමාදයො මහාසත්තස්ස ගුණා වෙදිතබ්බා. ඉදානි වක්ඛමානෙසු සෙසචරිතෙසු ඉමිනාව නයෙන ගුණනිද්ධාරණං වෙදිතබ්බං. තත්ථ තත්ථ විසෙසමත්තමෙව වක්ඛාම. තෙනෙතං වුච්චති –

‘‘එවං අච්ඡරියා හෙතෙ, අබ්භුතා ච මහෙසිනො…පෙ….;
පගෙවානුකිරියා තෙසං, ධම්මස්ස අනුධම්මතො’’ති.

සඞ්ඛබ්‍රාහ්මණචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. කුරුරාජචරියාවණ්ණනා

20.

තතියෙ **ඉන්දපත්ථෙ පුරුත්තමෙති** ඉන්දපත්ථනාමකෙ කුරුරට්ඨස්ස පුරවරෙ උත්තමනගරෙ. **රාජාති** ධම්මෙන සමෙන චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි

පරිසං රඤ්ජෙතීති රාජා. **කුසලෙ දසහුපාගතොති** කුසලෙහි දසහි සමන්නාගතො, දානාදීහි දසහි පුඤ්ඤකිරියවත්ථූහි, දසහි කුසලකම්මපථෙහි වා යුත්තොති අත්ථො.

21. **කලිඞ්ගරට්ඨවිසයාති** කලිඞ්ගරට්ඨසඞ්ඛාතවිසයා. **බ්‍රාහ්මණා උපගඤ්ඡු මන්ති** කලිඞ්ගරාජෙන උය්‍යොජිතා අට්ඨ බ්‍රාහ්මණා මං උපසඞ්කමිංසු. උපසඞ්කමිත්වා ච පන **ආයාචුං මං හත්ථිනාගන්ති** හත්ථිභූතං මහානාගං මං ආයාචිංසු. **ධඤ්ඤන්ති** ධනායිතබ්බසිරිසොභග්ගප්පත්තං ලක්ඛණසම්පන්නං. **මඞ්ගලසම්මතන්ති** තායයෙව ලක්ඛණසම්පත්තියා මඞ්ගලං අභිවුඩ්ඪිකාරණන්ති අභිසම්මතං ජනෙහි.

22. **අවුට්ඨිකොති** වස්සරහිතො. **දුබ්භික්ඛොති** දුල්ලභභොජනො. **ඡාතකො මහාති** මහතී ජිඝච්ඡාබාධා වත්තතීති අත්ථො. **දදාහීති** දෙහි. **නීලන්ති** නීලවණ්ණං. **අඤ්ජනසව්හයන්ති** අඤ්ජනසද්දෙන අව්හාතබ්බං, අඤ්ජනනාමකන්ති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – අම්හාකං කලිඞ්ගරට්ඨං අවුට්ඨිකං, තෙන ඉදානි මහාදුබ්භික්ඛං තත්ථ මහන්තං ඡාතකභයං උප්පන්නං, තස්ස වූපසමත්ථාය ඉමං අඤ්ජනගිරිසඞ්කාසං තුය්හං අඤ්ජනනාමකං මඞ්ගලහත්ථිං දෙහි, ඉමස්මිඤ්හි තත්ථ නීතෙ දෙවො වස්සිස්සති, තෙන තං සබ්බභයං වූපසම්මිස්සතීති. තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා –

අතීතෙ කුරුරට්ඨෙ ඉන්දපත්ථනගරෙ බොධිසත්තො කුරුරාජස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අනුපුබ්බෙන විඤ්ඤුතං පත්තො, තක්කසිලං ගන්ත්වා යොගවිහිතානි සිප්පායතනානි විජ්ජාට්ඨානානි ච උග්ගහෙත්වා පච්චාගතො පිතරා උපරජ්ජෙ ඨපිතො, අපරභාගෙ පිතු අච්චයෙන රජ්ජං පත්වා දස රාජධම්මෙ අකොපෙන්තො ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙසි ධනඤ්ජයො නාම නාමෙන. සො චතූසු නගරද්වාරෙසු නගරමජ්ඣෙ නිවෙසනද්වාරෙති ඡ දානසාලායො කාරෙත්වා දෙවසිකං ඡසතසහස්සං ධනං විස්සජ්ජෙන්තො සකලජම්බුදීපං උන්නඞ්ගලං කත්වා දානං අදාසි. තස්ස දානජ්ඣාසයතා දානාභිරති සකලජම්බුදීපං පත්ථරි.

තස්මිං කාලෙ කලිඞ්ගරට්ඨෙ දුබ්භික්ඛභයං ඡාතකභයං රොගභයන්ති තීණි භයානි උප්පජ්ජිංසු. සකලරට්ඨවාසිනො දන්තපුරං ගන්ත්වා රාජභවනද්වාරෙ උක්කුට්ඨිමකංසු ‘‘දෙවං වස්සාපෙහි දෙවා’’ති. රාජා තං සුත්වා ‘‘කිංකාරණා එතෙ විරවන්තී’’ති අමච්චෙ පුච්ඡි. අමච්චා රඤ්ඤො තමත්ථං ආරොචෙසුං. රාජා පොරාණකරාජානො දෙවෙ අවස්සන්තෙ කිං කරොන්තීති. ‘‘දෙවො වස්සතූ’’ති දානං දත්වා උපොසථං අධිට්ඨාය සමාදින්නසීලා සිරිගබ්භං පවිසිත්වා දබ්බසන්ථරෙ සත්තාහං නිපජ්ජන්තීති. තං සුත්වා තථා අකාසි. දෙවො න වස්සි, එවං රාජා අහං මයා කත්තබ්බකිච්චං අකාසිං, දෙවො න වස්සති, කින්ති කරොමාති. දෙව, ඉන්දපත්ථනගරෙ ධනඤ්ජයස්ස නාම කුරුරාජස්ස මඞ්ගලහත්ථිම්හි ආනීතෙ

දෙවො වස්සිස්සතීති. සො රාජා බලවාහනසම්පන්නො දුප්පසහො, කථමස්ස හත්ථිං ආනෙස්සාමාති. මහාරාජ, තෙන සද්ධිං යුද්ධකිච්චං නත්ථි, දානජ්ඣාසයො සො රාජා දානාභිරතො යාචිතො සමානො අලඞ්කතසීසම්පි ඡින්දිත්වා පසාදසම්පන්නානි අක්ඛීනිපි උප්පාටෙත්වා සකලරජ්ජම්පි නියාතෙත්වා දදෙය්‍ය, හත්ථිම්හි වත්තබ්බමෙව නත්ථි, අවස්සං යාචිතො සමානො දස්සතීති. කෙ පන යාචිතුං සමත්ථාති? බ්‍රාහ්මණා, මහාරාජාති. රාජා අට්ඨ බ්‍රාහ්මණෙ පක්කොසාපෙත්වා සක්කාරසම්මානං කත්වා පරිබ්බයං දත්වා හත්ථියාචනත්ථං පෙසෙසි. තෙ සබ්බත්ථ එකරත්තිවාසෙන තුරිතගමනං ගන්ත්වා කතිපාහං නගරද්වාරෙ දානසාලාසු භුඤ්ජන්තා සරීරං සන්තප්පෙත්වා රඤ්ඤො දානග්ගං ආගමනපථෙ කාලං ආගමයමානා පාචීනද්වාරෙ අට්ඨංසු.

බොධිසත්තොපි පාතොව න්හාතානුලිත්තො සබ්බාලඞ්කාරප්පටිමණ්ඩිතො අලඞ්කතවරවාරණඛන්ධගතො මහන්තෙන රාජානුභාවෙන දානසාලං ගන්ත්වා ඔතරිත්වා සත්තට්ඨජනානං සහත්ථෙන දානං දත්වා ‘‘ඉමිනාව නීහාරෙන දෙථා’’ති වත්වා හත්ථිං අභිරුහිත්වා දක්ඛිණද්වාරං අගමාසි. බ්‍රාහ්මණා පාචීනද්වාරෙ ආරක්ඛස්ස බලවතාය ඔකාසං අලභිත්වා දක්ඛිණද්වාරං ගන්ත්වා රාජානං ආගච්ඡන්තං උල්ලොකයමානා ද්වාරතො නාතිදූරෙ උන්නතට්ඨානෙ ඨිතා සම්පත්තං රාජානං හත්ථෙ උක්ඛිපිත්වා ජයාපෙසුං. රාජා වජිරඞ්කුසෙන වාරණං නිවත්තෙත්වා තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා තෙ බ්‍රාහ්මණෙ ‘‘කිං ඉච්ඡථා’’ති පුච්ඡි. බ්‍රාහ්මණා ‘‘කලිඞ්ගරට්ඨං දුබ්භික්ඛභයෙන ඡාතකභයෙන රොගභයෙන ච උපද්දුතං. සො උපද්දවො ඉමස්මිං තව මඞ්ගලහත්ථිම්හි නීතෙ වූපසම්මිස්සති. තස්මා ඉමං අඤ්ජනවණ්ණං නාගං අම්හාකං දෙහී’’ති ආහංසු. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ ‘‘කලිඞ්ගරට්ඨවිසයා…පෙ…. අඤ්ජනසව්හය’’න්ති. තස්සත්ථො වුත්තො එව.

අථ බොධිසත්තො ‘‘න මෙතං පතිරූපං, යං මෙ යාචකානං මනොරථවිඝාතො සියා, මය්හඤ්ච සමාදානභෙදො සියා’’ති හත්ථික්ඛන්ධතො ඔතරිත්වා ‘‘සචෙ අනලඞ්කතට්ඨානං අත්ථි, අලඞ්කරිත්වා දස්සාමී’’ති සමන්තතො ඔලොකෙත්වා අනලඞ්කතට්ඨානං අදිස්වා සොණ්ඩාය නං ගහෙත්වා බ්‍රාහ්මණානං හත්ථෙසු ඨපෙත්වා රතනභිඞ්ගාරෙන පුප්ඵගන්ධවාසිතං උදකං පාතෙත්වා අදාසි. තෙන වුත්තං –

23.

‘‘න මෙ යාචකමනුප්පත්තෙ, පටික්ඛෙපො අනුච්ඡවො;
මා මෙ භිජ්ජි සමාදානං, දස්සාමි විපුලං ගජං.

24.

‘‘නාගං ගහෙත්වා සොණ්ඩාය, භිඞ්ගාරෙ රතනාමයෙ;
ජලං හත්ථෙ ආකිරිත්වා, බ්‍රාහ්මණානං අදං ගජ’’න්ති.

තත්ථ **යාචකමනුප්පත්තෙ**ති යාචකෙ අනුප්පත්තෙ. **අනුච්ඡවො**ති අනුච්ඡවිකො පතිරූපො. **මා මෙ භිජ්ජි සමාදාන**න්ති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණත්ථාය සබ්බස්ස යාචකස්ස සබ්බං අනවජ්ජං ඉච්ඡිතං දදන්තො දානපාරමිං පූරෙස්සාමීති යං මය්හං සමාදානං, තං මා භිජ්ජි. තස්මා **දස්සාමි විපුලං ගජ**න්ති මහන්තං ඉමං මඞ්ගලහත්ථිං දස්සාමීති. **අද**න්ති අදාසිං.

25.

තස්මිං පන හත්ථිම්හි දින්නෙ අමච්චා බොධිසත්තං එතදවොචුං – ‘‘කස්මා, මහාරාජ, මඞ්ගලහත්ථිං දදත්ථ, නනු අඤ්ඤො හත්ථී දාතබ්බො, රඤ්ඤා නාම එවරූපො ඔපවය්හො මඞ්ගලහත්ථී ඉස්සරියං අභිවිජයඤ්ච ආකඞ්ඛන්තෙන න දාතබ්බො’’ති. මහාසත්තො යං මං යාචකා යාචන්ති, තදෙව මයා දාතබ්බං, සචෙ පන මං රජ්ජං යාචෙය්‍යුං, රජ්ජම්පි තෙසං දදෙය්‍යං, මය්හං රජ්ජතොපි ජීවිතතොපි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව පියතරං, තස්මා තං හත්ථිං අදාසින්ති ආහ. තෙන වුත්තං **‘‘තස්ස නාගෙ පදින්නම්හී’’**තිආදි. තත්ථ **තස්සා**ති තස්ස තෙන, තස්මිං **නාගෙ** හත්ථිම්හි දින්නෙ.

26. **මඞ්ගලසම්පන්න**න්ති මඞ්ගලගුණෙහි සමන්නාගතං. **සඞ්ගාමවිජයුත්තම**න්ති සඞ්ගාමවිජයා උත්තමං, සඞ්ගාමවිජයෙ වා උත්තමං පධානං පවරං නාගං. **කිං තෙ රජ්ජං කරිස්සතී**ති තස්මිං නාගෙ අපගතෙ තව රජ්ජං කිං කරිස්සති, රජ්ජකිච්චං න කරිස්සති, රජ්ජම්පි අපගතමෙවාති දස්සෙති.

27. **රජ්ජම්පි මෙ දදෙ සබ්බ**න්ති තිට්ඨතු නාගො තිරච්ඡානගතො, ඉදං මෙ සබ්බං කුරුරට්ඨම්පි යාචකානං දදෙය්‍යං. **සරීරං දජ්ජමත්තනො**ති රජ්ජෙපි වා කිං වත්තබ්බං, අත්තනො සරීරම්පි යාචකානං දදෙය්‍යං, සබ්බොපි හි මෙ අජ්ඣත්තිකබාහිරො පරිග්ගහො ලොකහිතත්ථමෙව මයා පරිච්චත්තො. යස්මා **සබ්බඤ්ඤුතං පියං මය්හං** සබ්බඤ්ඤුතා ච දානපාරමිං ආදිං කත්වා සබ්බපාරමියො අපූරෙන්තෙන න සක්කා ලද්ධුං, තස්මා නාගං අදාසිං අහන්ති දස්සෙති.

එවම්පි තස්මිං නාගෙ ආනීතෙ කලිඞ්ගරට්ඨෙ දෙවො න වස්සතෙව. කලිඞ්ගරාජා ‘‘ඉදානිපි න වස්සති, කිං නු ඛො කාරණ’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘කුරුරාජා ගරුධම්මෙ රක්ඛති, තෙනස්ස රට්ඨෙ අන්වද්ධමාසං අනුදසාහං දෙවො වස්සති, රඤ්ඤො ගුණානුභාවො එස, න ඉමස්ස තිරච්ඡානගතස්සා’’ති ජානිත්වා ‘‘මයම්පි ගරුධම්මෙ රක්ඛිස්සාම, ගච්ඡථ ධනඤ්චයකොරබ්‍යස්ස සන්තිකෙ තෙ සුවණ්ණපට්ටෙ ලිඛාපෙත්වා ආනෙථා’’ති අමච්චෙ පෙසෙසි. ගරුධම්මා වුච්චන්ති පඤ්ච සීලානි, තානි බොධිසත්තො සුපරිසුද්ධානි කත්වා රක්ඛති, යථා ච බොධිසත්තො. එවමස්ස

මාතා අග්ගමහෙසී, කනිට්ඨභාතා උපරාජා, පුරොහිතො බ්‍රාහ්මණො, රජ්ජුග්ගාහකො අමච්චො, සාරථි සෙට්ඨී, දොණමාපකො දොවාරිකො, නගරසොභිනී වණ්ණදාසීති. තෙන වුත්තං –

‘‘රාජා මාතා මහෙසී ච, උපරාජා පුරොහිතො;
රජ්ජුග්ගාහො සාරථී සෙට්ඨී, දොණො දොවාරිකො තථා;
ගණිකා තෙ එකාදස, ගරුධම්මෙ පතිට්ඨිතා’’ති.

තෙ අමච්චා බොධිසත්තං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා තමත්ථං ආරොචෙසුං. මහාසත්තො ‘‘මය්හං ගරුධම්මෙ කුක්කුච්චං අත්ථි, මාතා පන මෙ සුරක්ඛිතං රක්ඛති, තස්සා සන්තිකෙ ගණ්හථා’’ති වත්වා තෙහි ‘‘මහාරාජ, කුක්කුච්චං නාම සික්ඛාකාමස්ස සල්ලෙඛවුත්තිනො හොති, දෙථ නො’’ති යාචිතො ‘‘පාණො න හන්තබ්බො, අදින්නං න ආදාතබ්බං, කාමෙසුමිච්ඡාචාරො න චරිතබ්බො, මුසා න භණිතබ්බං, මජ්ජං න පාතබ්බ’’න්ති සුවණ්ණපට්ටෙ ලිඛාපෙත්වා ‘‘එවං සන්තෙපි මාතු සන්තිකෙ ගණ්හථා’’ති ආහ.

දූතා රාජානං වන්දිත්වා තස්සා සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘දෙවි, තුම්හෙ කිර ගරුධම්මං රක්ඛථ, තං නො දෙථා’’ති වදිංසු. බොධිසත්තස්ස මාතාපි තථෙව අත්තනො කුක්කුච්චස්ස අත්ථිභාවං වත්වාව තෙහි යාචිතා අදාසි. තථා මහෙසිආදයොපි. තෙ සබ්බෙසම්පි සන්තිකෙ සුවණ්ණපට්ටෙ ගරුධම්මෙ ලිඛාපෙත්වා දන්තපුරං ගන්ත්වා කලිඞ්ගරඤ්ඤො දත්වා තං පවත්තිං ආරොචෙසුං. සොපි රාජා තස්මිං ධම්මෙ වත්තමානො පඤ්ච සීලානි පූරෙසි. තතො සකලකලිඞ්ගරට්ඨෙ දෙවො වස්සි. තීණි භයානි වූපසන්තානි. රට්ඨං ඛෙමං සුභික්ඛං අහොසි. බොධිසත්තො යාවජීවං දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා සපරිසො සග්ගපුරං පූරෙසි.

තදා ගණිකාදයො උප්පලවණ්ණාදයො අහෙසුං. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘ගණිකා උප්පලවණ්ණා, පුණ්ණො දොවාරිකො තදා;
රජ්ජුග්ගාහො ච කච්චානො, දොණමාපකො ච කොලිතො.

‘‘සාරිපුත්තො තදා සෙට්ඨී, අනුරුද්ධො ච සාරථී;
බ්‍රාහ්මණො කස්සපො ථෙරො, උපරාජානන්දපණ්ඩිතො.

‘‘මහෙසී රාහුලමාතා, මායාදෙවී ජනෙත්තිකා;
කුරුරාජා බොධිසත්තො, එවං ධාරෙථ ජාතක’’න්ති. (ධ. ප. අට්ඨ. 2.361 හංසඝාතකභික්ඛුවත්ථු);

ඉධාපි නෙක්ඛම්මපාරමිආදයො සෙසධම්මා ච වුත්තනයෙනෙව නිද්ධාරෙතබ්බාති.

කුරුරාජචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. මහාසුදස්සනචරියාවණ්ණනා

28. චතුත්ථෙ **කුසාවතිම්හි නගරෙ**ති කුසාවතීනාමකෙ නගරෙ, යස්මිං ඨානෙ එතරහි කුසිනාරා නිවිට්ඨා. **මහීපතී**ති ඛත්තියො, නාමෙන **මහාසුදස්සනො** නාම. **චක්කවත්තී**ති චක්කරතනං වත්තෙති චතූහි වා සම්පත්තිචක්කෙහි වත්තති, තෙහි ච පරං පවත්තෙති, පරහිතාය ච ඉරියාපථචක්කානං වත්තො එතස්මිං අත්ථීතිපි චක්කවත්ති. අථ වා චතූහි අච්ඡරියධම්මෙහි සඞ්ගහවත්ථූහි ච සමන්නාගතෙන, පරෙහි අනභිභවනීයස්ස අනතික්කමනීයස්ස ආණාසඞ්ඛාතස්ස චක්කස්ස වත්තො එතස්මිං අත්ථීතිපි **චක්කවත්තී**. පරිණායකරතනපුබ්බඞ්ගමෙන හත්ථිරතනාදිපමුඛෙන මහාබලකායෙන පුඤ්ඤානුභාවනිබ්බත්තෙන කායබලෙන ච සමන්නාගතත්තා **මහබ්බලො. යදා ආසි**න්ති සම්බන්ධො. තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා –

අතීතෙ කිර මහාපුරිසො සුදස්සනත්තභාවතො තතියෙ අත්තභාවෙ ගහපතිකුලෙ නිබ්බත්තො ධරමානකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ එකං ථෙරං අරඤ්ඤවාසං වසන්තං අත්තනො කම්මෙන අරඤ්ඤං පවිට්ඨො රුක්ඛමූලෙ නිසින්නං දිස්වා ‘‘ඉධ මයා අය්‍යස්ස පණ්ණසාලං කාතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා අත්තනො කම්මං පහාය දබ්බසම්භාරං ඡින්දිත්වා නිවාසයොග්ගං පණ්ණසාලං කත්වා ද්වාරං යොජෙත්වා කට්ඨත්ථරණං කත්වා ‘‘කරිස්සති නු ඛො පරිභොගං, න නු ඛො කරිස්සතී’’ති එකමන්තෙ නිසීදි. ථෙරො අන්තොගාමතො ආගන්ත්වා පණ්ණසාලං පවිසිත්වා කට්ඨත්ථරණෙ නිසීදි. මහාසත්තොපි නං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘ඵාසුකා, භන්තෙ, පණ්ණසාලා’’ති පුච්ඡි. ඵාසුකා, භද්දමුඛ, පබ්බජිතසාරුප්පාති. වසිස්සථ, භන්තෙ, ඉධාති? ආම, උපාසකාති. සො අධිවාසනාකාරෙනෙව ‘‘වසිස්සතී’’ති ඤත්වා ‘‘නිබද්ධං මය්හං ඝරද්වාරං ආගන්තබ්බ’’න්ති පටිජානාපෙත්වා නිච්චං අත්තනො ඝරෙයෙව භත්තවිස්සග්ගං කාරාපෙසි. සො පණ්ණසාලායං කටසාරකං පත්ථරිත්වා මඤ්චපීඨං පඤ්ඤපෙසි, අපස්සෙනං නික්ඛිපි, පාදකඨලිකං ඨපෙසි, පොක්ඛරණිං ඛණි, චඞ්කමං කත්වා වාලුකං ඔකිරි, පරිස්සයවිනොදනත්ථං පණ්ණසාලං කණ්ටකවතියා පරික්ඛිපි, තථා පොක්ඛරණිං චඞ්කමඤ්ච. තෙසං අන්තොවතිපරියන්තෙ තාලපන්තියො රොපෙසි. එවමාදිනා ආවාසං නිට්ඨාපෙත්වා ථෙරස්ස තිචීවරං ආදිං කත්වා සබ්බං සමණපරික්ඛාරං අදාසි. ථෙරස්ස හි තදා බොධිසත්තෙන තිචීවරපිණ්ඩපාතපත්තථාලකපරිස්සාවනධමකරණපරිභොගභාජනඡත්තුපාහනඋදකතුම්බසූචිකත්තර- යට්ඨිආරකණ්ටකපිප්ඵලිනඛච්ඡෙදනපදීපෙය්‍යාදි පබ්බජිතානං පරිභොගජාතං අදින්නං නාම නාහොසි. සො පඤ්ච සීලානි රක්ඛන්තො උපොසථං කරොන්තො යාවජීවං ථෙරං උපට්ඨහි. ථෙරො තත්ථෙව වසන්තො අරහත්තං පත්වා පරිනිබ්බායි.

29. බොධිසත්තොපි යාවතායුකං පුඤ්ඤං කත්වා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතො මනුස්සලොකං ආගච්ඡන්තො කුසාවතියා රාජධානියා නිබ්බත්තිත්වා මහාසුදස්සනො නාම රාජා අහොසි චක්කවත්තී. තස්සිස්සරියානුභාවො ‘‘භූතපුබ්බං, ආනන්ද, රාජා මහාසුදස්සනො නාම අහොසි ඛත්තියො මුද්ධාවසිත්තො’’තිආදිනා (දී. නි. 2.242) නයෙන සුත්තෙ ආගතො එව. තස්ස කිර චතුරාසීති නගරසහස්සානි කුසාවතීරාජධානිප්පමුඛානි, චතුරාසීති පාසාදසහස්සානි ධම්මපාසාදප්පමුඛානි, චතුරාසීති කූටාගාරසහස්සානි මහාබ්‍යූහකූටාගාරප්පමුඛානි, තානි සබ්බානි තස්ස ථෙරස්ස කතාය එකිස්සා පණ්ණසාලාය නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තානි, චතුරාසීති පල්ලඞ්කසහස්සානි නාගසහස්සානි අස්සසහස්සානි රථසහස්සානි තස්ස දින්නස්ස මඤ්චපීඨස්ස, චතුරාසීති මණිසහස්සානි තස්ස දින්නස්ස පදීපස්ස, චතුරාසීති පොක්ඛරණිසහස්සානි එකපොක්ඛරණියා, චතුරාසීති ඉත්ථිසහස්සානි පුත්තසහස්සානි ගහපතිසහස්සානි ච පත්තථාලකාදිපරිභොගාරහස්ස පබ්බජිතපරික්ඛාරදානස්ස, චතුරාසීති ධෙනුසහස්සානි පඤ්චගොරසදානස්ස, චතුරාසීති වත්ථකොටිසහස්සානි නිවාසනපාරුපනදානස්ස, චතුරාසීති ථාලිපාකසහස්සානි භොජනදානස්ස නිස්සන්දෙන නිබ්බත්තානි. සො සත්තහි රතනෙහි චතූහි ඉද්ධීහි ච සමන්නාගතො රාජාධිරාජා හුත්වා සකලං සාගරපරියන්තං පථවිමණ්ඩලං ධම්මෙන අභිවිජිය අජ්ඣාවසන්තො අනෙකසතෙසු ඨානෙසු දානසාලායො කාරෙත්වා මහාදානං පට්ඨපෙසි. දිවසස්ස තික්ඛත්තුං නගරෙ භෙරිං චරාපෙසි ‘‘යො යං ඉච්ඡති, සො දානසාලාසු ආගන්ත්වා තං ගණ්හාතූ’’ති. තෙන වුත්තං **‘‘තත්ථාහං දිවසෙ තික්ඛත්තුං, ඝොසාපෙමි තහිං තහිං’’**න්තිආදි.

තත්ථ **තත්ථාති** තස්මිං නගරෙ. ‘‘තදාහ’’න්තිපි පාඨො, තස්ස තදා අහං, මහාසුදස්සනකාලෙති අත්ථො. **තහිං තහින්ති** තස්මිං තස්මිං ඨානෙ, තස්ස තස්ස පාකාරස්ස අන්තො ච බහි චාති අත්ථො. **කො කිං ඉච්ඡතීති** බ්‍රාහ්මණාදීසු යො කොචි සත්තො අන්නාදීසු දෙය්‍යධම්මෙසු යං කිඤ්චි ඉච්ඡති. **පත්ථෙතීති** තස්සෙව වෙවචනං. **කස්ස කිං දීයතු ධනන්ති** අනෙකවාරං පරියායන්තරෙහි ච දානඝොසනාය පවත්තිතභාවදස්සනත්ථං වුත්තං, එතෙන දානපාරමියා සරූපං දස්සෙති. දෙය්‍යධම්මපටිග්ගාහකවිකප්පරහිතා හි බොධිසත්තානං දානපාරමීති.

30. ඉදානි දානඝොසනාය තස්ස තස්ස දෙය්‍යධම්මස්ස අනුච්ඡවිකපුග්ගලපරිකිත්තනං දස්සෙතුං **‘‘කො ඡාතකො’’**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **ඡාතකොති** ජිඝච්ඡිතො. **තසිතොති** පිපාසිතො. **කො මාලං කො විලෙපනන්තිපි** ‘‘ඉච්ඡතී’’ති පදං ආනෙත්වා යොජෙතබ්බං. **නග්ගොති** වත්ථවිකලො, වත්ථෙන අත්ථිකොති අධිප්පායො. **පරිදහිස්සතීති** නිවාසිස්සති.

31. **කො පථෙ ඡත්තමාදෙතීති** කො පථිකො පථෙ මග්ගෙ අත්තනො වස්සවාතාතපරක්ඛණත්ථං ඡත්තං ගණ්හාති, ඡත්තෙන අත්ථිකොති අත්ථො. **කොපාහනා මුදූ සුභාති** දස්සනීයතාය සුභා සුඛසම්ඵස්සතාය මුදූ උපාහනා අත්තනො පාදානං චක්ඛූනඤ්ච රක්ඛණත්ථං. **කො ආදෙතීති** කො තාහි අත්ථිකොති අධිප්පායො. **සායඤ්ච පාතො චාති** එත්ථ **ච**-සද්දෙන මජ්ඣන්හිකෙ චාති ආහරිත්වා වත්තබ්බං. ‘‘දිවසෙ තික්ඛත්තුං ඝොසාපෙමී’’ති හි වුත්තං.

32. **න තං දසසු ඨානෙසූති** තං දානං න දසසු ඨානෙසු පටියත්තන්ති යොජනා. **නපි ඨානසතෙසු** වා **පටියත්තං,** අපි ච ඛො අනෙකසතෙසු ඨානෙසු පටියත්තං. **යාචකෙ ධනන්ති** යාචකෙ උද්දිස්ස ධනං පටියත්තං උපක්ඛටං. ද්වාදසයොජනායාමෙ හි නගරෙ සත්තයොජනවිත්ථතෙ සත්තසු පාකාරන්තරෙසු සත්ත තාලපන්තිපරික්ඛෙපා, තාසු තාලපන්තීසු චතුරාසීති පොක්ඛරණිසහස්සානි පාටියෙක්කං පොක්ඛරණිතීරෙ මහාදානං පට්ඨපිතං. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

> ‘‘පට්ඨපෙසි ඛො, ආනන්ද, රාජා මහාසුදස්සනො තාසං පොක්ඛරණීනං තීරෙ එවරූපං දානං අන්නං අන්නත්ථිකස්ස, පානං පානත්ථිකස්ස, වත්ථං වත්ථත්ථිකස්ස, යානං යානත්ථිකස්ස, සයනං සයනත්ථිකස්ස, ඉත්ථිං ඉත්ථිත්ථිකස්ස, හිරඤ්ඤං හිරඤ්ඤත්ථිකස්ස, සුවණ්ණං සුවණ්ණත්ථිකස්සා’’ති (දී. නි. 2.254).

33. තත්ථායං දානස්ස පවත්තිතාකාරො – මහාපුරිසො හි ඉත්ථීනඤ්ච පුරිසානඤ්ච අනුච්ඡවිකෙ අලඞ්කාරෙ කාරෙත්වා ඉත්ථිමත්තමෙව තත්ථ පරිචාරවසෙන සෙසඤ්ච සබ්බං පරිච්චාගවසෙන ඨපෙත්වා ‘‘රාජා මහාසුදස්සනො දානං දෙති, තං යථාසුඛං පරිභුඤ්ජථා’’ති භෙරිං චරාපෙසි. මහාජනා පොක්ඛරණිතීරං ගන්ත්වා න්හත්වා වත්ථාදීනි නිවාසෙත්වා මහාසම්පත්තිං අනුභවිත්වා යෙසං තාදිසානි අත්ථි, තෙ පහාය ගච්ඡන්ති. යෙසං නත්ථි, තෙ ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. යෙ හත්ථියානාදීසුපි නිසීදිත්වා යථාසුඛං විචරිත්වා වරසයනෙසුපි සයිත්වා සම්පත්තිං අනුභවිත්වා ඉත්ථීහිපි සද්ධිං සම්පත්තිං අනුභවිත්වා සත්තවිධරතනපසාධනානි පසාධෙත්වා සම්පත්තිං අනුභවිත්වා යං යං අත්ථිකා, තං තං ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති, අනත්ථිකා ඔහාය ගච්ඡන්ති. තම්පි දානං උට්ඨාය සමුට්ඨාය දෙවසිකං දීයතෙව. තදා ජම්බුදීපවාසීනං අඤ්ඤං කම්මං නත්ථි, දානං පරිභුඤ්ජන්තා සම්පත්තිං අනුභවන්තා විචරන්ති. න තස්ස දානස්ස කාලපරිච්ඡෙදො අහොසි. රත්තිඤ්චාපි දිවාපි යදා යදා අත්ථිකා ආගච්ඡන්ති, තදා තදා දීයතෙව. එවං මහාපුරිසො යාවජීවං සකලජම්බුදීපං උන්නඞ්ගලං කත්වා මහාදානං පවත්තෙසි. තෙන වුත්තං **‘‘දිවා වා යදි වා රත්තිං, යදි එති වනිබ්බකො’’**තිආදි.

තත්ථ **දිවා වා යදි වා රත්තිං, යදි එතීති** එතෙනස්ස යථාකාලං දානං දස්සෙති. යාචකානඤ්හි ලාභාසාය උපසඞ්කමනකාලො එව බොධිසත්තානං දානස්ස කාලො නාම. **වනිබ්බකොති** යාචකො. **ලද්ධා යදිච්ඡකං භොගන්ති** එතෙන යථාභිරුචිතං දානං. යො යො හි යාචකො යං යං දෙය්‍යධම්මං ඉච්ඡති, තස්ස තස්ස තංතදෙව බොධිසත්තො දෙති. න තස්ස මහග්ඝදුල්ලභාදිභාවං අත්තනො උපරොධං චින්තෙසි. **පූරහත්ථොව ගච්ඡතීති** එතෙන යාවදිච්ඡකං දානං දස්සෙති, යත්තකඤ්හි යාචකා ඉච්ඡන්ති, තත්තකං අපරිහාපෙත්වාව මහාසත්තො දෙති උළාරජ්ඣාසයතාය ච මහිද්ධිකතාය ච.

34. **''යාවජීවික''**න්ති එතෙන දානස්ස කාලපරියන්තාභාවං දස්සෙති. සමාදානතො පට්ඨාය හි මහාසත්තා යාවපාරිපූරි වෙමජ්ඣෙ න කාලපරිච්ඡෙදං කරොන්ති, බොධිසම්භාරසම්භරණෙ සඞ්කොචාභාවෙන අන්තරන්තරා අවොසානාපත්තිතො මරණෙනපි අනුපච්ඡෙදො එව, තතො පරම්පි තථෙව පටිපජ්ජනතො, ''යාවජීවික''න්ති පන මහාසුදස්සනචරිතස්ස වසෙන වුත්තං. **නපාහං දෙස්සං ධනං දම්මීති** ඉදං ධනං නාම මය්හං න දෙස්සං අමනාපන්ති එවරූපං මහාදානං දෙන්තො ගෙහතො ච ධනං නීහරාපෙමි. **නපි නත්ථි නිචයො මයීති** මම සමීපෙ ධනනිචයො ධනසඞ්ගහො නාපි නත්ථි, සල්ලෙඛවුත්තිසමණො විය අසඞ්ගහොපි න හොමීති අත්ථො. ඉදං යෙන අජ්ඣාසයෙන තස්සිදං මහාදානං පවත්තිතං, තං දස්සෙතුං වුත්තං.

35. ඉදානි තං උපමාය විභාවෙතුං **''යථාපි ආතුරො නාමා''**තිආදිමාහ. තත්ථිදං උපමාසංසන්දනෙන සද්ධිං අත්ථදස්සනං – යථා නාම **ආතුරො** රොගාභිභූතො පුරිසො රොගතො අත්තානං පරිමොචෙතුකාමො **ධනෙන** හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිනා **වෙජ්ජං** තිකිච්ඡකං **තප්පෙත්වා** ආරාධෙත්වා යථාවිධි පටිපජ්ජන්තො තතො **රොගතො** විමුච්චති.

36. **තථෙව** එවමෙව අහම්පි අට්ටභූතං සකලලොකං කිලෙසරොගතො සකලසංසාරදුක්ඛරොගතො ච පරිමොචෙතුකාමො තස්ස තතො පරිමොචනස්ස අයං සබ්බසාපතෙය්‍යපරිච්චාගො දානපාරමීඋපායොති **ජානමානො** බුජ්ඣමානො **අසෙසතො** දෙය්‍යධම්මස්ස පටිග්ගාහකානඤ්ච වසෙන අනවසෙසතො මහාදානස්ස වසෙන සත්තානං අජ්ඣාසයං **පරිපූරෙතුං** අත්තනො ච න මය්හං දානපාරමී පරිපුණ්ණා, තස්මා **ඌනමනන්ති** පවත්තං ඌනං මනං **පූරයිතුං** පවත්තයිතුං **වනිබ්බකෙ** යාචකෙ **අදාසිං තං දානං** එවරූපං මහාදානං දදාමි, තඤ්ච ඛො තස්මිං දානධම්මෙ තස්ස ච ඵලෙ **නිරාලයො** අනපෙක්ඛො **අපච්චාසො** කිඤ්චිපි අපච්චාසීසමානො කෙවලං **සම්බොධිමනුපත්තියා** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව අධිගන්තුං **දෙමීති**.

එවං මහාසත්තො මහාදානං පවත්තෙන්තො අත්තනො පුඤ්ඤානුභාවනිබ්බත්තං ධම්මපාසාදං අභිරුය්හ මහාබ්‍යූහකූටාගාරද්වාරෙ එව කාමවිතක්කාදයො නිවත්තෙත්වා තත්ථ සොවණ්ණමයෙ රාජපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො ඣානාභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා තතො නික්ඛමිත්වා සොවණ්ණමයං කූටාගාරං පවිසිත්වා තත්ථ රජතමයෙ පල්ලඞ්කෙ නිසින්නො චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා චතුරාසීති වස්සසහස්සානි ඣානසමාපත්තීහි වීතිනාමෙත්වා මරණසමයෙ දස්සනාය උපගතානං සුභද්දාදෙවීපමුඛානං චතුරාසීතියා ඉත්ථාගාරසහස්සානං අමච්චපාරිසජ්ජාදීනඤ්ච –

> ‘‘අනිච්චා වත සඞ්ඛාරා, උප්පාදවයධම්මිනො;
> උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣන්ති, තෙසං වූපසමො සුඛො’’ති. (දී. නි. 2.221, 272; සං. නි. 1.186; 2.143) –

ඉමාය ගාථාය ඔවදිත්වා ආයුපරියොසානෙ බ්‍රහ්මලොකපරායනො අහොසි.

තදා සුභද්දාදෙවී රාහුලමාතා අහොසි, පරිණායකරතනං රාහුලො, සෙසපරිසා බුද්ධපරිසා, මහාසුදස්සනො පන ලොකනාථො.

ඉධාපි දස පාරමියො සරූපතො ලබ්භන්ති එව, දානජ්ඣාසයස්ස පන උළාරතාය දානපාරමී එව **පාළියං** ආගතා. සෙසධම්මා හෙට්ඨා වුත්තනයා එව. තථා උළාරෙ සත්තරතනසමුජ්ජලෙ චතුදීපිස්සරියෙපි ඨිතස්ස තාදිසං භොගසුඛං අනලඞ්කරිත්වා කාමවිතක්කාදයො දූරතො වික්ඛම්භෙත්වා තථාරූපෙ මහාදානෙ පවත්තෙන්තස්සෙව චතුරාසීති වස්සසහස්සානි සමාපත්තීහි වීතිනාමෙත්වා අනිච්චතාදිපටිසංයුත්තං ධම්මකථං කත්වාපි විපස්සනාය අනුස්සුක්කනං සබ්බත්ථ අනිස්සඞ්ගතාති එවමාදයො ගුණානුභාවා නිද්ධාරෙතබ්බාති.

මහාසුදස්සනචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මහාගොවින්දචරියාවණ්ණනා

පඤ්චමෙ **සත්තරාජපුරොහිතොති** සත්තභූආදීනං සත්තන්නං රාජූනං සබ්බකිච්චානුසාසකපුරොහිතො. **පූජිතො නරදෙවෙහීති** තෙහි එව අඤ්ඤෙහි ච ජම්බුදීපෙ සබ්බෙහෙව ඛත්තියෙහි චතුපච්චයපූජාය සක්කාරසම්මානෙන ච පූජිතො. **මහාගොවින්දබ්‍රාහ්මණොති** මහානුභාවතාය ගොවින්දස්සාභිසෙකෙන අභිසිත්තතාය ච ‘‘මහාගොවින්දො’’ති සඞ්ඛං ගතො බ්‍රාහ්මණො, අභිසිත්තකාලතො පට්ඨාය හි බොධිසත්තස්ස අයං සමඤ්ඤා ජාතා, නාමෙන පන **ජොතිපාලො** නාම. තස්ස කිර ජාතදිවසෙ සබ්බාවුධානි ජොතිංසු. රාජාපි පච්චූසසමයෙ අත්තනො මඞ්ගලාවුධං පජ්ජලිතං දිස්වා භීතො අත්තනො පුරොහිතං බොධිසත්තස්ස පිතරං උපට්ඨානං ආගතං පුච්ඡිත්වා ‘‘මා භායි, මහාරාජ, මය්හං පුත්තො ජාතො,

තස්සානුභාවෙන න කෙවලං රාජගෙහෙයෙව, සකලනගරෙපි ආවුධානි පජ්ජලිංසු, න තං නිස්සාය තුය්හං අන්තරායො අත්ථි, සකලජම්බුදීපෙ පන පඤ්ඤාය තෙන සමො න භවිස්සති, තස්සෙතං පුබ්බනිමිත්ත''න්ති පුරොහිතෙන සමස්සාසිතො තුට්ඨචිත්තො ''කුමාරස්ස ඛීරමූලං හොතූ''ති සහස්සං දත්වා ''වයප්පත්තකාලෙ මය්හං දස්සෙථා''ති ආහ. සො වුද්ධිප්පත්තො අපරභාගෙ අලමත්ථදස්සො සත්තන්නං රාජූනං සබ්බකිච්චානුසාසකො හුත්වා පබ්බජිත්වා ච සත්තෙ දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකෙහි අනත්ථෙහි පාලෙත්වා අත්ථෙහි නියොජෙසි. ඉති ජොතිතත්තා පාලනසමත්ථතාය ච ''ජොතිපාලො''තිස්ස නාමං අකංසු. තෙන වුත්තං ''නාමෙන ජොතිපාලො නාමා''ති (දී. නි. 2.304).

තත්ථ බොධිසත්තො දිසම්පතිස්ස නාම රඤ්ඤො පුරොහිතස්ස ගොවින්දබ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො හුත්වා අත්තනො පිතු තස්ස ච රඤ්ඤො අච්චයෙන තස්ස පුත්තො රෙණු, සහායා චස්ස සත්තභූ, බ්‍රහ්මදත්තො, වෙස්සභූ, භරතො, ද්වෙ ච ධතරට්ඨාති ඉමෙ සත්ත රාජානො යථා අඤ්ඤමඤ්ඤං න විවදන්ති. එවං රජ්ජෙ පතිට්ඨාපෙත්වා තෙසං අත්ථධම්මෙ අනුසාසන්තො ජම්බුදීපතලෙ සබ්බෙසං රාජූනං අඤ්ඤෙසඤ්ච බ්‍රාහ්මණානං දෙවනාගගහපතිකානං සක්කතො ගරුකතො මානිතො පූජිතො අපචිතො උත්තමං ගාරවට්ඨානං පත්තො අහොසි. තස්ස අත්ථධම්මෙසු කුසලතාය ''මහාගොවින්දො''ත්වෙව සමඤ්ඤා උදපාදි. යථාහ ''ගොවින්දො වත, භො බ්‍රාහ්මණො, මහාගොවින්දො වත, භො බ්‍රාහ්මණො''ති (දී. නි. 2.305). තෙන වුත්තං –

37.

''පුනාපරං යදා හොමි, සත්තරාජපුරොහිතො;
පූජිතො නරදෙවෙහි, මහාගොවින්දබ්‍රාහ්මණො''ති.

අථ බොධිසත්තස්ස පුඤ්ඤානුභාවසමුස්සාහිතෙහි රාජූහි තෙසං අනුයුත්තෙහි ඛත්තියෙහි බ්‍රාහ්මණගහපතිකෙහි නෙගමජානපදෙහි ච උපරූපරි උපනීතො සමන්තතො මහොඝො විය අජ්ඣොත්ථරමානො අපරිමෙය්‍යො උළාරො ලාභසක්කාරො උප්පජ්ජි, යථා තං අපරිමාණාසු ජාතීසු උපචිතවිපුලපුඤ්ඤසඤ්චයස්ස උළාරාභිජාතස්ස පරිසුද්ධසීලාචාරස්ස පෙසලස්ස පරියොදාතසබ්බසිප්පස්ස සබ්බසත්තෙසු පුත්තසදිසමහාකරුණාවිප්ඵාරසිනිද්ධමුදුහදයස්ස. සො චින්තෙසි – ''එතරහි ඛො මය්හං මහාලාභසක්කාරො, යංනූනාහං ඉමිනා සබ්බසත්තෙ සන්තප්පෙත්වා දානපාරමිං පරිපූරෙය්‍ය''න්ති. සො නගරස්ස මජ්ඣෙ චතූසු ද්වාරෙසු අත්තනො නිවෙසනද්වාරෙති ඡ දානසාලායො කාරෙත්වා දෙවසිකං අපරිමිතධනපරිච්චාගෙන මහාදානං පවත්තෙසි. යං යං උපායනං ආනීයති, යඤ්ච අත්තනො අත්ථාය අභිසඞ්ඛරීයති, සබ්බං තං දානසාලාසු එව පෙසෙසි. එවං දිවසෙ දිවසෙ මහාපරිච්චාගං කරොන්තස්ස චස්ස

චිත්තස්ස තිත්ති වා සන්තොසො වා නාහොසි, කුතො පන සඞ්කොචො. දානග්ගඤ්චස්ස ලාභාසාය ආගච්ඡන්තෙහි දෙය්‍යධම්මං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තෙහි ච මහාසත්තස්ස ච ගුණවිසෙසෙ කිත්තයන්තෙහි මහාජනකායෙහි අන්තොනගරං බහිනගරඤ්ච සමන්තතො එකොසභූතං කප්පවුට්ඨානමහාවායුසඞ්ඝට්ටපරිබ්භමිතං විය මහාසමුද්දං එකකොලාහලං එකනින්නාදං අහොසි. තෙන වුත්තං –

38.

> ‘‘තදාහං සත්තරජ්ජෙසු, යං මෙ ආසි උපායනං;
> තෙන දෙමි මහාදානං, අක්ඛොභං සාගරූපම’’න්ති.

තත්ථ **තදාහන්ති** යදා සත්තරාජපුරොහිතො මහාගොවින්දබ්‍රාහ්මණො හොමි, තදා අහං. **සත්තරජ්ජෙසූති** රෙණුආදීනං සත්තන්නං රාජූනං රජ්ජෙසු. **අක්ඛොභන්ති** අබ්භන්තරෙහි ච බාහිරෙහි ච පච්චත්ථිකෙහි අප්පටිසෙධනීයතාය කෙනචි අක්ඛොභනීයං. ‘‘අච්චුබ්භ’’න්තිපි පාඨො. අතිපුණ්ණදානජ්ඣාසයස්ස දෙය්‍යධම්මස්ස ච උළාරභාවෙන විපුලභාවෙන ච අතිවිය පරිපුණ්ණන්ති අත්ථො. **සාගරූපමන්ති** සාගරසදිසං, යථා සාගරෙ උදකං සකලෙනපි ලොකෙන හරන්තෙන ඛෙපෙතුං න සක්කා, එවං තස්ස දානග්ගෙ දෙය්‍යධම්මන්ති.

39. ඔසානගාථාය **වරං ධනන්ති** උත්තමං ඉච්ඡිතං වා ධනං. සෙසං වුත්තනයමෙව.

එවං මහාසත්තො පඨමකප්පිකමහාමෙඝො විය මහාවස්සං අවිභාගෙන මහන්තං දානවස්සං වස්සාපෙන්තො දානබ්‍යාවටො හුත්වාපි සෙසං සත්තන්නං රාජූනං අත්ථධම්මෙ අප්පමත්තො අනුසාසති. සත්ත ච බ්‍රාහ්මණමහාසාලෙ විජ්ජාසිප්පං සික්ඛාපෙති, සත්ත ච න්හාතකසතානි මන්තෙ වාචෙති. තස්ස අපරෙන සමයෙන එවං කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගතො ‘‘සක්ඛි මහාගොවින්දො බ්‍රාහ්මණො බ්‍රහ්මානං පස්සති, සක්ඛි මහාගොවින්දො බ්‍රාහ්මණො බ්‍රහ්මුනා සාකච්ඡෙති සල්ලපති මන්තෙතී’’ති (දී. නි. 2.312). සො චින්තෙසි – ‘‘එතරහි ඛො මය්හං අයං අභූතො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගතො ‘බ්‍රහ්මානං පස්සති, සක්ඛි මහාගොවින්දො බ්‍රාහ්මණො බ්‍රහ්මුනා සාකච්ඡෙති සල්ලපති මන්තෙතී’ති, යංනූනාහං ඉමං භූතං එව කරෙය්‍යා’’න්ති. සො ‘‘තෙ සත්ත රාජානො සත්ත ච බ්‍රාහ්මණමහාසාලෙ සත්ත ච න්හාතකසතානි අත්තනො පුත්තදාරඤ්ච ආපුච්ඡිත්වා බ්‍රහ්මානං පස්සෙය්‍යා’’න්ති චිත්තං පණිධාය වස්සිකෙ චත්තාරො මාසෙ බ්‍රහ්මවිහාරභාවනමනුයුඤ්ජි. තස්ස චෙතසා චෙතොපරිවිතක්කමඤ්ඤාය බ්‍රහ්මා සනඞ්කුමාරො පුරතො පාතුරහොසි. තං දිස්වා මහාපුරිසො පුච්ඡි –

> ‘‘වණ්ණවා යසවා සිරිමා, කො නු ත්වමසි මාරිස;

අජානන්තා තං පුච්ඡාම, කථං ජානෙමු තං මය''න්ති. (දී. නි. 2.318);

තස්ස බ්‍රහ්මා අත්තානං ජානාපෙන්තො –

''මං වෙ කුමාරං ජානන්ති, බ්‍රහ්මලොකෙ සනන්තනං;
සබ්බෙ ජානන්ති මං දෙවා, එවං ගොවින්ද ජානාහී''ති. (දී. නි. 2.318) –

වත්වා තෙන –

''ආසනං උදකං පජ්ජං, මධුසාකඤ්ච බ්‍රහ්මුනො;
අග්ඝෙ භවන්තං පුච්ඡාම, අග්ඝං කුරුතු නො භව''න්ති. (දී. නි. 2.318) –

උපනීතං අතිථිසක්කාරං අනත්ථිකොපි බ්‍රහ්මා තස්ස චිත්තසම්පහංසනත්ථං විස්සාසකරණත්ථඤ්ච සම්පටිච්ඡන්තො ''පටිග්ගණ්හාම තෙ අග්ඝං, යං, ත්වං ගොවින්ද, භාසසී''ති. වත්වා ඔකාසදානත්ථං –

''දිට්ඨධම්මහිතත්ථාය, සම්පරායසුඛාය ච;
කතාවකාසො පුච්ඡස්සු, යංකිඤ්චි අභිපත්ථිත''න්ති. (දී. නි. 2.318) –

ඔකාසමකාසි.

අථ නං මහාපුරිසො සම්පරායිකං එව අත්ථං –

''පුච්ඡාමි බ්‍රහ්මානං සනඞ්කුමාරං, කඞ්ඛී අකඞ්ඛිං පරවෙදියෙසු;
කත්ථට්ඨිතො කිම්හි ච සික්ඛමානො, පප්පොති මච්චො අමතං බ්‍රහ්මලොක''න්ති. (දී. නි. 2.319) –

පුච්ඡි.

තස්ස බ්‍රහ්මා බ්‍යාකරොන්තො –

''හිත්වා මමත්තං මනුජෙසු බ්‍රහ්මෙ, එකොදිභූතො කරුණෙධිමුත්තො;
නිරාමගන්ධො විරතො මෙථුනස්මා, එත්ථට්ඨිතො එත්ථ ච සික්ඛමානො;
පප්පොති මච්චො අමතං බ්‍රහ්මලොක''න්ති. (දී. නි. 2.319) –

බ්‍රහ්මලොකගාමිමග්ගං කථෙසි.

තත්ථ **මං වෙ කුමාරං ජානන්තී**ති වෙ එකංසෙන මං ‘‘කුමාරො’’ති ජානන්ති. **බ්‍රහ්මලොකෙ**ති සෙට්ඨලොකෙ. **සනන්තන**න්ති චිරතනං පොරාණං. **එවං, ගොවින්ද, ජානාහී**ති, ගොවින්ද, එවං මං ධාරෙහි.

ආසනන්ති ඉදං භොතො බ්‍රහ්මුනො නිසීදනත්ථාය ආසනං පඤ්ඤත්තං. ඉදං **උදකං** පරිභොජනීයං පාදානං ධොවනත්ථං පානීයං පිපාසහරණත්ථාය. ඉදං **පජ්ජං** පරිස්සමවිනොදනත්ථං පාදබ්භඤ්ජනතෙලං. ඉදං **මධුසාකං** අතක්කං අලොණිකං අධූපනං උදකෙන සෙදිතං සාකං සන්ධාය වදති. තදා හි බොධිසත්තස්ස තං චතුමාසං බ්‍රහ්මචරියං අභිසල්ලෙඛවුත්තිපරමුක්කට්ඨං අහොසි. තස්සිමෙ සබ්බෙ **අග්ඝෙ** කත්වා **පුච්ඡාම,** තයිදං **අග්ඝං කුරුතු** පටිග්ගණ්හාතු **නො භවං** ඉදං අග්ඝන්ති වුත්තං හොති. ඉති මහාපුරිසො බ්‍රහ්මුනො නෙසං අපරිභුඤ්ජනං ජානන්තොපි වත්තසීසෙ ඨත්වා අත්තනො ආචිණ්ණං අතිථිපූජනං දස්සෙන්තො එවමාහ. බ්‍රහ්මාපිස්ස අධිප්පායං ජානන්තො ‘‘පටිග්ගණ්හාම තෙ අග්ඝං, යං ත්වං, ගොවින්ද, භාසසී’’ති ආහ.

තත්ථ තස්ස තෙ ආසනෙ මයං නිසින්නා නාම හොම, පාදොදකෙන පාදා ධොතා නාම හොන්තු, පානීයං පීතා නාම හොම, පාදබ්භඤ්ජනෙන පාදා මක්ඛිතා නාම හොන්තු, උදකසාකම්පි පරිභුත්තං නාම හොතූති අත්ථො.

කඞ්ඛී අකඞ්ඛිං පරවෙදියෙසූති අහං සවිචිකිච්ඡො පරෙන සයං අභිසඞ්ඛතත්තා පරස්ස පාකටෙසු පරවෙදියෙසු පඤ්හෙසු නිබ්බිචිකිච්ඡං.

හිත්වා මමත්තන්ති ‘‘ඉදං මම, ඉදං මමා’’ති පවත්තනකං උපකරණතණ්හං චජිත්වා. **මනුජෙසූ**ති සත්තෙසු. **බ්‍රහ්මෙ**ති බොධිසත්තං ආලපති. **එකොදිභූතො**ති එකො උදෙති පවත්තතීති එකොදිභූතො එකීභූතො, එකෙන කායවිවෙකං දස්සෙති. අථ වා එකො උදෙතීති එකොදි, සමාධි. තං භූතො පත්තොති **එකොදිභූතො,** උපචාරප්පනාසමාධීහි සමාහිතොති අත්ථො. එතං එකොදිභාවං කරුණාබ්‍රහ්මවිහාරවසෙන දස්සෙන්තො **‘‘කරුණෙධිමුත්තො’’**ති ආහ. කරුණජ්ඣානෙ අධිමුත්තො, තං ඣානං නිබ්බත්තෙත්වාති අත්ථො. **නිරාමගන්ධො**ති කිලෙසසඞ්ඛාතවිස්සගන්ධරහිතො. **එත්ථට්ඨිතො**ති එතෙසු ධම්මෙසු ඨිතො, එතෙ ධම්මෙ සම්පාදෙත්වා. **එත්ථ ච සික්ඛමානො**ති එතෙසු ධම්මෙසු සික්ඛමානො, එතං බ්‍රහ්මවිහාරභාවනං භාවෙන්තොති අත්ථො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන **පාළියං** (දී. නි. 2.293 ආදයො) ආගතොයෙවාති.

අථ මහාපුරිසො තස්ස බ්‍රහ්මුනො වචනං සුත්වා ආමගන්ධෙ ජිගුච්ඡන්තො ‘‘ඉදානෙවාහං පබ්බජිස්සාමී’’ති ආහ. බ්‍රහ්මාපි ‘‘සාධු, මහාපුරිස, පබ්බජස්සු. එවං සති මය්හම්පි තව සන්තිකෙ ආගමනං ස්වාගමනමෙව භවිස්සති, ත්වං, තාත, සකලජම්බුදීපෙ අග්ගපුරිසො පඨමවයෙ ඨිතො, එවං මහන්තං නාම සම්පත්තිං ඉස්සරියඤ්ච පහාය

පබ්බජනං නාම ගන්ධහත්ථිනො අයොබන්ධනං ඡින්දිත්වා වනගමනං විය අතිඋළාරං, බුද්ධතන්ති නාමෙසා''ති මහාබොධිසත්තස්ස දළ්හීකම්මං කත්වා බ්‍රහ්මලොකමෙව ගතො. මහාසත්තොපි ''මම ඉතො නික්ඛමිත්වා පබ්බජනං නාම න යුත්තං, අහං රාජකුලානං අත්ථං අනුසාසාමි, තස්මා තෙසං ආරොචෙත්වා සචෙ තෙපි පබ්බජන්ති සුන්දරමෙව, නො චෙ පුරොහිතට්ඨානං නියාතෙත්වා පබ්බජිස්සාමී''ති චින්තෙත්වා රෙණුස්ස තාව රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා තෙන භියොසොමත්තාය කාමෙහි නිමන්තියමානො අත්තනො සංවෙගහෙතුං එකන්තෙන පබ්බජිතුකාමතඤ්චස්ස නිවෙදෙත්වා තෙන ''යදි එවං අහම්පි පබ්බජිස්සාමී''ති වුත්තෙ ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා එතෙනෙව නයෙන සත්තභූආදයො ඡ ඛත්තියෙ, සත්ත ච බ්‍රාහ්මණමහාසාලෙ, සත්ත ච න්හාතකසතානි, අත්තනො භරියායො ච ආපුච්ඡිත්වා සත්තාහමත්තමෙව තෙසං චිත්තානුරක්ඛණත්ථං ඨත්වා මහාභිනික්ඛමනසදිසං නික්ඛමිත්වා පබ්බජි.

තස්ස තෙ සත්තරාජානො ආදිං කත්වා සබ්බෙව අනුපබ්බජිංසු. සා අහොසි මහතී පරිසා. අනෙකයොජනවිත්ථාරාය පරිසාය පරිවුතො මහාපුරිසො ධම්මං දෙසෙන්තො ගාමනිගමජනපදරාජධානීසු චාරිකං චරති, මහාජනං පුඤ්ඤෙ පතිට්ඨාපෙති. ගතගතට්ඨානෙ බුද්ධකොලාහලං විය හොති. මනුස්සා ''ගොවින්දපණ්ඩිතො කිර ආගච්ඡතී''ති සුත්වා පුරෙතරමෙව මණ්ඩපං කාරෙත්වා තං අලඞ්කාරාපෙත්වා පච්චුග්ගන්ත්වා මණ්ඩපං පවෙසෙත්වා නානග්ගරසභොජනෙන පතිමානෙන්ති. මහාලාභසක්කාරො මහොඝො විය අජ්ඣොත්ථරන්තො උප්පජ්ජි. මහාපුරිසො මහාජනං පුඤ්ඤෙ පතිට්ඨාපෙසි සීලසම්පදාය ඉන්ද්‍රියසංවරෙ භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාය ජාගරියානුයොගෙ කසිණපරිකම්මෙ ඣානෙසු අභිඤ්ඤාසු අට්ඨසමාපත්තීසු බ්‍රහ්මවිහාරෙසූති. බුද්ධුප්පාදකාලො විය අහොසි.

බොධිසත්තො යාවතායුකං පාරමියො පූරෙන්තො සමාපත්තිසුඛෙන වීතිනාමෙත්වා ආයුපරියොසානෙ බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති. තස්ස තං බ්‍රහ්මචරියං ඉද්ධඤ්චෙව ඵීතඤ්ච විත්ථාරිකං බාහුජඤ්ඤං පුථුභූතං යාව දෙවමනුස්සෙහි සුප්පකාසිතං චිරං දීඝමද්ධානං පවත්තිත්ථ. තස්ස යෙ සාසනං සබ්බෙන සබ්බං ආජානිංසු, තෙ කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං බ්‍රහ්මලොකං උපපජ්ජිංසු. යෙ න ආජානිංසු, තෙ අප්පෙකච්චෙ පරනිම්මිතවසවත්තීනං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජිංසු. අප්පෙකච්චෙ නිම්මානරතීනං...පෙ.... තුසිතානං යාමානං තාවතිංසානං චාතුමහාරාජිකානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජිංසු. යෙ සබ්බනිහීනා, තෙ ගන්ධබ්බකායං පරිපූරෙසුං. ඉති මහාජනො යෙභුය්‍යෙන බ්‍රහ්මලොකූපගො සග්ගූපගො ච අහොසි. තස්මා දෙවබ්‍රහ්මලොකා පරිපූරිංසු. චත්තාරො අපායා සුඤ්ඤා විය අහෙසුං.

ඉධාපි **අකිත්තිජාතකෙ** (ජා. 1.13.83 ආදයො) විය බොධිසම්භාරනිද්ධාරණා වෙදිතබ්බා – තදා සත්ත රාජානො මහාථෙරා අහෙසුං, සෙසපරිසා බුද්ධපරිසා, මහාගොවින්දො ලොකනාථො. තථා රෙණුආදීනං සත්තන්නං රාජූනං අඤ්ඤමඤ්ඤාවිරොධෙන යථා සකරජ්ජෙ පතිට්ඨාපනං, තථා මහති සත්තවිධෙ රජ්ජෙ තෙසං අත්ථධම්මානුසාසනෙ අප්පමාදො, ‘‘බ්‍රහ්මුනාපි සාකච්ඡං සමාපජ්ජතී’’ති පවත්තසම්භාවනං යථාභූතං කාතුං චත්තාරො මාසෙ පරමුක්කංසගතො බ්‍රහ්මචරියවාසො. තෙන බ්‍රහ්මුනො අත්තනි සමාපජ්ජනං, බ්‍රහ්මුනො ඔවාදෙ ඨත්වා සත්තහි රාජූහි සකලෙන ච ලොකෙන උපනීතං ලාභසක්කාරං ඛෙළපිණ්ඩං විය ඡඩ්ඩෙත්වා අපරිමාණාය ඛත්තියබ්‍රාහ්මණාදිපරිසාය අනුපබ්බජ්ජානිමිත්තාය පබ්බජ්ජාය අනුට්ඨානං, බුද්ධානං සාසනස්ස විය අත්තනො සාසනස්ස චිරකාලානුප්පබන්ධොති එවමාදයො ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බාති.

මහාගොවින්දචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. නිමිරාජචරියාවණ්ණනා

40. ඡට්ඨෙ **මිථිලායං පුරුත්තමෙති** මිථිලානාමකෙ විදෙහානං උත්තමනගරෙ. **නිමි නාම මහාරාජාති** නෙමිං සටෙන්තො විය උප්පන්නො ‘‘නිමී’’ති ලද්ධනාමො, මහන්තෙහි දානසීලාදිගුණවිසෙසෙහි මහතා ච රාජානුභාවෙන සමන්නාගතත්තා මහන්තො රාජාති මහාරාජා. **පණ්ඩිතො කුසලත්ථිකොති** අත්තනො ච පරෙසඤ්ච පුඤ්ඤත්ථිකො.

අතීතෙ කිර විදෙහරට්ඨෙ මිථිලානගරෙ අම්හාකං බොධිසත්තො මඝදෙවො නාම රාජා අහොසි. සො චතුරාසීති වස්සසහස්සානි කුමාරකීළං කීළිත්වා චතුරාසීති වස්සසහස්සානි උපරජ්ජං කාරෙත්වා චතුරාසීති වස්සසහස්සානි රජ්ජං කාරෙන්තො ‘‘යදා මෙ සිරස්මිං පලිතානි පස්සෙය්‍යාසි, තදා මෙ ආරොචෙය්‍යාසී’’ති කප්පකස්ස වත්වා අපරභාගෙ තෙන පලිතානි දිස්වා ආරොචිතෙ සුවණ්ණසණ්ඩාසෙන උද්ධරාපෙත්වා හත්ථෙ පතිට්ඨාපෙත්වා පලිතං ඔලොකෙත්වා ‘‘පාතුභූතො ඛො මය්හං දෙවදූතො’’ති සංවෙගජාතො ‘‘ඉදානි මයා පබ්බජිතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා සතසහස්සුට්ඨානකං ගාමවරං කප්පකස්ස දත්වා ජෙට්ඨකුමාරං පක්කොසාපෙත්වා තස්ස –

‘‘උත්තමඞ්ගරුහා මය්හං, ඉමෙ ජාතා වයොහරා;
පාතුභූතා දෙවදූතා, පබ්බජ්ජාසමයො මමා’’ති. (ජා. 1.1.9) –

වත්වා සාධුකං රජ්ජෙ සමනුසාසිත්වා යදිපි අත්තනො අඤ්ඤානිපි චතුරාසීති වස්සසහස්සානි ආයු අත්ථි, එවං සන්තෙපි මච්චුනො සන්තිකෙ ඨිතං විය අත්තානං මඤ්ඤමානො සංවිග්ගහදයො පබ්බජ්ජං රොචෙති. තෙන වුත්තං –

‘‘සිරස්මිං පලිතං දිස්වා, මඝදෙවො දිසම්පති;
සංවෙගං අලභී ධීරො, පබ්බජ්ජං සමරොචයී’’ති. (ම. නි. අට්ඨ. 2.309);

සො පුත්තං ‘‘ඉමිනාව නීහාරෙන වත්තෙය්‍යාසි යථා මයා පටිපන්නං, මා ඛො ත්වං අන්තිමපුරිසො අහොසී’’ති ඔවදිත්වා නගරා නික්ඛම්ම භික්ඛුපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා චතුරාසීති වස්සසහස්සානි ඣානසමාපත්තීහි වීතිනාමෙත්වා ආයුපරියොසානෙ බ්‍රහ්මලොකපරායනො අහොසි. පුත්තොපිස්ස බහූනි වස්සසහස්සානි ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙත්වා තෙනෙව උපායෙන පබ්බජිත්වා බ්‍රහ්මලොකපරායනො අහොසි. තථා තස්ස පුත්තො, තථා තස්ස පුත්තොති එවං ද්වීහි ඌනානි චතුරාසීති ඛත්තියසහස්සානි සීසෙ පලිතං දිස්වාව පබ්බජිතානි. අථ බොධිසත්තො බ්‍රහ්මලොකෙ ඨිතොව ‘‘පවත්තති නු ඛො මයා මනුස්සලොකෙ කතං කල්‍යාණං න පවත්තතී’’ති ආවජ්ජෙන්තො අද්දස ‘‘එත්තකං අද්ධානං පවත්තං, ඉදානි නප්පවත්තිස්සතී’’ති. සො ‘‘න ඛො පනාහං මය්හං පවෙණියා උච්ඡිජ්ජිතුං දස්සාමී’’ති අත්තනො වංසෙ ජාතරඤ්ඤො එව අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා අත්තනො වංසස්ස නෙමිං සටෙන්තො විය නිබ්බත්තො. තෙන වුත්තං ‘‘නෙමිං සටෙන්තො විය උප්පන්නොති නිමීති ලද්ධනාමො’’ති.

තස්ස හි නාමග්ගහණදිවසෙ පිතරා ආනීතා ලක්ඛණපාඨකා. ලක්ඛණානි ඔලොකෙත්වා ‘‘මහාරාජ, අයං කුමාරො තුම්හාකං වංසං පග්ගණ්හාති, පිතුපිතාමහෙහිපි මහානුභාවො මහාපුඤ්ඤො’’ති බ්‍යාකරිංසු. තං සුත්වා රාජා යථාවුත්තෙනත්ථෙන ‘‘නිමී’’තිස්ස නාමං අකාසි, සො දහරකාලතො පට්ඨාය සීලෙ උපොසථකම්මෙ ච යුත්තප්පයුත්තො අහොසි. අථස්ස පිතා පුරිමනයෙනෙව පලිතං දිස්වා කප්පකස්ස ගාමවරං දත්වා පුත්තං රජ්ජෙ සමනුසාසිත්වා නගරා නික්ඛම්ම පබ්බජිත්වා ඣානානි නිබ්බත්තෙත්වා බ්‍රහ්මලොකපරායනො අහොසි.

නිමිරාජා පන දානජ්ඣාසයතාය චතූසු නගරද්වාරෙසු නගරමජ්ඣෙ චාති පඤ්ච දානසාලායො කාරෙත්වා මහාදානං පවත්තෙසි. එකෙකාය දානසාලාය සතසහස්සං සතසහස්සං කත්වා දෙවසිකං පඤ්චසතසහස්සානි පරිච්චජි, පඤ්ච සීලානි රක්ඛි, පක්ඛදිවසෙසු උපොසථකම්මං සමාදියි, මහාජනම්පි දානාදීසු පුඤ්ඤෙසු සමාදපෙසි, සග්ගමග්ගං ආචික්ඛි, නිරයභයෙන තජ්ජෙසි, පාපතො නිවාරෙසි. තස්ස ඔවාදෙ ඨත්වා මහාජනො දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්ති, දෙවලොකො පරිපූරි, නිරයො තුච්ඡො විය අහොසි. තදා පන අත්තනො දානජ්ඣාසයස්ස උළාරභාවං සවිසෙසං දානපාරමියා පූරිතභාවඤ්ච පවෙදෙන්තො සත්ථා –

41.

''තදාහං මාපයිත්වාන, චතුස්සාලං චතුම්මුඛං;
තත්ථ දානං පවත්තෙසිං, මිගපක්ඛිනරාදින''න්ති. – ආදිමාහ;

තත්ථ **තදාති** තස්මිං නිමිරාජකාලෙ. **මාපයිත්වානාති** කාරාපෙත්වා. **චතුස්සාලන්ති** චතූසු දිසාසු සම්බන්ධසාලං. **චතුම්මුඛන්ති** චතූසු දිසාසු චතූහි ද්වාරෙහි යුත්තං. දානසාලාය හි මහන්තභාවතො දෙය්‍යධම්මස්ස යාචකජනස්ස ච බහුභාවතො න සක්කා එකෙනෙව ද්වාරෙන දානධම්මං පරියන්තං කාතුං දෙය්‍යධම්මඤ්ච පරියොසාපෙතුන්ති සාලාය චතූසු දිසාසු චත්තාරි මහාද්වාරානි කාරාපෙසි. තත්ථ ද්වාරතො පට්ඨාය යාව කොණා දෙය්‍යධම්මො රාසිකතො තිට්ඨති. අරුණුග්ගං ආදිං කත්වා යාව පකතියා සංවෙසනකාලො, තාව දානං පවත්තෙති. ඉතරස්මිම්පි කාලෙ අනෙකසතා පදීපා ඣායන්ති. යදා යදා අත්ථිකා ආගච්ඡන්ති, තදා තදා දීයතෙව. තඤ්ච දානං න කපණද්ධිකවනිබ්බකයාචකානඤ්ඤෙව, අථ ඛො අඩ්ඪානං මහාභොගානම්පි උපකප්පනවසෙන මහාසුදස්සනදානසදිසං උළාරතරපණීතතරානං දෙය්‍යධම්මානං පරිච්චජනතො සබ්බෙපි සකලජම්බුදීපවාසිනො මනුස්සා පටිග්ගහෙසුඤ්චෙව පරිභුඤ්ජිංසු ච. සකලජම්බුදීපඤ්හි උන්නඞ්ගලං කත්වා මහාපුරිසො තදා මහාදානං පවත්තෙසි. යථා ච මනුස්සානං, එවං මිගපක්ඛිකෙ ආදිං කත්වා තිරච්ඡානගතානම්පි දානසාලාය බහි එකමන්තෙ තෙසං උපකප්පනවසෙන දානං පවත්තෙසි. තෙන වුත්තං – ''තත්ථ දානං පවත්තෙසිං, මිගපක්ඛිනරාදින''න්ති. න කෙවලඤ්ච තිරච්ඡානානමෙව, පෙතානම්පි දිවසෙ දිවසෙ පත්තිං දාපෙසි. යථා ච එකිස්සා දානසාලාය, එවං පඤ්චසුපි දානසාලාසු දානං පවත්තිත්ථ. **පාළියං** පන ''තදාහං මාපයිත්වාන, චතුස්සාලං චතුම්මුඛ''න්ති එකං විය වුත්තං, තං නගරමජ්ඣෙ දානසාලං සන්ධාය වුත්තං.

42. ඉදානි තත්ථ දෙය්‍යධම්මං එකදෙසෙන දස්සෙන්තො **''අච්ඡාදනඤ්ච සයනං, අන්නං පානඤ්ච භොජන''**න්ති ආහ.

තත්ථ **අච්ඡාදනන්ති** ඛොමසුඛුමාදිනානාවිධනිවාසනපාරුපනං. **සයනන්ති** මඤ්චපල්ලඞ්කාදිඤ්චෙව ගොනකචිත්තකාදිඤ්ච අනෙකවිධං සයිතබ්බකං, ආසනම්පි චෙත්ථ සයනග්ගහණෙනෙව ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. **අන්නං පානඤ්ච භොජනන්ති** තෙසං තෙසං සත්තානං යථාභිරුචිතං නානග්ගරසං අන්නඤ්චෙව පානඤ්ච අවසිට්ඨං නානාවිධභොජනවිකතිඤ්ච. **අබ්බොච්ඡින්නං කරිත්වානාති** ආරම්භතො පට්ඨාය යාව ආයුපරියොසානා අහොරත්තං අවිච්ඡින්නං කත්වා.

43-4. ඉදානි තස්ස දානස්ස සම්මාසම්බොධිං ආරබ්භ දානපාරමිභාවෙන පවත්තිතභාවං දස්සෙන්තො යථා තදා අත්තනො අජ්ඣාසයො පවත්තො, තං උපමාය දස්සෙතුං **''යථාපි සෙවකො''**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – යථා

නාම සෙවකපුරිසො අත්තනො සාමිකං කාලානුකාලං සෙවනවසෙන උපගතො ලද්ධබ්බධනහෙතු කායෙන වාචාය මනසා සබ්බථාපි කායවචීමනොකම්මෙහි යථා සො ආරාධිතො හොති, එවං **ආරාධනීයං** ආරාධනමෙව **එසති** ගවෙසති, තථා **අහම්පි** බොධිසත්තභූතො සදෙවකස්ස ලොකස්ස සාමිභූතං අනුත්තරං බුද්ධභාවං **සෙවෙතුකාමො** තස්ස ආරාධනත්ථං **සබ්බභවෙ** සබ්බස්මිං නිබ්බත්තනිබ්බත්තභවෙ දානපාරමිපරිපූරණවසෙන **දානෙන** සබ්බ**සත්තෙ** සන්තප්පෙත්වා බොධිසඞ්ඛාතතො අරියමග්ගඤාණතො ජාතත්තා ‘‘**බොධිජ**’’න්ති ලද්ධනාමං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පරතො සබ්බථා නානුපායෙහි එසිස්සාමි ගවෙසිස්සාමි, තං **උත්තමං බොධිං** සම්මාසම්බොධිං ජීවිතපරිච්චාගාදිං යංකිඤ්චි කත්වා **ඉච්ඡාමි** අභිපත්ථෙමීති.

එවමිධ දානජ්ඣාසයස්ස උළාරභාවං දස්සෙතුං දානපාරමිවසෙනෙව දෙසනා කතා. **ජාතකදෙසනායං** පනස්ස සීලපාරමිආදීනම්පි පරිපූරණං විභාවිතමෙව, තථා හිස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව සීලාදිගුණෙහි අත්තානං අලඞ්කරිත්වා මහාජනං තත්ථ පතිට්ඨපෙන්තස්ස ඔවාදෙ ඨත්වා නිබ්බත්තදෙවතා සුධම්මායං දෙවසභායං සන්නිපතිතා ‘‘අහො අම්හාකං නිමිරාජානං නිස්සාය මයං ඉමං සම්පත්තිං පත්තා, එවරූපාපි නාම අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ මහාජනස්ස බුද්ධකිච්චං සාධයමානා අච්ඡරියමනුස්සා ලොකෙ උප්පජ්ජන්තී’’ති මහාපුරිසස්ස ගුණෙ වණ්ණෙන්තා අභිත්ථවිංසු. තෙන වුත්තං –

‘‘අච්ඡෙරං වත ලොකස්මිං, උප්පජ්ජන්ති විචක්ඛණා;
යදා අහු නිමිරාජා, පණ්ඩිතො කුසලත්ථිකො’’ති. (ජා. 2.22.421) –

ආදි.

තං සුත්වා සක්කං දෙවානමින්දං ආදිං කත්වා සබ්බෙ දෙවා බොධිසත්තං දට්ඨුකාමා අහෙසුං. අථෙකදිවසං මහාපුරිසස්ස උපොසථිකස්ස උපරිපාසාදවරගතස්ස පච්ඡිමයාමෙ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නස්ස එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදි ‘‘දානං නු ඛො වරං, උදාහු බ්‍රහ්මචරිය’’න්ති. සො තං අත්තනො කඞ්ඛං ඡින්දිතුං නාසක්ඛි. තස්මිං ඛණෙ සක්කස්ස භවනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො තං කාරණං ආවජ්ජෙන්තො බොධිසත්තං තථා විතක්කෙන්තං දිස්වා ‘‘හන්දස්ස විතක්කං ඡින්දිස්සාමී’’ති ආගන්ත්වා පුරතො ඨිතො තෙන ‘‘කොසි ත්ව’’න්ති පුට්ඨො අත්තනො දෙවරාජභාවං ආරොචෙත්වා ‘‘කිං, මහාරාජ, චින්තෙසී’’ති වුත්තෙ තමත්ථං ආරොචෙසි. සක්කො බ්‍රහ්මචරියමෙව උත්තමං කත්වා දස්සෙන්තො –

‘‘හීනෙන බ්‍රහ්මචරියෙන, ඛත්තියෙ උපපජ්ජති;
මජ්ඣිමෙන ච දෙවත්තං, උත්තමෙන විසුජ්ඣති.

‘‘න හෙතෙ සුලභා කායා, යාචයොගෙන කෙනචි;
යෙ කායෙ උපපජ්ජන්ති, අනගාරා තපස්සිනො’’ති. (ජා. 2.22.429-430) –

ආහ.

තත්ථ පුථුතිත්ථායතනෙසු මෙථුනවිරතිමත්තං **හීනං බ්‍රහ්මචරියං** නාම, තෙන ඛත්තියකුලෙ උපපජ්ජති. ඣානස්ස උපචාරමත්තං **මජ්ඣිමං** නාම, තෙන දෙවත්තං උපපජ්ජති. අට්ඨසමාපත්තිනිබ්බත්තනං පන **උත්තමං** නාම, තෙන බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තති. තඤ්හි බාහිරකා ‘‘නිබ්බාන’’න්ති කථෙන්ති. තෙනාහ ‘‘විසුජ්ඣතී’’ති. සාසනෙ පන පරිසුද්ධසීලස්ස භික්ඛුනො අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං පත්ථෙන්තස්ස බ්‍රහ්මචරියචෙතනා හීනතාය **හීනං** නාම, තෙන යථාපත්ථිතෙ දෙවලොකෙ නිබ්බත්තති. පරිසුද්ධසීලස්ස අට්ඨසමාපත්තිනිබ්බත්තනං **මජ්ඣිමං** නාම, තෙන බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තති. පරිසුද්ධසීලස්ස පන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තප්පත්ති **උත්තමං** නාම, තෙන විසුජ්ඣතීති. ඉති සක්කො ‘‘මහාරාජ, දානතො බ්‍රහ්මචරියවාසොව සතගුණෙන සහස්සගුණෙන සතසහස්සගුණෙන මහප්ඵලො’’ති වණ්ණෙසි. **කායාති** බ්‍රහ්මගණා. **යාචයොගෙනාති** යාචනයුත්තෙන. ‘‘යාජයොගෙනා’’තිපි පාළි, යජනයුත්තෙන, දානයුත්තෙනාති අත්ථො. **තපස්සිනොති** තපනිස්සිතකා. ඉමායපි ගාථාය බ්‍රහ්මචරියවාසස්සෙව මහානුභාවතං දීපෙති. එවඤ්ච පන වත්වා ‘‘කිඤ්චාපි, මහාරාජ, දානතො බ්‍රහ්මචරියමෙව මහප්ඵලං, ද්වෙපි පනෙතෙ මහාපුරිසකත්තබ්බාව. ද්වීසුපි අප්පමත්තො හුත්වා දානඤ්ච දෙහි සීලඤ්ච රක්ඛාහී’’ති වත්වා තං ඔවදිත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො.

අථ නං දෙවගණො ‘‘මහාරාජ, කුහිං ගතත්ථා’’ති ආහ. සක්කො ‘‘මිථිලායං නිමිරඤ්ඤො කඞ්ඛං ඡින්දිතු’’න්ති තමත්ථං පකාසෙත්වා බොධිසත්තස්ස ගුණෙ විත්ථාරතො වණ්ණෙසි. තං සුත්වා දෙවා ‘‘මහාරාජ, මය්හං නිමිරාජානං දට්ඨුකාමම්හා, සාධු නං පක්කොසාපෙහී’’ති වදිංසු. සක්කො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා මාතලිං ආමන්තෙසි – ‘‘ගච්ඡ නිමිරාජානං වෙජයන්තං ආරොපෙත්වා ආනෙහී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා රථෙන ගන්ත්වා තත්ථ මහාසත්තං ආරොපෙත්වා තෙන යාචිතො යථාකම්මං පාපකම්මීනං පුඤ්ඤකම්මීනඤ්ච ඨානානි ආචික්ඛන්තො අනුක්කමෙන දෙවලොකං නෙසි. දෙවාපි ඛො ‘‘නිමිරාජා ආගතො’’ති සුත්වා දිබ්බගන්ධවාසපුප්ඵහත්ථා යාව චිත්තකූටද්වාරකොට්ඨකා පච්චුග්ගන්ත්වා මහාසත්තං දිබ්බගන්ධාදීහි පූජෙන්තා සුධම්මං දෙවසභං ආනයිංසු. රාජා රථා ඔතරිත්වා දෙවසභං පවිසිත්වා සක්කෙන සද්ධිං එකාසනෙ නිසීදිත්වා තෙන දිබ්බෙහි කාමෙහි නිමන්තියමානො ‘‘අලං, මහාරාජ, මය්හං ඉමෙහි යාචිතකූපමෙහි කාමෙහී’’ති පටික්ඛිපිත්වා අනෙකපරියායෙන ධම්මං දෙසෙත්වා

මනුස්සගණනාය සත්තාහමෙව ඨත්වා ‘‘ගච්ඡාමහං මනුස්සලොකං, තත්ථ දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරිස්සාමී’’ති ආහ. සක්කො ‘‘නිමිරාජානං මිථිලං නෙහී’’ති මාතලිං ආණාපෙසි. සො තං වෙජයන්තරථං ආරොපෙත්වා පාචීනදිසාභාගෙන මිථිලං පාපුණි. මහාජනො දිබ්බරථං දිස්වා රඤ්ඤො පච්චුග්ගමනං අකාසි. මාතලි සීහපඤ්ජරෙ මහාසත්තං ඔතාරෙත්වා ආපුච්ඡිත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො. මහාජනොපි රාජානං පරිවාරෙත්වා ‘‘කීදිසො, දෙව, දෙවලොකො’’ති පුච්ඡි. රාජා දෙවලොකසම්පත්තිං වණ්ණෙත්වා ‘‘තුම්හෙපි දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරොථ, එවං තස්මිං දෙවලොකෙ උප්පජ්ජිස්සථා’’ති ධම්මං දෙසෙසි. සො අපරභාගෙ පුබ්බෙ වුත්තනයෙන පලිතං දිස්වා පුත්තස්ස රජ්ජං පටිච්ඡාපෙත්වා කාමෙ පහාය පබ්බජිත්වා චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා බ්‍රහ්මලොකූපගො අහොසි.

තදා සක්කො අනුරුද්ධො අහොසි. මාතලි ආනන්දො. චතුරාසීති රාජසහස්සානි බුද්ධපරිසා. නිමිරාජා ලොකනාථො.

තස්ස ඉධාපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව බොධිසම්භාරා නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා බ්‍රහ්මලොකසම්පත්තිං පහාය පුබ්බෙ අත්තනා පවත්තිතං කල්‍යාණවත්තං අනුප්පබන්ධෙස්සාමීති මහාකරුණාය මනුස්සලොකෙ නිබ්බත්තනං, උළාරො දානජ්ඣාසයො, තදනුරූපා දානාදීසු පටිපත්ති, මහාජනස්ස ච තත්ථ පතිට්ඨාපනං, යාව දෙවමනුස්සානං පත්ථටයසතා, සක්කස්ස දෙවරාජස්ස උපසඞ්කමනෙ අතිවිම්හයතා, තෙන දිබ්බසම්පත්තියා නිමන්තියමානොපි තං අනලඞ්කරිත්වා පුඤ්ඤසම්භාරපරිබ්‍රූහනත්ථං පුන මනුස්සවාසූපගමනං, ලාභසම්පත්තීසු සබ්බත්ථ අලග්ගභාවොති එවමාදයො ගුණානුභාවා නිද්ධාරෙතබ්බාති.

නිමිරාජචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. චන්දකුමාරචරියාවණ්ණනා

45. සත්තමෙ **එකරාජස්ස අත්‍රජොති** එකරාජස්ස නාම කාසිරඤ්ඤො ඔරසපුත්තො. **නගරෙ පුප්ඵවතියාති** පුප්ඵවතිනාමකෙ නගරෙ. **චන්දසව්හයොති** චන්දසද්දෙන අව්හාතබ්බො, චන්දනාමොති අත්ථො.

අතීතෙ කිර අයං බාරාණසී පුප්ඵවතී නාම අහොසි. තත්ථ වසවත්තිරඤ්ඤො පුත්තො එකරාජා නාම රජ්ජං කාරෙසි. බොධිසත්තො තස්ස ගොතමියා නාම අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. ‘‘චන්දකුමාරො’’තිස්ස නාමමකංසු. තස්ස පදසා ගමනකාලෙ අපරොපි පුත්තො උප්පන්නො, තස්ස ‘‘සූරියකුමාරො’’ති නාමමකංසු. තස්ස පදසා ගමනකාලෙ එකා ධීතා උප්පන්නා, ‘‘සෙලා’’තිස්සා නාමමකංසු. වෙමාතිකා ච නෙසං භද්දසෙනො සූරො චාති ද්වෙ භාතරො අහෙසුං. බොධිසත්තො අනුපුබ්බෙන වුද්ධිප්පත්තො සිප්පෙසු ච විජ්ජාට්ඨානෙසු ච පාරං අගමාසි. තස්ස රාජා අනුච්ඡවිකං චන්දං නාම රාජධීතරං ආනෙත්වා උපරජ්ජං අදාසි.

බොධිසත්තස්ස එකො පුත්තො උප්පන්නො, තස්ස ‘‘චාසුලො’’ති නාමමකංසු. තස්ස පන රඤ්ඤො ඛණ්ඩහාලො නාම පුරොහිතො, තං රාජා විනිච්ඡයෙ ඨපෙසි. සො ලඤ්ජවිත්තකො හුත්වා ලඤ්ජං ගහෙත්වා අස්සාමිකෙ සාමිකෙ කරොති, සාමිකෙ ච අස්සාමිකෙ කරොති. අථෙකදිවසං අට්ටපරාජිතො එකො පුරිසො විනිච්ඡයට්ඨානෙ උපක්කොසෙන්තො නික්ඛමිත්වා රාජූපට්ඨානං ගච්ඡන්තං බොධිසත්තං දිස්වා තස්ස පාදෙසු නිපතිත්වා ‘‘සාමි ඛණ්ඩහාලො විනිච්ඡයෙ විලොපං ඛාදති, අහං තෙන ලඤ්ජං ගහෙත්වා පරාජයං පාපිතො’’ති අට්ටස්සරමකාසි. බොධිසත්තො ‘‘මා භායී’’ති තං අස්සාසෙත්වා විනිච්ඡයං නෙත්වා සාමිකමෙව සාමිකං අකාසි. මහාජනො මහාසද්දෙන සාධුකාරමදාසි.

රාජා ‘‘බොධිසත්තෙන කිර අට්ටො සුවිනිච්ඡිතො’’ති සුත්වා තං ආමන්තෙත්වා ‘‘තාත, ඉතො පට්ඨාය ත්වමෙව අට්ටකරණෙ විනිච්ඡයං විනිච්ඡිනාහී’’ති විනිච්ඡයං බොධිසත්තස්ස අදාසි. ඛණ්ඩහාලස්ස ආයො පච්ඡිජ්ජි. සො තතො පට්ඨාය බොධිසත්තෙ ආඝාතං බන්ධිත්වා ඔතාරාපෙක්ඛො විචරි. සො පන රාජා මුධප්පසන්නො. සො එකදිවසං සුපිනන්තෙන දෙවලොකං පස්සිත්වා තත්ථ ගන්තුකාමො හුත්වා ‘‘පුරොහිතං බ්‍රහ්මලොකගාමිමග්ගං ආචික්ඛා’’ති ආහ. සො ‘‘අතිදානං දදන්තො සබ්බචතුක්කෙන යඤ්ඤං යජස්සූ’’ති වත්වා රඤ්ඤා ‘‘කිං අතිදාන’’න්ති පුට්ඨො ‘‘අත්තනො පියපුත්තා පියභරියා පියධීතරො මහාවිභවසෙට්ඨිනො මඞ්ගලහත්ථිඅස්සාදයොති එතෙ චත්තාරො චත්තාරො කත්වා ද්විපදචතුප්පදෙ යඤ්ඤත්ථාය පරිච්චජිත්වා තෙසං ගලලොහිතෙන යජනං අතිදානං නාමා’’ති සඤ්ඤාපෙසි. ඉති සො ‘‘සග්ගමග්ගං ආචික්ඛිස්සාමී’’ති නිරයමග්ගං ආචික්ඛි.

රාජාපි තස්මිං පණ්ඩිතසඤ්ඤී හුත්වා ‘‘තෙන වුත්තවිධි සග්ගමග්ගො’’ති සඤ්ඤාය තං පටිපජ්ජිතුකාමො මහන්තං යඤ්ඤාවාටං කාරාපෙත්වා තත්ථ බොධිසත්තාදිකෙ චත්තාරො රාජකුමාරෙ ආදිං කත්වා ඛණ්ඩහාලෙන වුත්තං සබ්බං ද්විපදචතුප්පදං යඤ්ඤපසුතට්ඨානෙ නෙථාති ආණාපෙසි. සබ්බඤ්ච යඤ්ඤසම්භාරං උපක්ඛටං අහොසි. තං සුත්වා මහාජනො මහන්තං කොලාහලං අකාසි. රාජා විප්පටිසාරී හුත්වා ඛණ්ඩහාලෙන උපත්ථම්භිතො පුනපි තථා තං ආණාපෙසි. බොධිසත්තො ‘‘ඛණ්ඩහාලෙන විනිච්ඡයට්ඨානං අලභන්තෙන මයි ආඝාතං බන්ධිත්වා මමෙව මරණං ඉච්ඡන්තෙන මහාජනස්ස අනයබ්‍යසනං උප්පාදිත’’න්ති ජානිත්වා නානාවිධෙහි උපායෙහි රාජානං තතො දුග්ගහිතග්ගාහතො විවෙචෙතුං වායමිත්වාපි නාසක්ඛි. මහාජනො පරිදෙවි, මහන්තං කාරුඤ්ඤමකාසි. මහාජනස්ස පරිදෙවන්තස්සෙව යඤ්ඤාවාටෙ සබ්බකම්මානි නිට්ඨාපෙසි. රාජපුත්තං නෙත්වා ගීවාය නාමෙත්වා නිසීදාපෙසුං. ඛණ්ඩහාලො සුවණ්ණපාතිං උපනාමෙත්වා ඛග්ගං ආදාය ‘‘තස්ස ගීවං ඡින්දිස්සාමී’’ති අට්ඨාසි. තං දිස්වා චන්දා නාම රාජපුත්තස්ස දෙවී ‘‘අඤ්ඤං මෙ පටිසරණං නත්ථි, අත්තනො සච්චබලෙන සාමිකස්ස සොත්ථිං කරිස්සාමී’’ති අඤ්ජලිං

පග්ගය්හ පරිසාය අන්තරෙ විචරන්තී ''ඉදං එකන්තෙනෙව පාපකම්මං, යං ඛණ්ඩහාලො සග්ගමග්ගොති කරොති. ඉමිනා මය්හං සච්චවචනෙන මම සාමිකස්ස සොත්ථි හොතු.

''යා දෙවතා ඉධ ලොකෙ, සබ්බා තා සරණං ගතා;
අනාථං තායථ මමං, යථාහං පතිමා සිය''න්ති. –

සච්චකිරියමකාසි. සක්කො දෙවරාජා තස්සා පරිදෙවනසද්දං සුත්වා තං පවත්තිං ඤත්වා ජලිතං අයොකූටං ආදාය ආගන්ත්වා රාජානං තාසෙත්වා සබ්බෙ විස්සජ්ජාපෙසි. සක්කොපි තදා අත්තනො දිබ්බරූපං දස්සෙත්වා සම්පජ්ජලිතං සජොතිභූතං වජිරං පරිබ්භමන්තො ''අරෙ, පාපරාජ කාළකණ්ණි, කදා තයා පාණාතිපාතෙන සුගතිගමනං දිට්ඨපුබ්බං, චන්දකුමාරං සබ්බඤ්ච ඉමං ජනං බන්ධනතො මොචෙහි, නො චෙ මොචෙස්සසි, එත්ථෙව තෙ ඉමස්ස ච දුට්ඨබ්‍රාහ්මණස්ස සීසං ඵාලෙස්සාමී''ති ආකාසෙ අට්ඨාසි. තං අච්ඡරියං දිස්වා රාජා බ්‍රාහ්මණො ච සීසං සබ්බෙ බන්ධනා මොචෙසුං.

අථ මහාජනො එකකොලාහලං කත්වා සහසා යඤ්ඤාවාටං අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඛණ්ඩහාලස්ස එකෙකං ලෙඩ්ඩුප්පහාරං දෙන්තො තත්ථෙව නං ජීවිතක්ඛයං පාපෙත්වා රාජානම්පි මාරෙතුං ආරභි. බොධිසත්තො පුරෙතරමෙව පිතරං පලිස්සජිත්වා ඨිතො මාරෙතුං න අදාසි. මහාජනො ''ජීවිතං තාවස්ස පාපරඤ්ඤො දෙම, ඡත්තං පනස්ස න දස්සාම, නගරෙ වාසං වා න දස්සාම, තං චණ්ඩාලං කත්වා බහිනගරෙ වාසාපෙස්සාමා''ති රාජවෙසං හාරෙත්වා කාසාවං නිවාසාපෙත්වා හලිද්දිපිලොතිකාය සීසං වෙඨෙත්වා චණ්ඩාලං කත්වා චණ්ඩාලගාමං පහිණිංසු. යෙ පන තං පසුඝාතයඤ්ඤං යජිංසු චෙව යජාපෙසුඤ්ච අනුමොදිංසු ච, සබ්බෙ තෙ නිරයපරායනා අහෙසුං. තෙනාහ භගවා –

''සබ්බෙ පතිට්ඨා නිරයං, යථා තං පාපකං කරිත්වාන;
න හි පාපකම්මං කත්වා, ලබ්භා සුගතිං ඉතො ගන්තු''න්ති. (ජා. 2.22.1143);

අථ සබ්බාපි රාජපරිසා නාගරා චෙව ජානපදා ච සමාගන්ත්වා බොධිසත්තං රජ්ජෙ අභිසිඤ්චිංසු. සො ධම්මෙන රජ්ජං අනුසාසන්තො තං අත්තනො මහාජනස්ස ච අකාරණෙනෙව උප්පන්නං අනයබ්‍යසනං අනුස්සරිත්වා සංවෙගජාතො පුඤ්ඤකිරියාසු භියොසොමත්තාය උස්සාහජාතො මහාදානං පවත්තෙසි, සීලානි රක්ඛි, උපොසථකම්මං සමාදියි. තෙන වුත්තං –

46.

''තදාහං යජනා මුත්තො, නික්ඛන්තො යඤ්ඤවාටතො;

සංවෙගං ජනයිත්වාන, මහාදානං පවත්තයි''න්ති. – ආදි;

තත්ථ **යජනා මුත්තො**ති බණ්ඩභාලෙන විහිතයඤ්ඤවිධිතො වුත්තනයෙන සාතෙතබ්බතො මුත්තො. **නික්ඛන්තො යඤ්ඤවාටතො**ති අභිසෙකකරණත්ථාය උස්සාහජාතෙන මහාජනෙන සද්ධිං තතො යඤ්ඤභූමිතො නිග්ගතො. **සංවෙගං ජනයිත්වානා**ති එවං ''බහුඅන්තරායො ලොකසන්නිවාසො''ති අතිවිය සංවෙගං උප්පාදෙත්වා. **මහාදානං පවත්තයි**න්ති ඡ දානසාලායො කාරාපෙත්වා මහතා ධනපරිච්චාගෙන වෙස්සන්තරදානසදිසං මහාදානමදාසිං. එතෙන අභිසෙකකරණතො පට්ඨාය තස්ස මහාදානස්ස පවත්තිතභාවං දස්සෙති.

47. **දක්ඛිණෙය්‍යෙ අදත්වානා**ති දක්ඛිණාරහෙ පුග්ගලෙ දෙය්‍යධම්මං අපරිච්චජිත්වා. **අපි ඡප්පඤ්ච රත්තියො**ති අප්පෙකදා ඡපි පඤ්චපි රත්තියො අත්තනො පිවනඛාදනභුඤ්ජනානි න කරොමීති දස්සෙති.

තදා කිර බොධිසත්තො සකලජම්බුදීපං උන්නඞ්ගලං කත්වා මහාමෙඝො විය අභිවස්සන්තො මහාදානං පවත්තෙසි. තත්ථ කිඤ්චාපි දානසාලාසු අන්නපානාදිඋළාරුළාරපණීතපණීතමෙව යාචකානං යථාරුචිතං දිවසෙ දිවසෙ දීයති, තථාපි අත්තනො සජ්ජිතං ආහාරං රාජාරහභොජනම්පි යාචකානං අදත්වා න භුඤ්ජති, තං සන්ධාය වුත්තං **''නාහං පිවාමී''**තිආදි.

48. ඉදානි තථා යාචකානං දානෙ කාරණං දස්සෙන්තො උපමං තාව ආහරති **''යථාපි වාණිජො නාමා''**තිආදිනා. තස්සත්ථො – යථා නාම වාණිජො භණ්ඩට්ඨානං ගන්ත්වා අප්පෙන පාභතෙන බහුං භණ්ඩං වික්කිණිත්වා විපුලං භණ්ඩසන්නිචයං කත්වා දෙසකාලං ජානන්තො **යත්ථස්ස ලාභො** උදයො **මහා හොති, තත්ථ** දෙසෙ කාලෙ වා **තං** භණ්ඩං **හරති** උපනෙති වික්කිණාති.

49. **සකභුත්තාපී**ති සකභුත්තතොපි අත්තනා පරිභුත්තතොපි. ''සකපරිභුත්තාපී''තිපි පාඨො. **පරෙ**ති පරස්මිං පටිග්ගාහකපුග්ගලෙ. **සතභාගො**ති අනෙකසතභාගො ආයතිං භවිස්සති. ඉදං වුත්තං හොති – යථා වාණිජෙන කීතභණ්ඩං තත්ථෙව අවික්කිණිත්වා තථාරූපෙ දෙසෙ කාලෙ ච වික්කිණියමානං බහුං උදයං විපුලං ඵලං හොති, තථෙව අත්තනො සන්තකං අත්තනා අනුපභුඤ්ජිත්වා පරස්මිං පටිග්ගාහකපුග්ගලෙ දින්නං මහප්ඵලං අනෙකසතභාගො භවිස්සති, තස්මා අත්තනා අභුඤ්ජිත්වාපි පරස්ස දාතබ්බමෙවාති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ''තිරච්ඡානගතෙ දානං දත්වා සතගුණා දක්ඛිණා පාටිකඞ්ඛිතබ්බා. පුථුජ්ජනදුස්සීලෙ දානං දත්වා සහස්සගුණා''ති (ම. නි. 3.379) විත්ථාරො. අපරම්පි වුත්තං ''එවං චෙ, භික්ඛවෙ, සත්තා ජානෙය්‍යුං දානසංවිභාගස්ස විපාකං, යථාහං ජානාමි, න අදත්වා භුඤ්ජෙය්‍යුං, න ච නෙසං මච්ඡෙරමලං චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨෙය්‍ය.

යොපි නෙසං අස්ස චරිමො ආලොපො චරිමං කබළං, තතොපි න අසංවිභජිත්වා භුඤ්ජෙය්‍යු''න්තිආදි (ඉතිවු. 26).

50. **එතමත්ථවසං ඤත්වා**ති එතං දානස්ස මහප්ඵලභාවසඞ්ඛාතඤ්චෙව සම්මාසම්බොධියා පච්චයභාවසඞ්ඛාතඤ්ච අත්ථවසං කාරණං ජානිත්වා. **න පටික්කමාමි දානතො**ති දානපාරමිතො ඊසකම්පි න නිවත්තාමි අභික්කමාමි එව. කිමත්ථං? **සම්බොධිමනුපත්තියා**ති සම්බොධිං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං අනුප්පත්තියා අනුප්පත්තියත්ථං, අධිගන්තුන්ති අත්ථො.

තදා බොධිසත්තො මහාජනෙන පිතරි චණ්ඩාලගාමං පවෙසිතෙ දාතබ්බයුත්තකං පරිබ්බයං දාපෙසි නිවාසනානි පාරුපනානි ච. සොපි නගරං පවිසිතුං අලභන්තො බොධිසත්තෙ උය්‍යානකීළාදිඅත්ථං බහිගතෙ උපසඞ්කමති, පුත්තසඤ්ඤාය පන න වන්දති, න අඤ්ජලිකම්මං කරොති, ''චිරං ජීව, සාමී''ති වදති. බොධිසත්තොපි දිට්ඨදිවසෙ අතිරෙකසම්මානං කරොති. සො එවං ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙත්වා ආයුපරියොසානෙ සපරිසො දෙවලොකං පූරෙසි.

තදා ඛණ්ඩහාලො දෙවදත්තො අහොසි, ගොතමී දෙවී මහාමායා, චන්දා රාජධීතා රාහුලමාතා, වාසුලො රාහුලො, සෙලා උප්පලවණ්ණා, සූරො මහාකස්සපො, භද්දසෙනො මහාමොග්ගල්ලානො, සූරියකුමාරො සාරිපුත්තො, චන්දරාජා ලොකනාථො.

තස්ස ඉධාපි පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව යථාරහං සෙසපාරමියො නිද්ධාරෙතබ්බා. තදා ඛණ්ඩහාලස්ස කක්ඛළඵරුසභාවං ජානන්තොපි අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා ධම්මෙන සමෙන අට්ටස්ස විනිච්ඡයො, අත්තානං මාරෙතුකාමස්සෙව ඛණ්ඩහාලස්ස තථා යඤ්ඤවිධානං ජානිත්වාපි තස්ස උපරි චිත්තප්පකොපාභාවො, අත්තනො පරිසං ගහෙත්වා පිතු සත්තු භවිතුං සමත්ථොපි ''මාදිසස්ස නාම ගරූහි විරොධො න යුත්තො''ති අත්තානං පුරිසපසුං කත්වා ඝාතාපෙතුකාමස්ස පිතු ආණාය අවට්ඨානං, කොසියා අසිං ගහෙත්වා සීසං ඡින්දිතුං උපක්කමන්තෙ පුරොහිතෙ අත්තනො පිතරි පුත්තෙ සබ්බසත්තෙසු ච මෙත්තාඵරණෙන සමචිත්තතා, මහාජනෙ පිතරං මාරෙතුං උපක්කමන්තෙ සයං පලිස්සජිත්වා තස්ස ජීවිතදානඤ්ච, දිවසෙ දිවසෙ වෙස්සන්තරදානසදිසං මහාදානං දදතොපි දානෙන අතිත්තභාවො, මහාජනෙන චණ්ඩාලෙසු වාසාපිතස්ස පිතු දාතබ්බයුත්තකං දත්වා පොසනං, මහාජනං පුඤ්ඤකිරියාසු පතිට්ඨාපනන්ති එවමාදයො ගුණානුභාවා නිද්ධාරෙතබ්බාති.

චන්දකුමාරචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සිවිරාජචරියාවණ්ණනා

51. අට්ඨමෙ **අරිට්ඨසව්හයෙ නගරෙති** අරිට්ඨපුරනාමකෙ නගරෙ. **සිවි නාමාසි ඛත්තියොති** සිවීති ගොත්තතො එවංනාමකො රාජා අහොසි.

අතීතෙ කිර සිවිරට්ඨෙ අරිට්ඨපුරනගරෙ සිවිරාජෙ රජ්ජං කාරෙන්තෙ මහාසත්තො තස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. ‘‘සිවිකුමාරො’’තිස්ස නාමමකංසු. සො වයප්පත්තො තක්කසිලං ගන්ත්වා උග්ගහිතසිප්පො ආගන්ත්වා පිතු සිප්පං දස්සෙත්වා උපරජ්ජං ලභිත්වා අපරභාගෙ පිතු අච්චයෙන රාජා හුත්වා අගතිගමනං පහාය දස රාජධම්මෙ අකොපෙත්වා රජ්ජං කාරෙන්තො නගරස්ස චතූසු ද්වාරෙසු නගරමජ්ඣෙ නිවෙසනද්වාරෙති ඡ දානසාලායො කාරෙත්වා දෙවසිකං ඡසතසහස්සපරිච්චාගෙන මහාදානං පවත්තෙසි. අට්ඨමීචාතුද්දසීපන්නරසීසු සයං දානසාලං ගන්ත්වා දානග්ගං ඔලොකෙති.

සො එකදා පුණ්ණමදිවසෙ පාතොව සමුස්සිතසෙතච්ඡත්තෙ රාජපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො අත්තනා දින්නදානං ආවජ්ජෙන්තො බාහිරවත්ථුං අත්තනා අදින්නං නාම අදිස්වා ‘‘න මෙ බාහිරකදානං තථා චිත්තං තොසෙති, යථා අජ්ඣත්තිකදානං, අහො වත මම දානසාලං ගතකාලෙ කොචි යාචකො බාහිරවත්ථුං අයාචිත්වා අජ්ඣත්තිකමෙව යාචෙය්‍ය, සචෙ හි මෙ කොචි සරීරෙ මංසං වා ලොහිතං වා සීසං වා හදයමංසං වා අක්ඛීනි වා උපඩ්ඪසරීරං වා සකලමෙව වා අත්තභාවං දාසභාවෙන යාචෙය්‍ය, තංතදෙවස්ස අධිප්පායං පූරෙන්තො දාතුං සක්කොමී’’ති චින්තෙසි. **පාළියං** පන අක්ඛීනං එව වසෙන ආගතා. තෙන වුත්තං –

‘‘නිසජ්ජ පාසාදවරෙ, එවං චින්තෙසහං තදා’’.

52.

‘‘යංකිඤ්චි මානුසං දානං, අදින්නං මෙ න විජ්ජති;
යොපි යාචෙය්‍ය මං චක්ඛුං, දදෙය්‍යං අවිකම්පිතො’’ති.

තත්ථ **මානුසං දානන්ති** පකතිමනුස්සෙහි දාතබ්බදානං අන්නපානාදි. එවං පන මහාසත්තස්ස උළාරෙ දානජ්ඣාසයෙ උප්පන්නෙ සක්කස්ස පණ්ඩුකම්බලසිලාසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සො තස්ස කාරණං ආවජ්ජෙන්තො බොධිසත්තස්ස අජ්ඣාසයං දිස්වා ‘‘සිවිරාජා අජ්ජ සම්පත්තයාචකා චක්ඛූනි චෙ යාචන්ති, චක්ඛූනි උප්පාටෙත්වා නෙසං දස්සාමීති චින්තෙසී’’ති සක්කො දෙවපරිසාය වත්වා ‘‘සො සක්ඛිස්සති නු ඛො තං දාතුං, උදාහු නොති වීමංසිස්සාමි තාව න’’න්ති බොධිසත්තෙ සොළසහි ගන්ධොදකඝටෙහි න්හත්වා සබ්බාලඞ්කාරෙහි පටිමණ්ඩිතෙ අලඞ්කතහත්ථික්ඛන්ධවරගතෙ දානග්ගං ගච්ඡන්තෙ ජරාජිණ්ණො අන්ධබ්‍රාහ්මණො විය හුත්වා තස්ස චක්ඛුපථෙ එකස්මිං උන්නතප්පදෙසෙ

උභො හත්ථෙ පසාරෙත්වා රාජානං ජයාපෙත්වා ඨිතො බොධිසත්තෙන තදභිමුඛං වාරණං පෙසෙත්වා ‘‘බ්‍රාහ්මණ, කිං ඉච්ඡසී’’ති පුච්ඡිතො ‘‘තව දානජ්ඣාසයං නිස්සාය සමුග්ගතෙන කිත්තිඝොසෙන සකලලොකසන්නිවාසො නිරන්තරං ඵුටො, අහඤ්ච අන්ධො, තස්මා තං යාචාමී’’ති උපචාරවසෙන එකං චක්ඛුං යාචි. තෙන වුත්තං –

53.

‘‘මම සඞ්කප්පමඤ්ඤාය, සක්කො දෙවානමිස්සරො;
නිසින්නො දෙවපරිසාය, ඉදං වචනමබ්‍රවි.

54.

‘‘නිසජ්ජ පාසාදවරෙ, සිවිරාජා මහිද්ධිකො;
චින්තෙන්තො විවිධං දානං, අදෙය්‍යං සො න පස්සති.

55.

‘‘තථං නු විතථං නෙතං, හන්ද වීමංසයාමි තං;
මුහුත්තං ආගමෙය්‍යාථ, යාව ජානාමි තං මනං.

56.

‘‘පවෙධමානො පලිතසිරො, වලිගත්තො ජරාතුරො;
අන්ධවණ්ණොව හුත්වාන, රාජානං උපසඞ්කමි.

57.

‘‘සො තදා පග්ගහෙත්වාන, වාමං දක්ඛිණබාහු ච;
සිරස්මිං අඤ්ජලිං කත්වා, ඉදං වචනමබ්‍රවි.

58.

‘‘‘යාචාමි තං මහාරාජ, ධම්මික රට්ඨවඩ්ඪන;
තව දානරතා කිත්ති, උග්ගතා දෙවමානුසෙ.

59.

‘‘‘උභොපි නෙත්තා නයනා, අන්ධා උපහතා මම;
එකං මෙ නයනං දෙහි, ත්වම්පි එකෙන යාපයා’’’ති.

තත්ථ **චින්තෙන්තො විවිධං දානන්ති** අත්තනා දින්නං විවිධං දානං චින්තෙන්තො, ආවජ්ජෙන්තො දානං වා අත්තනා දින්නං විවිධං බාහිරං දෙය්‍යධම්මං චින්තෙන්තො. **අදෙය්‍යං සො න පස්සතීති** බාහිරං විය අජ්ඣත්තිකවත්ථුම්පි අදෙය්‍යං දාතුං අසක්කුණෙය්‍යං න පස්සති, ‘‘චක්ඛුනිපි උප්පාටෙත්වා දස්සාමී’’ති චින්තෙසීති අධිප්පායො. **තථං නු විතථං නෙතන්ති** එතං අජ්ඣත්තිකවත්ථුනොපි අදෙය්‍යස්ස අදස්සනං දෙය්‍යභාවෙනෙව දස්සනං චින්තනං සච්චං නු ඛො, උදාහු, අසච්චන්ති අත්ථො. **සො තදා**

පග්ගහෙත්වාන, වාමං දක්ඛිණබාහු චාති වාමබාහුං දක්ඛිණබාහුඤ්ච තදා පග්ගහෙත්වා, උභො බාහූ උක්ඛිපිත්වාති අත්ථො. **රට්ඨවඩ්ඪනාති** රට්ඨවඩ්ඪීකර. **ත්වම්පි එකෙන යාපයාති** එකෙන චක්ඛුනා සමවිසමං පස්සන්තො සකං අත්තභාවං ත්වං යාපෙහි, අහම්පි භවතො ලද්ධෙන එකෙන යාපෙමීති දස්සෙති.

තං සුත්වා මහාසත්තො තුට්ඨමානසො ‘‘ඉදානෙවාහං පාසාදෙ නිසින්නො එවං චින්තෙත්වා ආගතො, අයඤ්ච මෙ චිත්තං ඤත්වා විය චක්ඛුං යාචති, අහො වත මෙ ලාභා, අජ්ජ මෙ මනොරථො මත්ථකං පාපුණිස්සති, අදින්නපුබ්බං වත දානං දස්සාමී’’ති උස්සාහජාතො අහොසි. තමත්ථං පකාසෙන්තො සත්ථා ආහ –

60.

‘‘තස්සාහං වචනං සුත්වා, හට්ඨො සංවිග්ගමානසො;
කතඤ්ජලී වෙදජාතො, ඉදං වචනමබ්‍රවිං.

61.

‘‘‘ඉදානාහං චින්තයිත්වාන, පාසාදතො ඉධාගතො;
ත්වං මම චිත්තමඤ්ඤාය, නෙත්තං යාචිතුමාගතො.

62.

‘‘‘අහො මෙ මානසං සිද්ධං, සඞ්කප්පො පරිපූරිතො;
අදින්නපුබ්බං දානවරං, අජ්ජ දස්සාමි යාචකෙ’’’ති.

තත්ථ **තස්සාති** තස්ස බ්‍රාහ්මණරූපධරස්ස සක්කස්ස. **හට්ඨොති** තුට්ඨො. **සංවිග්ගමානසොති** මම චිත්තං ජානිත්වා විය ඉමිනා බ්‍රාහ්මණෙන චක්ඛු යාචිතං, එත්තකං කාලං එවං අචින්තෙත්වා පමජ්ජිතො වතම්හීති සංවිග්ගචිත්තො. **වෙදජාතොති** ජාතපීතිපාමොජ්ජො. **අබ්‍රවින්ති** අභාසිං. **මානසන්ති** මනසි භවං මානසං, දානජ්ඣාසයො, ‘‘චක්ඛුං දස්සාමී’’ති උප්පන්නදානජ්ඣාසයොති අත්ථො. **සඞ්කප්පොති** මනොරථො. **පරිපූරිතොති** පරිපුණ්ණො.

අථ බොධිසත්තො චින්තෙසි – ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො මම චිත්තාචාරං ඤත්වා විය දුච්චජම්පි චක්ඛුං මං යාචති, සියා නු ඛො කායචි දෙවතාය අනුසිට්ඨො භවිස්සති, පුච්ඡිස්සාමි තාව න’’න්ති චින්තෙත්වා තං බ්‍රාහ්මණං පුච්ඡි. තෙනාහ භගවා **ජාතකදෙසනායං** –

‘‘කෙනානුසිට්ඨො ඉධමාගතොසි, වනිබ්බක චක්ඛුපථානි යාචිතුං;
සුදුච්චජං යාචසි උත්තමඞ්ගං, යමාහු නෙත්තං පුරිසෙන දුච්චජ’’න්ති.(ජා. 1.15.53);

තං සුත්වා බ්‍රාහ්මණරූපධරො සක්කො ආහ –

‘‘යමාහු දෙවෙසු සුජම්පතීති, මඝවාති නං ආහු මනුස්සලොකෙ;
තෙනානුසිට්ඨො ඉධමාගතොස්මි, වනිබ්බකො චක්ඛුපථානි යාචිතුං.

‘‘වනිබ්බතො මය්හං වනිං අනුත්තරං, දදාහි තෙ චක්ඛුපථානි යාචිතො;
දදාහි මෙ චක්ඛුපථං අනුත්තරං, යමාහු නෙත්තං පුරිසෙන දුච්චජ’’න්ති. (ජා. 1.15.54-55);

මහාසත්තො ආහ –

‘‘යෙන අත්ථෙන ආගච්ඡි, යමත්ථමභිපත්ථයං;
තෙ තෙ ඉජ්ඣන්තු සඞ්කප්පා, ලභ චක්ඛූනි බ්‍රාහ්මණ.

‘‘එකං තෙ යාචමානස්ස, උභයානි දදාමහං;
ස චක්ඛුමා ගච්ඡ ජනස්ස පෙක්ඛතො,
යදිච්ඡසෙ ත්වං තද තෙ සමිජ්ඣතූ’’ති. (ජා. 1.15.56-57);

තත්ථ **වනිබ්බකාති** තං ආලපති. **චක්ඛුපථානීති** දස්සනස්ස පථභාවතො චක්ඛූනමෙවෙතං නාමං. **යමාහූති** යං ලොකෙ ‘‘දුච්චජ’’න්ති කථෙන්ති. **වනිබ්බතොති** යාචන්තස්ස. **වනින්ති** යාචනං. **තෙ තෙති** තෙ තව තස්ස අත්ථස්ස සඞ්කප්පා. **ස චක්ඛුමාති** සො ත්වං මම චක්ඛූහි චක්ඛුමා හුත්වා. **තද තෙ සමිජ්ඣතූති** යං ත්වං මම සන්තිකා ඉච්ඡසි, තං තෙ සමිජ්ඣතූති.

රාජා එත්තකං කථෙත්වා ‘‘අයං බ්‍රාහ්මණො සක්කෙන අනුසිට්ඨො ඉධාගතොස්මීති භණති, නූන ඉමස්ස ඉමිනා උපායෙන චක්ඛු සම්පජ්ජිස්සතී’’ති ඤත්වා ‘‘ඉධෙව මයා චක්ඛූනි උප්පාටෙත්වා දාතුං අසාරුප්ප’’න්ති චින්තෙත්වා බ්‍රාහ්මණං ආදාය අන්තෙපුරං ගන්ත්වා රාජාසනෙ නිසීදිත්වා සිවකං නාම වෙජ්ජං පක්කොසාපෙසි. අථ ‘‘අම්හාකං කිර රාජා අක්ඛීනි උප්පාටෙත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස දාතුකාමො’’ති සකලනගරෙ එකකොලාහලං අහොසි. අථ නං රඤ්ඤො ඤාතිසෙනාපතිආදයො රාජවල්ලභා අමච්චා පාරිසජ්ජා නාගරා ඔරොධා ච සබ්බෙ සන්නිපතිත්වා නානාඋපායෙහි නිවාරෙසුං. රාජාපි නෙ අනුවාරෙසි තෙනාහ –

‘‘මා නො දෙව අදා චක්ඛුං, මා නො සබ්බෙ පරාකරි;
ධනං දෙහි මහාරාජ, මුත්තා වෙළුරියා බහූ.

‘‘යුත්තෙ දෙව රථෙ දෙහි, ආජානීයෙ චලඞ්කතෙ;
නාගෙ දෙහි මහාරාජ, හෙමකප්පනවාසසෙ.

‘‘යථා තං සිවයො සබ්බෙ, සයොග්ගා සරථා සදා;

සමන්තා පරිකිරෙය්‍යුං, එවං දෙහි රථෙසභා''ති. (ජා. 1.15.58-60);

අථ රාජා තිස්සො ගාථා අභාසි –

''යො වෙ දස්සන්ති වත්වාන, අදානෙ කුරුතෙ මනො;
භූම්‍යං සො පතිතං පාසං, ගීවායං පටිමුඤ්චති.

''යො වෙ දස්සන්ති වත්වාන, අදානෙ කුරුතෙ මනො;
පාපා පාපතරො හොති, සම්පත්තො යමසාධනං.

''යඤ්හි යාචෙ තඤ්හි දදෙ, යං න යාචෙ න තං දදෙ;
ස්වාහං තමෙව දස්සාමි, යං මං යාචති බ්‍රාහ්මණො''ති. (ජා. 1.15.61-63);

තත්ථ **මා නො, දෙවාති** නොති නිපාතමත්තං. දෙව, මා **චක්ඛුං** අදාසි. **මා නො සබ්බෙ පරාකරීති** අම්හෙ සබ්බෙ මා පරිච්චජි. අක්ඛීසු හි දින්නෙසු ත්වං රජ්ජං න කරිස්සසි, එවං තයා මයං පරිච්චත්තා නාම භවිස්සාමාති අධිප්පායෙන එවමාහංසු. **පරිකිරෙය්‍යුන්ති** පරිවාරෙය්‍යුං. **එවං දෙහීති** යථා තං අවිකලචක්ඛුං සිවයො චිරං පරිවාරෙය්‍යුං, එවං දෙහි ධනමෙවස්ස දෙහි, මා අක්ඛීනි, අක්ඛීසු හි දින්නෙසු න තං සිවයො පරිවාරෙස්සන්තීති දස්සෙති.

පටිමුඤ්චතීති පටිපවෙසෙති. **පාපා පාපතරො හොතීති** ලාමකා ලාමකතරො නාම හොති. **සම්පත්තො යමසාධනන්ති** යමස්ස ආණාපවත්තිට්ඨානං උස්සදනිරයං එස පත්තො නාම හොති. **යඤ්හි යාචෙති** යං වත්ථුං යාචකො යාචති, දායකොපි තදෙව දදෙය්‍ය, න අයාචිතං, අයඤ්ච බ්‍රාහ්මණො චක්ඛුං මං යාචති, න මුත්තාදිකං ධනං, තං දස්සාමීති වදති.

අථ නං ''ආයුආදීසු කිං පත්ථෙත්වා චක්ඛූනි දෙසි දෙවා''ති පුච්ඡිංසු. මහාපුරිසො ''නාහං දිට්ඨධම්මිකං සම්පරායිකං වා සම්පත්තිං පත්ථෙත්වා දෙමි, අපි ච බොධිසත්තානං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණො පොරාණකමග්ගො එස, යදිදං දානපාරමිපූරණං නාමා''ති ආහ. තෙන වුත්තං –

''ආයුං නු වණ්ණං නු සුඛං බලං නු, කිං පත්ථයානො නු ජනින්ද දෙසි;
කථඤ්හි රාජා සිවිනං අනුත්තරො, චක්ඛූනි දජ්ජා පරලොකහෙතු.

''න වාහමෙතං යසසා දදාමි, න පුත්තමිච්ඡෙ න ධනං න රට්ඨං;
සතඤ්ච ධම්මො චරිතො පුරාණො, ඉච්චෙව දානෙ රමතෙ මනො මමා''ති. (ජා. 1.15.64-65);

තත්ථ **පරලොකහෙතූති,** මහාරාජ, කථං නාම තුම්හාදිසො පණ්ඩිතපුරිසො සක්කසම්පත්තිසදිසං සන්දිට්ඨිකං ඉස්සරියං පහාය පරලොකහෙතු චක්ඛූනි දදෙය්‍යාති.

න චාහන්ති න වෙ අහං. **යසසාති** දිබ්බස්ස වා මානුසස්ස වා ඉස්සරියස්ස කාරණා, අපිච **සතං** බොධිසත්තානං **ධම්මො** බුද්ධකාරකො **චරිතො** ආචරිතො ආචිණ්ණො පුරාතනො **ඉච්චෙව** ඉමිනා කාරණෙන **දානෙයෙව** ඊදිසො **මම මනො** නිරතොති.

එවඤ්ච පන වත්වා රාජා අමච්චෙ සඤ්ඤාපෙත්වා සිවකං වෙජ්ජං ආණාපෙසි – ‘‘එහි, සිවක, මම උභොපි අක්ඛීනි ඉමස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස දාතුං සීසං උප්පාටෙත්වා හත්ථෙ පතිට්ඨපෙහී’’ති. තෙන වුත්තං –

63.

‘‘එහි සිවක උට්ඨෙහි, මා දන්ධයි මා පවෙධයි;

උභොපි නයනං දෙහි, උප්පාටෙත්වා වනිබ්බකෙ.

64.

‘‘තතො සො චොදිතො මය්හං, සිවකො වචනංකරො;

උද්ධරිත්වාන පාදාසි, තාලමිඤ්ජංව යාචකෙ’’ති.

තත්ථ **උට්ඨෙහීති** උට්ඨානවීරියං කරොහි. ඉමස්මිං මම චක්ඛුදානෙ සහායකිච්චං කරොහීති දස්සෙති. **මා දන්ධයීති** මා චිරායි. අයඤ්හි අතිදුල්ලභො චිරකාලං පත්ථිතො මයා උත්තමො දානක්ඛණො පටිලද්ධො, සො මා විරජ්ඣීති අධිප්පායො. **මා පවෙධයීති** ‘‘අම්හාකං රඤ්ඤො චක්ඛූනි උප්පාටෙමී’’ති චිත්තුත්‍රාසවසෙන මා වෙධයි සරීරකම්පං මා ආපජ්ජි. **උභොපි නයනන්ති** උභොපි නයනෙ. **වනිබ්බකෙති** යාචකස්ස **මය්හන්ති** මයා. **උද්ධරිත්වාන පාදාසීති** සො වෙජ්ජො රඤ්ඤො අක්ඛිකූපතො උභොපි අක්ඛීනි උප්පාටෙත්වා රඤ්ඤො හත්ථෙ අදාසි.

දෙන්තො ච න සත්ථකෙන උද්ධරිත්වා අදාසි. සො හි චින්තෙසි – ‘‘අයුත්තං මාදිසස්ස සුසික්ඛිතවෙජ්ජස්ස රඤ්ඤො අක්ඛීසු සත්ථපාතන’’න්ති භෙසජ්ජානි සංසෙත්වා භෙසජ්ජචුණ්ණෙන නීලුප්පලං පරිභාවෙත්වා දක්ඛිණක්ඛිං උපසිඞ්ඝාපෙසි, අක්ඛි පරිවත්ති, දුක්ඛා වෙදනා උප්පජ්ජි. සො පරිභාවෙත්වා පුනපි උපසිඞ්ඝාපෙසි, අක්ඛි අක්ඛිකූපතො මුච්චි, බලවතරා වෙදනා උදපාදි, තතියවාරෙ ඛරතරං පරිභාවෙත්වා උපනාමෙසි, අක්ඛි ඔසධබලෙන පරිබ්භමිත්වා අක්ඛිකූපතො නික්ඛමිත්වා න්හාරුසුත්තකෙන ඔලම්බමානං අට්ඨාසි, අධිමත්තා වෙදනා උදපාදි, ලොහිතං පග්ඝරි, නිවත්ථසාටකාපි ලොහිතෙන තෙමිංසු. ඔරොධා ච අමච්චා ච රඤ්ඤො පාදමූලෙ පතිත්වා ‘‘දෙව, අක්ඛීනි මා දෙහි, දෙව, අක්ඛීනි මා දෙහී’’ති මහාපරිදෙවං පරිදෙවිංසු.

රාජා වෙදනං අධිවාසෙත්වා ‘‘තාත, මා පපඤ්චං කරී’’ති ආහ. සො ‘‘සාධු, දෙවා’’ති වාමහත්ථෙන අක්ඛිං ධාරෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන සත්ථකං ආදාය අක්ඛිසුත්තකං ඡින්දිත්වා අක්ඛිං ගහෙත්වා මහාසත්තස්ස හත්ථෙ ඨපෙසි. සො වාමක්ඛිනා දක්ඛිණක්ඛිං ඔලොකෙත්වා පරිච්චාගපීතියා අභිභුය්‍යමානං දුක්ඛවෙදනං වෙදෙන්තො ‘‘එහි, බ්‍රාහ්මණා’’ති බ්‍රාහ්මණං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘මම ඉතො චක්ඛුතො සතගුණෙන සහස්සගුණෙන සතසහස්සගුණෙන සමන්තචක්ඛුමෙව පියතරං, තස්ස මෙ ඉදං අක්ඛිදානං පච්චයො හොතූ’’ති බ්‍රාහ්මණස්ස අක්ඛිං අදාසි. සො තං උක්ඛිපිත්වා අත්තනො අක්ඛිම්හි ඨපෙසි, තං තස්සානුභාවෙන විකසිතනීලුප්පලං විය හුත්වා උපට්ඨාසි. මහාසත්තො වාමක්ඛිනා තස්ස තං අක්ඛිං දිස්වා ‘‘අහො සුදින්නං මයා අක්ඛී’’ති අන්තොසමුග්ගතාය පීතියා නිරන්තරං ඵුටසරීරො හුත්වා අපරම්පි අදාසි. සක්කොපි තං තථෙව කත්වා රාජනිවෙසනා නික්ඛමිත්වා මහාජනස්ස ඔලොකෙන්තස්සෙව නගරා නික්ඛමිත්වා දෙවලොකමෙව ගතො.

රඤ්ඤො නචිරස්සෙව අක්ඛීනි ආවාටභාවං අප්පත්තානි කම්බලගෙණ්ඩුකං විය උග්ගතෙන මංසපිණ්ඩෙන පූරෙත්වා චිත්තකම්මරූපස්ස විය රුහිංසු, වෙදනා පච්ඡිජ්ජි. අථ මහාසත්තො කතිපාහං පාසාදෙ වසිත්වා ‘‘කිං අන්ධස්ස රජ්ජෙනාති අමච්චානං රජ්ජං නිය්‍යාතෙත්වා උය්‍යානං ගන්ත්වා පබ්බජිත්වා සමණධම්මං කරිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා අමච්චානං තමත්ථං ආරොචෙත්වා ‘‘මුඛධොවනාදිදායකො එකො පුරිසො මය්හං සන්තිකෙ හොතු, සරීරකිච්චට්ඨානෙසුපි මෙ රජ්ජුකං බන්ධථා’’ති වත්වා සිවිකාය ගන්ත්වා පොක්ඛරණීතීරෙ රාජපල්ලඞ්කෙ නිසීදි. අමච්චාපි වන්දිත්වා පටික්කමිංසු. බොධිසත්තොපි අත්තනො දානං ආවජ්ජෙසි. තස්මිං ඛණෙ සක්කස්ස ආසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො තං දිස්වා ‘‘මහාරාජස්ස වරං දත්වා චක්ඛුං පටිපාකතිකං කරිස්සාමී’’ති බොධිසත්තස්ස සමීපං ගන්ත්වා පදසද්දමකාසි. මහාසත්තෙන ච ‘‘කො එසො’’ති වුත්තෙ –

‘‘සක්කොහමස්මි දෙවින්දො, ආගතොස්මි තවන්තිකෙ;
වරං වරස්සු රාජීසි, යං කිඤ්චි මනසිච්ඡසී’’ති. (ජා. 1.15.71) –

වත්වා තෙන –

‘‘පහූතං මෙ ධනං සක්ක, බලං කොසො චනප්පකො;
අන්ධස්ස මෙ සතො දානි, මරණඤ්ඤෙව රුච්චතී’’ති. (ජා. 1.15.72) –

වුත්තෙ අථ නං සක්කො ආහ – ‘‘සිවිරාජ, කිං පන ත්වං මරිතුකාමො හුත්වා මරණං රොචෙසි, උදාහු අන්ධභාවෙනා’’ති. අන්ධභාවෙන, දෙවාති. ‘‘මහාරාජ, දානං නාම න කෙවලං සම්පරායත්ථමෙව දිය්‍යති,

දිට්ඨධම්මත්ථායපි පච්චයො හොති, තස්මා තව දානපුඤ්ඤමෙව නිස්සාය සච්චකිරියං කරොහි, තස්ස බලෙනෙව තෙ චක්ඛු උප්පජ්ජිස්සතී''ති වුත්තෙ ''තෙන හි මයා මහාදානං සුදින්න''න්ති වත්වා සච්චකිරියං කරොන්තො –

''යෙ මං යාචිතුමායන්ති, නානාගොත්තා වනිබ්බකා;
යොපි මං යාචතෙ තත්ථ, සොපි මෙ මනසො පියො;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, චක්ඛු මෙ උපපජ්ජථා''ති. (ජා. 1.15.74) –

ආහ.

තත්ථ **යෙ මන්ති** යෙ මං යාචිතුමාගච්ඡන්ති, තෙසුපි ආගතෙසු **යො** ඉමං නාම දෙහීති වාචං නිච්ඡාරෙන්තො **මං යාචතෙ, සොපි මෙ මනසො පියො. එතෙනාති** සචෙ මය්හං සබ්බෙපි යාචකා පියා, සච්චමෙවෙතං මයා වුත්තං, එතෙන **මෙ** සච්චවචනෙන එකං **චක්ඛු උපපජ්ජථ** උප්පජ්ජතූති.

අථස්ස වචනසමනන්තරමෙව පඨමං චක්ඛු උදපාදි. තතො දුතියස්ස උප්පජ්ජනත්ථාය –

''යං මං සො යාචිතුං ආගා, දෙහි චක්ඛුන්ති බ්‍රාහ්මණො;
තස්ස චක්ඛූනි පාදාසිං, බ්‍රාහ්මණස්ස වනිබ්බතො.

''භියྱො මං ආවිසී පීති, සොමනස්සඤ්චනප්පකං;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, දුතියං මෙ උපපජ්ජථා''ති. (ජා. 1.15.75-76) –

ආහ.

තත්ථ **යං මන්ති** යො මං. **සොති** සො චක්ඛුයාචකො **බ්‍රාහ්මණො. ආගාති** ආගතො. **වනිබ්බතොති** යාචන්තස්ස. **මං ආවිසීති** බ්‍රාහ්මණස්ස චක්ඛූනි දත්වා අන්ධකාලෙපි තථාරූපං වෙදනං අගණෙත්වා ''අහො සුදින්නං මෙ දාන''න්ති පච්චවෙක්ඛන්තං මං **භියྱො** අතිරෙකතරා පීති ආවිසි. **සොමනස්සඤ්චනප්පකන්ති** අපරිමාණං සොමනස්සං උප්පජ්ජි. **එතෙනාති** සචෙ තදා මම අනප්පකං පීතිසොමනස්සං උප්පන්නං, සච්චමෙවෙතං මයා වුත්තං, එතෙන **මෙ** සච්චවචනෙන දුතියම්පි චක්ඛු උපපජ්ජතූති.

තංඛණඤ්ඤෙව දුතියම්පි චක්ඛු උදපාදි. තානි පනස්ස චක්ඛූනි නෙව පාකතිකානි, න දිබ්බානි. සක්කබ්‍රාහ්මණස්ස හි දින්නං චක්ඛුං පුන පාකතිකං කාතුං න සක්කා, උපහතචක්ඛුනො ච දිබ්බචක්ඛු නාම නුප්පජ්ජති, වුත්තනයෙන පනස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු අවිපරීතං අත්තනො දානපීතිං උපාදාය පීතිඵරණවසෙන නිබ්බත්තානි ''සච්චපාරමිතාචක්ඛූනී''ති වුත්තානි. තෙන වුත්තං –

65.

> ‘‘දදමානස්ස දෙන්තස්ස, දින්නදානස්ස මෙ සතො;
> චිත්තස්ස අඤ්ඤථා නත්ථි, බොධියායෙව කාරණා’’ති.

තත්ථ **දදමානස්සාති** චක්ඛූනි දාතුං වෙජ්ජෙන උප්පාටෙන්තස්ස. **දෙන්තස්සාති** උප්පාටිතානි තානි සක්කබ්‍රාහ්මණස්ස හත්ථෙ ඨපෙන්තස්ස. **දින්නදානස්සාති** චක්ඛුදානං දින්නවතො. **චිත්තස්ස අඤ්ඤථාති** දානජ්ඣාසයස්ස අඤ්ඤථාභාවො. **බොධියායෙව කාරණාති** තඤ්ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්සෙව හෙතූති අත්ථො.

66. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස සුදුල්ලභතාය එවං සුදුක්කරං මයා කතන්ති න චක්ඛූනං න අත්තභාවස්සපි අප්පියතායාති දස්සෙන්තො **‘‘න මෙ දෙස්සා’’**ති ඔසානගාථමාහ. තත්ථ **අත්තා න මෙ න දෙස්සියොති** පඨමො **න**-කාරො නිපාතමත්තො. අත්තා න මෙ කුජ්ඣිතබ්බො, න අප්පියොති අත්ථො. ‘‘අත්තානං මෙ න දෙස්සිය’’න්තිපි පාඨො. තස්සත්ථො – මෙ අත්තානං අහං න දෙස්සියං න කුජ්ඣෙය්‍යං න කුජ්ඣිතුං අරහාමි න සො මයා කුජ්ඣිතබ්බොති. ‘‘අත්තාපි මෙ න දෙස්සියො’’තිපි පඨන්ති. **අදාසහන්**ති අදාසිං අහං. ‘‘අදාසිහ’’න්තිපි පාඨො.

තදා පන බොධිසත්තස්ස සච්චකිරියාය චක්ඛූසු උප්පන්නෙසු සක්කානුභාවෙන සබ්බා රාජපරිසා සන්නිපතිතාව අහොසි. අථස්ස සක්කො මහාජනමජ්ඣෙ ආකාසෙ ඨත්වා –

> ‘‘ධම්මෙන භාසිතා ගාථා, සිවීනං රට්ඨවඩ්ඪන;
> එතානි තව නෙත්තානි, දිබ්බානි පටිදිස්සරෙ.
>
> ‘‘තිරොකුට්ටං තිරොසෙලං, සමතිග්ගය්හ පබ්බතං;
> සමන්තා යොජනසතං, දස්සනං අනුභොන්තු තෙ’’ති. (ජා. 1.15.77-78) –

ඉමාහි ගාථාහි ථුතිං කත්වා දෙවලොකමෙව ගතො. බොධිසත්තොපි මහාජනපරිවුතො මහන්තෙන සක්කාරෙන නගරං පවිසිත්වා රාජගෙහද්වාරෙ සුසජ්ජිතෙ මහාමණ්ඩපෙ සමුස්සිතසෙතච්ඡත්තෙ රාජපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො චක්ඛුපටිලාභෙන තුට්ඨහට්ඨපමුදිතානං දට්ඨුං ආගතානං නාගරානං ජානපදානං රාජපරිසාය ච ධම්මං දෙසෙන්තො –

> ‘‘කො නීධ විත්තං න දදෙය්‍ය යාචිතො, අපි විසිට්ඨං සුපියම්පි අත්තනො;
> තදිඞ්ඝ සබ්බෙ සිවයො සමාගතා, දිබ්බානි නෙත්තානි මමජ්ජ පස්සථ.

‘‘තිරොකුට්ටං තිරොසෙලං, සමතිග්ගය්හ පබ්බතං;
සමන්තා යොජනසතං, දස්සනං අනුභොන්ති මෙ.

‘‘න චාගමත්තා පරමත්ථි කිඤ්චි, මච්චානං ඉධ ජීවිතෙ;
දත්වාන මානුසං චක්ඛුං, ලද්ධං මෙ චක්ඛු අමානුසං.

‘‘එතම්පි දිස්වා සිවයො, දෙථ දානානි භුඤ්ජථ;
දත්වා ච භුත්වා ච යථානුභාවං, අනින්දිතා සග්ගමුපෙථ ඨාන’’න්ති.
(ජා. 1.15.79-82) –

ඉමා ගාථා අභාසි. තත්ථ **ධම්මෙන භාසිතා**ති, මහාරාජ, ඉමා තෙ ගාථා ධම්මෙන සභාවෙනෙව භාසිතා. **දිබ්බානී**ති දිබ්බානුභාවයුත්තානි. **පටිදිස්සරෙ**ති පටිදිස්සන්ති. **තිරොකුට්ට**න්ති පරකුට්ටං. **තිරොසෙල**න්ති පරසෙලං. **සමතිග්ගය්හා**ති අතික්කමිත්වා. **සමන්තා** දසදිසා **යොජනසතං** රූපදස්සනං **අනුභොන්තු** සාධෙන්තු.

කො නීධාති කො නු ඉධ. **අපි විසිට්ඨ**න්ති උත්තමම්පි සමානං. **න චාගමත්තා**ති චාගප්පමාණතො අඤ්ඤං වරං නාම නත්ථි. **ඉධ ජීවිතෙ**ති ඉමස්මිං ජීවලොකෙ. ‘‘ඉධ ජීවත’’න්තිපි පඨන්ති. ඉමස්මිං ලොකෙ ජීවමානානන්ති අත්ථො. **අමානුස**න්ති දිබ්බචක්ඛු මයා **ලද්ධං,** ඉමිනා කාරණෙන වෙදිතබ්බමෙතං ‘‘චාගතො උත්තමං නාම නත්ථී’’ති. **එතම්පි දිස්වා**ති එතං මයා ලද්ධං දිබ්බචක්ඛුං දිස්වාපි.

ඉති ඉමාහි චතූහි ගාථාහි න කෙවලං තස්මිංයෙව ඛණෙ, අථ ඛො අන්වද්ධමාසම්පි උපොසථෙ මහාජනං සන්නිපාතෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි. තං සුත්වා මහාජනො දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා දෙවලොකපරායණො අහොසි.

තදා වෙජ්ජො ආනන්දත්ථෙරො අහොසි, සක්කො අනුරුද්ධත්ථෙරො, සෙසපරිසා බුද්ධපරිසා, සිවිරාජා ලොකනාථො.

තස්ස ඉධාපි වුත්තනයෙනෙව යථාරහං පාරමියො නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා දිවසෙ දිවසෙ යථා අදින්නපුබ්බං බාහිරදෙය්‍යධම්මවත්ථු න හොති, එවං අපරිමිතං මහාදානං පවත්තෙන්තස්ස තෙන අපරිතුට්ඨස්ස කථං නු ඛො අහං අජ්ඣත්තිකවත්ථුකං දානං දදෙය්‍යං, කදා නු ඛො මං කොචි ආගන්ත්වා අජ්ඣත්තිකං දෙය්‍යධම්මං යාචෙය්‍ය, සචෙ හි කොචි යාචකො මෙ හදයමංසස්ස නාමං ගණ්හෙය්‍ය, කණයෙන නං නීහරිත්වා පසන්නඋදකතො සනාළං පදුමං උද්ධරන්තො විය ලොහිතබින්දූං පග්ඝරන්තං හදයං නීහරිත්වා දස්සාමි. සචෙ සරීරමංසස්ස නාමං ගණ්හෙය්‍ය, අවලෙඛනෙන තාලගුළපටලං උප්පාටෙන්තො විය සරීරමංසං උප්පාටෙත්වා දස්සාමි. සචෙ ලොහිතස්ස නාමං ගණ්හෙය්‍ය, අසිනා විජ්ඣිත්වා යන්තමුඛෙ වා පතිත්වා උපනීතං භාජනං පූරෙත්වා ලොහිතං දස්සාමි. සචෙ පන කොචි ‘‘ගෙහෙ මෙ

කම්මං නප්පවත්තති, තත්ථ මෙ දාසකම්මං කරොහී''ති වදෙය්‍ය, රාජවෙසං අපනෙත්වා තස්ස අත්තානං සාවෙත්වා දාසකම්මං කරිස්සාමි. සචෙ වා පන කොචි අක්ඛීනං නාමං ගණ්හෙය්‍ය, තාලමිඤ්ජං නීහරන්තො විය අක්ඛීනි උප්පාටෙත්වා තස්ස දස්සාමීති එවං අනඤ්ඤසාධාරණවසීභාවප්පත්තානං මහාබොධිසත්තානංයෙව ආවෙණිකා උළාරතරා පරිවිතක්කුප්පත්ති, චක්ඛුයාචකං ලභිත්වා අමච්චපාරිසජ්ජාදීහි නිවාරියමානස්සාපි තෙසං වචනං අනාදියිත්වා අත්තනො පරිවිතක්කානුරූපං පටිපත්තියා ච පරමා පීතිපටිසංවෙදනා, තස්සා පීතිමනතාය අවිතථභාවං නිස්සාය සක්කස්ස පුරතො සච්චකිරියාකරණං, තෙන ච අත්තනො චක්ඛූනං පටිපාකතිකභාවො, තෙසඤ්ච දිබ්බානුභාවතාති එවමාදයො මහාසත්තස්ස ගුණානුභාවා වෙදිතබ්බාති.

සිවිරාජචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. වෙස්සන්තරචරියාවණ්ණනා

67. නවමෙ **යා මෙ අහොසි ජනිකාති** එත්ථ **මෙති** වෙස්සන්තරභූතං අත්තානං සන්ධාය සත්ථා වදති. තෙනෙවාහ – ''ඵුස්සතී නාම ඛත්තියා''ති. තදා හිස්ස මාතා ''ඵුස්සතී''ති එවංනාමිකා ඛත්තියානී අහොසි. **සා අතීතාසු ජාතීසූති** සා තතො අනන්තරාතීතජාතියං. එකත්ථෙ හි එතං බහුවචනං. **සක්කස්ස මහෙසී පියා** අහොසීති සම්බන්ධො. අථ වා යා මෙ අහොසි ජනිකා ඉමස්මිං චරිමත්තභාවෙ, සා අතීතාසු ජාතීසු ඵුස්සතී නාම, තත්ථ අතීතාය ජාතියා ඛත්තියා, යත්ථාහං තස්සා කුච්ඡිම්හි වෙස්සන්තරො හුත්වා නිබ්බත්තිං, තතො අනන්තරාතීතාය සක්කස්ස මහෙසී පියා අහොසීති. තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා –

ඉතො හි එකනවුතෙ කප්පෙ විපස්සී නාම සත්ථා ලොකෙ උදපාදි. තස්මිං බන්ධුමතීනගරං උපනිස්සාය ඛෙමෙ මිගදායෙ විහරන්තෙ බන්ධුමා රාජා කෙනචි රඤ්ඤා පෙසිතං මහග්ඝං චන්දනසාරං අත්තනො ජෙට්ඨධීතාය අදාසි. සා තෙන සුඛුමං චන්දනචුණ්ණං කාරෙත්වා සමුග්ගං පූරෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු සුවණ්ණවණ්ණං සරීරං පූජෙත්වා සෙසචුණ්ණානි ගන්ධකුටියං විකිරිත්වා ''භන්තෙ, අනාගතෙ තුම්හාදිසස්ස බුද්ධස්ස මාතා භවෙය්‍ය''න්ති පත්ථනං අකාසි. සා තතො චුතා තස්සා චන්දනචුණ්ණපූජාය ඵලෙන රත්තචන්දනපරිප්ඵොසිතෙන විය සරීරෙන දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරන්තී තාවතිංසභවනෙ සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො අග්ගමහෙසී හුත්වා නිබ්බත්ති. අථස්සා ආයුපරියොසානෙ පුබ්බනිමිත්තෙසු උප්පන්නෙසු සක්කො දෙවරාජා තස්සා පරික්ඛීණායුකතං ඤත්වා තස්සා අනුකම්පාය ''භද්දෙ, ඵුස්සති දස තෙ වරෙ දම්මි, තෙ ගණ්හස්සූ''ති ආහ. තෙන වුත්තං –

68.

''තස්සා ආයුක්ඛයං ඤත්වා, දෙවින්දො එතදබ්‍රවි;

'දදාමි තෙ දස වරෙ, වර භද්දෙ යදිච්ඡසී'''ති.

තත්ථ **වරා**ති වරස්සු වරං ගණ්හ. **භද්දෙ, යදිච්ඡසී**ති, භද්දෙ, ඵුස්සති යං ඉච්ඡසි යං තව පියං, තං දසහි කොට්ඨාසෙහි ''වරං වරස්සු පටිග්ගණ්හාහී''ති වදති.

69. **පුනිදමබ්‍රවී**ති පුන ඉදං සා අත්තනො චවනධම්මතං අජානන්තී **''කිං නු මෙ අපරාධත්ථි''**තිආදිකං අභාසි. සා හි පමත්තා හුත්වා අත්තනො ආයුක්ඛයං අජානන්ති අයං ''වරං ගණ්හා''ති වදන්තො ''කත්ථචි මම උප්පජ්ජනං ඉච්ඡතී''ති ඤත්වා එවමාහ. තත්ථ **අපරාධත්ථී**ති අපරාධො අත්ථි. **කිං නු දෙස්සා අහං තවා**ති කිං කාරණං අහං තව දෙස්සා කුජ්ඣිතබ්බා අප්පියා ජාතා. **රම්මා චාවෙසි මං ඨානා**ති රමණීයා ඉමස්මා ඨානා චාවෙසි. **වාතොව ධරණීරුහ**න්ති යෙන බලවා මාලුතො විය රුක්ඛං උම්මූලෙන්තො ඉමම්හා දෙවලොකා චාවෙතුකාමොසි කිං නු කාරණන්ති තං පුච්ඡති.

70. **තස්සිද**න්ති තස්සා ඉදං. **න චෙව තෙ කතං පාප**න්ති න චෙව තයා කිඤ්චි පාපං කතං යෙන තෙ අපරාධො සියා. **න ච මෙ ත්වංසි අප්පියා**ති මම ත්වං න චාපි අප්පියා, යෙන දෙස්සා නාම මම අප්පියාති අධිප්පායො.

71. ඉදානි යෙන අධිප්පායෙන වරෙ දාතුකාමො, තං දස්සෙන්තො **''එත්තකංයෙව තෙ ආයු, චවනකාලො භවිස්සතී''**ති වත්වා වරෙ ගණ්හාපෙන්තො **''පටිග්ගණ්හ මයා දින්නෙ, වරෙ දස වරුත්තමෙ''**ති ආහ.

තත්ථ **වරුත්තමෙ**ති වරෙසු උත්තමෙ අග්ගවරෙ.

72. **දින්නවරා**ති ''වරෙ දස්සාමී''ති පටිඤ්ඤාදානවසෙන දින්නවරා. **තුට්ඨහට්ඨා**ති ඉච්ඡිතලාභපරිතොසෙන තුට්ඨා චෙව තස්ස ච සිතාප්පත්තිදස්සනෙන හාසවසෙන හට්ඨා ච. **පමොදිතා**ති බලවපාමොජ්ජෙන පමුදිතා. **මමං අබ්භන්තරං කත්වා**ති තෙසු වරෙසු මං අබ්භන්තරං කරිත්වා. **දස වරෙ වරී**ති සා අත්තනො ඛීණායුකභාවං ඤත්වා සක්කෙන වරදානත්ථං කතොකාසා සකලජම්බුදීපතලං ඔලොකෙන්තී අත්තනො අනුච්ඡවිකං සිවිරඤ්ඤො නිවෙසනං දිස්වා තත්ථ තස්ස අග්ගමහෙසිභාවො නීලනෙත්තතා නීලභමුකතා ඵුස්සතීතිනාමං ගුණවිසෙසයුත්තපුත්තපටිලාභො අනුන්නතකුච්ඡිභාවො අලම්බත්ථනතා අපලිතභාවො සුඛුමච්ඡවිතා වජ්ඣජනානං මොචනසමත්ථතා චාති ඉමෙ දස වරෙ ගණ්හි.

ඉති සා දස වරෙ ගහෙත්වා තතො චුතා මද්දරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්ති. ජායමානා ච සා චන්දනචුණ්ණපරිප්ඵොසිතෙන විය සරීරෙන ජාතා. තෙනස්සා නාමග්ගහණදිවසෙ ''ඵුස්සතී'' ත්වෙව නාමං කරිංසු. සා මහන්තෙන පරිවාරෙන වඩ්ඪිත්වා සොළසවස්සකාලෙ

උත්තමරූපධරා අහොසි. අථ නං ජෙතුත්තරනගරෙ සිවිමහාරාජා පුත්තස්ස සඤ්ජයකුමාරස්සත්ථාය ආනෙත්වා සෙතච්ඡත්තං උස්සාපෙත්වා තං සොළසන්නං ඉත්ථිසහස්සානං ජෙට්ඨිකං කත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි. තෙන වුත්තං –

73.

‘‘තතො චුතා සා ඵුස්සතී, ඛත්තියෙ උපපජ්ජථ;
ජෙතුත්තරම්හි නගරෙ, සඤ්ජයෙන සමාගමී’’ති.

සා සඤ්ජයරඤ්ඤො පියා අහොසි මනාපා. අථ සක්කො ආවජ්ජෙන්තො ‘‘මයා ඵුස්සතියා දින්නවරෙසු නව වරා සමිද්ධා’’ති දිස්වා ‘‘පුත්තවරො න සමිද්ධො, තම්පිස්සා සමිජ්ඣාපෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා බොධිසත්තං තදා තාවතිංසදෙවලොකෙ ඛීණායුකං දිස්වා තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘මාරිස, තයා මනුස්සලොකෙ සිවිසඤ්ජයරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හිතුං වට්ටතී’’ති තස්ස චෙව අඤ්ඤෙසඤ්ච චවනධම්මානං සට්ඨිසහස්සානං දෙවපුත්තානං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො. මහාසත්තොපි තතො චවිත්වා තත්ථුප්පන්නො. සෙසා දෙවපුත්තාපි සට්ඨිසහස්සානං අමච්චානං ගෙහෙසු නිබ්බත්තිංසු. මහාසත්තෙ කුච්ඡිගතෙ ඵුස්සතිදෙවී චතූසු නගරද්වාරෙසු නගරමජ්ඣෙ නිවෙසනද්වාරෙති ඡ දානසාලායො කාරෙත්වා දෙවසිකං ඡසතසහස්සානි විස්සජ්ජෙත්වා දානං දාතුං දොහළිනී අහොසි. රාජා තස්සා දොහළං සුත්වා නෙමිත්තකෙ බ්‍රාහ්මණෙ පක්කොසාපෙත්වා පුච්ඡිත්වා ‘‘මහාරාජ, දෙවියා කුච්ඡිම්හි දානාභිරතො උළාරො සත්තො උප්පන්නො, දානෙන තිත්තිං න පාපුණිස්සතී’’ති සුත්වා තුට්ඨමානසො වුත්තප්පකාරං දානං පට්ඨපෙසි. සමණබ්‍රාහ්මණජිණ්ණාතුරකපණද්ධිකවනිබ්බකයාචකෙ සන්තප්පෙසි. බොධිසත්තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය රඤ්ඤො ආයස්ස පමාණං නාහොසි. තස්ස පුඤ්ඤානුභාවෙන සකලජම්බුදීපෙ රාජානො පණ්ණාකාරං පහිණන්ති. තෙන වුත්තං –

74.

‘‘යදාහං ඵුස්සතියා කුච්ඡිං, ඔක්කන්තො පියමාතුයා;
මම තෙජෙන මෙ මාතා, තදා දානරතා අහු.

75.

‘‘අධනෙ ආතුරෙ ජිණ්ණෙ, යාචකෙ අද්ධිකෙ ජනෙ;
සමණෙ බ්‍රාහ්මණෙ ඛීණෙ, දෙති දානං අකිඤ්චනෙ’’ති;

තත්ථ **මම තෙජෙනාති** මම දානජ්ඣාසයානුභාවෙන. **ඛීණෙති** භොගාදීහි පරික්ඛීණෙ පාරිජුඤ්ඤප්පත්තෙ. **අකිඤ්චනෙති** අපරිග්ගහෙ. සබ්බත්ථ විසයෙ භුම්මං. අධනාදයො හි දානධම්මස්ස පවත්තියා විසයො.

දෙවී මහන්තෙන පරිහාරෙන ගබ්භං ධාරෙන්තී දසමාසෙ පරිපුණ්ණෙ නගරං දට්ඨුකාමා හුත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා දෙවනගරං විය නගරං අලඞ්කාරාපෙත්වා දෙවිං රථවරං ආරොපෙත්වා නගරං පදක්ඛිණං කාරෙසි. තස්සා වෙස්සවීථියා මජ්ඣප්පත්තකාලෙ කම්මජවාතා චලිංසු. අමච්චා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. සො වෙස්සවීථියංයෙවස්සා සූතිඝරං කාරෙත්වා ආරක්ඛං ගණ්හාපෙසි. සා තත්ථ පුත්තං විජායි. තෙනාහ –

76.

''දසමාසෙ ධාරයිත්වාන, කරොන්තෙ පුරං පදක්ඛිණං;
වෙස්සානං වීථියා මජ්ඣෙ, ජනෙසි ඵුස්සතී මමං.

77. ''න මය්හං මත්තිකං නාමං, නාපි පෙත්තිකසම්භවං.

ජාතෙත්ථ වෙස්සවීථියං, තස්මා වෙස්සන්තරො අහූ''ති.

තත්ථ **කරොන්තෙ පුරං පදක්ඛිණ**න්ති දෙවිං ගහෙත්වා සඤ්ජයමහාරාජෙ නගරං පදක්ඛිණං කුරුමානෙ. **වෙස්සාන**න්ති වාණිජානං.

න මත්තිකං නාමන්ති න මාතුආගතං මාතාමහාදීනං නාමං. **පෙත්තිකසම්භව**න්ති පිතු ඉදන්ති පෙත්තිකං, සම්භවති එතස්මාති සම්භවො, තං පෙත්තිකං සම්භවො එතස්සාති පෙත්තිකසම්භවං, නාමං. මාතාපිතුසම්බන්ධවසෙන න කතන්ති දස්සෙති. **ජාතෙත්ථා**ති ජාතො එත්ථ. ''ජාතොම්හී''තිපි පාඨො. **තස්මා වෙස්සන්තරො අහූ**ති යස්මා තදා වෙස්සවීථියං ජාතො, තස්මා වෙස්සන්තරො නාම අහොසි, වෙස්සන්තරොති නාමං අකංසූති අත්ථො.

මහාසත්තො මාතු කුච්ඡිතො නික්ඛමන්තො විසදො හුත්වා අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වාව නික්ඛමි. නික්ඛන්තමත්තෙ එව මාතු හත්ථං පසාරෙත්වා ''අම්ම, දානං දස්සාමි, අත්ථි කිඤ්චී''ති ආහ. අථස්ස මාතා ''තාත, යථාජ්ඣාසයං දානං දෙහී''ති හත්ථසමීපෙ සහස්සත්ථවිකං ඨපෙසි. බොධිසත්තො හි **උම්මඞ්ගජාතකෙ** (ජා. 2.22.590 ආදයො) ඉමස්මිං **ජාතකෙ** පච්ඡිමත්තභාවෙති තීසු ඨානෙසු ජාතමත්තොව කථෙසි. රාජා මහාසත්තස්ස අතිදීඝාදිදොසවිවජ්ජිතා මධුරඛීරා චතුසට්ඨිධාතියො උපට්ඨාපෙසි. තෙන සද්ධිං ජාතානං සට්ඨියා දාරකසහස්සානම්පි ධාතියො දාපෙසි. සො සට්ඨිදාරකසහස්සෙහි සද්ධිං මහන්තෙන පරිවාරෙන වඩ්ඪති. තස්ස රාජා සතසහස්සග්ඝනකං කුමාරපිළන්ධනං කාරාපෙත්වා අදාසි. සො චතුපඤ්චවස්සිකකාලෙ තං ඔමුඤ්චිත්වා ධාතීනං දත්වා පුන තාහි දීයමානං න ගණ්හාති. තං සුත්වා රාජා ''මම පුත්තෙන දින්නං සුදින්න''න්ති වත්වා අපරම්පි කාරෙසි. තම්පි දෙති. දාරකකාලෙයෙව ධාතීනං නවවාරෙ පිළන්ධනං අදාසි.

අට්ඨවස්සිකකාලෙ පන සයනපීඨෙ නිසින්නො චින්තෙසි – ‘‘අහං බාහිරකදානං දෙමි, න තං මං පරිතොසෙති, අජ්ඣත්තිකදානං දාතුකාමොම්හි. සචෙ හි මං කොචි හදයං යාචෙය්‍ය, හදයං නීහරිත්වා දදෙය්‍යං. සචෙ අක්ඛීනි යාචෙය්‍ය, අක්ඛීනි උප්පාටෙත්වා දදෙය්‍යං. සචෙ සකලසරීරෙ මංසං රුධිරම්පි වා යාචෙය්‍ය, සකලසරීරතො මංසං ඡින්දිත්වා රුධිරම්පි අසිනා විජ්ඣිත්වා දදෙය්‍යං. අථාපි කොචි ‘දාසො මෙ හොහී’ති වදෙය්‍ය, අත්තානං තස්ස සාවෙත්වා දදෙය්‍ය’’න්ති. තස්සෙවං සභාවං සරසං චින්තෙන්තස්ස චතුනහුතාධිකද්වියොජනසතසහස්සබහලා අයං මහාපථවී උදකපරියන්තං කත්වා කම්පි. සිනෙරුපබ්බතරාජා ඔනමිත්වා ජෙතුත්තරනගරාභිමුඛො අට්ඨාසි. තෙන වුත්තං –

78.

‘‘යදාහං දාරකො හොමි, ජාතියා අට්ඨවස්සිකො;
තදා නිසජ්ජ පාසාදෙ, දානං දාතුං විචින්තයිං.

79.

‘‘හදයං දදෙය්‍යං චක්ඛුං, මංසම්පි රුධිරම්පි ච;
දදෙය්‍යං කායං සාවෙත්වා, යදි කොචි යාචයෙ මමං.

80.

‘‘සභාවං චින්තයන්තස්ස, අකම්පිතමසණ්ඨිතං;
අකම්පි තත්ථ පථවී, සිනෙරුවනවටංසකා’’ති.

තත්ථ **සාවෙත්වාති** ‘‘අජ්ජ පට්ඨාය අහං ඉමස්ස දාසො’’ති දාසභාවං සාවෙත්වා. **යදි කොචි යාචයෙ මමන්ති** කොචි මං යදි යාචෙය්‍ය. **සභාවං චින්තයන්තස්සාති** අවිපරීතං අත්තනො යථාභූතං සභාවං අතිත්තිමං යථාජ්ඣාසයං චින්තෙන්තස්ස මම, මයි චින්තෙන්තෙති අත්ථො. **අකම්පිතන්ති** කම්පිතරහිතං. **අසණ්ඨිතන්ති** සඞ්කොචරහිතං. යෙන හි ලොභාදිනා අබොධිසත්තානං චක්ඛාදිදානෙ චිත්තුත්‍රාසසඞ්ඛාතං කම්පිතං සඞ්කොචසඞ්ඛාතං සණ්ඨිතඤ්ච සියා, තෙන විනාති අත්ථො. **අකම්පීති** අචලි. **සිනෙරුවනවටංසකාති** සිනෙරුම්හි උට්ඨිතනන්දනවනඵාරුසකවනමිස්සකවනචිත්තලතාවනාදිකප්පකතරුවනං සිනෙරුවනං. අථ වා සිනෙරු ච ජම්බුදීපාදීසු රමණීයවනඤ්ච සිනෙරුවනං, තං වනං වටංසකං එතිස්සාති සිනෙරුවනවටංසකා.

එවඤ්ච පථවිකම්පනෙ වත්තමානෙ මධුරගම්භීරදෙවො ගජ්ජන්තො ඛණිකවස්සං වස්සි, විජ්ජුලතා නිච්ඡරිංසු, මහාසමුද්දො උබ්භිජ්ජි, සක්කො දෙවරාජා අප්ඵොටෙසි, මහාබ්‍රහ්මා සාධුකාරමදාසි, යාව බ්‍රහ්මලොකා එකකොලාහලං අහොසි. මහාසත්තො සොළසවස්සකාලෙයෙව සබ්බසිප්පානං නිප්ඵත්තිං පාපුණි. තස්ස පිතා රජ්ජං දාතුකාමො මාතරා සද්ධිං මන්තෙත්වා මද්දරාජකුලතො මාතුලධීතරං මද්දිං නාම රාජකඤ්ඤං

ආනෙත්වා සොළසන්නං ඉත්ථිසහස්සානං ජෙට්ඨකං අග්ගමහෙසිං කත්වා මහාසත්තං රජ්ජෙ අභිසිඤ්චි. මහාසත්තො රජ්ජෙ පතිට්ඨිතකාලතො පට්ඨාය දෙවසිකං ඡසතසහස්සානි විස්සජ්ජෙත්වා මහාදානං පවත්තෙන්තො අන්වද්ධමාසං දානං ඔලොකෙතුං උපසඞ්කමති. අපරභාගෙ මද්දිදෙවී පුත්තං විජායි. තං කඤ්චනජාලෙන සම්පටිච්ඡිංසු, තෙනස්ස ''ජාලිකුමාරො''ත්වෙව නාමං කරිංසු. තස්ස පදසා ගමනකාලෙ සා ධීතරං විජායි. තං කණ්හාජිනෙන සම්පටිච්ඡිංසු, තෙනස්සා ''කණ්හාජිනා''ත්වෙව නාමං කරිංසු. තෙන වුත්තං –

81.

''අන්වද්ධමාසෙ පන්නරසෙ, පුණ්ණමාසෙ උපොසථෙ;
පච්චයං නාගමාරුය්හ, දානං දාතුං උපාගමි''න්ති.

තත්ථ **අන්වද්ධමාසෙති** අනුඅද්ධමාසෙ, අද්ධමාසෙ අද්ධමාසෙති අත්ථො. **පුණ්ණමාසෙති** පුණ්ණමාසියං, මාසපරිපූරියා චන්දපරිපූරියා ච සමන්නාගතෙ පන්නරසෙ දානං දාතුං උපාගමින්ති සම්බන්ධො. තත්‍රායං යොජනා – **පච්චයං නාගමාරුය්හ** අද්ධමාසෙ අද්ධමාසෙ **දානං දාතුං** දානසාලං **උපාගමිං,** එවං උපගච්ඡන්තො ච යදා එකස්මිං පන්නරසෙ පුණ්ණමාසිඋපොසථෙ දානං දාතුං උපාගමිං, තදා **කලිඞ්ගරට්ඨවිසයා බ්‍රාහ්මණා උපගඤ්ඡු** මන්ති තත්ථ **පච්චයං නාගන්ති** පච්චයනාමකං මඞ්ගලහත්ථිං. බොධිසත්තස්ස හි ජාතදිවසෙ එකා ආකාසචාරිනී කරෙණුකා අභිමඞ්ගලසම්මතං සබ්බසෙතහත්ථිපොතකං ආනෙත්වා මඞ්ගලහත්ථිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා පක්කාමි. තස්ස මහාසත්තං පච්චයං කත්වා ලද්ධත්තා ''පච්චයො''ත්වෙව නාමං කරිංසු. තං පච්චයනාමකං ඔපවය්හං හත්ථිනාගං ආරුය්හ දානං දාතුං උපාගමින්ති. තෙන වුත්තං –

82.

''කලිඞ්ගරට්ඨවිසයා, බ්‍රාහ්මණා උපගඤ්ඡු මං;
අයාචුං මං හත්ථිනාගං, ධඤ්ඤං මඞ්ගලසම්මතං.

83.

''අවුට්ඨිකො ජනපදො, දුබ්භික්ඛො ජාතකො මහා;
දදාහි පවරං නාගං, සබ්බසෙතං ගජුත්තම''න්ති.

තත්ථ **''කලිඞ්ගරට්ඨවිසයා''**තිආදිගාථා හෙට්ඨා **කුරුරාජචරිතෙපි** (චරියා. 1.21-22) ආගතා එව, තස්මා තාසං අත්ථො කථාමග්ගො ච තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉධ පන මඞ්ගලහත්ථිනො සෙතත්තා **''සබ්බසෙතං ගජුත්තම''**න්ති වුත්තං. බොධිසත්තො හත්ථික්ඛන්ධවරගතො –

84.

‘‘දදාමි න විකම්පාමි, යං මං යාචන්ති බ්‍රාහ්මණා;
සන්තං නප්පටිගූහාමි, දානෙ මෙ රමතෙ මනො’’ති. –

අත්තනො දානාභිරතිං පවෙදෙන්තො –

85.

‘‘න මෙ යාචකමනුප්පත්තෙ, පටික්ඛෙපො අනුච්ඡවො;
මා මෙ භිජ්ජි සමාදානං, දස්සාමි විපුලං ගජ’’න්ති. (චරියා. 1.23) –

පටිජානිත්වා හත්ථික්ඛන්ධතො ඔරුය්හ අනලඞ්කතට්ඨානං ඔලොකනත්ථං අනුපරියායිත්වා අනලඞ්කතට්ඨානං අදිස්වා කුසුමමිස්සගන්ධොදකභරිතං සුවණ්ණභිඞ්ගාරං ගහෙත්වා ‘‘භොන්තො ඉතො එථා’’ති අලඞ්කතරජතදාමසදිසං හත්ථිසොණ්ඩං තෙසං හත්ථෙ ඨපෙත්වා උදකං පාතෙත්වා අලඞ්කතවාරණං අදාසි. තෙන වුත්තං –

86.

‘‘නාගං ගහෙත්වා සොණ්ඩාය, භිඞ්ගාරෙ රතනාමයෙ;
ජලං හත්ථෙ ආකිරිත්වා, බ්‍රාහ්මණානං අදං ගජ’’න්ති. (චරියා. 1.24);

තත්ථ **සන්තන්ති** විජ්ජමානං දෙය්‍යධම්මං. **නප්පටිගූහාමීති** න පටිච්ඡාදෙමි. යො හි අත්තනො සන්තකං ‘‘මය්හමෙව හොතූ’’ති චින්තෙති, යාචිතො වා පටික්ඛිපති, සො යාචකානං අභිමුඛෙ ඨිතම්පි අත්ථතො පටිච්ඡාදෙති නාම. මහාසත්තො පන අත්තනො සීසං ආදිං කත්වා අජ්ඣත්තිකදානං දාතුකාමොව, කථං බාහිරං පටික්ඛිපති, තස්මා ආහ ‘‘සන්තං නප්පටිගූහාමී’’ති. තෙනෙවාහ ‘‘දානෙ මෙ රමතෙ මනො’’ති. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තත්ථමෙව.

තස්ස පන හත්ථිනො චතූසු පාදෙසු අලඞ්කාරා චත්තාරි සතසහස්සානි අග්ඝන්ති, උභොසු පස්සෙසු අලඞ්කාරා ද්වෙ සතසහස්සානි, හෙට්ඨා උදරෙ කම්බලං සතසහස්සං, පිට්ඨියං මුත්තාජාලං මණිජාලං කඤ්චනජාලන්ති තීණි ජාලානි තීණි සතසහස්සානි, උභො කණ්ණාලඞ්කාරා ද්වෙ සතසහස්සානි, පිට්ඨියං අත්ථතකම්බලං සතසහස්සං, කුම්භාලඞ්කාරො සතසහස්සං, තයො වටංසකා තීණි සතසහස්සානි, කණ්ණචූළාලඞ්කාරො සතසහස්සං, ද්වින්නං දන්තානං අලඞ්කාරා ද්වෙ සතසහස්සානි, සොණ්ඩාය සොවත්ථිකාලඞ්කාරො සතසහස්සං, නඞ්ගුට්ඨාලඞ්කාරො සතසහස්සං, ආරොහණනිස්සෙණි සතසහස්සං, භුඤ්ජනකටාහං සතසහස්සං, ඨපෙත්වා අනග්ඝභණ්ඩං ඉදං තාව එත්තකං චතුවීසති සතසහස්සානි අග්ඝති. ඡත්තපිණ්ඩියං පන මණි, චූළාමණි, මුත්තාහාරෙ මණි, අඞ්කුසෙ මණි, හත්ථිකණ්ඨවෙඨනමුත්තාහාරෙ මණි, හත්ථිකුම්භෙ මණීති ඉමානි ඡ අනග්ඝානි, හත්ථිපි අනග්ඝො එවාති හත්ථිනා සද්ධිං සත්ත අනග්ඝානි, තානි සබ්බානි බ්‍රාහ්මණානං අදාසි. තථා හත්ථිනො පරිවාරකානි පඤ්ච කුලසතානි

හත්ථිමෙණ්ඩහත්ථිගොපකෙහි සද්ධිං අදාසි. සහ දානෙන පනස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව භූමිකම්පාදයො අහෙසුං. තෙන වුත්තං –

87.

‘‘පුනාපරං දදන්තස්ස, සබ්බසෙතං ගජුත්තමං;
තදාපි පථවී කම්පි, සිනෙරුවනවටංසකා’’ති.

ජාතකෙපි (ජා. 2.22.1673) වුත්තං –

‘‘තදාසි යං භිංසනකං, තදාසි ලොමහංසනං;
හත්ථිනාගෙ පදින්නම්හි, මෙදනී සම්පකම්පථා’’ති.

88. **තස්ස නාගස්ස දානෙනාති** ඡහි අනග්ඝෙහි සද්ධිං චතුවීසතිසතසහස්සග්ඝනිකඅලඞ්කාරභණ්ඩසහිතස්ස තස්ස මඞ්ගලහත්ථිස්ස පරිච්චාගෙන. **සිවයොති** සිවිරාජකුමාරා චෙව සිවිරට්ඨවාසිනො ච. ‘‘සිවයො’’ති ච දෙසනාසීසමෙතං. තත්ථ හි අමච්චා පාරිසජ්ජා බ්‍රාහ්මණගහපතිකා නෙගමජානපදා නාගරා සකලරට්ඨවාසිනො ච සඤ්ජයමහාරාජං ඵුස්සතිදෙවිං මද්දිදෙවිඤ්ච ඨපෙත්වා සබ්බෙ එව. **කුද්ධාති** දෙවතාවත්තනෙන බොධිසත්තස්ස කුද්ධා. **සමාගතාති** සන්නිපතිතා. තෙ කිර බ්‍රාහ්මණා හත්ථිං ලභිත්වා තං අභිරුහිත්වා මහාද්වාරෙන පවිසිත්වා නගරමජ්ඣෙන පායිංසු. මහාජනෙන ච ‘‘අම්භො බ්‍රාහ්මණා, අම්හාකං හත්ථී කුතො අභිරුළ්හො’’ති වුත්තෙ ‘‘වෙස්සන්තරමහාරාජෙන නො හත්ථී දින්නො, කෙ තුම්හෙ’’ති හත්ථවිකාරාදීහි ඝට්ටෙන්තා අගමංසු. අථ අමච්චෙ ආදිං කත්වා මහාජනා රාජද්වාරෙ සන්නිපතිත්වා ‘‘රඤ්ඤා නාම බ්‍රාහ්මණානං ධනං වා ධඤ්ඤං වා ඛෙත්තං වා වත්ථු වා දාසිදාසපරිචාරිකා වා දාතබ්බා සියා, කථඤ්හි නාමායං වෙස්සන්තරමහාරාජා රාජාරහං මඞ්ගලහත්ථිං දස්සති, න ඉදානි එවං රජ්ජං විනාසෙතුං දස්සාමා’’ති උජ්ඣායිත්වා සඤ්ජයමහාරාජස්ස තමත්ථං ආරොචෙත්වා තෙන අනුනීයමානා අනනුයන්තා අගමංසු. කෙවලං පන –

‘‘මා නං දණ්ඩෙන සත්ථෙන, න හි සො බන්ධනාරහො;
පබ්බාජෙහි ච නං රට්ඨා, වඞ්කෙ වසතු පබ්බතෙ’’ති. (ජා. 2.22.1687) –

වදිංසු. තෙන වුත්තං –

‘‘පබ්බාජෙසුං සකා රට්ඨා, වඞ්කං ගච්ඡතු පබ්බත’’න්ති.

තත්ථ **පබ්බාජෙසුන්ති** රජ්ජතො බහි වාසත්ථාය උස්සුක්කමකංසු; –

රාජාපි ‘‘මහා ඛො අයං පටිපක්ඛො, හන්ද මම පුත්තො කතිපාහං රජ්ජතො බහි වසතූ’’ති චින්තෙත්වා –

‘‘එසො වෙ සිවීනං ඡන්දො, ඡන්දං නප්පනුදාමසෙ;
ඉමං සො වසතු රත්තිං, කාමෙ ච පරිභුඤ්ජතු.

‘‘තතො රත්‍යා විවසානෙ, සූරියුග්ගමනං පති;
සමග්ගා සිවයො හුත්වා, රට්ඨා පබ්බාජයන්තු න’’න්ති. (ජා. 2.22.1688-1689) –

වත්වා පුත්තස්ස සන්තිකෙ කත්තාරං පෙසෙසි ‘‘ඉමං පවත්තිං මම පුත්තස්ස ආරොචෙහී’’ති. සො තථා අකාසි.

මහාසත්තොපි තං සුත්වා –

‘‘කිස්මිං මෙ සිවයො කුද්ධා, නාහං පස්සාමි දුක්කටං;
තං මෙ කත්තෙ වියාචික්ඛ, කස්මා පබ්බාජයන්ති ම’’න්ති. (ජා. 2.22.1701) –

කාරණං පුච්ඡි. තෙන ‘‘තුම්හාකං හත්ථිදානෙනා’’ති වුත්තෙ සොමනස්සප්පත්තො හුත්වා –

‘‘හදයං චක්ඛුම්පහං දජ්ජං, කිං මෙ බාහිරකං ධනං;
හිරඤ්ඤං වා සුවණ්ණං වා, මුත්තා වෙළුරියා මණී.

‘‘දක්ඛිණං වාපහං බාහුං, දිස්වා යාචකමාගතෙ;
දදෙය්‍යං න විකම්පෙය්‍යං, දානෙ මෙ රමතෙ මනො.

‘‘කාමං මං සිවයො සබ්බෙ, පබ්බාජෙන්තු හනන්තු වා;
නෙව දානා විරමිස්සං, කාමං ඡින්දන්තු සත්තධා’’ති. (ජා. 2.22.1703-1705) –

වත්වා ‘‘නාගරා මෙ එකදිවසං දානං දාතුං ඔකාසං දෙන්තු, ස්වෙ දානං දත්වා තතියදිවසෙ ගමිස්සාමී’’ති වත්වා කත්තාරං තෙසං සන්තිකෙ පෙසෙත්වා ‘‘අහං ස්වෙ සත්තසතකං නාම මහාදානං දස්සාමි, සත්තහත්ථිසතානි සත්තඅස්සසතානි සත්තරථසතානි සත්තඉත්ථිසතානි සත්තදාසසතානි සත්තදාසිසතානි සත්තධෙනුසතානි පටියාදෙහි, නානප්පකාරඤ්ච අන්නපානාදිං සබ්බං දාතබ්බයුත්තකං උපට්ඨපෙහී’’ති සබ්බකම්මිකං අමච්චං ආණාපෙත්වා එකකොව මද්දිදෙවියා වසනට්ඨානං ගන්ත්වා ‘‘භද්දෙ මද්දි, අනුගාමිකනිධිං නිදහමානා, සීලවන්තෙසු දදෙය්‍යාසී’’ති තම්පි දානෙ නියොජෙත්වා තස්සා අත්තනො ගමනකාරණං ආචික්ඛිත්වා ‘‘අහං වනං වසනත්ථාය ගමිස්සාමි, ත්වං ඉධෙව අනුක්කණ්ඨිතා වසාහී’’ති ආහ. සා ‘‘නාහං, මහාරාජ, තුම්හෙහි විනා එකදිවසම්පි වසිස්සාමී’’ති ආහ.

දුතියදිවසෙ සත්තසතකං මහාදානං පවත්තෙසි. තස්ස සත්තසතකං දානං දෙන්තස්සෙව සායං අහොසි. අලඞ්කතරථෙන මාතාපිතූනං වසනට්ඨානං ගන්ත්වා ‘‘අහං ස්වෙ ගමිස්සාමී’’ති තෙ ආපුච්ඡිත්වා අකාමකානං තෙසං අස්සුමුඛානං රොදන්තානංයෙව වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා තතො නික්ඛමිත්වා තං දිවසං අත්තනො නිවෙසනෙ වසිත්වා පුනදිවසෙ ‘‘ගමිස්සාමී’’ති පාසාදතො ඔතරි. මද්දිදෙවී සස්සුසසුරෙහි නානානයෙහි යාචිත්වා නිවත්තියමානාපි තෙසං වචනං අනාදියිත්වා තෙ වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා සෙසිත්ථියො අපලොකෙත්වා ද්වෙ පුත්තෙ ආදාය වෙස්සන්තරස්ස පඨමතරං ගන්ත්වා රථෙ අට්ඨාසි.

මහාපුරිසො රථං අභිරුහිත්වා රථෙ ඨිතො මහාජනං ආපුච්ඡිත්වා ‘‘අප්පමත්තා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කරොථා’’ති ඔවාදමස්ස දත්වා නගරතො නික්ඛමි. බොධිසත්තස්ස මාතා ‘‘පුත්තො මෙ දානචිත්තකො දානං දෙතූ’’ති ආභරණෙහි සද්ධිං සත්තරතනපූරානි සකටානි උභොසු පස්සෙසු පෙසෙසි. සොපි අත්තනො කායාරුළ්හමෙව ආභරණභණ්ඩං සම්පත්තයාචකානං අට්ඨාරස වාරෙ දත්වා සෙසං සබ්බමදාසි. නගරා නික්ඛමිත්වාව නිවත්තිත්වා ඔලොකෙතුකාමො අහොසි. අථස්ස පුඤ්ඤානුභාවෙන රථප්පමාණෙ ඨානෙ මහාපථවී භිජ්ජිත්වා පරිවත්තිත්වා රථං නගරාභිමුඛං අකාසි. සො මාතාපිතූනං වසනට්ඨානං ඔලොකෙසි. තෙන කාරුඤ්ඤෙන පථවිකම්පො අහොසි. තෙන වුත්තං **‘‘තෙසං නිච්ඡුභමානාන’’**න්තිආදි.

89-90. තත්ථ **නිච්ඡුභමානානන්ති** තෙසු සිවීසු නික්කඩ්ඪන්තෙසු, පබ්බාජෙන්තෙසූති අත්ථො. තෙසං වා නික්ඛමන්තානං. **මහාදානං පවත්තෙතුන්ති** සත්තසතකමහාදානං දාතුං. **ආයාචිස්සන්ති** යාචිං. **සාවයිත්වාති** සොසාපෙත්වා. **කණ්ණභෙරින්ති** යුගලමහාභෙරිං. **දදාමහන්ති** දදාමි අහං.

91. **අථෙත්ථාති** අථෙවං දානෙ දීයමානෙ එතස්මිං දානග්ගෙ. **තුමූලොති** එකකොලාහලීභූතො. **භෙරවොති** භයාවහො. මහාසත්තඤ්හි ඨපෙත්වා අඤ්ඤෙසං සො භයං ජනෙති, තස්ස භයජනනාකාරං දස්සෙතුං. **‘‘දානෙනිම’’**න්තිආදි වුත්තං. ඉමං වෙස්සන්තරමහාරාජානං දානෙන හෙතුනා සිවයො රට්ඨතො නීහරන්ති පබ්බාජෙන්ති, තථාපි පුන ච එවරූපං දානං දෙති අයන්ති.

92-94. ඉදානි තං දානං දස්සෙතුං **‘‘හත්ථී’’**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **ගවන්ති** ධෙනුං. **චතුවාහිං රථං දත්වාති** වහන්තීති වාහිනො, අස්සා, චතුරො ආජඤ්ඤසින්ධවෙ රථඤ්ච බ්‍රාහ්මණානං දත්වාති අත්ථො. මහාසත්තො හි තථා නගරතො නික්ඛමන්තො සහජාතෙ සට්ඨිසහස්සෙ අමච්චෙ සෙසජනඤ්ච අස්සුපුණ්ණමුඛං අනුබද්ධන්තං නිවත්තෙත්වා රථං පාජෙන්තො මද්දිං ආහ – ‘‘සචෙ, භද්දෙ, පච්ඡතො යාචකා ආගච්ඡන්ති, උපධාරෙය්‍යාසී’’ති. සා ඔලොකෙන්තී නිසීදි. අථස්ස සත්තසතකමහාදානං

ගමනකාලෙ කතදානඤ්ච සම්පාපුණිතුං අසක්කොන්තා චත්තාරො බ්‍රාහ්මණා ආගන්ත්වා ‘‘වෙස්සන්තරො කුහි’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘දානං දත්වා රථෙන ගතො’’ති වුත්තෙ ‘‘අස්සෙ යාචිස්සාමා’’ති අනුබන්ධිංසු. මද්දී තෙ ආගච්ඡන්තෙ දිස්වා ‘‘යාචකා, දෙවා’’ති ආරොචෙසි. මහාසත්තො රථං ඨපෙසි. තෙ ආගන්ත්වා අස්සෙ යාචිංසු. මහාසත්තො අස්සෙ අදාසි. තෙ තෙ ගහෙත්වා ගතා. අස්සෙසු පන දින්නෙසු රථධුරං ආකාසෙයෙව අට්ඨාසි. අථ චත්තාරො දෙවපුත්තා රොහිතමිගවණ්ණෙනාගන්ත්වා රථධුරං සම්පටිච්ඡිත්වා අගමංසු. මහාසත්තො තෙසං දෙවපුත්තභාවං ඤත්වා –

‘‘ඉඞ්ඝ මද්දි නිසාමෙහි, චිත්තරූපංව දිස්සති;
මිගරොහිච්චවණ්ණෙන, දක්ඛිණස්සා වහන්ති ම’’න්ති. (ජා. 2.22.1864) –

මද්දියා ආහ.

තත්ථ **චිත්තරූපංවාති** අච්ඡරියරූපං විය. **දක්ඛිණස්සාති** සුසික්ඛිතඅස්සා විය **මං වහන්ති**.

අථ නං එවං ගච්ඡන්තං අපරො බ්‍රාහ්මණො ආගන්ත්වා රථං යාචි. මහාසත්තො පුත්තදාරං ඔතාරෙත්වා රථං අදාසි. රථෙ පන දින්නෙ දෙවපුත්තා අන්තරධායිංසු. තතො පට්ඨාය පන සබ්බෙපි පත්තිකාව අහෙසුං. අථ මහාසත්තො ‘‘මද්දි, ත්වං කණ්හාජිනං ගණ්හාහි, අහං ජාලිකුමාරං ගණ්හාමී’’ති උභොපි ද්වෙ දාරකෙ අඞ්කෙනාදාය අඤ්ඤමඤ්ඤං පියසල්ලාපා පටිපථං ආගච්ඡන්තෙ මනුස්සෙ වඞ්කපබ්බතස්ස මග්ගං පුච්ඡන්තා සයමෙව ඔනතෙසු ඵලරුක්ඛෙසු ඵලානි දාරකානං දදන්තා අත්ථකාමාහි දෙවතාහි මග්ගස්ස සඞ්ඛිපිතත්තා තදහෙව චෙතරට්ඨං සම්පාපුණිංසු. තෙන වුත්තං **‘‘චතුවාහිං රථං දත්වා’’**තිආදි.

තත්ථ **ඨත්වා චාතුම්මහාපථෙති** අත්තනො ගමනමග්ගෙන පස්සතො ආගතෙන තෙන බ්‍රාහ්මණෙන ආගතමග්ගෙන ච විනිවිජ්ඣිත්වා ගතට්ඨානත්තා චතුක්කසඞ්ඛාතෙ චතුමහාපථෙ ඨත්වා තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස රථං දත්වා. **එකාකියොති** අමච්චසෙවකාදිසහායාභාවෙන එකකො. තෙනෙවාහ **‘‘අදුතියො’’**ති. **මද්දිදෙවිං ඉදමබ්‍රවීති** මද්දිදෙවිං ඉදං අභාසි.

96-99. **පදුමං පුණ්ඩරීකංවාති** පදුමං විය, පුණ්ඩරීකං විය ච. **කණ්හාජිනග්ගහීති** කණ්හාජිනං අග්ගහෙසි. **අභිජාතාති** ජාතිසම්පන්නා. **විසමං සමන්ති** විසමං සමඤ්ච භූමිප්පදෙසං. **එන්තීති** ආගච්ඡන්ති. **අනුමග්ගෙ පටිප්පථෙති** අනුමග්ගෙ වා පටිපථෙ වාති **වා**-සද්දස්ස ලොපො දට්ඨබ්බො. **කරුණන්ති** භාවනපුංසකනිද්දෙසො, කරුණායිතත්තන්ති අත්ථො. **දුක්ඛං තෙ පටිවෙදෙන්තීති** ඉමෙ එවං සුඛුමාලා පදසා ගච්ඡන්ති, දූරෙව ඉතො වඞ්කපබ්බතොති තෙ තදා අම්හෙසු කාරුඤ්ඤවසෙන අත්තනා

දුක්ඛං පටිලභන්ති, තථා අත්තනො උප්පන්නදුක්ඛං පටිවෙදෙන්ති වාති අත්ථො.

100-1. **පවනෙති** මහාවනෙ. **ඵලිනෙති** ඵලවන්තෙ. **උබ්බිද්ධාති** උද්ධං උග්ගතා උච්චා. **උපගච්ඡන්ති දාරකෙති** යථා ඵලානි දාරකානං හත්ථූපගය්හකානි හොන්ති, එවං රුක්ඛා සයමෙව සාඛාහි ඔනමිත්වා දාරකෙ උපෙන්ති.

102. **අච්ඡරියන්ති** අච්ඡරායොග්ගං, අච්ඡරං පහරිතුං යුත්තං. අභූතපුබ්බං භූතන්ති **අබ්භුතං**. ලොමානං හංසනසමත්ථතාය **ලොමහංසනං. සාහුකාරන්ති** සාධුකාරං, අයමෙව වා පාඨො. ඉත්ථිරතනභාවෙන සබ්බෙහි අඞ්ගෙහි අවයවෙහි සොභතීති **සබ්බඞ්ගසොභනා.**

103-4. **අච්ඡෙරං වතාති** අච්ඡරියං වත. **වෙස්සන්තරස්ස තෙජෙනාති** වෙස්සන්තරස්ස පුඤ්ඤානුභාවෙන. **සඞ්ඛිපිංසු පථං යක්ඛාති** දෙවතා මහාසත්තස්ස පුඤ්ඤතෙජෙන චොදිතා තං මග්ගං පරික්ඛයං පාපෙසුං, අප්පකං අකංසු, තං පන දාරකෙසු කරුණාය කතං විය කත්වා වුත්තං **''අනුකම්පාය දාරකෙ''**ති. ජෙතුත්තරනගරතො හි සුවණ්ණගිරිතාලො නාම පබ්බතො පඤ්ච යොජනානි, තතො කොන්තිමාරා නාම නදී පඤ්ච යොජනානි, තතො මාරඤ්ජනාගිරි නාම පබ්බතො පඤ්ච යොජනානි, තතො දණ්ඩබ්‍රාහ්මණගාමො නාම පඤ්ච යොජනානි, තතො මාතුලනගරං දස යොජනානි, ඉති තං රට්ඨං ජෙතුත්තරනගරතො තිංස යොජනානි හොති. දෙවතා බොධිසත්තස්ස පුඤ්ඤතෙජෙන චොදිතා මග්ගං පරික්ඛයං පාපෙසුං. තං සබ්බං එකාහෙනෙව අතික්කමිංසු. තෙන වුත්තං **''නික්ඛන්තදිවසෙනෙව, චෙතරට්ඨමුපාගමු''**න්ති.

එවං මහාසත්තො සායන්හසමයං චෙතරට්ඨෙ මාතුලනගරං පත්වා තස්ස නගරස්ස ද්වාරසමීපෙ සාලායං නිසීදි. අථස්ස මද්දිදෙවී පාදෙසු රජං පුඤ්ඡිත්වා පාදෙ සම්බාහිත්වා ''වෙස්සන්තරස්ස ආගතභාවං ජානාපෙස්සාමී''ති සාලතො නික්ඛමිත්වා තස්ස චක්ඛුපථෙ සාලද්වාරෙ අට්ඨාසි. නගරං පවිසන්තියො ච නික්ඛමන්තියො ච ඉත්ථියො තං දිස්වා පරිවාරෙසුං. මහාජනො තඤ්ච වෙස්සන්තරඤ්ච පුත්තෙ චස්ස තථා ආගතෙ දිස්වා රාජූනං ආචික්ඛි. සට්ඨිසහස්සා රාජානො රොදන්තා පරිදෙවන්තා තස්ස සන්තිකං ආගන්ත්වා මග්ගපරිස්සමං විනොදෙත්වා තථා ආගමනකාරණං පුච්ඡිංසු.

මහාසත්තො හත්ථිදානං ආදිං කත්වා සබ්බං කථෙසි. තං සුත්වා තෙ අත්තනො රජ්ජෙන නිමන්තයිංසු. මහාපුරිසො ''මයා තුම්හාකං රජ්ජං පටිග්ගහිතමෙව හොතු, රාජා පන මං රට්ඨා පබ්බාජෙති, තස්මා වඞ්කපබ්බතමෙව ගමිස්සාමී''ති වත්වා තෙහි නානප්පකාරං තත්ථ වාසං යාචියමානොපි තං අනලඞ්කරිත්වා තෙහි ගහිතාරක්ඛො තං රත්තිං

සාලායමෙව වසිත්වා පුනදිවසෙ පාතොව නානග්ගරසභොජනං භුඤ්ජිත්වා තෙහි පරිවුතො නික්ඛමිත්වා පන්නරසයොජනමග්ගං ගන්ත්වා වනද්වාරෙ ඨත්වා තෙ නිවත්තෙත්වා පුරතො පන්නරසයොජනමග්ගං තෙහි ආචික්ඛිතනියාමෙනෙව අගමාසි. තෙන වුත්තං –

105.

‘‘සට්ඨිරාජසහස්සානි, තදා වසන්ති මාතුලෙ;
සබ්බෙ පඤ්ජලිකා හුත්වා, රොදමානා උපාගමුං.

106.

‘‘තත්ථ වත්තෙත්වා සල්ලාපං, චෙතෙහි චෙතපුත්තෙහි;
තෙ තතො නික්ඛමිත්වාන, වඞ්කං අගමු පබ්බත’’න්ති.

තත්ථ **තත්ථ වත්තෙත්වා සල්ලාප**න්ති තත්ථ තෙහි රාජූහි සමාගමෙහි සද්ධිං පටිසම්මොදමානා කථං පවත්තෙත්වා. **චෙතපුත්තෙහී**ති චෙතරාජපුත්තෙහි. **තෙ තතො නික්ඛමිත්වානා**ති තෙ රාජානො තතො වනද්වාරට්ඨානෙ නිවත්තෙත්වා. **වඞ්කං අගමු පබ්බත**න්ති අම්හෙ චත්තාරො ජනා වඞ්කපබ්බතං උද්දිස්ස අගමම්හා.

අථ මහාසත්තො තෙහි ආචික්ඛිතමග්ගෙන ගච්ඡන්තො ගන්ධමාදනපබ්බතං පත්වා තං දිවසං තත්ථ වසිත්වා තතො උත්තරදිසාභිමුඛො වෙපුල්ලපබ්බතපාදෙන ගන්ත්වා කෙතුමතීනදීතීරෙ නිසීදිත්වා වනචරකෙන දින්නං මධුමංසං ඛාදිත්වා තස්ස සුවණ්ණසූචිං දත්වා න්හත්වා පිවිත්වා පටිප්පස්සද්ධදරථො නදිං උත්තරිත්වා සානුපබ්බතසිඛරෙ ඨිතස්ස නිග්‍රොධස්ස මූලෙ ථොකං නිසීදිත්වා උට්ඨාය ගච්ඡන්තො නාලිකපබ්බතං පරිහරන්තො මුචලින්දසරං ගන්ත්වා සරතීරෙන පුබ්බුත්තරකණ්ණං පත්වා එකපදිකමග්ගෙනෙව වනසණ්ඩං පවිසිත්වා තං අතික්කම්ම ගිරිවිදුග්ගානං නදීපභවානං පුරතො චතුරස්සපොක්ඛරණිං පාපුණි.

107. තස්මිං ඛණෙ සක්කො ආවජ්ජෙන්තො ‘‘මහාසත්තො හිමවන්තං පවිට්ඨො, වසනට්ඨානං ලද්ධුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා විස්සකම්මං පෙසෙසි – ‘‘ගච්ඡ වඞ්කපබ්බතකුච්ඡිම්හි රමණීයෙ ඨානෙ අස්සමපදං මාපෙහී’’ති. සො තත්ථ ද්වෙ පණ්ණසාලායො ද්වෙ චඞ්කමෙ ද්වෙ ච රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානානි මාපෙත්වා තෙසු තෙසු ඨානෙසු නානාපුප්ඵවිචිත්තෙ රුක්ඛෙ ඵලිතෙ රුක්ඛෙ පුප්ඵගච්ඡෙ කදලිවනාදීනි ච දස්සෙත්වා සබ්බෙ පබ්බජිතපරික්ඛාරෙ පටියාදෙත්වා ‘‘යෙකෙචි පබ්බජිතුකාමා, තෙ ගණ්හන්තූ’’ති අක්ඛරානි ලිඛිත්වා අමනුස්සෙ ච භෙරවසද්දෙ මිගපක්ඛිනො ච පටික්කමාපෙත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො.

මහාසත්තො එකපදිකමග්ගං දිස්වා ‘‘පබ්බජිතානං වසනට්ඨානං භවිස්සතී’’ති මද්දිඤ්ච පුත්තෙ ච තත්ථෙව ඨපෙත්වා අස්සමපදං පවිසිත්වා අක්ඛරානි ඔලොකෙත්වා ‘‘සක්කෙන දින්නොස්මී’’ති පණ්ණසාලද්වාරං විවරිත්වා පවිට්ඨො ඛග්ගඤ්ච ධනුඤ්ච අපනෙත්වා සාටකෙ ඔමුඤ්චිත්වා ඉසිවෙසං ගහෙත්වා කත්තරදණ්ඩං ආදාය නික්ඛමිත්වා පච්චෙකබුද්ධසදිසෙන උපසමෙන දාරකානං සන්තිකං අගමාසි. මද්දිදෙවීපි මහාසත්තං දිස්වා පාදෙසු පතිත්වා රොදිත්වා තෙනෙව සද්ධිං අස්සමං පවිසිත්වා අත්තනො පණ්ණසාලං ගන්ත්වා ඉසිවෙසං ගණ්හි. පච්ඡා පුත්තෙපි තාපසකුමාරකෙ කරිංසු. බොධිසත්තො මද්දිං වරං යාචි ‘‘මයං ඉතො පට්ඨාය පබ්බජිතා නාම, ඉත්ථී ච නාම බ්‍රහ්මචරියස්ස මලං, මා දානි අකාලෙ මම සන්තිකං ආගච්ඡා’’ති. සා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා මහාසත්තම්පි වරං යාචි ‘‘දෙව, තුම්හෙ පුත්තෙ ගහෙත්වා ඉධෙව හොථ, අහං ඵලාඵලං ආහරිස්සාමී’’ති. සා තතො පට්ඨාය අරඤ්ඤතො ඵලාඵලානි ආහරිත්වා තයො ජනෙ පටිජග්ගි. ඉති චත්තාරො ඛත්තියා වඞ්කපබ්බතකුච්ඡියං සත්තමාසමත්තං වසිංසු. තෙන වුත්තං **‘‘ආමන්තයිත්වා දෙවින්දො, විස්සකම්මං මහිද්ධික’’**න්තිආදි.

තත්ථ **ආමන්තයිත්වා**ති පක්කොසාපෙත්වා. **මහිද්ධික**න්ති මහතියා දෙවිද්ධියා සමන්නාගතං. **අස්සමං සුකත**න්ති අස්සමපදං සුකතං කත්වා. **රම්මං** වෙස්සන්තරස්ස වසනානුච්ඡවිකං **පණ්ණසාලං. සුමාපයා**ති සුට්ඨු මාපය. ආණාපෙසීති වචනසෙසො. **සුමාපයී**ති සම්මා මාපෙසි.

111. **අසුඤ්ඤො**ති යථා සො අස්සමො අසුඤ්ඤො හොති, එවං තස්ස අසුඤ්ඤභාවකරණෙන අසුඤ්ඤො හොමි. ‘‘අසුඤ්ඤෙ’’ති වා පාඨො, මම වසනෙනෙව අසුඤ්ඤෙ අස්සමෙ දාරකෙ අනුරක්ඛන්තො වසාමි තත්ථ තිට්ඨාමි. බොධිසත්තස්ස මෙත්තානුභාවෙන සමන්තා තියොජනෙ සබ්බෙ තිරච්ඡානාපි මෙත්තං පටිලභිංසු.

එවං තෙසු තත්ථ වසන්තෙසු කලිඞ්ගරට්ඨවාසී **ජූජකො** නාම බ්‍රාහ්මණො **අමිත්තතාපනාය** නාම භරියාය ‘‘නාහං තෙ නිච්චං ධඤ්ඤකොට්ටනඋදකාහරණයාගුභත්තපචනාදීනි කාතුං සක්කොමි, පරිචාරකං මෙ දාසං වා දාසිං වා ආනෙහී’’ති වුත්තෙ ‘‘කුතොහං තෙ භොති දුග්ගතො දාසං වා දාසිං වා ලභිස්සාමී’’ති වත්වා තාය ‘‘එස වෙස්සන්තරො රාජා වඞ්කපබ්බතෙ වසති. තස්ස පුත්තෙ මය්හං පරිචාරකෙ යාචිත්වා ආනෙහී’’ති වුත්තෙ කිලෙසවසෙන තස්සා පටිබද්ධචිත්තතාය තස්සා වචනං අතික්කමිතුං අසක්කොන්තො පාථෙය්‍යං පටියාදාපෙත්වා අනුක්කමෙන ජෙතුත්තරනගරං පත්වා ‘‘කුහිං වෙස්සන්තරමහාරාජා’’ති පුච්ඡි.

මහාජනො ‘‘ඉමෙසං යාචකානං අතිදානෙන අම්හාකං රාජා රට්ඨා පබ්බාජිතො, එවං අම්හාකං රාජානං නාසෙත්වා පුනපි ඉධෙව ආගච්ඡතී’’ති ලෙඩ්ඩුදණ්ඩාදිහත්ථො උපක්කොසන්තො බ්‍රාහ්මණං අනුබන්ධි. සො

දෙවතාවිග්ගහිතො හුත්වා තතො නික්ඛමිත්වා වඞ්කපබ්බතගාමිමග්ගං අභිරුළ්හො අනුක්කමෙන වනද්වාරං පත්වා මහාවනං අජ්ඣොගාහෙත්වා මග්ගමූළ්හො හුත්වා විචරන්තො තෙහි රාජූහි බොධිසත්තස්ස ආරක්ඛණත්ථාය ඨපිතෙන චෙතපුත්තෙන සමාගඤ්ඡි. තෙන ''කහං, භො බ්‍රාහ්මණ, ගච්ඡසී''ති පුට්ඨො ''වෙස්සන්තරමහාරාජස්ස සන්තික''න්ති වුත්තෙ ''අද්ධා අයං බ්‍රාහ්මණො තස්ස පුත්තෙ වා දෙවිං වා යාචිතුං ගච්ඡතී''ති චින්තෙත්වා ''මා ඛො, ත්වං බ්‍රාහ්මණ, තත්ථ ගඤ්ඡි, සචෙ ගච්ඡසි, එත්ථෙව තෙ සීසං ඡින්දිත්වා මය්හං සුනඛානං ඝාසං කරිස්සාමී''ති තෙන සන්තජ්ජිතො මරණභයභීතො ''අහමස්ස පිතරා පෙසිතො දූතො, 'තං ආනෙස්සාමී'ති ආගතො''ති මුසාවාදං අභාසි. තං සුත්වා චෙතපුත්තො තුට්ඨහට්ඨො බ්‍රාහ්මණස්ස සක්කාරසම්මානං කත්වා වඞ්කපබ්බතගාමිමග්ගං ආචික්ඛි. සො තතො පරං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ අච්චුතෙන නාම තාපසෙන සද්ධිං සමාගන්ත්වා තම්පි මග්ගං පුච්ඡිත්වා තෙනාපි මග්ගෙ ආචික්ඛිතෙ තෙන ආචික්ඛිතසඤ්ඤාය මග්ගං ගච්ඡන්තො අනුක්කමෙන බොධිසත්තස්ස අස්සමපදට්ඨානසමීපං ගන්ත්වා මද්දිදෙවියා ඵලාඵලත්ථං ගතකාලෙ බොධිසත්තං උපසඞ්කමිත්වා උභො දාරකෙ යාචි. තෙන වුත්තං –

112.

''පවනෙ වසමානස්ස, අද්ධිකො මං උපාගමි;
අයාචි පුත්තකෙ මය්හං, ජාලිං කණ්හාජිනං චුභො''ති.

එවං බ්‍රාහ්මණෙන දාරකෙසු යාචිතෙසු මහාසත්තො ''චිරස්සං වත මෙ යාචකො අධිගතො, අජ්ජාහං අනවසෙසතො දානපාරමිං පූරෙස්සාමී''ති අධිප්පායෙන සොමනස්සජාතො පසාරිතහත්ථෙ සහස්සත්ථවිකං ඨපෙන්තො විය බ්‍රාහ්මණස්ස චිත්තං පරිතොසෙන්තො සකලඤ්ච තං පබ්බතකුච්ඡිං උන්නාදෙන්තො ''දදාමි තව මය්හං පුත්තකෙ, අපි ච මද්දිදෙවී පන පාතොව ඵලාඵලත්ථාය වනං ගන්ත්වා සායං ආගමිස්සති, තාය ආගතාය තෙ පුත්තකෙ දස්සෙත්වා ත්වඤ්ච මූලඵලාඵලං ඛාදිත්වා එකරත්තිං වසිත්වා විගතපරිස්සමො පාතොව ගමිස්සසී''ති ආහ. බ්‍රාහ්මණො ''කාමඤ්චෙස උළාරජ්ඣාසයතාය පුත්තකෙ දදාති, මාතා පන වච්ඡගිද්ධා ආගන්ත්වා දානස්ස අන්තරායම්පි කරෙය්‍ය, යංනූනාහං ඉමං නිප්පීළෙත්වා දාරකෙ ගහෙත්වා අජ්ජෙව ගච්ඡෙය්‍ය''න්ති චින්තෙත්වා ''පුත්තා චෙ තෙ මය්හං දින්නා, කිං දානි මාතරං දස්සෙත්වා පෙසිතෙහි, දාරකෙ ගහෙත්වා අජ්ජෙව ගමිස්සාමී''ති ආහ. ''සචෙ, ත්වං බ්‍රාහ්මණ, රාජපුත්තිං මාතරං දට්ඨුං න ඉච්ඡසි, ඉමෙ දාරකෙ ගහෙත්වා ජෙතුත්තරනගරං ගච්ඡ, තත්ථ සඤ්ජයමහාරාජා දාරකෙ ගහෙත්වා මහන්තං තෙ ධනං දස්සති, තෙන දාසදාසියො ගණ්හිස්සසි, සුඛඤ්ච ජීවිස්සසි, අඤ්ඤථා ඉමෙ සුඛුමාලා රාජදාරකා, කිං තෙ වෙය්‍යාවච්චං කරිස්සන්තී''ති ආහ.

බ්‍රාහ්මණො ''එවම්පි මයා න සක්කා කාතුං, රාජදණ්ඩතො භායාමි, මය්හමෙව ගාමං නෙස්සාමී''ති ආහ. ඉමං තෙසං කථාසල්ලාපං සුත්වා

දාරකා ‘‘පිතා නො ඛො අම්හෙ බ්‍රාහ්මණස්ස දාතුකාමො’’ති පක්කමිත්වා පොක්ඛරණිං ගන්ත්වා පදුමිනිගච්ඡෙ නිලීයිංසු. බ්‍රාහ්මණො තෙ අදිස්වාව ‘‘ත්වං ‘දාරකෙ දදාමී’ති වත්වා තෙ අපක්කමාපෙසි, එසො තෙ සාධුභාවො’’ති ආහ. අථ මහාසත්තො සහසාව උට්ඨහිත්වා දාරකෙ ගවෙසන්තො පදුමිනිගච්ඡෙ නිලීනෙ දිස්වා ‘‘එථ, තාතා, මා මය්හං දානපාරමියා අන්තරායං අකත්ථ, මම දානජ්ඣාසයං මත්ථකං පාපෙථ, අයඤ්ච බ්‍රාහ්මණො තුම්හෙ ගහෙත්වා තුම්හාකං අය්‍යකස්ස සඤ්ජයමහාරාජස්ස සන්තිකං ගමිස්සති, තාත ජාලි, ත්වං භුජිස්සො හොතුකාමො බ්‍රාහ්මණස්ස නික්ඛසහස්සං දත්වා භුජිස්සො භවෙය්‍යාසි, කණ්හාජිනෙ ත්වං දාසසතං දාසිසතං හත්ථිසතං අස්සසතං උසභසතං නික්ඛසතන්ති සබ්බසතං දත්වා භුජිස්සා භවෙය්‍යාසී’’ති කුමාරෙ අග්ඝාපෙත්වා සමස්සාසෙත්වා ගහෙත්වා අස්සමපදං ගන්ත්වා කමණ්ඩලුනා උදකං ගහෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස පච්චයං කත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස හත්ථෙ උදකං පාතෙත්වා අතිවිය පීතිසොමනස්සජාතො හුත්වා පථවිං උන්නාදෙන්තො පියපුත්තදානං අදාසි. ඉධාපි පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව පථවිකම්පාදයො අහෙසුං. තෙන වුත්තං –

113.

‘‘යාචකං උපගතං දිස්වා, හාසො මෙ උපපජ්ජථ;
උභො පුත්තෙ ගහෙත්වාන, අදාසිං බ්‍රාහ්මණෙ තදා.

114.

‘‘සකෙ පුත්තෙ චජන්තස්ස, ජූජකෙ බ්‍රාහ්මණෙ යදා;
තදාපි පථවී කම්පි, සිනෙරුවනවටංසකා’’ති.

අථ බ්‍රාහ්මණො දාරකෙ අගන්තුකාමෙ ලතාය හත්ථෙසු බන්ධිත්වා ආකඩ්ඪි. තෙසං බන්ධට්ඨානෙ ඡවිං ඡින්දිත්වා ලොහිතං පග්ඝරි. සො ලතාදණ්ඩෙන පහරන්තො ආකඩ්ඪි. තෙ පිතරං ඔලොකෙත්වා.

‘‘අම්මා ච තාත නික්ඛන්තා, ත්වඤ්ච නො තාත දස්සසි;
මා නො ත්වං තාත අදදා, යාව අම්මාපි එතු නො;
තදායං බ්‍රාහ්මණො කාමං, වික්කිණාතු හනාතු වා’’ති. (ජා. 2.22.2126) –

වත්වා පුනපි අයං එවරූපො සොරදස්සනො කුරූරකම්මන්තො –

‘‘මනුස්සො උදාහු යක්ඛො, මංසලොහිතභොජනො;
ගාමා අරඤ්ඤමාගම්ම, ධනං තං තාත යාචති;
නීයමානෙ පිසාචෙන, කිං නු තාත උදික්ඛසී’’ති. (ජා. 2.22.2130-2131) –

ආදීනි වදන්තා පරිදෙවිංසු. තත්ථ ධනන්ති පුත්තධනං.

ජූජකො දාරකෙ තථා පරිදෙවන්තෙයෙව පොථෙන්තොව ගහෙත්වා පක්කාමි. මහාසත්තස්ස දාරකානං කරුණං පරිදෙවිතෙන තස්ස ච බ්‍රාහ්මණස්ස අකාරුඤ්ඤභාවෙන බලවසොකො උප්පජ්ජි, විප්පටිසාරො ච උදපාදි. සො තඞ්ඛණඤ්ඤෙව බොධිසත්තානං පවෙණිං අනුස්සරි. ‘‘සබ්බෙව හි බොධිසත්තා පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජිත්වා බුද්ධා භවිස්සන්ති, අහම්පි තෙසං අබ්භන්තරො, පුත්තදානඤ්ච මහාපරිච්චාගානං අඤ්ඤතරං, තස්මා වෙස්සන්තර දානං දත්වා පච්ඡානුතාපො න තෙ අනුච්ඡවිකො’’ති අත්තානං පරිභාසෙත්වා ‘‘දින්නකාලතො පට්ඨාය මම තෙ න කිඤ්චි හොන්තී’’ති අත්තානං උපත්ථම්භෙත්වා දළ්හසමාදානං අධිට්ඨාය පණ්ණසාලද්වාරෙ පාසාණඵලකෙ කඤ්චනපටිමා විය නිසීදි.

අථ මද්දිදෙවී අරඤ්ඤතො ඵලාඵලං ගහෙත්වා නිවත්තන්තී ‘‘මා මහාසත්තස්ස දානන්තරායො හොතූ’’ති වාළමිගරූපධරාහි දෙවතාහි උපරුද්ධමග්ගා තෙසු අපගතෙසු චිරෙන අස්සමං පත්වා ‘‘අජ්ජ මෙ දුස්සුපිනං දිට්ඨං, දුන්නිමිත්තානි ච උප්පන්නානි, කිං නු ඛො භවිස්සතී’’ති චින්තෙන්තී අස්සමං පවිසිත්වා පුත්තකෙ අපස්සන්තී බොධිසත්තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘දෙව, න ඛො අම්හාකං පුත්තකෙ පස්සාමි, කුහිං තෙ ගතා’’ති ආහ. සො තුණ්හී අහොසි. සා පුත්තකෙ උපධාරෙන්තී තහිං තහිං උපධාවිත්වා ගවෙසන්තී අදිස්වා පුනපි ගන්ත්වා පුච්ඡි. බොධිසත්තො ‘‘කක්ඛළකථාය නං පුත්තසොකං ජහාපෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා –

> ‘‘නූන මද්දී වරාරොහා, රාජපුත්තී යසස්සිනී;
> පාතො ගතාසි උඤ්ඡාය, කිමිදං සායමාගතා’’ති. (ජා. 2.22.2225) –

වත්වා තාය චිරායනකාරණෙ කථිතෙ පුනපි දාරකෙ සන්ධාය න කිඤ්චි ආහ. සා පුත්තසොකෙන තෙ උපධාරෙන්තී පුනපි වාතවෙගෙන වනානි විචරි. තාය එකරත්තියං විචරිතට්ඨානං පරිග්ගණ්හන්තං පන්නරසයොජනමත්තං අහොසි. අථ විභාතාය රත්තියා මහාසත්තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ඨිතා දාරකානං අදස්සනෙන බලවසොකාභිභූතා තස්ස පාදමූලෙ ඡින්නකදලී විය භූමියං විසඤ්ඤී හුත්වා පති. සො ‘‘මතා’’ති සඤ්ඤාය කම්පමානො උප්පන්නබලවසොකොපි සතිං පච්චුපට්ඨපෙත්වා ‘‘ජානිස්සාමි තාව ජීවති, න ජීවතී’’ති සත්තමාසෙ කායසංසග්ගං අනාපන්නපුබ්බොපි අඤ්ඤස්ස අභාවෙන තස්සා සීසං උක්ඛිපිත්වා ඌරූසු ඨපෙත්වා උදකෙන පරිප්ඵොසිත්වා උරඤ්ච මුඛඤ්ච හදයඤ්ච පරිමජ්ජි. මද්දීපි ඛො ථොකං වීතිනාමෙත්වා සතිං පටිලභිත්වා හිරොත්තප්පං පච්චුපට්ඨපෙත්වා ‘‘දෙව, දාරකා තෙ කුහිං ගතා’’ති පුච්ඡි. සො ආහ – ‘‘දෙවි, එකස්ස මෙ බ්‍රාහ්මණස්ස මං යාචිත්වා ආගතස්ස දාසත්ථාය දින්නා’’ති වත්වා තාය ‘‘කස්මා, දෙව, පුත්තෙ බ්‍රාහ්මණස්ස දත්වා මම සබ්බරත්තිං පරිදෙවිත්වා විචරන්තියා නාචික්ඛී’’ති වුත්තෙ ‘‘පඨමමෙව වුත්තෙ තව චිත්තදුක්ඛං බහු භවිස්සති, ඉදානි පන සරීරදුක්ඛෙන තනුකං භවිස්සතී’’ති වත්වා –

‘‘මං පස්ස මද්දි මා පුත්තෙ, මා බාළ්හං පරිදෙවසි;
ලච්ඡාම පුත්තෙ ජීවන්තා, අරොගා ච භවාමසෙ’’ති. (ජා. 2.22.2260) –

සො සමස්සාසෙත්වා පුන –

‘‘පුත්තෙ පසුඤ්ච ධඤ්ඤඤ්ච, යඤ්ච අඤ්ඤං ඝරෙ ධනං;
දජ්ජා සප්පුරිසො දානං, දිස්වා යාචකමාගතං;
අනුමොදාහි මෙ මද්දි, පුත්තකෙ දානමුත්තම’’න්ති. (ජා. 2.22.2261) –

වත්වා අත්තනො පුත්තදානං තං අනුමොදාපෙසි.

සාපි –

‘‘අනුමොදාමි තෙ දෙව, පුත්තකෙ දානමුත්තමං;
දත්වා චිත්තං පසාදෙහි, භියො දානං දදො භවා’’ති. (ජා. 2.22.2262) –

වත්වා අනුමොදි.

එවං තෙසු අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්මොදනීයං කථං කථෙන්තෙසු සක්කො චින්තෙසි – ‘‘මහාපුරිසො හියො ජූජකස්ස පථවිං උන්නාදෙත්වා දාරකෙ අදාසි. ඉදානි නං කොචි හීනපුරිසො උපසඞ්කමිත්වා මද්දිදෙවිං යාචිත්වා ගහෙත්වා ගච්ඡෙය්‍ය, තතො රාජා නිප්පච්චයො භවෙය්‍ය, හන්දාහං බ්‍රාහ්මණවණ්ණෙන නං උපසඞ්කමිත්වා මද්දිං යාචිත්වා පාරමිකූටං ගාහාපෙත්වා කස්සචි අවිස්සජ්ජියං කත්වා පුන නං තස්සෙව දත්වා ආගමිස්සාමී’’ති. සො සූරියුග්ගමනවෙලායං බ්‍රාහ්මණවණ්ණෙන තස්ස සන්තිකං අගමාසි. තං දිස්වා මහාපුරිසො ‘‘අතිථි නො ආගතො’’ති පීතිසොමනස්සජාතො තෙන සද්ධිං මධුරපටිසන්ථාරං කත්වා ‘‘බ්‍රාහ්මණ, කෙනත්ථෙන ඉධාගතොසී’’ති පුච්ඡි. අථ නං සක්කො මද්දිදෙවිං යාචි. තෙන වුත්තං –

115.

‘‘පුනදෙව සක්කො ඔරුය්හ, හුත්වා බ්‍රාහ්මණසන්නිභො;
අයාචි මං මද්දිදෙවිං, සීලවන්තිං පතිබ්බත’’න්ති.

තත්ථ **පුනදෙවාති** දාරකෙ දින්නදිවසතො පච්ඡා එව. තදනන්තරමෙවාති අත්ථො. **ඔරුය්හාති** දෙවලොකතො ඔතරිත්වා. **බ්‍රාහ්මණසන්නිභොති** බ්‍රාහ්මණසමානවණ්ණො.

අථ මහාසත්තො ‘‘හියො මෙ ද්වෙපි දාරකෙ බ්‍රාහ්මණස්ස දින්නා, අහම්පි අරඤ්ඤෙ එකකොව, කථං තෙ මද්දිං සීලවන්තිං පතිබ්බතං

දස්සාමී''ති අවත්වාව පසාරිතහත්ථෙ අනග්ඝරතනං ඨපෙන්තො විය අසජ්ජිත්වා අබජ්ඣිත්වා අනොලීනමානසො ''අජ්ජ මෙ දානපාරමී මත්ථකං පාපුණිස්සතී''ති හට්ඨතුට්ඨො ගිරිං උන්නාදෙන්තො විය –

''දදාමි න විකම්පාමි, යං මං යාචසි බ්‍රාහ්මණ;
සන්තං නප්පටිගුහාමි, දානෙ මෙ රමතී මනො''ති. (ජා. 2.22.2278) –

වත්වා සීසමෙව කමණ්ඩලුනා උදකං ආහරිත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස හත්ථෙ උදකං පාතෙත්වා භරියමදාසි. තෙන වුත්තං –

116.
''මද්දිං හත්ථෙ ගහෙත්වාන, උදකඤ්ජලි පූරිය;
පසන්නමනසඞ්කප්පො, තස්ස මද්දිං අදාසහ''න්ති.

තත්ථ **උදකඤ්ජලීති** උදකං අඤ්ජලිං, ''උදක''න්ති ච කරණත්ථෙ පච්චත්තවචනං, උදකෙන තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අඤ්ජලිං පසාරිතහත්ථතලං පූරෙත්වාති අත්ථො. **පසන්නමනසඞ්කප්පොති** ''අද්ධා ඉමිනා පරිච්චාගෙන දානපාරමිං මත්ථකං පාපෙත්වා සම්මාසම්බොධිං අධිගමිස්සාමී''ති උප්පන්නසද්ධාපසාදෙන පසන්නචිත්තසඞ්කප්පො. තඞ්ඛණඤ්ඤෙව හෙට්ඨා වුත්තප්පකාරානි සබ්බපාටිහාරියානි පාතුරහෙසුං. ''ඉදානිස්ස න දූරෙ සම්මාසම්බොධී''ති දෙවගණා බ්‍රහ්මගණා අතිවිය පීතිසොමනස්සජාතා අහෙසුං. තෙන වුත්තං –

117.
''මද්දියා දීයමානාය, ගගනෙ දෙවා පමොදිතා;
තදාපි පථවී කම්පි, සිනෙරුවනවටංසකා''ති.

තතො පන දීයමානාය මද්දියා දෙවියා රුණ්ණං වා දුම්මුඛං වා භාකුටිමත්තං වා නාහොසි, එවං චස්සා අහොසි ''යං දෙවො ඉච්ඡති, තං කරොතූ''ති.

''කොමාරී යස්සාහං භරියා, සාමිකො මම ඉස්සරො;
යස්සිච්ඡෙ තස්ස මං දජ්ජා, වික්කිණෙය්‍ය හනෙය්‍ය වා''ති. (ජා. 2.22.2282) –

ආහ.

මහාපුරිසොපි ''අම්භො, බ්‍රාහ්මණ, මද්දිතො මෙ සතගුණෙන සහස්සගුණෙන සතසහස්සගුණෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව පියතරං, ඉදං මෙ දානං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණප්පටිවෙධස්ස පච්චයො හොතූ''ති වත්වා අදාසි. තෙන වුත්තං –

118.

‘‘ජාලිං කණ්හාජිනං ධීතං, මද්දිදෙවිං පතිබ්බතං;
චජමානො න චින්තෙසිං, බොධියායෙව කාරණා.

119.

න මෙ දෙස්සා උභො පුත්තා, මද්දිදෙවී න දෙස්සියා;
සබ්බඤ්ඤුතං පියං මය්හං, තස්මා පියෙ අදාසහ’’න්ති.

තත්ථ **චජමානො න චින්තෙසින්**ති පරිච්චජන්තො සන්තාපවසෙන න චින්තෙසිං, විස්සට්ඨො හුත්වා පරිච්චජින්ති අත්ථො.

එත්ථාහ – කස්මා පනායං මහාපුරිසො අත්තනො පුත්තදාරෙ ජාතිසම්පන්නෙ ඛත්තියෙ පරස්ස දාසභාවෙන පරිච්චජි, න හි යෙසං කෙසඤ්චිපි භුජිස්සානං අභුජිස්සභාවකරණං සාධුධම්මොති? වුච්චතෙ – අනුධම්මභාවතො. අයඤ්හි බුද්ධකාරකෙ ධම්මෙ අනුගතධම්මතා, යදිදං සබ්බස්ස අත්තනියස්ස මමන්ති පරිග්ගහිතවත්ථුනො අනවසෙසපරිච්චාගො, න හි දෙය්‍යධම්මපටිග්ගාහකවිකප්පරහිතං දානපාරමිං පරිපූරෙතුං උස්සුක්කමාපන්නානං බොධිසත්තානං මමන්ති පරිග්ගහිතවත්ථුං යාවන්තස්ස යාවකස්ස න පරිච්චජිතුං යුත්තං, පොරාණොපි චායමනුධම්මො. සබ්බෙසඤ්හි බොධිසත්තානං අයං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණධම්මො කුලවංසො කුලප්පවෙණී, යදිදං සබ්බස්ස පරිච්චාගො. තත්ථ ච විසෙසතො පියතරවත්ථුපරිච්චාගො, න හි කෙචි බොධිසත්තා වංසානුගතං රජ්ජිස්සරියාදිධනපරිච්චාගං, අත්තනො සීසනයනාදිඅඞ්ගපරිච්චාගං, පියජීවිතපරිච්චාගං, කුලවංසපතිට්ඨාපකපියපුත්තපරිච්චාගං, මනාපචාරිනීපියභරියාපරිච්චාගන්ති ඉමෙ පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ අපරිච්චජිත්වා බුද්ධා නාම භූතපුබ්බා අත්ථි. තථා හි මඞ්ගලෙ භගවති බොධිසත්තභූතෙ බොධිපරියෙසනං චරමානෙ ච චරිමත්තභාවතො තතියෙ අත්තභාවෙ සපුත්තදාරෙ එකස්මිං පබ්බතෙ වසන්තෙ ඛරදාඨිකො නාම යක්ඛො මහාපුරිසස්ස දානජ්ඣාසයතං සුත්වා බ්‍රාහ්මණවණ්ණෙන උපසඞ්කමිත්වා මහාසත්තං ද්වෙ දාරකෙ යාචි.

මහාසත්තො ‘‘දදාමි බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තකෙ’’ති හට්ඨපහට්ඨො උදකපරියන්තං පථවිං කම්පෙන්තො ද්වෙපි දාරකෙ අදාසි. යක්ඛො චඞ්කමනකොටියං ආලම්බනඵලකං නිස්සාය ඨිතො මහාසත්තස්ස පස්සන්තස්සෙව මුළාලකලාපං විය ද්වෙ දාරකෙ ඛාදි. අග්ගිජාලං විය ලොහිතධාරං උග්ගිරමානං යක්ඛස්ස මුඛං ඔලොකෙන්තස්ස මහාපුරිසස්ස ‘‘වඤ්චෙසි වත මං යක්ඛො’’ති උප්පජ්ජනකචිත්තුප්පාදස්ස ඔකාසං අදෙන්තස්ස උපායකොසල්ලස්ස සුභාවිතත්තා අතීතධම්මානං අප්පටිසන්ධිසභාවතො අනිච්චාදිවසෙන සඞ්ඛාරානං සුපරිමද්දිතභාවතො ච එවං ඉත්තරට්ඨිතිකෙන පභඞ්ගුනා අසාරෙන සඞ්ඛාරකලාපෙන ‘‘පූරිතා වත මෙ දානපාරමී, මහන්තං වත මෙ අත්ථං සාධෙත්වා ඉදං අධිගත’’න්ති

සොමනස්සමෙව උප්පජ්ජි. සො ඉදං අනඤ්ඤසාධාරණං තස්මිං ඛණෙ අත්තනො චිත්තාචාරං ඤත්වා ‘‘ඉමස්ස නිස්සන්දෙන අනාගතෙ ඉමිනාව නීහාරෙන සරීරතො රස්මියො නික්ඛමන්තූ’’ති පත්ථනමකාසි. තස්ස තං පත්ථනං නිස්සාය බුද්ධභූතස්ස සරීරප්පභා නිච්චමෙව දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිත්වා අට්ඨාසි (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා). එවං අඤ්ඤෙපි බොධිසත්තා අත්තනො පියතරං පුත්තදාරං පරිච්චජිත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිංසු.

අපි ච යථා නාම කොචි පුරිසො කස්සචි සන්තිකෙ ගාමං වා ජනපදං වා කෙණියා ගහෙත්වා කම්මං කරොන්තො අත්තනො අන්තෙවාසිකානං වා පමාදෙන පූතිභූතං ධනං ධාරෙය්‍ය, තමෙනං සො ගාහාපෙත්වා බන්ධනාගාරං පවෙසෙය්‍ය. තස්ස එවමස්ස ‘‘අහං ඛො ඉමස්ස රඤ්ඤො කම්මං කරොන්තො එත්තකං නාම ධනං ධාරෙමි, තෙනාහං රඤ්ඤා බන්ධනාගාරෙ පවෙසිතො, සචාහං ඉධෙව හොමි, අත්තානඤ්ච ජීයෙය්‍ය, පුත්තදාරකම්මකරපොරිසා ච මෙ ජීවිකාපගතා මහන්තං අනයබ්‍යසනං ආපජ්ජෙය්‍යුං. යංනූනාහං රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා අත්තනො පුත්තං වා කනිට්ඨභාතරං වා ඉධ ඨපෙත්වා නික්ඛමෙය්‍යං. එවාහං ඉතො බන්ධනතො මුත්තො නචිරස්සෙව යථාමිත්තං යථාසන්දිට්ඨං ධනං සංහරිත්වා රඤ්ඤො දත්වා තම්පි බන්ධනතො මොචෙමි, අප්පමත්තොව හුත්වා උට්ඨානබලෙන අත්තනො සම්පත්තිං පටිපාකතිකං කරිස්සාමී’’ති. සො තථා කරෙය්‍ය. එවං සම්පදමිදං දට්ඨබ්බං.

තත්‍රිදං ඔපම්මසංසන්දනං – රාජා විය කම්මං, බන්ධනාගාරො විය සංසාරො, රඤ්ඤා බන්ධනාගාරෙ ඨපිතපුරිසො විය කම්මවසෙන සංසාරචාරකෙ ඨිතො මහාපුරිසො, තස්ස බන්ධනාගාරෙ ඨිතපුරිසස්ස තත්ථ පුත්තස්ස වා භාතුනො වා පරාධීනභාවකරණෙන තෙසං අත්තනො ච දුක්ඛප්පමොචනං විය මහාපුරිසස්ස අත්තනො පුත්තාදිකෙ පරෙසං දත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණප්පටිලාභෙන සබ්බසත්තානං වට්ටදුක්ඛප්පමොචනං, තස්ස විගතදුක්ඛස්ස තෙහි සද්ධිං යථාධිප්පෙතසම්පත්තියං පතිට්ඨානං විය මහාපුරිසස්ස අරහත්තමග්ගෙන අපගතවට්ටදුක්ඛස්ස බුද්ධභාවෙන දසබලාදිසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසම්පත්තිසමන්නාගමො අත්තනො වචනකාරකානං විජ්ජත්තයාදිසම්පත්තිසමන්නාගමො චාති එවං අනවජ්ජසභාවො එව මහාපුරිසානං පුත්තදාරපරිච්චාගො. එතෙනෙව නයෙන නෙසං අඞ්ගජීවිතපරිච්චාගෙ යා චොදනා, සාපි විසොධිතාති වෙදිතබ්බාති.

එවං පන මහාසත්තෙන මද්දිදෙවියා දින්නාය සක්කො අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතො හුත්වා –

‘‘සබ්බෙ ජිතා තෙ පච්චූහා, යෙ දිබ්බා යෙ ච මානුසා;

නින්නාදිතා තෙ පථවී, සද්දො තෙ තිදිවං ගතො. (ජා. 2.22.2283-2284);

‘‘දුද්දදං දදමානානං, දුක්කරං කම්ම කුබ්බතං;
අසන්තො නානුකුබ්බන්ති, සතං ධම්මො දුරන්නයො.

‘‘තස්මා සතඤ්ච අසතං, නානා හොති ඉතො ගති;
අසන්තො නිරයං යන්ති, සන්තො සග්ගපරායනා’’ති. (ජා. 2.22.2286-2287) –

ආදිනා නයෙන මහාපුරිසස්ස දානානුමොදනවසෙන ථුතිං අකාසි.

තත්ථ **පච්චූහාති** පච්චත්ථිකා. **දිබ්බාති** දිබ්බයසපටිබාහකා. **මානුසාති** මනුස්සයසපටිබාහකා. කෙ පන තෙති? මච්ඡරියධම්මා, තෙ සබ්බෙ පුත්තදාරං දෙන්තෙන මහාසත්තෙන ජිතාති දස්සෙති. **දුද්දදන්ති** පුත්තදාරාදිදුද්දදං **දදමානානං** තමෙව **දුක්කරං කුබ්බතං** තුම්හාදිසානං කම්මං අඤ්ඤෙ සාවකපච්චෙකබොධිසත්තා නානුකුබ්බන්ති, පගෙව අසන්තො මච්ඡරිනො. තස්මා **සතං ධම්මො දුරන්නයො** සාධූනං මහාබොධිසත්තානං පටිපත්තිධම්මො අඤ්ඤෙහි දුරනුගමො.

එවං සක්කො මහාපුරිසස්ස අනුමොදනවසෙන ථුතිං කත්වා මද්දිදෙවිං නියාතෙන්තො –

‘‘දදාමි භොතො භරියං, මද්දිං සබ්බඞ්ගසොභනං;
ත්වඤ්චෙව මද්දියා ඡන්නො, මද්දී ච පතිනො තවා’’ති. (ජා. 2.22.2289) –

වත්වා තං මද්දිං පටිදත්වා දිබ්බත්තභාවෙන ජලන්තො තරුණසූරියො විය ආකාසෙ ඨත්වා අත්තානං ආචික්ඛන්තො –

‘‘සක්කොහමස්මි දෙවින්දො, ආගතොස්මි තවන්තිකෙ;
වරං වරස්සු රාජිසි, වරෙ අට්ඨ දදාමි තෙ’’ති. (ජා. 2.22.2292) –

වත්වා වරෙහි නිමන්තෙසි. මහාසත්තොපි ‘‘පිතා මං පුනදෙව රජ්ජෙ පතිට්ඨාපෙතු, වජ්ඣප්පත්තං වධතො මොචෙය්‍යං, සබ්බසත්තානං අවස්සයො භවෙය්‍යං, පරදාරං න ගච්ඡෙය්‍යං, ඉත්ථීනං වසං න ගච්ඡෙය්‍යං, පුත්තො මෙ දීඝායුකො සියා, අන්නපානාදිදෙය්‍යධම්මො බහුකො සියා, තඤ්ච අපරික්ඛයං පසන්නචිත්තො දදෙය්‍යං, එවං මහාදානානි පවත්තෙත්වා දෙවලොකං ගන්ත්වා තතො ඉධාගතො සබ්බඤ්ඤුතං පාපුණෙය්‍ය’’න්ති ඉමෙ අට්ඨ වරෙ යාචි. සක්කො ‘‘නචිරස්සෙව පිතා සඤ්ජයමහාරාජා ඉධෙව ආගන්ත්වා තං ගහෙත්වා රජ්ජෙ පතිට්ඨාපෙස්සති, ඉතරො ච සබ්බො තෙ මනොරථො මත්ථකං පාපුණිස්සති, මා චින්තයි, අප්පමත්තො හොහී’’ති

ඔවදිත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො. බොධිසත්තො ච මද්දිදෙවී ච සම්මොදමානා සක්කදත්තියෙ අස්සමෙ වසිංසු.

ජූජකෙපි කුමාරෙ ගහෙත්වා ගච්ඡන්තෙ දෙවතා ආරක්ඛමකංසු. දිවසෙ දිවසෙ එකා දෙවධීතා රත්තිභාගෙ ආගන්ත්වා මද්දිවණ්ණෙන කුමාරෙ පටිජග්ගි. සො දෙවතාවිග්ගහිතො හුත්වා ‘‘කලිඞ්ගරට්ඨං ගමිස්සාමී’’ති අඩ්ඪමාසෙන ජෙතුත්තරනගරමෙව සම්පාපුණි. රාජා විනිච්ඡයෙ නිසින්නො බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං දාරකෙ රාජඞ්ගණෙන ගච්ඡන්තෙ දිස්වා සඤ්ජානිත්වා බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං තෙ පක්කොසාපෙත්වා තං පවත්තිං සුත්වා බොධිසත්තෙන කථිතනියාමෙනෙව ධනං දත්වා කුමාරෙ කිණිත්වා න්හාපෙත්වා භොජෙත්වා සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතෙ කත්වා රාජා දාරකං ඵුස්සතිදෙවී දාරිකං උච්ඡඞ්ගෙ කත්වා බොධිසත්තස්ස රාජපුත්තියා ච පවත්තිං සුණිංසු.

තං සුත්වා රාජා ‘‘භූනහච්චං වත මයා කත’’න්ති සංවිග්ගමානසො තාවදෙව ද්වාදසඅක්ඛොභනීපරිමාණං සෙනං සන්නය්හිත්වා වඞ්කපබ්බතාභිමුඛො පායාසි සද්ධිං ඵුස්සතිදෙවියා චෙව දාරකෙහි ච. අනුක්කමෙන ගන්ත්වා පුත්තෙන ච සුණිසාය ච සමාගඤ්ඡි. වෙස්සන්තරො පියපුත්තෙ දිස්වා සොකං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො විසඤ්ඤී හුත්වා තත්ථෙව පති, තථා මද්දී මාතාපිතරො සහජාතා සට්ඨිසහස්සා ච අමච්චා. තං කාරුඤ්ඤං පස්සන්තෙසු එකොපි සකභාවෙන සන්ධාරෙතුං නාසක්ඛි, සකලං අස්සමපදං යුගන්ධරවාතපමද්දිතං විය සාලවනං අහොසි. සක්කො දෙවරාජා තෙසං විසඤ්ඤිභාවවිනොදනත්ථං පොක්ඛරවස්සං වස්සාපෙසි, තෙමෙතුකාමා තෙමෙන්ති, පොක්ඛරෙ පතිතවස්සං විය විනිවත්තිත්වා උදකං ගච්ඡති. සබ්බෙ සඤ්ඤං පටිලභිංසු. තදාපි පථවිකම්පාදයො හෙට්ඨා වුත්තප්පකාරා අච්ඡරියා පාතුරහෙසුං. තෙන වුත්තං –

120.

‘‘පුනාපරං බ්‍රහාරඤ්ඤෙ, මාතාපිතුසමාගමෙ;
කරුණං පරිදෙවන්තෙ, සල්ලපන්තෙ සුඛං දුඛං.

121.

‘‘හිරොත්තප්පෙන ගරුනා, උභින්නං උපසඞ්කමි;
තදාපි පථවී කම්පි, සිනෙරුවනවටංසකා’’ති.

තත්ථ **කරුණං පරිදෙවන්තෙති** මාතාපිතරො ආදිං කත්වා සබ්බස්මිං ආගතජනෙ කරුණං පරිදෙවමානෙ. **සල්ලපන්තෙ සුඛං දුඛන්ති** සුඛදුක්ඛං පුච්ඡිත්වා පටිසන්ථාරවසෙන ආලාපසල්ලාපං කරොන්තෙ. **හිරොත්තප්පෙන ගරුනා උභින්නන්ති** ඉමෙ සිවීනං වචනං ගහෙත්වා අදූසකං ධම්මෙ ඨිතං මං පබ්බාජයිංසූති චිත්තප්පකොපං අකත්වා උභොසු

එතෙසු මාතාපිතූසු ධම්මගාරවසමුස්සිතෙන හිරොත්තප්පෙනෙව යථාරූපෙ **උපසඞ්කමි**. තෙන මෙ ධම්මතෙජෙන **තදාපි පථවී කම්පි**.

අථ සඤ්ජයමහාරාජා බොධිසත්තං ඛමාපෙත්වා රජ්ජං පටිච්ඡාපෙත්වා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව කෙසමස්සුකම්මාදීනි කාරාපෙත්වා න්හාපෙත්වා සබ්බාභරණවිභූසිතං දෙවරාජානමිව විරොචමානං සහ මද්දිදෙවියා රජ්ජෙ අභිසිඤ්චිත්වා තාවදෙව ච තතො පට්ඨාය ද්වාදසඅක්ඛොභනීපරිමාණාය චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය ච පුත්තං පරිවාරයිත්වා වඞ්කපබ්බතතො යාව ජෙතුත්තරනගරා සට්ඨියොජනමග්ගං අලඞ්කාරාපෙත්වා ද්වීහි මාසෙහි සුඛෙනෙව නගරං පවෙසෙසි. මහාජනො උළාරං පීතිසොමනස්සං පටිසංවෙදෙසි. චෙලුක්ඛෙපාදයො පවත්තිංසු. නගරෙ ච නන්දිභෙරිං චරාපෙසුං. අන්තමසො බිළාරෙ උපාදාය සබ්බෙසං බන්ධනෙ ඨිතානං බන්ධනමොක්ඛො අහොසි. සො නගරං පවිට්ඨදිවසෙයෙව පච්චූසකාලෙ චින්තෙසි – ‘‘ස්වෙ විභාතාය රත්තියා මමාගතභාවං සුත්වා යාචකා ආගමිස්සන්ති, තෙසාහං කිං දස්සාමී’’ති. තස්මිං ඛණෙ සක්කස්ස ආසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සො ආවජ්ජෙන්තො තං කාරණං ඤත්වා තාවදෙව රාජනිවෙසනස්ස පුරිමවත්ථුං පච්ඡිමවත්ථුඤ්ච කටිප්පමාණං පූරෙන්තො ඝනමෙඝො විය සත්තරතනවස්සං වස්සාපෙසි. සකලනගරෙ ජණ්ණුප්පමාණං වස්සාපෙසීති. තෙන වුත්තං –

122.

‘‘පුනාපරං බ්‍රහාරඤ්ඤා, නික්ඛමිත්වා සඤාතිභි;
පවිසාමි පුරං රම්මං, ජෙතුත්තරං පුරුත්තමං.

123.

‘‘රතනානි සත්ත වස්සිංසු, මහාමෙඝො පවස්සථ;
තදාපි පථවී කම්පි, සිනෙරුවනවටංසකා.

124.

‘‘අචෙතනායං පථවී, අවිඤ්ඤාය සුඛං දුඛං;
සාපි දානබලා මය්හං, සත්තක්ඛත්තුං පකම්පථා’’ති.

එවං සත්තරතනවස්සෙ වුට්ඨෙ පුනදිවසෙ මහාසත්තො ‘‘යෙසං කුලානං පුරිමපච්ඡිමවත්ථූසු වුට්ඨධනං, තෙසඤ්ඤෙව හොතූ’’ති දාපෙත්වා අවසෙසං ආහරාපෙත්වා අත්තනො ගෙහවත්ථුස්මිං ධනෙන සද්ධිං කොට්ඨාගාරෙසු ඔකිරාපෙත්වා මහාදානං පවත්තෙසි. **අචෙතනායං පථවීති** චෙතනාරහිතා අයං මහාභූතා පථවී, දෙවතා පන චෙතනාසහිතා. **අවිඤ්ඤාය සුඛං දුඛන්ති** අචෙතනත්තා එව සුඛං දුක්ඛං අජානිත්වා. සතිපි සුඛදුක්ඛපච්චයසංයොගෙ තං නානුභවන්තී. **සාපි දානබලා මය්හන්ති** එවංභූතාපි සා මහාපථවී මම දානපුඤ්ඤානුභාවහෙතු. **සත්තක්ඛත්තුං පකම්පථාති** අට්ඨවස්සිකකාලෙ හදයමංසාදීනිපි යාචකානං දදෙය්‍යන්ති දානජ්ඣාසයුප්පාදෙ

මඞ්ගලහත්ථිදානෙ පබ්බාජනකාලෙ පවත්තිතමහාදානෙ පුත්තදානෙ හරියාදානෙ වඞ්කපබ්බතෙ ඤාතිසමාගමෙ නගරං පවිට්ඨදිවසෙ රතනවස්සකාලෙති ඉමෙසු ඨානෙසු සත්තවාරං අකම්පිත්ථ. එවං එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙ සත්තක්ඛත්තුං මහාපථවිකම්පනාදිඅච්ඡරියපාතුභාවහෙතුභූතානි යාවතායුකං මහාදානානි පවත්තෙත්වා මහාසත්තො ආයුපරියොසානෙ තුසිතපුරෙ උප්පජ්ජි. තෙනාහ භගවා –

‘‘තතො වෙස්සන්තරො රාජා, දානං දත්වාන ඛත්තියො;
කායස්ස භෙදා සප්පඤ්ඤො, සග්ගං සො උපපජ්ජථා’’ති. (ජා. 2.22.2440);

තදා ජූජකො දෙවදත්තො අහොසි, අමිත්තතාපනා චිඤ්චමාණවිකා, චෙතපුත්තො ඡන්නො, අච්චුතතාපසො සාරිපුත්තො, සක්කො අනුරුද්ධො, මද්දී රාහුලමාතා, ජාලිකුමාරො රාහුලො, කණ්හාජිනා උප්පලවණ්ණා, මාතාපිතරො මහාරාජකුලානි, සෙසපරිසා බුද්ධපරිසා, වෙස්සන්තරො රාජා ලොකනාථො.

ඉධාපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව යථාරහං සෙසපාරමියො නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා මහාසත්තෙ කුච්ඡිගතෙ මාතු දෙවසිකං ඡසතසහස්සානි විස්සජ්ජෙත්වා දානං දාතුකාමතාදොහළො, තථා දීයමානෙපි ධනස්ස පරික්ඛයාභාවො, ජාතක්ඛණෙ එව හත්ථං පසාරෙත්වා ‘‘දානං දස්සාමි, අත්ථි කිඤ්චී’’ති වාචානිච්ඡාරණං, චතුපඤ්චවස්සිකකාලෙ අත්තනො අලඞ්කාරස්ස ධාතීනං හත්ථගතස්ස පුන අග්ගහෙතුකාමතා, අට්ඨවස්සිකකාලෙ හදයමංසාදිකස්ස අත්තනො සරීරාවයවස්ස දාතුකාමතාති එවමාදිකා සත්තක්ඛත්තුං මහාපථවිකම්පනාදිඅනෙකච්ඡරියපාතුභාවහෙතුභූතා ඉධ මහාපුරිසස්ස ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බා. තෙනෙතං වුච්චති –

‘‘එවං අච්ඡරියා හෙතෙ, අබ්භුතා ච මහෙසිනො…පෙ….;
තෙසු චිත්තප්පසාදොපි, දුක්ඛතො පරිමොචයෙ;
පගෙවානුකිරියා තෙසං, ධම්මස්ස අනුධම්මතො’’ති.

වෙස්සන්තරචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සසපණ්ඩිතචරියාවණ්ණනා

125-6. දසමෙ **යදා හොමි, සසකොති** අහං, සාරිපුත්ත, බොධිපරියෙසනං චරමානො යදා සසපණ්ඩිතො හොමි. බොධිසත්තා හි කම්මවසිප්පත්තාපි තාදිසානං තිරච්ඡානානං අනුග්ගණ්හනත්ථං තිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තන්ති. **පවනචාරකොති** මහාවනචාරී. දබ්බාදිතිණානි රුක්ඛගච්ඡෙසු පණ්ණානි යංකිඤ්චි සාකං රුක්ඛතො පතිතඵලානි ච භක්ඛො එතස්සාති

තිණපණ්ණසාකඵලභක්ඛො. පරහෙඨනවිවජ්ජිතොති පරපීළාවිරහිතො. **සුත්තපොතො** චාති උද්දපොතො ච. **අහං තදාති** යදාහං සසකො හොමි, තදා එතෙ මක්කටාදයො තයො සහායෙ ඔවදාමි.

127. කිරියෙ කල්‍යාණපාපකෙති කුසලෙ චෙව අකුසලෙ ච කම්මෙ. **පාපානීති** අනුසාසනාකාරදස්සනං. තත්ථ **පාපානි පරිවජ්ජෙථාති** පාණාතිපාතො…පෙ…. මිච්ඡාදිට්ඨීති ඉමානි පාපානි පරිවජ්ජෙථ. **කල්‍යාණෙ අභිනිවිස්සථාති** දානං සීලං…පෙ…. දිට්ඨුජුකම්මන්ති ඉදං කල්‍යාණං, ඉමස්මිං කල්‍යාණෙ අත්තනො කායවාචාචිත්තානි අභිමුඛභාවෙන නිවිස්සථ, ඉමං කල්‍යාණපටිපත්තිං පටිපජ්ජථාති අත්ථො.

එවං මහාසත්තො තිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තොපි ඤාණසම්පන්නතාය කල්‍යාණමිත්තො හුත්වා තෙසං තිණ්ණං ජනානං කාලෙන කාලං උපගතානං ඔවාදවසෙන ධම්මං දෙසෙසි. තෙ තස්ස ඔවාදං සම්පටිච්ඡිත්වා අත්තනො වසනට්ඨානං පවිසිත්වා වසන්ති. එවං කාලෙ ගච්ඡන්තෙ බොධිසත්තො ආකාසං ඔලොකෙත්වා චන්දපාරිපූරිං දිස්වා ''උපොසථකම්මං කරොථා''ති ඔවදි. තෙනාහ –

128.

''උපොසථම්හි දිවසෙ, චන්දං දිස්වාන පූරිතං;
එතෙසං තත්ථ ආචික්ඛිං, දිවසො අජ්ජුපොසථො.

129.

''දානානි පටියාදෙථ, දක්ඛිණෙය්‍යස්ස දාතවෙ;
දත්වා දානං දක්ඛිණෙය්‍යෙ, උපවස්සථුපොසථ''න්ති.

තත්ථ **චන්දං දිස්වා න පූරිතන්ති** ජුණ්හපක්ඛචාතුද්දසියං ඊසකං අපරිපුණ්ණභාවෙන චන්දං න පරිපූරිතං දිස්වා තතො විභාතාය රත්තියා අරුණුග්ගමනවෙලායමෙව **උපොසථම්හි දිවසෙ** පන්නරසෙ **එතෙසං** මක්කටාදීනං මය්හං සහායානං **දිවසො අජ්ජුපොසථො.** තස්මා **''දානානි පටියාදෙථා''**තිආදිනා තත්ථ උපොසථදිවසෙ පටිපත්තිවිධානං **ආචික්ඛින්ති** යොජෙතබ්බං. තත්ථ **දානානීති** දෙය්‍යධම්මෙ. **පටියාදෙථාති** යථාසත්ති යථාබලං සජ්ජෙථ. **දාතවෙති** දාතුං. **උපවස්සථාති** උපොසථකම්මං කරොථ, උපොසථසීලානි රක්ඛථ, සීලෙ පතිට්ඨාය දින්නදානං මහප්ඵලං හොති, තස්මා යාචකෙ සම්පත්තෙ තුම්හෙහි ඛාදිතබ්බාහාරතො දත්වා ඛාදෙය්‍යාථාති දස්සෙති.

තෙ ''සාධූ''ති බොධිසත්තස්ස ඔවාදං සිරසා සම්පටිච්ඡිත්වා උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨහිංසු. තෙසු උද්දපොතො පාතොව ''ගොචරං පරියෙසිස්සාමී''ති නදීතීරං ගතො. අඤ්ඤතරො බාළිසිකො සත්ත රොහිතමච්ඡෙ උද්ධරිත්වා වල්ලියා ආවුණිත්වා නදීතීරෙ වාලුකාය

පටිච්ඡාදෙත්වා මච්ඡෙ ගණ්හන්තො නදියා අධො සොතං හස්සි. උද්දො මච්ඡගන්ධං ඝායිත්වා වාලුකං වියූහිත්වා මච්ඡෙ දිස්වා නීහරිත්වා ‘‘අත්ථි නු ඛො එතෙසං සාමිකො’’ති තික්ඛත්තුං ඝොසෙත්වා සාමිකං අපස්සන්තො වල්ලියං ඩංසිත්වා අත්තනො වසනගුම්බෙ ඨපෙත්වා ‘‘වෙලායමෙව ඛාදිස්සාමී’’ති අත්තනො සීලං ආවජ්ජෙන්තො නිපජ්ජි. සිඞ්ගාලොපි ගොචරං පරියෙසන්තො එකස්ස ඛෙත්තගොපකස්ස කුටියං ද්වෙ මංසසූලානි එකං ගොධං එකඤ්ච දධිවාරකං දිස්වා ‘‘අත්ථි නු ඛො එතෙසං සාමිකො’’ති තික්ඛත්තුං ඝොසෙත්වා සාමිකං අදිස්වා දධිවාරකස්ස උග්ගහණරජ්ජුකං ගීවායං පවෙසෙත්වා මංසසූලෙ ච ගොධඤ්ච මුඛෙන ඩංසිත්වා අත්තනො වසනගුම්බෙ ඨපෙත්වා ‘‘වෙලායමෙව ඛාදිස්සාමී’’ති අත්තනො සීලං ආවජ්ජෙන්තො නිපජ්ජි. මක්කටොපි වනසණ්ඩං පවිසිත්වා අම්බපිණ්ඩං ආහරිත්වා අත්තනො වසනගුම්බෙ ඨපෙත්වා ‘‘වෙලායමෙව ඛාදිස්සාමී’’ති අත්තනො සීලං ආවජ්ජෙන්තො නිපජ්ජි. තිණ්ණම්පි ‘‘අහො ඉධ නූන යාචකො ආගච්ඡෙය්‍යා’’ති චිත්තං උප්පජ්ජි. තෙන වුත්තං –

130.

‘‘තෙ මෙ සාධූති වත්වාන, යථාසත්ති යථාබලං;
දානානි පටියාදෙත්වා, දක්ඛිණෙය්‍යං ගවෙසිසු’’න්ති.

බොධිසත්තො පන ‘‘වෙලායමෙව නික්ඛමිත්වා දබ්බාදිතිණානි ඛාදිස්සාමී’’ති අත්තනො වසනගුම්බෙයෙව නිසින්නො චින්තෙසි – ‘‘මම සන්තිකං ආගතානං යාචකානං තිණානි ඛාදිතුං න සක්කා, තිලතණ්ඩුලාදයොපි මය්හං නත්ථි, සචෙ මෙ සන්තිකං යාචකො ආගමිස්සති, අහං තිණෙන යාපෙමි, අත්තනො සරීරමංසං දස්සාමී’’ති. තෙනාහ භගවා –

131.

‘‘අහං නිසජ්ජ චින්තෙසිං, දානං දක්ඛිණනුච්ඡවං;
යදිහං ලභෙ දක්ඛිණෙය්‍යං, කිං මෙ දානං භවිස්සති.

132.

‘‘න මෙ අත්ථි තිලා මුග්ගා, මාසා වා තණ්ඩුලා ඝතං;
අහං තිණෙන යාපෙමි, න සක්කා තිණ දාතවෙ.

133.

‘‘යදි කොචි එති දක්ඛිණෙය්‍යො, භික්ඛාය මම සන්තිකෙ;
දජ්ජාහං සකමත්තානං, න සො තුච්ඡො ගමිස්සතී’’ති.

තත්ථ **දානං දක්ඛිණනුච්ඡවන්ති** දක්ඛිණාභාවෙන අනුච්ඡවිකං දානං දක්ඛිණෙය්‍යස්ස දාතබ්බං දෙය්‍යධම්මං **චින්තෙසිං. යදිහං ලභෙති** යදි අහං කිඤ්චි දක්ඛිණෙය්‍යං අජ්ජ ලභෙය්‍යං. **කිං මෙ දානං භවිස්සතීති** කිං මම දාතබ්බං භවිස්සති. **න සක්කා තිණ දාතවෙති** යදි දක්ඛිණෙය්‍යස්ස දාතුං

තිලමුග්ගාදිකං මය්හං නත්ථි, යං පන මම ආහාරභූතං, තං න සක්කා තිණං දක්ඛිණෙය්‍යස්ස දාතුං. **දජ්ජාහං සකමත්තානන්ති** කිං වා මය්හං එතාය දෙය්‍යධම්මචින්තාය, නනු ඉදමෙව මය්හං අනවජ්ජං අපරාධීනතාය සුලභං පරෙසඤ්ච පරිභොගාරහං සරීරං සචෙ **කොචි දක්ඛිණෙය්‍යො** මම සන්තිකං ආගච්ඡති, තයිදං සකමත්තානං තස්ස දජ්ජාමහං. එවං සන්තෙ **න සො තුච්ඡො** මම සන්තිකං ආගතො අරිත්තහත්ථො හුත්වා **ගමිස්සතීති**.

එවං මහාපුරිසස්ස යථාභූතසභාවං පරිවිතක්කෙන්තස්ස පරිවිතක්කානුභාවෙන සක්කස්ස පණ්ඩුකම්බලසිලාසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සො ආවජ්ජෙන්තො ඉමං කාරණං දිස්වා ''සසරාජං වීමංසිස්සාමී''ති පඨමං උද්දස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණවෙසෙන අට්ඨාසි. තෙන ''කිමත්ථං, බ්‍රාහ්මණ, ඨිතොසී''ති ච වුත්තෙ සචෙ කඤ්චි ආහාරං ලභෙය්‍යං, උපොසථිකො හුත්වා සමණධම්මං කරෙය්‍යන්ති. සො ''සාධූති තෙ ආහාරං දස්සාමී''ති ආහ. තෙන වුත්තං –

''සත්ත මෙ රොහිතා මච්ඡා, උදකා ථලමුබ්භතා;
ඉදං බ්‍රාහ්මණ මෙ අත්ථි, එතං භුත්වා වනෙ වසා''ති. (ජා. 1.4.61);

බ්‍රාහ්මණො ''පගෙව තාව හොතු, පච්ඡා ජානිස්සාමී''ති තථෙව සිඞ්ගාලස්ස මක්කටස්ස ච සන්තිකං ගන්ත්වා තෙහිපි අත්තනො විජ්ජමානෙහි දෙය්‍යධම්මෙහි නිමන්තිතො ''පගෙව තාව හොතු, පච්ඡා ජානිස්සාමී''ති ආහ. තෙන වුත්තං –

''දුස්ස මෙ ඛෙත්තපාලස්ස, රත්තිභත්තං අපාභතං;
මංසසූලා ච ද්වෙ ගොධා, එකඤ්ච දධිවාරකං;
ඉදං බ්‍රාහ්මණ මෙ අත්ථි, එතං භුත්වා වනෙ වසා''ති.

''අම්බපක්කං දකං සීතං, සීතච්ඡායා මනොරමා;
ඉදං බ්‍රාහ්මණ මෙ අත්ථි, එතං භුත්වා වනෙ වසා''ති. (ජා. 1.4.62-63);

තත්ථ **දුස්සාති** අමුස්ස. **රත්තිභත්තං අපාභතන්ති** රත්තිභොජනතො අපනීතං. **මංසසූලා ච ද්වෙ ගොධාති** අඞ්ගාරපක්කානි ද්වෙ මංසසූලානි එකා ච ගොධා. **දධිවාරකන්ති** දධිවාරකො.

134. අථ බ්‍රාහ්මණො සසපණ්ඩිතස්ස සන්තිකං ගතො. තෙනාපි ''කිමත්ථමාගතොසී''ති වුත්තෙ තථෙවාහ. තෙන වුත්තං **''මම සඞ්කප්පමඤ්ඤාය''**තිආදි.

තත්ථ **මම සඞ්කප්පමඤ්ඤායා**ති පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරං පරිවිතක්කං ජානිත්වා. **බ්‍රාහ්මණවණ්ණිනා**ති බ්‍රාහ්මණරූපවතා අත්තභාවෙන. **ආසය**න්ති වසනගුම්බං.

135-7. **සන්තුට්ඨො**ති සමං සබ්බභාගෙනෙව තුට්ඨො. **සාසහෙතූ**ති ආහාරහෙතු. **අදින්නපුබ්බ**න්ති යෙහි කෙහිචි අබොධිසත්තෙහි අදින්නපුබ්බං. **දානවර**න්ති උත්තමදානං. **''අජ්ජ දස්සාමි තෙ අහ''**න්ති වත්වා **තුවං සීලගුණූපෙතො, අයුත්තං තෙ පරහෙඨන**න්ති තං පාණාතිපාතතො අපනෙත්වා ඉදානි තස්ස පරිභොගයොග්ගං අත්තානං කත්වා දාතුං **''එහි අග්ගිං පදීපෙහී''**තිආදිමාහ.

තත්ථ **අහං පවිස්සමත්තාන**න්ති තයා කතෙ අඞ්ගාරගබ්භෙ අහමෙව පතිත්වා අත්තානං පවිස්සං. **පක්කං ත්වං භක්ඛයිස්සසී**ති තථා පන පක්කං ත්වං ඛාදිස්සසි.

138-9. **නානාකට්ඨෙ සමානයී**ති සො බ්‍රාහ්මණවෙසධාරී සක්කො නානාදාරූනි සමානෙන්තො විය අහොසි. **මහන්තං අකාසි චිතකං, කත්වා අඞ්ගාරගබ්භක**න්ති වීතච්චිකං විගතධූමං අඞ්ගාරභරිතබ්භන්තරං සමන්තතො ජලමානං මම සරීරස්ස නිමුජ්ජනප්පහොනකං තඞ්ඛණඤ්ඤෙව මහන්තං චිතකං අකාසි, සහසා ඉද්ධියා අභිනිම්මිනීති අධිප්පායො. තෙනාහ **''අග්ගිං තත්ථ පදීපෙසි, යථා සො ඛිප්පං මහාභවෙ''**ති.

තත්ථ **සො**ති සො අග්ගික්ඛන්ධො සීඝං මහන්තො යථා භවෙය්‍ය, තථා **පදීපෙසි. ඵොටෙත්වා රජගතෙ ගත්තෙ**ති ''සචෙ ලොමන්තරෙසු පාණකා අත්ථි, තෙ මා මරිංසූ''ති පංසුගතෙ මම ගත්තෙ තික්ඛත්තුං විධුනිත්වා. **එකමන්තං උපාවිසි**න්ති න තාව කට්ඨානි ආදිත්තානීති තෙසං ආදීපනං උදික්ඛන්තො ථොකං එකමන්තං නිසීදිං.

140. **යදා මහාකට්ඨපුඤ්ජො, ආදිත්තො ධමධමායතී**ති යදා පන සො දාරුරාසි සමන්තතො ආදිත්තො වායුවෙගසමුද්ධටානං ජාලසිඛානං වසෙන ''ධමධමා''ති එවං කරොති. **තදුප්පතිත්වා පතති, මජ්ඣෙ ජාලසිඛන්තරෙ**ති තදා තස්මිං කාලෙ ''මම සරීරස්ස ඣාපනසමත්ථො අයං අඞ්ගාරරාසී''ති චින්තෙත්වා උප්පතිත්වා උල්ලඞ්ඝිත්වා ජාලසිඛානං අබ්භන්තරභූතෙ තස්ස අඞ්ගාරරාසිස්ස මජ්ඣෙ පදුමපුඤ්ජෙ රාජහංසො විය පමුදිතචිත්තො සකලසරීරං දානමුඛෙ දත්වා පතති.

141-2. **පවිට්ඨං යස්ස කස්සචී**ති යථා සම්මකාලෙ සීතලං උදකං යෙන කෙනචි පවිට්ඨං තස්ස දරථපරිළාහං වූපසමෙති, අස්සාදං පීතිඤ්ච උප්පාදෙති. **තථෙව ජලිතං අග්ගි**න්ති එවං තථා පජ්ජලිතං අඞ්ගාරරාසි තදා මම පවිට්ඨස්ස උසුමමත්තම්පි නාහොසි. අඤ්ඤදත්ථු දානපීතියා සබ්බදරථපරිළාහවූපසමො එව අහොසි. චිරස්සං වත මෙ ඡවිචම්මාදිකො

සබ්බො සරීරාවයවො දානමුඛෙ ජුහිතබ්බතං උපගතො අභිපත්ථිතො මනොරථො මත්ථකං පත්තොති. තෙන වුත්තං –

143.

‘‘ඡවිං චම්මං මංසං න්හාරුං, අට්ඨිං හදයබන්ධනං;
කෙවලං සකලං කායං, බ්‍රාහ්මණස්ස අදාසහ’’න්ති.

තත්ථ **හදයබන්ධනන්ති** හදයමංසපෙසි. තඤ්හි හදයවත්ථුං බන්ධිත්වා විය ඨිතත්තා ‘‘හදයබන්ධන’’න්ති වුත්තං. අථ වා **හදයබන්ධනන්ති** හදයඤ්ච බන්ධනඤ්ච, හදයමංසඤ්චෙව තං බන්ධිත්වා විය ඨිතයකනමංසඤ්චාති අත්ථො. **කෙවලං සකලං කායන්ති** අනවසෙසං සබ්බං සරීරං.

එවං තස්මිං අග්ගිම්හි අත්තනො සරීරෙ ලොමකූපමත්තම්පි උණ්හං කාතුං අසක්කොන්තො බොධිසත්තොපි හිමගබ්භං පවිට්ඨො විය හුත්වා බ්‍රාහ්මණරූපධරං සක්කං එවමාහ – ‘‘බ්‍රාහ්මණ, තයා කතො අග්ගි අතිසීතලො, කිං නාමෙත’’න්ති? පණ්ඩිත, නාහං බ්‍රාහ්මණො, සක්කොහමස්මි, තව වීමංසනත්ථං ආගතො එවමකාසින්ති. ‘‘සක්ක, ත්වං තාව තිට්ඨතු, සකලොපි චෙ ලොකො මං දානෙන වීමංසෙය්‍ය, නෙව මෙ අදාතුකාමතං කථඤ්චිපි උප්පාදෙය්‍ය පස්සෙථ න’’න්ති බොධිසත්තො සීහනාදං නදි.

අථ නං සක්කො ‘‘සසපණ්ඩිත, තව ගුණා සකලකප්පම්පි පාකටා හොන්තූ’’ති පබ්බතං පීළෙත්වා පබ්බතරසං ආදාය චන්දමණ්ඩලෙ සසලක්ඛණං ආලිඛිත්වා බොධිසත්තං තස්මිං වනසණ්ඩෙ තත්ථෙව වනගුම්බෙ තරුණදබ්බතිණපීඨෙ නිපජ්ජාපෙත්වා අත්තනො දෙවලොකමෙව ගතො. තෙපි චත්තාරො පණ්ඩිතා සමග්ගා සම්මොදමානා නිච්චසීලං උපොසථසීලඤ්ච පූරෙත්වා යථාරහං පුඤ්ඤානි කත්වා යථාකම්මං ගතා.

තදා උද්දො ආයස්මා ආනන්දො අහොසි, සිඞ්ගාලො මහාමොග්ගල්ලානො, මක්කටො සාරිපුත්තො, සසපණ්ඩිතො පන ලොකනාථො.

තස්ස ඉධාපි සීලාදිපාරමියො හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව යථාරහං නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා සතිපි තිරච්ඡානුපපත්තියං කුසලාදිධම්මෙ කුසලාදිතො යථාභූතාවබොධො, තෙසු අණුමත්තම්පි වජ්ජං භයතො දිස්වා සුට්ඨු අකුසලතො ඔරමණං, සම්මදෙව ච කුසලධම්මෙසු අත්තනො පතිට්ඨාපනං, පරෙසඤ්ච ‘‘ඉමෙ නාම පාපධම්මා තෙ එවං ගහිතා එවං පරාමට්ඨා එවංගතිකා භවන්ති එවංඅභිසම්පරායා’’ති ආදීනවං දස්සෙත්වා තතො විරමණෙ නියොජනං, ඉදං දානං නාම, ඉදං සීලං නාම, ඉදං උපොසථකම්මං නාම, එත්ථ පතිට්ඨිතානං දෙවමනුස්සසම්පත්තියො

හත්ථගතා එවාතිආදිනා පුඤ්ඤකම්මෙසු ආනිසංසං දස්සෙත්වා පතිට්ඨාපනං, අත්තනො සරීරජීවිතනිරපෙක්ඛං, පරෙසං සත්තානං අනුග්ගණ්හනං, උළාරො ච දානජ්ඣාසයොති එවමාදයො ඉධ බොධිසත්තස්ස ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බා. තෙනෙතං වුච්චති – ‘‘එවං අච්ඡරියා හෙතෙ…පෙ…. ධම්මස්ස අනුධම්මතො’’ති.

සසපණ්ඩිතචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉදානි **‘‘අකිත්තිබ්‍රාහ්මණො’’**තිආදිනා යථාවුත්තෙ දසපි චරියාවිසෙසෙ උදානෙත්වා නිගමෙති. තත්ථ **අහමෙව තදා ආසිං, යො තෙ දානවරෙ අදාති** යො තානි උත්තමදානානි අදාසි, සො අකිත්තිබ්‍රාහණාදිකො අහමෙව තදා තස්මිං කාලෙ අහොසිං, න අඤ්ඤොති. ඉති තෙසු අත්තභාවෙසු සතිපි සීලාදිපාරමීනං යථාරහං පූරිතභාවෙ අත්තනො පන තදා දානජ්ඣාසයස්ස අතිවිය උළාරභාවං සන්ධාය දානපාරමිවසෙනෙව දෙසනං ආරොපෙසි. **එතෙ දානපරික්ඛාරා, එතෙ දානස්ස පාරමීති** යෙ ඉමෙ **අකිත්තිජාතකාදීසු** (ජා. 1.13.83 ආදයො) අනෙකාකාරවොකාරා මයා පවත්තිතා දෙය්‍යධම්මපරිච්චාගා මම සරීරාවයවපුත්තදාරපරිච්චාගා පරමකොටිකා, කිඤ්චාපි තෙ කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතත්තා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව උද්දිස්ස පවත්තිතත්තා දානස්ස පරමුක්කංසගමනෙන දානපාරමී එව, තථාපි මම දානස්ස පරමත්ථපාරමිභූතස්ස පරික්ඛරණතො සන්තානස්ස පරිභාවනාවසෙන අභිසඞ්ඛරණතො එතෙ දානපරික්ඛාරා නාම. යස්ස පනෙතෙ පරික්ඛාරා, තං දස්සෙතුං **‘‘ජීවිතං යාචකෙ දත්වා, ඉමං පාරමි පූරයි’’**න්ති වුත්තං. එත්ථ හි ඨපෙත්වා සසපණ්ඩිතචරියං සෙසාසු නවසු චරියාසු යථාරහං දානපාරමිදානඋපපාරමියො වෙදිතබ්බා, **සසපණ්ඩිතචරියෙ** (චරියා. 1.125 ආදයො) පන දානපරමත්ථපාරමී. තෙන වුත්තං –

‘‘භික්ඛාය උපගතං දිස්වා, සකත්තානං පරිච්චජිං;
දානෙන මෙ සමො නත්ථි, එසා මෙ දානපාරමී’’ති. (චරියා. 1.තස්සුද්දාන);

කිඤ්චාපි හි මහාපුරිසස්ස යථාවුත්තෙ අකිත්තිබ්‍රාහ්මණාදිකාලෙ අඤ්ඤස්මිඤ්ච මහාජනකමහාසුතසොමාදිකාලෙ දානපාරමියා පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි, තථාපි එකන්තෙනෙව සසපණ්ඩිතකාලෙ දානපාරමියා පරමත්ථපාරමිභාවො විභාවෙතබ්බොති.

පරමත්ථදීපනියා චරියාපිටකසංවණ්ණනාය

දසවිධචරියාසඞ්ගහස්ස විසෙසතො

දානපාරමිවිභාවනස්ස

පඨමවග්ගස්ස අත්ථවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. හත්ථිනාගවග්ගො

1. මාතුපොසකචරියාවණ්ණනා

1. දුතියවග්ගස්ස පඨමෙ **කුඤ්ජරොති** හත්ථී. **මාතුපොසකොති** අන්ධාය ජරාජිණ්ණාය මාතුයා පටිජග්ගනකො. **මහියාති** භූමියං. **ගුණෙනාති** සීලගුණෙන, තදා **මම** සදිසො නත්ථි.

බොධිසත්තො හි තදා හිමවන්තප්පදෙසෙ හත්ථියොනියං නිබ්බත්ති. සො සබ්බසෙතො අභිරූපො ලක්ඛණසම්පන්නො මහාහත්ථී අනෙකහත්ථිසතසහස්සපරිවාරො අහොසි. මාතා පනස්ස අන්ධා. සො මධුරඵලාඵලානි හත්ථීනං හත්ථෙසු දත්වා මාතු පෙසෙති. හත්ථිනො තස්සා අදත්වා සයං ඛාදන්ති. සො පරිග්ගණ්හන්තො තං පවත්තිං ඤත්වා ''යූථං පහාය මාතරමෙව පොසෙස්සාමී''ති රත්තිභාගෙ අඤ්ඤෙසං හත්ථීනං අජානන්තානං මාතරං ගහෙත්වා චණ්ඩොරණපබ්බතපාදං ගන්ත්වා එකං නළිනිං උපනිස්සාය ඨිතාය පබ්බතගුහාය මාතරං ඨපෙත්වා පොසෙසි.

2-3. **පවනෙ දිස්වා වනචරොති** එකො වනචරකො පුරිසො තස්මිං මහාවනෙ විචරන්තො මං දිස්වා. **රඤ්ඤො මං පටිවෙදයීති** බාරාණසිරඤ්ඤො මං ආරොචෙසි.

සො හි මග්ගමූළ්හො දිසං වවත්ථපෙතුං අසක්කොන්තො මහන්තෙන සද්දෙන පරිදෙවි. බොධිසත්තොපි තස්ස සද්දං සුත්වා ''අයං පුරිසො අනාථො, න ඛො පනෙතං පතිරූපං, යං එස මයි ඨිතෙ ඉධ විනස්සෙය්‍යා''ති තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තං භයෙන පලායන්තං දිස්වා ''අම්භො පුරිස, නත්ථි තෙ මං නිස්සාය භයං, මා පලායි, කස්මා ත්වං පරිදෙවන්තො විචරසී''ති පුච්ඡිත්වා ''සාමි, අහං මග්ගමූළ්හො අජ්ජ මෙ සත්තමො දිවසො''ති වුත්තෙ ''භො පුරිස, මා භායි, අහං තං මනුස්සපථෙ ඨපෙස්සාමී''ති තං අත්තනො පිට්ඨියං නිසීදාපෙත්වා අරඤ්ඤතො නීහරිත්වා නිවත්ති. සොපි පාපො ''නගරං ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙස්සාමී''ති රුක්ඛසඤ්ඤං පබ්බතසඤ්ඤඤ්ච කරොන්තොව නික්ඛමිත්වා බාරාණසිං අගමාසි. තස්මිං කාලෙ රඤ්ඤො මඞ්ගලහත්ථී මතො. සො පුරිසො රාජානං උපසඞ්කමිත්වා මහාපුරිසස්ස අත්තනො දිට්ඨභාවං ආරොචෙසි. තෙන වුත්තං **''තවානුච්ඡවො, මහාරාජ, ගජො වසති කානනෙ''**තිආදි.

තත්ථ **තවානුච්ඡවොති** තව ඔපවය්හං කාතුං අනුච්ඡවිකො යුත්තො. **න තස්ස පරික්ඛායත්ථොති** තස්ස ගහණෙ ගමනුපච්ඡෙදනත්ථං සමන්තතො ඛණිතබ්බපරික්ඛාය වා කරෙණුයා කණ්ණපුටෙන අත්තානං පටිච්ඡාදෙත්වා ඛිත්තපාසරජ්ජුයා බන්ධිතබ්බ**ආළක**සඞ්ඛාතආලානෙන වා යත්ථ පවිට්ඨො කත්ථචි ගන්තුං න සක්කොති, තාදිසවඤ්චනකාසුයා වා අත්ථො පයොජනං නත්ථි. **සහගහිතෙති** ගහණසමකාලං එව. **එහිතීති** ආගමිස්සති.

රාජා ඉමං මග්ගදෙසකං කත්වා අරඤ්ඤං ගන්ත්වා ‘‘ඉමිනා වුත්තං හත්ථිනාගං ආනෙහී’’ති හත්ථාචරියං සහ පරිවාරෙන පෙසෙසි. සො තෙන සද්ධිං ගන්ත්වා බොධිසත්තං නළිනිං පවිසිත්වා ගොචරං ගණ්හන්තං පස්සි. තෙන වුත්තං –

4.

‘‘තස්ස තං වචනං සුත්වා, රාජාපි තුට්ඨමානසො;
පෙසෙසි හත්ථිදමකං, ඡෙකාචරියං සුසික්ඛිතං.

5.

‘‘ගන්ත්වා සො හත්ථිදමකො, අද්දස පදුමස්සරෙ;
භිසමුළාලං උද්ධරන්තං, යාපනත්ථාය මාතුයා’’ති.

තත්ථ **ඡෙකාචරියන්ති** හත්ථිබන්ධනාදිවිධිම්හි කුසලං හත්ථාචරියං. **සුසික්ඛිතන්ති** හත්ථීනං සික්ඛාපනවිජ්ජාය නිට්ඨඞ්ගමනෙන සුට්ඨු සික්ඛිතං.

6. **විඤ්ඤාය මෙ සීලගුණන්ති** ‘‘භද්දො අයං හත්ථාජානීයො න මන්දො, න චණ්ඩො, න වොමිස්සසීලො වා’’ති මම සීලගුණං ජානිත්වා. කථං? **ලක්ඛණං උපධාරයීති** සුසික්ඛිතහත්ථිසිප්පත්තා මම ලක්ඛණං සමන්තතො උපධාරෙසි. තෙන සො **එහි පුත්තාති වත්වාන, මම සොණ්ඩාය අග්ගහි.**

7. බොධිසත්තො හත්ථාචරියං දිස්වා – ‘‘ඉදං භයං මය්හං එතස්ස පුරිසස්ස සන්තිකා උප්පන්නං, අහං ඛො පන මහාබලො හත්ථිසහස්සම්පි විද්ධංසෙතුං සමත්ථො, පහොමි කුජ්ඣිත්වා සරට්ඨකං සෙනාවාහනං නාසෙතුං, සචෙ පන කුජ්ඣිස්සාමි, සීලං මෙ භිජ්ජිස්සති, තස්මා සත්තීහි කොට්ටියමානොපි න කුජ්ඣිස්සාමී’’ති චිත්තං අධිට්ඨාය සීසං ඔනාමෙත්වා නිච්චලොව අට්ඨාසි. තෙනාහ භගවා **‘‘යං මෙ තදා පාකතිකං, සරීරානුගතං බල’’**න්තිආදි.

තත්ථ **පාකතිකන්ති** සභාවසිද්ධං. **සරීරානුගතන්ති** සරීරමෙව අනුගතං කායබලං, න උපායකුසලතාසඞ්ඛාතඤාණානුගතන්ති අධිප්පායො. **අජ්ජ නාගසහස්සානන්ති** අජ්ජකාලෙ අනෙකෙසං හත්ථිසහස්සානං සමුදිතානං. **බලෙන සමසාදිසන්ති** තෙසං සරීරබලෙන සමසමමෙව හුත්වා සදිසං, න උපමාමත්තෙන. මඞ්ගලහත්ථිකුලෙ හි තදා බොධිසත්තො උප්පන්නොති.

8. **යදිහං තෙසං පකුප්පෙය්‍යන්ති** මං ගහණාය උපගතානං තෙසං අහං යදි කුජ්ඣෙය්‍යං, තෙසං ජීවිතමද්දනෙ පටිබලො භවෙය්‍යං. න කෙවලං තෙසඤ්ඤෙව, අථ ඛො **යාව රජ්ජම්පි මානුසන්ති** යතො රජ්ජතො තෙසං ආගතානං මනුස්සානං සබ්බම්පි රජ්ජං පොථෙත්වා චුණ්ණවිචුණ්ණං කරෙය්‍යං.

9. **අපි චාහං සීලරක්ඛායාති** එවං සමත්ථොපි ච අහං අත්තනි පතිට්ඨිතාය සීලරක්ඛාය සීලගුත්තියා ගුත්තො බන්ධො විය. **න කරොමි චිත්තෙ අඤ්ඤථත්තන්ති** තස්ස සීලස්ස අඤ්ඤථත්තභූතං තෙසං සත්තානං පොථනාදිවිධිං මය්හං චිත්තෙ න කරොමි, තත්ථ චිත්තම්පි න උප්පාදෙමි. **පක්ඛිපන්තං මමාළකෙති** ආලානත්ථම්භෙ පක්ඛිපන්තං, ''දිස්වාපී''ති වචනසෙසො. කස්මාති චෙ, සීලපාරමිපූරියා ඊදිසෙසු ඨානෙසු සීලං අඛණ්ඩෙන්තස්ස මෙ නචිරස්සෙව සීලපාරමී පරිපූරෙස්සතීති සීලපාරමිපරිපූරණත්ථං තස්ස අඤ්ඤථත්තං චිත්තෙ න කරොමීති යොජනා.

10. **''යදි තෙ ම''**න්ති ගාථායපි සීලරක්ඛාය දළ්හං කත්වා සීලස්ස අධිට්ඨිතභාවමෙව දස්සෙති. තත්ථ **කොට්ටෙය්‍යුන්ති** භින්දෙය්‍යුං. **සීලඛණ්ඩභයා මමාති** මම සීලස්ස ඛණ්ඩනභයෙන.

එවං පන චින්තෙත්වා බොධිසත්තෙ නිච්චලෙ ඨිතෙ හත්ථාචරියො පදුමසරං ඔතරිත්වා තස්ස ලක්ඛණසම්පත්තිං දිස්වා ''එහි පුත්තා''ති රජතදාමසදිසාය සොණ්ඩාය ගහෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ බාරාණසිං පාපුණි. සො අන්තරාමග්ගෙ වත්තමානොව රඤ්ඤො සාසනං පෙසෙසි. රාජා නගරං අලඞ්කාරාපෙසි. හත්ථාචරියො බොධිසත්තං කතගන්ධපරිභණ්ඩං අලඞ්කතපටියත්තං හත්ථිසාලං නෙත්වා විචිත්‍රසාණියා පරික්ඛිපාපෙත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා නානග්ගරසභොජනං ආදාය ගන්ත්වා බොධිසත්තස්ස දාපෙසි. සො ''මාතරං විනා ගොචරං න ගණ්හිස්සාමී''ති පිණ්ඩං න ගණ්හි. යාචිතොපි අග්ගහෙත්වා –

''සා නූනසා කපණිකා, අන්ධා අපරිණායිකා;
ඛාණුං පාදෙන ඝට්ටෙති, ගිරිං චණ්ඩොරණං පතී''ති. –

ආහ. තං සුත්වා රාජා –

''කා නු තෙ සා මහානාග, අන්ධා අපරිණායිකා;
ඛාණුං පාදෙන ඝට්ටෙති, ගිරිං චණ්ඩොරණං පතී''ති. – පුච්ඡිත්වා –

''මාතා මෙ සා මහාරාජ, අන්ධා අපරිණායිකා;
ඛාණුං පාදෙන ඝට්ටෙති, ගිරිං චණ්ඩොරණං පතී''ති. –

වුත්තෙ අජ්ජ සත්තමො දිවසො ''මාතා මෙ ගොචරං න ලභිත්ථා''ති වදතො ඉමස්ස ගොචරං අගණ්හන්තස්ස. තස්මා –

''මුඤ්චථෙතං මහානාගං, යොයං භරති මාතරං;
සමෙතු මාතරා නාගො, සහ සබ්බෙහි ඤාතිභී''ති. – වත්වා මුඤ්චාපෙසි –

''මුත්තො ච බන්ධනා නාගො, මුත්තදාමාය කුඤ්ජරො;

මුහුත්තං අස්සාසයිත්වා, අගමා යෙන පබ්බතො''ති.

තත්ථ **කපණිකාති** වරාකා. **ඛාණුං පාදෙන ඝට්ටෙතීති** අන්ධතාය පුත්තවියොගදුක්ඛෙන ච පරිදෙවමානා තත්ථ තත්ථ රුක්ඛකළිඞ්ගරෙ පාදෙන ඝට්ටෙති. **චණ්ඩොරණං පතීති** චණ්ඩොරණපබ්බතාභිමුඛී, තස්මිං පබ්බතපාදෙ පරිබ්භමමානාති අත්ථො. **අගමා යෙන පබ්බතොති** සො හත්ථිනාගො බන්ධනා මුත්තො ථොකං විස්සමිත්වා රඤ්ඤො දසරාජධම්මගාථාහි ධම්මං දෙසෙත්වා ''අප්පමත්තො හොහි, මහාරාජා''ති ඔවාදං දත්වා මහාජනෙන ගන්ධමාලාදීහි පූජියමානො නගරා නික්ඛමිත්වා තදහෙව මාතරා සමාගන්ත්වා සබ්බං පවත්තිං ආචික්ඛි. සා තුට්ඨමානසා –

''චිරං ජීවතු සො රාජා, කාසීනං රට්ඨවඩ්ඪනො;
යො මෙ පුත්තං පමොචෙසි, සදා වුද්ධාපචායික''න්ති. (ජා. 1.11.12)
–

රඤ්ඤො අනුමොදනං අකාසි. රාජා බොධිසත්තස්ස ගුණෙ පසීදිත්වා නළිනියා අවිදූරෙ ගාමං මාපෙත්වා බොධිසත්තස්ස මාතු චස්ස නිබද්ධං වත්තං පට්ඨපෙසි. අපරභාගෙ බොධිසත්තො මාතරි මතාය තස්සා සරීරපරිහාරං කත්වා කුරණ්ඩකඅස්සමපදං නාම ගතො. තස්මිං පන ඨානෙ හිමවන්තතො ඔතරිත්වා පඤ්චසතා ඉසයො වසිංසු. තං වත්තං තෙසං දත්වා රාජා බොධිසත්තස්ස සමානරූපං සිලාපටිමං කාරෙත්වා මහාසක්කාරං පවත්තෙසි. ජම්බුදීපවාසිනො අනුසංවච්ඡරං සන්නිපතිත්වා හත්ථිමහං නාම කරිංසු.

තදා රාජා ආනන්දො අහොසි, හත්ථිනී මහාමායා, වනචරකො දෙවදත්තො, මාතුපොසකහත්ථිනාගො ලොකනාථො.

ඉධාපි දානපාරමිආදයො යථාරහං නිද්ධාරෙතබ්බා. සීලපාරමී පන අතිසයවතීති සා එව දෙසනං ආරුළ්හා. තථා තිරච්ඡානයොනියං උප්පන්නොපි බ්‍රහ්මපුබ්බදෙවපුබ්බාචරියආහුනෙය්‍යාදිභාවෙන සබ්බඤ්ඤුබුද්ධෙනපි පසත්ථභාවානුරූපං මාතුයා ගරුචිත්තං උපට්ඨපෙත්වා ''මාතා නාමෙසා පුත්තස්ස බහූපකාරා, තස්මා මාතුපට්ඨානං නාම පණ්ඩිතෙන පඤ්ඤත්ත''න්ති මනසි කත්වා අනෙකෙසං හත්ථිසහස්සානං ඉස්සරාධිපති මහානුභාවො යූථපති හුත්වා තෙහි අනුවත්තියමානො එකකවිහාරෙ අන්තරායං අගණෙත්වා යූථං පහාය එකකො හුත්වා උපකාරිඛෙත්තං පූජෙස්සාමීති මාතුපොසනං, මග්ගමූළ්හපුරිසං දිස්වා අනුකම්පාය තං ගහෙත්වා මනුස්සගොචරසම්පාපනං, තෙන ච කතාපරාධසහනං, හත්ථාචරියප්පමුඛානං අත්තානං බන්ධිතුං ආගතපුරිසානං සමත්ථොපි සමානො සන්තාසනමත්තෙනපි තෙසං පීළනා භවිස්සති, මය්හඤ්ච සීලස්ස ඛණ්ඩාදිභාවොති තථා අකත්වා සුදන්තෙන ඔපවය්හො විය සුඛෙනෙව ගහණූපගමනං, මාතරං විනා න කිඤ්චි අජ්ඣොහරිස්සාමීති

සත්තාහම්පි අනාහාරතා, ඉමිනාපාහං බන්ධාපිතොති චිත්තං අනුප්පාදෙත්වා රාජානං මෙත්තාය ඵරණං, තස්ස ච නානානයෙහි ධම්මදෙසනාති එවමාදයො ඉධ මහාපුරිසස්ස ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බා. තෙන වුත්තං – ‘‘එවං අච්ඡරියා එතෙ, අබ්භුතා ච මහෙසිනො…පෙ…. ධම්මස්ස අනුධම්මතො’’ති.

මාතුපොසකචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. භූරිදත්තචරියාවණ්ණනා

11. දුතියෙ **භූරිදත්තොති** භූරිසමදත්තො. දත්තොති හි තදා බොධිසත්තස්ස මාතාපිතූහි කතං නාමං. යස්මා පනෙසො නාගභවනෙ විරූපක්ඛමහාරාජභවනෙ තාවතිංසභවනෙ ච උප්පන්නෙ පඤ්හෙ සම්මදෙව විනිච්ඡිනාති, එකදිවසඤ්ච විරූපක්ඛමහාරාජෙ නාගපරිසාය සද්ධිං තිදසපුරං ගන්ත්වා සක්කං පරිවාරෙත්වා නිසින්නෙ දෙවානමන්තරෙ පඤ්හො සමුට්ඨාසි. තං කොචි කථෙතුං නාසක්ඛි. සක්කෙන පන අනුඤ්ඤාතො පල්ලඞ්කවරගතො හුත්වා මහාසත්තොව කථෙසි. අථ නං දෙවරාජා දිබ්බගන්ධපුප්ඵෙහි පූජෙත්වා ‘‘දත්ත, ත්වං පථවිසමාය විපුලාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතො ඉතො පට්ඨාය භූරිදත්තො නාමා’’ති ආහ. භූරීති හි පථවියා නාමං, තස්මා භූරිසමතාය භූතෙ අත්ථෙ රමතීති ච භූරිසඞ්ඛාතාය මහතියා පඤ්ඤාය සමන්නාගතත්තා මහාසත්තො ‘‘භූරිදත්තො’’ති පඤ්ඤායිත්ථ. මහතියා පන නාගිද්ධියා සමන්නාගතත්තා **මහිද්ධිකො** චාති.

අතීතෙ හි ඉමස්මිංයෙව කප්පෙ බාරාණසිරඤ්ඤො පුත්තො පිතරා රට්ඨතො පබ්බාජිතො වනෙ වසන්තො අඤ්ඤතරාය නාගමාණවිකාය සංවාසං කප්පෙසි. තෙසං සංවාසමන්වාය ද්වෙ දාරකා ජායිංසු – පුත්තො ච ධීතා ච. පුත්තස්ස ‘‘සාගරබ්‍රහ්මදත්තො’’ති නාමං කරිංසු ධීතාය ‘‘සමුද්දජා’’ති. සො අපරභාගෙ පිතු අච්චයෙන බාරාණසිං ගන්ත්වා රජ්ජං කාරෙසි. අථ ධතරට්ඨො නාම නාගරාජා පඤ්චයොජනසතිකෙ නාගභවනෙ නාගරජ්ජං කාරෙන්තො තං අභූතවාදිකෙන චිත්තචූළෙන නාම කච්ඡපෙන ‘‘බාරාණසිරාජා අත්තනො ධීතරං තුය්හං දාතුකාමො, සා බො පන රාජධීතා සමුද්දජා නාම අභිරූපා දස්සනීයා පාසාදිකා චා’’ති කථිතං සුත්වා ධතරට්ඨො චත්තාරො නාගමාණවකෙ පෙසෙත්වා තං දාතුං අනිච්ඡන්තං නාගවිභිංසිකාය භිංසාපෙත්වා ‘‘දම්මී’’ති වුත්තෙ මහන්තං පණ්ණාකාරං පෙසෙත්වා මහතියා නාගිද්ධියා මහන්තෙන පරිවාරෙන තස්ස ධීතරං නාගභවනං නෙත්වා අග්ගමහෙසිට්ඨානෙ ඨපෙසි.

සා අපරභාගෙ ධතරට්ඨං පටිච්ච සුදස්සනො, දත්තො, සුභොගො, අරිට්ඨොති චත්තාරො පුත්තෙ පටිලභි. තෙසු දත්තො බොධිසත්තො, සො පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව සක්කෙන තුට්ඨචිත්තෙන ‘‘භූරිදත්තො’’ති ගහිතනාමත්තා ‘‘භූරිදත්තො’’ත්වෙව පඤ්ඤායිත්ථ. අථ නෙසං පිතා යොජනසතිකං යොජනසතිකං රජ්ජං භාජෙත්වා අදාසි. මහන්තො යසො

අහොසි. සොළසසොළසනාගකඤ්ඤාසහස්සානි පරිවාරයිංසු. පිතුපි එකයොජනසතමෙව රජ්ජං අහොසි. තයො පුත්තා මාසෙ මාසෙ මාතාපිතරො පස්සිතුං ආගච්ඡන්ති, බොධිසත්තො පන අන්වද්ධමාසං ආගච්ඡති.

සො එකදිවසං විරූපක්ඛමහාරාජෙන සද්ධිං සක්කස්ස උපට්ඨානං ගතො වෙජයන්තපාසාදං සුධම්මදෙවසභං පාරිච්ඡත්තකකොවිළාරං පණ්ඩුකම්බලසිලාසනං දෙවච්ඡරාපරිවාරං අතිමනොහරං සක්කසම්පත්තිං දිස්වා ‘‘එත්තකමත්තම්පි නාගත්තභාවෙ ඨිතස්ස දුල්ලභං, කුතො සම්මාසම්බොධී’’ති නාගත්තභාවං ජිගුච්ඡිත්වා ‘‘නාගභවනං ගන්ත්වා උපොසථවාසං වසිත්වා සීලමෙව පග්ගණ්හිස්සාමි, තං බොධිපරිපාචනං හොති, ඉමස්මිං දෙවලොකෙ උප්පත්තිකාරණං භවිස්සතී’’ති චින්තෙත්වා නාගභවනං ගන්ත්වා මාතාපිතරො ආහ – ‘‘අම්මතාතා, අහං උපොසථකම්මං කරිස්සාමී’’ති. තෙහි ‘‘ඉධෙව උපොසථං උපවසාහි, බහිගතානං නාගානං මහන්තං භය’’න්ති වුත්තෙ එකවාරං තථා කත්වා නාගකඤ්ඤාහි උපද්දුතො පුනවාරෙ මාතාපිතූනං අනාරොචෙත්වා අත්තනො භරියං ආමන්තෙත්වා ‘‘භද්දෙ, අහං මනුස්සලොකං ගන්ත්වා යමුනාතීරෙ මහානිග්‍රොධරුක්ඛො අත්ථි තස්ස අවිදූරෙ වම්මිකමත්ථකෙ භොගෙ ආභුජිත්වා චතුරඞ්ගසමන්නාගතං උපොසථං අධිට්ඨාය නිපජ්ජිත්වා ‘‘උපොසථකම්මං කරිස්සාමී’’ති නාගභවනතො නික්ඛමිත්වා තථා කරොති. තෙන වුත්තං **‘‘විරූපක්ඛෙන මහාරඤ්ඤා, දෙවලොකමගඤ්ඡහ’’**න්තිආදි.

තත්ථ **විරූපක්ඛෙන මහාරඤ්ඤාති** විරූපක්ඛෙන නාම නාගාධිපතිමහාරාජෙන. **දෙවලොක**න්ති තාවතිංසදෙවලොකං. **අගඤ්ඡහ**න්ති අගඤ්ඡිං, උපසඞ්කමිං අහං.

12. **තත්ථාති** තස්මිං දෙවලොකෙ. **පස්සිං ත්වාහ**න්ති අද්දක්ඛිං අහං **තු**-සද්දො නිපාතමත්තො. **එකන්තං සුඛසමප්පිතෙති** එකන්තං අච්චන්තමෙව සුඛෙන සමඞ්ගීභූතෙ. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘සන්ති, භික්ඛවෙ, ඡ ඵස්සායතනිකා නාම සග්ගා. යාවඤ්චිදං, භික්ඛවෙ, න සුකරං අක්ඛානෙන පාපුණිතුං යාව සුඛා සග්ගා’’ති (ම. නි. 3.255) ච. **තංසග්ගගමනත්ථායාති** තස්මිං සග්ගස්මිං උප්පත්තිවසෙන ගමනත්ථාය. **සීලබ්බත**න්ති සීලසඞ්ඛාතං වතං. අථ වා **සීලබ්බත**න්ති උපොසථසීලඤ්චෙව ‘‘මම චම්මං චම්මත්ථිකා හරන්තූ’’තිආදිනා අත්තනො සරීරාවයවපරිච්චාගසමාදියනසඞ්ඛාතං වතඤ්ච.

13. **සරීරකිච්ච**න්ති මුඛධොවනාදිසරීරපටිජග්ගනං. **භුත්වා යාපනමත්තක**න්ති ඉන්ද්‍රියානි නිබ්බිසෙවනානි කාතුං සරීරට්ඨිතිමත්තකං ආහාරං ආහරිත්වා. **චතුරො අඞ්ගෙති** චත්තාරි අඞ්ගානි. **අධිට්ඨායාති** අධිට්ඨහිත්වා. **සෙමීති** සයාමි.

14. **ඡවියාති**ආදි තෙසං චතුන්නං අඞ්ගානං දස්සනං. තත්ථ ච ඡවිචම්මානං විස්සජ්ජනං එකං අඞ්ගං, සෙසානි එකෙකමෙව, මංසග්ගහණෙනෙව චෙත්ථ රුධිරම්පි සඞ්ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. **එතෙනාති** එතෙහි. **හරාතු සොති** යස්ස එතෙහි ඡවිආදීහි **කරණීයං** අත්ථි, තස්ස මයා දින්නමෙවෙතං. සබ්බං සො හරතූති අත්තනො අත්තභාවෙ අනපෙක්ඛපවාරණං පවාරෙති.

එවං මහාසත්තස්ස ඉමිනා නියාමෙනෙව අන්වද්ධමාසං උපොසථකම්මං කරොන්තස්ස දීඝො අද්ධා වීතිවත්තො. එවං ගච්ඡන්තෙ කාලෙ එකදිවසං අඤ්ඤතරො නෙසාදබ්‍රාහ්මණො සොමදත්තෙන නාම අත්තනො පුත්තෙන සහ තං ඨානං පත්වා අරුණුග්ගමනසමයෙ නාගකඤ්ඤාහි පරිවාරියමානං මහාසත්තං දිස්වා තස්ස සන්තිකං අගමාසි. තාවදෙව නාගකඤ්ඤායො පථවියං නිමුජ්ජිත්වා නාගභවනමෙව ගතා. බ්‍රාහ්මණො මහාසත්තං පුච්ඡි – ‘‘කො නු ඛො ත්වං, මාරිස, දෙවො වා යක්ඛො වා නාගො වා’’ති? බොධිසත්තො යථාභූතං අත්තානං ආවි කත්වා සචායං ඉතො ගච්ඡෙය්‍ය, ඉධ මෙ වාසං මහාජනස්ස පාකටං කරෙය්‍ය, තෙන මෙ උපොසථවාසස්ස අන්තරායොපි සියා. යංනූනාහං ඉතො ඉමං නාගභවනං නෙත්වා මහතියා සම්පත්තියා යොජෙය්‍යං. එවායං තත්ථෙව අභිරමිස්සති, තෙන මෙ උපොසථකම්මං අද්ධනියං සියාති. අථ නං ආහ – ‘‘බ්‍රාහ්මණ, මහන්තං තෙ යසං දස්සාමි, රමණීයං නාගභවනං, එහි තත්ථ ගච්ඡාමා’’ති. සාමි, පුත්තො මෙ අත්ථි, තස්මිං ආගච්ඡන්තෙ ආගමිස්සාමීති. ගච්ඡ, බ්‍රාහ්මණ, පුත්තං ආනෙහීති. බ්‍රාහ්මණො ගන්ත්වා පුත්තස්ස තමත්ථං ආරොචෙත්වා තං ආනෙසි. මහාසත්තො තෙ උභොපි ආදාය අත්තනො ආනුභාවෙන නාගභවනං ආනෙසි. තෙසං තත්ථ දිබ්බො අත්තභාවො පාතුභවි. අථ තෙසං මහාසත්තො දිබ්බසම්පත්තිං දත්වා චත්තාරි චත්තාරි නාගකඤ්ඤාසතානි අදාසි. තෙ මහතිං සම්පත්තිං අනුභවිංසු.

බොධිසත්තොපි අප්පමත්තො උපොසථකම්මං කරොති. අන්වද්ධමාසං මාතාපිතූනං උපට්ඨානං ගන්ත්වා ධම්මකථං කථෙත්වා තතො ච බ්‍රාහ්මණස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ආරොග්‍යං පුච්ඡිත්වා ‘‘යෙන තෙ අත්ථො, තං වදෙය්‍යාසී’’ති ආපුච්ඡිත්වා ‘‘අනුක්කණ්ඨමානො අභිරමා’’ති වත්වා සොමදත්තෙනපි සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා අත්තනො නිවෙසනං ගච්ඡති. බ්‍රාහ්මණො සංවච්ඡරං තත්ථ වසිත්වා මන්දපුඤ්ඤතාය උක්කණ්ඨිත්වා අනිච්ඡමානම්පි පුත්තං ගහෙත්වා බොධිසත්තං ආපුච්ඡිත්වා තෙන දීයමානං බහුං ධනං සබ්බකාමදදං මණිරතනම්පි අලක්ඛිකතාය අග්ගහෙත්වා ‘‘මනුස්සලොකං ගන්ත්වා පබ්බජිස්සාමී’’ති ආහ. මහාසත්තො නාගමාණවකෙ ආණාපෙත්වා තං සපුත්තකං මනුස්සලොකං පාපෙසි. තෙ උභොපි දිබ්බාභරණානි දිබ්බවත්ථානි ච ඔමුඤ්චිත්වා න්හායිතුං එකං පොක්ඛරණිං ඔතරිංසු, තස්මිං ඛණෙ තානි අන්තරධායිත්වා නාගභවනමෙව අගමංසු. අථ පඨමනිවත්ථකාසාවපිලොතිකාව සරීරෙ පටිමුඤ්චි,

ධනුසරසත්තියො ගහෙත්වා අරඤ්ඤං ගන්ත්වා මිගෙ වධිත්වා පුරිමනියාමෙනෙව ජීවිකං කප්පෙසුං.

තෙන ච සමයෙන අඤ්ඤතරො තාපසො සුපණ්ණරාජතො ලද්ධං අලම්පායනමන්තං තස්ස අනුච්ඡවිකානි ඔසධානි මන්තූපචාරඤ්ච අත්තානං උපට්ඨහන්තස්ස අඤ්ඤතරස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අදාසි. සො ‘‘ලද්ධො මෙ ජීවිකූපායො’’ති කතිපාහං වසිත්වා තාපසං ආපුච්ඡිත්වා පක්කමන්තො අනුපුබ්බෙන යමුනාතීරං පත්වා තං මන්තං සජ්ඣායන්තො මහාමග්ගෙන ගච්ඡති. තදා බොධිසත්තස්ස භවනතො තස්ස පරිවාරිකා නාගමාණවිකා තං සබ්බකාමදදං මණිරතනං ආදාය යමුනාතීරෙ වාලුකාරාසිමත්ථකෙ ඨපෙත්වා තස්සොභාසෙන රත්තියං කීළිත්වා අරුණුග්ගමනෙ තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස මන්තසද්දං සුත්වා ‘‘සුපණ්ණො’’ති සඤ්ඤාය භයතජ්ජිතා මණිරතනං අග්ගහෙත්වා පථවියං නිමුජ්ජිත්වා නාගභවනං අගමංසු.

බ්‍රාහ්මණො තං මණිරතනං ආදාය පායාසි. තස්මිං ඛණෙ සො නෙසාදබ්‍රාහ්මණො පුත්තෙන සද්ධිං මිගවධාය අරඤ්ඤං ගච්ඡන්තො තස්ස හත්ථෙ තං මණිරතනං දිස්වා ‘‘ඉදං භූරිදත්තස්ස සබ්බකාමදදං මණිරතන’’න්ති සඤ්ජානිත්වා තං ගණ්හිතුකාමො තෙන සද්ධිං අල්ලාපසල්ලාපං කත්වා මන්තවාදිභාවං ජානිත්වා එවමාහ – ‘‘සචෙ මෙ ත්වං ඉමං මණිරතනං දස්සසි, එවාහං තෙ මහානුභාවං නාගං දස්සෙස්සාමි, යං ත්වං ගහෙත්වා ගාමනිගමරාජධානියො චරන්තො බහුධනං ලච්ඡසී’’ති. ‘‘තෙන හි දස්සෙත්වා ගණ්හාහී’’ති වුත්තෙ තං ආදාය බොධිසත්තං උපොසථකරණට්ඨානෙ වම්මිකමත්ථකෙ භොගෙ ආභුජිත්වා නිපන්නං අවිදූරෙ ඨිතො හත්ථං පසාරෙත්වා දස්සෙසි.

මහාසත්තො තං නෙසාදං දිස්වා ‘‘අයං උපොසථස්ස මෙ අන්තරායං කරෙය්‍යාති නාගභවනං නෙත්වා මහාසම්පත්තියං පතිට්ඨාපිතොපි න ඉච්ඡි. තතො අපක්කමිත්වා සයං ගන්තුකාමො මයා දීයමානම්පි මණිරතනං ගණ්හිතුං න ඉච්ඡි. ඉදානි පන අහිගුණ්ඩිකං ගහෙත්වා ආගච්ඡති. සචාහං ඉමස්ස මිත්තදුබ්භිනො කුජ්ඣෙය්‍යං, සීලං මෙ ඛණ්ඩං භවිස්සති. මයා ඛො පන පඨමංයෙව චතුරඞ්ගසමන්නාගතො උපොසථො අධිට්ඨිතො, සො යථාධිට්ඨිතොව හොතු. අලම්පායනො මං ඡින්දතු වා මා වා, නෙවස්ස කුජ්ඣිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා අක්ඛීනි නිම්මීලෙත්වා අධිට්ඨානපාරමිං පුරෙචාරිකං කත්වා භොගන්තරෙ සීසං පක්ඛිපිත්වා නිච්චලොව හුත්වා නිපජ්ජි. නෙසාදබ්‍රාහ්මණොපි ‘‘භො අලම්පායන, ඉමං නාගං ගණ්හ, මණිං මෙ දෙහී’’ති ආහ. අලම්පායනො නාගං දිස්වා තුට්ඨො මණිං කිස්මිඤ්චි අගණෙත්වා ‘‘ගණ්හ, බ්‍රාහ්මණා’’ති හත්ථෙ ඛිපි. සො තස්ස හත්ථතො භස්සිත්වා පථවියං පතිතමත්තොව පථවිං පවිසිත්වා නාගභවනමෙව ගතො. නෙසාදබ්‍රාහ්මණො මණිරතනතො භූරිදත්තෙන සද්ධිං මිත්තභාවතො ච පරිහායිත්වා නිප්පච්චයොව පක්කන්තො.

15. අලම්පායනොපි මහානුභාවෙහි ඔසධෙහි අත්තනො සරීරං මක්ඛෙත්වා ථොකං ඛාදිත්වා ඛෙළං අත්තනො කායස්මිං පරිභාවෙත්වා දිබ්බමන්තං ජප්පන්තො බොධිසත්තං උපසඞ්කමිත්වා නඞ්ගුට්ඨෙ ගහෙත්වා ආකඩ්ඪිත්වා සීසෙ දළ්හං ගණ්හන්තො මුඛමස්ස විවරිත්වා ඔසධං ඛාදිත්වා මුඛෙ සහඛෙළං ඔසිඤ්චි. සුචිජාතිකො මහාසත්තො සීලභෙදභයෙන අකුජ්ඣිත්වා අක්ඛීනි න උම්මීලෙසි. අථ නං ඔසධමන්තබලෙන නඞ්ගුට්ඨෙ ගහෙත්වා හෙට්ඨා සීසං කත්වා සඤ්චාලෙත්වා ගහිතගොචරං ඡඩ්ඩාපෙත්වා භූමියං දීඝසො නිපජ්ජාපෙත්වා මසූරකං මද්දන්තො විය හත්ථෙහි පරිමද්දි. අට්ඨීනි චුණ්ණියමානානි විය අහෙසුං.

පුන නඞ්ගුට්ඨෙ ගහෙත්වා දුස්සං පොථෙන්තො විය පොථෙසි. මහාසත්තො එවරූපං දුක්ඛං අනුභොන්තොපි නෙව කුජ්ඣිත්ථ. අඤ්ඤදත්ථු අත්තනො සීලමෙව ආවජ්ජෙසි. ඉති සො මහාසත්තං දුබ්බලං කත්වා වල්ලීහි පෙළං සජ්ජෙත්වා මහාසත්තං තත්ථ පක්ඛිපි. සරීරං පනස්ස මහන්තං තත්ථ න පවිසති. අථ නං පණ්හියා කොට්ටෙන්තො පවෙසෙත්වා පෙළං ආදාය එකං ගාමං ගන්ත්වා ගාමමජ්ඣෙ ඔතාරෙත්වා ''නාගස්ස නච්චං දට්ඨුකාමා ආගච්ඡන්තූ''ති සද්දමකාසි. සකලගාමවාසිනො සන්නිපතිංසු. තස්මිං ඛණෙ අලම්පායනො ''නික්ඛම මහානාගා''ති ආහ. මහාසත්තො චින්තෙසි – ''අජ්ජ මයා පරිසං තොසෙන්තෙන කීළිතුං වට්ටති, එවං අලම්පායනො බහුධනං ලභිත්වා තුට්ඨො මං විස්සජ්ජෙස්සති, යං යං එස මං කාරෙති, තං තං කරිස්සාමී''ති.

අථ නං සො පෙළතො නික්ඛමන්තං ''මහා හොහී''ති ආහ, සො මහා අහොසි. ''ඛුද්දකො වට්ටො විඵණො එකඵණො ද්විඵණො යාව සහස්සඵණො උච්චො නීචො දිස්සමානකායො අදිස්සමානකායො දිස්සමානඋපඩ්ඪකායො නීලො පීතො ලොහිතො ඔදාතො මඤ්ජිට්ඨො හොහි, ධූමං විස්සජ්ජෙහි, ජාලසිඛං උදකඤ්ච විස්සජ්ජෙහී''ති වුත්තෙ තෙන වුත්තං තං තං ආකාරං නිම්මිනිත්වා නච්චං දස්සෙසි. තං දිස්වා මනුස්සා අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතා බහුං හිරඤ්ඤසුවණ්ණවත්ථාලඞ්කාරාදිං අදංසු. ඉති තස්මිං ගාමෙ සතසහස්සමත්තං ලභි. සො කිඤ්චාපි මහාසත්තං ගණ්හන්තො ''සහස්සං ලභිත්වා තං විස්සජ්ජෙස්සාමී''ති ආහ. තං පන ධනං ලභිත්වා ''ගාමකෙපි තාව මයා එත්තකං ධනං ලද්ධං, නගරෙ කිර බහුධනං ලභිස්සාමී''ති ධනලොභෙන න මුඤ්චි.

සො තස්මිං ගාමෙ කුටුම්බං සණ්ඨපෙත්වා රතනමයං පෙළං කාරෙත්වා තත්ථ මහාසත්තං පක්ඛිපිත්වා සුඛයානකං ආරුය්හ මහන්තෙන පරිවාරෙන ගාමනිගමරාජධානීසු තං කීළාපෙත්වා බාරාණසිං පාපුණි, නාගරාජස්ස මධුලාජං දෙති, අබද්ධසත්තුඤ්ච දෙති. සො ගොචරං න ගණ්හි අවිස්සජ්ජනභයෙන. ගොචරං අගණ්හන්තම්පි ච නං චත්තාරො නගරද්වාරෙ ආදිං කත්වා තත්ථ තත්ථ මාසමත්තං කීළාපෙසි. තෙන වුත්තං **''සංසිතො අකතඤ්ඤුනා''**තිආදි.

තත්ථ **සංසිතොති** එසො නාගො අමුකස්ස නිග්‍රොධරුක්ඛස්ස සමීපෙ වම්මිකමත්ථකෙ සයිතොති එවං ඨානං දස්සෙත්වා කථිතො. **අකතඤ්ඤුනාති** අත්තනා කතං උපකාරං අජානන්තෙන මිත්තදුබ්භිනා නෙසාදබ්‍රාහ්මණෙනාති අධිප්පායො. **අලම්පායනොති** අලම්පායනවිජ්ජාපරිජප්පනෙන ‘‘අලම්පායනො’’ති එවං ලද්ධනාමො අහිතුණ්ඩිකබ්‍රාහ්මණො. **මමග්ගහීති** මං අග්ගහෙසි. **කීළෙති මං තහිං තහින්ති** තත්ථ තත්ථ ගාමනිගමරාජධානීසු අත්තනො ජීවිකත්ථං මං කීළාපෙති.

17. **තිණතොපි ලහුකො මමාති** අත්තනො ජීවිතපරිච්චාගො තිණසලාකපරිච්චාගතොපි ලහුකො හුත්වා මම උපට්ඨාතීති අත්ථො. **පථවීඋප්පතනං වියාති** සීලවීතික්කමො පන චතුනහුතාධිකද්වියොජනසතසහස්සබහලාය මහාපථවියා පරිවත්තනං විය තතොපි තං භාරියතරං හුත්වා මය්හං උපට්ඨාතීති දස්සෙති.

18. **නිරන්තරං ජාතිසතන්ති** මම ජාතීනං අනෙකසතම්පි අනෙකසතාසුපි ජාතීසු නිරන්තරමෙව සීලස්ස අවීතික්කමනහෙතු. **මම ජීවිතං චජෙය්‍යං** චජිතුං සක්කොමි. **නෙව සීලං පභින්දෙය්‍යන්ති** සීලං පන සමාදින්නං එකම්පි නෙව භින්දෙය්‍යං න විනාසෙය්‍යං. **චතුද්දීපාන හෙතූති** චක්කවත්තිරජ්ජසිරියාපි කාරණාති දස්සෙති.

19. ඉදානි යදත්ථං අත්තනො ජීවිතම්පි පරිච්චජිත්වා තදා සීලමෙව රක්ඛිතං, තාය ච සීලරක්ඛාය තථා අනත්ථකාරකෙසු නෙසාදඅලම්පායනබ්‍රාහ්මණෙසු චිත්තස්ස අඤ්ඤථත්තං න කතං, තං දස්සෙතුං **‘‘අපි චා’’**ති ඔසානගාථමාහ. තං හෙට්ඨා වුත්තත්ථමෙව.

එවං පන මහාසත්තෙ අහිතුණ්ඩිකහත්ථගතෙ තස්ස මාතා දුස්සුපිනං දිස්වා පුත්තඤ්ච තත්ථ අපස්සන්තී සොකාභිභූතා අහොසි. අථස්සා ජෙට්ඨපුත්තො සුදස්සනො තං පවත්තිං සුත්වා සුභොගං ‘‘හිමවන්තං ගන්ත්වා පඤ්චසු මහානදීසු සත්තසු මහාසරෙසු භූරිදත්තං උපධාරෙත්වා එහී’’ති පහිණි. කාණාරිට්ඨං ‘‘දෙවලොකං ගන්ත්වා සචෙ දෙවතාහි ධම්මං සොතුකාමාහි භූරිදත්තො තත්ථ නීතො, තතො නං ආනෙහී’’ති පහිණි. සයං පන ‘‘මනුස්සලොකෙ ගවෙසිස්සාමී’’ති තාපසවෙසෙන නාගභවනතො නික්ඛමි. අච්චිමුඛී නාමස්ස වෙමාතිකා භගිනී බොධිසත්තෙ අධිමත්තසිනෙහා තං අනුබන්ධි. තං මණ්ඩූකච්ඡාපිං කත්වා ජටන්තරෙ පක්ඛිපිත්වා මහාසත්තස්ස උපොසථකරණට්ඨානං ආදිං කත්වා සබ්බත්ථ ගවෙසන්තො අනුක්කමෙන බාරාණසිං පත්වා රාජද්වාරං අගමාසි. තදා අලම්පායනො රාජඞ්ගණෙ මහාජනස්ස මජ්ඣෙ රඤ්ඤො භූරිදත්තස්ස කීළං දස්සෙතුං පෙළං විවරිත්වා ‘‘එහි මහානාගා’’ති සඤ්ඤමදාසි.

මහාසත්තො සීසං නීහරිත්වා ඔලොකෙන්තො ජෙට්ඨභාතිකං දිස්වා පෙළතො නික්ඛම්ම තදභිමුඛො පායාසි. මහාජනො භීතො පටික්කමි. සො ගන්ත්වා තං අභිවාදෙත්වා නිවත්තිත්වා පෙළමෙව පාවිසි. අලම්පායනො ‘‘ඉමිනා අයං තාපසො දට්ඨො’’ති සඤ්ඤාය ‘‘මා භායි, මා භායී’’ති ආහ. සුදස්සනො ‘‘අයං නාගො මය්හං කිං කරිස්සති, මයා සදිසො අහිතුණ්ඩිකො නාම නත්ථී’’ති තෙන වාදප්පටිවාදං සමුට්ඨාපෙත්වා ‘‘ත්වං ඉමං නාගං ගහෙත්වා ගජ්ජසි, අහං තං ඉමාය මණ්ඩූකච්ඡාපියා ඉච්ඡන්තො නාසයිස්සාමී’’ති භගිනිං පක්කොසිත්වා හත්ථං පසාරෙසි. සා තස්ස සද්දං සුත්වා ජටන්තරෙ නිපන්නා තික්ඛත්තුං මණ්ඩූකවස්සිතං වස්සිත්වා නික්ඛමිත්වා අංසකූටෙ නිසීදිත්වා උප්පතිත්වා තස්ස හත්ථතලෙ තීණි විසබින්දූනි පාතෙත්වා පුන තස්ස ජටන්තරමෙව පාවිසි.

සුදස්සනො විසබින්දුං දස්සෙත්වා ‘‘ඉදං බින්දුං සචෙ පථවියං පාතෙස්සති, ඔසධිතිණවනප්පතයො සබ්බෙ නස්සිස්සන්ති. සචෙ ආකාසෙ ඛිපිස්සති, සත්තවස්සානි දෙවො න වස්සිස්සති. සචෙ උදකෙ පාතෙස්සති, යාවතා තත්ථ උදකජාතා පාණා සබ්බෙ මරෙය්‍යු’’න්ති වත්වා රාජානං සද්දහාපෙතුං තයො ආවාටෙ ඛණාපෙත්වා එකං නානාභෙසජ්ජානං පූරෙසි, දුතියං ගොමයස්ස, තතියං දිබ්බොසධානඤ්චෙව පූරෙත්වා මජ්ඣෙ ආවාටෙ විසබින්දුං පක්ඛිපි. තඞ්ඛණඤ්ඤෙව ධූමායිත්වා ජාලා උට්ඨහි. සා ගන්ත්වා ගොමයාවාටං ගණ්හි. තතොපි ජාලා උට්ඨාය දිබ්බොසධපුණ්ණං ගහෙත්වා දිබ්බොසධානි ඣාපෙත්වා නිබ්බායි. අලම්පායනං තත්ථ ආවාටස්ස අවිදූරෙ ඨිතං උසුමා ඵරිත්වා සරීරච්ඡවිං උප්පාටෙත්වා ගතා. සෙතකුට්ඨී අහොසි. සො භයතජ්ජිතො ‘‘නාගරාජානං විස්සජ්ජෙමී’’ති තික්ඛත්තුං වාචං නිච්ඡාරෙසි. තං සුත්වා බොධිසත්තො රතනපෙළාය නික්ඛමිත්වා සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතං අත්තභාවං මාපෙත්වා දෙවලීළාය ඨිතො. සුදස්සනො ච අච්චිමුඛී ච තථෙව අට්ඨංසු.

තතො සුදස්සනො අත්තනො භාගිනෙය්‍යභාවං රඤ්ඤො ආරොචෙසි. තං සුත්වා රාජා තෙ ආලිඞ්ගිත්වා සීසෙ චුම්බිත්වා අන්තෙපුරං නෙත්වා මහන්තං සක්කාරසම්මානං කත්වා භූරිදත්තෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං කරොන්තො ‘‘තාත, එවං මහානුභාවං තං අලම්පායනො කථං ගණ්හී’’ති පුච්ඡි. සො සබ්බං විත්ථාරෙන කථෙත්වා ‘‘මහාරාජ, රඤ්ඤා නාම ඉමිනා නියාමෙන රජ්ජං කාරෙතුං වට්ටතී’’ති මාතුලස්ස ධම්මං දෙසෙසි. අථ සුදස්සනො ‘‘මාතුල, මම මාතා භූරිදත්තං අපස්සන්තී කිලමති, න සක්කා අම්හෙහි ඉධ පපඤ්චං කාතු’’න්ති මාතුලං ආපුච්ඡිත්වා භූරිදත්තඅච්චිමුඛීහි සද්ධිං නාගභවනමෙව ගතො.

අථ තත්ථ මහාපුරිසො ගිලානසෙය්‍යාය නිපන්නො ගිලානපුච්ඡනත්ථං ආගතාය මහතියා නාගපරිසාය වෙදෙ ච යඤ්ඤෙ ච බ්‍රාහ්මණෙ ච සම්භාවෙත්වා කාණාරිට්ඨෙ කථෙන්තෙ තං වාදං භින්දිත්වා නානානයෙහි ධම්මං දෙසෙත්වා සීලසම්පදාය දිට්ඨිසම්පදාය ච පතිට්ඨාපෙත්වා යාවජීවං

සීලානි රක්ඛිත්වා උපොසථකම්මං කත්වා ආයුපරියොසානෙ සග්ගපුරං පූරෙසි.

තදා මාතාපිතරො මහාරාජකුලානි අහෙසුං. නෙසාදබ්‍රාහ්මණො දෙවදත්තො, සොමදත්තො ආනන්දො, අච්චිමුඛී උප්පලවණ්ණා, සුදස්සනො සාරිපුත්තො, සුභොගො මහාමොග්ගල්ලානො, කාණාරිට්ඨො සුනක්ඛත්තො, භූරිදත්තො ලොකනාථො.

තස්ස ඉධාපි සෙසපාරමියො හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව නිද්ධාරෙතබ්බා. ඉධාපි යොජනසතිකෙ අත්තනො නාගභවනට්ඨානෙ සොළසහි නාගකඤ්ඤාසහස්සෙහි චිත්තරූපං විය පරිචාරියමානො දෙවලොකසම්පත්තිසදිසෙ නාගලොකිස්සරියෙ ඨිතොපි ඉස්සරියමදං අකත්වා අන්වද්ධමාසං මාතාපිතුඋපට්ඨානං, කුලෙ ජෙට්ඨාපචායනං, සකලාය නාගපරිසාය චාතුමහාරාජිකපරිසාය තාවතිංසපරිසාය ච සමුට්ඨිතපඤ්හානං තංතංපරිසමජ්ඣෙ කුමුදනාලකලාපං විය සුනිසිතසත්ථෙන අත්තනො පඤ්ඤාසත්ථෙන තාවදෙව පච්ඡින්දිත්වා තෙසං චිත්තානුකූලධම්මදෙසනා, වුත්තප්පකාරං භොගසම්පත්තිං පහාය අත්තනො සරීරජීවිතනිරපෙක්ඛං චතුරඞ්ගසමන්නාගතං උපොසථාධිට්ඨානං, තත්ථ ච පටිඤ්ඤාය විසංවාදනභයෙන අභිතුණ්ඩිකහත්ථගමනං, තස්මිඤ්ච මුඛෙ විසමිස්සඛෙළපාතනං නඞ්ගුට්ඨෙ ගහෙත්වා ආවිඤ්ඡනං කඩ්ඪනං භූමියං සංසනං මද්දනං පොථනන්ති එවමාදිං නානප්පකාරවිප්පකාරං කරොන්තෙපි එවරූපං මහාදුක්ඛං අනුභවතොපි කුජ්ඣිත්වා ඔලොකනමත්තෙන තං ඡාරිකං කාතුං සමත්ථස්සාපි සීලපාරමිං ආවජ්ජිත්වා සීලඛණ්ඩනභයෙන ඊසකම්පි චිත්තස්ස විකාරාභාවො, ධනං ලභාපෙමීති වා තස්ස චිත්තානුවත්තනං, සුභොගෙන පුනානීතස්ස අකතඤ්ඤුනො මිත්තදුබ්භිස්ස නෙසාදබ්‍රාහ්මණස්ස සීලං අනධිට්ඨහිත්වාපි අකුජ්ඣනං, කාණාරිට්ඨෙන කථිතං මිච්ඡාවාදං භින්දිත්වා අනෙකපරියායෙන ධම්මං භාසිත්වා නාගපරිසාය සීලෙසු සම්මාදිට්ඨියඤ්ච පතිට්ඨාපනන්ති එවමාදයො බොධිසත්තස්ස ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බා. තෙනෙතං වුච්චති – ‘‘එවං අච්ඡරියා හෙතෙ…පෙ…. ධම්මස්ස අනුධම්මතො’’ති.

භූරිදත්තචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. චම්පෙය්‍යනාගචරියාවණ්ණනා

20. තතියෙ **චම්පෙය්‍යකොති** අඞ්ගමගධරට්ඨානං අන්තරෙ චම්පා නාම නදී, තස්සා හෙට්ඨා නාගභවනම්පි අවිදූරභවත්තා චම්පා නාම, තත්ථ ජාතො නාගරාජා චම්පෙය්‍යකො. **තදාපි ධම්මිකො ආසින්ති** තස්මිං චම්පෙය්‍යනාගරාජකාලෙපි අහං ධම්මචාරී අහොසිං.

බොධිසත්තො හි තදා චම්පානාගභවනෙ නිබ්බත්තිත්වා චම්පෙය්‍යො නාම නාගරාජා අහොසි, මහිද්ධිකො මහානුභාවො. සො තත්ථ නාගරජ්ජං

කාරෙන්තො දෙවරාජභොගසම්පත්තිසදිසඉස්සරියසම්පත්තිං අනුභවන්තො පාරමිපූරණස්ස අනොකාසභාවතො ‘‘කිං මෙ ඉමාය තිරච්ඡානයොනියා, උපොසථවාසං වසිත්වා ඉතො මුච්චිත්වා සම්මදෙව පාරමියො පූරෙස්සාමී’’ති තතො පට්ඨාය අත්තනො පාසාදෙයෙව උපොසථකම්මං කරොති. අලඞ්කතනාගමාණවිකා තස්ස සන්තිකං ආගච්ඡන්ති. සො ‘‘ඉධ මෙ සීලස්ස අන්තරායො භවිස්සතී’’ති පාසාදතො නික්ඛමිත්වා උය්‍යානෙ නිසීදති. තත්‍රාපි තා ආගච්ඡන්ති. සො චින්තෙසි – ‘‘ඉධ මෙ සීලස්ස සංකිලෙසො භවිස්සති, ඉතො නාගභවනතො නික්ඛමිත්වා මනුස්සලොකං ගන්ත්වා උපොසථවාසං වසිස්සාමී’’ති. සො තතො පට්ඨාය උපොසථදිවසෙසු නාගභවනා නික්ඛමිත්වා එකස්ස පච්චන්තගාමස්ස අවිදූරෙ මග්ගසමීපෙ වම්මිකමත්ථකෙ ‘‘මම චම්මාදීහි අත්ථිකා චම්මාදීනි ගණ්හන්තු, කීළාසප්පං වා කාතුකාමා කීළාසප්පං කරොන්තූ’’ති සරීරං දානමුඛෙ විස්සජ්ජෙත්වා භොගෙ ආභුජිත්වා නිපන්නො උපොසථවාසං වසති චාතුද්දසියං පඤ්චදසියඤ්ච, පාටිපදෙ නාගභවනං ගච්ඡති. තස්සෙවං උපොසථං කරොන්තස්ස දීඝො අද්ධා වීතිවත්තො.

අථ බොධිසත්තො සුමනාය නාම අත්තනො අග්ගමහෙසියා ‘‘දෙව, ත්වං මනුස්සලොකං ගන්ත්වා උපොසථං උපවසසි, සො ච සාසඞ්කො සප්පටිභයො’’ති වුත්තො මඞ්ගලපොක්ඛරණීතීරෙ ඨත්වා ‘‘සචෙ මං, භද්දෙ, කොචි පහරිත්වා කිලමෙස්සති, ඉමිස්සා පොක්ඛරණියා උදකං ආවිලං භවිස්සති. සචෙ සුපණ්ණො ගණ්හිස්සති, උදකං පක්කුථිස්සති. සචෙ අහිතුණ්ඩිකො ගණ්හිස්සති, උදකං ලොහිතවණ්ණං භවිස්සතී’’ති තීණි නිමිත්තානි තස්සා ආචික්ඛිත්වා චාතුද්දසීඋපොසථං අධිට්ඨාය නාගභවනා නික්ඛමිත්වා තත්ථ ගන්ත්වා වම්මිකමත්ථකෙ නිපජ්ජි සරීරසොභාය වම්මිකං සොභයමානො. සරීරඤ්හිස්ස රජතදාමං විය සෙතං අහොසි, මත්ථකො රත්තකම්බලගෙණ්ඩුකො විය, සරීරං නඞ්ගලසීසප්පමාණං **භූරිදත්තකාලෙ** (ජා. 2.22.784 ආදයො) පන ඌරුප්පමාණං, **සඞ්ඛපාලකාලෙ** (ජා. 2.17.143 ආදයො) එකදොණිකනාවප්පමාණං.

තදා එකො බාරාණසිමාණවො තක්කසිලං ගන්ත්වා අලම්පායනමන්තං උග්ගණ්හිත්වා තෙන මග්ගෙන අත්තනො ගාමං ගච්ඡන්තො මහාසත්තං දිස්වා ‘‘කිං මෙ තුච්ඡහත්ථෙන ගාමං ගන්තුං, ඉමං නාගං ගහෙත්වා ගාමනිගමරාජධානීසු කීළාපෙන්තො ධනං උප්පාදෙත්වාව ගමිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා දිබ්බොසධානි ගහෙත්වා දිබ්බමන්තං පරිවත්තෙත්වා තස්ස සන්තිකං අගමාසි. දිබ්බමන්තං සුතකාලතො පට්ඨාය මහාසත්තස්ස කණ්ණෙසු තත්තසලාකාපවෙසනකාලො විය අහොසි, මත්ථකෙ සිඛරෙන අභිමන්ථියමානො විය. සො ‘‘කො නු ඛො එසො’’ති භොගන්තරතො සීසං උක්ඛිපිත්වා ඔලොකෙන්තො අහිතුණ්ඩිකං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘මම විසං උග්ගතෙජං, සචාහං කුජ්ඣිත්වා නාසාවාතං විස්සජ්ජෙස්සාමි, එතස්ස සරීරං භුසමුට්ඨි විය විප්පකිරිස්සති, අථ මෙ සීලං ඛණ්ඩං භවිස්සති, න නං

ඔලොකෙස්සාමී''ති. සො අක්ඛීනි නිම්මීලෙත්වා සීසං භොගන්තරෙ ඨපෙසි. අහිතුණ්ඩිකබ්‍රාහ්මණො ඔසධං ඛාදිත්වා මන්තං පරිවත්තෙත්වා ඛෙළං මහාසත්තස්ස සරීරෙ ඔසිඤ්චි. ඔසධානඤ්ච මන්තස්ස ච ආනුභාවෙන ඛෙළෙන ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙ ඵොටානං උට්ඨානකාලො විය අහොසි.

අථ සො නඞ්ගුට්ඨෙ ගහෙත්වා ආකඩ්ඪිත්වා දීඝසො නිපජ්ජාපෙත්වා අජපදෙන දණ්ඩෙන උප්පීළෙත්වා දුබ්බලං කත්වා සීසං දළ්හං ගහෙත්වා නිප්පීළෙසි. මහාසත්තො මුඛං විවරි. අථස්ස මුඛෙ ඛෙළං ඔසිඤ්චිත්වා ඔසධමන්තබලෙන දන්තෙ භින්දි. මුඛං ලොහිතස්ස පූරි. මහාසත්තො අත්තනො සීලභෙදභයෙන එවරූපං දුක්ඛං අධිවාසෙන්තො අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා ඔලොකනමත්තම්පි නාකාසි. සොපි ''නාගරාජානං දුබ්බලං කරිස්සාමී''ති නඞ්ගුට්ඨතො පට්ඨාය අට්ඨීනි සංචුණ්ණයමානො විය සකලසරීරං මද්දිත්වා පට්ටකවෙඨනං නාම වෙඨෙසි, තන්තමජ්ජිතං නාම මජ්ජි, නඞ්ගුට්ඨෙ ගහෙත්වා දුස්සපොථනං නාම පොථෙසි. මහාසත්තස්ස සකලසරීරං ලොහිතමක්ඛිතං අහොසි, සො මහාවෙදනං අධිවාසෙසි.

අථස්ස දුබ්බලභාවං ඤත්වා වල්ලීහි පෙළං කරිත්වා තත්ථ නං පක්ඛිපිත්වා පච්චන්තගාමං නෙත්වා මහාජනස්ස මජ්ඣෙ කීළාපෙසි. නීලාදීසු වණ්ණෙසු වට්ටචතුරස්සාදීසු සණ්ඨානෙසු අණුංථූලාදීසු පමාණෙසු යං යං බ්‍රාහ්මණො ඉච්ඡති, මහාසත්තො තං තදෙව කත්වා නච්චති, ඵණසතම්පි ඵණසහස්සම්පි කරොතියෙව. මහාජනො පසීදිත්වා බහුධනමදාසි. එකදිවසමෙව කහාපණසහස්සඤ්චෙව සහස්සග්ඝනිකෙ ච පරික්ඛාරෙ ලභි. බ්‍රාහ්මණො ආදිතොව ''සහස්සං ලභිත්වා විස්සජ්ජෙස්සාමී''ති චින්තෙසි. තං පන ධනං ලභිත්වා ''පච්චන්තගාමෙයෙව තාව මෙ එත්තකං ධනං ලද්ධං, රාජරාජමහාමත්තානං දස්සිතෙ කීව බහුං ධනං ලභිස්සාමී''ති සකටඤ්ච සුඛයානකඤ්ච ගහෙත්වා සකටෙ පරික්ඛාරෙ ඨපෙත්වා සුඛයානකෙ නිසින්නො ''මහන්තෙන පරිවාරෙන මහාසත්තං ගාමනිගමරාජධානීසු කීළාපෙන්තො බාරාණසියං උග්ගසෙනරඤ්ඤො සන්තිකෙ කීළාපෙත්වා විස්සජ්ජෙස්සාමී''ති අගමාසි. සො මණ්ඩූකෙ මාරෙත්වා නාගරඤ්ඤො දෙති. නාගරාජා ''පුනප්පුනං මං නිස්සාය මාරෙස්සතී''ති න ඛාදති. අථස්ස මධුලාජෙ අදාසි. තෙපි ''සචාහං ගොචරං ගණ්හිස්සාමි, අන්තොපෙළායමෙව මරණං භවිස්සතී''ති න ඛාදති.

21. බ්‍රාහ්මණො මාසමත්තෙන බාරාණසිං පත්වා ද්වාරගාමකෙ තං කීළාපෙන්තො බහුධනං ලභි. රාජාපි නං පක්කොසාපෙත්වා ''අම්හාකම්පි කීළාපෙහී''ති ආහ. ''සාධු, දෙව, ස්වෙ පන්නරසෙ තුම්හාකං කීළාපෙස්සාමී''ති ආහ. රාජා ''ස්වෙ නාගරාජා රාජඞ්ගණෙ නච්චිස්සති, මහාජනො සන්නිපතිත්වා පස්සතූ''ති භෙරිං චරාපෙත්වා පුනදිවසෙ රාජඞ්ගණං අලඞ්කාරාපෙත්වා බ්‍රාහ්මණං පක්කොසාපෙසි. සො රතනපෙළාය මහාසත්තං නෙත්වා විචිත්තත්ථරෙ පෙළං ඨපෙත්වා නිසීදි. රාජාපි පාසාදා ඔරුය්හ මහාජනපරිවුතො රාජාසනෙ නිසීදි. බ්‍රාහ්මණො

මහාසත්තං නීහරිත්වා නච්චාපෙසි. මහාසත්තො තෙන චින්තිතචින්තිතාකාරං දස්සෙසි. මහාජනො සකභාවෙන සන්ධාරෙතුං න සක්කොති. චෙලුක්ඛෙපසහස්සානි පවත්තන්ති. බොධිසත්තස්ස උපරි රතනවස්සං වස්සි. තෙන වුත්තං **‘‘තදාපි මං ධම්මචාරි’’**න්තිආදි.

තත්ථ **තදාපීති** යදාහං චම්පෙය්‍යකො නාගරාජා හොමි, තදාපි. **ධම්මචාරින්ති** දසකුසලකම්මපථධම්මං එව චරති, න අණුමත්තම්පි අධම්මන්ති ධම්මචාරී. **උපවුට්ඨඋපොසථන්ති** අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතස්ස අරියුපොසථසීලස්ස රක්ඛණවසෙන උපවසිතඋපොසථං. **රාජද්වාරම්හි කීළතීති** බාරාණසියං උග්ගසෙනරඤ්ඤො ගෙහද්වාරෙ කීළාපෙති.

22. යං යං සො වණ්ණං චින්තයීති සො අහිතුණ්ඩිකබ්‍රාහ්මණො ‘‘යං යං නීලාදිවණ්ණං හොතූ’’ති චින්තෙසි. තෙන වුත්තං ‘‘නීලං ච පීතලොහිත’’න්ති. තත්ථ **නීලං වාති වා**-සද්දො අනියමත්ථො, ගාථාසුඛත්ථං රස්සං කත්වා වුත්තො, තෙන වාසද්දෙන වුත්තාවසිට්ඨං ඔදාතාදිවණ්ණවිසෙසඤ්චෙව වට්ටාදිසණ්ඨානවිසෙසඤ්ච අණුංථූලාදිපමාණවිසෙසඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. **තස්ස චිත්තානුවත්තන්තොති** තස්ස අහිතුණ්ඩිකස්ස චිත්තං අනුවත්තන්තො. **චින්තිතසන්නිභොති** තෙන චින්තිතචින්තිතාකාරෙන පෙක්ඛජනස්ස උපට්ඨහාමීති දස්සෙති.

23. න කෙවලඤ්ච තෙන චින්තිතාකාරදස්සනං එව මය්හං ආනුභාවො. අපි ච **ථලං කරෙය්‍යමුදකං, උදකම්පි ථලං කරෙති** ථලං මහාපථවිං ගහෙත්වා උදකං, උදකම්පි ගහෙත්වා පථවිං කාතුං සක්කුණෙය්‍යං එවං මහානුභාවො ච. **යදිහං තස්ස කුප්පෙය්‍යන්ති** තස්ස අහිතුණ්ඩිකස්ස අහං යදි කුජ්ඣෙය්‍යං. **ඛණෙන ඡාරිකං කරෙති** කොධුප්පාදක්ඛණෙ එව භස්මං කරෙය්‍යං.

24. එවං භගවා තදා අත්තනො උප්පජ්ජනකානත්ථපටිබාහනෙ සමත්ථතං දස්සෙත්වා ඉදානි යෙන අධිප්පායෙන තං පටිබාහනං න කතං, තං දස්සෙතුං **‘‘යදි චිත්තවසී හෙස්ස’’**න්තිආදිමාහ.

තස්සත්ථො – ‘‘අයං අහිතුණ්ඩිකො මං අතිවිය බාධති, න මෙ ආනුභාවං ජානාති, හන්දස්ස මෙ ආනුභාවං දස්සෙස්සාමී’’ති කුජ්ඣිත්වා ඔලොකනමත්තෙනාපි යදි චිත්තවසී අභවිස්සං, අථ සො භුසමුට්ඨි විය විප්පකිරිස්සති. අහං යථාසමාදින්නතො **පරිහායිස්සාමි සීලතො.** තථා ච සති **සීලෙන පරිහීනස්ස** ඛණ්ඩිතසීලස්ස ය්වායං මයා දීපඞ්කරදසබලස්ස පාදමූලතො පට්ඨාය අභිපත්ථිතො, **උත්තමත්ථො** බුද්ධභාවො සො **න සිජ්ඣති.**

25. කාමං භිජ්ජතුයං කායොති අයං චාතුමහාභූතිකො ඔදනකුම්මාසූපචයො අනිච්චුච්ඡාදනපරිමද්දනභෙදනවිද්ධංසනධම්මො කායො කිඤ්චාපි භිජ්ජතු විනස්සතු, **ඉධෙව** ඉමස්මිං එව ඨානෙ මහාවාතෙ

ඛිත්තභුසමුට්ඨි විය විප්පකිරියතු, **නෙව සීලං පභින්දෙය්‍යං, විකිරන්තෙ භුසං වියා**ති සීලං පන උත්තමත්ථසිද්ධියා හෙතුභූතං ඉමස්මිං කළෙවරෙ භුසමුට්ඨි විය විප්පකිරන්තෙපි නෙව භින්දෙය්‍යං, කායජීවිතෙසු නිරපෙක්ඛො හුත්වා සීලපාරමිංයෙව පූරෙමීති චින්තෙත්වා තං තාදිසං දුක්ඛං තදා අධිවාසෙසින්ති දස්සෙති.

අථ මහාසත්තස්ස පන අහිතුණ්ඩිකහත්ථගතස්ස මාසො පරිපූරි, එත්තකං කාලං නිරාහාරොව අහොසි. සුමනා ‘‘අතිචිරායති මෙ සාමිකො, කො නු බො පවත්ති’’ති පොක්ඛරණිං ඔලොකෙන්තී ලොහිතවණ්ණං උදකං දිස්වා ‘‘අහිතුණ්ඩිකෙන ගහිතො භවිස්සතී’’ති ඤත්වා නාගභවනා නික්ඛමිත්වා වම්මිකසන්තිකං ගන්ත්වා මහාසත්තස්ස ගහිතට්ඨානං කිලමිතට්ඨානඤ්ච දිස්වා රොදිත්වා කන්දිත්වා පච්චන්තගාමං ගන්ත්වා පුච්ඡිත්වා තං පවත්තිං සුත්වා බාරාණසිං ගන්ත්වා රාජද්වාරෙ ආකාසෙ රොදමානා අට්ඨාසි. මහාසත්තො නච්චන්තොව ආකාසං උල්ලොකෙන්තො තං දිස්වා ලජ්ජිතො පෙළං පවිසිත්වා නිපජ්ජි.

රාජා තස්ස පෙළං පවිට්ඨකාලෙ ‘‘කිං නු බො කාරණ’’න්ති ඉතො චිතො ච ඔලොකෙන්තො තං ආකාසෙ ඨිතං දිස්වා ‘‘කා නු ත්ව’’න්ති පුච්ඡිත්වා තස්සා නාගකඤ්ඤාභාවං සුත්වා ‘‘නිස්සංසයං බො නාගරාජා ඉමං දිස්වා ලජ්ජිතො පෙළං පවිට්ඨො, අයඤ්ච යථාදස්සිතො ඉද්ධානුභාවො නාගරාජස්සෙව, න අහිතුණ්ඩිකස්සා’’ති නිට්ඨං ගන්ත්වා ‘‘එවං මහානුභාවො අයං නාගරාජා, කථං නාම ඉමස්ස හත්ථං ගතො’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘අයං ධම්මචාරී සීලවා නාගරාජා, චාතුද්දසීපන්නරසීසු උපොසථං උපවසන්තො අත්තනො සරීරං දානමුඛෙ නියාතෙත්වා මහාමග්ගසමීපෙ වම්මිකමත්ථකෙ නිපජ්ජති, තත්ථායමෙතෙන ගහිතො, ඉමස්ස දෙවච්ඡරාපටිභාගා අනෙකසහස්සා ඉත්ථියො, දෙවලොකසම්පත්තිසදිසා නාගභවනසම්පත්ති, අයං මහිද්ධිකො මහානුභාවො සකලපථවිං පරිවත්තෙතුං සමත්ථො, කෙවලං ‘සීලං මෙ භිජ්ජිස්සතී’ති එවරූපං විප්පකාරං දුක්ඛඤ්ච අනුභොති’’ති ච සුත්වා සංවෙගප්පත්තො තාවදෙව තස්ස අහිතුණ්ඩිකස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස බහුං ධනං මහන්තඤ්ච යසං ඉස්සරියඤ්ච දත්වා – ‘‘හන්ද, භො, ඉමං නාගරාජානං විස්සජ්ජෙහී’’ති විස්සජ්ජාපෙසි.

මහාසත්තො නාගවණ්ණං අන්තරධාපෙත්වා මාණවකවණ්ණෙන දෙවකුමාරො විය අට්ඨාසි. සුමනාපි ආකාසතො ඔතරිත්වා තස්ස සන්තිකෙ අට්ඨාසි. නාගරාජා රඤ්ඤො අඤ්ජලිං කත්වා ‘‘එහි, මහාරාජ, මය්හං නිවෙසනං පස්සිතුං ආගච්ඡාහී’’ති යාචි. තෙනාහ භගවා –

‘‘මුත්තො චම්පෙය්‍යකො නාගො, රාජානං එතදබ්‍රවි;
‘නමො තෙ කාසිරාජත්ථු, නමො තෙ කාසිවඩ්ඪන;
අඤ්ජලිං තෙ පග්ගණ්හාමි, පස්සෙය්‍යං මෙ නිවෙසන’’න්ති.

අථ රාජා තස්ස නාගභවනගමනං අනුජානි. මහාසත්තො තං සපරිසං ගහෙත්වා නාගභවනං නෙත්වා අත්තනො ඉස්සරියසම්පත්තිං දස්සෙත්වා කතිපාහං තත්ථ වසාපෙත්වා හෙරිං චරාපෙසි – ‘‘සබ්බා රාජපරිසා යාවදිච්ඡකං හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිකං ධනං ගණ්හතූ’’ති. රඤ්ඤො ච අනෙකෙහි සකටසතෙහි ධනං පෙසෙසි. ‘‘මහාරාජ, රඤ්ඤා නාම දානං දාතබ්බං, සීලං රක්ඛිතබ්බං, ධම්මිකා රක්ඛාවරණගුත්ති සබ්බත්ථ සංවිදහිතබ්බා’’ති දසහි රාජධම්මකථාහි ඔවදිත්වා විස්සජ්ජෙසි. රාජා මහන්තෙන යසෙන නාගභවනා නික්ඛමිත්වා බාරාණසිමෙව ගතො. තතො පට්ඨාය කිර ජම්බුදීපතලෙ හිරඤ්ඤසුවණ්ණං ජාතං. මහාසත්තො සීලානි රක්ඛිත්වා අන්වද්ධමාසං උපොසථකම්මං කත්වා සපරිසො සග්ගපුරං පූරෙසි.

තදා අහිතුණ්ඩිකො දෙවදත්තො අහොසි, සුමනා රාහුලමාතා, උග්ගසෙනො සාරිපුත්තත්ථෙරො, චම්පෙය්‍යකො නාගරාජා ලොකනාථො.

තස්ස ඉධාපි යථාරහං සෙසපාරමියො නිද්ධාරෙතබ්බා. ඉධ බොධිසත්තස්ස අච්ඡරියානුභාවා හෙට්ඨා වුත්තනයා එවාති.

චම්පෙය්‍යනාගචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චූළබොධිචරියාවණ්ණනා

26. චතුත්ථෙ **චූළබොධීති** මහාබොධිපරිබ්බාජකත්තභාවං උපාදාය ඉධ ‘‘චූළබොධී’’ති සමඤ්ඤා ආරොපිතා, න පන ඉමස්මිං එව ජාතකෙ (ජා. 1.10.49 ආදයො) අත්තනො ජෙට්ඨභාතිකාදිනො මහාබොධිස්ස සම්භවතොති දට්ඨබ්බං. **සුසීලවාති** සුට්ඨු සීලවා, සම්පන්නසීලොති අත්ථො. **භවං දිස්වාන භයතොති** කාමාදිභවං භායිතබ්බභාවෙන පස්සිත්වා. **නෙක්ඛම්මන්ති** එත්ථ ච-සද්දස්ස ලොපො දට්ඨබ්බො, තෙන ‘‘දිස්වානා’’ති පදං ආකඞ්ඛීයති. ඉදං වුත්තං හොති – ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණං අපායදුක්ඛං අතීතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං, අනාගතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං, පච්චුප්පන්නෙ ආහාරපරියෙට්ඨිමූලකං දුක්ඛන්ති ඉමෙසං අට්ඨන්නං සංවෙගවත්ථූනං පච්චවෙක්ඛණෙන සබ්බම්පි කාමාදිභෙදං භවං සංසාරභයතො උපට්ඨහමානං දිස්වා නිබ්බානං තස්ස උපායභූතා සමථවිපස්සනා තදුපායභූතා ච පබ්බජ්ජාති ඉදං තිවිධම්පි නෙක්ඛම්මං අනුස්සවාදිසිද්ධෙන ඤාණචක්ඛුනා තප්පටිපක්ඛතො දිස්වා තාපසපබ්බජ්ජූපගමනෙන අනෙකාදීනවාකුලා ගහට්ඨභාවා අභිනික්ඛමිත්වා ගතොති.

27. **දුතියිකාති** පොරාණදුතියිකා, ගිහිකාලෙ පජාපතිභූතා. **කනකසන්නිභාති** කඤ්චනසන්නිභත්තචා. **වට්ටෙ අනපෙක්ඛාති** සංසාරෙ නිරාලයා. **නෙක්ඛම්මං අභිනික්ඛමීති** නෙක්ඛම්මත්ථාය ගෙහතො නික්ඛමි, පබ්බජීති අත්ථො.

28. ආලයන්ති සත්තා එතෙනාති ආලයො, තණ්හා, තදභාවෙන **නිරාලයා**. තතො එව ඤාතීසු තණ්හාබන්ධනස්ස ඡින්නත්තා **ඡින්නබන්ධූ**. එවං ගිහිබන්ධනාභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි පබ්බජිතානම්පි කෙසඤ්චි යං හොති බන්ධනං, තස්සාපි අභාවං දස්සෙතුං **''අනපෙක්ඛා කුලෙ ගණෙ''**ති වුත්තං. තත්ථ **කුලෙති** උපට්ඨාකකුලෙ. **ගණෙති** තාපසගණෙ, සෙසා බ්‍රහ්මචාරිනොති වුච්චන්ති. **උපාගමුන්ති** උභොපි මයං උපාගමිම්හා.

29. **තත්ථාති** බාරාණසිසාමන්තෙ. **නිපකාති** පඤ්ඤවන්තො. **නිරාකුලෙති** ජනසඤ්චාරරහිතත්තා ජනෙහි අනාකුලෙ, **අප්පසද්දෙති** මිගපක්ඛීනං උට්ඨාපනතො තෙසං වස්සිතසද්දෙනාපි විරහිතත්තා අප්පසද්දෙ. **රාජුය්‍යානෙ වසාමුභොති** බාරාණසිරඤ්ඤො උය්‍යානෙ මයං උභො ජනා තදා වසාම.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – අතීතෙ ඉමස්මිං එව භද්දකප්පෙ බොධිසත්තො බ්‍රහ්මලොකතො චවිත්වා අඤ්ඤතරස්මිං කාසිගාමෙ එකස්ස මහාවිභවස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්ස නාමග්ගහණසමයෙ ''බොධිකුමාරො''ති නාමං කරිංසු. වයප්පත්තකාලෙ පනස්ස තක්කසිලං ගන්ත්වා සබ්බසිප්පානි උග්ගණ්හිත්වා පච්චාගතස්ස අනිච්ඡමානකස්සෙව මාතාපිතරො සමජාතිකං කුලකුමාරිකං ආනෙසුං. සාපි බ්‍රහ්මලොකචුතාව උත්තමරූපධරා දෙවච්ඡරාපටිභාගා. තෙසං අනිච්ඡමානානං එව අඤ්ඤමඤ්ඤං ආවාහවිවාහං කරිංසු. උභින්නම්පි පන නෙසං කිලෙසසමුදාචාරො න භූතපුබ්බො, සාරාගවසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං ඔලොකනම්පි නාහොසි, කා පන කථා ඉතරසංසග්ගෙ. එවං පරිසුද්ධසීලා අහෙසුං.

අපරභාගෙ මහාසත්තො මාතාපිතූසු කාලංකතෙසු තෙසං සරීරකිච්චං කත්වා තං පක්කොසාපෙත්වා ''භද්දෙ, ත්වං ඉමං අසීතිකොටිධනං ගහෙත්වා සුඛෙන ජීවාහී''ති ආහ. ''ත්වං පන අය්‍යපුත්තා''ති? ''මය්හං ධනෙන කිච්චං නත්ථි, පබ්බජිස්සාමී''ති. ''කිං පන පබ්බජ්ජා ඉත්ථීනම්පි න වට්ටතී''ති? ''වට්ටති, භද්දෙ''ති. ''තෙන හි මය්හම්පි ධනෙන කිච්චං නත්ථි, අහම්පි පබ්බජිස්සාමී''ති. තෙ උභොපි සබ්බං විභවං පරිච්චජිත්වා මහාදානං දත්වා නික්ඛමිත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා පබ්බජිත්වා උඤ්ඡාචරියාය ඵලාඵලෙහි යාපෙන්තා පබ්බජ්ජාසුඛෙනෙව දස සංවච්ඡරානි වසිත්වා ලොණම්බිලසෙවනත්ථාය ජනපදචාරිකං චරන්තා අනුපුබ්බෙන බාරාණසිං පත්වා රාජුය්‍යානෙ වසිංසු. තෙන වුත්තං ''රාජුය්‍යානෙ වසාමුභො''ති.

30. අථෙකදිවසං රාජා උය්‍යානකීළං ගතො. උය්‍යානස්ස එකපස්සෙ පබ්බජ්ජාසුඛෙන වීතිනාමෙන්තානං තෙසං සමීපට්ඨානං ගන්ත්වා පරමපාසාදිකං උත්තමරූපධරං පරිබ්බාජිකං ඔලොකෙන්තො කිලෙසවසෙන පටිබද්ධචිත්තො හුත්වා බොධිසත්තං ''අයං තෙ පරිබ්බාජිකා කිං හොතී''ති පුච්ඡි. තෙන ''න ච කිඤ්චි හොති, කෙවලං එකපබ්බජ්ජාය

පබ්බජිතා, අපි ච බො පන ගිහිකාලෙ පාදපරිචාරිකා අහොසී''ති වුත්තෙ රාජා ''අයං කිරෙතස්ස න කිඤ්චි හොති, අපි ච බො පනස්ස ගිහිකාලෙ පාදපරිචාරිකා අහොසි, යංනූනාහං ඉමං අන්තෙපුරං පවෙසෙය්‍යං, තෙනෙවස්ස ඉමිස්සා පටිපත්තිං ජානිස්සාමී''ති අන්ධබාලො තත්ථ අත්තනො පටිබද්ධචිත්තං නිවාරෙතුං අසක්කොන්තො අඤ්ඤතරං පුරිසං ආණාපෙසි ''ඉමං පරිබ්බාජිකං රාජනිවෙසනං නෙහී''ති.

සො තස්ස පටිස්සුණිත්වා ''අධම්මො ලොකෙ වත්තතී''තිආදීනි වත්වා පරිදෙවමානං එව තං ආදාය පායාසි. බොධිසත්තො තස්සා පරිදෙවනසද්දං සුත්වා එකවාරං ඔලොකෙත්වා පුන න ඔලොකෙසි. ''සචෙ පනාහං වාරෙස්සාමි, තෙසු චිත්තං පදොසෙත්වා මය්හං සීලස්ස අන්තරායො භවිස්සතී''ති සීලපාරමිංයෙව ආවජ්ජෙන්තො නිසීදි. තෙන වුත්තං **''උය්‍යානදස්සනං ගන්ත්වා, රාජා අද්දස බ්‍රාහ්මණි''**න්තිආදි.

තත්ථ **තුය්හෙසා කා කස්ස භරියාති** තුය්හං තව එසා කා, කිං භගිනී, උදාහු භගිනී වා සමානා කස්ස අඤ්ඤස්ස භරියා.

31. **න මය්හං භරියා එසාති** කාමඤ්චෙසා මය්හං ගිහිකාලෙ භරියා අහොසි, පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය න මය්හං භරියා එසා, නාපි අහං එතිස්සා සාමිකො, කෙවලං පන සහධම්මා එකසාසනී, අහම්පි පරිබ්බාජකො අයම්පි පරිබ්බාජිකාති සමානධම්මා පරිබ්බාජකසාසනෙන එකසාසනී, සබ්‍රහ්මචාරිනීති අත්ථො.

32. **තිස්සා සාරත්තගධිතොති** කාමරාගෙන සාරත්තො හුත්වා පටිබද්ධො. **ගාහාපෙත්වාන චෙටකෙති** චෙටකෙහි ගණ්හාපෙත්වා චෙටකෙ වා අත්තනො රාජපුරිසෙ ආණාපෙත්වා තං පරිබ්බාජිකං ගණ්හාපෙත්වා. **නිප්පීළයන්තො බලසාති** තං අනිච්ඡමානං එව ආකඩ්ඪනපරිකඩ්ඪනාදිනා නිප්පීළයන්තො බාධෙන්තො, තථාපි අගච්ඡන්තිං බලසා බලක්කාරෙන රාජපුරිසෙහි ගණ්හාපෙත්වා අත්තනො අන්තෙපුරං පවෙසෙසි.

33. **ඔදපත්තකියාති** උදකපත්තං ආමසිත්වා ගහිතභරියා ඔදපත්තිකා නාම, ඉදං වචනං පුරාණදුතියිකාභාවෙන උපලක්ඛණමත්තං දට්ඨබ්බං, සා පනස්ස බ්‍රාහ්මණවිවාහවසෙන මාතාපිතූහි සම්පටිපාදිතා, ''ඔදපත්තකියා''ති ච භාවෙනභාවලක්ඛණෙ භුම්මං. **සහජාති** පබ්බජ්ජාජාතිවසෙන සහජාතා, තෙනෙවාහ **''එකසාසනී''**ති. ''එකසාසනී''ති ච ඉදං භුම්මත්ථෙ පච්චත්තං, එකසාසනියාති අත්ථො. **නයන්තියාති** නීයන්තියා. **කොපො මෙ උපපජ්ජථාති** අයං තෙ ගිහිකාලෙ භරියා බ්‍රාහ්මණී සීලවතී, පබ්බජිතකාලෙ ච සබ්‍රහ්මචාරිනීභාවතො සහජාතා භගිනී, සා තුය්හං පුරතො බලක්කාරෙන ආකඩ්ඪිත්වා නීයති. ''බොධිබ්‍රාහ්මණ, කිං තෙ පුරිසභාව''න්ති පුරිසමානෙන උස්සාහිතො චිරකාලසයිතො වම්මිකබිලතො කෙනචි පුරිසෙන ඝට්ටිතො

‘‘සුසූ’’ති එණං කරොන්තො ආසිවිසො විය මෙ චිත්තතො කොපො සහසා වුට්ඨාසි.

34-5. **සහකොපෙ සමුප්පන්නෙති** කොපුප්පත්තියා සහ, තස්ස උප්පත්තිසමනන්තරමෙවාති අත්ථො. **සීලබ්බතමනුස්සරින්ති** අත්තනො සීලපාරමිං ආවජ්ජෙසිං. **තත්ථෙව කොපං නිග්ගණ්හින්ති** තස්මිං එව ආසනෙ යථානිසින්නොව තං කොපං නිවාරෙසිං. **නාදාසිං වඩ්ඪිතූපරීති** තතො එකවාරුප්පත්තිතො උපරි උද්ධං වඩ්ඪිතුං න අදාසිං. ඉදං වුත්තං හොති – කොපෙ උප්පන්නමත්තෙ එව ‘‘නනු ත්වං, බොධිපරිබ්බාජක, සබ්බපාරමියො පූරෙත්වා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පටිවිජ්ඣිතුකාමො, තස්ස තෙ කිමිදං සීලමත්තෙපි උපක්ඛලනං, තයිදං ගුන්නං ඛුරමත්තොදකෙ ඔසීදන්තස්ස මහාසමුද්දස්ස පරතීරං ගණ්හිතුකාමතා විය හොතී’’ති අත්තානං පරිභාසිත්වා පටිසඞ්ඛානබලෙන තස්මිං එව ඛණෙ කොපං නිග්ගහෙත්වා පුන උප්පජ්ජනවසෙනස්ස වඩ්ඪිතුං න අදාසින්ති. තෙනෙවාහ **‘‘යදි නං බ්‍රාහ්මණි’’**න්තිආදි.

තස්සත්ථො – තං පරිබ්බාජිකං බ්‍රාහ්මණිං සො රාජා වා අඤ්ඤො වා කොචි තිණ්හායපි නිසිතාය සත්තියා කොට්ටෙය්‍ය, ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං යදි ජින්දෙය්‍ය, එවං සන්තෙපි සීලං අත්තනො සීලපාරමිං නෙව භින්දෙය්‍යං. කස්මා? බොධියා එව කාරණා, සබ්බත්ථ අඛණ්ඩිතසීලෙනෙව සක්කා සම්මාසම්බොධිං පාපුණිතුං, න ඉතරෙනාති.

36. **න මෙ සා බ්‍රාහ්මණී දෙස්සාති** සා බ්‍රාහ්මණී ජාතියා ගොත්තෙන කුලප්පදෙසෙන ආචාරසම්පත්තියා චිරපරිචයෙන පබ්බජ්ජාදිගුණසම්පත්තියා චාති සබ්බප්පකාරෙන න මෙ දෙස්සා න අප්පියා, එතිස්සා මම අප්පියභාවො කොචි නත්ථි. **නපි මෙ බලං න විජ්ජතීති** මය්හම්පි බලං න න විජ්ජති, අත්ථි එව. අහං නාගබලො ථාමසම්පන්නො, ඉච්ඡමානො සහසා වුට්ඨහිත්වා තං ආකඩ්ඪන්තෙ පුරිසෙ නිප්පොථෙත්වා තං ගහෙත්වා යථිච්ඡිතට්ඨානං ගන්තුං සමත්ථොති දස්සෙති. **සබ්බඤ්ඤුතං පියං මය්හන්ති** තතො පරිබ්බාජිකතො සතගුණෙන සහස්සගුණෙන සතසහස්සගුණෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව මය්හං පියං. **තස්මා සීලානුරක්ඛිස්සන්ති** තෙන කාරණෙන සීලමෙව අනුරක්ඛිස්සං.

අථ සො රාජා උය්‍යානෙ පපඤ්චං අකත්වාව සීඝතරං ගන්ත්වා තං පරිබ්බාජිකං පක්කොසාපෙත්වා මහන්තෙන යසෙන නිමන්තෙසි. සා යසස්ස අගුණං පබ්බජ්ජාය ගුණං අත්තනො බොධිසත්තස්ස ච මහන්තං භොගක්ඛන්ධං පහාය සංවෙගෙන පබ්බජිතභාවඤ්ච කථෙසි. රාජා කෙනචි පරියායෙන තස්සා මනං අලභන්තො චින්තෙසි – ‘‘අයං පරිබ්බාජිකා සීලවතී කල්‍යාණධම්මා, සොපි පරිබ්බාජකො ඉමාය ආකඩ්ඪිත්වා නීයමානාය න කිඤ්චි විප්පකාරං දස්සෙසි, සබ්බත්ථ නිරපෙක්ඛචිත්තො, න ඛො පන

මෙතං පතිරූපං, යං එවරූපෙසු ගුණවන්තෙසු විප්පකාරො, යංනූනාහං ඉමං පරිබ්බාජිකං ගහෙත්වා උය්‍යානං ගන්ත්වා ඉමං, තඤ්ච පරිබ්බාජකං ඛමාපෙය්‍ය''න්ති? එවං පන චින්තෙත්වා ''පරිබ්බාජිකං උය්‍යානං ආනෙථා''ති පුරිසෙ ආණාපෙත්වා සයං පඨමතරං ගන්ත්වා බොධිසත්තං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡි – ''භො පබ්බජිත, කිං මයා තාය පරිබ්බාජිකාය නීයමානාය කොපො තෙ උප්පජ්ජිත්ථා''ති. මහාසත්තො ආහ –

''උප්පජ්ජි මෙ න මුච්චිත්ථ, න මෙ මුච්චිත්ථ ජීවතො;
රජංව විපුලා වුට්ඨී, ඛිප්පමෙව නිවාරයි''න්ති. (ජා. 1.10.52);

තං සුත්වා රාජා ''කිං නු ඛො එස කොපමෙව සන්ධාය වදති, උදාහු අඤ්ඤං කිඤ්චි සිප්පාදික''න්ති චින්තෙත්වා පුන පුච්ඡි –

''කිං තෙ උප්පජ්ජි නො මුච්චි, කිං තෙ නො මුච්චි ජීවතො;
රජංව විපුලා වුට්ඨී, කතමං තං නිවාරයී''ති. (ජා. 1.10.53);

තත්ථ **උප්පජ්ජීති** එකවාරං උප්පජ්ජි, න පුන උප්පජ්ජි. **න මුච්චිත්ථාති** කායවචීවිකාරුප්පාදනවසෙන පන න මුච්චිත්ථ, න නං බහි පවත්තිතුං විස්සජ්ජෙසින්ති අත්ථො. **රජංව විපුලා වුට්ඨීති** යථා නාම ගිම්හානං පච්ඡිමෙ මාසෙ උප්පන්නං රජං විපුලා අකාලවුට්ඨිධාරා ඨානසො නිවාරෙති, එවං තං වූපසමෙන්තො **නිවාරයිං,** නිවාරෙසින්ති අත්ථො.

අථස්ස මහාපුරිසො නානප්පකාරෙන කොධෙ ආදීනවං පකාසෙන්තො –

''යම්හි ජාතෙ න පස්සති, අජාතෙ සාධු පස්සති;
සො මෙ උප්පජ්ජි නො මුච්චි, කොධො දුම්මෙධගොචරො.

''යෙන ජාතෙන නන්දන්ති, අමිත්තා දුක්ඛමෙසිනො;
සො මෙ උප්පජ්ජි නො මුච්චි, කොධො දුම්මෙධගොචරො.

''යස්මිඤ්ච ජායමානම්හි, සදත්ථං නාවබුජ්ඣති;
සො මෙ උප්පජ්ජි නො මුච්චි, කොධො දුම්මෙධගොචරො.

''යෙනාභිභූතො කුසලං ජහාති, පරක්කරෙ විපුලඤ්චාපි අත්ථං;
ස භීමසෙනො බලවා පමද්දී, කොධො මහාරාජ න මෙ අමුච්චථ.

''කට්ඨස්මිං මන්ථමානස්මිං, පාවකො නාම ජායති;
තමෙව කට්ඨං ඩහති, යස්මා සො ජායතෙ ගිනි.

''එවං මන්දස්ස පොසස්ස, බාලස්ස අවිජානතො;
සාරම්භා ජායතෙ කොධො, සපි තෙනෙව ඩය්හති.

‘‘අග්ගීව තිණකට්ඨස්මිං, කොධො යස්ස පවඩ්ඪති;
නිහීයති තස්ස යසො, කාළපක්ඛෙව චන්දිමා.

‘‘අනින්ධො ධූමකෙතුව, කොධො යස්සූපසම්මති;
ආපූරති තස්ස යසො, සුක්කපක්ඛෙව චන්දිමා’’ති. (ජා. 1.10.54-61)
–

ඉමාහි ගාථාහි ධම්මං දෙසෙසි.

තත්ථ **න පස්සතීති** අත්තත්ථම්පි න පස්සති, පගෙව පරත්ථං. **සාධු පස්සතීති** අත්තත්ථං පරත්ථං උභයත්ථඤ්ච සම්මදෙව පස්සති. **දුම්මෙධගොචරොති** නිප්පඤ්ඤානං විසයභූතො, නිප්පඤ්ඤො වා ගොචරො ආහාරො ඉන්ධනං එතස්සාති දුම්මෙධගොචරො. **දුක්ඛමෙසිනොති** දුක්ඛං ඉච්ඡන්තා. **සදත්ථන්ති** අත්තනො අත්ථං වුඩ්ඪිං. **පරක්කරෙති** අපනෙය්‍ය විනාසෙය්‍ය. **සභීමසෙනොති** සො භීමාය භයජනනියා මහතියා කිලෙසසෙනාය සමන්නාගතො. **පමද්දීති** බලවභාවෙන සත්තෙ පමද්දනසීලො. **න මෙ අමුච්චථාති** මම සන්තිකා මොක්ඛං න ලභි, අබ්භන්තරෙ එව දමිතො, නිබ්බිසෙවනො කතොති අත්ථො. ඛීරං විය වා මුහුත්තං දධිභාවෙන චිත්තෙන පතිට්ඨහිත්ථාතිපි අත්ථො.

මන්ථමානස්මින්ති අරණිසහිතෙ මථියමානෙ. ‘‘මථමානස්මි’’න්තිපි පාඨො. **යස්මාති** යතො කට්ඨා. **ගිනීති** අග්ගි. **බාලස්ස අවිජානතොති** බාලස්ස අජානන්තස්ස. **සාරම්භා ජායතෙති** කරණුත්තරියකරණලක්ඛණා සාරම්භා අරණිමන්ථනතො විය පාවකො කොධො ජායතෙ. **සපි තෙනෙවාති** සොපි බාලො තෙනෙව කොධෙන කට්ඨං විය අග්ගිනා ඩය්හති. **අනින්ධො ධූමකෙතුවාති** අනින්ධනො අග්ගි විය. **තස්සාති** තස්ස අධිවාසනඛන්තියා සමන්නාගතස්ස පුග්ගලස්ස **සුක්කපක්ඛෙ** චන්දො විය ලද්ධො, **යසො** අපරාපරං **ආපූරතීති**.

රාජා මහාසත්තස්ස ධම්මකථං සුත්වා මහාපුරිසං පරිබ්බාජිකම්පි රාජගෙහතො ආගතං ඛමාපෙත්වා ‘‘තුම්හෙ පබ්බජ්ජාසුඛං අනුභවන්තා ඉධෙව උය්‍යානෙ වසථ, අහං වො ධම්මිකං රක්ඛාවරණගුත්තිං කරිස්සාමී’’ති වත්වා වන්දිත්වා පක්කාමි. තෙ උභොපි තත්ථෙව වසිංසු. අපරභාගෙ පරිබ්බාජිකා කාලමකාසි. බොධිසත්තො හිමවන්තං පවිසිත්වා ඣානාභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා ආයුපරියොසානෙ බ්‍රහ්මලොකපරායනො අහොසි.

තදා පරිබ්බාජිකා රාහුලමාතා අහොසි, රාජා ආනන්දත්ථෙරො, බොධිපරිබ්බාජකො ලොකනාථො.

තස්ස ඉධාපි යථාරහං සෙසපාරමියො නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා මහන්තං භොගක්ඛන්ධං මහන්තඤ්ච ඤාතිපරිවට්ටං පහාය මහාභිනික්ඛමනසදිසං ගෙහතො නික්ඛමනං, තථා නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතස්ස බහුජනසම්මතස්ස සතො පරමප්පිච්ඡතාය කුලෙසු ච ගණෙසු ච අලග්ගතා, අච්චන්තමෙව ලාභසක්කාරජිගුච්ඡාය පවිවෙකාභිරති, අතිසයවතී ච අභිසල්ලෙඛවුත්ති, තථාරූපාය සීලවතියා කල්‍යාණධම්මාය පරිබ්බාජිකාය අනනුඤ්ඤාතා අත්තනො පුරතො බලක්කාරෙන පරාමසියමානාය සීලපාරමිං ආවජ්ජෙත්වා විකාරානාපත්ති, කතාපරාධෙ ච තස්මිං රාජිනි උපගතෙ හිතචිත්තතං මෙත්තචිත්තතං උපට්ඨපෙත්වා දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකෙහි සමනුසාසනන්ති එවමාදයො ඉධ මහාපුරිසස්ස ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බා. තෙනෙතං වුච්චති ‘‘එවං අච්ඡරියා හෙතෙ…පෙ…. ධම්මස්ස අනුධම්මතො’’ති.

චූළබොධිචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මහිංසරාජචරියාවණ්ණනා

37. පඤ්චමෙ **මහිංසො පවනචාරකොති** මහාවනචාරී වනමහිංසො **යදා හොමීති** යොජනා. **පවඩ්ඪකායොති** වයසම්පත්තියා අඞ්ගපච්චඞ්ගානඤ්ච ථූලභාවෙන අභිවඩ්ඪකායො. **බලවාති** මහාබලො ථාමසම්පන්නො. **මහන්තොති** විපුලසරීරො. හත්ථිකලභප්පමාණො කිර තදා බොධිසත්තස්ස කායො හොති. **භීමදස්සනොති** මහාසරීරතාය වනමහිංසජාතිතාය ච සීලං අජානන්තානං භයං ජනනතො භයානකදස්සනො.

38. **පබ්භාරෙති** ඔලම්බකසිලාකුච්ඡියං. **දකාසයෙති** ජලාසයසමීපෙ. **හොතෙත්ථ ඨානන්ති** එත්ථ මහාවනෙ යො **කොචි** පදෙසො වනමහිංසානං තිට්ඨනට්ඨානං හොති. **තහිං තහින්ති** තත්ථ තත්ථ.

39. **විචරන්තොති** විහාරඵාසුකං වීමංසිතුං විචරන්තො. **ඨානං අද්දස භද්දකන්ති** එවං විචරන්තො තස්මිං මහාරඤ්ඤෙ භද්දකං මය්හං ඵාසුකං රුක්ඛමූලට්ඨානං අද්දක්ඛිං. දිස්වා ච **තං ඨානං උපගන්ත්වාන, තිට්ඨාමි ච සයාමි ච** ගොචරං ගහෙත්වා දිවා තං රුක්ඛමූලට්ඨානං ගන්ත්වා ඨානසයනෙහි වීතිනාමෙමීති දස්සෙති.

40. තදා කිර බොධිසත්තො හිමවන්තප්පදෙසෙ මහිංසයොනියං නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො ථාමසම්පන්නො මහාසරීරො හත්ථිකලභප්පමාණො පබ්බතපාදපබ්භාරගිරිදුග්ගවනඝටාදීසු විචරන්තො එකං ඵාසුකං මහාරුක්ඛමූලං දිස්වා ගොචරං ගහෙත්වා දිවා තත්ථ වසති. අථෙකො ලොලමක්කටො රුක්ඛා ඔතරිත්වා මහාසත්තස්ස පිට්ඨිං අභිරුහිත්වා උච්චාරපස්සාවං කත්වා සිඞ්ගෙසු ගණ්හිත්වා ඔලම්බන්තො නඞ්ගුට්ඨෙ ගහෙත්වා දොලායන්තො කීළි. බොධිසත්තො ඛන්තිමෙත්තානුද්දයසම්පදාය තං තස්ස අනාචාරං න මනසාකාසි. මක්කටො

පුනප්පුනං තථෙව කරොති. තෙන වුත්තං **‘‘අථෙත්ථ කපි මාගන්ත්වා’’**තිආදි.

තත්ථ **කපි මාගන්ත්වාති** කපි ආගන්ත්වා, ම-කාරො පදසන්ධිකරො. **පාපොති** ලාමකො. **අනරියොති** අනයෙ ඉරියනෙන අයෙ ච න ඉරියනෙන අනරියො, නිහීනාචාරොති අත්ථො. **ලහුති** ලොලො. **ඛන්ධෙති** ඛන්ධප්පදෙසෙ. **මුත්තෙතීති** පස්සාවං කරොති. **ඔහදෙතීති** කරීසං ඔස්සජ්ජති. **තන්ති** තං මං, තදා මහිංසභූතං මං.

41. **සකිම්පි දිවසන්ති** එකදිවසම්පි දූසෙති මං සබ්බකාලම්පි. තෙනාහ ‘‘දූසෙති මං සබ්බකාල’’න්ති. න කෙවලඤ්ච දුතියතතියචතුත්ථදිවසමත්තං, අථ ඛො සබ්බකාලම්පි මං පස්සාවාදීහි දූසෙති. යදා යදා මුත්තාදීනි කාතුකාමො, තදා තදා මය්හමෙව උපරි කරොතීති දස්සෙති. **උපද්දුතොති** බාධිතො, තෙන සිඞ්ගෙසු ඔලම්බනාදිනා මුත්තාදිඅසුචිමක්ඛණෙන තස්ස ච අපහරණත්ථං අනෙකවාරං සිඞ්ගකොටීහි වාලග්ගෙන ච අනෙකවාරං කද්දමපංසුමිස්සකං උදකං සිඤ්චිත්වා ධොවනෙන ච නිප්පීළිතො හොමීති අත්ථො.

42. **යක්ඛොති** තස්මිං රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා. **මං ඉදමබ්‍රවීති** රුක්ඛක්ඛන්ධෙ ඨත්වා ‘‘මහිංසරාජ, කස්මා ඉමස්ස දුට්ඨමක්කටස්ස අවමානං සහසී’’ති ඉමමත්ථං පකාසෙන්තො **නාසෙහෙතං ඡවං පාපං , සිඞ්ගෙහි ච ඛුරෙහි චාති** ඉදං වචනං මං අභාසි.

43. **එවං වුත්තෙ තදා යක්ඛෙති** තදා තස්මිං කාලෙ තස්මිං යක්ඛෙ එවං වුත්තෙ සති. **අහං තං ඉදමබ්‍රවින්ති** අහං තං යක්ඛං ඉදං ඉදානි වක්ඛමානං අබ්‍රවිං අභාසිං. **කුණපෙනාති** කිලෙසාසුචිපග්ඝරණෙන සුචිජාතිකානං සාධූනං පරමජිගුච්ඡනීයතාය අතිදුග්ගන්ධවායනෙන ච කුණපසදිසතාය කුණපෙන. **පාපෙනාති** පාණාතිපාතපාපෙන. **අනරියෙනාති** අනරියානං අසාධූනං මාගවිකනෙසාදාදීනං හීනපුරිසානං ධම්මත්තා අනරියෙන, **කිං** කෙන කාරණෙන, **ත්වං** දෙවතෙ **මං මක්ඛෙසි,** අයුත්තං තයා වුත්තං මං පාපෙ නියොජෙන්තියාති දස්සෙති.

44. ඉදානි තස්මිං පාපධම්මෙ ආදීනවං පකාසෙන්තො **‘‘යදිහ’’**න්තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – භද්දෙ දෙවතෙ, අහං තස්ස යදි කුජ්ඣෙය්‍යං, තතොපි ලාමකතරො භවෙය්‍යං. යෙන හි අධම්මචරණෙන සො බාලමක්කටො නිහීනො නාම ජාතො, සචෙ පනාහං තතොපි බලවතරං පාපධම්මං චරෙය්‍යං, නනු තෙන තතො පාපතරො භවෙය්‍යං, අට්ඨානඤ්චෙතං යදිහං ඉධලොකපරලොකං තදුත්තරි ච ජානිත්වා ඨිතො එකන්තෙනෙව පරහිතාය පටිපන්නො එවරූපං පාපධම්මං චරෙය්‍යන්ති. කිඤ්ච භියෙ‍ය්‍යා – **සීලඤ්ච මෙ පභිජ්ජෙය්‍යාති** අහඤ්චෙව ඛො පන එවරූපං

පාපං කරෙය්‍යාං, මය්හං සීලපාරමී ඛණ්ඩිතා සියා. **විඤ්ඤූ ච ගරහෙය්‍යුං** මන්ති පණ්ඩිතා ච දෙවමනුස්සා මං ගරහෙය්‍යුං ''පස්සථ, භො, අයං බොධිසත්තො බොධිපරියෙසනං චරමානො එවරූපං පාපං අකාසී''ති.

45. **හීළිතා ජීවිතා වාපීති වා**-සද්දො අවධාරණෙ. එවං විඤ්ඤූහි හීළිතා ගරහිතා ජීවිතාපි **පරිසුද්ධෙන** පරිසුද්ධසීලෙන හුත්වා **මතං** වා මරණමෙව වරං උත්තමං සෙය්‍යො. **ක්‍යාහං ජීවිතහෙතුපි, කාහාමි පරහෙඨන**න්ති එවං ජානන්තො ච අහං මය්හං ජීවිතනිමිත්තම්පි පරසත්තවිහිංසනං කිං කාහාමි කිං කරිස්සාමි, එතස්ස කරණෙ කාරණං නත්ථීති අත්ථො.

අයං පන අඤ්ඤෙපි මං විය මඤ්ඤමානො එවං අනාචාරං කරිස්සති, තතො යෙසං චණ්ඩමහිංසානං එවං කරිස්සති, තෙ එව එතං වධිස්සන්ති, සා එතස්ස අඤ්ඤෙහි මාරණා මය්හං දුක්ඛතො ච පාණාතිපාතතො ච මුත්ති භවිස්සතීති ආහ. තෙන වුත්තං –

46.

''මමෙවායං මඤ්ඤමානො, අඤ්ඤෙපෙවං කරිස්සති;
තෙව තස්ස වධිස්සන්ති, සා මෙ මුත්ති භවිස්සතී''ති.

තත්ථ **මමෙවාය**න්ති මං විය අයං. **අඤ්ඤෙපීති** අඤ්ඤෙසම්පි. සෙසං වුත්තත්ථමෙව.

47. **හීනමජ්ඣිමඋක්කට්ඨෙ**ති හීනෙ ච මජ්ඣිමෙ ච උක්කට්ඨෙ ච නිමිත්තභූතෙ. **සහන්තො අවමානිත**න්ති විභාගං අකත්වා තෙහි පවත්තිතං අවමානං පරිභවං සහන්තො ඛමන්තො. **එවං ලභති සප්පඤ්ඤො**ති එවං හීනාදීසු විභාගං අකත්වා ඛන්තිමෙත්තානුද්දයං උපට්ඨපෙත්වා තදපරාධං සහන්තො සීලාදිපාරමියො බ්‍රූහෙත්වා **මනසා යථාපත්ථිතං** යථිච්ඡිතං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං ලභති පටිවිජ්ඣති, තස්ස තං න දූරෙති.

එවං මහාසත්තො අත්තනො අජ්ඣාසයං පකාසෙන්තො දෙවතාය ධම්මං දෙසෙසි. සො කතිපාහච්චයෙන අඤ්ඤත්ථ ගතො. අඤ්ඤො චණ්ඩමහිංසො නිවාසඵාසුතාය තං ඨානං ගන්ත්වා අට්ඨාසි. දුට්ඨමක්කටො ''සො එව අය''න්ති සඤ්ඤාය තස්ස පිට්ඨිං අභිරුහිත්වා තථෙව අනාචාරං අකාසි. අථ නං සො විධුනන්තො භූමියං පාතෙත්වා සිඞ්ගෙන හදයෙ විජ්ඣිත්වා පාදෙහි මද්දිත්වා සඤ්චුණ්ණෙසි.

තදා සීලවා මහිංසරාජා ලොකනාථො.

තස්ස ඉධාපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව යථාරහං සෙසපාරමියො නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා **හත්ථිනාග-** (චරියා. 2.1 ආදයො) **භූරිදත්ත-** (චරියා.

2.11 ආදයො) **චම්පෙය්‍යනාගරාජ-** (චරියා. 2.20 ආදයො) **චරියාසු** විය ඉධ මහාසත්තස්ස ගුණානුභාවා වෙදිතබ්බා.

මහිංසරාජචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. රුරුමිගරාජචරියාවණ්ණනා

48. ඡට්ඨෙ **සුතත්තකනකසන්නිභොති** යථා සුට්ඨු අපගතසබ්බකාළකො හොති, එවං අග්ගිම්හි පක්ඛිපිත්වා සුතත්තකනකසන්නිභො. **මිගරාජා රුරු නාමාති** ජාතිසිද්ධෙන නාමෙන රුරු නාම මිගරාජා, ජාතිතො රුරු, මිගානඤ්ච රාජාති අත්ථො. **පරමසීලසමාහිතොති** උත්තමසීලසමාහිතො, විසුද්ධසීලො චෙව සමාහිතචිත්තො ච, විසුද්ධසීලෙ වා සම්මා ආහිතචිත්තොති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

තදා බොධිසත්තො රුරුමිගයොනියං නිබ්බත්ති. තස්ස සරීරච්ඡවි සුට්ඨු තාපෙත්වා මජ්ජිතකඤ්චනපට්ටවණ්ණො අහොසි, හත්ථපාදා ලාඛාරසපරිකම්මකතා විය, නඞ්ගුට්ඨං චමරීනඞ්ගුට්ඨං විය, සිඞ්ගානි රජතදාමවණ්ණානි අක්ඛීනි සුමජ්ජිතමණිගුළිකා විය, මුඛං ඔදහිත්වා ඨපිතරත්තකම්බලගෙණ්ඩුකා විය. සො ජනසංසග්ගං පහාය විවෙකවාසං වසිතුකාමො පරිවාරං ඡඩ්ඩෙත්වා එකකොව ගඞ්ගානිවත්තනෙ රමණීයෙ සාලමිස්සකෙ සුපුප්ඵිතපවනෙ වසති. තෙන වුත්තං –

49.

‘‘රම්මෙ පදෙසෙ රමණීයෙ, විවිත්තෙ අමනුස්සකෙ;
තත්ථ වාසං උපගඤ්ඡිං, ගඞ්ගාකූලෙ මනොරමෙ’’ති.

තත්ථ **රම්මෙ පදෙසෙති** මුත්තාතලසදිසවාලුකාචුණ්ණපණ්ඩරෙහි භූමිභාගෙහි සිනිද්ධහරිතතිණසඤ්චරිතෙහි වනත්ථලෙහි චිත්තත්ථරණෙහි විය නානාවණ්ණවිචිත්තෙහි සිලාතලෙහි මණික්ඛන්ධනිම්මලසලිලෙහි ජලාසයෙහි ච සමන්නාගතත්තා යෙභුය්‍යෙන ච ඉන්දගොපකවණ්ණාය රත්තාය සුඛසම්ඵස්සාය තිණජාතියා සඤ්ඡන්නත්තා රම්මෙ අරඤ්ඤප්පදෙසෙ. **රමණීයෙති** පුප්ඵඵලපල්ලවාලඞ්කතවිපුලසාඛාවිනද්ධෙහි නානාවිධදිජගණූපකූජිතෙහි විවිධතරුලතාවනවිරාජිතෙහි යෙභුය්‍යෙන අම්බසාලවනසණ්ඩමණ්ඩිතෙහි වනගහනෙහි උපසොභිතත්තා තත්ථ පවිට්ඨස්ස ජනස්ස රතිජනනට්ඨෙන රමණීයෙ. වුත්තම්පි චෙතං **රුරුමිගරාජජාතකෙ** –

‘‘එතස්මිං වනසණ්ඩස්මිං, අම්බා සාලා ච පුප්ඵිතා;
ඉන්දගොපකසඤ්ඡන්නො, එත්ථෙසො තිට්ඨතෙ මිගො’’ති. (ජා. 1.13.119);

විවිත්තෙති ජනවාසවිරහෙන සුඤ්ඤෙ. **අමනුස්සකෙති** සඤ්චරණමනුස්සානම්පි තත්ථ අභාවෙන මනුස්සරහිතෙ. **මනොරමෙති** යථාවුත්තගුණසම්පත්තියා විසෙසතො පවිවෙකකාමානං මනො රමෙතීති මනොරමෙ.

50. අථ **උපරිගඞ්ගායාති** එත්ථ **අථාති** අධිකාරෙ නිපාතො, තෙන මයි තත්ථ තථා වසන්තෙ ඉදං අධිකාරන්තරං උප්පන්නන්ති දීපෙති. **උපරිගඞ්ගායාති** ගඞ්ගාය නදියා උපරිසොතෙ. **ධනිකෙහි පරිපීළිතොති** ඉණං ගහෙත්වා තං දාතුං අසක්කොන්තො ඉණායිකෙහි චොදියමානො.

එකො කිර බාරාණසිසෙට්ඨී අත්තනො පුත්තං ‘‘අයං සිප්පං උග්ගණ්හන්තො කිලමිස්සතී’’ති කිඤ්චි සිප්පං න උග්ගණ්හාපෙසි. ගීතවාදිතනච්චඛාදනභොජනතො උද්ධං න කිඤ්චි අඤ්ඤාසි. තං වයප්පත්තං පතිරූපෙන දාරෙන සංයොජෙත්වා ධනං නියාතෙත්වා මාතාපිතරො කාලමකංසු. සො තෙසං අච්චයෙන ඉත්ථිධුත්තසුරාධුත්තාදිපරිවුතො නානාබ්‍යසනමුඛෙහි සබ්බං ධනං විද්ධංසෙත්වා තත්ථ තත්ථ ඉණං ආදාය තම්පි දාතුං අසක්කොන්තො ධනිකෙහි චොදියමානො ‘‘කිං මය්හං ජීවිතෙන, තෙනෙවම්හි අත්තභාවෙන අඤ්ඤො විය ජාතො, මරණං මෙ සෙය්‍යො’’ති චින්තෙත්වා ඉණායිකෙ ආහ – ‘‘තුම්හාකං ඉණපණ්ණානි ගහෙත්වා ආගච්ඡථ, ගඞ්ගාතීරෙ මෙ නිහිතං කුලසන්තකං ධනං අත්ථි, තං වො දස්සාමී’’ති. තෙ තෙන සද්ධිං අගමංසු. සො ‘‘ඉධ ධනං, එත්ථ ධන’’න්ති නිධිට්ඨානං ආචික්ඛන්තො විය ‘‘එවං මෙ ඉණමොක්ඛො භවිස්සතී’’ති පලායිත්වා ගඞ්ගායං පති. සො චණ්ඩසොතෙන වුය්හන්තො කාරුඤ්ඤරවං රවි. තෙන වුත්තං ‘‘අථ උපරිගඞ්ගාය’’තිආදි.

තත්ථ **ජීවාමි වා මරාමි වාති** ඉමස්මිං ගඞ්ගාසොතෙ පතිතො ජීවාමි වා මරාමි වා, ජීවිතං වා මෙ එත්ථ හොතු මරණං වා, උභයථාපි ඉණායිකපීළා න හොතීති අධිප්පායො.

51. **මජ්ඣෙ ගඞ්ගාය ගච්ඡතීති** සො පුරිසො රත්තින්දිවං ගඞ්ගාය වුය්හමානො ජීවිතපෙමස්ස විජ්ජමානත්තා මරණං අප්පත්තො මරණභයතජ්ජිතො හුත්වා කරුණං රවං රවන්තො ගඞ්ගාය මජ්ඣෙ මහොදකෙන ගච්ඡති.

52. අථ මහාපුරිසො අඩ්ඪරත්තසමයෙ තස්ස තං කරුණං පරිදෙවන්තස්ස පරිදෙවිතසද්දං සුත්වා ‘‘මනුස්සසද්දො සූයති, මා මයි ඉධ ධරන්තෙ මරතු, ජීවිතමස්ස දස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා සයනගුම්බා වුට්ඨාය නදීතීරං ගන්ත්වා ‘‘අම්භො පුරිස, මා භායි, ජීවිතං තෙ දස්සාමී’’ති වත්වා අස්සාසෙත්වා සොතං ඡින්දන්තො ගන්ත්වා තං පිට්ඨියං ආරොපෙත්වා තීරං පාපෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානං නෙත්වා පරිස්සමං විනොදෙත්වා ඵලාඵලානි දත්වා ද්වීහතීහච්චයෙන තං ආහ – ‘‘අම්භො පුරිස, අහං තං

බාරාණසිගාමිමග්ගං පාපෙස්සාමි, ත්වං 'අසුකට්ඨානෙ නාම කඤ්චනමිගො වසතී'ති මා කස්සචි ආරොචෙහී''ති. සො ''සාධු, සාමී''ති සම්පටිච්ඡි. මහාසත්තො තං අත්තනො පිට්ඨිං ආරොපෙත්වා බාරාණසිමග්ගෙ ඔතාරෙත්වා නිවත්ති. තෙන වුත්තං – ''තස්සාහං සද්දං සුත්වාන, කරුණං පරිදෙවතො''තිආදි.

තත්ථ **කොසි ත්වං නරොති** ත්වං කො මනුස්සො අසි, කුතො ඉධ වුය්හමානො ආගතොසීති අත්ථො.

53. **අත්තනො කරණන්ති** අත්තනො කිරියං. **ධනිකෙහි භීතොති** ඉණායිකෙහි උබ්බිග්ගො. **තසිතොති** උත්‍රස්තො.

54. **තස්ස කත්වාන කාරුඤ්ඤං, චජිත්වා මම ජීවිතන්ති** කාරුඤ්ඤං කත්වා මහාකරුණාය සමුස්සාහිතො මම ජීවිතං තස්ස පුරිසස්ස පරිච්චජිත්වා. **පවිසිත්වා නීහරිං තස්සාති** නදිං පවිසිත්වා සොතං ඡින්දන්තො උජුකමෙව ගන්ත්වා මම පිට්ඨිං ආරොපෙත්වා තතො තං නීහරිං. **තස්සාති** උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං. ''තත්ථා''තිපි පාළි, තත්ථ නදියන්ති අත්ථො. **අන්ධකාරම්හි රත්තියාති** රත්තියා අන්ධකාරසමයෙ, කාළපක්ඛරත්තියන්ති අත්ථො.

55. **අස්සත්ථකාලමඤ්ඤායාති** පරිස්සමං අපනෙත්වා එලාඑලානි දත්වා ද්වීහතීහච්චයෙන කිලමථස්ස විගතකාලං ජානිත්වා. **එකං තං වරං යාචාමීති** අහං තං එකං වරං යාචාමි, මය්හං එකං වරං දෙහීති අත්ථො. කිං තං වරන්ති චෙ? ආහ – **මා මං කස්සචි පාවදාති** ''අසුකට්ඨානෙ සුවණ්ණමිගො වසතී''ති කස්සචි රඤ්ඤො වා රාජමහාමත්තස්ස වා මං මා පාවද.

අථ තස්මිං පුරිසෙ බාරාණසිං පවිට්ඨදිවසෙයෙව සො රාජා ''අහං, දෙව, සුවණ්ණවණ්ණං මිගං මය්හං ධම්මං දෙසෙන්තං සුපිනෙන අද්දසං, අහඤ්හි සච්චසුපිනා, අද්ධා සො විජ්ජති, තස්මා කඤ්චනමිගස්ස ධම්මං සොතුකාමා ලභිස්සාමි චෙ ජීවිස්සාමි, නො චෙ මෙ ජීවිතං නත්ථී''ති අග්ගමහෙසියා වුත්තො තං අස්සාසෙත්වා ''සචෙ මනුස්සලොකෙ අත්ථි, ලභිස්සසී''ති වත්වා බ්‍රාහ්මණෙ පක්කොසාපෙත්වා ''සුවණ්ණමිගා නාම හොන්තී''ති පුච්ඡිත්වා ''ආම, දෙව, හොන්තී''ති සුත්වා සහස්සත්ථවිකං සුවණ්ණචඞ්කොටකෙ ඨපෙත්වා තං හත්ථික්ඛන්ධං ආරොපෙත්වා නගරෙ භෙරිං චරාපෙසි – ''යො සුවණ්ණමිගං ආචික්ඛිස්සති, තස්ස හත්ථිනා සද්ධිං ඉමං දස්සාමී''ති. තතො උත්තරිම්පි දාතුකාමො හුත්වා –

''තස්ස ගාමවරං දම්මි, නාරියො ච අලඞ්කතා;
යො මෙතං මිගමක්ඛාති, මිගානං මිගමුත්තම''න්ති. (ජා. 1.13.117)
–

ගාථං සුවණ්ණපට්ටෙ ලිඛාපෙත්වා සකලනගරෙ වාචාපෙසි. අථ සො සෙට්ඨිපුත්තො තං ගාථං සුත්වා රාජපුරිසානං සන්තිකං ගන්ත්වා ''රඤ්ඤො එවරූපං මිගං ආචික්ඛිස්සාමි, මං රාජානං දස්සෙථා''ති ආහ. රාජපුරිසා තං රඤ්ඤො සන්තිකං නෙත්වා තමත්ථං ආරොචෙසුං. රාජා ''සච්චං, භො, අද්දසා''ති පුච්ඡි. සො ''සච්චං, දෙව, මයා සද්ධිං ආගච්ඡතු, අහං තං දස්සෙස්සාමී''ති ආහ. රාජා තමෙව පුරිසං මග්ගදෙසකං කත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන තං ඨානං ගන්ත්වා තෙන මිත්තදුබ්භිනා පුරිසෙන දස්සිතං පදෙසං ආවුධහත්ථෙ පුරිසෙ සමන්තතොව පරිවාරෙත්වා ''උක්කුට්ඨිං කරොථා''ති වත්වා සයං කතිපයෙහි ජනෙහි සද්ධිං එකමන්තෙ අට්ඨාසි. සොපි පුරිසො අවිදූරෙ අට්ඨාසි. මහාසත්තො සද්දං සුත්වා ''මහතො බලකායස්ස සද්දො, අද්ධා තම්හා මෙ පුරිසා භයෙන උප්පන්නෙන භවිතබ්බ''න්ති ඤත්වා උට්ඨාය සකලපරිසං ඔලොකෙත්වා ''රඤ්ඤො ඨිතට්ඨානෙයෙව මෙ සොත්ථි භවිස්සතී''ති රාජාභිමුඛො පායාසි. රාජා තං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ''නාගබලො අවත්ථරන්තො ආගච්ඡෙය්‍යා''ති සරං සන්නය්හිත්වා ''ඉමං මිගං සන්තාසෙත්වා සචෙ පලායති, විජ්ඣිත්වා දුබ්බලං කත්වා ගණ්හිස්සාමී''ති බොධිසත්තාභිමුඛො අහොසි. මහාසත්තො –

''ආගමෙහි මහාරාජ, මා මං විජ්ඣි රථෙසභ;
කො නු තෙ ඉදමක්ඛාසි, එත්ථෙසො තිට්ඨතෙ මිගො''ති. (ජා. 1.13.121) –

ගාථං අභාසි. රාජා තස්ස මධුරකථාය බජ්ඣිත්වා සරං පටිසංහරිත්වා ගාරවෙන අට්ඨාසි. මහාසත්තොපි රාජානං උපසඞ්කමිත්වා මධුරපටිසන්ථාරං අකාසි. මහාජනොපි සබ්බාවුධානි අපනෙත්වා ආගන්ත්වා රාජානං පරිවාරෙසි. තෙන වුත්තං –

56.
''නගරං ගන්ත්වාන ආචික්ඛි, පුච්ඡිතො ධනහෙතුකො;
රාජානං සො ගහෙත්වාන, උපගඤ්ඡි මමන්තික''න්ති.

තස්සත්ථො – යො මිත්තදුබ්භී පාපපුරිසො ජීවිතං පරිච්චජිත්වා තථා මයා පාණසංසයතො මොචිතො බාරාණසිනගරං ගන්ත්වා අත්තනා ලද්ධබ්බධනනිමිත්තං රඤ්ඤො මං **ආචික්ඛි,** ආචික්ඛිත්වා සො රඤ්ඤො ගාහාපෙතුං මග්ගදෙසකො හුත්වා රාජානං ගහෙත්වා මම සන්තිකමුපාගමීති.

මහාසත්තො සුවණ්ණකිඞ්කිණිකං චාලෙන්තො විය මධුරස්සරෙන රාජානං පුන පුච්ඡි – ''කො නු තෙ ඉදමක්ඛාසි, එත්ථෙසො තිට්ඨතෙ මිගො''ති. තස්මිං ඛණෙ සො පාපපුරිසො ථොකං පටික්කමිත්වා සොතපථෙ අට්ඨාසි. රාජා ''ඉමිනා මෙ ත්වං දස්සිතො''ති තං පුරිසං නිද්දිසි. තතො බොධිසත්තො –

‘‘සච්චං කිරෙව මාහංසු, නරා එකච්චියා ඉධ;
කට්ඨං නිප්ලවිතං සෙය්‍යො, න ත්වෙවෙකච්චියො නරො’’ති. (ජා. 1.13.123) –

ගාථමාහ. තං සුත්වා රාජා සංවෙගජාතො –

‘‘කිං නු රුරු ගරහසි මිගානං, කිං පක්ඛීනං කිං පන මානුසානං;
භයඤ්හි මං වින්දතිනප්පරූපං, සුත්වාන තං මානුසිං භාසමාන’’න්ති. (ජා. 1.13.124) –

ගාථමාහ. තතො මහාපුරිසො ‘‘මහාරාජ, න මිගං න පක්ඛිං ගරහාමි, මනුස්සං පන ගරහාමී’’ති දස්සෙන්තො –

‘‘යමුද්ධරිං වාහනෙ වුය්හමානං, මහොදකෙ සලිලෙ සීඝසොතෙ;
තතොනිදානං භයමාගතං මම, දුක්ඛො හවෙ රාජ අසබ්භි සඞ්ගමො’’ති. (ජා. 1.13.125) –

ආහ.

තත්ථ **නිප්ලවිතන්ති** උද්ධරිතං, **එකච්චියොති** එකච්චො මිත්තදුබ්භී පාපපුරිසො උදකෙ පතන්තොපි උත්තාරිතො නත්වෙව **සෙය්‍යො. කට්ඨඤ්හි** නානප්පකාරෙන උපකාරාය සංවත්තති, මිත්තදුබ්භී පන විනාසාය, තස්මා තතො කට්ඨමෙව වරතරන්ති. **මිගානන්ති** රුරුමිගරාජ, මිගානං කිං අඤ්ඤතරං **ගරහසි,** උදාහු **පක්ඛීනං** මනුස්සානන්ති පුච්ඡති. **භයඤ්හි මං වින්දතිනප්පරූපන්ති** මහන්තං භයං මං පටිලභති, අත්තනො සන්තකං විය කරොතීති අත්ථො.

වාහනෙති පතිතපතිතෙ වහිතුං සමත්ථෙ ගඞ්ගාවහෙ. **මහොදකෙ සලිලෙති** මහොදකීභූතෙ සලිලෙ. උභයෙනාපි ගඞ්ගාවහස්ස බහූදකතං දස්සෙති. **තතො නිදානන්ති,** මහාරාජ, යො මය්හං තයා දස්සිතො පුරිසො, එසො මයා ගඞ්ගාය වුය්හමානො අඩ්ඪරත්තසමයෙ කරුණං පරිදෙවන්තො තතො උත්තාරිතො, තතොනිදානං ඉදං මය්හං **භයමාගතං,** අසප්පුරිසෙහි සමාගමො නාම දුක්ඛොති.

තං සුත්වා රාජා තස්ස කුජ්ඣිත්වා ‘‘එවං බහූපකාරස්ස නාම ගුණං න ජානාති, දුක්ඛං උප්පාදෙති, විජ්ඣිත්වා නං ජීවිතක්ඛයං පාපෙස්සාමී’’ති සරං සන්නය්හි. තෙන වුත්තං –

57.

‘‘යාවතා කරණං සබ්බං, රඤ්ඤො ආරොචිතං මයා;
රාජා සුත්වාන වචනං, උසුං තස්ස පකප්පයි;

ඉධෙව ඝාතයිස්සාමි, මිත්තදුබ්භිං අනරිය''න්ති.

තත්ථ **යාවතා කරණ**න්ති යං තස්ස මයා කතං උපකාරකරණං, තං **සබ්බං. පකප්පයී**ති සන්නය්හි. **මිත්තදුබ්භි**න්ති අත්තනො මිත්තෙසු උපකාරීසු දුබ්භනසීලං.

තතො මහාසත්තො ''එස බාලො මං නිස්සාය මා නස්සී''ති චින්තෙත්වා ''මහාරාජ, වධො නාමෙස බාලස්ස වා පණ්ඩිතස්ස වා න සාධූහි පසංසිතො, අඤ්ඤදත්ථු ගරහිතො එව, තස්මා මා ඉමං ඝාතෙහි, අයං යථාරුචි ගච්ඡතු, යඤ්චෙව තස්ස 'දස්සාමී'ති තයා පටිඤ්ඤාතං, තම්පි අහාපෙත්වාව දෙහී''ති ආහ. ''අහඤ්ච තෙ යං ඉච්ඡිතං, තං කරිස්සාමි, අත්තානං තුය්හං දම්මී''ති ආහ. තෙන වුත්තං –

58.

''තමහං අනුරක්ඛන්තො, නිම්මිනිං මම අත්තනා;
තිට්ඨතෙසො මහාරාජ, කාමකාරො භවාමි තෙ''ති.

තත්ථ **නිම්මිනි**න්ති තං මිත්තදුබ්භිං පාපපුග්ගලං **අනුරක්ඛන්තො මම** අත්තනො අත්තභාවෙන තං පරිවත්තෙසිං, අත්තානං රඤ්ඤො නිය්‍යාතෙත්වා රාජහත්ථතො පත්තං තස්ස මරණං නිවාරෙසින්ති අත්ථො. **තිට්ඨතෙසො**තිආදි විනිමයාකාරදස්සනං.

59. ඉදානි යදත්ථං සො අත්තවිනිමයො කතො, තං දස්සෙතුං ඔසානගාථමාහ. තස්සත්ථො – තදා මං නිස්සාය තං මිත්තදුබ්භිං පුරිසං තස්මිං රඤ්ඤෙ ජීවිතා වොරොපෙතුකාමෙ අහං අත්තානං රඤ්ඤො පරිච්චජන්තො මම සීලමෙව අනුරක්ඛිං, **ජීවිතං** පන **නාරක්ඛිං**. යං පනාහමෙව අත්තනො ජීවිතනිරපෙක්ඛං **සීලවා ආසිං,** තං සම්මාසම්බොධියා එව **කාරණා**ති.

අථ රාජා බොධිසත්තෙන අත්තනො ජීවිතං පරිච්චජිත්වා තස්ස පුරිසස්ස මරණෙ නිවාරෙන්තෙ තුට්ඨමානසො ''ගච්ඡ, භො, මිගරාජස්ස අනුග්ගහෙන මම හත්ථතො මරණා මුත්තො''ති වත්වා යථාපටිඤ්ඤාය තඤ්චස්ස ධනං දාපෙසි. මහාසත්තස්ස යථාරුචියාව අනුජානිත්වා තං නගරං නෙත්වා නගරඤ්ච බොධිසත්තඤ්ච අලඞ්කාරාපෙත්වා දෙවියා ධම්මං දෙසාපෙසි. මහාසත්තො දෙවිං ආදිං කත්වා රඤ්ඤො ච රාජපරිසාය ච මධුරාය මනුස්සභාසාය ධම්මං දෙසෙත්වා රාජානං දසහි රාජධම්මෙහි ඔවදිත්වා මහාජනං අනුසාසිත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා මිගගණපරිවුතො වාසං කප්පෙසි. රාජාපි මහාසත්තස්ස ඔවාදෙ ඨත්වා සබ්බසත්තානං අභයං දත්වා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා සුගතිපරායනො අහොසි.

තදා සෙට්ඨිපුත්තො දෙවදත්තො අහොසි, රාජා ආනන්දො, රුරුමිගරාජා ලොකනාථො.

තස්ස ඉධාපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව යථාරහං සෙසපාරමියො නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා ඉධාපි පවිවෙකාරාමතාය ජනසංසග්ගං අනිච්ඡතො යූථං පහාය එකකවිහාරො, අඩ්ඪරත්තසමයෙ නදියා වුය්හමානස්ස කරුණං පරිදෙවන්තස්ස පුරිසස්ස අට්ටස්සරං සුත්වා සයිතට්ඨානතො වුට්ඨාය නදීතීරං ගන්ත්වා මහාගඞ්ගාය මහති උදකොඝෙ වත්තමානෙ අත්තනො ජීවිතං පරිච්චජිත්වා ඔතරිත්වා සොතං පච්ඡින්දිත්වා තං පුරිසං අත්තනො පිට්ඨියං ආරොපෙත්වා තීරං පාපෙත්වා සමස්සාසෙත්වා ඵලාඵලාදීනි දත්වා පරිස්සමවිනොදනං, පුන තං අත්තනො පිට්ඨිං ආරොපෙත්වා අරඤ්ඤතො නීහරිත්වා මහාමග්ගෙ ඔතාරණං, සරං සන්නය්හිත්වා විජ්ඣිස්සාමීති අභිමුඛෙ ඨිතස්ස රඤ්ඤො නිබ්භයෙන හුත්වා පටිමුඛමෙව ගන්ත්වා පඨමතරං මනුස්සභාසාය ආලපිත්වා මධුරපටිසන්ථාරකරණං, මිත්තදුබ්භිං පාපපුරිසං හන්තුකාමං රාජානං ධම්මකථං කත්වා පුනපි අත්තනො ජීවිතං පරිච්චජිත්වා මරණතො පමොචනං, තස්ස ච රඤ්ඤො යථාපටිඤ්ඤං ධනදාපනං, රඤ්ඤා අත්තනො වරෙ දීයමානෙ තෙන සබ්බසත්තානං අභයදාපනං, රාජානඤ්ච දෙවිඤ්ච පමුඛං කත්වා මහාජනස්ස ධම්මං දෙසෙත්වා දානාදීසු පුඤ්ඤෙසු තෙසං පතිට්ඨාපනං, ලද්ධාභයානං මිගානං ඔවාදං දත්වා මනුස්සානං සස්සඛාදනතො නිවාරණං, පණ්ණසඤ්ඤාය ච තස්ස යාවජ්ජකාලා ඨාවරකරණන්ති එවමාදයො මහාසත්තස්ස ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බාති.

රුරුමිගරාජචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මාතඞ්ගචරියාවණ්ණනා

60. සත්තමෙ **ජටිලොති** ජටාවන්තො, ජටාබන්ධකෙසොති අත්ථො. **උග්ගතාපනොති** මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං තාපනතො නිග්ගණ්හනතො තපසඞ්ඛාතං උග්ගතාපනං එතස්සාති උග්ගතාපනො, ඝොරතපො පරමධිතින්ද්‍රියොති අත්ථො. අථ වා නානප්පකාරෙ දිට්ඨධම්මිකාදිභෙදෙ අනත්ථෙ උග්ගිරණතො බහි ඡඩ්ඩාපනතො ඝොරභීමභයානකට්ඨෙන වා ‘‘උග්ගා’’ති ලද්ධනාමෙ කිලෙසෙ වීරියාතපෙන සන්තාපනතො උග්ගෙ තාපෙතීති **උග්ගතාපනො. මාතඞ්ගො නාම නාමෙනාති** නාමෙන මාතඞ්ගො නාම. මාතඞ්ගකුලෙ නිබ්බත්තියා ජාතියා ආගතං හිස්ස එතං නාමං. **සීලවාති** සීලසම්පන්නො සුපරිසුද්ධසීලො. **සුසමාහිතොති** උපචාරප්පනාසමාධීහි සුට්ඨු සමාහිතො, ඣානසමාපත්තිලාභීති අත්ථො.

තදා හි බොධිසත්තො චණ්ඩාලයොනියං නිබ්බත්තිත්වා රූපෙන දුද්දසිකො බහිනගරෙ චණ්ඩාලගාමෙ වසති. ‘‘මාතඞ්ගපණ්ඩිතො’’ති පකාසනාමො. අථෙකදිවසං තස්මිං නගරෙ නක්ඛත්තෙ ඝොසිතෙ යෙභුය්‍යෙන නාගරා නක්ඛත්තං කීළන්ති. අඤ්ඤතරාපි

බ්‍රාහ්මණමහාසාලකඤ්ඤා සොළසපන්නරසවස්සුද්දෙසිකා දෙවකඤ්ඤා විය රූපෙන දස්සනීයා පාසාදිකා ‘‘අත්තනො විභවානුරූපං නක්ඛත්තං කීළිස්සාමී’’ති පහූතඛජ්ජභොජ්ජාදීනි සකටෙසු ආරොපෙත්වා සබ්බසෙතං වළවාරථමාරුය්හ මහතා පරිවාරෙන උය්‍යානභූමිං ගච්ඡති. දිට්ඨමඞ්ගලිකා නාමෙසා, සා කිර දුස්සණ්ඨිතං රූපං ‘‘අවමඞ්ගල’’න්ති තං දට්ඨුං න ඉච්ඡති, තෙනස්සා ‘‘දිට්ඨමඞ්ගලිකා’’ත්වෙව සමඤ්ඤා උදපාදි.

තදා බොධිසත්තො කාලස්සෙව උට්ඨාය පටපිලොතිකං නිවාසෙත්වා ජජ්ජරිතමුඛභාගං වෙණුදණ්ඩං ගහෙත්වා භාජනහත්ථො නගරං පවිසති මනුස්සෙ දිස්වා දූරතොව තෙසං දූරීකරණත්ථං තෙන වෙණුදණ්ඩෙන සඤ්ඤං කරොන්තො. අථ දිට්ඨමඞ්ගලිකා ‘‘උස්සරථ උස්සරථා’’ති උස්සාරණං කරොන්තෙහි අත්තනො පුරිසෙහි නීයමානා නගරද්වාරමජ්ඣෙ මාතඞ්ගං දිස්වා ‘‘කො එසො’’ති ආහ. ‘‘අය්‍යො, මාතඞ්ගචණ්ඩාලො’’ති ච වුත්තෙ ‘‘ඊදිසං දිස්වා ගතානං කුතො වුඩ්ඪී’’ති යානං නිවත්තාපෙසි. මනුස්සා ‘‘යං මයං උය්‍යානං ගන්ත්වා බහුං ඛජ්ජභොජ්ජාදිං ලභෙය්‍යාම, තස්ස නො මාතඞ්ගෙන අන්තරායො කතො’’ති කුපිතා ‘‘ගණ්හථ, චණ්ඩාල’’න්ති ලෙඩ්ඩූහි පහරිත්වා විසඤ්ඤීභූතං පාතෙත්වා අගමංසු.

සො න චිරෙනෙව සතිං පටිලභිත්වා වුට්ඨාය මනුස්සෙ පුච්ඡි – ‘‘කිං, අය්‍යා, ද්වාරං නාම සබ්බසාධාරණං, උදාහු බ්‍රාහ්මණානං එව කත’’න්ති? ‘‘සබ්බෙසං සාධාරණ’’න්ති. ‘‘එවං සබ්බසාධාරණද්වාරෙ එකමන්තං අපක්කමන්තං මං දිට්ඨමඞ්ගලිකාය මනුස්සා ඉමං අනයබ්‍යසනං පාපෙසු’’න්ති රථිකාය මනුස්සානං ආරොචෙත්වා ‘‘හන්දාහං ඉමිස්සා මානං භින්දිස්සාමී’’ති තස්සා නිවෙසනද්වාරං ගන්ත්වා ‘‘අහං දිට්ඨමඞ්ගලිකං අලද්ධා න වුට්ඨහිස්සාමී’’ති නිපජ්ජි. දිට්ඨමඞ්ගලිකාය පිතා ‘‘ඝරද්වාරෙ මාතඞ්ගො නිපන්නො’’ති සුත්වා ‘‘තස්ස කාකණිකං දෙථ, තෙලෙන සරීරං මක්ඛෙත්වා ගච්ඡතූ’’ති ආහ. සො ‘‘දිට්ඨමඞ්ගලිකං අලද්ධා න උට්ඨහිස්සාමි’’ච්චෙව ආහ. තතො බ්‍රාහ්මණෙන – ‘‘ද්වෙ කාකණිකෙ දෙථ, මාසකං පාදං කහාපණං ද්වෙ තීණි යාව කහාපණසතං කහාපණසහස්සං දෙථා’’ති වුත්තෙපි න සම්පටිච්ඡති එව. එවං තෙසං මන්තෙන්තානං එව සූරියො අත්ථඞ්ගතො.

අථ දිට්ඨමඞ්ගලිකාය මාතා පාසාදා ඔරුය්හ සාණිපාකාරං පරික්ඛිපාපෙත්වා තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘තාත, මාතඞ්ග, දිට්ඨමඞ්ගලිකාය අපරාධං ඛම, ද්වෙ සහස්සානි ගණ්හාහි යාව සතසහස්සං ගණ්හාහී’’ති වුත්තෙපි න සම්පටිච්ඡි, නිපජ්ජි එව. තස්සෙවං ඡ දිවසෙ නිපජ්ජිත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සම්පත්තෙ සමන්තා සාමන්තඝරා පටිවිසකඝරා ච මනුස්සා උට්ඨහිත්වා ‘‘තුම්හෙ මාතඞ්ගං වා උට්ඨාපෙථ, දාරිකං වා දෙථ, මා අම්හෙ නාසයිත්ථා’’ති ආහංසු. තදා කිර අයං තස්මිං

දෙසෙ දෙසධම්මො ‘‘යස්ස සරද්වාරෙ එවං නිපජ්ජිත්වා චණ්ඩාලො මරති, තෙන සරෙන සද්ධිං සත්තසත්තසරවාසිනො චණ්ඩාලා හොන්තී’’ති.

තතො දිට්ඨමඞ්ගලිකාය මාතාපිතරො දිට්ඨමඞ්ගලිකං පටපිලොතිකං නිවාසාපෙත්වා චණ්ඩාලානුච්ඡවිකං පරික්ඛාරං දත්වා පරිදෙවමානං එව තස්ස සන්තිකං නෙත්වා ‘‘හන්ද, දානි දාරිකං උට්ඨාය ගණ්හාහී’’ති අදංසු. සා පස්සෙ ඨත්වා ‘‘උට්ඨාහී’’ති ආහ. සො ‘‘අහං අතිවිය කිලන්තො, හත්ථෙ ගහෙත්වා මං උට්ඨාපෙහී’’ති ආහ. සා තථා අකාසි. මාතඞ්ගො ‘‘මයං අන්තොනගරෙ වසිතුං න ලභාම, එහි, බහිනගරෙ චණ්ඩාලගාමං ගමිස්සාමා’’ති තං අපස්සාය අත්තනො ගෙහං අගමාසි. ‘‘තස්සා පිට්ඨිං අභිරුහිත්වා’’ති ජාතකභාණකා වදන්ති.

එවං පන ගෙහං ගන්ත්වා ජාතිසම්භෙදවීතික්කමං අකත්වාව කතිපාහං ගෙහෙ වසිත්වා බලං ගහෙත්වා චින්තෙසි – ‘‘අහං ඉමං බ්‍රාහ්මණමහාසාලකඤ්ඤං මය්හං චණ්ඩාලගෙහෙ වාසාපෙසිං, හන්ද, දානි තං ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තං කරිස්සාමී’’ති. සො අරඤ්ඤං පවිසිත්වා පබ්බජිත්වා සත්තාහබ්භන්තරෙයෙව අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්චාභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා ඉද්ධියා චණ්ඩාලගාමද්වාරෙ ඔතරිත්වා ගෙහද්වාරෙ ඨිතො දිට්ඨමඞ්ගලිකං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සාමි, කිස්ස මං අනාථං කත්වා පබ්බජිතොසී’’ති පරිදෙවමානං ‘‘ත්වං, භද්දෙ, මා චින්තයි, තව පොරාණකයසතො ඉදානි මහන්තතරං යසං කරිස්සාමි, ත්වං පන ‘මහාබ්‍රහ්මා මෙ සාමිකො, න මාතඞ්ගො, සො බ්‍රහ්මලොකං ගතො, ඉතො සත්තමෙ දිවසෙ පුණ්ණමාය චන්දමණ්ඩලං භින්දිත්වා ආගමිස්සතී’ති පරිසාසු වදෙය්‍යාසී’’ති වත්වා හිමවන්තමෙව ගතො.

දිට්ඨමඞ්ගලිකාපි බාරාණසියං මහාජනමජ්ඣෙ තෙසු තෙසු ඨානෙසු තථා කථෙසි. අථ පුණ්ණමදිවසෙ බොධිසත්තො චන්දමණ්ඩලස්ස ගගනමජ්ඣෙ ඨිතකාලෙ බ්‍රහ්මත්තභාවං මාපෙත්වා චන්දමණ්ඩලං භින්දිත්වා ද්වාදසයොජනිකං බාරාණසිං සකලං කාසිරට්ඨඤ්ච එකොභාසං කත්වා ආකාසතො ඔතරිත්වා බාරාණසියා උපරි තික්ඛත්තුං පරිබ්භමිත්වා මහාජනෙන ගන්ධමාලාදීහි පූජියමානො චණ්ඩාලගාමාභිමුඛො අහොසි. බ්‍රහ්මභත්තා සන්නිපතිත්වා තං චණ්ඩාලගාමකං ගන්ත්වා දිට්ඨමඞ්ගලිකාය ගෙහං සුද්ධවත්ථගන්ධමාලාදීහි දෙවවිමානං විය අලඞ්කරිංසු. දිට්ඨමඞ්ගලිකා ච තදා උතුනී හොති. මහාසත්තො තත්ථ ගන්ත්වා දිට්ඨමඞ්ගලිකං අඞ්ගුට්ඨෙන නාභියං පරාමසිත්වා ‘‘භද්දෙ, ගබ්භො තෙ පතිට්ඨිතො, ත්වං පුත්තං විජායිස්සසි, ත්වම්පි පුත්තොපි තෙ ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තා භවිස්සථ, තව සීසධොවනඋදකං සකලජම්බුදීපෙ රාජූනං අභිසෙකොදකං භවිස්සති, න්හානොදකං පන තෙ අමතොදකං භවිස්සති, යෙ නං සීසෙ ආසිඤ්චිස්සන්ති, තෙ සබ්බරොගෙහි මුච්චිස්සන්ති, කාළකණ්ණියා ච පරිමුච්චිස්සන්ති, තව පාදපිට්ඨෙ සීසං ඨපෙත්වා

චන්දන්තා සහස්සං දස්සන්ති, කථාසවනට්ඨානෙ ඨත්වා චන්දන්තා සතං දස්සන්ති, චක්ඛුපථෙ ඨත්වා චන්දන්තා එකෙකං කහාපණං දත්වා චන්දිස්සන්ති, අප්පමත්තා හොථී''ති තං ඔවදිත්වා ගෙහා නික්ඛම්ම මහාජනස්ස පස්සන්තස්සෙව චන්දමණ්ඩලං පාවිසි.

බ්‍රහ්මහත්තා සන්නිපතිත්වා දිට්ඨමඞ්ගලිකං මහන්තෙන සක්කාරෙන නගරං පවෙසෙත්වා මහන්තෙන සිරිසොභග්ගෙන තත්ථ වසාපෙසුං. දෙවවිමානසදිසඤ්චස්සා නිවෙසනං කාරෙසුං. තත්ථ නෙත්වා උළාරං ලාභසක්කාරං උපනාමෙසුං. පුත්තලාභාදි සබ්බො බොධිසත්තෙන වුත්තසදිසොව අහොසි. සොළසසහස්සා බ්‍රාහ්මණා දිට්ඨමඞ්ගලිකාය පුත්තෙන සහ නිබද්ධං භුඤ්ජන්ති, සහස්සමත්තා නං පරිවාරෙන්ති, අනෙකසහස්සානං දානං දීයති. අථ මහාසත්තො ''අයං අට්ඨානෙ අභිප්පසන්නො, හන්දස්ස දක්ඛිණෙය්‍යෙ ජානාපෙස්සාමී''ති භික්ඛාය චරන්තො තස්සා ගෙහං ගන්ත්වා තෙන සද්ධිං සල්ලපිත්වා අගමාසි. අථ කුමාරො ගාථමාහ –

''කුතො නු ආගච්ඡසි දුම්මවාසී, ඔතල්ලකො පංසුපිසාචකොව;
සඞ්කාරචොළං පටිමුඤ්ච කණ්ඨෙ, කො රෙ තුවං හොසි අදක්ඛිණෙය්‍යො''ති. (ජා. 1.15.1);

තෙන වුත්තං අනාචාරං අසහමානා දෙවතා තස්ස තෙසඤ්ච සොළසසහස්සානං බ්‍රාහ්මණානං මුඛං විපරිවත්තෙසුං. තං දිස්වා දිට්ඨමඞ්ගලිකා මහාසත්තං උපසඞ්කමිත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. බොධිසත්තො ''තස්ස අනාචාරං අසහන්තෙහි යක්ඛෙහි සො විප්පකාරො කතො, අපි ච ඛො පන ඉමං උච්ඡිට්ඨපිණ්ඩකං තෙසං මුඛෙ ආසිඤ්චිත්වා තං විප්පකාරං වූපසමෙහී''ති ආහ. සාපි තථා කත්වා තං වූපසමෙසි. අථ දිට්ඨමඞ්ගලිකා පුත්තං ආහ – ''තාත, ඉමස්මිං ලොකෙ දක්ඛිණෙය්‍යා නාම මාතඞ්ගපණ්ඩිතසදිසා භවන්ති, න ඉමෙ බ්‍රාහ්මණා විය ජාතිමත්තෙන, මන්තජ්ඣායනමත්තෙන වා මානත්ථද්ධා''ති වත්වා යෙ තදා සීලාදිගුණවිසෙසයුත්තා ඣානසමාපත්තිලාභිනො චෙව පච්චෙකබුද්ධා ච, තත්ථෙවස්ස පසාදං උප්පාදෙසීති.

තදා වෙත්තවතීනගරෙ ජාතිමන්තො නාම එකො බ්‍රාහ්මණො පබ්බජිත්වාපි ජාතිං නිස්සාය මහන්තං මානමකාසි. මහාසත්තො ''තස්ස මානං භින්දිස්සාමී''ති තං ඨානං ගන්ත්වා තස්සාසන්නෙ උපරිසොතෙ වාසං කප්පෙසි. තෙන වුත්තං –

61.

''අහඤ්ච බ්‍රාහ්මණො එකො, ගඞ්ගාකූලෙ වසාමුභො;
අහං වසාමි උපරි, හෙට්ඨා වසති බ්‍රාහ්මණො''ති.

අථ මහාසත්තො එකදිවසං දන්තකට්ඨං ඛාදිත්වා ‘‘ඉදං ජාතිමන්තස්ස ජටාසු ලග්ගතූ’’ති අධිට්ඨාය නදියං පාතෙසි. තං තස්ස උදකං ආචමෙන්තස්ස ජටාසු ලග්ගි, සො තං දිස්වා ‘‘නස්ස වසලා’’ති වත්වා ‘‘කුතොයං කාළකණ්ණී ආගතො, උපධාරෙස්සාමි න’’න්ති උද්ධංසොතං ගච්ඡන්තො මහාසත්තං දිස්වා ‘‘කිංජාතිකොසී’’ති පුච්ඡි. ‘‘චණ්ඩාලොස්මී’’ති. ‘‘තයා නදියං දන්තකට්ඨං පාතිත’’න්ති? ‘‘ආම, මයා’’ති. ‘‘නස්ස, වසල, චණ්ඩාල, කාළකණ්ණි, මා ඉධ වසි, හෙට්ඨාසොතෙ වසා’’ති වත්වා හෙට්ඨාසොතෙ වසන්තෙනපි පාතිතෙ දන්තකට්ඨෙ පටිසොතං ආගන්ත්වා ජටාසු ලග්ගන්තෙ ‘‘නස්ස, වසල, සචෙ ඉධ වසිස්සසි, සත්තමෙ දිවසෙ සත්තධා තෙ මුද්ධා ඵලිස්සතී’’ති ආහ. තෙන වුත්තං –

62.

‘‘විචරන්තො අනුකූලම්හි, උද්ධං මෙ අස්සමද්දස;
තත්ථ මං පරිභාසෙත්වා, අභිසපි මුද්ධඵාලන’’න්ති.

තත්ථ **විචරන්තො අනුකූලම්හීති** උච්ඡිට්ඨදන්තකට්ඨෙ අත්තනො ජටාසු ලග්ගෙ තස්ස ආගමනගවෙසනවසෙන ගඞ්ගාය තීරෙ අනුවිචරන්තො. **උද්ධං මෙ අස්සමද්දසාති** අත්තනො වසනට්ඨානතො උපරිසොතෙ මම අස්සමං පණ්ණසාලං අද්දක්ඛි. **තත්ථ මං පරිභාසෙත්වාති** මම අස්සමං ආගන්ත්වා ජාතිං සුත්වා තතොව පටික්කමිත්වා සවනූපචාරෙ ඨත්වා ‘‘නස්ස, වසල චණ්ඩාල, කාළකණ්ණි මා ඉධ වසී’’තිආදීනි වත්වා භයෙන සන්තජ්ජෙත්වා. **අභිසපි මුද්ධඵාලනන්ති** ‘‘සචෙ ජීවිතුකාමොසි, එත්තොව සීඝං පලායස්සූ’’ති වත්වා ‘‘සචෙ න පක්කමිස්සති, ඉතො තෙ සත්තමෙ දිවසෙ සත්තධා මුද්ධා ඵලතූ’’ති මෙ අභිසපං අදාසි.

කිං පන තස්ස අභිසපෙන මුද්ධා ඵලතීති? න ඵලති, කුහකො පන සො, එවමයං මරණභයතජ්ජිතො සුදූරං පක්කමිස්සතීති සඤ්ඤාය සන්තාසනත්ථං තථා ආහ.

63. **යදිහං තස්ස පකුප්පෙය්‍යන්ති** තස්ස මානත්ථද්ධස්ස කූටජටිලස්ස අහං යදි කුජ්ඣෙය්‍යං. **යදි සීලං න ගොපයෙති** සීලං යදි න රක්ඛෙය්‍යං, ඉදං සීලං නාම ජීවිතනිරපෙක්ඛං සම්මදෙව රක්ඛිතබ්බන්ති යදි න චින්තෙය්‍යන්ති අත්ථො. **ඔලොකෙත්වානහං තස්ස, කරෙය්‍යං ඡාරිකං වියාති** සචාහං තදා තස්ස අප්පතීතො අභවිස්සං. මම චිත්තාචාරං ඤත්වා මයි අභිප්පසන්නා දෙවතා ඛණෙනෙව තං භස්මමුට්ඨිං විය විද්ධංසෙය්‍යුන්ති අධිප්පායො. සත්ථා පන තදා අත්තනො අප්පතීතභාවෙ සති දෙවතාහි සාධෙතබ්බං තස්ස අනත්ථං අත්තනා කත්තබ්බං විය කත්වා දෙසෙසි ‘‘කරෙය්‍යං ඡාරිකං වියා’’ති.

විතණ්ඩවාදී පනාහ – ‘‘බොධිසත්තොව තං ජටිලං ඉච්ඡමානො ඉද්ධියා ඡාරිකං කරෙය්‍ය, එවඤ්හි සති ඉමිස්සා පාළියා අත්ථො උජුකමෙව නීතො

හොතී''ති. සො එවමස්ස වචනීයො – ''ත්වං ඉද්ධියා පරූපඝාතං වදසි, ඉද්ධි නාමෙසා අධිට්ඨානා ඉද්ධි, විකුබ්බනා ඉද්ධි, මනොමයා ඉද්ධි, ඤාණවිප්ඵාරා ඉද්ධි, සමාධිවිප්ඵාරා ඉද්ධි, අරියා ඉද්ධි, කම්මවිපාකජා ඉද්ධි, පුඤ්ඤවතො ඉද්ධි, විජ්ජාමයා ඉද්ධි, තත්ථ තත්ථ සම්මාපයොගප්පච්චයා ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධීති දසවිධා. තත්ථ ''කතරං ඉද්ධිං වදෙසී''ති? ''භාවනාමය''න්ති. ''කිං පන භාවනාමයාය පරූපඝාතකම්මං හොතී''ති? ආම, එකච්චෙ ආචරියා ''එකවාරං හොතී''ති වදන්ති, යථා හි පරං පහරිතුකාමෙන උදකභරිතෙ ඝටෙ ඛිත්තෙ පරොපි පහරීයති, ඝටොපි භිජ්ජති, එවමෙව භාවනාමයාය ඉද්ධියා එකවාරං පරූපඝාතකම්මං හොති, තතො පට්ඨාය පන සා නස්සති.

අථ සො ''භාවනාමයාය ඉද්ධියා නෙව එකවාරං න ද්වෙවාරං පරූපඝාතකම්මං හොතී''ති වත්වා පුච්ඡිතබ්බො ''කිං භාවනාමයා ඉද්ධි කුසලා අකුසලා අබ්‍යාකතා, සුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා දුක්ඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සම්පයුත්තා, සවිතක්කසවිචාරා අවිතක්කවිචාරමත්තා අවිතක්කඅවිචාරා, කාමාවචරා රූපාවචරා අරූපාවචරා''ති? ජානන්තො ''භාවනාමයා ඉද්ධි කුසලා අබ්‍යාකතා වා අදුක්ඛමසුඛවෙදනියා අවිතක්කඅවිචාරා රූපාවචරා වා''ති වක්ඛති. සො වත්තබ්බො ''පාණාතිපාතචෙතනා කුසලාදීසු කතරං කොට්ඨාසං භජතී''ති? ජානන්තො වක්ඛති ''පාණාතිපාතචෙතනා අකුසලාව දුක්ඛවෙදනාව සවිතක්කසවිචාරාව කාමාවචරාවා''ති. එවං සන්තෙ ''තව පඤ්හො නෙව කුසලත්තිකෙන සමෙති, න වෙදනාත්තිකෙන න විතක්කත්තිකෙන න භූමන්තරෙනා''ති පාළියා විරොධං දස්සෙත්වා සඤ්ඤාපෙතබ්බො. යදි පන සො ''පුන චපරං, භික්ඛවෙ, ඉධෙකච්චො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තො අඤ්ඤිස්සා කුච්ඡිගතං ගබ්භං පාපකෙන මනසානුපෙක්ඛිතා හොති 'අහො වත යං තං කුච්ඡිගතං ගබ්භං න සොත්ථිනා අභිනික්ඛමෙය්‍යා'ති. එවම්පි, භික්ඛවෙ, කුලුම්පස්ස උපඝාතො හොතී''ති සඞ්ගීතිං අනාරුළ්හං කුලුම්පසුත්තං උදාහරෙය්‍ය. තස්සාපි ''ත්වං අත්ථං න ජානාසි. ඉද්ධිමා චෙතොවසිප්පත්තොති හි එත්ථ න භාවනාමයා ඉද්ධි අධිප්පෙතා, ආථබ්බනිකා ඉද්ධි අධිප්පෙතා. සා හි එත්ථ ලබ්භමානා ලබ්භතීති භාවනාමයාය ඉද්ධියා පරූපඝාතො න සම්භවතියෙවා''ති සඤ්ඤාපෙතබ්බො. නො චෙ සඤ්ඤත්තිං උපෙති, කම්මං කත්වා උය්‍යොජෙතබ්බො. තස්මා යථාවුත්තනයෙනෙවෙත්ථ ගාථාය අත්ථො වෙදිතබ්බො.

තථා පන තෙන අභිසපිතො මහාසත්තො ''සචාහං එතස්ස කුජ්ඣිස්සාමි, සීලං මෙ අරක්ඛිතං භවිස්සති, උපායෙනෙවස්ස මානං භින්දිස්සාමි, සා චස්ස රක්ඛා භවිස්සතී''ති සත්තමෙ දිවසෙ සූරියුග්ගමනං වාරෙසි. මනුස්සා සූරියස්ස අනුග්ගමනෙන උබ්බාළ්හා ජාතිමන්තතාපසං උපසඞ්කමිත්වා ''භන්තෙ, තුම්හෙ සූරියස්ස උග්ගන්තුං න දෙථා''ති පුච්ඡිංසු. සො ''න

මෙතං කම්මං, ගඞ්ගාතීරෙ පන එකො චණ්ඩාලතාපසො වසති, තස්සෙතං කම්මං සියා''ති ආහ. මනුස්සා මහාසත්තං උපසඞ්කමිත්වා ''භන්තෙ, තුම්හෙ සූරියස්ස උග්ගන්තුං න දෙථා''ති පුච්ඡිංසු. ''ආමාවුසො''ති. ''කිංකාරණා''ති? ''තුම්හාකං කුලූපකතාපසො මං නිරපරාධං අභිසපි, තස්මිං ආගන්ත්වා ඛමාපනත්ථං මම පාදෙසු පතිතෙ සූරියං විස්සජ්ජෙස්සාමී''ති. තෙ ගන්ත්වා තං ආකඩ්ඪන්තා ආනෙත්වා මහාසත්තස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ඛමාපෙත්වා ''සූරියං විස්සජ්ජෙථ, භන්තෙ''ති ආහංසු. ''න සක්කා විස්සජ්ජෙතුං, සචාහං විස්සජ්ජෙස්සාමි, ඉමස්ස සත්තධා මුද්ධා ඵලිස්සතී''ති. ''අථ, භන්තෙ, කිං කරොමා''ති. මහාසත්තො ''මත්තිකාපිණ්ඩං ආහරථා''ති ආහරාපෙත්වා ''ඉමං තාපසස්ස සීසෙ ඨපෙත්වා තාපසං ඔතාරෙත්වා උදකෙ ඨපෙථ, යදා සූරියො දිස්සති, තදා තාපසො උදකෙ නිමුජ්ජතූ''ති වත්වා සූරියං විස්සජ්ජෙසි. සූරියරස්මීහි ඵුට්ඨමත්තෙව මත්තිකාපිණ්ඩො සත්තධා භිජ්ජි. තාපසො උදකෙ නිමුජ්ජි. තෙන වුත්තං –

64.

''යං සො තදා මං අභිසපි, කුපිතො දුට්ඨමානසො;
තස්සෙව මත්ථකෙ නිපති, යොගෙන තං පමොචයි''න්ති.

තත්ථ **යං සො තදා මං අභිසපීති** සො ජාතිමන්තජටිලො යං මුද්ධඵාලනං සන්ධාය තදා මං අභිසපි, මය්හං සපං අදාසි. **තස්සෙව මත්ථකෙ නිපතීති** තං මය්හං උපරි තෙන ඉච්ඡිතං තස්සෙව පන උපරි නිපති නිපතනභාවෙන අට්ඨාසි. එවඤ්හෙතං හොති යථා තං අප්පදුට්ඨස්ස පදුස්සතො. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ''යො අප්පදුට්ඨස්ස නරස්ස දුස්සති…පෙ…. පටිවාතංව ඛිත්තො''ති (ධ. ප. 125; සු. නි. 667; ජා. 1.5.94). **යොගෙන තං පමොචයින්ති** තං තස්ස භාසිතං මත්ථකඵාලනං උපායෙන තතො පමොචෙසිං, තං වා ජටිලං තතො පමොචෙසිං, යෙන උපායෙන තං න හොති, තථා අකාසින්ති අත්ථො.

යඤ්හි තෙන පාරමිතාපරිභාවනසමිද්ධාහි නානාසමාපත්තිවිහාරපරිපූරිතාහි සීලදිට්ඨිසම්පදාහි සුසඞ්ඛතසන්තානෙ මහාකරුණාධිවාසෙ මහාසත්තෙ අරියූපවාදකම්මං අභිසපසඞ්ඛාතං ඵරුසවචනං පයුත්තං, තං මහාසත්තස්ස ඛෙත්තවිසෙසභාවතො තස්ස ච අජ්ඣාසයඵරුසතාය දිට්ඨධම්මවෙදනීයං හුත්වා සචෙ සො මහාසත්තං න ඛමාපෙසි, සත්තමෙ දිවසෙ විපච්චනසභාවං ජාතං, ඛමාපිතෙ පන මහාසත්තෙ පයොගසම්පත්තිපටිබාහිතත්තා අවිපාකධම්මතං ආපජ්ජි අහොසිකම්මභාවතො. අයඤ්හි අරියූපවාදපාපස්ස දිට්ඨධම්මවෙදනීයස්ස ච ධම්මතා. තත්ථ යං සත්තමෙ දිවසෙ බොධිසත්තෙන සූරියුග්ගමනනිවාරණං කතං, අයමෙත්ථ යොගොති අධිප්පෙතො උපායො. තෙන හි උබ්බාළ්හා මනුස්සා බොධිසත්තස්ස සන්තිකෙ තාපසං ආනෙත්වා ඛමාපෙසුං. සොපි ච

මහාසත්තස්ස ගුණෙ ජානිත්වා තස්මිං චිත්තං පසාදෙසීති වෙදිතබ්බං. යං පනස්ස මත්ථකෙ මත්තිකාපිණ්ඩස්ස ඨපනං, තස්ස ච සත්තධා ඵාලනං කතං, තං මනුස්සානං චිත්තානුරක්ඛණත්ථං, අඤ්ඤථා හි ඉමෙ පබ්බජිතාපි සමානා චිත්තස්ස වසෙ වත්තන්ති, න පන චිත්තං අත්තනො වසෙ වත්තාපෙන්තීති මහාසත්තම්පි තෙන සදිසං කත්වා ගණ්හෙය්‍යුං. තදස්ස නෙසං දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛායාති.

65. ඉදානි යදත්ථං තදා තස්මිං තාපසෙ චිත්තං අදූසෙත්වා සුපරිසුද්ධං සීලමෙව රක්ඛිතං, තං දස්සෙතුං **‘‘අනුරක්ඛිං මම සීල’’**න්ති ඔසානගාථමාහ. තං හෙට්ඨා වුත්තත්ථමෙව.

තදා මණ්ඩබ්‍යො උදෙනො, මාතඞ්ගො ලොකනාථො.

ඉධාපි සෙසපාරමියො නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා නිහීනජාතිකස්ස සතො යථාධිප්පායං දිට්ඨමඞ්ගලිකාය මානනිග්ගහො, පබ්බජිත්වා ‘‘දිට්ඨමඞ්ගලිකාය අවස්සයො භවිස්සාමී’’ති උප්පන්නචිත්තො අරඤ්ඤං ගන්ත්වා පබ්බජිත්වා සත්තදිවසබ්භන්තරෙයෙව යථාධිප්පායං ඣානාභිඤ්ඤානිබ්බත්තනං, තතො ආගන්ත්වා දිට්ඨමඞ්ගලිකාය ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තියා උපායසම්පාදනං, මණ්ඩබ්‍යකුමාරස්ස මානනිග්ගහො, ජාතිමන්තතාපසස්ස මානනිග්ගහො, තස්ස ච අජානන්තස්සෙව භාවිනො ජීවිතන්තරායස්ස අපනයනං, මහාපරාධස්සාපි තස්ස අකුජ්ඣිත්වා අත්තනො සීලානුරක්ඛණං, අච්ඡරියබ්භුතපාටිහාරියකරණන්ති එවමාදයො මහාසත්තස්ස ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බා.

මාතඞ්ගචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ධම්මදෙවපුත්තචරියාවණ්ණනා

66. අට්ඨමෙ **මහාපක්ඛොති** මහාපරිවාරො. **මහිද්ධිකොති** මහතියා දෙවිද්ධියා සමන්නාගතො. **ධම්මො නාම මහායක්ඛොති** නාමෙන ධම්මො නාම මහානුභාවො දෙවපුත්තො. **සබ්බලොකානුකම්පකොති** විභාගං අකත්වා මහාකරුණාය සබ්බලොකං අනුග්ගණ්හනකො.

මහාසත්තො හි තදා කාමාවචරදෙවලොකෙ ධම්මො නාම දෙවපුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. සො දිබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතො දිබ්බරථමභිරුය්හ අච්ඡරාගණපරිවුතො මනුස්සෙසු සායමාසං භුඤ්ජිත්වා අත්තනො අත්තනො ඝරද්වාරෙසු සුඛකථාය නිසින්නෙසු පුණ්ණමුපොසථදිවසෙ ගාමනිගමරාජධානීසු ආකාසෙ ඨත්වා ‘‘පාණාතිපාතාදීහි දසහි අකුසලකම්මපථෙහි විරමිත්වා තිවිධසුචරිතධම්මං පූරෙථ, මත්තෙය්‍යා පෙත්තෙය්‍යා සාමඤ්ඤා බ්‍රහ්මඤ්ඤා කුලෙ ජෙට්ඨාපචායිනො භවථ, සග්ගපරායනා හුත්වා මහන්තං යසං අනුභවිස්සථා’’ති මනුස්සෙ

දසකුසලකම්මපථෙ සමාදපෙන්තො ජම්බුදීපං පදක්ඛිණං කරොති. තෙන වුත්තං –

67.

‘‘දසකුසලකම්මපථෙ, සමාදපෙන්තො මහාජනං;
චරාමි ගාමනිගමං, සමිත්තො සපරිජ්ජනො’’ති.

තත්ථ **සමිත්තොති** ධම්මිකෙහි ධම්මවාදීහි සහායෙහි සසහායො.

තෙන ච සමයෙන අධම්මො නාමෙකො දෙවපුත්තො කාමාවචරදෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. ‘‘සො පාණං හනථ, අදින්නං ආදියථා’’තිආදිනා නයෙන සත්තෙ අකුසලකම්මපථෙ සමාදපෙන්තො මහතියා පරිසාය පරිවුතො ජම්බුදීපං වාමං කරොති. තෙන වුත්තං –

68.

‘‘පාපො කදරියො යක්ඛො, දීපෙන්තො දස පාපකෙ;
සොපෙත්ථ මහියා චරති, සමිත්තො සපරිජ්ජනො’’ති.

තත්ථ **පාපොති** පාපධම්මෙහි සමන්නාගතො. **කදරියොති** ථද්ධමච්ඡරී. **යක්ඛොති** දෙවපුත්තො. **දීපෙන්තො දස පාපකෙති** සබ්බලොකෙ ගොචරං නාම සත්තානං උපභොගපරිභොගාය ජාතං. තස්මා සත්තෙ වධිත්වා යංකිඤ්චි කත්වා ච අත්තා පීණෙතබ්බො, ඉන්ද්‍රියානි සන්තප්පෙතබ්බානීතිආදිනා නයෙන පාණාතිපාතාදිකෙ දස ලාමකධම්මෙ කත්තබ්බෙ කත්වා පකාසෙන්තො. **සොපෙත්ථාති** සොපි අධම්මො දෙවපුත්තො ඉමස්මිං ජම්බුදීපෙ. **මහියාති** භූමියා ආසන්නෙ, මනුස්සානං දස්සනසවනූපචාරෙති අත්ථො.

69. තත්ථ යෙ සත්තා සාධුකම්මිකා ධම්මගරුනො, තෙ ධම්මං දෙවපුත්තං තථා ආගච්ඡන්තමෙව දිස්වා ආසනා වුට්ඨාය ගන්ධමාලාදීහි පූජෙන්තා යාව චක්ඛුපථසමතික්කමනා තාව අභිත්ථවන්ති, පඤ්ජලිකා නමස්සමානා තිට්ඨන්ති, තස්ස වචනං සුත්වා අප්පමත්තා සක්කච්චං පුඤ්ඤානි කරොන්ති. යෙ පන සත්තා පාපසමාචාරා කුරූරකම්මන්තා, තෙ අධම්මස්ස වචනං සුත්වා අබ්භනුමොදන්ති, භියොසොමත්තාය පාපානි සමාචරන්ති. එවං තෙ තදා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස උජුවිපච්චනීකවාදා චෙව උජුවිපච්චනීකකිරියා ච හුත්වා ලොකෙ විචරන්ති. තෙනාහ භගවා **‘‘ධම්මවාදී අධම්මො ච, උභො පච්චනිකා මය’’**න්ති.

එවං පන ගච්ඡන්තෙ කාලෙ අථෙකදිවසං තෙසං රථා ආකාසෙ සම්මුඛා අහෙසුං. අථ නෙසං පරිසා ‘‘තුම්හෙ කස්ස, තුම්හෙ කස්සා’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘මයං ධම්මස්ස, මයං අධම්මස්සා’’ති වත්වා මග්ගා ඔක්කමිත්වා ද්විධා ජාතා. ධම්මස්ස පන අධම්මස්ස ච රථා අභිමුඛා හුත්වා ඊසාය ඊසං ආහච්ච

අට්ඨංසු. ''තව රථං ඔක්කමාපෙත්වා මය්හං මග්ගං දෙහි, තව රථං ඔක්කමාපෙත්වා මය්හං මග්ගං දෙහී''ති අඤ්ඤමඤ්ඤං මග්ගදාපනත්ථං විවාදං අකංසු. පරිසා ච නෙසං ආවුධානි අභිහරිත්වා යුද්ධසජ්ජා අහෙසුං. යං සන්ධාය වුත්තං –

''ධුරෙ ධුරං ඝට්ටයන්තා, සම්මිංහා පටිපථෙ උභො''.

70.

''කලහො වත්තතී භෙස්මා, කල්‍යාණපාපකස්ස ච;
මග්ගා ඔක්කමනත්ථාය, මහායුද්ධො උපට්ඨිතො''ති.

තත්ථ **ධුරෙ ධුරන්ති** එකස්ස රථීසාය ඉතරස්ස රථීසං **ඝට්ටයන්තා. සම්මිංහාති** සමාගතා සම්මුඛීභූතා. පුන **උභොති** වචනං උභොපි මයං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස පච්චනීකා හුත්වා ලොකෙ විචරන්තා එකදිවසං පටිමුඛං ආගච්ඡන්තා ද්වීසු පරිසාසු උභොසු පස්සෙසු මග්ගතො ඔක්කන්තාසු සහ රථෙන මයං උභො එව සමාගතාති දස්සනත්ථං වුත්තං. **භෙස්මාති** භයජනකො. **කල්‍යාණපාපකස්ස චාති** කල්‍යාණස්ස ච පාපකස්ස ච. **මහායුද්ධො උපට්ඨිතොති** මහාසඞ්ගාමො පච්චුපට්ඨිතො ආසි.

අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හි පරිසාය ච යුජ්ඣිතුකාමතා ජාතා. තත්ථ හි ධම්මො අධම්මං ආහ – ''සම්ම, ත්වං අධම්මො, අහං ධම්මො, මග්ගො මය්හං අනුච්ඡවිකො, තව රථං ඔක්කමාපෙත්වා මය්හං මග්ගං දෙහී''ති. ඉතරො ''අහං දළ්හයානො බලවා අසන්තාසී, තස්මා මග්ගං න දෙමි, යුද්ධං පන කරිස්සාමි, යො යුද්ධෙ ජිනිස්සති, තස්ස මග්ගො හොතූ''ති ආහ. තෙනෙවාහ –

''යසොකරො පුඤ්ඤකරොහමස්මි, සදාත්ථුතො සමණබ්‍රාහ්මණානං;
මග්ගාරහො දෙවමනුස්සපූජිතො, ධම්මො අහං දෙහි අධම්ම මග්ගං.

''අධම්මයානං දළ්හමාරුහිත්වා, අසන්තසන්තො බලවාහමස්මි;
ස කිස්ස හෙතුම්හි තවජ්ජ දජ්ජං, මග්ගං අහං ධම්ම අදින්නපුබ්බං.

''ධම්මො හවෙ පාතුරහොසි පුබ්බෙ, පච්ඡා අධම්මො උදපාදි ලොකෙ;
ජෙට්ඨො ච සෙට්ඨො ච සනන්තනො ච, උය්‍යාහි ජෙට්ඨස්ස කනිට්ඨ මග්ගා.

''න යාචනාය නපි පාතිරූපා, න අරහතා තෙහං දදෙය්‍ය මග්ගං;
යුද්ධඤ්ච නො හොතු උභින්නමජ්ජ, යුද්ධම්හි යො ජෙස්සති තස්ස මග්ගො.

‘‘සබ්බා දිසා අනුවිසටොහමස්මි, මහබ්බලො අමිතයසො අතුලො;
ගුණෙහි සබ්බෙහි උපෙතරූපො, ධම්මො අධම්ම ත්වං කථං විජෙස්සසි.

‘‘ලොහෙන වෙ හඤ්ඤති ජාතරූපං, න ජාතරූපෙන හනන්ති ලොහං;
සචෙ අධම්මො හඤ්ඡති ධම්මමජ්ජ, අයො සුවණ්ණං විය දස්සනෙය්‍යං.

‘‘සචෙ තුවං යුද්ධබලො අධම්ම, න තුය්හං වුඩ්ඪා ච ගරූ ච අත්ථි;
මග්ගඤ්ච තෙ දම්මි පියාප්පියෙන, වාචා දුරුත්තානිපි තෙ ඛමාමී’’ති. (ජා. 1.11.26-32);

ඉමා හි තෙසං වචනපටිවචනකථා.

තත්ථ **යසොකරොති** ධම්මෙ නියොජනවසෙන දෙවමනුස්සානං යසදායකො. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **සදාත්ථුතොති** සදා ථුතො නිච්චප්පසත්ථො. **ස කිස්ස හෙතුම්හි තවජ්ජ දජ්ජන්ති** සොම්හි අහං අධම්මො අධම්මයානරථං අභිරුළ්හො අභීතො බලවා, කිංකාරණා අජ්ජ, භො ධම්ම, කස්සචි අදින්නපුබ්බං මග්ගං තුය්හං දම්මි. **පාතුරහොසීති** පඨමකප්පිකකාලෙ ඉමස්මිං ලොකෙ දසකුසලකම්මපථධම්මො පුබ්බෙ පාතුරහොසි, පච්ඡා අධම්මො. **ජෙට්ඨයො චාති** පුරෙ නිබ්බත්තභාවෙන අහං ජෙට්ඨයො ච සෙට්ඨයො ච පොරාණකො ච, ත්වං පන කනිට්ඨයො, තස්මා ‘‘මග්ගා උය්‍යාහී’’ති වදති.

නපි පාතිරූපාති අහඤ්හි භොතො නෙව යාචනාය න පටිරූපවචනෙන න මග්ගාරහතාය මග්ගං දදෙය්‍යං. **අනුවිසටොති** අහං චතස්සො දිසා චතස්සො අනුදිසාති සබ්බා දිසා අත්තනො ගුණෙන පත්ථටො පඤ්ඤාතො. **ලොහෙනාති** අයොමුට්ඨිකෙන. **හඤ්ඡතීති** හනිස්සති. **යුද්ධබලො අධම්මාති** සචෙ තුවං යුද්ධබලො අසි අධම්ම. **වුඩ්ඪා ච ගරූ චාති** යදි තුය්හං ඉමෙ වුඩ්ඪා ඉමෙ ගරූ පණ්ඩිතාති එතං නත්ථි. **පියාප්පියෙනාති** පියෙන විය අප්පියෙන, අප්පියෙනපි දදන්තො (ජා. අට්ඨ. 4.11.32) පියෙන විය තෙ මග්ගං දදාමීති අත්ථො.

71. මහාසත්තො හි තදා චින්තෙසි – ‘‘සචාහං ඉමං පාපපුග්ගලං සබ්බලොකස්ස අහිතාය පටිපන්නං එවං මයා විලොමග්ගාහං ගහෙත්වා ඨිතං අච්ඡරං පහරිත්වා ‘අනාචාර මා ඉධ තිට්ඨ, සීඝං පටික්කම විනස්සා’ති වදෙය්‍යං, සො තඞ්ඛණඤ්ඤෙව මම ධම්මතෙජෙන භුසමුට්ඨි විය විකිරෙය්‍ය, න ඛො පන මෙතං පතිරූපං, ස්වාහං සබ්බලොකං අනුකම්පන්තො ‘ලොකත්ථචරියං මත්ථකං පාපෙස්සාමී’ති පටිපජ්ජාමි, අයං ඛො පන පාපො ආයතිං මහාදුක්ඛභාගී, ස්වායං මයා විසෙසතො අනුකම්පිතබ්බො, තස්මාස්ස මග්ගං දස්සාමි, එවං මෙ සීලං සුවිසුද්ධං අඛණ්ඩිතං භවිස්සතී’’ති. එවං පන

චින්තෙත්වා බොධිසත්තෙ ‘‘සචෙ තුවං යුද්ධබලො’’ති ගාථං වත්වා ථොකං මග්ගතො ඔක්කන්තමත්තෙ එව අධම්මො රථෙ ඨාතුං අසක්කොන්තො අවංසිරො පථවියං පතිත්වා පථවියා විවරෙ දින්නෙ ගන්ත්වා අවීචිම්හි එව නිබ්බත්ති. තෙන වුත්තං **‘‘යදිහං තස්ස කුප්පෙයා’’**න්තිආදි.

තත්ථ **යදිහං තස්ස කුප්පෙයා**න්ති තස්ස අධම්මස්ස යදි අහං කුජ්ඣෙය්‍යං. **යදි භින්දෙ තපොගුණ**න්ති තෙනෙවස්ස කුජ්ඣනෙන මය්හං තපොගුණං සීලසංවරං යදි විනාසෙය්‍යං. **සහපරිජනං තස්සා**ති සපරිජනං තං අධම්මං. **රජභූත**න්ති රජම්ව භූතං, රජභාවං පත්තං **අහං කරෙය්‍යං**.

72. **අපිචාහ**න්ති එත්ථ අහන්ති නිපාතමත්තං. **සීලරක්ඛායා**ති සීලරක්ඛණත්ථං. **නිබ්බාපෙත්වානා**ති පටිකච්චෙව ඛන්තිමෙත්තානුද්දයස්ස උපට්ඨාපිතත්තා තස්මිං අධම්මෙ උප්පජ්ජනකකොධස්ස අනුප්පාදනෙනෙව දොසපරිළාහවූපසමනෙන මානසං වූපසමෙත්වා. **සහ ජනෙනොක්කමිත්වා**ති මය්හං පරිජනෙන සද්ධිං මග්ගා ඔක්කමිත්වා තස්ස පාපස්ස අධම්මස්ස අහං මග්ගං අදාසිං.

73. **සහ පථතො ඔක්කන්තෙ**ති වුත්තනයෙන චිත්තස්ස වූපසමං කත්වා ‘‘මග්ගං තෙ දම්මී’’ති ච වත්වා ථොකං මග්ගතො සහ ඔක්කමනෙන. **පාපයක්ඛස්සා**ති අධම්මදෙවපුත්තස්ස. **තාවදෙ**ති තඞ්ඛණං එව මහාපථවී විවරමදාසි. **ජාතකට්ඨකථායං** පන ‘‘මග්ගඤ්ච තෙ දම්මී’’ති ගාථාය කථිතක්ඛණෙයෙවාති වුත්තං.

එවං තස්මිං භූමියං පතිතෙ චතුනහුතාධිකද්වියොජනසතසහස්සබහලා සකලං චරාචරං ධාරෙන්තීපි මහාපථවී ‘‘නාහමිමං පාපපුරිසං ධාරෙමී’’ති කථෙන්තී විය තෙන ඨිතට්ඨානෙ ද්විධා භිජ්ජි. මහාසත්තො පන තස්මිං නිපතිත්වා අවීචිම්හි නිබ්බත්තෙ රථධුරෙ යථාඨිතොව සපරිජනො මහතා දෙවානුභාවෙන ගමනමග්ගෙනෙව ගන්ත්වා අත්තනො භවනං පාවිසි. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘ඛන්තීබලො යුද්ධබලං විජෙත්වා, හන්ත්වා අධම්මං නිහනිත්ව භූම්‍යා;
> පායාසි චිත්තො අභිරුය්හ සන්දනං, මග්ගෙනෙව අතිබලො සච්චනික්කමො’’ති. (ජා. 1.11.34);

තදා අධම්මො දෙවදත්තො අහොසි, තස්ස පරිසා දෙවදත්තපරිසා, ධම්මො ලොකනාථො, තස්ස පරිසා බුද්ධපරිසා.

ඉධාපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව සෙසපාරමියො යථාරහං නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා ඉධාපි දිබ්බෙහි ආයුවණ්ණයසසුඛආධිපතෙය්‍යෙහි දිබ්බෙහෙව උළාරෙහි කාමගුණෙහි සමප්පිතස්ස සමඞ්ගීභූතස්ස

අනෙකසහස්සසඞ්ඛාහි අච්ඡරාහි සබ්බකාලං පරිචාරියමානස්ස මහති පමාදට්ඨානෙ ඨිතස්ස සතො ඊසකම්පි පමාදං අනාපජ්ජිත්වා ‘‘ලොකත්ථචරියං මත්ථකං පාපෙස්සාමී’’ති මාසෙ මාසෙ පුණ්ණමියං ධම්මං දීපෙන්තො සපරිජනො මනුස්සපථෙ විචරිත්වා මහාකරුණාය සබ්බසත්තෙ අධම්මතො විවෙචෙත්වා ධම්මෙ නියොජනං, අධම්මෙන සමාගතොපි තෙන කතං අනාචාරං අගණෙත්වා තත්ථ චිත්තං අකොපෙත්වා ඛන්තිමෙත්තානුද්දයමෙව පච්චුපට්ඨපෙත්වා අඛණ්ඩං සුවිසුද්ධඤ්ච කත්වා අත්තනො සීලස්ස රක්ඛණන්ති එවමාදයො මහාසත්තස්ස ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බාති.

ධම්මදෙවපුත්තචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. අලීනසත්තුචරියාවණ්ණනා

74. නවමෙ **පඤ්චාලරට්ඨෙ**ති එවංනාමකෙ ජනපදෙ. **නගරවරෙ, කපිලායන්**ති ‘‘කපිලා’’ති එවංලද්ධනාමෙ උත්තමනගරෙ. ‘‘නගරවරෙ’’ති වත්වා පුන **‘‘පුරුත්තමෙ’’**ති වචනං තස්මිං කාලෙ ජම්බුදීපෙ සබ්බනගරානං තස්ස නගරස්ස අග්ගනගරභාවදස්සනත්ථං. **ජයද්දිසො නාමා**ති රාජා අත්තනො පච්චත්ථිකෙ ජිතෙ ජාතො, අත්තනො වා පච්චාමිත්තභූතං යක්ඛිනීසඞ්ඛාතං ජයද්දිසං ජිතොති එවංලද්ධනාමො. **සීලගුණමුපාගතො**ති ආචාරසීලඤ්චෙව උස්සාහසම්පත්තියාදිරාජගුණඤ්ච උපාගතො, තෙන සමන්නාගතොති අත්ථො.

75. **තස්ස රඤ්ඤො**ති ජයද්දිසරාජස්ස, අහං පුත්තො අහොසින්ති වචනසෙසො. **සුතධම්මො**ති යාවතා රාජපුත්තෙන සොතබ්බධම්මො නාම, තස්ස සබ්බස්ස සුතත්තා සුතධම්මො, බහුස්සුතොති අත්ථො. අථ වා **සුතධම්මො**ති විස්සුතධම්මො, ධම්මචරියාය සමචරියාය පකාසො පඤ්ඤාතො, ලොකෙ පත්ථටකිත්තිධම්මොති අත්ථො. **අලීනසත්තො**ති එවංනාමො. **ගුණවා**ති උළාරෙහි මහාපුරිසගුණෙහි සමන්නාගතො. **අනුරක්ඛපරිජනො සදා**ති සද්ධාදිගුණවිසෙසයොගතො චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි සම්මදෙව සඞ්ගහණතො ච සබ්බකාලං සම්භත්තපරිවාරජනො.

76. **පිතා මෙ මිගවං ගන්ත්වා, පොරිසාදං උපාගමී**ති මය්හං පිතා ජයද්දිසරාජා මිගවං චරන්තො අරඤ්ඤමජ්ඣං ගන්ත්වා පොරිසාදං මනුස්සඛාදකං යක්ඛිනිපුත්තං උපගඤ්ඡි, තෙන සමාගමි.

ජයද්දිසරාජා කිර එකදිවසං ‘‘මිගවං ගමිස්සාමී’’ති තදනුරූපෙන මහතා පරිවාරෙන කපිලනගරතො නික්ඛමි. තං නික්ඛන්තමත්තමෙව තක්කසිලාවාසී නන්දො නාම බ්‍රාහ්මණො චතස්සො සතාරහා ගාථා නාම කථෙතුං ආදාය උපසඞ්කමිත්වා අත්තනො ආගමනකාරණං රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා ‘‘නිවත්තිත්වා සුණිස්සාමී’’ති තස්ස වසනගෙහං පරිබ්බයඤ්ච දාපෙත්වා අරඤ්ඤං පවිට්ඨො ‘‘යස්ස පස්සෙන මිගො

පලායති, තස්සෙව සො ගීවා''ති වත්වා මිගෙ පරියෙසන්තො විචරති. අථෙකො පසදමිගො මහාජනස්ස පදසද්දෙන ආසයතො නික්ඛමිත්වා රඤ්ඤො අභිමුඛො ගන්ත්වා පලායි. අමච්චා පරිහාසං කරිංසු. රාජා තං අනුබන්ධිත්වා තියොජනමත්ථකෙ තං පරික්ඛීණජවං ඨිතං විජ්ඣිත්වා පාතෙසි. පතිතං ඛග්ගෙන ද්විධා කත්වා අනත්ථිකොපි ''මංසෙන මිගං ගහෙතුං නාසක්ඛී''ති වචනමොචනත්ථං කාජෙ කත්වා ආගච්ඡන්තො එකස්ස නිග්‍රොධස්ස මූලෙ දබ්බතිණෙසු නිසීදිත්වා ථොකං විස්සමිත්වා ගන්තුං ආරභි.

තෙන ච සමයෙන තස්සෙව රඤ්ඤො ජෙට්ඨභාතා ජාතදිවසෙ එව එකාය යක්ඛිනියා ඛාදිතුං ගහිතො ආරක්ඛමනුස්සෙහි අනුබද්ධාය තාය නිද්ධමනමග්ගෙන ගච්ඡන්තියා උරෙ ඨපිතො මාතුසඤ්ඤාය මුඛෙන ථනග්ගහණෙන පුත්තසිනෙහං උප්පාදෙත්වා සංවඩ්ඪියමානො තදාහාරොපයොගිතාය මනුස්සමංසං ඛාදන්තො අනුක්කමෙන වුද්ධිප්පත්තො අත්තානං අන්තරධාපනත්ථං යක්ඛිනියා දින්නඔසධමූලානුභාවෙන අන්තරහිතො හුත්වා මනුස්සමංසං ඛාදිත්වා ජීවන්තො තාය යක්ඛිනියා මතාය තං ඔසධමූලං අත්තනො පමාදෙන නාසෙත්වා දිස්සමානරූපොව මනුස්සමංසං ඛාදන්තො නග්ගො උබ්බිග්ගවිරූපදස්සනො රාජපුරිසෙහි පස්සිත්වා අනුබද්ධො පලායිත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා තස්ස නිග්‍රොධස්ස මූලෙ වාසං කප්පෙන්තො රාජානං දිස්වා ''භක්ඛොසි මෙ''ති හත්ථෙ අග්ගහෙසි. තෙන වුත්තං **''සො මෙ පිතුමග්ගහෙසි, භක්ඛොසි මම මා චලී''**තිආදි.

තත්ථ **සො මෙ පිතුමග්ගහෙසීති** සො පොරිසාදො මම පිතරං ජයද්දිසරාජානං අත්තනො නිසින්නරුක්ඛසමීපමාගතං **''මම භක්ඛො** ත්වං ආගතොසි, හත්ථපරිප්ඵන්දනාදිවසෙන **මා චලි,** චලන්තම්පි අහං තං ඛාදිස්සාමී''ති හත්ථෙ අග්ගහෙසි.

77. තස්සාති තස්ස යක්ඛිනිපුත්තස්ස. **තසිතවෙධිතොති** චිත්තුත්‍රාසෙන තසිතො සරීරපරිකම්පෙන වෙධිතො. **ඌරුක්ඛම්භොති** උභින්නං ඌරූනං ථද්ධභාවො, යෙන සො තතො පලායිතුං නාසක්ඛි.

මිගවං ගහෙත්වා මුඤ්චස්සූති එත්ථ **මිගවන්ති** මිගවවසෙන ලද්ධත්තා තං මිගමංසං ''මිගව''න්ති ආහ, ඉමං මිගමංසං ගහෙත්වා මං මුඤ්චස්සූති අත්ථො. සො හි රාජා නං යක්ඛිනිපුත්තං දිස්වා භීතො ඌරුක්ඛම්භං පත්වා ඛාණුකො විය අට්ඨාසි. සො වෙගෙන ගන්ත්වා තං හත්ථෙ ගහෙත්වා ''භක්ඛොසි මෙ ආගතොසී''ති ආහ. අථ නං රාජා සතිං පච්චුපට්ඨපෙත්වා ''සචෙ ආහාරත්ථිකො, ඉමං තෙ මංසං දදාමි, තං ගහෙත්වා ඛාද, මං මුඤ්චාහී''ති ආහ. තං සුත්වා පොරිසාදො ''කිමිදං මය්හමෙව සන්තකං දත්වා මයා වොහාරං කරොසි, නනු ඉමං මංසඤ්ච ත්වඤ්ච මම

හත්ථගතකාලතො පට්ඨාය මය්හමෙව සන්තකං, තස්මා තං පඨමං ඛාදිත්වා පච්ඡා මංසං ඛාදිස්සාමී''ති ආහ.

අථ රාජා ''මංසනික්කයෙනායං න මං මුඤ්චති, මයා ච මිගවං ආගච්ඡන්තෙන තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස 'ආගන්ත්වා තෙ ධනං දස්සාමී'ති පටිඤ්ඤා කතා. සචායං යක්ඛො අනුජානිස්සති, සච්චං අනුරක්ඛන්තො ගෙහං ගන්ත්වා තං පටිඤ්ඤං මොචෙත්වා පුන ඉමස්ස යක්ඛස්ස හත්තත්ථං ආගච්ඡෙය්‍යා''න්ති චින්තෙත්වා තස්ස තමත්ථං ආරොචෙසි. තං සුත්වා පොරිසාදො ''සචෙ ත්වං සච්චං අනුරක්ඛන්තො ගන්තුකාමොසි, ගන්ත්වා තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස දාතබ්බං ධනං දත්වා සච්චං අනුරක්ඛන්තො සීඝං පුන ආගච්ඡෙය්‍යාසී''ති වත්වා රාජානං විස්සජ්ජෙසි. සො තෙන විස්සට්ඨො ''ත්වං මා චින්තයි, අහං පාතොව ආගමිස්සාමී''ති වත්වා මග්ගනිමිත්තානි සල්ලක්ඛෙන්තො අත්තනො බලකායං උපගන්ත්වා තෙන පරිවුතො නගරං පවිසිත්වා නන්දබ්‍රාහ්මණං පක්කොසාපෙත්වා මහාරහෙ ආසනෙ නිසීදාපෙත්වා තා ගාථා සුත්වා චත්තාරි සහස්සානි දත්වා යානං ආරොපෙත්වා ''ඉමං තක්කසිලමෙව නෙථා''ති මනුස්සෙ දත්වා බ්‍රාහ්මණං උය්‍යොජෙත්වා දුතියදිවසෙ පොරිසාදස්ස සන්තිකං ගන්තුකාමො පුත්තං රජ්ජෙ පතිට්ඨපෙතුං අනුසාසනිඤ්ච දෙන්තො තමත්ථං ආරොචෙසි. තෙන වුත්තං –

78.

''මිගවං ගහෙත්වා මුඤ්චස්සු, කත්වා ආගමනං පුන;
බ්‍රාහ්මණස්ස ධනං දත්වා, පිතා ආමන්තයී මමං.

79.

''රජ්ජං පුත්ත පටිපජ්ජ, මා පමජ්ජි පුරං ඉදං;
කතං මෙ පොරිසාදෙන, මම ආගමනං පුනා''ති.

තත්ථ **ආගමනං පුනාති** පුන ආගමනං පටිඤ්ඤාතස්ස පොරිසාදස්ස සඞ්ගරං කත්වා. **බ්‍රාහ්මණස්ස ධනං දත්වාති** තක්කසිලතො ආගතස්ස නන්දනාමස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස තා ගාථා සුත්වා චතුසහස්සපරිමාණං ධනං දත්වා. **පිතා ආමන්තයී මමන්ති** මම පිතා ජයද්දිසරාජා මං ආමන්තෙසි.

කථං ආමන්තෙසීති චෙ? ආහ **''රජ්ජ''**න්තිආදි. තස්සත්ථො – **පුත්ත,** ත්වං ඉමං කුලසන්තකං රජ්ජං **පටිපජ්ජ,** යථාහං ධම්මෙන සමෙන රජ්ජං කාරෙමි, එවං ත්වම්පි ඡත්තං උස්සාපෙත්වා **රජ්ජං** කාරෙහි. ත්වං ඉදං පුරං රක්ඛන්තො රජ්ජඤ්ච කාරෙන්තො මා පමාදමාපජ්ජි, අසුකස්මිං ඨානෙ නිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ පොරිසාදෙන යක්ඛෙන කතමෙතං මයා සඞ්ගරං මම පුන තස්ස සන්තිකං ආගමනං උද්දිස්ස, කෙවලං තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ධනදානත්ථං ඉධාගතො සච්චං අනුරක්ඛන්තො, තස්මා තත්ථාහං ගමිස්සාමීති.

තං සුත්වා මහාසත්තො ‘‘මා ඛො ත්වං, මහාරාජ, තත්ථ අගමාසි, අහං තත්ථ ගමිස්සාමි. සචෙ පන ත්වං, තාත, ගමිස්සසියෙව, අහම්පි තයා සද්ධිං ගමිස්සාමියෙවා’’ති. ‘‘එවං සන්තෙ මයං උභොපි න භවිස්සාම, තස්මා අහමෙව තත්ථ ගමිස්සාමී’’ති නානප්පකාරෙන වාරෙන්තං රාජානං සඤ්ඤාපෙත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා පිතු අත්ථාය අත්තානං පරිච්චජිත්වා සොත්ථිභාවාය පිතරි සාසිතවාදං පයුඤ්ජමානෙ මාතුභගිනිභරියාසු ච සච්චකිරියං කරොන්තීසු ආවුධං ගහෙත්වා නගරතො නික්ඛමිත්වා අස්සුපුණ්ණමුඛං මහාජනං අනුබන්ධන්තං ආපුච්ඡිත්වා පිතරා අක්ඛාතනයෙන යක්ඛවාසමග්ගං පටිපජ්ජි. යක්ඛිනිපුත්තොපි ‘‘ඛත්තියා නාම බහුමායා, කො ජානාති කිං භවිස්සතී’’ති රුක්ඛං අභිරුහිත්වා රඤ්ඤො ආගමනං ඔලොකෙන්තො නිසින්නො කුමාරං ආගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘පිතරං නිවත්තෙත්වා පුත්තො ආගතො භවිස්සති, නත්ථි මෙ භය’’න්ති ඔතරිත්වා තස්ස පිට්ඨිං දස්සෙත්වාව නිසීදි. මහාසත්තො ආගන්ත්වා තස්ස පුරතො අට්ඨාසි. තෙන වුත්තං –

80.

‘‘මාතාපිතූ ච වන්දිත්වා, නිම්මිනිත්වාන අත්තනා;
නික්ඛිපිත්වා ධනුං ඛග්ගං, පොරිසාදං උපාගමි’’න්ති.

81. **සසත්ථහත්ථූපගතන්**ති සසත්ථහත්ථං උපගතං ආවුධපාණිං මං අත්තනො සන්තිකං උපගතං දිස්වා. **කදාචි සො තසිස්සතී**ති සො යක්ඛො අපි තසෙය්‍ය. **තෙන භිජ්ජිස්සති සීල**න්ති තෙන තස්ස තාසුප්පාදනෙන මය්හං සීලං විනස්සති සංකිලිස්සති. **පරිතාසං කතෙ මයී**ති මයි තස්ස පරිතාසං කතෙ සති.

82. **සීලඛණ්ඩභයා මය්හං, තස්ස දෙස්සං න බ්‍යාහරි**න්ති යථා ච සීලභෙදභයෙන නිහිතසත්ථො තස්ස සන්තිකං අගමාසි, එවං මය්හං සීලඛණ්ඩභයා එව තස්ස පොරිසාදස්ස දෙස්සං අනිට්ඨම්පි න බ්‍යාහරිං, කෙවලං පන මෙත්තචිත්තෙන හිතවාදී ඉදං ඉදානි වක්ඛමානං වචනං අභාසිං.

මහාසත්තො ච ගන්ත්වා පුරතො ඨිතො. යක්ඛිනිපුත්තො තං වීමංසිතුකාමො ‘‘කොසි ත්වං, කුතො ආගතො, කිං මං න ජානාසි ‘ලුද්දො මනුස්සමංසඛාදකො’ති, කස්මා ච ඉධාගතොසී’’ති පුච්ඡි. කුමාරො ‘‘අහං ජයද්දිසරඤ්ඤො පුත්තො, ත්වං පොරිසාදකොති ජානාමි, පිතු ජීවිතං රක්ඛිතුං ඉධාගතො, තස්මා තං මුඤ්ච, මං ඛාදා’’ති ආහ. පුන යක්ඛිනිපුත්තො මුඛාකාරෙනෙව ‘‘තං තස්ස පුත්තොති අහං ජානාමි, දුක්කරං පන තයා කතං එවං ආගච්ඡන්තෙනා’’ති ආහ. කුමාරො ‘‘න ඉදං දුක්කරං, යං පිතු අත්ථෙ ජීවිතපරිච්චජනං, මාතාපිතුහෙතු හි එවරූපං පුඤ්ඤං කත්වා එකන්තෙනෙව සග්ගෙ පමොදති, අහඤ්ච ‘අමරණධම්මො නාම

කොචි සත්තො නත්ථී’ති ජානාමි, අත්තනා ච කිඤ්චි කතං පාපං නාම න සරාමි, තස්මා මරණතොපි මෙ භයං නත්ථි, ඉදං සරීරං මයා තෙ නිස්සට්ඨං, අග්ගිං ජාලෙත්වා ඛාදා’’ති ආහ. තෙන වුත්තං –

83.

‘‘උජ්ජාලෙහි මහාඅග්ගිං, පපතිස්සාමි රුක්ඛතො;
ත්වං පක්කකාලමඤ්ඤාය, භක්ඛය මං පිතාමහා’’ති.

තං සුත්වා යක්ඛිනිපුත්තො ‘‘න සක්කා ඉමස්ස මංසං ඛාදිතුං, උපායෙන ඉමං පලාපෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘තෙන හි අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සාරදාරූනි ආහරිත්වා නිද්ධූමෙ අඞ්ගාරෙ කරොහි, තත්ථ තෙ මංසං පචිත්වා ඛාදිස්සාමී’’ති ආහ. මහාසත්තො තථා කත්වා තස්ස ආරොචෙසි. සො තං ඔලොකෙන්තො ‘‘අයං පුරිසසීහො මරණතොපි භයං නත්ථි, එවං නිබ්භයො නාම න මයා දිට්ඨපුබ්බො’’ති ලොමහංසජාතො කුමාරං ඔලොකෙසි. කුමාරො කිස්ස මං ඔලොකෙසි, න යථාවුත්තං කරොසීති. යක්ඛිනිපුත්තො මහාසත්තං ‘‘සත්තධා තස්ස මුද්ධා ඵලෙය්‍ය, යො තං ඛාදෙය්‍යා’’ති ආහ. ‘‘සචෙ මං න ඛාදිතුකාමොසි, අථ කස්මා අග්ගිං කාරෙසී’’ති? ‘‘තව පරිග්ගණ්හනත්ථ’’න්ති. ‘‘ත්වං ඉදානි මං කථං පරිග්ගණ්හිස්සසි, ස්වාහං තිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තොපි සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො අත්තානං පරිග්ගණ්හිතුං න අදාසි’’න්ති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො –

‘‘ඉදඤ්හි සො බ්‍රාහ්මණං මඤ්ඤමානො, සසො අවාසෙසි සකෙ සරීරෙ;
තෙනෙව සො චන්දිමා දෙවපුත්තො, සසත්ථුතො කාමදුහජ්ජ යක්ඛා’’ති.(ජා. 1.16.93) –

ගාථමාහ.

තත්ථ **සසො අවාසෙසි සකෙ සරීරෙ**ති අත්තනො සරීරහෙතු ඉමං සරීරං ඛාදිත්වා ඉධ වසාති එවං සකෙ සරීරෙ අත්තනො සරීරං දෙන්තො තං බ්‍රාහ්මණරූපං සක්කං තත්ථ වාසෙසි. **සසත්ථුතො**ති ‘‘සසී’’ති එවං සසසද්දෙන ථුතො. **කාමදුහො**ති කාමවඩ්ඪනො. **යක්ඛා**ති දෙව.

එවං මහාසත්තො චන්දෙ සසලක්ඛණං කප්පට්ඨියං පාටිහාරියං සක්ඛිං කත්වා අත්තනො සක්කෙනපි පරිග්ගණ්හිතුං අසක්කුණෙය්‍යතං අභාසි. තං සුත්වා පොරිසාදො අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතො –

‘‘චන්දො යථා රාහුමුඛා පමුත්තො, විරොචතෙ පන්නරසෙව භාණුමා;
එවං තුවං පොරිසාදා පමුත්තො, විරොච කපිලෙ මහානුභාව;

ආමොදයං පිතරං මාතරඤ්ච, සබ්බො ච තෙ නන්දතු ඤාතිපක්ඛො''ති. (ජා. 1.16.94) –

ගාථං වත්වා ''ගච්ඡ මහාවීරා''ති කුමාරං විස්සජ්ජෙසි. සොපි තං නිබ්බිසෙවනං කත්වා පඤ්ච සීලානි දත්වා ''යක්ඛො නු ඛො එස, නො''ති වීමංසන්තො ''යක්ඛානං අක්ඛීනි රත්තානි හොන්ති අනිමිසානි ච, ඡායා ච න පඤ්ඤායති, අසම්භීතො හොති, න ඉමස්ස තථා. තස්මා නායං යක්ඛො මනුස්සො එසො, මය්හං කිර පිතු තයො භාතරො යක්ඛිනියා ගහිතා, තෙසු තාය ද්වෙ ඛාදිතා භවිස්සන්ති, එකො පුත්තසිනෙහෙන පටිජග්ගිතො භවිස්සති. ඉමිනා තෙන භවිතබ්බ''න්ති නයග්ගාහෙන අනුමානෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන විය අවිපරීතතො නිට්ඨං ගන්ත්වා ''මය්හං පිතු ආචික්ඛිත්වා රජ්ජෙ පතිට්ඨාපෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ''න ත්වං යක්ඛො, පිතු මෙ ජෙට්ඨභාතිකොසි, එහි මයා සද්ධිං ගන්ත්වා කුලසන්තකං රජ්ජං පටිපජ්ජාහී''ති ආහ. තෙන වුත්තං ''ත්වං පිතාමහා''ති, ත්වං මම මහාපිතාති අත්ථො. ඉතරෙන ''නාහං මනුස්සො''ති වුත්තෙ තෙන සද්ධාතබ්බස්ස දිබ්බචක්ඛුකතාපසස්ස සන්තිකං නෙසි. තාපසෙන ''කිං කරොන්තා පිතා පුත්තා අරඤ්ඤෙ විචරථා''ති පිතුභාවෙ කථිතෙ පොරිසාදො සද්දහිත්වා ''ගච්ඡ, තාත, ත්වං, න මෙ රජ්ජෙන අත්ථො, පබ්බජිස්සාමහ''න්ති තාපසස්ස සන්තිකෙ ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජි. තෙන වුත්තං –

84.

''ඉති සීලවතං හෙතු, නාරක්ඛිං මම ජීවිතං;
පබ්බාජෙසිං චහං තස්ස, සදා පාණාතිපාතික''න්ති.

තත්ථ **සීලවතං හෙතූ**ති සීලවන්තානං මම පිතූනං හෙතු. අථ වා **සීලවතං හෙතූ**ති සීලවතහෙතු, මය්හං සීලවතසමාදානනිමිත්තං තස්ස අභිජ්ජනත්ථං. **තස්සා**ති තං පොරිසාදං.

අථ මහාසත්තො අත්තනො මහාපිතරං පබ්බජිතං වන්දිත්වා නගරස්ස සමීපං ගන්ත්වා ''කුමාරො කිර ආගතො''ති සුත්වා හට්ඨතුට්ඨෙන රඤ්ඤා නාගරෙහි නෙගමජානපදෙහි ච පච්චුග්ගතො රාජානං වන්දිත්වා සබ්බං පවත්තිං ආරොචෙසි. තං සුත්වා රාජා තඞ්ඛණඤ්ඤෙව භෙරිං චරාපෙත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ''එහි, භාතික, රජ්ජං පටිපජ්ජාහී''ති ආහ. ''අලං, මහාරාජා''ති. ''තෙන හි මය්හං උය්‍යානෙ වසා''ති. ''න ආගච්ඡාමී''ති. රාජා තස්ස අස්සමස්ස අවිදූරෙ ගාමං නිවෙසෙත්වා භික්ඛං පට්ඨපෙසි. සො චූළකම්මාසදම්මනිගමො නාම ජාතො.

තදා මාතාපිතරො මහාරාජකුලානි අහෙසුං, තාපසො සාරිපුත්තො, පොරිසාදො අඞ්ගුලිමාලො, කනිට්ඨා උප්පලවණ්ණා, අග්ගමහෙසී රාහුලමාතා, අලීනසත්තුකුමාරො ලොකනාථො.

තස්ස ඉධාපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව යථාරහං සෙසපාරමියො නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා පිතරා නිවාරියමානො අත්තනො ජීවිතං පරිච්චජිත්වා පිතු ජීවිතරක්ඛණත්ථං ‘‘පොරිසාදස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමී’’ති නිච්ඡයො, තස්ස ච සන්තාසපරිහරණත්ථං නිහිතසත්ථස්ස ගමනං, ‘‘අත්තනො සීලඛණ්ඩනං මා හොතූ’’ති තෙන පියවාචාය සමුදාචාරො, තෙන ච නානානයෙහි පරිග්ගණ්හියමානස්ස මරණසන්තාසාභාවො, පිතු අත්ථෙ මය්හං සරීරං සඵලං කරිස්සාමීති හට්ඨතුට්ඨභාවො, සක්කෙනාපි පරිග්ගණ්හිතුං අසක්කුණෙය්‍යස්ස සසජාතියම්පි පරිච්චාගත්ථං අත්තනො ජීවිතනිරපෙක්ඛභාවස්ස ජානනං, තෙන සමාගමෙපි ඔස්සට්ඨෙපි චිත්තස්ස විකාරාභාවො, තස්ස ච මනුස්සභාවමහාපිතුභාවානං අවිපරීතතො ජානනං, ඤාතමත්තෙ ච තං කුලසන්තකෙ රජ්ජෙ පතිට්ඨාපෙතුකාමතා, ධම්මදෙසනාය සංවෙජෙත්වා සීලෙසු පතිට්ඨාපනන්ති. එවමාදයො ඉධ බොධිසත්තස්ස ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බාති.

අලීනසත්තුචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සඞ්ඛපාලචරියාවණ්ණනා

85. දසමෙ **සඞ්ඛපාලො**තිආදීසු අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – දෙවභොගසම්පත්තිසදිසාය මහතියා නාගිද්ධියා සමන්නාගතත්තා **මහිද්ධිකො.** හෙට්ඨා ද්වෙ, උපරි ද්වෙති චතස්සො දාඨා ආවුධා එතස්සාති **දාඨාවුධො.** උග්ගතෙජවිසතාය **ඝොරවිසො.** නාගයොනිසිද්ධාහි ද්වීහි ජිව්හාහි සමන්නාගතොති **ද්විජිව්හො.** මහානුභාවානම්පි උරෙන ගමනතො ‘‘උරගා’’ති ලද්ධනාමානං නාගානං අධිපතිභාවතො **උරගාධිභූ.**

86. ද්වින්නං මග්ගානං විනිවිජ්ඣිත්වා සන්ධිභාවෙන ගතට්ඨානසඞ්ඛාතෙ **චතුප්පථෙ.** අපරාපරං මහාජනසඤ්චරණට්ඨානභූතෙ **මහාමග්ගෙ.** තතො එව මහාජනසමාකිණ්ණභාවෙන **නානාජනසමාකුලෙ.** ඉදානි වක්ඛමානානං චතුන්නං අඞ්ගානං වසෙන **චතුරො අඞ්ගෙ. අධිට්ඨාය** අධිට්ඨහිත්වා, චිත්තෙ ඨපෙත්වා. යදාහං සඞ්ඛපාලො නාම යථාවුත්තරූපො නාගරාජා හොමි, තදා හෙට්ඨා වුත්තප්පකාරෙ ඨානෙ **වාසං** උපොසථවාසවසෙන නිවාසං **අකප්පයිං** කප්පෙසිං.

මහාසත්තො හි දානසීලාදිපුඤ්ඤපසුතො හුත්වා බොධිපරියෙසනවසෙන අපරාපරං දෙවමනුස්සගතීසු සංසරන්තො කදාචි දෙවභොගසදිසසම්පත්තිකෙ නාගභවනෙ නිබ්බත්තිත්වා සඞ්ඛපාලො නාම නාගරාජා අහොසි මහිද්ධිකො මහානුභාවො. සො ගච්ඡන්තෙ කාලෙ තාය සම්පත්තියා විප්පටිසාරී හුත්වා මනුස්සයොනිං පත්ථෙන්තො උපොසථවාසං වසි. අථස්ස නාගභවනෙ වසන්තස්ස උපොසථවාසො න සම්පජ්ජති, සීලං සංකිලිස්සති, තෙන සො නාගභවනා නික්ඛමිත්වා කණ්හවණ්ණාය නදියා අවිදූරෙ මහාමග්ගස්ස ච එකපදිකමග්ගස්ස ච අන්තරෙ එකං වම්මිකං

පරික්ඛිපිත්වා උපොසථං අධිට්ඨාය චාතුද්දසපන්නරසෙසු සමාදින්නසීලො ‘‘මම චම්මාදීනි අත්ථිකා ගණ්හන්තූ’’ති අත්තානං දානමුඛෙ විස්සජ්ජෙත්වා නිපජ්ජති, පාටිපදෙ නාගභවනං ගච්ඡති. තෙන වුත්තං **‘‘පුනාපරං යදා හොමි, සඞ්ඛපාලො’’**තිආදි. තස්සත්ථො වුත්තො එව.

87. යං පනෙත්ථ **ඡවියා චම්මෙනා**තිආදිකං ‘‘චතුරො අඞ්ගෙ අධිට්ඨායා’’ති වුත්තං චතුරඞ්ගාධිට්ඨානදස්සනං. ඡවිචම්මානි හි ඉධ එකමඞ්ගං. එවං උපොසථවාසං වසන්තස්ස මහාසත්තස්ස දීඝො අද්ධා වීතිවත්තො.

අථෙකදිවසං තස්මිං තථා සීලං සමාදියිත්වා නිපන්නෙ සොළස භොජපුත්තා ‘‘මංසං ආහරිස්සාමා’’ති ආවුධහත්ථා අරඤ්ඤෙ චරන්තා කිඤ්චි අලභිත්වා නික්ඛමන්තා තං වම්මිකමත්ථකෙ නිපන්නං දිස්වා ‘‘මයං අජ්ජ ගොධාපොතකම්පි න ලභිම්හා, ඉමං නාගරාජානං වධිත්වා ඛාදිස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා ‘‘මහා ඛො පනෙස ගය්හමානො පලායෙය්‍යාති යථානිපන්නකංයෙව නං භොගෙසු සූලෙහි විජ්ඣිත්වා දුබ්බලං කත්වා ගණ්හිස්සාමා’’ති සූලානි ආදාය උපසඞ්කමිංසු. බොධිසත්තස්සාපි සරීරං මහන්තං එකදොණිකනාවප්පමාණං වට්ටෙත්වා ඨපිතසුමනපුප්ඵදාමං විය ජිඤ්ජුකඵලසදිසෙහි අක්ඛීහි ජයසුමනපුප්ඵසදිසෙන ච සීසෙන සමන්නාගතං අතිවිය සොභති. සො තෙසං සොළසන්නං ජනානං පදසද්දෙන භොගන්තරතො සීසං නීහරිත්වා රත්තක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා තෙ සූලහත්ථෙ ආගච්ඡන්තෙ දිස්වා ‘‘අජ්ජ මය්හං මනොරථො මත්ථකං පාපුණිස්සතී’’ති අත්තානං දානමුඛෙ නිය්‍යාතෙත්වා ‘‘ඉමෙ මම සරීරං සත්තීහි කොට්ටෙත්වා ඡිද්දාවඡිද්දං කරොන්තෙ න ඔලොකෙස්සාමී’’ති අත්තනො සීලඛණ්ඩභයෙන දළ්හං අධිට්ඨානං අධිට්ඨහිත්වා සීසං භොගන්තරෙ එව පවෙසෙත්වා නිපජ්ජි.

අථ නං තෙ උපගන්ත්වා නඞ්ගුට්ඨෙ ගහෙත්වා ආකඩ්ඪන්තා භූමියං පාතෙත්වා තිඛිණසූලෙහි අට්ඨසු ඨානෙසු විජ්ඣිත්වා සකණ්ටකා කාළවෙත්තයට්ඨියො පහාරමුඛෙහි පවෙසෙත්වා අට්ඨසු ඨානෙසු කාජෙහි ආදාය මහාමග්ගං පටිපජ්ජිංසු. මහාසත්තො සූලෙහි විජ්ඣනතො පට්ඨාය එකට්ඨානෙපි අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා තෙ න ඔලොකෙසි. තස්ස අට්ඨහි කාජෙහි ආදාය නීයමානස්ස සීසං ඔලම්බිත්වා භූමිං පහරති. අථ නං ‘‘සීසමස්ස ඔලම්බතී’’ති මහාමග්ගෙ නිපජ්ජාපෙත්වා සුඛුමෙන සූලෙන නාසාපුටෙ විජ්ඣිත්වා රජ්ජුකං පවෙසෙත්වා සීසං උක්ඛිපිත්වා කාජකොටියං ලග්ගෙත්වා පුනපි උක්ඛිපිත්වා මග්ගං පටිපජ්ජිංසු. තෙන වුත්තං –

88.

‘‘අද්දසංසු භොජපුත්තා, ඛරා ලුද්දා අකාරුණා;
උපගඤ්ඡුං මමං තත්ථ, දණ්ඩමුග්ගරපාණිනො.

89.

‘‘නාසාය විනිවිජ්ඣිත්වා, නඞ්ගුට්ඨෙ පිට්ඨිකණ්ටකෙ;
කාජෙ ආරොපයිත්වාන, භොජපුත්තා හරිංසු ම’’න්ති.

තත්ථ **භොජපුත්තාති** ලුද්දපුත්තා. **බරාති** කක්ඛළා, ඵරුසකායවචීකම්මන්තා. **ලුද්දාති** දාරුණා, ඝොරමානසා. **අකාරුණාති** නික්කරුණා. **දණ්ඩමුග්ගරපාණිනොති** චතුරස්සදණ්ඩහත්ථා. **නාසාය විනිවිජ්ඣිත්වාති** රජ්ජුකං පවෙසෙතුං සුඛුමෙන සූලෙන නාසාපුටෙ විජ්ඣිත්වා. **නඞ්ගුට්ඨෙ පිට්ඨිකණ්ටකෙති** නඞ්ගුට්ඨප්පදෙසෙ තත්ථ තත්ථ පිට්ඨිකණ්ටකසමීපෙ ච විනිවිජ්ඣිත්වාති සම්බන්ධො. **කාජෙ ආරොපයිත්වානාති** අට්ඨසු ඨානෙසු විනිවිජ්ඣිත්වා බද්ධෙසු අට්ඨසු වෙත්තලතාමණ්ඩලෙසු එකෙකස්මිං ඔවිජ්ඣිතං එකෙකං කාජං ද්වෙ ද්වෙ භොජපුත්තා අත්තනො අත්තනො ඛන්ධං ආරොපෙත්වා.

90. **සසාගරන්තං පථවින්ති** සමුද්දපරියන්තං මහාපථවිං. **සකානනං සපබ්බතන්ති** සද්ධිං කානනෙහි පබ්බතෙහි චාති සකානනං සපබ්බතඤ්ච. **නාසාවාතෙන ඣාපයෙති** සවාහං **ඉච්ඡමානො** ඉච්ඡන්තො කුජ්ඣිත්වා නාසාවාතං විස්සජ්ජෙය්‍යං, සමුද්දපරියන්තං සකානනං සපබ්බතං ඉමං මහාපථවිං ඣාපෙය්‍යං, සහ නාසාවාතවිස්සජ්ජනෙන ඡාරිකං කරෙය්‍යං, එතාදිසො තදා මය්හං ආනුභාවො.

91. එවං සන්තෙපි **සූලෙහි විනිවිජ්ඣන්තෙ, කොට්ටයන්තෙපි සත්තිභි. භොජපුත්තෙ න කුප්පාමීති** දුබ්බලභාවකරණත්ථං වෙත්තලතාපවෙසනත්ථඤ්ච සාරදාරූහි තච්ඡෙත්වා කතෙහි තිඛිණසූලෙහි අට්ඨසු ඨානෙසු විජ්ඣන්තෙපි දුබ්බලභාවකරණත්ථං තිඛිණාහි සත්තීහි තහිං තහිං කොට්ටයන්තෙපි භොජපුත්තානං ලුද්දානං න කුප්පාමි. **එසා මෙ සීලපාරමීති** එවං මහානුභාවස්ස තථා අධිට්ඨහන්තස්ස යා මෙ මය්හං සීලඛණ්ඩභයෙන තෙසං අකුජ්ඣනා, එසා එකන්තෙනෙව ජීවිතනිරපෙක්ඛභාවෙන පවත්තා මය්හං සීලපාරමී, සීලවසෙන පරමත්ථපාරමීති අත්ථො.

තථා පන බොධිසත්තෙ තෙහි නීයමානෙ මිථිලනගරවාසී ආළාරො නාම කුටුම්බිකො පඤ්චසකටසතානි ආදාය සුඛයානකෙ නිසීදිත්වා ගච්ඡන්තො තෙ භොජපුත්තෙ මහාසත්තං හරන්තෙ දිස්වා කාරුඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා තෙ ලුද්දෙ පුච්ඡි – ‘‘කිස්සායං නාගො නීයති, නෙත්වා චිමං කිං කරිස්සථා’’ති? තෙ ‘‘ඉමස්ස නාගස්ස මංසං සාදුඤ්ච මුදුඤ්ච ථූලඤ්ච පචිත්වා ඛාදිස්සාමා’’ති ආහංසු. අථ සො තෙසං සොළසවාහගොණෙ පසතං පසතං සුවණ්ණමාසකෙ සබ්බෙසං නිවාසනපාරුපනානි භරියානම්පි තෙසං වත්ථාභරණානි දත්වා ‘‘සම්මා, අයං මහානුභාවො නාගරාජා, අත්තනො සීලගුණෙන තුම්හාකං න දුබ්භි, ඉමං කිලමන්තෙහි බහුං තුම්හෙහි අපුඤ්ඤං

පසුතං, විස්සජ්ජෙථා''ති ආහ. තෙ ''අයං අම්හාකං මනාපො භක්ඛො, බහූ ච නො උරගා භුත්තපුබ්බා, තථාපි තව වචනං අම්හෙහි පූජෙතබ්බං, තස්මා ඉමං නාගං විස්සජ්ජෙස්සාමා''ති විස්සජ්ජෙත්වා මහාසත්තං භූමියං නිපජ්ජාපෙත්වා අත්තනො කක්ඛළතාය තා කණ්ටකාචිතා ආවුතා කාළවෙත්තලතා කොටියං ගහෙත්වා ආකඩ්ඪිතුං ආරභිංසු.

අථ සො නාගරාජානං කිලමන්තං දිස්වා අකිලමෙන්තොව අසිනා ලතා ඡින්දිත්වා දාරකානං කණ්ණවෙධතො පටිහරණියාමෙන අදුක්ඛාපෙන්තො සණිකං නීහරි. තස්මිං කාලෙ තෙ භොජපුත්තා යං බන්ධනං තස්ස නත්ථුතො පවෙසෙත්වා පටිමුක්කං, තං බන්ධනං සණිකං මොචයිංසු. මහාසත්තො මුහුත්තං පාචීනාභිමුඛො ගන්ත්වා අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි ආළාරං ඔලොකෙසි. ලුද්දා ථොකං ගන්ත්වා ''උරගො දුබ්බලො, මතකාලෙ ගහෙත්වාව නං ගමිස්සාමා''ති නිලීයිංසු. ආළාරො මහාසත්තස්ස අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ''ගච්ඡෙව ඛො ත්වං, මහානාග, මා තං ලුද්දා පුන ගහෙසු''න්ති වදන්තො ථොකං තං නාගං අනුගන්ත්වා නිවත්ති.

බොධිසත්තො නාගභවනං ගන්ත්වා තත්ථ පපඤ්චං අකත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන නික්ඛමිත්වා ආළාරං උපසඞ්කමිත්වා නාගභවනස්ස වණ්ණං කථෙත්වා තං තත්ථ නෙත්වා තීහි කඤ්ඤාසතෙහි සද්ධිං මහන්තමස්ස යසං දත්වා දිබ්බෙහි කාමෙහි සන්තප්පෙසි. ආළාරො නාගභවනෙ එකවස්සං වසිත්වා දිබ්බෙ කාමෙ පරිභුඤ්ජිත්වා ''ඉච්ඡාමහං, සම්ම, පබ්බජිතු''න්ති නාගරාජස්ස කථෙත්වා පබ්බජිතපරික්ඛාරෙ ගහෙත්වා තතො නික්ඛමිත්වා හිමවන්තප්පදෙසං ගන්ත්වා පබ්බජිත්වා තත්ථ චිරං වසිත්වා අපරභාගෙ චාරිකං චරන්තො බාරාණසිං පත්වා බාරාණසිරඤ්ඤා සමාගතො තෙන ආචාරසම්පත්තිං නිස්සාය පසන්නෙන ''ත්වං උළාරභොගා මඤ්ඤෙ කුලා පබ්බජිතො, කෙන නු ඛො කාරණෙන පබ්බජිතොසී''ති පුට්ඨො අත්තනො පබ්බජ්ජාකාරණං කථෙන්තො ලුද්දානං හත්ථතො බොධිසත්තස්ස විස්සජ්ජාපනං ආදිං කත්වා සබ්බං පවත්තිං රඤ්ඤො ආචික්ඛිත්වා –

''දිට්ඨා මයා මානුසකාපි කාමා, අසස්සතා විපරිණාමධම්මා;
ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා, සද්ධායහං පබ්බජිතොම්හි, රාජ.

''දුමප්ඵලානීව පතන්ති මාණවා, දහරා ච වුද්ධා ච සරීරභෙදා;
එතම්පි දිස්වා පබ්බජිතොම්හි රාජ, අපණ්ණකං සාමඤ්ඤමෙව සෙය්‍යො''ති. (ජා. 2.17.191-192) –

ඉමාහි ගාථාහි ධම්මං දෙසෙසි.

තං සුත්වා රාජා –

‘‘අද්ධා හවෙ සෙවිතබ්බා සපඤ්ඤා, බහුස්සුතා යෙ බහුඨානචින්තිනො;
නාගඤ්ච සුත්වාන තවඤ්චළාර, කාහාමි පුඤ්ඤානි අනප්පකානී’’ති. (ජා. 2.17.193) –

ආහ.

අථස්ස තාපසො –

‘‘අද්ධා හවෙ සෙවිතබ්බා සපඤ්ඤා, බහුස්සුතා යෙ බහුඨානචින්තිනො;
නාගඤ්ච සුත්වාන මමඤ්ච රාජ, කරොහි පුඤ්ඤානි අනප්පකානී’’ති. (ජා. 2.17.194) –

එවං ධම්මං දෙසෙත්වා තත්ථෙව චත්තාරො වස්සානමාසෙ වසිත්වා පුන හිමවන්තං ගන්ත්වා යාවජීවං චත්තාරො බ්රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා බ්‍රහ්මලොකූපගො අහොසි. බොධිසත්තොපි යාවජීවං උපොසථවාසං වසිත්වා සග්ගපුරං පූරෙසි. සොපි රාජා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා යථාකම්මං ගතො.

තදා ආළාරො සාරිපුත්තත්ථෙරො අහොසි, බාරාණසිරාජා ආනන්දත්ථෙරො, සඞ්ඛපාලනාගරාජා ලොකනාථො.

තස්ස සරීරපරිච්චාගො දානපාරමී, තථාරූපෙනපි විසතෙජෙන සමන්නාගතස්ස තථාරූපායපි පීළාය සති සීලස්ස අභින්නතා සීලපාරමී, දෙවභොගසම්පත්තිසදිසං භොගං පහාය නාගභවනතො නික්ඛමිත්වා සමණධම්මකරණං නෙක්ඛම්මපාරමී, ‘‘දානාදිඅත්ථං ඉදඤ්චිදඤ්ච කාතුං වට්ටතී’’ති සංවිදහනං පඤ්ඤාපාරමී, කාමවිතක්කවිනොදනං අධිවාසනවීරියඤ්ච වීරියපාරමී, අධිවාසනඛන්ති ඛන්තිපාරමී, සච්චසමාදානං සච්චපාරමී, අචලසමාදානාධිට්ඨානං අධිට්ඨානපාරමී, භොජපුත්තෙ උපාදාය සබ්බසත්තෙසු මෙත්තානුද්දයභාවො මෙත්තාපාරමී, වෙදනාය සත්තසඞ්ඛාරකතවිප්පකාරෙසු ච මජ්ඣත්තභාවො උපෙක්ඛාපාරමීති එවං දස පාරමියො ලබ්භන්ති. සීලපාරමී පන අතිසයවතීති කත්වා සා එව දෙසනං ආරුළ්හා. තථා ඉධ බොධිසත්තස්ස ගුණානුභාවා ‘‘යොජනසතිකෙ නාගභවනට්ඨානෙ’’තිආදිනා **භූරිදත්තචරියායං** (චරියා. 2.11 ආදයො) වුත්තනයෙනෙව යථාරහං විභාවෙතබ්බාති.

සඞ්ඛපාලචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එතෙති යෙ හත්ථිනාගචරියාදයො ඉමස්මිං වග්ගෙ නිද්දිට්ඨා අනන්තරගාථාය ච ‘‘හත්ථිනාගො භූරිදත්තො’’තිආදිනා උද්දානවසෙන සඞ්ගහෙත්වා දස්සිතා **නව** චරියා, තෙ සබ්බෙ විසෙසතො

සීලපාරමිපූරණවසෙන පවත්තියා සීලං බලං එතෙසන්ති **සීලබලා.** සීලස්ස පරමත්ථපාරමිභූතස්ස පරික්ඛරණතො සන්තානස්ස ච පරිභාවනාවසෙන අභිසඞ්ඛරණතො **පරික්ඛාරා.** උක්කංසගතාය සීලපරමත්ථපාරමියා අසම්පුණ්ණත්තා පදෙසො එතෙසං අත්ථි, න නිප්පදෙසොති **පදෙසිකා** සප්පදෙසා. කස්මාති චෙ? ආහ **‘‘ජීවිතං පරිරක්ඛිත්වා, සීලානි අනුරක්ඛිස’’**න්ති, යස්මා එතෙසු **හත්ථිනාගචරියාදීසු** (චරියා. 2.1 ආදයො) අහං අත්තනො ජීවිතං එකදෙසෙන පරිරක්ඛිත්වාව සීලානි අනුරක්ඛිං, ජීවිතං න සබ්බථා පරිච්චජිං, එකන්තෙනෙව පන **සඞ්ඛපාලස්ස මෙ සතො සබ්බකාලම්පි ජීවිතං යස්ස කස්සචි නියාතිතං,** සඞ්ඛපාලනාගරාජස්ස පන මෙ මහානුභාවස්ස උග්ගවිසතෙජස්ස සතො සමානස්ස සබ්බකාලම්පි තෙහි ලුද්දෙහි සමාගමෙ තතො පුබ්බෙපි පච්ඡාපි සතො එවං පුග්ගලවිභාගං අකත්වා යස්ස කස්සචි සීලානුරක්ඛණත්ථමෙව ජීවිතං එකංසෙනෙව **නියාතිතං** නීයාතිතං දානමුඛෙ නිස්සට්ඨං, **තස්මා සා සීලපාරමී**ති යස්මා චෙතදෙවං, තස්මා තෙන කාරණෙන සා පරමත්ථපාරමිභාවං පත්තා මය්හං සීලපාරමීති දස්සෙතීති.

පරමත්ථදීපනියා චරියාපිටකසංවණ්ණනාය

දසවිධචරියාසඞ්ගහස්ස විසෙසතො

සීලපාරමිවිභාවනස්ස

දුතියවග්ගස්ස අත්ථවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. යුධඤ්ජයවග්ගො

1. යුධඤ්ජයචරියාවණ්ණනා

1. තතියවග්ගස්ස පඨමෙ **අමිතයසොති** අපරිමිතපරිවාරවිභවො. **රාජපුත්තො යුධඤ්ජයොති** රම්මනගරෙ සබ්බදත්තස්ස නාම රඤ්ඤො පුත්තො නාමෙන යුධඤ්ජයො නාම.

අයඤ්හි බාරාණසී **උදයජාතකෙ** (ජා. 1.11.37 ආදයො) **සුරුන්ධනනගරං** නාම ජාතා. **චූළසුතසොමජාතකෙ** (ජා. 2.17.195 ආදයො) **සුදස්සනං** නාම, **සොණනන්දජාතකෙ** (ජා. 2.20.92 ආදයො) **බ්‍රහ්මවඩ්ඪනං** නාම, **ඛණ්ඩහාලජාතකෙ**(ජා. 2.22.982 ආදයො) **පුප්ඵවතී** නාම, ඉමස්මිං පන **යුධඤ්ජයජාතකෙ** (ජා. 1.11.73 ආදයො) **රම්මනගරං** නාම අහොසි, එවමස්ස කදාචි නාමං පරිවත්තති. තෙන වුත්තං – ‘‘රාජපුත්තොති රම්මනගරෙ සබ්බදත්තස්ස නාම රඤ්ඤො පුත්තො’’ති. තස්ස පන රඤ්ඤො පුත්තසහස්සං අහොසි. බොධිසත්තො ජෙට්ඨපුත්තො, තස්ස රාජා උපරජ්ජං අදාසි. සො හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව දිවසෙ දිවසෙ මහාදානං පවත්තෙසි. එවං ගච්ඡන්තෙ කාලෙ බොධිසත්තො එකදිවසං පාතොව රථවරං අභිරුහිත්වා මහන්තෙන සිරිවිභවෙන උය්‍යානකීළං ගච්ඡන්තො රුක්ඛග්ගතිණග්ගසාඛග්ගමක්කටකසුත්තජාලාදීසු මුත්තාජාලාකාරෙන ලග්ගෙ උස්සාවබින්දූ දිස්වා ‘‘සම්ම සාරථි, කිං නාමෙත’’න්ති පුච්ඡිත්වා ‘‘එතෙ, දෙව, හිමසමයෙ පතනකඋස්සාවබින්දූ නාමා’’ති සුත්වා දිවසභාගං උය්‍යානෙ කීළිත්වා සායන්හකාලෙ පච්චාගච්ඡන්තො තෙ අදිස්වා ‘‘සම්ම සාරථි, කහං තෙ උස්සාවබින්දූ, න තෙ ඉදානි පස්සාමී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘දෙව, සූරියෙ උග්ගච්ඡන්තෙ සබ්බෙ භිජ්ජිත්වා විලයං ගච්ඡන්තී’’ති සුත්වා ‘‘යථා ඉමෙ උප්පජ්ජිත්වා භිජ්ජන්ති, එවං ඉමෙසං සත්තානං ජීවිතසඞ්ඛාරාපි තිණග්ගෙ උස්සාවබින්දුසදිසාව, තස්මා මයා බ්‍යාධිජරාමරණෙහි අපීළිතෙනෙව මාතාපිතරො ආපුච්ඡිත්වා පබ්බජිතුං වට්ටතී’’ති උස්සාවබින්දුමෙව ආරම්මණං කත්වා ආදිත්තෙ විය තයො භවෙ පස්සන්තො අත්තනො ගෙහං ආගන්ත්වා අලඞ්කතපටියත්තාය විනිච්ඡයසාලාය නිසින්නස්ස පිතු සන්තිකමෙව ගන්ත්වා පිතරං වන්දිත්වා එකමන්තං ඨිතො පබ්බජ්ජං යාචි. තෙන වුත්තං –

‘‘උස්සාවබින්දුං සූරියාතපෙ, පතිතං දිස්වාන සංවිජිං.

2.

‘‘තඤ්ඤෙවාධිපතිං කත්වා, සංවෙගමනුබ්‍රූහයිං;
මාතාපිතූ ච වන්දිත්වා, පබ්බජ්ජමනුයාචහ’’න්ති.

තත්ථ **සූරියාතපෙති** සූරියාතපහෙතු, සූරියරස්මිසම්ඵස්සනිමිත්තං. ‘‘සූරියාතපෙනා’’තිපි පාඨො. **පතිතං දිස්වානාති** විනට්ඨං පස්සිත්වා, පුබ්බෙ රුක්ඛග්ගාදීසු මුත්තාජාලාදිආකාරෙන ලග්ගං හුත්වා දිස්සමානං

සූරියරස්මිසම්ඵස්සෙන විනට්ඨං පඤ්ඤාචක්ඛුනා ඔලොකෙත්වා. **සංවිජින්ති** යථා එතානි, එවං සත්තානං ජීවිතානිපි ලහුං ලහුං භිජ්ජමානසභාවානීති අනිච්චතාමනසිකාරවසෙන සංවෙගමාපජ්ජිං.

තඤ්ඤෙවාධිපතිං කත්වා, සංවෙගමනුබ්‍රූහයින්ති තඤ්ඤෙව උස්සාවබින්දූනං අනිච්චතං අධිපතිං මුඛං පුබ්බඞ්ගමං පුරෙචාරිකං කත්වා තථෙව සබ්බසඞ්ඛාරානං ඉත්තරට්ඨිතිකතං පරිත්තකාලතං මනසිකරොන්තො එකවාරං උප්පන්නං සංවෙගං පුනප්පුනං උප්පාදනෙන අනුවඩ්ඪෙසිං. **පබ්බජ්ජමනුයාචහන්ති** ''තිණග්ගෙ උස්සාවබින්දූ විය න චිරට්ඨිතිකෙ සත්තානං ජීවිතෙ මයා බ්‍යාධිජරාමරණෙහි අනභිභූතෙනෙව පබ්බජිත්වා යත්ථ එතානි න සන්ති, තං අමතං මහානිබ්බානං ගවෙසිතබ්බ''න්ති චින්තෙත්වා මාතාපිතරො උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා ''පබ්බජ්ජං මෙ අනුජානාථා''ති තෙ අහං පබ්බජ්ජං යාචිං. එවං මහාසත්තෙන පබ්බජ්ජාය යාචිතාය සකලනගරෙ මහන්තං කොලාහලමහොසි – ''උපරාජා කිර යුධඤ්ජයො පබ්බජිතුකාමො''ති.

තෙන ච සමයෙන කාසිරට්ඨවාසිනො රාජානං දට්ඨුං ආගන්ත්වා රම්මකෙ පටිවසන්ති. තෙ සබ්බෙපි සන්නිපතිංසු. ඉති සපරිසො රාජා නෙගමා චෙව ජානපදා ච බොධිසත්තස්ස මාතා දෙවී ච සබ්බෙ ච ඔරොධා මහාසත්තං ''මා ඛො ත්වං, තාත කුමාර, පබ්බජී''ති නිවාරෙසුං. තත්ථ රාජා ''සචෙ තෙ කාමෙහි ඌනං, අහං තෙ පරිපූරයාමි, අජ්ජෙව රජ්ජං පටිපජ්ජාහී''ති ආහ. තස්ස මහාසත්තො –

''මා මං දෙව නිවාරෙහි, පබ්බජන්තං රථෙසභ;
මාහං කාමෙහි සම්මත්තො, ජරාය වසමන්වගූ''ති. (ජා. 1.11.77) –

අත්තනො පබ්බජ්ජාඡන්දමෙව වත්වා තං සුත්වා සද්ධිං ඔරොධෙහි මාතුයා කරුණං පරිදෙවන්තියා –

''උස්සාවොව තිණග්ගම්හි, සූරියුග්ගමනං පති;
එවමායු මනුස්සානං, මා මං අම්ම නිවාරයා''ති. (ජා. 1.11.79) –

අත්තනො පබ්බජ්ජාකාරණං කථෙත්වා නානප්පකාරං තෙහි යාචියමානොපි අභිසංවඩ්ඪමානසංවෙගත්තා අනොසක්කිතමානසො පියතරෙ මහති ඤාතිපරිවට්ටෙ උළාරෙ රාජිස්සරියෙ ච නිරපෙක්ඛචිත්තො පබ්බජි. තෙන වුත්තං –

3.

''යාවන්ති මං පඤ්ජලිකා, සනෙගමා සරට්ඨකා;
අජ්ජෙව පුත්ත පටිපජ්ජ, ඉද්ධං ඵීතං මහාමහිං.

4.

‘‘සරාජකෙ සහොරොධෙ, සනෙගමෙ සරට්ඨකෙ;
කරුණං පරිදෙවන්තෙ, අනපෙක්ඛො පරිච්චජි’’න්ති.

තත්ථ **පඤ්ජලිකාති** පග්ගහිතඅඤ්ජලිකා. **සනෙගමා සරට්ඨකාති** නෙගමෙහි චෙව රට්ඨවාසීහි ච සද්ධිං සබ්බෙ රාජපුරිසා ‘‘මා ඛො, ත්වං දෙව, පබ්බජී’’ති මං යාචන්ති. මාතාපිතරො පන **අජ්ජෙව පුත්ත පටිපජ්ජ,** ගාමනිගමරාජධානිඅභිවුද්ධියා වෙපුල්ලප්පත්තියා ච, **ඉද්ධං** විභවසාරසම්පත්තියා සස්සාදිනිප්ඵත්තියා ච, **ඵීතං ඉමං මහාමහිං** අනුසාස, ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රජ්ජං කාරෙහීති යාචන්ති. එවං පන සහ රඤ්ඤාති **සරාජකෙ,** තථා **සහොරොධෙ සනෙගමෙ සරට්ඨකෙ** මහාජනෙ යථා සුණන්තානම්පි පගෙව පස්සන්තානං මහන්තං කාරුඤ්ඤං හොති, එවං **කරුණං පරිදෙවන්තෙ** තත්ථ තත්ථ **අනපෙක්ඛො** අලග්ගචිත්තො ‘‘අහං තදා පබ්බජි’’න්ති දස්සෙති.

5-6. ඉදානි යදත්ථං චක්කවත්තිසිරිසදිසං රජ්ජසිරිං පියතරෙ ඤාතිබන්ධවෙ පහාය සිනිද්ධං පරිග්ගහපරිජනං ලොකාභිමතං මහන්තං යසඤ්ච නිරපෙක්ඛො පරිච්චජින්ති දස්සෙතුං ද්වෙ ගාථා අහාසි.

තත්ථ **කෙවලන්ති** අනවසෙසං ඉත්ථාගාරං සමුද්දපරියන්තඤ්ච පථවිං පබ්බජ්ජාධිප්පායෙන චජමානො එවං මෙ සම්මාසම්බොධි සක්කා අධිගන්තුන්ති **බොධියායෙව කාරණා** න කිඤ්චි චින්තෙසිං, න තත්ථ ඊසකං ලග්ගං ජනෙසින්ති අත්ථො. **තස්මාති** යස්මා මාතාපිතරො තඤ්ච මහායසං **රජ්ජඤ්ච මෙ න දෙස්සං,** පියමෙව, තතො පන සතගුණෙන සහස්සගුණෙන සතසහස්සගුණෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව මය්හං පියතරං, තස්මා මාතාදීහි සද්ධිං රජ්ජං අහං තදා **පරිච්චජින්ති.**

තදෙතං සබ්බං පරිච්චජිත්වා පබ්බජ්ජාය මහාසත්තෙ නික්ඛමන්තෙ තස්ස කනිට්ඨභාතා යුධිට්ඨිලකුමාරො නාම පිතරං වන්දිත්වා පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙත්වා බොධිසත්තං අනුබන්ධි. තෙ උභොපි නගරා නික්ඛම්ම මහාජනං නිවත්තෙත්වා හිමවන්තං පවිසිත්වා මනොරමෙ ඨානෙ අස්සමපදං කත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා ඣානාභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා වනමූලඵලාදීහි යාවජීවං යාපෙත්වා බ්‍රහ්මලොකපරායනා අහෙසුං. තෙනාහ භගවා –

‘‘උභො කුමාරා පබ්බජිතා, යුධඤ්ජයො යුධිට්ඨිලො;
පහාය මාතාපිතරො, සඞ්ගං ඡෙත්වාන මච්චුනො’’ති. (ජා. 1.11.83);

තත්ථ **සඞ්ගං ඡෙත්වාන මච්චුනොති** මච්චුමාරස්ස සහකාරිකාරණභූතත්තා සන්තකං රාගදොසමොහසඞ්ගං වික්ඛම්භනවසෙන ඡින්දිත්වා උභොපි පබ්බජිතාති.

තදා මාතාපිතරො මහාරාජකුලානි අහෙසුං, යුධිට්ඨිලකුමාරො ආනන්දත්ථෙරො, යුධඤ්ජයො ලොකනාථො.

තස්ස පබ්බජ්ජතො පුබ්බෙ පවත්තිතමහාදානානි චෙව රජ්ජාදිපරිච්චාගො ච දානපාරමී, කායවචීසංවරො සීලපාරමී, පබ්බජ්ජා ච ඣානාධිගමො ච නෙක්ඛම්මපාරමී, අනිච්චතො මනසිකාරං ආදිං කත්වා අභිඤ්ඤාධිගමපරියොසානා පඤ්ඤා දානාදීනං උපකාරානුපකාරධම්මපරිග්ගණ්හනපඤ්ඤා ච පඤ්ඤාපාරමී, සබ්බත්ථ තදත්ථසාධනං වීරියං වීරියපාරමී, ඤාණඛන්ති අධිවාසනඛන්ති ච ඛන්තිපාරමී, පටිඤ්ඤාය අවිසංවාදනං සච්චපාරමී, සබ්බත්ථ අචලසමාදානාධිට්ඨානං අධිට්ඨානපාරමී, සබ්බසත්තෙසු හිතචිත්තතාය මෙත්තාබ්‍රහ්මවිහාරවසෙන ච මෙත්තාපාරමී, සත්තසඞ්ඛාරකතවිප්පකාරඋපෙක්ඛනවසෙන උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරවසෙන ච උපෙක්ඛාපාරමීති දස පාරමියො ලබ්භන්ති. විසෙසතො පන නෙක්ඛම්මපාරමීති වෙදිතබ්බා. තථා **අකිත්තිචරියායං** විය ඉධාපි මහාපුරිසස්ස අච්ඡරියගුණා යථාරහං නිද්ධාරෙතබ්බා. තෙන වුච්චති ''එවං අච්ඡරියා හෙතෙ, අබ්භුතා ච මහෙසිනො...පෙ.... ධම්මස්ස අනුධම්මතො''ති.

යුධඤ්ජයචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සොමනස්සචරියාවණ්ණනා

7. දුතියෙ **ඉන්දපත්ථෙ පුරුත්තමෙ**ති එවංනාමකෙ නගරවරෙ. **කාමිතො**ති මාතාපිතුආදීහි ''අහො වත එකො පුත්තො උප්පජ්ජෙය්‍යා''ති එවං චිරකාලෙ පත්ථිතො. **දයිතො**ති පියායිතො. **සොමනස්සොති විස්සුතො**ති ''සොමනස්සො''ති එවං පකාසනාමො.

8. සීලවාති දසකුසලකම්මපථසීලෙන චෙව ආචාරසීලෙන ච සමන්නාගතො. **ගුණසම්පන්නො**ති සද්ධාබාහුසච්චාදිගුණෙහි උපෙතො, පරිපුණ්ණො වා. **කල්‍යාණපටිභානවා**ති තංතංඉතිකත්තබ්බසාධනෙන උපායකොසල්ලසඞ්ඛාතෙන ච සුන්දරෙන පටිභානෙන සමන්නාගතො. **වුඩ්ඪාපචායී**ති මාතාපිතරො කුලෙ ජෙට්ඨාති එවං යෙ ජාතිවුඩ්ඪා, යෙ ච සීලාදිගුණෙහි වුඩ්ඪා, තෙසං අපචායනසීලො. **හිරීමා**ති පාපජිගුච්ඡනලක්ඛණාය හිරියා සමන්නාගතො. **සඞ්ගහෙසු ච කොවිදො**ති දානපියවචනඅත්ථචරියාසමානත්තතාසඞ්ඛාතෙහි චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි යථාරහං සත්තානං සඞ්ගණ්හනෙසු කුසලො. එවරූපො රෙණුස්ස නාම කුරුරාජස්ස පුත්තො සොමනස්සොති විස්සුතො යදා හොමීති සම්බන්ධො.

9. තස්ස රඤ්ඤො පතිකරොති තෙන කුරුරාජෙන පති අභික්ඛණං උපකත්තබ්බභාවෙන පතිකරො වල්ලභො. **කුහකතාපසො**ති

අසන්තගුණසම්භාවනලක්ඛණෙන කොහඤ්ඤෙන ජීවිතකප්පනකො එකො තාපසො, තස්ස රඤ්ඤො සක්කාතබ්බො අහොසි. **ආරාම**න්ති ඵලාරාමං, යත්ථ එළාලුකලාබුකුම්භණ්ඩතිපුසාදිවල්ලිඵලානි චෙව තණ්ඩුලෙයයකාදිසාකඤ්ච රොපියති. **මාලාවච්ඡ**න්ති ජාතිඅතිමුත්තකාදිපුප්ඵගච්ඡං, තෙන පුප්ඵාරාමං දස්සෙති. එත්ථ ච ආරාමං කත්වා තත්ථ මාලාවච්ඡඤ්ච යථාවුත්තඵලවච්ඡඤ්ච රොපෙත්වා තතො ලද්ධධනං සංහරිත්වා ඨපෙන්තො **ජීවතී**ති අත්ථො වෙදිතබ්බො.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – තදා මහාරක්ඛිතො නාම තාපසො පඤ්චසතතාපසපරිවාරො හිමවන්තෙ වසිත්වා ලොණම්බිලසෙවනත්ථාය ජනපදචාරිකං චරන්තො ඉන්දපත්ථනගරං පත්වා රාජුය්‍යානෙ වසිත්වා සපරිසො පිණ්ඩාය චරන්තො රාජද්වාරං පාපුණි. රාජා ඉසිගණං දිස්වා ඉරියාපථෙ පසන්නො අලඞ්කතමහාතලෙ නිසීදාපෙත්වා පණීතෙනාහාරෙන පරිවිසිත්වා ‘‘භන්තෙ, ඉමං වස්සාරත්තං මම උය්‍යානෙයෙව වසථා’’ති වත්වා තෙහි සද්ධිං උය්‍යානං ගන්ත්වා වසනට්ඨානානි කාරෙත්වා පබ්බජිතපරික්ඛාරෙ දත්වා නික්ඛමි. තතො පට්ඨාය සබ්බෙපි තෙ රාජනිවෙසනෙ භුඤ්ජන්ති.

රාජා පන අපුත්තකො පුත්තෙ පත්ථෙති, පුත්තා නුප්පජ්ජන්ති. වස්සාරත්තච්චයෙන මහාරක්ඛිතො ‘‘හිමවන්තං ගමිස්සාමා’’ති රාජානං ආපුච්ඡිත්වා රඤ්ඤා කතසක්කාරසම්මානො නික්ඛමිත්වා අන්තරාමග්ගෙ මජ්ඣන්හිකසමයෙ මග්ගා ඔක්කම්ම එකස්ස සන්දච්ඡායස්ස රුක්ඛස්ස හෙට්ඨා සපරිසො නිසීදි. තාපසා කථං සමුට්ඨාපෙසුං – ‘‘රාජා අපුත්තකො, සාධු වතස්ස සචෙ රාජපුත්තං ලභෙය්‍යා’’ති. මහාරක්ඛිතො තං කථං සුත්වා ‘‘භවිස්සති නු ඛො රඤ්ඤො පුත්තො, උදාහු නො’’ති උපධාරෙන්තො ‘‘භවිස්සතී’’ති ඤත්වා ‘‘මා තුම්හෙ චින්තයිත්ථ, අජ්ජ පච්චූසකාලෙ එකො දෙවපුත්තො චවිත්වා රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තිස්සතී’’ති ආහ.

තං සුත්වා එකො කූටජටිලො ‘‘ඉදානි රාජකුලූපකො භවිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා තාපසානං ගමනකාලෙ ගිලානාලයං කත්වා නිපජ්ජිත්වා ‘‘එහි ගච්ඡාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘න සක්කොමී’’ති ආහ. මහාරක්ඛිතො තස්ස නිපන්නකාරණං ඤත්වා ‘‘යදා සක්කොසි, තදා ආගච්ඡෙය්‍යාසී’’ති ඉසිගණං ආදාය හිමවන්තමෙව ගතො. කුහකො නිවත්තිත්වා වෙගෙන ගන්ත්වා රාජද්වාරෙ ඨත්වා ‘‘මහාරක්ඛිතස්ස උපට්ඨාකතාපසො ආගතො’’ති රඤ්ඤො ආරොචාපෙත්වා රඤ්ඤා වෙගෙන පක්කොසාපිතො පාසාදං අභිරුය්හ පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි. රාජා තං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නො ඉසීනං ආරොග්‍යං පුච්ඡිත්වා ‘‘භන්තෙ, අතිඛිප්පං නිවත්තිත්ථ, කෙනත්ථෙන ආගතත්ථා’’ති ආහ.

මහාරාජ, ඉසිගණො සුඛනිසින්නො ‘‘සාධු වතස්ස සචෙ රඤ්ඤො වංසානුරක්ඛකො පුත්තො උප්පජ්ජෙය්‍යා’’ති කථං සමුට්ඨාපෙසි. අහං තං කථං සුත්වා ‘‘භවිස්සති නු ඛො රඤ්ඤො පුත්තො, උදාහු නො’’ති දිබ්බචක්ඛුනා ඔලොකෙන්තො ‘‘මහිද්ධිකො දෙවපුත්තො චවිත්වා අග්ගමහෙසියා සුධම්මාය කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තිස්සතී’’ති දිස්වා ‘‘අජානන්තා ගබ්භං නාසෙය්‍යුං, ආචික්ඛිස්සාමි තාව න’’න්ති තුම්හාකං කථනත්ථාය ආගතො, කථිතං වො මයා, ගච්ඡාමහ’’න්ති. රාජා ‘‘භන්තෙ, න සක්කා ගන්තු’’න්ති හට්ඨතුට්ඨො පසන්නචිත්තො කුහකතාපසං උය්‍යානං නෙත්වා වසනට්ඨානං සංවිදහිත්වා අදාසි. සො තතො පට්ඨාය රාජකුලෙ භුඤ්ජන්තො වසති, ‘‘දිබ්බචක්ඛුකො’’ත්වෙවස්ස නාමං අහොසි.

තදා බොධිසත්තො තාවතිංසභවනතො චවිත්වා තත්ථ පටිසන්ධිං ගණ්හි, ජාතස්ස ච නාමග්ගහණදිවසෙ ‘‘සොමනස්සො’’ති නාමං කරිංසු. සො කුමාරපරිහාරෙන වඩ්ඪති. කුහකතාපසොපි උය්‍යානස්ස එකපස්සෙ නානප්පකාරං සූපෙය්‍යසාකඤ්ච ඵලවල්ලිආදයො ච රොපෙත්වා පණ්ණිකානං හත්ථෙ වික්කිණන්තො ධනං සංහරති. අථ බොධිසත්තස්ස සත්තවස්සිකකාලෙ රඤ්ඤො පච්චන්තො කුපිතො. සො ‘‘තාත, දිබ්බචක්ඛුතාපසෙ මා පමජ්ජා’’ති කුමාරං පටිච්ඡාපෙත්වා පච්චන්තං වූපසමෙතුං ගතො.

10-13. අථෙකදිවසං කුමාරො ‘‘ජටිලං පස්සිස්සාමී’’ති උය්‍යානං ගන්ත්වා කූටජටිලං එකං ගන්ධිකකාසාවං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා උභොහි හත්ථෙහි ද්වෙ ඝටෙ ගහෙත්වා සාකවත්ථුස්මිං උදකං සිඤ්චන්තං දිස්වා ‘‘අයං කූටජටිලො අත්තනො සමණධම්මං අකත්වා පණ්ණිකකම්මං කරොතී’’ති ඤත්වා ‘‘කිං කරොසි පණ්ණිකගහපතිකා’’ති තං ලජ්ජාපෙත්වා අවන්දිත්වා එව නික්ඛමි.

කූටජටිලො ‘‘අයං ඉදානෙව එවරූපො, පච්ඡා ‘කො ජානාති කිං කරිස්සතී’ති ඉදානෙව නං නාසෙතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා රඤ්ඤො ආගමනකාලෙ පාසාණඵලකං එකමන්තං ඛිපිත්වා පානීයඝටං භින්දිත්වා පණ්ණසාලාය තිණානි විකිරිත්වා සරීරං තෙලෙන මක්ඛෙත්වා පණ්ණසාලං පවිසිත්වා සසීසං පාරුපිත්වා මහාදුක්ඛප්පත්තො විය මඤ්චෙ නිපජ්ජි. රාජා ආගන්ත්වා නගරං පදක්ඛිණං කත්වා නිවෙසනං අපවිසිත්වාව ‘‘මම සාමිකං දිබ්බචක්ඛුකං පස්සිස්සාමී’’ති පණ්ණසාලද්වාරං ගන්ත්වා තං විප්පකාරං දිස්වා ‘‘කිං නු ඛො එත’’න්ති අන්තො පවිසිත්වා තං නිපන්නකං දිස්වා පාදෙ පරිමජ්ජන්තො පුච්ඡි – ‘‘කෙන, ත්වං භන්තෙ, එවං විහෙඨිතො, කමජ්ජ යමලොකං නෙමි, තං මෙ සීඝං ආචික්ඛා’’ති.

තං සුත්වා කූටජටිලො නිත්ථුනන්තො උට්ඨාය දිට්ඨයො, මහාරාජ, ත්වං මෙ, පස්සිත්වා තයි විස්සාසෙන අහං ඉමං විප්පකාරං පත්තො, තව පුත්තෙනම්හි එවං විහෙඨිතොති. තං සුත්වා රාජා චොරඝාතකෙ ආණාපෙසි

– ‘‘ගච්ඡථ කුමාරස්ස සීසං ඡින්දිත්වා සරීරඤ්චස්ස ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්දිත්වා රථියා රථියං විකිරථා’’ති. තෙ මාතරා අලඞ්කරිත්වා අත්තනො අඞ්කෙ නිසීදාපිතං කුමාරං ආකඩ්ඪිංසු – ‘‘රඤ්ඤා තෙ වධො ආණත්තො’’ති. කුමාරො මරණභයතජ්ජිතො මාතු අඞ්කතො වුට්ඨාය – ‘‘රඤ්ඤො මං දස්සෙථ, සන්ති රාජකිච්චානී’’ති ආහ. තෙ කුමාරස්ස වචනං සුත්වා මාරෙතුං අවිසහන්තා ගොණං විය රජ්ජුයා පරිකඩ්ඪන්තා නෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. තෙන වුත්තං **‘‘තමහං දිස්වාන කුහක’’**න්තිආදි.

තත්ථ **ථුසරාසිංව අතණ්ඩුලන්ති** තණ්ඩුලකණෙහි විරහිතං ථුසරාසිං විය, **දුමංව** රුක්ඛං විය, **අන්තො** මහාසුසිරං. **කදලිංව අසාරකං** සීලාදිසාරරහිතං තාපසං අහං දිස්වා නත්ථි ඉමස්ස සතං සාධූනං ඣානාදිධම්මො. කස්මා? **සාමඤ්ඤා** සමණභාවා සීලමත්තතොපි **අපගතො** පරිහීනො අයං, තථා හි අයං **හිරීසුක්කධම්මජහිතො** පජහිතහිරිසඞ්ඛාතසුක්කධම්මො. **ජීවිතවුත්තිකාරණාති** ‘‘කෙවලං ජීවිතස්සෙව හෙතු අයං තාපසලිඞ්ගෙන චරතී’’ති චින්තෙසින්ති දස්සෙති. **පරන්තිහීති** පරන්තො පච්චන්තො නිවාසභූතො එතෙසං අත්ථීති පරන්තිනො, සීමන්තරිකවාසිනො. තෙහි පරන්තිහි අටවිකෙහි පච්චන්තදෙසො බොහිතො අහොසි. තං පච්චන්තකොපං නිසෙධෙතුං වූපසමෙතුං ගච්ඡන්තො මම පිතා කුරුරාජා ‘‘තාත සොමනස්සකුමාර, මය්හං සාමිකං **උග්ගතාපනං** ඝොරතපං පරමසන්තින්ද්‍රියං **ජටිලං මා පමජ්ජි**. සො හි අම්හාකං සබ්බකාමදදො, තස්මා **යදිච්ඡකං** චිත්තරුචියං තස්ස චිත්තානුකූලං **පවත්තෙහි** අනුවත්තෙහී’’ති තදා මං අනුසාසීති දස්සෙති.

14. **තමහං ගන්ත්වානුපට්ඨානන්ති** පිතු වචනං අනතික්කන්තො තං කූටතාපසං උපට්ඨානත්ථං ගන්ත්වා තං සාකවත්ථුස්මිං උදකං ආසිඤ්චන්තං දිස්වා ‘‘පණ්ණිකො අය’’න්ති ච ඤත්වා **කච්චි තෙ, ගහපති, කුසලන්ති**, ගහපති, තෙ සරීරස්ස කච්චි කුසලං කුසලමෙව, තථා හි සාකවත්ථුස්මිං උදකං ආසිඤ්චසි. කිං වා තව හිරඤ්ඤං වා සුවණ්ණං වා **ආහරීයතු,** තථා හි පණ්ණිකවුත්තිං අනුතිට්ඨසීති ඉදං වචනං අභාසිං.

15. **තෙන සො කුපිතො ආසීති** තෙන මයා වුත්තගහපතිවාදෙන සො මානනිස්සිතො මානං අල්ලීනො කුහකො මය්හං කුපිතො කුද්ධො අහොසි. කුද්ධො ච සමානො **‘‘ඝාතාපෙමි තුවං අජ්ජ, රට්ඨා පබ්බාජයාමි වා’’**ති ආහ.

තත්ථ **තුවං අජ්ජාති**, ත්වං අජ්ජ, ඉදානියෙව රඤ්ඤො ආගතකාලෙති අත්ථො.

16. **නිසෙධයිත්වා පච්චන්තන්ති** පච්චන්තං වූපසමෙත්වා නගරං අපවිට්ඨොයෙව තඞ්ඛණඤ්ඤෙව උය්‍යානං ගන්ත්වා **කුහකං** කුහකතාපසං **කච්චි තෙ, භන්තෙ, ඛමනීයං, සම්මානො තෙ පවත්තිතොති** කුමාරෙන තෙ සම්මානො පවත්තිතො අහොසි.

17. **කුමාරො යථා නාසියොති** යථා කුමාරො නාසියො නාසෙතබ්බො ඝාතාපෙතබ්බො, තථා සො **පාපො තස්ස** රඤ්ඤො ආචික්ඛි. **ආණාපෙසීති** මය්හං සාමිකෙ ඉමස්මිං දිබ්බචක්ඛුතාපසෙ සති කිං මම න නිප්ඵජ්ජති, තස්මා පුත්තෙන මෙ අත්ථො නත්ථි, තතොපි අයමෙව සෙය්‍යොති චින්තෙත්වා ආණාපෙසි.

18. කින්ති? **සීසං තත්ථෙව ඡින්දිත්වාති** යස්මිං ඨානෙ තං කුමාරං පස්සථ, තත්ථෙව තස්ස සීසං ඡින්දිත්වා සරීරඤ්චස්ස **කත්වාන චතුඛණ්ඩිකං** චතුරො ඛණ්ඩෙ කත්වා රථියා රථියං නීයන්තා වීථිතො වීථිං වික්ඛිපන්තා දස්සෙථ. කස්මා? **සා ගති ජටිලහීළිතාති** යෙහි අයං ජටිලො හීළිතො, තෙසං ජටිලහීළිතානං සා ගති සා නිප්ඵත්ති සො විපාකොති. **ජටිලහීළිතාති** වා ජටිලහීළනහෙතු සා තස්ස නිප්ඵත්තීති එවඤ්චෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

19. **තත්ථාති** තස්ස රඤ්ඤො ආණායං, තස්මිං වා තාපසස්ස පරිභවෙ. **කාරණිකාති** ඝාතකා, චොරඝාතකාති අත්ථො. **චණ්ඩාති** කුරූරා. **ලුද්දාති** සුදාරුණා. **අකාරුණාති** තස්සෙව වෙවචනං කතං. ''අකරුණා''තිපි පාළි, නික්කරුණාති අත්ථො. **මාතු අඞ්කෙ නිසින්නස්සාති** මම මාතු සුධම්මාය දෙවියා උච්ඡඞ්ගෙ නිසින්නස්ස. ''නිසින්නස්සා''ති අනාදරෙ සාමිවචනං. **ආකඩ්ඪිත්වා නයන්ති මන්ති** මාතරා අලඞ්කරිත්වා අත්තනො අඞ්කෙ නිසීදාපිතං මං රාජාණාය තෙ චොරඝාතකා ගොණං විය රජ්ජුයා ආකඩ්ඪිත්වා ආඝාතනං නයන්ති. කුමාරෙ පන නීයමානෙ දාසිගණපරිවුතා සද්ධිං ඔරොධෙහි සුධම්මා දෙවී නාගරාපි ''මයං නිරපරාධං කුමාරං මාරෙතුං න දස්සාමා''ති තෙන සද්ධිංයෙව අගමංසු.

20. **බන්ධතං ගාළ්හබන්ධනන්ති** ගාළ්හබන්ධනං බන්ධන්තානං තෙසං කාරණිකපුරිසානං. **රාජකිරියානි අත්ථි මෙති** මයා රඤ්ඤො වත්තබ්බානි රාජකිච්චානි අත්ථි. තස්මා **රඤ්ඤො දස්සෙථ මං ඛිප්පන්ති** තෙසං අහං එවං වචනං අවචං.

21. **රඤ්ඤො දස්සයිංසු, පාපස්ස පාපසෙවිනොති** අත්තනො පාපසීලස්ස ලාමකාචාරස්ස කූටතාපසස්ස සෙවනතො පාපසෙවිනො රඤ්ඤො මං දස්සයිංසු. **දිස්වාන තං සඤ්ඤාපෙසින්ති** තං මම පිතරං කුරුරාජානං පස්සිත්වා ''කස්මා මං, දෙව, මාරාපෙසී''ති වත්වා තෙන ''කස්මා ච පන ත්වං මය්හං සාමිකං දිබ්බචක්ඛුතාපසං ගහපතිවාදෙන සමුදාචරි. ඉදඤ්චිදඤ්ච විප්පකාරං කරී''ති වුත්තෙ ''දෙව, ගහපතිඤ්ඤෙව 'ගහපතී'ති වදන්තස්ස කො මය්හං දොසො''ති වත්වා තස්ස නානාවිධානි මාලාවච්ඡානි රොපෙත්වා පුප්ඵපණ්ණඵලාඵලාදීනං වික්කිණනං හත්ථතො චස්ස තානි දෙවසිකං වික්කිණන්තෙහි මාලාකාරපණ්ණිකෙහි සද්දහාපෙත්වා ''මාලාවත්ථුපණ්ණවත්ථූනි උපධාරෙථා''ති වත්වා පණ්ණසාලඤ්චස්ස පවිසිත්වා පුප්ඵාදිවික්කියලද්ධං කහාපණකහණ්ඩිකං අත්තනො පුරිසෙහි

නීහරාපෙත්වා රාජානං සඤ්ඤාපෙසිං තස්ස කූටතාපසභාවං ජානාපෙසිං. **මමඤ්ච වසමානයි**න්ති තෙන සඤ්ඤාපනෙන ''සච්චං ඛො පන කුමාරො වදති, අයං කූටතාපසො පුබ්බෙ අප්පිච්ඡො විය හුත්වා ඉදානි මහාපරිග්ගහො ජාතො''ති යථා තස්මිං නිබ්බින්නො මම වසෙ වත්තති, එවං රාජානං මම වසමානෙසිං.

තතො මහාසත්තො ''එවරූපස්ස බාලස්ස රඤ්ඤො සන්තිකෙ වසනතො හිමවන්තං පවිසිත්වා පබ්බජිතුං යුත්ත''න්ති චින්තෙත්වා රාජානං ආපුච්ඡි – ''න මෙ, මහාරාජ, ඉධ වාසෙන අත්ථො, අනුජානාථ මං පබ්බජිස්සාමී''ති. රාජා ''තාත, මයා අනුපධාරෙත්වාව තෙ වධො ආණත්තො, ඛම මය්හං අපරාධ''න්ති මහාසත්තං ඛමාපෙත්වා ''අජ්ජෙව ඉමං රජ්ජං පටිපජ්ජාහී''ති ආහ. කුමාරො ''දෙව, කිමත්ථී මානුසකෙසු භොගෙසු, අහං පුබ්බෙ දීඝරත්තං දිබ්බභොගසම්පත්තියො අනුභවිං, න තත්ථාපි මෙ සඞ්ගො, පබ්බජිස්සාමෙවාහං, න තාදිසස්ස බාලස්ස පරනෙය්‍යබුද්ධිනො සන්තිකෙ වසාමී''ති වත්වා තං ඔවදන්තො –

''අනිසම්ම කතං කම්මං, අනවත්ථාය චින්තිතං;
භෙසජ්ජස්සෙව වෙභඞ්ගො, විපාකො හොති පාපකො.

''නිසම්ම ච කතං කම්මං, සම්මාවත්ථාය චින්තිතං;
භෙසජ්ජස්සෙව සම්පත්ති, විපාකො හොති භද්‍රකො.

''අලසො ගිහී කාමභොගී න සාධු, අසඤ්ඤතො පබ්බජිතො න සාධු;
රාජා න සාධු අනිසම්මකාරී, යො පණ්ඩිතො කොධනො තං න සාධු.

''නිසම්ම ඛත්තියො කයිරා, නානිසම්ම දිසම්පති;
නිසම්මකාරිනො රාජ, යසො කිත්ති ච වඩ්ඪති.

''නිසම්ම දණ්ඩං පණයෙය්‍ය ඉස්සරො, වෙගා කතං තප්පති භූමිපාල;
සම්මාපණීධී ච නරස්ස අත්ථා, අනානුතප්පා තෙ භවන්ති පච්ඡා.

''අනානුතප්පානි හි යෙ කරොන්ති, විභජ්ජ කම්මායතනානි ලොකෙ;
විඤ්ඤුප්පසත්ථානි සුඛුද්‍රයානි, භවන්ති බුද්ධානුමතානි තානි.

''ආගච්ඡුං දොවාරිකා ඛග්ගබන්ධා, කාසාවියා හන්තු මමං ජනින්ද;
මාතුඤ්ච අඞ්කස්මිමහං නිසින්නො, ආකඩ්ඪිතො සහසා තෙහි දෙව.

''කටුකඤ්හි සම්බාධං සුකිච්ඡං පත්තො, මධුරම්පියං ජීවිතං ලද්ධ රාජ;

කිච්ඡෙනහං අජ්ජ වධා පමුත්තො,
පබ්බජ්ජමෙවාභිමනොහමස්මී''ති. (ජා. 1.15.227-234) –

ඉමාහි ගාථාහි ධම්මං දෙසෙසි.

තත්ථ **අනිසම්මාති** අනුපධාරෙත්වා. **අනවත්ථායාති** අවවත්ථපෙත්වා. **වෙභඞ්ගොති** විපත්ති. **විපාකොති** නිප්ඵත්ති. **අසඤ්ඤතොති** අසංවුතො දුස්සීලො. **පණයෙයයාති** පට්ඨපෙය්‍ය. **වෙගාති** වෙගෙන සහසා. **සම්මාපණීධී චාති** සම්මාපණිධිනා, යොනිසො ඨපිතෙන චිත්තෙන කතා **නරස්ස අත්ථා පච්ඡා අනානුතප්පා භවන්තීති අත්ථො. විභජ්ජාති** ඉමානි කාතුං යුත්තානි, ඉමානි අයුත්තානීති එවං පඤ්ඤාය විභජිත්වා. **කම්මායතනානීති** කම්මානි. **බුද්ධානුමතානීති** පණ්ඩිතෙහි අනුමතානි අනවජ්ජානි හොන්ති. **කටුකන්ති** දුක්ඛං අසාතං, **සම්බාධං සුකිච්ඡං** මරණභයං **පත්තොම්හි. ලද්ධාති** අත්තනො ඤාණබලෙන ජීවිතං ලභිත්වා. **පබ්බජ්ජමෙවාභිමනොති** පබ්බජ්ජාභිමුඛචිත්තො එවා**හමස්මි**.

එවං මහාසත්තෙන ධම්මෙ දෙසිතෙ රාජා දෙවිං ආමන්තෙසි – ''දෙවි, ත්වං පුත්තං නිවත්තෙහී''ති. දෙවීපි කුමාරස්ස පබ්බජ්ජමෙව රොචෙසි. මහාසත්තො මාතාපිතරො වන්දිත්වා ''සචෙ මය්හං දොසො අත්ථි, තං ඛමථා''ති ඛමාපෙත්වා මහාජනං ආපුච්ඡිත්වා හිමවන්තාභිමුඛො අගමාසි. ගතෙ ච පන මහාසත්තෙ මහාජනො කූටජටිලං පොථෙත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙසි. බොධිසත්තොපි සනාගරෙහි අමච්චපාරිසජ්ජාදීහි රාජපුරිසෙහි අස්සුමුඛෙහි අනුබන්ධියමානො තෙ නිවත්තෙසි. මනුස්සෙසු නිවත්තෙසු මනුස්සවණ්ණෙනාගන්ත්වා දෙවතාහි නීතො සත්ත පබ්බතරාජියො අතික්කමිත්වා හිමවන්තෙ විස්සකම්මුනා නිම්මිතාය පණ්ණසාලාය ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජි. තෙන වුත්තං –

22.

''සො මං තත්ථ ඛමාපෙසි, මහාරජ්ජං අදාසි මෙ;
සොහං තමං දාලයිත්වා, පබ්බජිං අනගාරිය''න්ති.

තත්ථ **තමං දාලයිත්වාති** කාමාදීනවදස්සනස්ස පටිපක්ඛභූතං සම්මොහතමං විධමිත්වා. **පබ්බජින්ති** උපාගච්ඡිං. **අනගාරියන්ති** පබ්බජ්ජං.

23. ඉදානි යදත්ථං තදා තං රාජිස්සරියං පරිච්චත්තං, තං දස්සෙතුං **''න මෙ දෙස්ස''**න්ති ඔසානගාථමාහ. තස්සත්ථො වුත්තනයොව.

එවං පන මහාසත්තෙ පබ්බජිතෙ යාව සොළසවස්සකාලා රාජකුලෙ පරිචාරිකවෙසෙන දෙවතායෙව නං උපට්ඨහිංසු. සො තත්ථ ඣානාභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා බ්‍රහ්මලොකූපගො අහොසි.

තදා කුහකො දෙවදත්තො අහොසි, මාතා මහාමායා, මහාරක්ඛිතතාපසො සාරිපුත්තත්ථෙරො, සොමනස්සකුමාරො ලොකනාථො.

තස්ස **යුධඤ්ජයචරියායං** (චරියා. 3.1 ආදයො) වුත්තනයෙනෙව දස පාරමියො නිද්ධාරෙතබ්බා. ඉධාපි නෙක්ඛම්මපාරමී අතිසයවතීති සා එව දෙසනං ආරුළ්හා. තථා සත්තවස්සිකකාලෙ එව රාජකිච්චෙසු සමත්ථතා, තස්ස තාපසස්ස කූටජටිලභාවපරිග්ගණ්හනං, තෙන පයුත්තෙන රඤ්ඤා වධෙ ආණත්තෙ සන්තාසාභාවො, රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා නානානයෙහි තස්ස සදොසතං අත්තනො ච නිරපරාධතං මහාජනස්ස මජ්ඣෙ පකාසෙත්වා රඤ්ඤො ච පරනෙය්‍යබුද්ධිතං බාලභාවඤ්ච පට්ඨපෙත්වා තෙන ඛමාපිතෙපි තස්ස සන්තිකෙ වාසතො රජ්ජිස්සරියතො ච සංවෙගමාපජ්ජිත්වා නානප්පකාරං යාචියමානෙනපි හත්ථගතං රජ්ජසිරිං ඛෙළපිණ්ඩං විය ඡඩ්ඩෙත්වා කත්ථචි අලග්ගචිත්තෙන හුත්වා පබ්බජනං, පබ්බජිත්වා පවිවෙකාරාමෙන හුත්වා නචිරස්සෙව අප්පකසිරෙන ඣානාභිඤ්ඤානිබ්බත්තනන්ති එවමාදයො මහාසත්තස්ස ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බාති.

සොමනස්සචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. අයොඝරචරියාවණ්ණනා

24. තතියෙ **අයොඝරම්හි සංවඩ්ඪොති** අමනුස්සඋපද්දවපරිවජ්ජනත්ථං චතුරස්සසාලවසෙන කතෙ මහති සබ්බඅයොමයෙ ගෙහෙ සංවඩ්ඪො. **නාමෙනාසි අයොඝරොති** අයොඝරෙ ජාතසංවඩ්ඪභාවෙනෙව ‘‘අයොඝරකුමාරො’’ති නාමෙන පාකටො අහොසි.

25-6. තදා හි කාසිරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා පුරිමත්තභාවෙ සපත්ති ‘‘තව ජාතං ජාතං පජං ඛාදෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං පට්ඨපෙත්වා යක්ඛිනියොනියං නිබ්බත්තා ඔකාසං ලභිත්වා තස්සා විජාතකාලෙ ද්වෙ වාරෙ පුත්තෙ ඛාදි. තතියවාරෙ පන බොධිසත්තො තස්සා කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හි. රාජා ‘‘දෙවියා ජාතං ජාතං පජං එකා යක්ඛිනී ඛාදති, කිං නු ඛො කාතබ්බ’’න්ති මනුස්සෙහි සම්මන්තෙත්වා ‘‘අමනුස්සා නාම අයොඝරස්ස භායන්ති, අයොඝරං කාතුං වට්ටතී’’ති වුත්තෙ කම්මාරෙ ආණාපෙත්වා ථම්භෙ ආදිං කත්වා අයොමයෙහෙව සබ්බගෙහසම්භාරෙහි චතුරස්සසාලං මහන්තං අයොඝරං නිට්ඨාපෙත්වා පරිපක්කගබ්භං දෙවිං තත්ථ වාසෙසි. සා තත්ථ ධඤ්ඤපුඤ්ඤලක්ඛණං පුත්තං විජායි. ‘‘අයොඝරකුමාරො’’ත්වෙවස්ස නාමං කරිංසු. තං ධාතීනං දත්වා මහන්තං ආරක්ඛං සංවිදහිත්වා රාජා දෙවිං අන්තෙපුරං ආනෙසි. යක්ඛිනීපි උදකවාරං ගන්ත්වා වෙස්සවණස්ස උදකං වහන්තී ජීවිතක්ඛයං පත්තා.

මහාසත්තො අයොඝරෙයෙව වඩ්ඪිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො, තත්ථෙව සබ්බසිප්පානි උග්ගණ්හි. රාජා පුත්තං සොළසවස්සුද්දෙසිකං විදිත්වා ‘‘රජ්ජමස්ස දස්සාමී’’ති අමච්චෙ ආණාපෙසි – ‘‘පුත්තං මෙ ආනෙථා’’ති. තෙ ‘‘සාධු, දෙවා’’ති නගරං අලඞ්කාරාපෙත්වා සබ්බාලඞ්කාරවිභූසිතං මඞ්ගලවාරණං ආදාය තත්ථ ගන්ත්වා කුමාරං අලඞ්කරිත්වා හත්ථික්ඛන්ධෙ නිසීදාපෙත්වා නගරං පදක්ඛිණං කාරෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං. මහාසත්තො රාජානං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. රාජා තස්ස සරීරසොභං ඔලොකෙත්වා බලවසිනෙහෙන තං ආලිඞ්ගිත්වා ‘‘අජ්ජෙව මෙ පුත්තං අභිසිඤ්චථා’’ති අමච්චෙ ආණාපෙසි. මහාසත්තො පිතරං වන්දිත්වා ‘‘න මය්හං රජ්ජෙන අත්ථො, අහං පබ්බජිස්සාමි, පබ්බජ්ජං මෙ අනුජානාථා’’ති ආහ. තෙන වුත්තං **‘‘දුක්ඛෙන ජීවිතො ලද්ධො’’**තිආදි.

තත්ථ **දුක්ඛෙනාති,** තාත, තව භාතිකා ද්වෙ එකාය යක්ඛිනියා ඛාදිතා, තුය්හං පන තතො අමනුස්සභයතො නිවාරණත්ථං කතෙන දුක්ඛෙන මහතා ආයාසෙන **ජීවිතො ලද්ධො. සංපීළෙ පතිපොසිතොති** නානාවිධාය අමනුස්සරක්ඛාය සම්බාධෙ අයොඝරෙ විජායනකාලතො පට්ඨාය යාව සොළසවස්සුප්පත්තියා සම්බාධෙ සංවඩ්ඪිතොති අත්ථො. **අජ්ජෙව, පුත්ත, පටිපජ්ජ, කෙවලං වසුධං ඉමන්ති** කඤ්චනමාලාලඞ්කතස්ස සෙතච්ඡත්තස්ස හෙට්ඨා රතනරාසිම්හි ඨපෙත්වා තීහි සඞ්ඛෙහි අභිසිඤ්චියමානො ඉමං කුලසන්තකං කෙවලං සකලං සමුද්දපරියන්තං තතොයෙව සහ රට්ඨෙහීති **සරට්ඨකං** සහ නිගමෙහි මහාගාමෙහීති **සනිගමං** අපරිමිතෙන පරිවාරජනෙන සද්ධිං **සජනං** ඉමං වසුධං මහාපථවිං අජ්ජෙව, පුත්ත, පටිපජ්ජ, රජ්ජං කාරෙහීති අත්ථො. **වන්දිත්වා ඛත්තියං. අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වාන, ඉදං වචනමබ්රවින්ති** ඛත්තියං කාසිරාජානං මම පිතරං වන්දිත්වා තස්ස අඤ්ජලිං පණාමෙත්වා ඉදං වචනං අභාසිං.

27. යෙ කෙචි මහියා සත්තාති ඉමිස්සා මහාපථවියා යෙ කෙචි සත්තා නාම. **හීනමුක්කට්ඨමජ්ඣිමාති** ලාමකා චෙව උත්තමා ච, උභින්නං වෙමජ්ඣෙ භවත්තා මජ්ඣිමා ච. **සකෙ ගෙහෙති** සබ්බෙ තෙ සකෙ ගෙහෙ. **සකඤාතිභීති** සකෙහි ඤාතීහි සම්මොදමානා විස්සට්ඨා අනුක්කණ්ඨිතා යථාවිභවං වඩ්ඪන්ති.

28. ඉදං ලොකෙ උත්තරියන්ති ඉදං පන ඉමස්මිං ලොකෙ අසදිසං, මය්හං එව ආවෙණිකං. කිං පන තං **සංපීළෙ මම පොසනන්ති** සම්බාධෙ මම සංවඩ්ඪනං. තථා හි **අයොඝරම්හි සංවඩ්ඪො, අප්පභෙ චන්දසූරියෙති** චන්දසූරියානං පභාරහිතෙ අයොඝරෙ **සංවඩ්ඪොම්හීති** සංවඩ්ඪො අම්හි.

29. පූතිකුණපසම්පුණ්ණාති පූතිගන්ධනානප්පකාරකුණපසම්පුණ්ණා ගූථනිරයසදිසා. **මාතු කුච්ඡිතො** ජීවිතසංසයෙ වත්තමානෙ කථං **මුච්චිත්වා** නික්ඛමිත්වා. **තතො ඝොරතරෙති** තතොපි ගබ්භවාසතො දාරුණතරෙ,

අවිස්සට්ඨවාසෙන දුක්ඛෙ. **පක්ඛිත්තයොසරෙ**ති පක්ඛිත්තො අයොසරෙ, බන්ධනාගාරෙ ඨපිතො විය අහොසින්ති දස්සෙති.

30. **යදිහන්**ති එත්ථ **යදී**ති නිපාතමත්තං. **තාදිසන්**ති යාදිසං පුබ්බෙ වුත්තං, තාදිසං පරමදාරුණං දුක්ඛං පත්වා අහං **රජ්ජෙසු යදි රජ්ජාමි** යදි රමිස්සාමි, එවං සන්තෙ **පාපානං** ලාමකානං නිහීනපුරිසානං **උත්තමො** නිහීනතමො **සියං**.

31. **උක්කණ්ඨිතොම්හි කායෙනා**ති අපරිමුත්තගබ්භවාසාදිනා පූතිකායෙන උක්කණ්ඨිතො නිබ්බින්නො අම්හි. **රජ්ජෙනම්හි අනත්ථිකො**ති රජ්ජෙනපි අනත්ථිකො අම්හි. යක්ඛිනියා හත්ථතො මුත්තොපි හි නාහං අජරාමරො, කිං මෙ රජ්ජෙන, රජ්ජඤ්හි නාම සබ්බෙසං අනත්ථානං සන්නිපාතට්ඨානං, තත්ථ ඨිතකාලතො පට්ඨාය දුන්නික්ඛමං හොති, තස්මා තං අනුපගන්ත්වා **නිබ්බුතිං පරියෙසිස්සං, යත්ථ මං මච්චු න මද්දියෙ**ති යත්ථ ඨිතං මං මහාසෙනො මච්චුරාජා න මද්දියෙ න ඔත්ථරෙය්‍ය න අභිභවෙය්‍ය, තං නිබ්බුතිං අමතමහානිබ්බානං පරියෙසිස්සාමීති.

32. **එවාහං චින්තයිත්වානා**ති එවං ඉමිනා වුත්තප්පකාරෙන නානප්පකාරං සංසාරෙ ආදීනවං පච්චවෙක්ඛණෙන නිබ්බානෙ ආනිසංසදස්සනෙන ච යොනිසො චින්තෙත්වා. **විරවන්තෙ මහාජනෙ**ති මය්හං විප්පයොගදුක්ඛාසහනෙන විරවන්තෙ පරිදෙවන්තෙ මාතාපිතුප්පමුඛෙ මහන්තෙ ජනෙ. **නාගොව බන්ධනං ඡෙත්වා**ති යථා නාම මහාබලො හත්ථිනාගො දුබ්බලතරං රජ්ජුබන්ධනං සුඛෙනෙව ඡින්දති, එවමෙව ඤාතිසඞ්ගාදිභෙදස්ස තස්මිං ජනෙ තණ්හාබන්ධනස්ස ඡින්දනෙන බන්ධනං ඡෙත්වා කානනසඞ්ඛාතං මහාවනං පබ්බජ්ජූපගමනවසෙන **පාවිසිං**. ඔසානගාථා වුත්තත්ථා එව.

තත්ථ ච මහාසත්තො අත්තනො පබ්බජ්ජාධිප්පායං ජානිත්වා ''තාත, කිංකාරණා පබ්බජසී''ති රඤ්ඤා වුත්තො ''දෙව, අහං මාතුකුච්ඡිම්හි දස මාසෙ ගූථනිරයෙ විය වසිත්වා මාතු කුච්ඡිතො නික්ඛන්තො යක්ඛිනියා භයෙන සොළසවස්සානි බන්ධනාගාරෙ වසන්තො බහි ඔලොකෙතුම්පි න ලභිං, උස්සදනිරයෙ පක්ඛිත්තො විය අහොසිං, යක්ඛිනිතො මුත්තොපි අජරාමරො න හොමි, මච්චු නාමෙස න සක්කා කෙනචි ජිනිතුං, භවෙ උක්කණ්ඨිතොම්හි, යාව මෙ බ්‍යාධිජරාමරණානි නාගච්ඡන්ති, තාවදෙව පබ්බජිත්වා ධම්මං චරිස්සාමි, අලං මෙ රජ්ජෙන, අනුජානාහි මං, දෙව, පබ්බජිතු''න්ති වත්වා –

> ''යමෙකරත්තිං පඨමං, ගබ්භෙ වසති මාණවො;
> අබ්භුට්ඨිතොව සො යාති, ස ගච්ඡං න නිවත්තතී''ති. (ජා. 1.15.363)
> –

ආදිනා චතුවීසතියා ගාථාහි පිතු ධම්මං දෙසෙත්වා ‘‘මහාරාජ, තුම්හාකං රජ්ජං තුම්හාකමෙව හොතු, න මය්හං ඉමිනා අත්ථො, තුම්හෙහි සද්ධිං කථෙන්තෙයෙව බ්‍යාධිජරාමරණානි ආගච්ඡෙය්‍යුං, තිට්ඨථ තුම්හෙ’’ති වත්වා අයදාමං ඡින්දිත්වා මත්තහත්ථී විය, කඤ්චනපඤ්ජරං භින්දිත්වා සීහපොතකො විය, කාමෙ පහාය මාතාපිතරො වන්දිත්වා නික්ඛමි. අථස්ස පිතා ‘‘අයං නාම කුමාරො පබ්බජිතුකාමො, කිමඞ්ගං පනාහං, මමාපි රජ්ජෙන අත්ථො නත්ථී’’ති රජ්ජං පහාය තෙන සද්ධිං එව නික්ඛමි. තස්මිං නික්ඛමන්තෙ දෙවීපි අමච්චාපි බ්‍රාහ්මණගහපතිකාදයොපීති සකලනගරවාසිනො භොගෙ ඡඩ්ඩෙත්වා නික්ඛමිංසු. සමාගමො මහා අහොසි, පරිසා ද්වාදසයොජනිකා ජාතා, තෙ ආදාය මහාසත්තො හිමවන්තං පාවිසි.

සක්කො දෙවරාජා තස්ස නික්ඛන්තභාවං ඤත්වා විස්සකම්මං පෙසෙත්වා ද්වාදසයොජනායාමං සත්තයොජනවිත්ථාරං අස්සමපදං කාරෙසි, සබ්බෙ ච පබ්බජිතපරික්ඛාරෙ පටියාදාපෙසි. ඉධ මහාසත්තස්ස පබ්බජ්ජා ච ඔවාදදානඤ්ච බ්‍රහ්මලොකපරායනතා ච පරිසාය සම්මා පටිපත්ති ච සබ්බා **මහාගොවින්දචරියායං** (චරියා. 1.37 ආදයො) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

තදා මාතාපිතරො මහාරාජකුලානි අහෙසුං, පරිසා බුද්ධපරිසා, අයොඝරපණ්ඩිතො ලොකනාථො.

තස්ස සෙසපාරමිනිද්ධාරණා ආනුභාවවිභාවනා ච හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති.

අයොඝරචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. භිසචරියාවණ්ණනා

34. චතුත්ථෙ **යදා හොමි, කාසීනං පුරවරුත්තමෙ**ති ‘‘කාසී’’ති බහුවචනවසෙන ලද්ධවොහාරස්ස රට්ඨස්ස නගරවරෙ බාරාණසියං යස්මිං කාලෙ ජාතසංවඩ්ඪො හුත්වා වසාමීති අත්ථො. **භගිනී ච භාතරො සත්ත, නිබ්බත්තා සොත්තියෙ කුලෙ**ති උපකඤ්චනාදයො ඡ අහඤ්චාති භාතරො සත්ත සබ්බකනිට්ඨා කඤ්චනදෙවී නාම භගිනී චාති සබ්බෙ මයං අට්ඨ ජනා මන්තජ්ඣෙනනිරතතාය සොත්තියෙ උදිතොදිතෙ මහති බ්‍රාහ්මණකුලෙ තදා නිබ්බත්තා ජාතාති අත්ථො.

35. බොධිසත්තො හි තදා බාරාණසියං අසීතිකොටිවිභවස්ස බ්‍රාහ්මණමහාසාලස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්ස ‘‘කඤ්චනකුමාරො’’ති නාමං කරිංසු. අථස්ස පදසා විචරණකාලෙ අපරො

පුත්තො විජායි. ‘‘උපකඤ්චනකුමාරො’’තිස්ස නාමං කරිංසු. තතො පට්ඨාය මහාසත්තං ‘‘මහාකඤ්චනකුමාරො’’ති සමුදාචරන්ති. එවං පටිපාටියා සත්ත පුත්තා අහෙසුං. සබ්බකනිට්ඨා පන එකා ධීතා. තස්සා ‘‘කඤ්චනදෙවී’’ති නාමං කරිංසු. මහාසත්තො වයප්පත්තො තක්කසිලං ගන්ත්වා සබ්බසිප්පානි උග්ගහෙත්වා පච්චාගඤ්ඡි.

අථ නං මාතාපිතරො සරාවාසෙන බන්ධිතුකාමා ‘‘අත්තනො සමානජාතිකුලතො තෙ දාරිකං ආනෙස්සාමා’’ති වදිංසු. සො ‘‘අම්ම, තාත, න මය්හං ඝරාවාසෙන අත්ථො. මය්හඤ්හි සබ්බො ලොකසන්නිවාසො ආදිත්තො විය සප්පටිභයො, බන්ධනාගාරං විය පලිබුද්ධනං, උක්කාරභූමි විය ජිගුච්ඡො හුත්වා උපට්ඨාති, න මෙ චිත්තං කාමෙසු රජ්ජති, අඤ්ඤෙ වො පුත්තා අත්ථි, තෙ ඝරාවාසෙන නිමන්තෙථා’’ති වත්වා පුනප්පුනං යාචිතොපි සහායෙහි යාචාපිතොපි න ඉච්ඡි, අථ නං සහායා ‘‘සම්ම, කිං පන ත්වං පත්ථයන්තො කාමෙ පරිභුඤ්ජිතුං න ඉච්ඡසී’’ති පුච්ඡිංසු. සො තෙසං අත්තනො නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයං ආරොචෙසි. තෙන වුත්තං **‘‘එතෙසං පුබ්බජො ආසි’’**න්තිආදි.

තත්ථ **එතෙසං පුබ්බජො ආසින්ති** එතෙසං උපකඤ්චනකාදීනං සත්තන්නං ජෙට්ඨභාතිකො අහං තදා අහොසිං. **හිරීසුක්කමුපාගතොති** සුක්කවිපාකත්තා සන්තානස්ස විසොධනතො ච සුක්කං පාපජිගුච්ඡනලක්ඛණං හිරිං භුසං ආගතො, අතිවිය පාපං ජිගුච්ඡන්තො ආසින්ති අත්ථො. **භවං දිස්වාන භයතො, නෙක්ඛම්මාභිරතො අහන්ති** කාමභවාදීනං වසෙන සබ්බං භවං පක්ඛන්දිතුං ආගච්ඡන්තං චණ්ඩහත්ථිං විය, හිංසිතුං ආගච්ඡන්තං උක්ඛිත්තාසිකං වධකං විය, සීහං විය, යක්ඛං විය, රක්ඛසං විය, ඝොරවිසං විය, ආසිවිසං විය, ආදිත්තං අඞ්ගාරං විය, සප්පටිභයං භයානකභාවතො පස්සිත්වා තතො මුච්චනත්ථඤ්ච පබ්බජ්ජාභිරතො පබ්බජිත්වා ‘‘කථං නු ඛො ධම්මචරියං සම්මාපටිපත්තිං පූරෙය්‍යං, ඣානසමාපත්තියො ච නිබ්බත්තෙය්‍ය’’න්ති පබ්බජ්ජාකුසලධම්මපඨමජ්ඣානාදිඅභිරතො තදා අහං ආසින්ති අත්ථො.

36. **පහිතාති** මාතාපිතූහි පෙසිතා. **එකමානසාති** සමානජ්ඣාසයා පුබ්බෙ මයා එකච්ඡන්දා මනාපචාරිනො මාතාපිතූහි පහිතත්තා පන මම පටික්කූලං අමනාපං වදන්තා. **කාමෙහි මං නිමන්තෙන්තීති** මහාපිතූහි වා එකමානසා කාමෙහි මං නිමන්තෙන්ති. **කුලවංසං ධාරෙහීති** ඝරාවාසං සණ්ඨපෙන්තො අත්තනො කුලවංසං ධාරෙහි පතිට්ඨපෙහීති කාමෙහි මං නිමන්තෙසුන්ති අත්ථො.

37. **යං තෙසං වචනං වුත්තන්ති** තෙසං මම පියසහායානං යං වචනං වුත්තං. **ගිහිධම්මෙ සුඛාවහන්ති** ගිහිභාවෙ සති ගහට්ඨභාවෙ ඨිතස්ස පුරිසස්ස ඤායානුගතත්තා දිට්ඨධම්මිකස්ස සම්පරායිකස්ස ච සුඛස්ස ආවහනතො

සුඛාවහං. **තං මෙ අහොසි කඨිනන්ති** තං තෙසං මය්හං සහායානං මාතාපිතූනඤ්ච වචනං එකන්තෙනෙව නෙක්ඛම්මාභිරතත්තා අමනාපභාවෙන මෙ කඨිනං ඵරුසං දිවසං සන්තත්තඵාලසදිසං උභොපි කණ්ණෙ ඛාදෙන්තං විය අහොසි.

38. **තෙ මං තදා උක්ඛිපන්තන්ති** තෙ මය්හං සහායා මාතාපිතූහි අත්තනො ච උපනිමන්තනවසෙන අනෙකවාරං උපනීයමානෙ කාමෙ උද්ධමුද්ධං ඛිපන්තං ඡඩ්ඩෙන්තං පටික්ඛිපන්තං මං **පුච්ඡිංසු. පත්ථිතං මමාති** ඉතො විසුද්ධතරං කිං නු ඛො ඉමිනා පත්ථිතන්ති මයා අභිපත්ථිතං මම තං පත්ථනං පුච්ඡිංසු – ‘‘කිං ත්වං පත්ථයසෙ, සම්ම, යදි කාමෙ න භුඤ්ජසී’’ති.

39. **අත්ථකාමොති** අත්තනො අත්ථකාමො, පාපභීරූති අත්ථො. ‘‘අත්තකාමො’’තිපි පාළි. **හිතෙසිනන්ති** මය්හං හිතෙසීනං පියසහායානං. කෙචි ‘‘අත්ථකාමහිතෙසින’’න්ති පඨන්ති, තං න සුන්දරං.

40. **පිතු මාතු ච සාවයුන්ති** තෙ මය්හං සහායා අනිවත්තනීයං මම පබ්බජ්ජාඡන්දං විදිත්වා පබ්බජිතුකාමතාදීපකං මය්හං වචනං පිතු මාතු ච සාවෙසුං. ‘‘යග්ඝෙ, අම්මතාතා, ජානාථ, එකන්තෙනෙව මහාකඤ්චනකුමාරො පබ්බජිස්සති, න සො සක්කා කෙනචි උපායෙන කාමෙසු උපනෙතු’’න්ති අවොචුං. **මාතාපිතා එවමාහූති** තදා මය්හං මාතාපිතරො මම සහායෙහි වුත්තං මම වචනං සුත්වා එවමාහංසු – ‘‘සබ්බෙව පබ්බජාම, භො’’ති, යදි මහාකඤ්චනකුමාරස්ස නෙක්ඛම්මං අභිරුචිතං, යං තස්ස අභිරුචිතං, තදම්හාකම්පි අභිරුචිතමෙව, තස්මා **සබ්බෙව පබ්බජාම, භොති**. ‘‘භො’’ති තෙසං බ්‍රාහ්මණානං ආලපනං. ‘‘පබ්බජාම ඛො’’තිපි පාඨො, පබ්බජාම එවාති අත්ථො. මහාසත්තස්ස හි පබ්බජ්ජාඡන්දං විදිත්වා උපකඤ්චනාදයො ඡ භාතරො භගිනී ච කඤ්චනදෙවී පබ්බජිතුකාමාව අහෙසුං, තෙන තෙපි මාතාපිතූහි ඝරාවාසෙන නිමන්තියමානා න ඉච්ඡිංසුයෙව. තස්මා එවමාහංසු ‘‘සබ්බෙව පබ්බජාම, භො’’ති.

එවඤ්ච පන වත්වා මහාසත්තං මාතාපිතරො පක්කොසිත්වා අත්තනොපි අධිප්පායං තස්ස ආචික්ඛිත්වා ‘‘තාත, යදි පබ්බජිතුකාමොසි, අසීතිකොටිධනං තව සන්තකං යථාසුඛං විස්සජ්ජෙහී’’ති ආහංසු. අථ නං මහාපුරිසො කපණද්ධිකාදීනං විස්සජ්ජෙත්වා මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා හිමවන්තං පාවිසි. තෙන සද්ධිං මාතාපිතරො ඡ භාතරො ච භගිනී ච එකො දාසො එකා දාසී එකො ච සහායො ඝරාවාසං පහාය අගමංසු. තෙන වුත්තං –

41.

‘‘උභො මාතා පිතා මය්හං, භගිනී ච සත්ත භාතරො;
අමිතධනං ඡඩ්ඩයිත්වා, පවිසිම්හා මහාවන’’න්ති.

ජාතකට්ඨකථායං (ජා. අට්ඨ. 4.14.77 භිසජාතකවණ්ණනා) පන ‘‘මාතාපිතූසු කාලංකතෙසු තෙසං කත්තබ්බකිච්චං කත්වා මහාසත්තො මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමී’’ති වුත්තං.

එවං හිමවන්තං පවිසිත්වා ච තෙ බොධිසත්තප්පමුඛා එකං පදුමසරං නිස්සාය රමණීයෙ භූමිභාගෙ අස්සමං කත්වා පබ්බජිත්වා වනමූලඵලාහාරා යාපයිංසු. තෙසු උපකඤ්චනාදයො අට්ඨ ජනා වාරෙන ඵලාඵලං ආහරිත්වා එකස්මිං පාසාණඵලකෙ අත්තනො ඉතරෙසඤ්ච කොට්ඨාසෙ කත්වා සණ්ඨිසඤ්ඤං දත්වා අත්තනො කොට්ඨාසං ආදාය වසනට්ඨානං පවිසන්ති. සෙසාපි සණ්ඨිසඤ්ඤාය පණ්ණසාලතො නික්ඛමිත්වා අත්තනො අත්තනො පාපුණනකොට්ඨාසං ආදාය වසනට්ඨානං ගන්ත්වා පරිභුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොන්ති.

අපරභාගෙ භිසානි ආහරිත්වා තථෙව ඛාදන්ති. තත්ථ තෙ සොරතපා පරමධිතින්ද්‍රියා කසිණපරිකම්මං කරොන්තා විහරිංසු. අථ නෙසං සීලතෙජෙන සක්කස්ස භවනං කම්පි. සක්කො තං කාරණං ඤත්වා ‘‘ඉමෙ ඉසයො වීමංසිස්සාමී’’ති අත්තනො ආනුභාවෙන මහාසත්තස්ස කොට්ඨාසෙ තයො දිවසෙ අන්තරධාපෙසි. මහාසත්තො පඨමදිවසෙ කොට්ඨාසං අදිස්වා ‘‘මම කොට්ඨාසො පමුට්ඨො භවිස්සතී’’ති චින්තෙසි. දුතියදිවසෙ ‘‘මම දොසෙන භවිතබ්බං, පණාමනවසෙන මම කොට්ඨාසං න ඨපිතං මඤ්ඤෙ’’ති චින්තෙසි. තතියදිවසෙ ‘‘තං කාරණං සුත්වා ඛමාපෙස්සාමී’’ති සායන්හසමයෙ සණ්ඨිසඤ්ඤං දත්වා තාය සඤ්ඤාය සබ්බෙසු සන්නිපතිතෙසු තමත්ථං ආරොචෙත්වා තීසුපි දිවසෙසු තෙහි ජෙට්ඨකොට්ඨාසස්ස ඨපිතභාවං සුත්වා ‘‘තුම්හෙහි මය්හං කොට්ඨාසො ඨපිතො, මයා පන න ලද්ධො, කිං නු ඛො කාරණ’’න්ති ආහ. තං සුත්වා සබ්බෙව සංවෙගප්පත්තා අහෙසුං.

තස්මිං අස්සමෙ රුක්ඛදෙවතාපි අත්තනො භවනතො ඔතරිත්වා තෙසං සන්තිකෙ නිසීදි. මනුස්සානං හත්ථතො පලායිත්වා අරඤ්ඤං පවිට්ඨො එකො වාරණො අභිතුණ්ඩිකහත්ථතො පලායිත්වා මුත්තො සප්පකීළාපනකො එකො වානරො ච තෙහි ඉසීහි කතපරිචයා තදා තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු. සක්කොපි ‘‘ඉසිගණං පරිග්ගණ්හිස්සාමී’’ති අදිස්සමානකායො තත්ථෙව අට්ඨාසි. තස්මිඤ්ච ඛණෙ බොධිසත්තස්ස කනිට්ඨො උපකඤ්චනතාපසො උට්ඨාය බොධිසත්තං වන්දිත්වා සෙසානං අපචිතිං දස්සෙත්වා ‘‘අහං සඤ්ඤං පට්ඨපෙත්වා අත්තානඤ්ඤෙව සොධෙතුං ලභාමී’’ති පුච්ඡිත්වා ‘‘ආම, ලභසී’’ති වුත්තෙ ඉසිගණමජ්ඣෙ ඨත්වා සපථං කරොන්තො –

> ‘‘අස්සං ගවං රජතං ජාතරූපං, භරියඤ්ච සො ඉධ ලභතං මනාපං;
> පුත්තෙහි දාරෙහි සමඞ්ගි හොතු, භිසානි තෙ බ්‍රාහ්මණ යො අහාසී’’ති. (ජා. 1.14.78) –

ඉමං ගාථං අභාසි. ඉමඤ්හි සො ‘‘යත්තකානි පියවත්ථූනි හොන්ති, තෙහි විප්පයොගෙ තත්තකානි දුක්ඛානි උප්පජ්ජන්තී’’ති වත්ථුකාමෙ ගරහන්තො ආහ.

තං සුත්වා ඉසිගණො ‘‘මාරිස, මා කථය, අතිභාරියො තෙ සපථො’’ති කණ්ණෙ පිදහි. බොධිසත්තොපි ‘‘අතිභාරියො තෙ සපථො, න, ත්වං තාත, ගණ්හසි, තව පත්තාසනෙ නිසීදා’’ති ආහ. සෙසාපි සපථං කරොන්තා යථාක්කමං –

‘‘මාලඤ්ච සො කාසිකචන්දනඤ්ච, ධාරෙතු පුත්තස්ස බහූ භවන්තු;
කාමෙසු තිබ්බං කුරුතං අපෙක්ඛං, භිසානි තෙ බ්‍රාහ්මණ යො අහාසි.

‘‘පහූතධඤ්ඤො කසිමා යසස්සී, පුත්තෙ ගිහී ධනිමා සබ්බකාමෙ;
වයං අපස්සං ඝරමාවසාතු, භිසානි තෙ බ්‍රාහ්මණ යො අහාසි.

‘‘සො ඛත්තියො හොතු පසය්හකාරී, රාජාභිරාජා බලවා යසස්සී;
සචාතුරන්තං මහිමාවසාතු, භිසානි තෙ බ්‍රාහ්මණ යො අහාසි.

‘‘සො බ්‍රාහ්මණො හොතු අවීතරාගො, මුහුත්තනක්ඛත්තපථෙසු යුත්තො;
පූජෙතු නං රට්ඨපතී යසස්සී, භිසානි තෙ බ්‍රාහ්මණ යො අහාසි.

‘‘අජ්ඣායකං සබ්බසමන්තවෙදං, තපස්සිනං මඤ්ඤතු සබ්බලොකො;
පූජෙන්තු නං ජානපදා සමෙච්ච, භිසානි තෙ බ්‍රාහ්මණ යො අහාසි.

‘‘චතුස්සදං ගාමවරං සමිද්ධං, දින්නඤ්හි සො භුඤ්ජතු වාසවෙන;
අවීතරාගො මරණං උපෙතු, භිසානි තෙ බ්‍රාහ්මණ යො අහාසි.

‘‘සො ගාමණී හොතු සහායමජ්ඣෙ, නච්චෙහි ගීතෙහි පමොදමානො;
සො රාජතො බ්‍යසනමාලත්ථ කිඤ්චි, භිසානි තෙ බ්‍රාහ්මණ යො අහාසි.

‘‘තං එකරාජා පථවිං විජෙත්වා, ඉත්ථීසහස්සස්ස ඨපෙතු අග්ගෙ;
සීමන්තිනීනං පවරා භවාතු, භිසානි තෙ බ්‍රාහ්මණ යා අහාසි.

‘‘ඉසීනඤ්හි සා සබ්බසමාගතානං, භුඤ්ජෙය්‍ය සාදුං අවිකම්පමානා;
චරාතු ලාභෙන විකත්ථමානා, භිසානි තෙ බ්‍රාහණ යා අහාසි.

‘‘ආවාසිකො හොතු මහාවිහාරෙ, නවකම්මිකො හොතු ගජඞ්ගලායං;

ආලොකසන්ධිං දිවසං කරොතු, භිසානි තෙ බ්‍රාහ්මණ යො අහාසි.

‘‘සො බජ්ඣතං පාසසතෙහි ඡම්හි, රම්මා වනා නීයතු රාජධානිං;
තුත්තෙහි සො හඤ්ඤතු පාචනෙහි, භිසානි තෙ බ්‍රාහ්මණ යො අහාසි.

‘‘අලක්කමාලී තිපුකණ්ණපිට්ඨො, ලට්ඨීහතො සප්පමුඛං උපෙතු;
සකච්ඡබන්ධො විසිඛං චරාතු, භිසානි තෙ බ්‍රාහ්මණ යො අහාසී’’ති. (ජා. 1.14.79-90) –

ඉමා ගාථායො අවොචුං.

තත්ථ **තිබ්බන්ති** වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු බහලං අපෙක්ඛං කරොතු. **කසිමාති** සම්පන්නකසිකම්මො. **පුත්තෙ ගිහී ධනිමා සබ්බකාමෙති** පුත්තෙ ලභතු, ගිහී හොතු, සත්තවිධෙන ධනෙන ධනිමා හොතු, රූපාදිභෙදෙ සබ්බකාමෙ ලභතු. **වයං අපස්සන්ති** මහල්ලකකාලෙපි අපබ්බජිත්වා අත්තනො වයං අපස්සන්තො පඤ්චකාමගුණසමිද්ධං ඝරමෙව ආවසතු. **රාජාභිරාජාති** රාජූනං අන්තරෙ අතිරාජා. **අවීතරාගොති** පුරොහිතට්ඨානතණ්හාය සතණ්හො. **තපස්සිනන්ති** තපසීලං, සීලසම්පන්නොති නං මඤ්ඤතු. **චතුස්සදන්ති** ආකිණ්ණමනුස්සතාය මනුස්සෙහි පහූතධඤ්ඤතාය ධඤ්ඤෙන සුලභදාරුතාය දාරූහි සම්පන්නොදකතාය උදකෙනාති චතූහි උස්සන්නං. **වාසවෙනාති** වාසවෙන දින්නං විය අචලං, වාසවතො ලද්ධවරානුභාවෙනෙව රාජානං ආරාධෙත්වා තෙන දින්නන්තිපි අත්ථො. **අවීතරාගොති** අවිගතරාගො කද්දමෙ සූකරො විය කාමපඞ්කෙ නිමුග්ගොව හොතු.

ගාමණීති ගාමජෙට්ඨකො. **තන්ති** තං ඉත්ථිං. **එකරාජාති** අග්ගරාජා. **ඉත්ථිසහස්සස්සාති** වචනමත්ථතාය වුත්තං. සොළසන්නං ඉත්ථිසහස්සානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙතූති අත්ථො. **සීමන්තිනීනන්ති** සීමන්තධරානං, ඉත්ථීනන්ති අත්ථො. **සබ්බසමාගතානන්ති** සබ්බෙසං සන්නිපතිතානං මජ්ඣෙ නිසීදිත්වා. **අවිකම්පමානාති** අනොසක්කමානා සාදුරසං භුඤ්ජතූති අත්ථො. **චරාතු ලාභෙන විකත්ථමානාති** ලාභහෙතු සිඞ්ගාරවෙසං ගහෙත්වා ලාභං උප්පාදෙතුං චරතු. **ආවාසිකොති** ආවාසජග්ගනකො. **ගජඞ්ගලායන්ති** එවංනාමකෙ නගරෙ. තත්ථ කිර දබ්බසම්භාරා සුලභා. **ආලොකසන්ධිං දිවසන්ති** එකදිවසෙන එකමෙව වාතපානං කරොතු. සො කිර දෙවපුත්තො කස්සපබුද්ධකාලෙ ගජඞ්ගලනගරං නිස්සාය යොජනිකෙ මහාවිහාරෙ ආවාසිකො සඞ්ඝත්ථෙරො හුත්වා ජිණ්ණෙ විහාරෙ නවකම්මානි කරොන්තොව මහාදුක්ඛං අනුභවි, තං සන්ධායාහ.

පාසසතෙහීති බහූහි පාසෙහි. **ඡම්හීති** චතූසු පාදෙසු ගීවාය කටිභාගෙ චාති ඡසු ඨානෙසු. **තුත්තෙහීති** ද්විකණ්ටකාහි දීඝලට්ඨීහි. **පාචනෙහීති** රස්සපාචනෙහි, අඞ්කුසකෙහි වා. **අලක්කමාලීති** අහිතුණ්ඩිකෙන කණ්ඨෙ

පරික්ඛිපිත්වා ඨපිතාය අලක්කමාලාය සමන්නාගතො. **තිපුකණ්ණපිට්ඨයොති** තිපුපිළන්ධනෙන පිළන්ධිතපිට්ඨිකණ්ණො කණ්ණපිට්ඨයො. **ලට්ඨිහතොති** සප්පකීළාපනං සික්ඛාපයමානො ලට්ඨියා හතො හුත්වා. සබ්බං තෙ කාමභොගං සරාවාසං අත්තනා අත්තනා අනුභූතදුක්ඛඤ්ච ජිගුච්ඡන්තා තථා තථා සපථං කරොන්තා එවමාහංසු.

අථ බොධිසත්තො ‘‘සබ්බෙහි ඉමෙහි සපථො කතො, මයාපි කාතුං වට්ටතී’’ති සපථං කරොන්තො –

‘‘යො වෙ අනට්ඨංව නට්ඨන්ති චාහ, කාමෙව සො ලභතං භුඤ්ජතඤ්ච;
අගාරමජ්ඣෙ මරණං උපෙතු, යො වා භොන්තො සඞ්කති කඤ්චි දෙවා’’ති. (ජා. 1.14.91) –

ඉමං ගාථමාහ.

තත්ථ **භොන්තොති** භවන්තො. **සඞ්කතීති** ආසඞ්කති. **කඤ්චීති** අඤ්ඤතරං.

අථ සක්කො ‘‘සබ්බෙපිමෙ කාමෙසු නිරපෙක්ඛා’’ති ජානිත්වා සංවිග්ගමානසො න ඉමෙසු කෙනචිපි භිසානි නීතානි, නාපි තයා අනට්ඨං නට්ඨන්ති වුත්තං, අපිච අහං තුම්හෙ වීමංසිතුකාමො අන්තරධාපෙසින්ති දස්සෙන්තො –

‘‘වීමංසමානො ඉසිනො භිසානි, තීරෙ ගහෙත්වාන ථලෙ නිධෙසිං;
සුද්ධා අපාපා ඉසයො වසන්ති, එතානි තෙ බ්‍රහ්මචාරී භිසානී’’ති. (ජා. 1.14.95) –

ඔසානගාථමාහ.

තං සුත්වා බොධිසත්තො –

‘‘න තෙ නටා නො පන කීළනෙය්‍යා, න බන්ධවා නො පන තෙ සහායා;
කිස්මිං වුපත්ථම්භ සහස්සනෙත්ත, ඉසීහි ත්වං කීළසි දෙවරාජා’’ති. (ජා. 1.14.96) –

සක්කං තජ්ජෙසි.

අථ නං සක්කො –

‘‘ආචරියො මෙසි පිතා ච මය්හං, එසා පතිට්ඨා ඛලිතස්ස බ්‍රහ්මෙ;

එකාපරාධං ඛම භූරිපඤ්ඤ, න පණ්ඩිතා කොධබලා භවන්තී''ති. (ජා. 1.14.97) –

ඛමාපෙසි.

මහාසත්තො සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො ඛමිත්වා සයං ඉසිගණං ඛමාපෙන්තො –

''සුවාසිතං ඉසිනං එකරත්තං, යං වාසවං භූතපතිද්දසාම;
සබ්බෙව භොන්තො සුමනා භවන්තු, යං බ්‍රාහ්මණො පච්චුපාදී භිසානී''ති. (ජා. 1.14.98) –

ආහ.

තත්ථ **න තෙ නටාති**, දෙවරාජ, මයං තව නටා වා කීළිතබ්බයුත්තකා වා න හොම. නාපි තව ඤාතකා, **සහායා** හස්සං කාතබ්බා. අථ ත්වං **කිස්මිං වුපත්ථම්භාති** කිං උපත්ථම්භකං කත්වා, කිං නිස්සාය ඉසීහි සද්ධිං කීළසීති අත්ථො. **එසා පතිට්ඨාති** එසා තව පාදච්ඡායා අජ්ජ මම ඛලිතස්ස අපරාධස්ස පතිට්ඨා හොතු. **සුවාසිතන්ති** ආයස්මන්තානං ඉසීනං එකරත්තිම්පි ඉමස්මිං අරඤ්ඤෙ වසිතං සුවසිතමෙව. කිංකාරණා? **යං වාසවං භූතපතිං** අද්දසාම. සචෙ හි මයං නගරෙ අවසිම්හා, න ඉමං අද්දසාම. **භොන්තොති** භවන්තො. සබ්බෙපි **සුමනා භවන්තු** තුස්සන්තු, සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො ඛමන්තු, කිංකාරණා? **යං බ්‍රාහ්මණො පච්චුපාදී භිසානි** යස්මා තුම්හාකං ආචරියො භිසානි අලභීති. සක්කො ඉසිගණං වන්දිත්වා දෙවලොකං ගතො. ඉසිගණොපි ඣානාභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා බ්‍රහ්මලොකූපගො අහොසි.

තදා උපකඤ්චනාදයො ඡ භාතරො සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානමහාකස්සපඅනුරුද්ධපුණ්ණආනන්දත්ථෙරා, භගිනී උප්පලවණ්ණා, දාසී ඛුජ්ජුත්තරා, දාසො චිත්තො ගහපති, රුක්ඛදෙවතා සාතාගිරො, වාරණො පාලිලෙය්‍යනාගො, වානරො මධුවාසිට්ඨො, සක්කො කාළුදායී, මහාකඤ්චනතාපසො ලොකනාථො.

තස්ස ඉධාපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව දස පාරමියො නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා අච්චන්තමෙව කාමෙසු අනපෙක්ඛතාදයො ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බාති.

භිසචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සොණපණ්ඩිතචරියාවණ්ණනා

42. පඤ්චමෙ **නගරෙ බ්‍රහ්මවඩ්ඪනෙති** බ්‍රහ්මවඩ්ඪනනාමකෙ නගරෙ. **කුලවරෙති** අග්ගකුලෙ. **සෙට්ඨෙති** පාසංසතමෙ. **මහාසාලෙති** මහාසාරෙ.

අජායහන්ති අජායිං අහං. ඉදං වුත්තං හොති – තස්මිං කාලෙ ‘‘බ්‍රහ්මවඩ්ඪන’’න්ති ලද්ධනාමෙ බාරාණසිනගරෙ **යදා හොමි** භවාමි පටිවසාමි, තදා අභිජාතසම්පත්තියා උදිතොදිතභාවෙන අග්ගෙ විජ්ජාවතසම්පත්තියා සෙට්ඨෙ අසීතිකොටිවිභවතාය මහාසාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ අහං උප්පජ්ජින්ති.

තදා හි මහාසත්තො බ්‍රහ්මලොකතො චවිත්වා බ්‍රහ්මවඩ්ඪනනගරෙ අසීතිකොටිවිභවස්ස අඤ්ඤතරස්ස බ්‍රාහ්මණමහාසාලස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ ‘‘සොණකුමාරො’’ති නාමං කරිංසු. තස්ස පදසා ගමනකාලෙ අඤ්ඤොපි සත්තො බ්‍රහ්මලොකා චවිත්වා බොධිසත්තස්ස මාතුයා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්ස ජාතස්ස ‘‘නන්දකුමාරො’’ති නාමං කරිංසු. තෙසං උග්ගහිතවෙදානං සබ්බසිප්පනිප්ඵත්තිප්පත්තානං වයප්පත්තානං රූපසම්පදං දිස්වා තුට්ඨහට්ඨා මාතාපිතරො ‘‘ඝරබන්ධනෙන බන්ධිස්සාමා’’ති පඨමං සොණකුමාරං ආහංසු – ‘‘තාත, තෙ පතිරූපකුලතො දාරිකං ආනෙස්සාම, ත්වං කුටුම්බං පටිපජ්ජාහී’’ති.

මහාසත්තො ‘‘අලං මය්හං ඝරාවාසෙන, අහං යාවජීවං තුම්හෙ පටිජග්ගිත්වා තුම්හාකං අච්චයෙන පබ්බජිස්සාමී’’ති ආහ. මහාසත්තස්ස හි තදා තයොපි භවා ආදිත්තං අගාරං විය අඞ්ගාරකාසු විය ච උපට්ඨහිංසු. විසෙසතො පනෙස නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයො නෙක්ඛම්මාධිමුත්තො අහොසි. තස්ස අධිප්පායං අජානන්තා තෙ පුනප්පුනං කථෙන්තාපි තස්ස චිත්තං අලභිත්වා නන්දකුමාරං ආමන්තෙත්වා ‘‘තාත, තෙන හි ත්වං කුටුම්බං පටිපජ්ජාහී’’ති වත්වා තෙනාපි ‘‘නාහං මම භාතරා ඡඩ්ඩිතඛෙළං සීසෙන උක්ඛිපාමි, අහම්පි තුම්හාකං අච්චයෙන භාතරා සද්ධිං පබ්බජිස්සාමී’’ති වුත්තෙ ‘‘ඉමෙ එවං තරුණා කාමෙ ජහන්ති, කිමඞ්ගං පන මයන්ති සබ්බෙව පබ්බජිස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා ‘‘තාත, කිං වො අම්හාකං අච්චයෙන පබ්බජ්ජාය, සබ්බෙ සහෙව පබ්බජාමා’’ති වත්වා ඤාතීනං දාතබ්බයුත්තකං දත්වා දාසජනං භුජිස්සං කත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙත්වා සබ්බං ධනං විස්සජ්ජෙත්වා මහාදානං පවත්තෙත්වා චත්තාරොපි ජනා බ්‍රහ්මවඩ්ඪනනගරා නික්ඛමිත්වා හිමවන්තප්පදෙසෙ පදුමපුණ්ඩරීකමණ්ඩිතං මහාසරං නිස්සාය රමණීයෙ වනසණ්ඩෙ අස්සමං මාපෙත්වා පබ්බජිත්වා තත්ථ වසිංසු. තෙන වුත්තං –

43.

‘‘තදාපි ලොකං දිස්වාන, අන්ධීභූතං තමොත්ථටං;
චිත්තං භවතො පතිකුටති, තුත්තවෙගහතං විය.

44.

‘‘දිස්වාන විවිධං පාපං, එවං චින්තෙසහං තදා;
කදාහං ගෙහා නික්ඛම්ම, පවිසිස්සාමි කානනං.

45.

‘‘තදාපි මං නිමන්තිංසු, කාමභොගෙහි ඤාතයො;
තෙසම්පි ඡන්දමාචික්ඛිං, මා නිමන්තෙථ තෙහි මං.

46.

‘‘යො මෙ කනිට්ඨකො භාතා, නන්දො නාමාසි පණ්ඩිතො;
සොපි මං අනුසික්ඛන්තො, පබ්බජ්ජං සමරොචයි.

47.

‘‘අහං සොණො ච නන්දො ච, උභො මාතාපිතා මම;
තදාපි භොගෙ ඡඩ්ඩෙත්වා, පාවිසිම්හා මහාවන’’න්ති.

තත්ථ **තදාපීති** යදා අහං බ්‍රහ්මවඩ්ඪනනගරෙ සොණො නාම බ්‍රාහ්මණකුමාරො අහොසිං, තදාපි. **ලොකං දිස්වානාති** සකලම්පි සත්තලොකං පඤ්ඤාචක්ඛුනා පස්සිත්වා. **අන්ධීභූතන්ති** පඤ්ඤාචක්ඛුවිරහෙන අන්ධජාතං අන්ධභාවං පත්තං. **තමොත්ථටන්ති** අවිජ්ජන්ධකාරෙන අභිභූතං. **චිත්තං භවතො පතිකුටතීති** ජාතිආදිසංවෙගවත්ථුපච්චවෙක්ඛණෙන කාමාදිභවතො මම චිත්තං සඞ්කුටති සන්නිලීයති න විසරති. **තුත්තවෙගහතං වියාති** තුත්තං වුච්චති අයොකණ්ටකසීසො දීඝදණ්ඩො, යො පතොදොති වුච්චති. තෙන වෙගසා අභිහතො යථා හත්ථාජානීයො සංවෙගප්පත්තො හොති, එවං මම චිත්තං තදා කාමාදීනවපච්චවෙක්ඛණෙන සංවෙගප්පත්තන්ති දස්සෙති.

දිස්වාන විවිධං පාපන්ති ගෙහං ආවසන්තෙහි සරාවාසනිමිත්තං ඡන්දදොසාදිවසෙන කරීයමානං නානාවිධං පාණාතිපාතාදිපාපකම්මඤ්චෙව තන්නිමිත්තඤ්ච නෙසං ලාමකභාවං පස්සිත්වා. **එවං චින්තෙසහං තදාති** ‘‘කදා නු ඛො අහං මහාහත්ථී විය අයබන්ධනං ඝරබන්ධනං ඡින්දිත්වා ගෙහතො නික්ඛමනවසෙන වනං පවිසිස්සාමී’’ති එවං තදා සොණකුමාරකාලෙ චින්තෙසිං අහං. **තදාපි මං නිමන්තිංසූති** න කෙවලං අයොඝරපණ්ඩිතාදිකාලෙයෙව, අථ ඛො තදාපි තස්මිං සොණකුමාරකාලෙපි මං මාතාපිතුආදයො ඤාතයො කාමභොගිනො කාමජ්ඣාසයා ‘‘එහි, තාත, ඉමං අසීතිකොටිධනං විභවං පටිපජ්ජ, කුලවංසං පතිට්ඨාපෙහී’’ති උළාරෙහි භොගෙහි නිමන්තයිංසු. **තෙසම්පි ඡන්දමාචික්ඛින්ති** තෙසම්පි මම ඤාතීනං තෙහි කාමභොගෙහි මා මං නිමන්තයිත්ථාති අත්තනො ඡන්දම්පි ආචික්ඛිං, පබ්බජ්ජාය නින්නජ්ඣාසයම්පි කථෙසිං, යථාජ්ඣාසයං පටිපජ්ජථාති අධිප්පායො.

සොපි මං අනු සික්ඛන්තොති ‘‘ඉමෙ කාමා නාම අප්පස්සාදා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා’’තිආදිනා (ම. නි. 1.234; 2.43-45; පාචි.417) නයෙන නානප්පකාරං කාමෙසු ආදීනවං පච්චවෙක්ඛිත්වා යථාහං සීලාදීනි

සික්ඛන්තො පබ්බජ්ජං රොචෙසිං. සොපි නන්දපණ්ඩිතො තථෙව තස්ස නෙක්ඛම්මෙන මං අනුසික්ඛන්තො **පබ්බජ්ජං සමරොචයීති. අහං සොණො ච නන්දො චාති** තස්මිං කාලෙ සොණනාමකො අහං මය්හං කනිට්ඨභාතා නන්දො චාති. **උභො මාතාපිතා මමාති** ''ඉමෙ නාම පුත්තකා එවං තරුණකාලෙපි කාමෙ ජහන්ති, කිමඞ්ගං පන මය''න්ති උප්පන්නසංවෙගා මාතාපිතරො ච. **භොගෙ ඡඩ්ඩෙත්වාති** අසීතිකොටිවිභවසමිද්ධෙ මහාභොගෙ අනපෙක්ඛචිත්තා ඛෙළපිණ්ඩං විය පරිච්චජිත්වා මයං චත්තාරොපි ජනා හිමවන්තප්පදෙසෙ **මහාවනං** නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයෙන පවිසිම්හාති අත්ථො.

පවිසිත්වා ච තෙ තත්ථ රමණීයෙ භූමිභාගෙ අස්සමං මාපෙත්වා තාපසපබ්බජ්ජාය පබ්බජිත්වා තත්ථ වසිංසු. තෙ උභොපි භාතරො මාතාපිතරො පටිජග්ගිංසු. තෙසු නන්දපණ්ඩිතො ''මයා ආභතඵලාඵලානෙව මාතාපිතරො ඛාදාපෙස්සාමී''ති හියොයා ච පුරිමගොචරගහිතට්ඨානතො ච යානි තානි අවසෙසානි ඵලාඵලානි පාතොව ආනෙත්වා මාතාපිතරො ඛාදාපෙති. තෙ තානි ඛාදිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා උපොසථිකා හොන්ති. සොණපණ්ඩිතො පන දූරං ගන්ත්වා මධුරමධුරානි සුපක්කානි ආහරිත්වා උපනාමෙති. අථ නං තෙ ''තාත, කනිට්ඨෙන ආභතානි මයං ඛාදිත්වා උපොසථිකා ජාතා, ඉදානි නො අත්ථො නත්ථී''ති වදන්ති. ඉති තස්ස ඵලාඵලානි පරිභොගං න ලභන්ති විනස්සන්ති, පුනදිවසාදීසුපි තථෙවාති, එවං සො පඤ්චාභිඤ්ඤතාය දූරම්පි ගන්ත්වා ආහරති, තෙ පන න ඛාදන්ති.

අථ මහාසත්තො චින්තෙසි – ''මාතාපිතරො සුඛුමාලා, නන්දො ච යානි තානි අපක්කානි දුප්පක්කානි ඵලාඵලානි ආහරිත්වා ඛාදාපෙති, එවං සන්තෙ ඉමෙ න චිරං පවත්තිස්සන්ති, වාරෙස්සාමි න''න්ති. අථ නං ආමන්තෙත්වා ''නන්ද, ඉතො පට්ඨාය ඵලාඵලං ආහරිත්වා මමාගමනං පතිමානෙහි, උභො එකතොව ඛාදාපෙස්සාමා''ති ආහ. එවං වුත්තෙපි අත්තනො පුඤ්ඤං පච්චාසීසන්තො න තස්ස වචනමකාසි. මහාසත්තො තං උපට්ඨානං ආගතං ''න ත්වං පණ්ඩිතානං වචනං කරොසි, අහං ජෙට්ඨො, මාතාපිතරො ච මමෙව භාරො, අහමෙව නෙ පටිජග්ගිස්සාමි, ත්වං ඉතො අඤ්ඤත්ථ යාහී''ති තස්ස අච්ඡරං පහරි.

සො තෙන පණාමිතො තත්ථ ඨාතුං අසක්කොන්තො තං වන්දිත්වා මාතාපිතූනං තමත්ථං ආරොචෙත්වා අත්තනො පණ්ණසාලං පවිසිත්වා කසිණං ඔලොකෙත්වා තංදිවසමෙව අට්ඨ ච සමාපත්තියො පඤ්ච ච අභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා චින්තෙසි – ''කිං නු ඛො අහං සිනෙරුපාදතො රතනවාලුකං ආහරිත්වා මම භාතු පණ්ණසාලාපරිවෙණං ආකිරිත්වා ඛමාපෙස්සාමි, උදාහු අනොතත්තතො උදකං ආහරිත්වා ඛමාපෙස්සාමි? අථ වා මෙ භාතා දෙවතාවසෙන ඛමෙය්‍ය, චත්තාරො මහාරාජානො සක්කඤ්ච දෙවරාජානං ආනෙත්වා ඛමාපෙස්සාමි, එවං පන

න සොභිස්සති, අයං ඛො මනොජො බ්‍රහ්මවඩ්ඪනරාජා සකලජම්බුදීපෙ අග්ගරාජා, තං ආදිං කත්වා සබ්බෙ රාජානො ආනෙත්වා ඛමාපෙස්සාමි, එවං සන්තෙ මම භාතු ගුණො සකලජම්බුදීපං අවත්ථරිත්වා ගමිස්සති, චන්දො විය සූරියො විය ච පඤ්ඤායිස්සතී''ති.

සො තාවදෙව ඉද්ධියා ගන්ත්වා බ්‍රහ්මවඩ්ඪනනගරෙ තස්ස රඤ්ඤො නිවෙසනද්වාරෙ ඔතරිත්වා ''එකො තාපසො තුම්හෙ දට්ඨුකාමො''ති රඤ්ඤො ආරොචාපෙත්වා තෙන කතොකාසො තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ''අහං අත්තනො බලෙන සකලජම්බුදීපෙ රජ්ජං ගහෙත්වා තව දස්සාමී''ති. ''කථං පන තුම්හෙ, භන්තෙ, සකලජම්බුදීපෙ රජ්ජං ගහෙත්වා දස්සථා''ති? ''මහාරාජ, කස්සචි වධච්ඡෙදං අකත්වා අත්තනො ඉද්ධියාව ගහෙත්වා දස්සාමී''ති මහතියා සෙනාය සද්ධිං තං ආදාය කොසලරට්ඨං ගන්ත්වා නගරස්ස අවිදූරෙ ඛන්ධාවාරං නිවෙසෙත්වා ''යුද්ධං වා නො දෙතු, වසෙ වා වත්තතූ''ති කොසලරඤ්ඤො දූතං පාහෙසි. තෙන කුජ්ඣිත්වා යුද්ධසජ්ජෙන හුත්වා නික්ඛන්තෙන සද්ධිං යුද්ධෙ ආරද්ධෙ අත්තනො ඉද්ධානුභාවෙන යථා ද්වින්නං සෙනානං පීළනං න හොති, එවං කත්වා යථා ච කොසලරාජා තස්ස වසෙ වත්තති, එවං වචනපටිවචනහරණෙහි සංවිදහි. එතෙනුපායෙන සකලජම්බුදීපෙ රාජානො තස්ස වසෙ වත්තාපෙසි.

සො තෙන පරිතුට්ඨො නන්දපණ්ඩිතං ආහ – ''භන්තෙ, තුම්හෙහි යථා මය්හං පටිඤ්ඤාතං, තථා කතං, බහූපකාරා මෙ තුම්හෙ, කිමහං තුම්හාකං කරිස්සාමි, අහඤ්හි තෙ සකලජම්බුදීපෙ උපඩ්ඪරජ්ජම්පි දාතුං ඉච්ඡාමි, කිමඞ්ගං පන හත්ථිඅස්සරථමණිමුත්තාපවාළරජතසුවණ්ණදාසිදාසපරිජනපරිච්ඡෙද''න්ති? තං සුත්වා නන්දපණ්ඩිතො ''න මෙ තෙ, මහාරාජ, රජ්ජෙන අත්ථො, නාපි හත්ථියානාදීහි, අපි ච ඛො තෙ රට්ඨෙ අසුකස්මිං නාම අස්සමෙ මම මාතාපිතරො පබ්බජිත්වා වසන්ති. ත්‍යාහං උපට්ඨහන්තො එකස්මිං අපරාධෙ මම ජෙට්ඨභාතිකෙන සොණපණ්ඩිතෙන නාම මහෙසිනා පණාමිතො, ස්වාහං තං ආදාය තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ඛමාපෙස්සාමි, තස්ස මෙ ත්වං ඛමාපනෙ සහායො හොහී''ති. රාජා ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා චතුවීසතිඅක්ඛොභනී පරිමාණාය සෙනාය පරිවුතො එකසතරාජූහි සද්ධිං නන්දපණ්ඩිතං පුරක්ඛත්වා තං අස්සමපදං පත්වා චතුරඞ්ගුලප්පදෙසං මුඤ්චිත්වා ආකාසෙ ඨිතෙන කාජෙන අනොතත්තතො උදකං ආහරිත්වා පානීයං පටිසාමෙත්වා පරිවෙණං සම්මජ්ජිත්වා මාතාපිතූනං ආසන්නප්පදෙසෙ නිසින්නං ඣානරතිසමප්පිතං මහාසත්තං උපසඞ්කමිත්වා නන්දපණ්ඩිතො නං ඛමාපෙසි. මහාසත්තො නන්දපණ්ඩිතං මාතරං පටිච්ඡාපෙත්වා අත්තනා යාවජීවං පිතරං පටිජග්ගි. තෙසං පන රාජූනං –

''ආනන්දො ච පමොදො ච, සදා හසිතකීළිතං;
මාතරං පරිචරිත්වාන, ලබ්භමෙතං විජානතා.

‘‘ආනන්දො ච පමොදො ච, සදා හසිතකීළිතං;
පිතරං පරිචරිත්වාන, ලබ්භමෙතං විජානතො.

‘‘දානඤ්ච පෙය්‍යවජ්ජඤ්ච, අත්ථචරියා ච යා ඉධ;
සමානත්තතා ච ධම්මෙසු, තත්ථ තත්ථ යථාරහං;
එතෙ ඛො සඞ්ගහා ලොකෙ, රථස්සාණීව යායතො.

‘‘එතෙ ච සඞ්ගහා නාස්සු, න මාතා පුත්තකාරණා;
ලභෙථ මානං පූජං වා, පිතා වා පුත්තකාරණා.

‘‘යස්මා ච සඞ්ගහා එතෙ, සම්මපෙක්ඛන්ති පණ්ඩිතා;
තස්මා මහත්තං පප්පොන්ති, පාසංසා ච භවන්ති තෙ.

‘‘බ්‍රහ්මාති මාතාපිතරො, පුබ්බාචරියාති වුච්චරෙ;
ආහුනෙය්‍යා ච පුත්තානං, පජාය අනුකම්පකා.

‘‘තස්මා හි නෙ නමස්සෙය්‍ය, සක්කරෙය්‍ය ච පණ්ඩිතො;
අන්නෙන අථ පානෙන, වත්ථෙන සයනෙන ච;
උච්ඡාදනෙන න්හාපනෙන, පාදානං ධොවනෙන ච.

‘‘තාය නං පාරිචරියාය, මාතාපිතූසු පණ්ඩිතා;
ඉධෙව නං පසංසන්ති, පෙච්ච සග්ගෙ පමොදතී’’ති. (ජා. 2.20.176-183) –

බුද්ධලීළාය ධම්මං දෙසෙසි, තං සුත්වා සබ්බෙපි තෙ රාජානො සබලකායා පසීදිංසු. අථ නෙ පඤ්චසු සීලෙසු පතිට්ඨාපෙත්වා ‘‘දානාදීසු අප්පමත්තා හොථා’’ති ඔවදිත්වා විස්සජ්ජෙසි. තෙ සබ්බෙපි ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙත්වා ආයුපරියොසානෙ දෙවනගරං පූරයිංසු. බොධිසත්තො ‘‘ඉතො පට්ඨාය මාතරං පටිජග්ගාහී’’ති මාතරං නන්දපණ්ඩිතං පටිච්ඡාපෙත්වා අත්තනා යාවජීවං පිතරං පටිජග්ගි. තෙ උභොපි ආයුපරියොසානෙ බ්‍රහ්මලොකපරායනා අහෙසුං.

තදා මාතාපිතරො මහාරාජකුලානි, නන්දපණ්ඩිතො ආනන්දත්ථෙරො, මනොජො රාජා සාරිපුත්තත්ථෙරො, එකසතරාජානො අසීතිමහාථෙරා චෙව අඤ්ඤතරථෙරා ච, චතුවීසතිඅක්ඛොභනීපරිසා බුද්ධපරිසා, සොණපණ්ඩිතො ලොකනාථො.

තස්ස කිඤ්චාපි සාතිසයා නෙක්ඛම්මපාරමී, තථාපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව සෙසපාරමියො ච නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා අච්චන්තමෙව කාමෙසු අනපෙක්ඛතා, මාතාපිතූසු තිබ්බො සගාරවසප්පතිස්සභාවො, මාතාපිතුඋපට්ඨානෙන අතිත්ති, සතිපි නෙසං උපට්ඨානෙ සබ්බකාලං

සමාපත්තිවිහාරෙහි වීතිනාමනන්ති එවමාදයො මහාසත්තස්ස ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බාති.

සොණපණ්ඩිතචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නෙක්ඛම්මපාරමී නිට්ඨිතා.

6. තෙමියචරියාවණ්ණනා

48. ඡට්ඨෙ **කාසිරාජස්ස අත්‍රජොති** කාසිරඤ්ඤො අත්‍රජො පුත්තො **යදා හොමි,** තදා **මූගපක්ඛොති නාමෙන, තෙමියොති වදන්ති** **මන්ති** තෙමියොති නාමෙන මූගපක්ඛවතාධිට්ඨානෙන ''මූගපක්ඛො''ති මාතාපිතරො ආදිං කත්වා සබ්බෙව මං වදන්තීති සම්බන්ධො. මහාසත්තස්ස හි ජාතදිවසෙ සකලකාසිරට්ඨෙ දෙවො වස්සි, යස්මා ච සො රඤ්ඤො චෙව අමච්චාදීනඤ්ච හදයං උළාරෙන පීතිසිනෙහෙන තෙමයමානො උප්පන්නො, තස්මා ''තෙමියකුමාරො''ති නාමං අහොසි.

49. **සොළසිත්ථිසහස්සානන්ති** සොළසන්නං කාසිරඤ්ඤො ඉත්ථාගාරසහස්සානං. **න විජ්ජති පුමොති** පුත්තො න ලබ්භති. න කෙවලඤ්ච පුත්තො එව, ධීතාපිස්ස නත්ථි එව. **අහොරත්තානං අච්චයෙන, නිබ්බත්තො අහමෙකකොති** අපුත්තකස්සෙව තස්ස රඤ්ඤො බහූනං සංවච්ඡරානං අතීතත්තා අනෙකෙසං අහොරත්තානං අපගමනෙන සක්කදත්තියො අහමෙකකොව බොධිපරියෙසනං චරමානො, තදා තස්ස පුත්තො හුත්වා උප්පන්නොති සත්ථා වදති.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – අතීතෙ බාරාණසියං කාසිරාජා රජ්ජං කාරෙසි. තස්ස සොළසසහස්සා ඉත්ථියො අහෙසුං. තාසු එකාපි පුත්තං වා ධීතරං වා න ලභති. නාගරා ''අම්හාකං රඤ්ඤො වංසානුරක්ඛකො එකොපි පුත්තො නත්ථී''ති විප්පටිසාරී ජාතා සන්නිපතිත්වා රාජානං ''පුත්තං පත්ථෙහී''ති ආහංසු. රාජා සොළසසහස්සා ඉත්ථියො ''පුත්තං පත්ථෙථා''ති ආණාපෙසි. තා චන්දාදීනං උපට්ඨානාදීනි කත්වා පත්ථෙන්තියොපි න ලභිංසු. අග්ගමහෙසී පනස්ස මද්දරාජධීතා චන්දාදෙවී නාම සීලසම්පන්නා අහොසි. රාජා ''ත්වම්පි පුත්තං පත්ථෙහී''ති ආහ. සා පුණ්ණමදිවසෙ උපොසථිකා හුත්වා අත්තනො සීලං ආවජ්ජෙත්වා ''සචාහං අඛණ්ඩසීලා, ඉමිනා මෙ සච්චෙන පුත්තො උප්පජ්ජතූ''ති සච්චකිරියමකාසි. තස්සා සීලතෙජෙන සක්කස්ස ආසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො ආවජ්ජෙන්තො තං කාරණං ඤත්වා ''චන්දාදෙවියා පුත්තපටිලාභස්ස උපායං කරිස්සාමී''ති තස්සා අනුච්ඡවිකං පුත්තං උපධාරෙන්තො බොධිසත්තං තාවතිංසභවනෙ නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා තතො චවිත්වා උපරිදෙවලොකෙ උප්පජ්ජිතුකාමං දිස්වා තස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ''සම්ම, තයි මනුස්සලොකෙ උප්පන්නෙ පාරමියො ච තෙ පූරෙස්සන්ති, මහාජනස්ස ච

වුඩ්ඪි භවිස්සති, අයං කාසිරඤ්ඤො චන්දා නාම අග්ගමහෙසී පුත්තං පත්ථෙති, තස්සා කුච්ඡියං උප්පජ්ජාහී''ති ආහ.

සො ''සාධූ''ති පටිස්සුණිත්වා තස්සා කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්ස සහායා පඤ්චසතා දෙවපුත්තා ඛීණායුකා දෙවලොකා චවිත්වා තස්සෙව රඤ්ඤො අමච්චභරියානං කුච්ඡීසු පටිසන්ධිං ගණ්හිංසු. දෙවී ගබ්භස්ස පතිට්ඨිතභාවං ඤත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා ගබ්භපරිහාරං දාපෙසි. සා පරිපුණ්ණගබ්භා ධඤ්ඤපුඤ්ඤලක්ඛණසම්පන්නං පුත්තං විජායි. තංදිවසමෙව අමච්චගෙහෙසු පඤ්චකුමාරසතානි විජායිංසු. උභයම්පි සුත්වා රාජා ''මම පුත්තස්ස පරිවාරා එතෙ''ති පඤ්චන්නං දාරකසතානං පඤ්චධාතිසතානි පෙසෙත්වා කුමාරපසාධනානි ච පෙසෙසි. මහාසත්තස්ස පන අතිදීඝාදිදොසවිවජ්ජිතා අලම්බත්ථනා මධුරථඤ්ඤා චතුසට්ඨිධාතියො දත්වා මහන්තං සක්කාරං කත්වා චන්දාදෙවියාපි වරං අදාසි. සා ගහිතකං කත්වා ඨපෙසි. දාරකො මහතා පරිවාරෙන වඩ්ඪති. අථ නං එකමාසිකං අලඞ්කරිත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ආනයිංසු. රාජා පියපුත්තං ඔලොකෙත්වා ආලිඞ්ගිත්වා අඞ්කෙ නිසීදාපෙත්වා රමයමානො නිසීදි.

50. තස්මිං ඛණෙ චත්තාරො චොරා ආනීතා. රාජා තෙසු එකස්ස සකණ්ටකාහි කසාහි පහාරසහස්සං ආණාපෙසි, එකස්ස සඞ්ඛලිකාය බන්ධිත්වා බන්ධනාගාරප්පවෙසනං, එකස්ස සරීරෙ සත්තිප්පහාරදානං, එකස්ස සූලාරොපනං. මහාසත්තො පිතු කථං සුත්වා සංවෙගප්පත්තො හුත්වා ''අහො මම පිතා රජ්ජං නිස්සාය භාරියං නිරයගාමිකම්මං කරොතී''ති චින්තෙසි. පුනදිවසෙ නං සෙතච්ඡත්තස්ස හෙට්ඨා අලඞ්කතසිරිසයනෙ නිපජ්ජාපෙසුං.

සො ථොකං නිද්දායිත්වා පටිබුද්ධො අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා සෙතච්ඡත්තං ඔලොකෙන්තො මහන්තං සිරිවිභවං පස්සි. අථස්ස පකතියාපි සංවෙගප්පත්තස්ස අතිරෙකතරං භයං උප්පජ්ජි. සො ''කුතො නු ඛො අහං ඉමං රාජගෙහං ආගතො''ති උපධාරෙන්තො ජාතිස්සරඤාණෙන දෙවලොකතො ආගතභාවං ඤත්වා තතො පරං ඔලොකෙන්තො උස්සදනිරයෙ පක්කභාවං පස්සි. තතො පරං ඔලොකෙන්තො තස්මිංයෙව නගරෙ රාජභාවං පස්සි. අථ සො ''අහං වීසතිවස්සානි රජ්ජං කාරෙත්වා අසීතිවස්සසහස්සානි උස්සදනිරයෙ පච්චිං, ඉදානි පුනපි ඉමස්මිං චොරගෙහෙ නිබ්බත්තොස්මි, පිතාපි මෙ හියො‍ා චතූසු චොරෙසු ආනීතෙසු තථාරූපං ඵරුසං නිරයසංවත්තනිකං කථං කථෙසි. න මෙ ඉමිනා අවිදිතවිපුලානත්ථාවහෙන රජ්ජෙන අත්ථො, කථං නු ඛො ඉමම්හා චොරගෙහා මුච්චෙය්‍යා''න්ති චින්තෙන්තො නිපජ්ජි. අථ නං එකා දෙවධීතා ''තාත තෙමියකුමාර, මා භායි, තීණි අඞ්ගානි අධිට්ඨහිත්වා තව සොත්ථි භවිස්සතී''ති සමස්සාසෙසි. තං සුත්වා මහාසත්තො රජ්ජසඞ්ඛාතා අනත්ථතො මුච්චිතුකාමො සොළසසංවච්ඡරානි තීණි අඞ්ගානි

අචලාධිට්ඨානවසෙන අධිට්ඨහි. තෙන වුත්තං **“කිච්ඡාලද්ධං පියං පුත්ත”**න්තිආදි.

තත්ථ **කිච්ඡාලද්ධන්ති** කිච්ඡෙන කසිරෙන චිරකාලපත්ථනාය ලද්ධං. **අභිජාතන්ති** ජාතිසම්පන්නං. කායජුතියා චෙව ඤාණජුතියා ච සමන්නාගතත්තා **ජුතින්ධරං. සෙතච්ඡත්තං ධාරයිත්වාන, සයනෙ පොසෙති මං පිතාති** පිතා මෙ කාසිරාජා “මා නං කුමාරං රජො වා උස්සාවො වා”ති ජාතකාලතො පට්ඨාය සෙතච්ඡත්තස්ස හෙට්ඨා සිරිසයනෙ සයාපෙත්වා මහන්තෙන පරිවාරෙන මං පොසෙති.

51. **නිද්දායමානො සයනවරෙ පබුජ්ඣිත්වා** අහං ඔලොකෙන්තො **පණ්ඩරං** සෙතච්ඡත්තං **අද්දසං. යෙනාහං නිරයං ගතොති** යෙන සෙතච්ඡත්තෙන තතො තතියෙ අත්තභාවෙ අහං නිරයං ගතො, සෙතච්ඡත්තසීසෙන රජ්ජං වදති.

52. සහ දිට්ඨස්ස මෙ ඡත්තන්ති තං සෙතච්ඡත්තං දිට්ඨස්ස දිට්ඨවතො මෙ සහ තෙන දස්සනෙන, දස්සනසමකාලමෙවාති අත්ථො. **තාසො උප්පජ්ජි භෙරවොති** සුපරිවිදිතාදීනවත්තා භයානකො චිත්තුත්‍රාසො උදපාදි. **විනිච්ඡයං සමාපන්නො, කථාහං ඉමං මුඤ්චිස්සන්ති** කථං නු ඛො අහං ඉමං රජ්ජං කාළකණ්ණිං මුඤ්චෙය්‍යන්ති එවං විචාරණං ආපජ්ජිං.

53. **පුබ්බසාලොහිතා මය්හන්ති** පුබ්බෙ එකස්මිං අත්තභාවෙ මම මාතුභූතපුබ්බා තස්මිං ඡත්තෙ අධිවත්ථා **දෙවතා** මය්හං **අත්ථකාමිනී** හිතෙසිනී. **සා මං දිස්වාන දුක්ඛිතං, තීසු ඨානෙසු යොජයීති** සා දෙවතා මං තථා චෙතොදුක්ඛෙන දුක්ඛිතං දිස්වා මූගපක්ඛබධිරභාවසඞ්ඛාතෙසු තීසු රජ්ජදුක්ඛතො නික්ඛමනකාරණෙසු යොජෙසි.

54. **පණ්ඩිච්චයන්ති** පණ්ඩිච්චං, අයමෙව වා පාඨො. **මා විභාවයාති** මා පකාසෙහි. **බාලමතොති** බාලොති ඤාතො. **සබ්බොති** සකලො අන්තොජනො චෙව බහිජනො ච. **ඔචිනායතූති** නීහරථෙතං කාළකණ්ණින්ති අවජානාතු. **එවං තව අත්ථො භවිස්සතීති** එවං යථාවුත්තනයෙන අවජානිතබ්බභාවෙ සති තුය්හං ගෙහතො නික්ඛමනෙන **හිතං** පාරමිපරිපූරණං භවිස්සති.

55. **තෙතං වචනන්ති** තෙ එතං තීණි අඞ්ගානි අධිට්ඨාහීති වචනං. **අත්ථකාමාසි මෙ අම්මාති** අම්ම දෙවතෙ, මම අත්ථකාමා අසි. **හිතකාමාති** තස්සෙව පරියායවචනං. අත්ථොති වා එත්ථ සුඛං වෙදිතබ්බං. හිතන්ති තස්ස කාරණභූතං පුඤ්ඤං.

56. **සාගරෙව ථලං ලභින්ති** චොරගෙහෙ වතාහං ජාතො, අහු මෙ මහාවතානත්ථොති සොකසාගරෙ ඔසීදන්තො තස්සා දෙවතාය අහං වචනං

සුත්වා සාගරෙ ඔසීදන්තො විය ඵලං පතිට්ඨං **අලභිං,** රජ්ජකුලතො නික්ඛමනොපායං අලභින්ති අත්ථො. **තයො අඞ්ගෙ අධිට්ඨහින්ති** යාව ගෙහතො නික්ඛමිං, තාව තීණි අඞ්ගානි කාරණානි අධිට්ඨහිං.

57. ඉදානි තානි සරූපතො දස්සෙතුං **‘‘මූගො අහොසි’’**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **පක්ඛො**ති පීඨසප්පි. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

එවං පන මහාසත්තෙ දෙවතාය දින්නනයෙ ඨත්වා ජාතවස්සතො පට්ඨාය මූගාදිභාවෙන අත්තානං දස්සෙන්තෙ මාතාපිතරො ධාතිආදයො ච ‘‘මූගානං හනුපරියොසානං නාම එවරූපං න හොති, බධිරානං කණ්ණසොතං නාම එවරූපං න හොති, පීඨසප්පීනං හත්ථපාදා නාම එවරූපා න හොන්ති, භවිතබ්බමෙත්ථ කාරණෙන, වීමංසිස්සාම න’’න්ති චින්තෙත්වා ‘‘ඛීරෙන තාව වීමංසිස්සාමා’’ති සකලදිවසං ඛීරං න දෙන්ති. සො සුස්සන්තොපි ඛීරත්ථාය සද්දං න කරොති.

අථස්ස මාතා ‘‘පුත්තො මෙ ඡාතො, ඛීරමස්ස දෙථා’’ති ඛීරං දාපෙසි. එවං අන්තරන්තරා ඛීරං අදත්වා එකසංවච්ඡරං වීමංසන්තාපි අන්තරං න පස්සිංසු. තතො ‘‘කුමාරකා නාම පූවඛජ්ජකං පියායන්ති, ඵලාඵලං පියායන්ති, කීළනභණ්ඩකං පියායන්ති, භොජනං පියායන්තී’’ති තානි තානි පලොභනීයානි උපනෙත්වා වීමංසනවසෙන පලොභෙන්තා යාව පඤ්චවස්සකාලා අන්තරං න පස්සිංසු. අථ නං ‘‘දාරකා නාම අග්ගිතො භායන්ති, මත්තහත්ථිතො භායන්ති, සප්පතො භායන්ති, උක්ඛිත්තාසිකපුරිසතො භායන්ති, තෙහි වීමංසිස්සාමා’’ති යථා තෙහිස්ස අනත්ථො න ජායති, තථා පුරිමමෙව සංවිදහිත්වා අතිභයානකාකාරෙන උපගච්ඡන්තෙ කාරෙසුං.

මහාසත්තො නිරයභයං ආවජ්ජෙත්වා ‘‘ඉතො සතගුණෙන සහස්සගුණෙන සතසහස්සගුණෙන නිරයො භායිතබ්බො’’ති නිච්චලොව හොති. එවම්පි වීමංසිත්වා අන්තරං න පස්සන්තා පුන ‘‘දාරකා නාම සමජ්ජත්ථිකා හොන්තී’’ති සමජ්ජං කාරෙත්වාපි මහාසත්තං සාණියා පරික්ඛිපිත්වා අජානන්තස්සෙව චතූසු පස්සෙසු සඞ්ඛසද්දෙහි භෙරිසද්දෙහි ච සහසා එකනින්නාදං කාරෙත්වාපි අන්ධකාරෙ සටෙහි දීපං උපනෙත්වා සහසා ආලොකං දස්සෙත්වාපි සකලසරීරං ඵාණිතෙන මක්ඛෙත්වා බහුමක්ඛිකෙ ඨානෙ නිපජ්ජාපෙත්වාපි න්හාපනාදීනි අකත්වා උච්චාරපස්සාවමත්ථකෙ නිපන්නං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වාපි තත්ථ ච පලිපන්නං සයමානං පරිභාසෙහි අක්කොසනෙහි ච සට්ටෙත්වාපි හෙට්ඨාමඤ්චෙ අග්ගිකපල්ලං කත්වා උණ්හසන්තාපෙන පීළෙත්වාපීති එවං නානාවිධෙහි උපායෙහි වීමංසන්තාපිස්ස අන්තරං න පස්සිංසු.

මහාසත්තො හි සබ්බත්ථ නිරයභයමෙව ආවජ්ජෙත්වා අධිට්ඨානං අවිකොපෙන්තො නිච්චලොව අහොසි. එවං පන්නරසවස්සානි වීමංසිත්වා

අථ සොළසවස්සකාලෙ ‘‘පීඨසප්පිනො වා හොන්තු මූගබධිරා වා රජනීයෙසු අරජ්ජන්තා දුස්සනීයෙසු අදුස්සන්තා නාම නත්ථීති නාටකානිස්ස පච්චුපට්ඨපෙත්වා වීමංසිස්සාමා’’ති කුමාරං ගන්ධොදකෙන න්හාපෙත්වා දෙවපුත්තං විය අලඞ්කරිත්වා දෙවවිමානකප්පං පුප්ඵගන්ධදාමාදීහි එකාමොදපමොදං පාසාදං ආරොපෙත්වා උත්තමරූපධරා භාවවිලාසසම්පන්නා දෙවච්ඡරාපටිභාගා ඉත්ථියො උපට්ඨපෙසුං – ‘‘ගච්ඡථ නච්චාදීහි කුමාරං අභිරමාපෙථා’’ති. තා උපගන්ත්වා තථා කාතුං වායමිංසු. සො බුද්ධිසම්පන්නතාය ‘‘ඉමා මෙ සරීරසම්ඵස්සං මා වින්දිංසූ’’ති අස්සාසපස්සාසෙ නිරුන්ධි. තා තස්ස සරීරසම්ඵස්සං අවින්දන්තියො ‘‘ථද්ධසරීරො එස, නායං මනුස්සො, යක්ඛො භවිස්සතී’’ති පක්කමිංසු.

එවං සොළස වස්සානි සොළසහි මහාවීමංසාහි අනෙකාහි ච ඛුද්දකවීමංසාහි පරිග්ගණ්හිතුං අසක්කුණිත්වා මාතාපිතරො ‘‘තාත, තෙමියකුමාර, මයං තව අමූගාදිභාවං ජානාම, න හි තෙසං එවරූපානි මුඛකණ්ණසොතපාදානි හොන්ති, ත්වං අම්හෙහි පත්ථෙත්වා ලද්ධපුත්තකො, මා නො නාසෙහි, සකලජම්බුදීපෙ රාජූනං සන්තිකා ගරහතො මොචෙහී’’ති සහ විසුං විසුඤ්ච අනෙකවාරං යාචිංසු. සො තෙහි එවං යාචියමානොපි අසුණන්තො විය හුත්වා නිපජ්ජි.

58. අථ රාජා මහාසත්තස්ස උභො පාදෙ කණ්ණසොතෙ ජිව්හං උභො ච හත්ථෙ කුසලෙහි පුරිසෙහි වීමංසාපෙත්වා ‘‘යදිපි අපීඨසප්පිආදීනං වියස්ස පාදාදයො, තථාපි අයං පීඨසප්පි මූගබධිරො මඤ්ඤෙ, ඊදිසෙ කාළකණ්ණිපුරිසෙ ඉමස්මිං ගෙහෙ වසන්තෙ තයො අන්තරායා පඤ්ඤායන්ති ජීවිතස්ස වා ඡත්තස්ස වා මහෙසියා වා’’ති ලක්ඛණපාඨකෙහි ඉදානි කථිතං. ජාතදිවසෙ පන ‘‘තුම්හාකං දොමනස්සපරිහරණත්ථං ‘ධඤ්ඤපුඤ්ඤලක්ඛණො’ති වුත්ත’’න්ති අමච්චෙහි ආරොචිතං සුත්වා අන්තරායභයෙන භීතො ‘‘ගච්ඡථ නං අවමඞ්ගලරථෙ නිපජ්ජාපෙත්වා පච්ඡිමද්වාරෙන නීහරාපෙත්වා ආමකසුසානෙ නිඛණථා’’ති ආණාපෙසි. තං සුත්වා මහාසත්තො හට්ඨො උදග්ගො අහොසි – ‘‘චිරස්සං වත මෙ මනොරථො මත්ථකං පාපුණිස්සතී’’ති. තෙන වුත්තං **‘‘තතො මෙ හත්ථපාදෙ චා’’**තිආදි.

තත්ථ **මද්දියාති** මද්දනවසෙන වීමංසිත්වා. **අනූනතන්ති** හත්ථාදීහි අවිකලතං. **නින්දිසුන්ති** ‘‘එවං අනූනාවයවොපි සමානො මූගාදි විය දිස්සමානො ‘‘රජ්ජං කාරෙතුං අභබ්බො, කාළකණ්ණිපුරිසො අය’’න්ති ගරහිංසු. ‘‘නිද්දිසු’’න්තිපි පාඨො, වදිංසූති අත්ථො.

59. **ඡඬ්ඩනං අනුමොදිසුන්ති** රාජදස්සනත්ථං ආගතා සබ්බෙපි ජනපදවාසිනො සෙනාපතිපුරොහිතප්පමුඛා රාජපුරිසා තෙ සබ්බෙපි **එකමනා** සමානචිත්තා **හුත්වා** අන්තරායපරිහරණත්ථං රඤ්ඤා ආණත්තා භූමියං

නිඛණනවසෙන මම ඡඩ්ඩනං මුඛසඞ්කොචං අකත්වා අභිමුඛභාවෙන සාධු සුට්ඨු ඉදං කත්තබ්බමෙවාති අනුමොදිංසු.

60. **සො මෙ අත්ථො සමිජ්ඣථාති** යස්සත්ථාය යදත්ථං තතො මූගාදිභාවාධිට්ඨානවසෙන දුක්කරචරණං චිණ්ණං චරිතං, සො අත්ථො මම සමිජ්ඣති. තෙසං මම මාතාපිතුආදීනං **මතිං** අධිප්පායං **සුත්වා සො** අහං මම අධිප්පායසමිජ්ඣනෙන **හට්ඨො** අනුපධාරෙත්වා භූමියං නිඛණනානුජානනෙන **සංවිග්ගමානසොව** අහොසින්ති වචනසෙසෙන සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො.

61. එවං කුමාරස්ස භූමියං නිඛණනෙ රඤ්ඤා ආණත්තෙ චන්දාදෙවී තං පවත්තිං සුත්වා රාජානං උපසඞ්කමිත්වා, ‘‘දෙව, තුම්හෙහි මය්හං වරො දින්නො, මයා ච ගහිතකං කත්වා ඨපිතො, තං මෙ ඉදානි දෙථා’’ති. ‘‘ගණ්හ, දෙවී’’ති. ‘‘පුත්තස්ස මෙ රජ්ජං දෙථා’’ති. ‘‘පුත්තො තෙ කාළකණ්ණී, න සක්කා දාතු’’න්ති. ‘‘තෙන හි, දෙව, යාවජීවං අදෙන්තො සත්ත වස්සානි දෙථා’’ති. ‘‘තම්පි න සක්කා’’ති. ‘‘ඡ වස්සානි, පඤ්චචත්තාරිතීණිද්වෙඑකං වස්සං, සත්ත මාසෙ, ඡපඤ්චචත්තාරොතයොද්වෙඑකං මාසංඅද්ධමාසංසත්තාහං දෙථා’’ති. සාධු ගණ්හාති.

සා පුත්තං අලඞ්කාරාපෙත්වා ‘‘තෙමියකුමාරස්ස ඉදං රජ්ජ’’න්ති නගරෙ භෙරිං චරාපෙත්වා නගරං අලඞ්කාරාපෙත්වා පුත්තං හත්ථික්ඛන්ධං ආරොපෙත්වා සෙතච්ඡත්තං මත්ථකෙ කාරාපෙත්වා නගරං පදක්ඛිණං කත්වා ආගතං අලඞ්කතසිරිසයනෙ නිපජ්ජාපෙත්වා සබ්බරත්තිං යාචි – ‘‘තාත තෙමිය, තං නිස්සාය සොළස වස්සානි නිද්දං අලභිත්වා රොදමානාය මෙ අක්ඛීනි උප්පක්කානි, සොකෙන හදයං භිජ්ජති විය, තව අපීඨසප්පිආදිභාවං ජානාමි, මා මං අනාථං කරී’’ති. ඉමිනා නියාමෙන ඡ දිවසෙ යාචි. ඡට්ඨෙ දිවසෙ රාජා සුනන්දං නාම සාරථිං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘ස්වෙ පාතොව අවමඞ්ගලරථෙන කුමාරං නීහරිත්වා ආමකසුසානෙ භූමියං නිඛණිත්වා පථවිවඩ්ඪනකකම්මං කත්වා එහී’’ති ආහ. තං සුත්වා දෙවී ‘‘තාත, කාසිරාජා තං ස්වෙ ආමකසුසානෙ නිඛණිතුං ආණාපෙසි. ස්වෙ මරණං පාපුණිස්සසී’’ති ආහ.

මහාසත්තො තං සුත්වා ‘‘තෙමිය, සොළස වස්සානි තයා කතො වායාමො මත්ථකං පත්තො’’ති හට්ඨො උදග්ගො අහොසි. මාතුයා පනස්ස හදයං භිජ්ජනාකාරං විය අහොසි. අථ තස්සා රත්තියා අච්චයෙන පාතොව සාරථී රථං ආදාය ද්වාරෙ ඨපෙත්වා සිරිගබ්භං පවිසිත්වා ‘‘දෙවි, මා මය්හං කුජ්ඣි, රඤ්ඤො ආණා’’ති පුත්තං ආලිඞ්ගිත්වා නිපන්නං දෙවිං පිට්ඨිහත්ථෙන අපනෙත්වා කුමාරං උක්ඛිපිත්වා පාසාදා ඔතරි. දෙවී උරං පහරිත්වා මහාසද්දෙන පරිදෙවිත්වා මහාතලෙ ඔහීයි.

අථ නං මහාසත්තො ඔලොකෙත්වා ‘‘මයි අකථෙන්තෙ මාතු සොකො බලවා භවිස්සතී’’ති කථෙතුකාමො හුත්වාපි ‘‘සචෙ කථෙස්සාමි සොළස වස්සානි කතො වායාමො මොඝො භවිස්සති, අකථෙන්තො පනාහං අත්තනො ච මාතාපිතූනඤ්ච පච්චයො භවිස්සාමී’’ති අධිවාසෙසි. සාරථී ‘‘මහාසත්තං රථං ආරොපෙත්වා පච්ඡිමද්වාරාභිමුඛං රථං පෙසෙස්සාමී’’ති පාචීනද්වාරාභිමුඛං පෙසෙසි. රථො නගරා නික්ඛමිත්වා දෙවතානුභාවෙන තියොජනට්ඨානං ගතො. මහාසත්තො සුට්ඨුතරං තුට්ඨචිත්තො අහොසි. තත්ථ වනසටං සාරථිස්ස ආමකසුසානං විය උපට්ඨාසි. සො ‘‘ඉදං ඨානං සුන්දර’’න්ති රථං ඔක්කමාපෙත්වා මග්ගපස්සෙ ඨපෙත්වා රථා ඔරුය්හ මහාසත්තස්ස ආභරණභණ්ඩං ඔමුඤ්චිත්වා භණ්ඩිකං කත්වා ඨපෙත්වා කුදාලං ආදාය අවිදූරෙ ආවාටං ඛණිතුං ආරභි. තෙන වුත්තං **‘‘න්හාපෙත්වා අනුලිම්පිත්වා’’**තිආදි.

තත්ථ **න්හාපෙත්වාති** සොළසහි ගන්ධොදකඝටෙහි න්හාපෙත්වා. **අනුලිම්පිත්වාති** සුරභිවිලෙපනෙන විලිම්පෙත්වා. **වෙඨෙත්වා රාජවෙඨනන්ති** කාසිරාජූනං පවෙණියාගතං රාජමකුටං සීසෙ පටිමුඤ්චිත්වා. **අභිසිඤ්චිත්වාති** තස්මිං රාජකුලෙ රාජාභිසෙකනියාමෙන අභිසිඤ්චිත්වා. **ඡත්තෙන කාරෙසුං පුරං පදක්ඛිණන්ති** සෙතච්ඡත්තෙන ධාරියමානෙන මං නගරං පදක්ඛිණං කාරෙසුං.

62. **සත්තාහං ධාරයිත්වානාති** මය්හං මාතු චන්දාදෙවියා වරලාභනවසෙන ලද්ධං සත්තාහං මම සෙතච්ඡත්තං ධාරයිත්වා. **උග්ගතෙ රවිමණ්ඩලෙති** තතො පුනදිවසෙ සූරියමණ්ඩලෙ උග්ගතමත්තෙ අවමඞ්ගලරථෙන **මං** නගරතො **නීහරිත්වා** භූමියං නිඛණනත්ථං **සාරථී** සුනන්දො **වනමුපගච්ඡි**.

63. **සජ්ජස්සන්ති** සන්නද්ධො අස්සං, යුගෙ යොජිතස්සං මෙ රථං මග්ගතො උක්කමාපනවසෙන එකොකාසෙ කත්වා. **හත්ථමුච්චිතොති** මුච්චිතහත්ථො, රථපාචනතො මුත්තහත්ථොති අත්ථො. අථ වා **හත්ථමුච්චිතොති** හත්ථමුත්තො මම හත්ථතො මුච්චිත්වාති අත්ථො. **කාසුන්ති** ආවාටං. **නිඛාතුන්ති** නිඛණිතුං.

64-5. ඉදානි යදත්ථං මයා සොළස වස්සානි මූගවතාදිඅධිට්ඨානෙන දුක්කරචරියා අධිට්ඨිතා, තං දස්සෙතුං **‘‘අධිට්ඨිතමධිට්ඨාන’’**න්ති ගාථාද්වයමාහ.

තත්ථ **තජ්ජෙන්තො විවිධකාරණාති** ද්විමාසිකකාලතො පට්ඨාය යාව සොළසසංවච්ඡරා ථඤ්ඤපටිසෙධනාදීහි විවිධෙහි නානප්පකාරෙහි කාරණෙහි තජ්ජයන්තො භයවිද්ධංසනවසෙන විහෙඨියමානො. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

අථ මහාසත්තො සුනන්දෙ කාසුං ඛණන්තෙ ‘‘අයං මෙ වායාමකාලො’’ති උට්ඨාය අත්තනො හත්ථපාදෙ සම්බාහිත්වා රථා ඔතරිතුං මෙ බලං අත්ථීති ඤත්වා චිත්තං උප්පාදෙසි. තාවදෙවස්ස පාදපතිට්ඨානට්ඨානං වාතපුණ්ණභස්තචම්මං විය උග්ගන්ත්වා රථස්ස පච්ඡිමන්තං ආහච්ච අට්ඨාසි. සො ඔතරිත්වා කතිපයෙ වාරෙ අපරාපරං චඞ්කමිත්වා ‘‘යොජනසතම්පි ගන්තුං මෙ බලං අත්ථී’’ති ඤත්වා රථං පච්ඡිමන්තෙ ගහෙත්වා කුමාරකානං කීළනයානකං විය උක්ඛිපිත්වා ‘‘සචෙ සාරථී මයා සද්ධිං පටිවිරුජ්ඣෙය්‍ය, අත්ථි මෙ පටිවිරුජ්ඣිතුං බල’’න්ති සල්ලක්ඛෙත්වා පසාධනත්ථාය චිත්තං උප්පාදෙසි. තඞ්ඛණඤ්ඤෙව සක්කස්ස භවනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො තං කාරණං ඤත්වා විස්සකම්මං ආණාපෙසි – ‘‘ගච්ඡ කාසිරාජපුත්තං අලඞ්කරොහී’’ති. සො ‘‘සාධූ’’ති වත්වා දිබ්බෙහි ච මානුසෙහි ච අලඞ්කාරෙහි සක්කං විය තං අලඞ්කරි. සො දෙවරාජලීළාය සාරථිස්ස ඛණනොකාසං ගන්ත්වා ආවාටතීරෙ ඨත්වා –

‘‘කින්නු සන්තරමානොව, කාසුං ඛණසි සාරථී;
පුට්ඨො මෙ සම්ම අක්ඛාහි, කිං කාසුයා කරිස්සසී’’ති. (ජා. 2.22.3) –

ආහ.

තෙන උද්ධං අනොලොකෙත්වාව –

‘‘රඤ්ඤො මූගො ච පක්ඛො ච, පුත්තො ජාතො අචෙතසො;
සොම්හි රඤ්ඤා සමජ්ඣිට්ඨො, පුත්තං මෙ නිඛණං වනෙ’’ති. (ජා. 2.22.4) –

වුත්තෙ මහාසත්තො –

‘‘න බධිරො න මූගොස්මි, න පක්ඛො න ච වීකලො;
අධම්මං සාරථී කයිරා, මං චෙ ත්වං නිඛණං වනෙ.

‘‘ඌරූ බාහුඤ්ච මෙ පස්ස, භාසිතඤ්ච සුණොහි මෙ;
අධම්මං සාරථී කයිරා, මං චෙ ත්වං නිඛණං වනෙ’’ති. (ජා. 2.22.5-6) –

වත්වා පුන තෙන ආවාටඛණනං පහාය උද්ධං ඔලොකෙත්වා තස්ස රූපසම්පත්තිං දිස්වා ‘‘මනුස්සො වා දෙවො වා’’ති අජානන්තෙන –

‘‘දෙවතා නුසි ගන්ධබ්බො, අදු සක්කො පුරින්දදො;
කො වා ත්වං කස්ස වා පුත්තො, කථං ජානෙමු තං මය’’න්ති. (ජා. 2.22.7) –

වුත්තෙ –

‘‘නම්හි දෙවො න ගන්ධබ්බො, නාපි සක්කො පුරින්දදො;
කාසිරඤ්ඤො අහං පුත්තො, යං කාසුයා නිඛඤ්ඤසි.

‘‘තස්ස රඤ්ඤො අහං පුත්තො, යං ත්වං සම්මූපජීවසි;
අධම්මං සාරථී කයිරා, මං චෙ ත්වං නිඛණං වනෙ.

‘‘යස්ස රුක්ඛස්ස ඡායාය, නිසීදෙය්‍ය සයෙය්‍ය වා;
න තස්ස සාඛං භඤ්ජෙය්‍ය, මිත්තදුබ්භො හි පාපකො.

‘‘යථා රුක්ඛො තථා රාජා, යථා සාඛා තථා අහං;
යථා ඡායූපගො පොසො, එවං ත්වමසි සාරථී;
අධම්මං සාරථී කයිරා, මං චෙ ත්වං නිඛණං වනෙ’’ති. (ජා. 2.22.8-11) –

ආදිනා නයෙන ධම්මං දෙසෙත්වා තෙන නිවත්තනත්ථං යාචිතො අනිවත්තනකාරණං පබ්බජ්ජාඡන්දං තස්ස ච හෙතු නිරයභයාදිකං අතීතභවෙ අත්තනො පවත්තිං විත්ථාරෙන කථෙත්වා තාය ධම්මකථාය තාය ච පටිපත්තියා තස්මිම්පි පබ්බජිතුකාමෙ ජාතෙ රඤ්ඤො ඉමං –

‘‘රථං නිය්‍යාතයිත්වාන, අනණො එහි සාරථී;
අනණස්ස හි පබ්බජ්ජා, එතං ඉසීහි වණ්ණිත’’න්ති. (ජා. 2.22.44) –

වත්වා තං විස්සජ්ජෙසි.

සො රථං ආභරණානි ච ගහෙත්වා රඤ්ඤො සන්තිකං ගන්ත්වා තමත්ථං ආරොචෙසි. රාජා තාවදෙව ‘‘මහාසත්තස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමී’’ති නගරතො නිග්ගච්ඡි සද්ධිං චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය ඉත්ථාගාරෙහි නාගරජානපදෙහි ච. මහාසත්තොපි ඛො සාරථිං උය්‍යොජෙත්වා පබ්බජිතුකාමො ජාතො. තස්ස චිත්තං ඤත්වා සක්කො විස්සකම්මං පෙසෙසි – ‘‘තෙමියපණ්ඩිතො පබ්බජිතුකාමො, තස්ස අස්සමපදං පබ්බජිතපරික්ඛාරෙ ච මාපෙහී’’ති. සො ගන්ත්වා තියොජනිකෙ වනසණ්ඩෙ අස්සමං මාපෙත්වා රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානචඞ්කමනපොක්ඛරණීඵලරුක්ඛසම්පන්නං කත්වා සබ්බෙ ච පබ්බජිතපරික්ඛාරෙ මාපෙත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො. බොධිසත්තො තං දිස්වා සක්කදත්තියභාවං ඤත්වා පණ්ණසාලං පවිසිත්වා වත්ථානි අපනෙත්වා තාපසවෙසං ගහෙත්වා කට්ඨත්ථරෙ නිසින්නො අට්ඨ සමාපත්තියො, පඤ්ච ච අභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා පබ්බජ්ජාසුඛෙන අස්සමෙ නිසීදි.

කාසිරාජාපි සාරථිනා දස්සිතමග්ගෙන ගන්ත්වා අස්සමං පවිසිත්වා මහාසත්තෙන සහ සමාගන්ත්වා කතපටිසන්ථාරො රජ්ජෙන නිමන්තෙසි. තෙමියපණ්ඩිතො තං පටික්ඛිපිත්වා අනෙකාකාරවොකාරං අනිච්චතාදිපටිසංයුත්තාය ච කාමාදීනවපටිසංයුත්තාය ච ධම්මියා කථාය රාජානං සංවෙජෙසි. සො සංවිග්ගමානසො ඝරාවාසෙ උක්කණ්ඨිතො පබ්බජිතුකාමො හුත්වා අමච්චෙ ඉත්ථාගාරෙ ච පුච්ඡි. තෙපි පබ්බජිතුකාමා අහෙසුං. අථ රාජා චන්දාදෙවිං ආදිං කත්වා සොළස සහස්සෙ ඔරොධෙ ච අමච්චාදිකෙ ච පබ්බජිතුකාමෙ ඤත්වා නගරෙ භෙරිං චරාපෙසි – ‘‘යෙ මම පුත්තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතුකාමා, තෙ පබ්බජන්තූ’’ති. සුවණ්ණකොට්ඨාගාරාදීනි ච විවරාපෙත්වා විස්සජ්ජාපෙසි. නාගරා ච යථාපසාරිතෙයෙව ආපණෙ විවටද්වාරානෙව ගෙහානි ච පහාය රඤ්ඤො සන්තිකං අගමංසු. රාජා මහාජනෙන සද්ධිං මහාසත්තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජි. සක්කදත්තියං තියොජනිකං අස්සමපදං පරිපූරි.

සාමන්තරාජානො ‘‘කාසිරාජා පබ්බජිතො’’ති සුත්වා ‘‘බාරාණසිරජ්ජං ගහෙස්සාමා’’ති නගරං පවිසිත්වා දෙවනගරසදිසං නගරං සත්තරතනභරිතං දෙවවිමානකප්පං රාජනිවෙසනඤ්ච දිස්වා ‘‘ඉමං ධනං නිස්සාය භයෙන භවිතබ්බ’’න්ති තාවදෙව නික්ඛමිත්වා පායාසුං. තෙසං ආගමනං සුත්වා මහාසත්තො වනන්තං ගන්ත්වා ආකාසෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසෙසි. තෙ සබ්බෙ සද්ධිං පරිසාය තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. එවං අපරෙපි අපරෙපීති මහාසමාගමො අහොසි. සබ්බෙ ඵලාඵලානි පරිභුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං කරොන්ති. යො කාමාදිවිතක්කං විතක්කෙති, තස්ස චිත්තං ඤත්වා මහාසත්තො තත්ථ ගන්ත්වා ආකාසෙ නිසීදිත්වා ධම්මං දෙසෙති.

සො ධම්මස්සවනසප්පායං ලභිත්වා සමාපත්තියො අභිඤ්ඤායො ච නිබ්බත්තෙති. එවං අපරොපි අපරොපීති සබ්බෙපි ජීවිතපරියොසානෙ බ්‍රහ්මලොකපරායනා අහෙසුං. තිරච්ඡානගතාපි මහාසත්තෙ ඉසිගණෙපි චිත්තං පසාදෙත්වා ඡසු කාමසග්ගෙසු නිබ්බත්තිංසු. මහාසත්තස්ස බ්‍රහ්මචරියං චිරං දීඝමද්ධානං පවත්තිත්ථ. තදා ඡත්තෙ අධිවත්ථා දෙවතා උප්පලවණ්ණා අහොසි, සාරථි සාරිපුත්තත්ථෙරො, මාතාපිතරො මහාරාජකුලානි, පරිසා බුද්ධපරිසා, තෙමියපණ්ඩිතො ලොකනාථො.

තස්ස අධිට්ඨානපාරමී ඉධ මත්ථකං පත්තා, සෙසපාරමියොපි යථාරහං නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා මාසජාතකාලතො පට්ඨාය නිරයභයං පාපභීරුතා රජ්ජජිගුච්ඡා නෙක්ඛම්මනිමිත්තං මූගාදිභාවාධිට්ඨානං තත්ථ ච විරොධිප්පච්චයසමොධානෙපි නිච්චලභාවොති එවමාදයො ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බාති.

තෙමියචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධිට්ඨානපාරමී නිට්ඨිතා.

7. කපිරාජචරියාවණ්ණනා

67. සත්තමෙ **යදා අහං කපි ආසින්**ති යස්මිං කාලෙ අහං කපියොනියං නිබ්බත්තිත්වා වුද්ධිමන්වාය නාගබලො ථාමසම්පන්නො අස්සපොතකප්පමාණො මහාසරීරො කපි හොමි. **නදීකූලෙ දරීසයෙ**ති එකිස්සා නදියා තීරෙ එකස්මිං දරීභාගෙ යදා වාසං කප්පෙමීති අත්ථො.

තදා කිර බොධිසත්තො යූථපරිහරණං අකත්වා එකචරො හුත්වා විහාසි. තස්සා පන නදියා වෙමජ්ඣෙ එකො දීපකො නානප්පකාරෙහි අම්බපනසාදීහි ඵලරුක්ඛෙහි සම්පන්නො. බොධිසත්තො ථාමජවසම්පන්නතාය නදියා ඔරිමතීරතො උප්පතිත්වා දීපකස්ස පන නදියා ච මජ්ඣෙ එකො පිට්ඨිපාසාණො අත්ථි, තස්මිං පතති. තතො උප්පතිත්වා තස්මිං දීපකෙ පතති. සො තත්ථ නානප්පකාරානි ඵලාඵලානි ඛාදිත්වා සායං තෙනෙව උපායෙන පච්චාගන්ත්වා අත්තනො වසනට්ඨානෙ වසිත්වා පුනදිවසෙපි තථෙව කරොති. ඉමිනා නියාමෙන වාසං කප්පෙසි.

තස්මිං පන කාලෙ එකො කුම්භීලො සපජාපතිකො තස්සං නදියං වසති. තස්ස භරියා බොධිසත්තං අපරාපරං ගච්ඡන්තං දිස්වා තස්ස හදයමංසෙ දොහළං උප්පාදෙත්වා කුම්භීලං ආහ – ''මය්හං ඛො, අය්‍යපුත්ත, ඉමස්ස වානරස්ස හදයමංසෙ දොහළො උප්පන්නො''ති. සො ''සාධු, භද්දෙ, ලච්ඡසී''ති වත්වා ''අජ්ජ තං සායං දීපකතො ආගච්ඡන්තමෙව ගණ්හිස්සාමී''ති ගන්ත්වා පිට්ඨිපාසාණෙ නිපජ්ජි. බොධිසත්තො තං දිවසං ගොචරං චරිත්වා සායන්හසමයෙ දීපකෙ ඨිතොව පාසාණං ඔලොකෙත්වා ''අයං පාසාණො ඉදානි උච්චතරො ඛායති, කිං නු ඛො කාරණ''න්ති චින්තෙසි. මහාසත්තස්ස හි උදකප්පමාණඤ්ච පාසාණප්පමාණඤ්ච සුවවත්ථාපිතමෙව හොති. තෙනස්ස එතදහොසි – ''අජ්ජ ඉමිස්සා නදියා උදකං නෙව හායති, අථ ච පනායං පාසාණො මහා හුත්වා පඤ්ඤායති, කච්චි නු ඛො එත්ථ මය්හං ගහණත්ථාය කුම්භීලො නිපන්නො''ති?

සො ''වීමංසිස්සාමි තාව න''න්ති තත්ථෙව ඨත්වා පාසාණෙන සද්ධිං කථෙන්තො විය ''භො, පාසාණා''ති වත්වා පටිවචනං අලභන්තො යාවතතියං ''භො, පාසාණා''ති ආහ. පාසාණො පටිවචනං න දෙති. පුනපි බොධිසත්තො ''කිං, භො පාසාණ, අජ්ජ මය්හං පටිවචනං න දෙසී''ති ආහ. කුම්භීලො ''අද්ධා අයං පාසාණො අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු වානරින්දස්ස පටිවචනං දෙති මඤ්ඤෙ, අජ්ජ පන මයා ඔත්ථරිතත්තා න දෙති, හන්දාහං දස්සාමිස්ස පටිවචන''න්ති චින්තෙත්වා ''කිං වානරින්දා''ති ආහ. ''කොසි ත්ව''න්ති? ''අහං කුම්භීලො''ති. ''කිමත්ථං එත්ථ නිපන්නොසී''ති? ''තව හදයං පත්ථයමානො''ති. බොධිසත්තො චින්තෙසි – ''අඤ්ඤො මෙ ගමනමග්ගො නත්ථි, පටිරුද්ධං වත මෙ ගමන''න්ති. තෙන වුත්තං –

''පීළිතො සුසුමාරෙන, ගමනං න ලභාමහං''.

68.

‘‘යම්හොකාසෙ අහං ඨත්වා, ඔරා පාරං පතාමහං;
තත්ථච්ඡි සත්තුවධකො, කුම්භීලො ලුද්දදස්සනො’’ති.

තත්ථ **‘‘පීළිතො සුසුමාරෙනා’’**ති අද්ධගාථාය වුත්තමෙවත්ථං. **‘‘යම්හොකාසෙ’’**ති ගාථාය පාකටං කරොති. තත්ථ **යම්හොකාසෙති** යස්මිං නදීමජ්ඣෙ ඨිතපිට්ඨිපාසාණසඞ්ඛාතෙ පදෙසෙ **ඨත්වා. ඔරාති** දීපකසඞ්ඛාතා ඔරතීරා. **පාරන්ති** තදා මම වසනට්ඨානභූතං නදියා පරතීරං. **පතාමහන්ති** උප්පතිත්වා පතාමි අහං. **තත්ථච්ඡීති** තස්මිං පිට්ඨිපාසාණප්පදෙසෙ **සත්තුභූතො වධකො** එකන්තෙනෙව ඝාතකො පච්චත්ථිකො **ලුද්දදස්සනො** ඝොරරූපො භයානකදස්සනො නිසීදි.

අථ මහාසත්තො චින්තෙසි – ‘‘අඤ්ඤො මෙ ගමනමග්ගො නත්ථි, අජ්ජ මයා කුම්භීලො වඤ්චෙතබ්බො, එවඤ්හි අයඤ්ච මහතා පාපතො මයා පරිමොචිතො සියා, මය්හඤ්ච ජීවිතං ලද්ධ’’න්ති. සො කුම්භීලං ආහ – ‘‘සම්ම, කුම්භීල, අහං තුය්හං උපරි පතිස්සාමී’’ති. කුම්භීලො ‘‘වානරින්ද, පපඤ්චං අකත්වා ඉතො ආගච්ඡාහී’’ති ආහ. මහාසත්තො ‘‘අහං ආගච්ඡාමි, ත්වං පන අත්තනො මුඛං විවරිත්වා මං තව සන්තිකං ආගතකාලෙ ගණ්හාහී’’ති අවොච. කුම්භීලානඤ්ච මුඛෙ විවටෙ අක්ඛීනි නිම්මීලන්ති. සො තං කාරණං අසල්ලක්ඛෙන්තො මුඛං විවරි. අථස්ස අක්ඛීනි නිම්මීලිංසු. සො මුඛං විවරිත්වා සබ්බසො නිම්මීලිතක්ඛි හුත්වා නිපජ්ජි. මහාසත්තො තස්ස තථාභාවං ඤත්වා දීපකතො උප්පතිතො ගන්ත්වා කුම්භීලස්ස මත්ථකං අක්කමිත්වා තතො උප්පතන්තො විජ්ජුලතා විය විජ්ජොතමානො පරතීරෙ අට්ඨාසි. තෙන වුත්තං –

69.

‘‘සො මං අසංසි එහීති, අහම්පෙමීති තං වදිං;
තස්ස මත්ථකමක්කම්ම, පරකූලෙ පතිට්ඨහි’’න්ති.

තත්ථ **අසංසීති** අභාසි. **අහම්පෙමීති** අහම්පි ආගච්ඡාමීති **තං** කථෙසිං.

යස්මා පන තං දීපකං අම්බජම්බුපනසාදිඵලරුක්ඛසණ්ඩමණ්ඩිතං රමණීයං නිවාසයොග්ගඤ්ච, ‘‘ආගච්ඡාමී’’ති පන පටිඤ්ඤාය දින්නත්තා සච්චං අනුරක්ඛන්තො මහාසත්තොපි ‘‘ආගමිස්සාමෙවා’’ති තථා අකාසි. තෙන වුත්තං –

70.

‘‘න තස්ස අලිකං භණිතං, යථා වාචං අකාසහ’’න්ති.

යස්මා චෙතං සච්චානුරක්ඛණං අත්තනො ජීවිතං පරිච්චජිත්වා කතං, තස්මා ආහ –

‘‘සච්චෙන මෙ සමො නත්ථි, එසා මෙ සච්චපාරමී’’ති.

කුම්භීලො පන තං අච්ඡරියං දිස්වා ‘‘ඉමිනා වානරින්දෙන අතිඅච්ඡෙරකං කත’’න්ති චින්තෙත්වා ‘‘භො වානරින්ද, ඉමස්මිං ලොකෙ චතූහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො පුග්ගලො අමිත්තෙ අභිභවති, තෙ සබ්බෙපි තුය්හං අබ්භන්තරෙ අත්ථි මඤ්ඤෙ’’ති ආහ –

‘‘යස්සෙතෙ චතුරො ධම්මා, වානරින්ද, යථා තව;
සච්චං ධම්මො ධිති චාගො, දිට්ඨං සො අතිවත්තතී’’ති. (ජා. 1.2.147);

තත්ථ **යස්සා**ති යස්ස කස්සචි පුග්ගලස්ස. **එතෙ**ති ඉදානි වත්තබ්බෙ පච්චක්ඛතො දස්සෙති. **චතුරො ධම්මා**ති චත්තාරො ගුණා. **සච්ච**න්ති වචීසච්චං, ‘‘මම සන්තිකං ආගමිස්සාමී’’ති වත්වා මුසාවාදං අකත්වා ආගතො එවාති එතං තෙ වචීසච්චං. **ධම්මො**ති විචාරණපඤ්ඤා, ‘‘එවං කතෙ ඉදං නාම භවිස්සතී’’ති පවත්තා තෙ එසා විචාරණපඤ්ඤා. **ධිතී**ති අබ්බොච්ඡින්නං වීරියං වුච්චති, එතම්පි තෙ අත්ථි. **චාගො**ති අත්තපරිච්චාගො, ත්වං අත්තානං පරිච්චජිත්වා මම සන්තිකං ආගතො, යං පනාහං ගණ්හිතුං නාසක්ඛිං, මය්හමෙවෙස දොසො. **දිට්ඨ**න්ති පච්චාමිත්තං. **සො අතිවත්තතී**ති යස්ස පුග්ගලස්ස යථා තව එවං එතෙ චත්තාරො ධම්මා අත්ථි, සො යථා මං ත්වං අජ්ජ අතික්කන්තො, තථෙව අත්තනො පච්චාමිත්තං අතික්කමති අභිභවතීති.

එවං කුම්භීලො බොධිසත්තං පසංසිත්වා අත්තනො වසනට්ඨානං ගතො. තදා කුම්භීලො දෙවදත්තො අහොසි, තස්ස භරියා චිඤ්චමාණවිකා, කපිරාජා පන ලොකනාථො.

තස්ස ඉධාපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව සෙසපාරමියො නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා උදකස්ස පාසාණස්ස ච පමාණවවත්ථානෙන ඉදානි පාසාණො උච්චතරො ඛායතීති පරිග්ගණ්හනවසෙන පාසාණස්ස උපරි සුසුමාරස්ස නිපන්නභාවජානනං, පාසාණෙන කථනාපදෙසෙන තස්සත්ථස්ස නිච්ඡයගමනං, සුසුමාරස්ස උපරි අක්කමිත්වා සහසා පරතීරෙ පතිට්ඨානවසෙන සීඝකාරිතාය තස්ස මහතා පාපතො පරිමොචනං, අත්තනො ජීවිතරක්ඛණං, සච්චවාචානුරක්ඛණඤ්චාති එවමාදයො ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බාති.

කපිරාජචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සච්චතාපසචරියාවණ්ණනා

අට්ඨමෙ **තාපසො සච්චසව්හයො**ති සච්චසද්දෙන අව්හාතබ්බො සච්චනාමකො **තාපසො යදා** යස්මිං කාලෙ **හොමි,** තදා. **සච්චෙන ලොකං**

පාලෙසින්ති අත්තනො අවිසංවාදිභාවෙන සත්තලොකං ජම්බුදීපෙ තත්ථ තත්ථ සත්තනිකායං පාපතො නානාවිධා අනත්ථතො ච රක්ඛිං. **සමග්ගං ජනමකාසහන්ති** තත්ථ තත්ථ කලහවිග්ගහවිවාදාපන්නං මහාජනං කලහෙ ආදීනවං දස්සෙත්වා සාමග්ගියං ආනිසංසකථනෙන සමග්ගං අවිවදමානං සම්මොදමානං අහමකාසිං.

තදා හි බොධිසත්තො බාරාණසියං අඤ්ඤතරස්මිං බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස ‘‘සච්චො’’ති නාමං කරිංසු. සො වයප්පත්තො තක්කසිලං ගන්ත්වා දිසාපාමොක්ඛස්ස ආචරියස්ස සන්තිකෙ සිප්පං උග්ගණ්හිත්වා නචිරස්සෙව සබ්බසිප්පානං නිප්ඵත්තිං පත්තො. ආචරියෙන අනුඤ්ඤාතො බාරාණසිං පච්චාගන්ත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා තෙහි අභිනන්දියමානො තෙසං චිත්තානුරක්ඛණත්ථං කතිපාහං තෙසං සන්තිකෙ වසි. අථ නං මාතාපිතරො පතිරූපෙන දාරෙන සංයොජෙතුකාමා සබ්බං විභවජාතං ආචික්ඛිත්වා ඝරාවාසෙන නිමන්තෙසුං.

මහාසත්තො නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයො අත්තනො නෙක්ඛම්මපාරමිං පරිබ්‍රූහෙතුකාමො ඝරාවාසෙ ආදීනවං පබ්බජ්ජාය ආනිසංසඤ්ච නානප්පකාරතො කථෙත්වා මාතාපිතූනං අස්සුමුඛානං රොදමානානං අපරිමාණං භොගක්ඛන්ධං අනන්තං යසං මහන්තඤ්ච ඤාතිපරිවට්ටං පහාය මහානාගොව අයසඞ්ඛලිකං ඝරබන්ධනං ඡින්දන්තො නික්ඛමිත්වා හිමවන්තප්පදෙසං පවිසිත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා වනමූලඵලාඵලෙහි යාපෙන්තො නචිරස්සෙව අට්ඨ සමාපත්තියො පඤ්ච ච අභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා ඣානකීළං කීළයමානො සමාපත්තිවිහාරෙන විහරති.

සො එකදිවසං දිබ්බචක්ඛුනා ලොකං ඔලොකෙන්තො අද්දස සකලජම්බුදීපෙ මනුස්සෙ යෙභුය්‍යෙන පාණාතිපාතාදිදසඅකුසලකම්මපථපසුතෙ කාමනිදානං කාමාධිකරණං අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාදාපන්නෙ. දිස්වා එවං චින්තෙසි – ‘‘න ඛො පන මෙතං පතිරූපං, යදිදං ඉමෙ සත්තෙ එවං පාපපසුතෙ විවාදාපන්නෙ ච දිස්වා අජ්ඣුපෙක්ඛණං. අහඤ්හි ‘සත්තෙ සංසාරපඞ්කතො උද්ධරිත්වා නිබ්බානථලෙ පතිට්ඨපෙස්සාමී’ති මහාසම්බොධියානං පටිපන්නො, තස්මා තං පටිඤ්ඤං අවිසංවාදෙන්තො යංනූනාහං මනුස්සපථං ගන්ත්වා තෙ තෙ සත්තෙ පාපතො ඔරමාපෙය්‍යං, විවාදඤ්ච නෙසං වූපසමෙය්‍ය’’න්ති.

එවං පන චින්තෙත්වා මහාසත්තො මහාකරුණාය සමුස්සාහිතො සන්තං සමාපත්තිසුඛං පහාය ඉද්ධියා තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා තෙසං චිත්තානුකූලං ධම්මං දෙසෙන්තො කලහවිග්ගහවිවාදාපන්නෙ සත්තෙ දිට්ඨධම්මිකඤ්ච සම්පරායිකඤ්ච විරොධෙ ආදීනවං දස්සෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං සමග්ගෙ සහිතෙ අකාසි. අනෙකාකාරවොකාරඤ්ච පාපෙ ආදීනවං විභාවෙන්තො තතො සත්තෙ විවෙචෙත්වා එකච්චෙ දසසු කුසලකම්මපථධම්මෙසු පතිට්ඨාපෙසි. එකච්චෙ පබ්බාජෙත්වා සීලසංවරෙ ඉන්ද්‍රියගුත්තියං

සතිසම්පජඤ්ඤෙ පවිවෙකවාසෙ ඣානාභිඤ්ඤාසු ච යථාරහං පතිට්ඨාපෙසි. තෙන වුත්තං –

71.

‘‘පුනාපරං යදා හොමි, තාපසො සච්චසව්හයො;
සච්චෙන ලොකං පාලෙසිං, සමග්ගං ජනමකාසහ’’න්ති.

ඉධාපි මහාපුරිසස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව සෙසපාරමියො නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා ගුණානුභාවා ච විභාවෙතබ්බාති.

සච්චතාපසචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. වට්ටපොතකචරියාවණ්ණනා

72. නවමෙ **මගධෙ වට්ටපොතකොති**ආදීසු අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – මගධරට්ඨෙ අඤ්ඤතරස්මිං අරඤ්ඤප්පදෙසෙ වට්ටකයොනියං නිබ්බත්තිත්වා අණ්ඩකොසං පදාලෙත්වා අචිරනික්ඛන්තතාය **තරුණො** මංසපෙසිභූතො, තතො එව අජාතපක්ඛො වට්ටකච්ඡාපකො යදා අහං **කුලාවකෙයෙව හොමි**.

73. **මුඛතුණ්ඩකෙනාහරිත්වාති** මය්හං මාතා අත්තනො මුඛතුණ්ඩකෙන කාලෙන කාලං ගොචරං ආහරිත්වා මං පොසෙති. **තස්සා ඵස්සෙන ජීවාමීති** පරිසෙදනත්ථඤ්චෙව පරිභාවනත්ථඤ්ච සම්මදෙව කාලෙන කාලං **මමං** අධිසයනවසෙන වුසන්තියා තස්සා මම මාතුයා සරීරසම්ඵස්සෙන ජීවාමි විහරාමි අත්තභාවං පවත්තෙමි. **නත්ථි මෙ කායිකං බලන්ති** මය්හං පන අතිතරුණතාය කායසන්නිස්සිතං බලං නත්ථි.

74. **සංවච්ඡරෙති** සංවච්ඡරෙ සංවච්ඡරෙ. **ගිම්හසමයෙති** ගිම්හකාලෙ. සුක්ඛරුක්ඛසාඛානං අඤ්ඤමඤ්ඤං සඞ්ඝට්ටනසමුප්පන්නෙන අග්ගිනා තස්මිං පදෙසෙ **දවඩාහො පදිප්පති** පජ්ජලති, සො තථා පදීපිතො. **උපගච්ඡති අම්හාකන්ති** මය්හං මාතාපිතූනඤ්චාති අම්හාකං වසනට්ඨානප්පදෙසං අත්තනො පතිට්ඨානස්ස අසුද්ධස්සාපි සුද්ධභාවකරණෙන පාවනතො **පාවකොති** ච ගතමග්ගෙ ඉන්ධනස්ස භස්මභාවාවහනතො **කණ්හවත්තනීති** ච ලද්ධනාමො අග්ගි වනරුක්ඛගච්ඡෙ දහන්තො කාලෙන කාලං උපගච්ඡති.

75. එවං උපගමනතො තදාපි **සද්දායන්තොති** ‘‘ධමධම’’ඉති එවං සද්දං කරොන්තො, අනුරවදස්සනඤ්හෙතං දාවග්ගිනො. **මහාසිඛීති** පබ්බතකූටසදිසානං ඉන්ධනානං වසෙන මහතියො සිඛා එතස්සාති මහාසිඛී. **අනුපුබ්බෙන** අනුක්කමෙන තං අරඤ්ඤප්පදෙසං **ඣාපෙන්තො** දහන්තො **අග්ගි මම සමීපට්ඨානං උපාගමි**.

76. **අග්ගිවෙගභයාති** වෙගෙන ආගච්ඡතො අග්ගිනො භයෙන **භීතා. තසිතාති** චිත්තුත්‍රාසසමුට්ඨිතෙන කායස්ස ඡම්භිතත්තෙන ච උත්‍රාසා. **මාතාපිතාති** මාතාපිතරො. **අත්තානං පරිමොචයුන්ති** අග්ගිනා අනුපද්දුතට්ඨානගමනෙන අත්තනො සොත්ථිභාවමකංසු. මහාසත්තො හි තදා මහාගෙණ්ඩුකප්පමාණො මහාසරීරො අහොසි. තං මාතාපිතරො කෙනචි උපායෙන ගහෙත්වා ගන්තුං අසක්කුණන්තා අත්තසිනෙහෙන ච අභිභුය්‍යමානා පුත්තසිනෙහං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායිංසු.

77. **පාදෙ පක්ඛෙ පජහාමීති** අත්තනො උභො පාදෙ උභො පක්ඛෙ ච භූමියං ආකාසෙ ච ගමනසජ්ජෙ කරොන්තො පසාරෙමි ඉරියාමි වායමාමි. ‘‘පටිහාමී’’තිපි පාඨො, වෙහාසගමනයොග්ගෙ කාතුං ඊහාමීති අත්ථො. ‘‘පතිහාමී’’තිපි පඨන්ති. තස්සත්ථො – පාදෙ පක්ඛෙ ච පති විසුං ඊහාමි, ගමනත්ථං වායමාමි, තං පන වායාමකරණත්ථමෙව. කස්මා? යස්මා **නත්ථි මෙ කායිකං බලං. සොහං අගතිකො තත්ථාති** සො අහං එවංභූතො පාදපක්ඛවෙකල්ලෙන ගමනවිරහිතො මාතාපිතූනං අපගමනෙන වා අප්පටිසරණො, තත්ථ දාවග්ගිඋපද්දුතෙ වනෙ, තස්මිං වා කුලාවකෙ ඨිතොව එවං ඉදානි වත්තබ්බාකාරෙන තදා චින්තෙසිං. දුතියඤ්චෙත්ථ **අහන්ති** නිපාතමත්තං දට්ඨබ්බං.

78.

ඉදානි තදා අත්තනො චින්තිතාකාරං දස්සෙතුං **‘‘යෙසාහ’’**න්තිආදිමාහ;

තත්ථ **යෙසාහං උපධාවෙය්‍යං, භීතො තසිතවෙධිතොති** මරණභයෙන භීතො තතො එව චිත්තුත්‍රාසෙන තසිතො සරීරකම්පනෙන වෙධිතො යෙසමහං පක්ඛන්තරං එතරහි දාවග්ගිඋපද්දුතො ජලදුග්ගං විය මඤ්ඤමානො පවිසිතුං උපධාවෙය්‍යං **තෙ** මම මාතාපිතරො **මං** එකකං එව **ඔහාය** ජහිත්වා **පක්කන්තා. කථං මෙ අජ්ජ කාතවෙති** කථං නු ඛො මයා අජ්ජ කාතබ්බං, පටිපජ්ජිතබ්බන්ති අත්ථො.

එවං මහාසත්තො ඉතිකත්තබ්බතාසම්මූළ්හො හුත්වා ඨිතො පුන චින්තෙසි – ‘‘ඉමස්මිං ලොකෙ සීලගුණො නාම අත්ථි, සච්චගුණො නාම අත්ථි, අතීතෙ පාරමියො පූරෙත්වා බොධිතලෙ නිසීදිත්වා අභිසම්බුද්ධා සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නා සච්චානුදයකාරුඤ්ඤඛන්තිසමන්නාගතා සබ්බසත්තෙසු සමප්පවත්තමෙත්තාභාවනා සබ්බඤ්ඤුබුද්ධා නාම අත්ථි, තෙහි ච පටිවිද්ධො එකන්තනිය්‍යානගුණො ධම්මො අත්ථි, මයි චාපි එකං සච්චං අත්ථි. සංවිජ්ජමානො එකො සභාවධම්මො පඤ්ඤායති, තස්මා අතීතබුද්ධෙ චෙව තෙහි පටිවිද්ධගුණෙ ච ආවජ්ජෙත්වා මයි විජ්ජමානං සච්චං සභාවධම්මං ගහෙත්වා සච්චකිරියං කත්වා අග්ගිං පටික්කමාපෙත්වා අජ්ජ මයා අත්තනො චෙව ඉධ වාසීනං සෙසපාණීනඤ්ච සොත්ථිභාවං කාතුං

වට්ටතී''ති. එවං පන චින්තෙත්වා මහාසත්තො අත්තනො ආනුභාවෙ ඨත්වා යථාචින්තිතං පටිපජ්ජි. තෙන වුත්තං –

79.

''අත්ථි ලොකෙ සීලගුණො, සච්චං සොචෙය්‍යානුද්දයා;
තෙන සච්චෙන කාහාමි, සච්චකිරියමුත්තමං.

80.

''ආවජ්ජෙත්වා ධම්මබලං, සරිත්වා පුබ්බකෙ ජිනෙ;
සච්චබලමවස්සාය, සච්චකිරියමකාසහ''න්ති.

81. තත්ථ මහාසත්තො අතීතෙ පරිනිබ්බුතානං බුද්ධානං ගුණෙ ආවජ්ජෙත්වා අත්තනි විජ්ජමානං සච්චසභාවං ආරබ්භ යං ගාථං වත්වා තදා සච්චකිරියමකාසි, තං දස්සෙතුං **''සන්ති පක්ඛා''**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **සන්ති පක්ඛා අපතනා**ති මය්හං පක්ඛා නාම අත්ථි උපලබ්භන්ති, නො ච ඛො සක්කා එතෙහි උප්පතිතුං ආකාසෙන ගන්තුන්ති අපතනා. **සන්ති පාදා අවඤ්චනා**ති පාදාපි මෙ අත්ථි, තෙහි පන වඤ්චිතුං පදවාරගමනෙන ගන්තුං න සක්කාති අවඤ්චනා. **මාතාපිතා ච නික්ඛන්තා**ති යෙ මං අඤ්ඤත්ථ නෙය්‍යුං, තෙපි මරණභයෙන මම මාතාපිතරො නික්ඛන්තා. **ජාතවෙදා**ති අග්ගිං ආලපති. සො හි ජාතොව වෙදියති, ධූමජාලුට්ඨානෙන පඤ්ඤායති, තස්මා ''ජාතවෙදො''ති වුච්චති. **පටික්කමා**ති පටිගච්ඡ නිවත්තාති ජාතවෙදං ආණාපෙති.

ඉති මහාසත්තො ''සචෙ මය්හං පක්ඛානං අත්ථිභාවො, තෙ ච පසාරෙත්වා ආකාසෙ අපතනභාවො, පාදානං අත්ථිභාවො, තෙ ච උක්ඛිපිත්වා අවඤ්චනභාවො, මාතාපිතූනං මං කුලාවකෙයෙව ඡඩ්ඩෙත්වා පලාතභාවො ච සච්චසභාවභූතො එව, ජාතවෙද, එතෙන සච්චෙන ත්වං ඉතො පටික්කමා''ති කුලාවකෙ නිපන්නොව සච්චකිරියං අකාසි. තස්ස සහ සච්චකිරියාය සොළසකරීසමත්තෙ ඨානෙ ජාතවෙදො පටික්කමි. පටික්කමන්තො ච න ඣායමානොව අරඤ්ඤං ගතො, උදකෙ පන ඔපිලාපිතඋක්කා විය තත්ථෙව නිබ්බායි. තෙන වුත්තං –

82.

''සහ සච්චෙ කතෙ මය්හං, මහාපජ්ජලිතො සිඛී;
වජ්ජෙසි සොළසකරීසානි, උදකං පත්වා යථා සිඛී''ති.

සා පනෙසා බොධිසත්තස්ස වට්ටකයොනියං තස්මිං සමයෙ බුද්ධගුණානං ආවජ්ජනපුබ්බිකා සච්චකිරියා අනඤ්ඤසාධාරණාති ආහ **''සච්චෙන මෙ සමො නත්ථි, එසා මෙ සච්චපාරමී''**ති. තෙනෙව හි තස්ස

ඨානස්ස සකලෙපි ඉමස්මිං කප්පෙ අග්ගිනා අනභිභවනීයත්තා තං කප්පට්ඨියපාටිහාරියං නාම ජාතං.

එවං මහාසත්තො සච්චකිරියවසෙන අත්තනො තත්ථ වාසීනං සත්තානඤ්ච සොත්ථිං කත්වා ජීවිතපරියොසානෙ යථාකම්මං ගතො.

තදා මාතාපිතරො එතරහි මාතාපිතරො අහෙසුං, වට්ටකරාජා පන ලොකනාථො.

තස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව සෙසපාරමියොපි යථාරහං නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා දාවග්ගිම්හි තථා භෙරවාකාරෙන අවත්ථරිත්වා ආගච්ඡන්තෙ තස්මිං වයෙ එකකො හුත්වාපි සාරදං අනාපජ්ජිත්වා සච්චාදිධම්මගුණෙ බුද්ධගුණෙ ච අනුස්සරිත්වා අත්තනො එව ආනුභාවං නිස්සාය සච්චකිරියාය තත්ථ වාසීනම්පි සත්තානං සොත්ථිභාවාපාදනාදයො ආනුභාවා විභාවෙතබ්බා.

වට්ටපොතකචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. මච්ඡරාජචරියාවණ්ණනා

83. දසමෙ **යදා හොමි, මච්ඡරාජා මහාසරෙ**ති අතීතෙ මච්ඡයොනියං නිබ්බත්තිත්වා කොසලරට්ඨෙ සාවත්ථියං ජෙතවනෙ පොක්ඛරණිට්ඨානෙ වල්ලිගහනපරික්ඛිත්තෙ එකස්මිං මහාසරෙ මච්ඡානං චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි රඤ්ජනතො යදා අහං රාජා හොමි, මච්ඡගණපරිවුතො තත්ථ පටිවසාමි තදා. **උණ්හෙ**ති උණ්හකාලෙ ගිම්හසමයෙ. **සූරියසන්තාපෙ**ති ආදිච්චසන්තාපෙන. **සරෙ උදක ඛීයථා**ති තස්මිං සරෙ උදකං ඛීයිත්ථ ඣිජ්ජිත්ථ. තස්මිඤ්හි රට්ඨෙ තදා දෙවො න වස්සි, සස්සානි මිලායිංසු, වාපිආදීසු උදකං පරික්ඛයං පරියාදානං අගමාසි, මච්ඡකච්ඡපා කලලගහනං පවිසිංසු. තස්මිම්පි සරෙ මච්ඡා කද්දමගහනං පවිසිත්වා තස්මිං තස්මිං ඨානෙ නිලීයිංසු.

84. **තතො**ති තතො උදකපරික්ඛයතො අපරභාගෙ. **කුලලසෙනකා**ති කුලලාචෙව සෙනා ච. **භක්ඛයන්ති දිවාරත්තිං, මච්ඡෙ උපනිසීදියා**ති තත්ථ තත්ථ කලලපිට්ඨෙ උපනිසීදිත්වා කලලගහනං පවිසිත්වා නිපන්නෙ මච්ඡෙ **කාකා** වා ඉතරෙ වා දිවා චෙව රත්තිඤ්ච කණයග්ගසදිසෙහි තුණ්ඩෙහි කොට්ටෙත්වා කොට්ටෙත්වා නීහරිත්වා විප්ඵන්දමානෙ භක්ඛයන්ති.

85. අථ මහාසත්තො මච්ඡානං තං බ්‍යසනං දිස්වා මහාකරුණාය සමුස්සාහිතහදයො ''ඨපෙත්වා මං ඉමෙ මම ඤාතකෙ ඉමස්මා දුක්ඛා මොචෙතුං සමත්ථො නාම අඤ්ඤො නත්ථි, කෙන නු ඛො අහං උපායෙන තෙ ඉතො දුක්ඛතො මොචෙය්‍යා''න්ති චින්තෙන්තො ''යංනූනාහං පුබ්බකෙහි මහෙසීහි ආචිණ්ණසමාචිණ්ණං මයි ච සංවිජ්ජමානං සච්චධම්මං නිස්සාය සච්චකිරියං කත්වා දෙවං වස්සාපෙත්වා මම ඤාතිසඞ්ඝස්ස

ජීවිතදානං දදෙය්‍යං, තෙන ච සකලස්සාපි ආහාරූපජීවිනො සත්තලොකස්ස මහාඋපකාරො සම්පාදිතො මයා’’ති නිච්ඡයං කත්වා දෙවං වස්සාපෙතුං සච්චකිරියං අකාසි. තෙන වුත්තං **‘‘එවං චින්තෙසහ’’**න්තිආදි.

තත්ථ **සහ ඤාතීහි පීළිතොති** මය්හං ඤාතීහි සද්ධිං තෙන උදකපරික්ඛයෙන පීළිතො. **සහාති** වා නිපාතමත්තං. මහාකාරුණිකතාය තෙන බ්‍යසනෙන දුක්ඛිතෙහි ඤාතීහි කාරණභූතෙහි පීළිතො, ඤාතිසඞ්ඝදුක්ඛදුක්ඛිතොති අත්ථො.

86. **ධම්මත්ථ**න්ති ධම්මභූතං අත්ථං, ධම්මතො වා අනපෙතං අත්ථං. කිං තං? **සච්චං. අද්දසපස්සය**න්ති මය්හං ඤාතීනඤ්ච අපස්සයං අද්දසං. **අතික්ඛය**න්ති මහාවිනාසං.

87. **සද්ධම්ම**න්ති සතං සාධූනං බුද්ධාදීනං එකස්සාපි පාණිනො අහිංසනසඞ්ඛාතං ධම්මං. **අනුස්සරිත්වා. පරමත්ථං විචින්තය**න්ති තං ඛො පන පරමත්ථං සච්චං අවිපරීතසභාවං කත්වා චින්තයන්තො. **යං ලොකෙ ධුවසස්සත**න්ති යදෙතං බුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකානං එකස්සාපි පාණිනො අහිංසනං, තං සබ්බකාලං තථභාවෙන ධුවං සස්සතං විචින්තයං සච්චකිරියං අකාසින්ති සම්බන්ධො.

88. ඉදානි තං ධම්මං මහාසත්තො අත්තනි විජ්ජමානං ගහෙත්වා සච්චවචනං පයොජෙතුකාමො කාලවණ්ණං කද්දමං ද්විධා වියූහිත්වා අඤ්ජනරුක්ඛසාරඝටිකවණ්ණමහාසරීරො සුධොතලොහිතකමණිසදිසානි අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා ආකාසං උල්ලොකෙන්තො **‘‘යතො සරාමි අත්තාන’’**න්ති ගාථමාහ.

තත්ථ **යතො සරාමි අත්තානන්ති** යතො පට්ඨාය අහං අත්තභාවසඞ්ඛාතං අත්තානං සරාමි අනුස්සරාමි. **යතො පත්තොස්මි විඤ්ඤුතන්ති** යතො පට්ඨාය තාසු තාසු ඉතිකත්තබ්බතාසු විඤ්ඤුතං විජානනභාවං පත්තොස්මි, උද්ධං ආරොහනවසෙන ඉතො යාව මය්හං කායවචීකම්මානං අනුස්සරණසමත්ථතා විඤ්ඤුතප්පත්ති එව, එත්ථන්තරෙ සමානජාතිකානං ඛාදනට්ඨානෙ නිබ්බත්තොපි තණ්ඩුලකණප්පමාණම්පි මච්ඡං මයා න ඛාදිතපුබ්බං, අඤ්ඤම්පි කඤ්චි **පාණං සඤ්චිච්ච හිංසිතං** බාධිතං **නාභිජානාමි,** පගෙව ජීවිතා වොරොපිතං.

89. **එතෙන සච්චවජ්ජෙනාති** ‘‘යදෙතං මයා කස්සචි පාණස්ස අහිංසනං වුත්තං, සචෙ එතං සච්චං තථං අවිපරීතං, එතෙන සච්චවචනෙන **පජ්ජුන්නො** මෙඝො **අභිවස්සතු, ඤාතිසඞ්ඝං** මෙ දුක්ඛා පමොචෙතූ’’ති වත්වා පුන අත්තනො පරිචාරිකචෙටකං ආණාපෙන්තො විය පජ්ජුන්නං දෙවරාජානං ආලපන්තො **‘‘අභිත්ථනයා’’**ති ගාථමාහ.

තත්ථ **අභිත්ථනය පජ්ජුන්නාති** පජ්ජුන්නො වුච්චති මෙඝො, අයං පන මෙඝවසෙන ලද්ධනාමං වස්සවලාහකදෙවරාජානං ආලපති. අයං හිස්ස අධිප්පායො – දෙවො නාම අනභිත්ථනයන්තො විජ්ජුලතා අනිච්ඡාරෙන්තො පවස්සන්තොපි න සොභති, තස්මා ත්වං අභිත්ථනයන්තො විජ්ජුලතා නිච්ඡාරෙන්තො වස්සාපෙහීති. **නිධිං කාකස්ස නාසයාති** කාකා කලලං පවිසිත්වා ඨිතෙ මච්ඡෙ තුණ්ඩෙන කොට්ටෙත්වා නීහරිත්වා ඛාදන්ති, තස්මා තෙසං අන්තොකලලෙ මච්ඡා ''නිධී''ති වුච්චන්ති. තං කාකසඞ්ඝස්ස නිධිං දෙවං වස්සාපෙන්තො උදකෙන පටිච්ඡාදෙත්වා නාසෙහි. **කාකං සොකාය රන්ධෙහීති** කාකසඞ්ඝො ඉමස්මිං මහාසරෙ උදකෙන පුණ්ණෙ මච්ඡෙ අලභමානො සොචිස්සති, තං කාකගණං ත්වං ඉමං කද්දමං පූරෙන්තො සොකාය රන්ධෙහි, සොකස්සත්ථාය පන වස්සාපයථ, යථා අන්තොනිජ්ඣානලක්ඛණං සොකං පාපුණාති, එවං කරොහීති අත්ථො. **මච්ඡෙ සොකා පමොචයාති** මම ඤාතකෙ සබ්බෙව මච්ඡෙ ඉමම්හා මරණසොකා පමොචෙහි. ''මඤ්ච සොකා පමොචයා''ති (ජා. 1.1.75) **ජාතකෙ** පඨන්ති. තත්ථ **ච**-කාරො සම්පිණ්ඩනත්ථො, මඤ්ච මම ඤාතකෙ චාති සබ්බෙව මරණසොකා පමොචෙහි (ජා. අට්ඨ. 1.1.75). මච්ඡානඤ්හි අනුදකභාවෙන පච්චත්ථිකානං සාසභාවං ගච්ඡාමාති මහාමරණසොකො, මහාසත්තස්ස පන තෙසං අනයබ්‍යසනං පටිච්ච කරුණායතො කරුණාපතිරූපමුඛෙන සොකසම්භවො වෙදිතබ්බො.

එවං බොධිසත්තො අත්තනො පරිචාරිකචෙටකං ආණාපෙන්තො විය පජ්ජුන්නං ආලපිත්වා සකලෙ කොසලරට්ඨෙ මහාවස්සං වස්සාපෙසි. මහාසත්තස්ස හි සීලතෙජෙන සච්චකිරියාය සමකාලමෙව සක්කස්ස පණ්ඩුකම්බලසිලාසනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සො ''කිං නු ඛො''ති ආවජ්ජෙන්තො තං කාරණං ඤත්වා වස්සවලාහකදෙවරාජානං පක්කොසාපෙත්වා ''තාත, මහාපුරිසො මච්ඡරාජා ඤාතීනං මරණසොකෙන වස්සාපනං ඉච්ඡති, සකලං කොසලරට්ඨං එකමෙඝං කත්වා වස්සාපෙහී''ති ආහ.

සො ''සාධූ''ති සම්පටිච්ඡිත්වා එකං වලාහකං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා මෙඝගීතං ගායන්තො පාචීනලොකධාතුඅභිමුඛො පක්ඛන්දි. පාචීනදිසාභාගෙ ඛලමණ්ඩලමත්තං එකං මෙඝමණ්ඩලං උට්ඨාය සතපටලං සහස්සපටලං හුත්වා අභිත්ථනයන්තං විජ්ජුලතා නිච්ඡාරෙන්තං අධොමුඛඨපිතඋදකකුම්භාකාරෙන විස්සන්දමානං සකලං කොසලරට්ඨං මහොඝෙන අජ්ඣොත්ථරි. දෙවො අච්ඡින්නධාරං වස්සන්තො මුහුත්තෙනෙව තං මහාසරං පූරෙසි. මච්ඡා මරණභයතො මුච්චිංසු. කාකාදයො අපතිට්ඨා අහෙසුං. න කෙවලං මච්ඡා එව, මනුස්සාපි විවිධසස්සානි සම්පාදෙන්තා චතුප්පදාදයොපීති සබ්බෙපි වස්සූපජීවිනො කායිකචෙතසිකදුක්ඛතො මුච්චිංසු. තෙන වුත්තං –

90.

‘‘සහ කතෙ සච්චවරෙ, පජ්ජුන්නො අභිගජ්ජිය;
ථලං නින්නඤ්ච පූරෙන්තො, ඛණෙන අභිවස්සථා’’ති.

තත්ථ **ඛණෙන අභිවස්සථා**ති අදන්ධායිත්වා සච්චකිරියඛණෙනෙව අභිවස්සි.

91. **කත්වා වීරියමුත්තම**න්ති දෙවෙ අවස්සන්තෙ කිං කාතබ්බන්ති කොසජ්ජං අනාපජ්ජිත්වා ඤාතත්ථචරියාසම්පාදනමුඛෙන මහතො සත්තනිකායස්ස හිතසුඛනිප්ඵාදනං උත්තමං වීරියං කත්වා. **සච්චතෙජබලස්සිතො** මම සච්චානුභාවබලසන්නිස්සිතො හුත්වා තදා **මහාමෙඝං වස්සාපෙසිං**. යස්මා චෙතදෙවං, තස්මා **‘‘සච්චෙන මෙ සමො නත්ථි, එසා මෙ සච්චපාරමී’’**ති මහාමච්ඡරාජකාලෙ අත්තනො සච්චපාරමියා අනඤ්ඤසාධාරණභාවං දස්සෙසි ධම්මරාජා.

එවං මහාසත්තො මහාකරුණාය සමුස්සාහිතහදයො සකලරට්ඨෙ මහාවස්සං වස්සාපනවසෙන මහාජනං මරණදුක්ඛතො මොචෙත්වා ජීවිතපරියොසානෙ යථාකම්මං ගතො.

තදා පජ්ජුන්නො ආනන්දත්ථෙරො අහොසි, මච්ඡගණා බුද්ධපරිසා, මච්ඡරාජා ලොකනාථො.

තස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව සෙසපාරමියොපි නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා අත්තනො සමානජාතිකානං ඛාදනට්ඨානෙ මච්ඡයොනියං නිබ්බත්තිත්වා තණ්ඩුලකණමත්තම්පි මච්ඡං ආදිං කත්වා කස්සචිපි පාණිනො අඛාදනං, තිට්ඨතු ඛාදනං එකසත්තස්සපි අවිහෙඨනං, තථා සච්චකරණෙන දෙවස්ස වස්සාපනං, උදකෙ පරික්ඛීණෙ කලලගහනෙ නිමුජ්ජනවසෙන අත්තනා අනුභවමානං දුක්ඛං වීරභාවෙන අගණෙත්වා ඤාතිසඞ්ඝස්සෙව තං දුක්ඛං අත්තනො හදයෙ කත්වා අසහන්තස්ස සබ්බභාවෙන කරුණායනා, තථා ච පටිපත්තීති එවමාදයො ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බාති.

මච්ඡරාජචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. කණ්හදීපායනචරියාවණ්ණනා

92. එකාදසමෙ **කණ්හදීපායනො ඉසී**ති එවංනාමකො තාපසො. බොධිසත්තො හි තදා දීපායනො නාම අත්තනො සහායං මණ්ඩබ්‍යතාපසං සූලෙ උත්තාසිතං උපසඞ්කමිත්වා තස්ස සීලගුණෙන තං අවිජහන්තො තියාමරත්තිං සූලං නිස්සාය ඨිතො තස්ස සරීරතො පග්ඝරිත්වා පතිතපතිතෙහි ලොහිතබින්දූහි සුක්ඛෙහි කාළවණ්ණසරීරතාය ‘‘කණ්හදීපායනො’’ති පාකටො අහොසි. **පරොපඤ්ඤාසවස්සානී**ති සාධිකානි පඤ්ඤාසවස්සානි, අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං.

අනභිරතො චරිං අහන්ති පන්තසෙනාසනෙසු චෙව අධිකුසලධම්මෙසු ච අනභිරතිවාසං වසන්තො අහං බ්‍රහ්මචරියං අචරිං. පබ්බජිත්වා සත්තාහමෙව හි තදා මහාසත්තො අභිරතො බ්‍රහ්මචරියං චරි. තතො පරං අනභිරතිවාසං වසි.

කස්මා පන මහාපුරිසො අනෙකසතසහස්සෙසු අත්තභාවෙසු නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයො බ්‍රහ්මචරියවාසං අභිරමිත්වා ඉධ තං නාභිරමි? පුථුජ්ජනභාවස්ස චඤ්චලභාවතො. කස්මා ච පුන න අගාරං අජ්ඣාවසීති? පඨමං නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයෙන කාමෙසු දොසං දිස්වා පබ්බජි. අථස්ස අයොනිසොමනසිකාරෙන අනභිරති උප්පජ්ජි. සො තං විනොදෙතුමසක්කොන්තොපි කම්මඤ්ච ඵලඤ්ච සද්දහිත්වා තාව මහන්තං විභවං පහාය අගාරස්මා නික්ඛමන්තො යං පජහි, පුන තදත්ථමෙව නිවත්තො, ‘‘එළමූගො චපලො වතායං කණ්හදීපායනො’’ති ඉමං අපවාදං ජිගුච්ඡන්තො අත්තනො හිරොත්තප්පභෙදභයෙන. අපි ච පබ්බජ්ජාපුඤ්ඤං නාමෙතං විඤ්ඤූහි බුද්ධාදීහි පසත්ථං, තෙහි ච අනුට්ඨිතං, තස්මාපි සහාපි දුක්ඛෙන සහාපි දොමනස්සෙන අස්සුමුඛො රොදමානොපි බ්‍රහ්මචරියවාසං වසි, න තං විස්සජ්ජෙසි. වුත්තඤ්චෙතං –

> ‘‘සද්ධාය නික්ඛම්ම පුන නිවත්තො, සො එළමූගො චපලො වතායං;
> එතස්ස වාදස්ස ජිගුච්ඡමානො, අකාමකො චරාමි බ්‍රහ්මචරියං;
> විඤ්ඤුප්පසත්ථඤ්ච සතඤ්ච ඨානං, එවම්පහං පුඤ්ඤකරො භවාමී’’ති. (ජා. 1.10.66);

93. **න කොචි එතං ජානාතීති** එතං මම **අනභිරතිමනං** බ්‍රහ්මචරියවාසෙ අභිරතිවිරහිතචිත්තං කොචි මනුස්සභූතො න ජානාති. කස්මා? **අහඤ්හි කස්සචි නාචික්ඛිං** මම **මානසෙ** චිත්තෙ **අරති චරති** පවත්තතීති කස්සචිපි න කථෙසිං, තස්මා න කොචි මනුස්සභූතො එතං ජානාතීති.

94.

> ‘‘සබ්‍රහ්මචාරී මණ්ඩබ්‍යො, සහායො මෙ මහාඉසි;
> පුබ්බකම්මසමායුත්තො, සූලමාරොපනං ලභි.

.

සබ්‍රහ්මචාරීති තාපසපබ්බජ්ජාය සමානසික්ඛතාය සබ්‍රහ්මචාරී. **මණ්ඩබ්‍යොති** එවංනාමකො. **සහායොති** ගිහිකාලෙ පබ්බජිතකාලෙ ච දළ්හමිත්තතාය පියසහායො. **මහාඉසීති** මහානුභාවො ඉසි. **පුබ්බකම්මසමායුත්තො, සූලමාරොපනං ලභීති** කතොකාසෙන අත්තනො පුබ්බකම්මෙන යුත්තො සූලාරොපනං ලභි, සූලං උත්තාසිතොති.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – අතීතෙ වංසරට්ඨෙ කොසම්බියං කොසම්බිකො නාම රාජා රජ්ජං කාරෙසි. තදා බොධිසත්තො අඤ්ඤතරස්මිං නිගමෙ අසීතිකොටිවිභවස්ස බ්‍රාහ්මණමහාසාලස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, නාමෙන දීපායනො නාම. තාදිසස්සෙව බ්‍රාහ්මණමහාසාලස්ස පුත්තො බ්‍රාහ්මණකුමාරො තස්ස පියසහායො අහොසි, නාමෙන මණ්ඩබ්‍යො නාම. තෙ උභොපි අපරභාගෙ මාතාපිතූනං අච්චයෙන කාමෙසු දොසං දිස්වා මහාදානං පවත්තෙත්වා කාමෙ පහාය ඤාතිමිත්තපරිජනස්ස රොදන්තස්ස පරිදෙවන්තස්ස නික්ඛමිත්වා හිමවන්තප්පදෙසෙ අස්සමං කත්වා පබ්බජිත්වා උඤ්ඡාචරියාය වනමූලඵලාහාරෙන යාපෙන්තො පරොපණ්ණාසවස්සානි වසිංසු, කාමච්ඡන්දං වික්ඛම්භෙතුං නාසක්ඛිංසු, තෙ ඣානමත්තම්පි න නිබ්බත්තෙසුං.

තෙ ලොණම්බිලසෙවනත්ථාය ජනපදචාරිකං චරන්තා කාසිරට්ඨං සම්පාපුණිංසු. තත්‍රෙකස්මිං නිගමෙ දීපායනස්ස ගිහිසහායො මණ්ඩබ්‍යො නාම පටිවසති. තෙ උභොපි තස්ස සන්තිකං උපසඞ්කමිංසු. සො තෙ දිස්වා අත්තමනො පණ්ණසාලං කාරෙත්වා චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහි. තෙ තත්ථ තීණි චත්තාරි වස්සානි වසිත්වා තං ආපුච්ඡිත්වා චාරිකං චරන්තා බාරාණසිසමීපෙ අතිමුත්තකසුසානෙ වසිංසු. තත්ථ දීපායනො යථාභිරන්තං විහරිත්වා පුන තස්මිං නිගමෙ මණ්ඩබ්‍යස්ස අත්තනො සහායස්ස සන්තිකං ගතො. මණ්ඩබ්‍යතාපසො තත්ථෙව වසි.

අථෙකදිවසං එකො චොරො අන්තොනගරෙ චොරිකං කත්වා ධනසාරං ආදාය නික්ඛන්තො පටිබුද්ධෙහි ගෙහසාමිකෙහි නගරාරක්ඛකමනුස්සෙහි ච අනුබද්ධො නිද්ධමනෙන නික්ඛමිත්වා වෙගෙන සුසානං පවිසිත්වා තාපසස්ස පණ්ණසාලද්වාරෙ භණ්ඩිකං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායි. මනුස්සා භණ්ඩිකං දිස්වා ''අරෙ දුට්ඨජටිල, රත්තිං, චොරිකං කත්වා දිවා තාපසවෙසෙන චරසී''ති තජ්ජෙත්වා පොථෙත්වා තං ආදාය රඤ්ඤො දස්සයිංසු. රාජා අනුපපරික්ඛිත්වාව ''සූලෙ උත්තාසෙථා''ති ආහ. තං සුසානං නෙත්වා ඛදිරසූලෙ ආරොපයිංසු. තාපසස්ස සරීරෙ සූලං න පවිසති. තතො නිම්බසූලං ආහරිංසු, තම්පි න පවිසති. තතො අයසූලං ආහරිංසු, තම්පි න පවිසති. තාපසො ''කිං නු ඛො මෙ පුබ්බකම්ම''න්ති චින්තෙසි. තස්ස ජාතිස්සරඤාණං උප්පජ්ජි. තෙන පුබ්බකම්මං අද්දස – සො කිර පුරිමත්තභාවෙ වඩ්ඪකීපුත්තො හුත්වා පිතු රුක්ඛතච්ඡනට්ඨානං ගන්ත්වා එකං මක්ඛිකං ගහෙත්වා කොවිළාරසකලිකාය සූලෙන විය විජ්ඣි. තස්ස තං පාපං ඉමස්මිං ඨානෙ ඔකාසං ලභි. සො ''න සක්කා ඉතො පාපතො මුච්චිතු''න්ති ඤත්වා රාජපුරිසෙ ආහ – ''සචෙ මං සූලෙ උත්තාසෙතුකාමත්ථ, කොවිළාරසූලං ආහරථා''ති. තෙ තථා කත්වා තං සූලෙ උත්තාසෙත්වා ආරක්ඛං දත්වා පක්කමිංසු.

තදා කණ්හදීපායනො ''චිරදිට්ඨො මෙ සහායො''ති මණ්ඩබ්‍යස්ස සන්තිකං ආගච්ඡන්තො තං පවත්තිං සුත්වා තං ඨානං ගන්ත්වා එකමන්තං

යීතො ''කිං, සම්ම, කාරකොසී''ති පුච්ඡිත්වා ''අකාරකොම්හී''ති වුත්තෙ ''අත්තනො මනොපදොසං රක්ඛිතුං සක්ඛි න සක්ඛී''ති පුච්ඡි. ''සම්ම, යෙහි අහං ගහිතො, නෙව තෙසං න රඤ්ඤො උපරි මය්හං මනොපදොසො අත්ථී''ති. ''එවං සන්තෙ තාදිසස්ස සීලවතො ඡායා මය්හං සුඛා''ති වත්වා කණ්හදීපායනො සූලං නිස්සාය නිසීදි. ආරක්ඛකපුරිසා තං පවත්තිං රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා ''අනිසාමෙත්වා මෙ කත''න්ති වෙගෙන තත්ථ ගන්ත්වා ''කස්මා, භන්තෙ, ත්වං සූලං නිස්සාය නිසින්නොසී''ති දීපායනං පුච්ඡි. ''මහාරාජ, ඉමං තාපසං රක්ඛන්තො නිසින්නොස්මී''ති. ''කිං පන ත්වං ඉමස්ස කාරකභාවං ඤත්වා එවං කරොසී''ති. සො කම්මස්ස අවිසොධිතභාවං ආචික්ඛි. අථස්ස දීපායනො ''රඤ්ඤා නාම නිසම්මකාරිනා භවිතබ්බං.

> ''අලසො ගිහී කාමභොගී න සාධු, අසඤ්ඤතො පබ්බජිතො න සාධු;
> රාජා න සාධු අනිසම්මකාරී, යො පණ්ඩිතො කොධනො තං න සාධූ''ති. (ජා. 1.4.127; 1.5.4; 1.10.153; 1.15.229) –

ආදීනි වත්වා ධම්මං දෙසෙසි.

රාජා මණ්ඩබ්‍යතාපසස්ස නිද්දොසභාවං ඤත්වා ''සූලං හරථා''ති ආණාපෙසි. සූලං හරන්තා හරිතුං නාසක්ඛිංසු. මණ්ඩබ්‍යො ආහ – ''මහාරාජ, අහං පුබ්බෙ කතකම්මදොසෙන එවරූපං අයසං පත්තො, මම සරීරතො සූලං හරිතුං න සක්කා, සචෙපි මය්හං ජීවිතං දාතුකාමො, කකචෙන ඉමං සූලං චම්මසමං කත්වා ඡින්දාපෙහී''ති. රාජා තථා කාරෙසි. සූලං අන්තොයෙව අහොසි, න කඤ්චි පීළං ජනෙසි. තදා කිර සුඛුමං සකලිකහීරං ගහෙත්වා මක්ඛිකාය වච්චමග්ගං පවෙසෙසි, තං තස්ස අන්තො එව අහොසි. සො තෙන කාරණෙන අමරිත්වා, අත්තනො ආයුක්ඛයෙනෙව මරි, තස්මා අයම්පි න මතොති. රාජා තාපසෙ වන්දිත්වා ඛමාපෙත්වා උභොපි උය්‍යානෙයෙව වසාපෙන්තො පටිජග්ගි. තතො පට්ඨාය සො ආණිමණ්ඩබ්‍යො නාම ජාතො. සො රාජානං උපනිස්සාය තත්ථෙව වසි. දීපායනො පන තස්ස වණං ඵාසුකං කරිත්වා අත්තනො ගිහිසහායමණ්ඩබ්‍යෙන කාරිතං පණ්ණසාලමෙව ගතො. තෙන වුත්තං –

95.

> ''තමහං උපට්ඨහිත්වාන, ආරොග්‍යමනුපාපයිං;
> ආපුච්ඡිත්වාන ආගඤ්ඡිං, යං මය්හං සකමස්සම''න්ති.

තත්ථ **ආපුච්ඡිත්වානාති** මය්හං සහායං මණ්ඩබ්‍යතාපසං ආපුච්ඡිත්වා. **යං මය්හං සකමස්සමන්ති** යං තං මය්හං ගිහිසහායෙන මණ්ඩබ්‍යබ්‍රාහ්මණෙන කාරිතං සකං මම සන්තකං අස්සමපදං පණ්ණසාලා, තං උපාගඤ්ඡිං.

96. තං පන පණ්ණසාලං පවිසන්තං දිස්වා සහායස්ස ආරොචෙසුං. සො සුත්වාව තුට්ඨචිත්තො සපුත්තදාරො බහුගන්ධමාලඵාණිතාදීනි ආදාය පණ්ණසාලං ගන්ත්වා දීපායනං වන්දිත්වා පාදෙ ධොවිත්වා පානකං පායෙත්වා ආණිමණ්ඩබ්‍යස්ස පවත්තිං සුණන්තො නිසීදි. අථස්ස පුත්තො යඤ්ඤදත්තකුමාරො නාම චඞ්කමනකොටියං ගෙණ්ඩුකෙන කීළි. තත්ථ චෙකස්මිං වම්මිකෙ ආසිවිසො වසති. කුමාරෙන භූමියං පහතගෙණ්ඩුකො ගන්ත්වා වම්මිකබිලෙ ආසිවිසස්ස මත්ථකෙ පති. කුමාරො අජානන්තො බිලෙ හත්ථං පවෙසෙසි.

අථ නං කුද්ධො ආසිවිසො හත්ථෙ ඩංසි. සො විසවෙගෙන මුච්ඡිතො තත්ථෙව පති. අථස්ස මාතාපිතරො සප්පෙන දට්ඨභාවං ඤත්වා කුමාරං උක්ඛිපිත්වා තාපසස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ‘‘භන්තෙ, ඔසධෙන වා මන්තෙන වා පුත්තකං නො නීරොගං කරොථා’’ති ආහංසු. සො ‘‘අහං ඔසධං න ජානාමි, නාහං වෙජ්ජකම්මං කරිස්සාමි, පබ්බජිතොම්හී’’ති. ‘‘තෙන හි, භන්තෙ, ඉමස්මිං කුමාරකෙ මෙත්තං කත්වා සච්චකිරියං කරොථා’’ති. තාපසො ‘‘සාධු සච්චකිරියං කරිස්සාමී’’ති වත්වා යඤ්ඤදත්තස්ස සීසෙ හත්ථං ඨපෙත්වා සච්චකිරියං අකාසි. තෙන වුත්තං **‘‘සහායො බ්‍රාහ්මණො මය්හ’’**න්තිආදි.

තත්ථ **ආගඤ්ඡුං පාහුනාගතන්ති** අතිථිඅභිගමනං අභිගමිංසු.

97. **වට්ටමනුක්ඛිපන්ති** ඛිපනවට්ටසණ්ඨානතාය ‘‘වට්ට’’න්ති ලද්ධනාමං ගෙණ්ඩුකං අනුක්ඛිපන්තො, ගෙණ්ඩුකකීළං කීළන්තොති අත්ථො. **ආසිවිසමකොපයීති** භූමියං පටිහතො හුත්වා වම්මිකබිලගතෙන ගෙණ්ඩුකෙන තත්ථ ඨිතං කණ්හසප්පං සීසෙ පහරිත්වා රොසෙසි.

98. **වට්ටගතං මග්ගං, අන්වෙසන්තොති** තෙන වට්ටෙන ගතං මග්ගං ගවෙසන්තො. **ආසිවිසස්ස හත්ථෙන, උත්තමඞ්ගං පරාමසීති** වම්මිකබිලං පවෙසිතෙන අත්තනො හත්ථෙන ආසීවිසස්ස සීසං ඵුසි.

99. **විසබලස්සිතොති** විසබලනිස්සිතො අත්තනො විසවෙගං නිස්සාය උප්පජ්ජනකසප්පො. **අඩංසි දාරකං ඛණෙති** තස්මිං පරාමසිතක්ඛණෙ එව තං බ්‍රාහ්මණකුමාරං ඩංසි.

100. **සහදට්ඨොති** ඩංසෙන සහෙව, දට්ඨසමකාලමෙව. **ආසිවිසෙනාති** ඝොරවිසෙන. **තෙනාති** තෙන දාරකස්ස විසවෙගෙන මුච්ඡිතස්ස **භූමියං** පතනෙන **අහං දුක්ඛිතො** අහොසිං. **මම වාහසි තං දුක්ඛන්ති** තං දාරකස්ස මාතාපිතූනඤ්ච දුක්ඛං මම වාහසි, මය්හං සරීරෙ විය මම කරුණාය වාහෙසි.

101. **ත්‍යාහන්ති** තෙ තස්ස දාරකස්ස මාතාපිතරො අහං ‘‘මා සොචථ, මා පරිදෙවථා’’තිආදිනා නයෙන සමස්සාසෙත්වා. **සොකසල්ලිතෙති**

සොකසල්ලවන්තෙ. **අග්ගන්ති** සෙට්ඨං තතො එව **වරං** උත්තමං සච්චකිරියං අකාසිං.

102. ඉදානි තං සච්චකිරියං සරූපෙන දස්සෙතුං **''සත්තාහමෙවා''**ති ගාථමාහ.

තත්ථ **සත්තාහමෙවාති** පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය සත්ත අහානි එව. **පසන්නචිත්තොති** කම්මඵලසද්ධාය පසන්නමානසො. **පුඤ්ඤත්ථිකොති** පුඤ්ඤෙන අත්ථිකො, ධම්මච්ඡන්දයුත්තො. **අථාපරං යං චරිතන්ති** අථ තස්මා සත්තාහා උත්තරි යං මම බ්‍රහ්මචරියචරණං.

103. **අකාමකොවාහීති** පබ්බජ්ජං අනිච්ඡන්තො එව. **එතෙන සච්චෙන සුවත්ථි හොතූති** සචෙ අතිරෙකපඤ්ඤාසවස්සානි අනභිරතිවාසං වසන්තෙන මයා කස්සචි අජානාපිතභාවො සච්චො, එතෙන සච්චෙන යඤ්ඤදත්තකුමාරස්ස සොත්ථි හොතු, ජීවිතං පටිලභතූති.

එවං පන මහාසත්තෙන සච්චකිරියාය කතාය යඤ්ඤදත්තස්ස සරීරතො විසං හස්සිත්වා පථවිං පාවිසි. කුමාරො අක්ඛීනි උම්මීලෙත්වා මාතාපිතරො ඔලොකෙත්වා ''අම්ම, තාතා''ති වත්වා වුට්ඨාසි. තෙන වුත්තං –

104.

''සහ සච්චෙ කතෙ මය්හං, විසවෙගෙන වෙධිතො;
අබුජ්ඣිත්වාන වුට්ඨාසි, අරොගො චාසි මාණවො''ති.

තස්සත්ථො – මම සච්චකරණෙන **සහ** සමානකාලමෙව තතො පුබ්බෙ **විසවෙගෙන වෙධිතො** කම්පිතො විසඤ්ඤිභාවෙන අබුජ්ඣිත්වා ඨිතො විගතවිසත්තා පටිලද්ධසඤ්ඤො සහසා **වුට්ඨාසි**. සො **මාණවො** කුමාරො විසවෙගාභාවෙන **අරොගො ච** අහොසීති.

ඉදානි සත්ථා තස්සා අත්තනො සච්චකිරියාය පරමත්ථපාරමිභාවං දස්සෙන්තො **''සච්චෙන මෙ සමො නත්ථි, එසා මෙ සච්චපාරමී''**ති ආහ. තං උත්තානත්ථමෙව. **ජාතකට්ඨකථායං** (ජා. අට්ඨ. 4.10.62) පන ''මහාසත්තස්ස සච්චකිරියාය කුමාරස්ස ථනප්පදෙසතො උද්ධං විසං හස්සිත්වා විගතං. දාරකස්ස පිතු සච්චකිරියාය කටිතො උද්ධං, මාතු සච්චකිරියාය අවසිට්ඨසරීරතො විසං හස්සිත්වා විගත''න්ති ආගතං. තථා හි වුත්තං –

''යස්මා දානං නාභිනන්දිං කදාචි, දිස්වානහං අතිථිං වාසකාලෙ;
න චාපි මෙ අප්පියතං අවෙදුං, බහුස්සුතා සමණබ්‍රාහ්මණා ච;
අකාමකො වාපි අහං දදාමි, එතෙන සච්චෙන සුවත්ථි හොතු;
හතං විසං ජීවතු යඤ්ඤදත්තො.

‘‘ආසීවිසො තාත පහූතතෙජො, යො තං අදංසී පතරා උදිච්ච;
තස්මිඤ්ච මෙ අප්පියතාය අජ්ජ, පිතරි ච තෙ නත්ථි කොචි විසෙසො;
එතෙන සච්චෙන සුවත්ථි හොතු, හතං විසං ජීවතු යඤ්ඤදත්තො’’ති.

තත්ථ **වාසකාලෙ**ති වසනත්ථාය ගෙහං ආගතකාලෙ. **න වාපි මෙ අප්පියතං අවෙදුන්ති** බහුස්සුතාපි සමණබ්‍රාහ්මණා අයං නෙව දානං අභිනන්දති, න අම්හෙති ඉමං මම අප්පියභාවං නෙව ජානිංසු. අහඤ්හි තෙ පියචක්ඛුහියෙව ඔලොකෙමීති දීපෙති. **එතෙන සච්චෙනා**ති සචෙ අහං දදමානොපි විපාකං අසද්දහිත්වා අත්තනො අනිච්ඡාය දෙමි, අනිච්ඡභාවඤ්ච මෙ පරෙ න ජානන්ති, එතෙන සච්චෙන **සුවත්ථි හොතූ**ති අත්ථො. ඉතරගාථාය, **තාතා**ති පුත්තං ආලපති. **පහූතතෙජො**ති බලවවිසො. **පතරා**ති පදරා, අයමෙව වා පාඨො. **උදිච්චා**ති උද්ධං ගන්ත්වා, වම්මිකබිලතො උට්ඨහිත්වාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – තාත යඤ්ඤදත්ත, **තස්මිඤ්ච** ආසිවිසෙ තව ච **පිතරි** අප්පියභාවෙන මය්හං **කොචි** විසෙසො නත්ථි, තඤ්ච පන අප්පියභාවං ඨපෙත්වා **අජ්ජ** මයා න කොචි ජානාපිතපුබ්බො, සචෙ එතං සච්චං, **එතෙන සච්චෙන සුවත්ථි හොතූ**ති.

එවං බොධිසත්තො කුමාරෙ අරොගෙ ජාතෙ තස්ස පිතරං ‘‘දානං දදන්තෙන නාම කම්මඤ්ච ඵලඤ්ච සද්දහිත්වා දාතබ්බ’’න්ති කම්මඵලසද්ධාය නිවෙසෙත්වා සයං අනභිරතිං විනොදෙත්වා ඣානාභිඤ්ඤායො උප්පාදෙත්වා ආයුපරියොසානෙ බ්‍රහ්මලොකපරායනො අහොසි.

තදා මණ්ඩබ්‍යො ආනන්දත්ථෙරො අහොසි, තස්ස භරියා විසාඛා, පුත්තො රාහුලත්ථෙරො, ආණිමණ්ඩබ්‍යො සාරිපුත්තත්ථෙරො, කණ්හදීපායනො ලොකනාථො.

තස්ස ඉධ පාළියා ආරුළ්හා සච්චපාරමී, සෙසා ච පාරමියො හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා අනවසෙසමහාභොගපරිච්චාගාදයො ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බාති.

කණ්හදීපායනචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. මහාසුතසොමචරියාවණ්ණනා

105. ද්වාදසමෙ **සුතසොමො මහීපතී**ති එවංනාමො ඛත්තියො. මහාසත්තො හි තදා කුරුරට්ඨෙ ඉන්දපත්ථනගරෙ කොරබ්‍යස්ස රඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්ති. තං සුතවිත්තතාය චන්දසමානසොම්මවරවණ්ණතාය ච ‘‘සුතසොමො’’ති සඤ්ජානිංසු. තං වයප්පත්තං සබ්බසිප්පනිප්ඵත්තිප්පත්තං මාතාපිතරො රජ්ජෙ අභිසිඤ්චිංසු.

ගහිතො පොරිසාදෙනාති පුරිසානං මනුස්සානං අදනතො ඛාදනතො ''පොරිසාදො''ති ලද්ධනාමෙන බාරාණසිරඤ්ඤා දෙවතාබලිකම්මත්ථං ගහිතො.

බාරාණසිරාජා හි තදා මංසං විනා අභුඤ්ජන්තො අඤ්ඤං මංසං අලභන්තෙන භත්තකාරකෙන මනුස්සමංසං ඛාදාපිතො රසතණ්හාය බද්ධො හුත්වා මනුස්සෙ ඝාතෙත්වා මනුස්සමංසං ඛාදන්තො ''පොරිසාදො''ති ලද්ධනාමො අමච්චපාරිසජ්ජප්පමුඛෙහි නාගරෙහි නෙගමජානපදෙහි ච උස්සාහිතෙන කාළහත්ථිනා නාම අත්තනො සෙනාපතිනා ''දෙව, යදි රජ්ජෙන අත්ථිකො මනුස්සමංසඛාදනතො විරමාහී''ති වුත්තො ''රජ්ජං පජහන්තොපි මනුස්සමංසඛාදනතො න ඔරමිස්සාමී''ති වත්වා තෙහි රට්ඨා පබ්බාජිතො අරඤ්ඤං පවිසිත්වා එකස්මිං නිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ වසන්තො ඛාණුප්පහාරෙන පාදෙ ජාතස්ස වණස්ස ඵාසුභාවාය ''සකලජම්බුදීපෙ එකසතඛත්තියානං ගලලොහිතෙන බලිකම්මං කරිස්සාමී''ති දෙවතාය ආයාචනං කත්වා සත්තාහං අනාහාරතාය වණෙ ඵාසුකෙ ජාතෙ ''දෙවතානුභාවෙන මෙ සොත්ථි අහොසී''ති සඤ්ඤාය ''දෙවතාය බලිකම්මත්ථං රාජානො ආනෙස්සාමී''ති ගච්ඡන්තො අතීතභවෙ සහායභූතෙන යක්ඛෙන සමාගන්ත්වා තෙන දින්නමන්තබලෙන අධිකතරථාමජවපරක්කමසසම්පන්නො හුත්වා සත්තාහබ්භන්තරෙයෙව සතරාජානො ආනෙත්වා අත්තනො වසනනිග්‍රොධරුක්ඛෙ ඔලම්බෙත්වා බලිකම්මකරණසජ්ජො අහොසි.

අථ තස්මිං රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා තං බලිකම්මං අනිච්ඡන්තී ''උපායෙන නං නිසෙධෙස්සාමී''ති පබ්බජිතරූපෙන තස්ස අත්තානං දස්සෙත්වා තෙන අනුබද්ධො තියොජනං ගන්ත්වා පුන අත්තනො දිබ්බරූපමෙව දස්සෙත්වා ''ත්වං මුසාවාදී තයා 'සකලජම්බුදීපෙ රාජානො ආනෙත්වා බලිකම්මං කරිස්සාමී'ති පටිස්සුතං. ඉදානි යෙ වා තෙ වා දුබ්බලරාජානො ආනෙසි. ජම්බුදීපෙ ජෙට්ඨකං සුතසොමරාජානං සචෙ නානෙස්සසි, න මෙ තෙ බලිකම්මෙන අත්ථො''ති ආහ.

සො ''දිට්ඨා මෙ අත්තනො දෙවතා''ති තුසිත්වා ''සාමි, මා චින්තයි, අහං අජ්ජෙව සුතසොමං ආනෙස්සාමී''ති වත්වා වෙගෙන මිගාජිනඋය්‍යානං ගන්ත්වා අසංවිහිතාය ආරක්ඛාය පොක්ඛරණිං ඔතරිත්වා පදුමිනිපත්තෙන සීසං පටිච්ඡාදෙත්වා අට්ඨාසි. තස්මිං අන්තොඋය්‍යානගතෙයෙව බලවපච්චූසෙ සමන්තා තියොජනං ආරක්ඛං ගණ්හිංසු. මහාසත්තො පාතොව අලඞ්කතහත්ථික්ඛන්ධවරගතො චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය නගරතො නික්ඛමි. තදා තක්කසිලතො නන්දො නාම බ්‍රාහ්මණො චතස්සො සතාරහගාථායො ගහෙත්වා වීසයොජනසතං මග්ගං අතික්කම්ම තං නගරං පත්තො රාජානං පාචීනද්වාරෙන නික්ඛමන්තං දිස්වා හත්ථං උක්ඛිපිත්වා ''ජයතු භවං, මහාරාජා''ති වත්වා ජයාපෙසි.

රාජා හත්ථිනා තං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘කුතො නු, ත්වං බ්‍රාහ්මණ, ආගච්ඡසි, කිමිච්ඡසි, කිං තෙ දජ්ජ’’න්ති ආහ. බ්‍රාහ්මණො ‘‘තුම්හෙ ‘සුතවිත්තකා’ති සුත්වා චතස්සො සතාරහගාථායො ආදාය තුම්හාකං දෙසෙතුං ආගතොම්හී’’ති ආහ. මහාසත්තො තුට්ඨමානසො හුත්වා ‘‘අහං උය්‍යානං ගන්ත්වා න්හායිත්වා ආගන්ත්වා සොස්සාමි, ත්වං මා උක්කණ්ඨී’’ති වත්වා ‘‘ගච්ඡථ බ්‍රාහ්මණස්ස අසුකගෙහෙ නිවාසං සාසච්ඡාදනඤ්ච සංවිදහථා’’ති ආණාපෙත්වා උය්‍යානං පවිසිත්වා මහන්තං ආරක්ඛං සංවිධාය ඔළාරිකානි ආභරණානි ඔමුඤ්චිත්වා මස්සුකම්මං කාරෙත්වා උබ්බට්ටිතසරීරො පොක්ඛරණියා රාජවිභවෙන න්හායිත්වා පච්චුත්තරිත්වා උදකගග්ගහණසාටකෙ නිවාසෙත්වා අට්ඨාසි.

අථස්ස ගන්ධමාලාලඞ්කාරෙ උපහරිංසු. පොරිසාදො ‘‘අලඞ්කතකාලෙ රාජා භාරිකො භවිස්සති, සල්ලහුකකාලෙයෙව නං ගණ්හිස්සාමී’’ති නදන්තො ඛග්ගං පරිවත්තෙන්තො ‘‘අහමස්මි පොරිසාදො’’ති නාමං සාවෙත්වා උදකා නික්ඛමි. තස්ස සද්දං සුත්වා හත්ථාරොහාදයො හත්ථිආදිතො පස්සිංසු. බලකායො දූරෙ ඨිතො තතොව පලායි. ඉතරො අත්තනො ආවුධානි ඡඩ්ඩෙත්වා උරෙන නිපජ්ජි. පොරිසාදො රාජානං උක්ඛිපිත්වා ඛන්ධෙ නිසීදාපෙත්වා සම්මුඛට්ඨානෙයෙව අට්ඨාරසහත්ථං පාකාරං ලඞ්සිත්වා පුරතො පගලිතමදමත්තවරවාරණෙ කුම්භෙ අක්කමිත්වා පබ්බතකූටානි විය පාතෙන්තො වාතජවානිපි අස්සරතනානි පිට්ඨියං අක්කමිත්වා පාතෙන්තො රථසීසෙ අක්කමිත්වා පාතෙන්තො භමරිකං භමන්තො විය නීලකානි නිග්‍රොධපත්තානි මද්දන්තො විය එකවෙගෙනෙව තියොජනමග්ගං ගන්ත්වා කඤ්චි අනුබන්ධන්තං අදිස්වා සණිකං ගච්ඡන්තො සුතසොමස්ස කෙසෙහි උදකබින්දූනි අත්තනො උපරි පතන්තානි ‘‘අස්සුබින්දූනී’’ති සඤ්ඤාය ‘‘කිමිදං සුතසොමොපි මරණං අනුසොචන්තො රොදතී’’ති ආහ.

මහාසත්තො ‘‘නාහං මරණතො අනුසොචාමි, කුතො රොදනා, අපි ච ඛො සඞ්ගරං කත්වා සච්චාපනං නාම පණ්ඩිතානං ආචිණ්ණං, තං න නිප්ඵජ්ජතී’’ති අනුසොචාමි. කස්සපදසබලෙන දෙසිතා චතස්සො සතාරහගාථායො ආදාය තක්කසිලතො ආගතස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ආගන්තුකවත්තං කාරෙත්වා ‘‘න්හායිත්වා ආගන්ත්වා සුණිස්සාමි, යාව මමාගමනා ආගමෙහී’’ති සඞ්ගරං කත්වා උය්‍යානං ගතො, ත්වඤ්ච තා ගාථායො සොතුං අදත්වා මං ගණ්හීති. තෙන වුත්තං –

‘‘ගහිතො පොරිසාදෙන, බ්‍රාහ්මණෙ සඞ්ගරං සරි’’න්ති.

තත්ථ **බ්‍රාහ්මණෙ සඞ්ගරං සරි**න්ති නන්දබ්‍රාහ්මණෙ අත්තනා කතං පටිඤ්ඤං අනුස්සරිං.

106. **ආවුණිත්වා කරත්තලෙති** තත්ථ තත්ථ උය්‍යානාදීසු ගන්ත්වා අත්තනො බලෙන ආනීතානං එකසතඛත්තියානං හත්ථතලෙ ඡිද්දං කත්වා රුක්ඛෙ ලම්බනත්ථං රජ්ජුං පටිමුඤ්චිත්වා. **එතෙසං පමිලාපෙත්වාති** එතෙ එකසතඛත්තියෙ ජීවග්ගාහං ගහෙත්වා උද්ධංපාදෙ අධොසිරෙ කත්වා පණ්හියා සීසං පහරන්තො හමණවසෙන හත්ථතලෙ ආවුණිත්වා රුක්ඛෙ ආලම්බනවසෙන සබ්බසො ආහාරුපච්ඡෙදෙන ච සබ්බථා පමිලාපෙත්වා විසොසෙත්වා ඛෙදාපෙත්වාති අත්ථො. **යඤ්ඤත්ථෙති** බලිකම්මත්ථෙ සාධෙතබ්බෙ. **උපනයී මම**න්ති මං උපනෙසි.

107. තථා උපනීයමානො පන මහාසත්තො පොරිසාදෙන ''කිං ත්වං මරණතො භායසී''ති වුත්තෙ ''නාහං මරණතො භායාමි, තස්ස පන බ්‍රාහ්මණස්ස මයා කතො සඞ්ගරො න පරිමොචිතො''ති අනුසොචාමි. ''සචෙ මං විස්සජ්ජෙස්සසි, තං ධම්මං සුත්වා තස්ස ච සක්කාරසම්මානං කත්වා පුන ආගමිස්සාමී''ති. ''නාහමිදං සද්දහාමි, යං ත්වං මයා විස්සජ්ජිතො ගන්ත්වා පුන මම හත්ථං ආගමිස්සාසී''ති. ''සම්ම පොරිසාද, මයා සද්ධිං එකාචරියකුලෙ සික්ඛිතො සහායො හුත්වා 'අහං ජීවිතහෙතුපි න මුසා කථෙමී'ති කිං න සද්දහසී''ති? කිඤ්චාපි මෙ එතෙන වාචාමත්තකෙන –

> ''අසිඤ්ච සත්තිඤ්ච පරාමසාමි, සපථම්පි තෙ සම්ම අහං කරොමි;
> තයා පමුත්තො අනණො භවිත්වා, සච්චානුරක්ඛී පුනරාවජිස්ස''න්ති. (ජා. 2.21.407) –

මහාසත්තෙන ඉමාය ගාථාය වුත්තාය පොරිසාදො ''අයං සුතසොමො 'ඛත්තියෙහි අකත්තබ්බං සපථං කරොමී'ති වදති, ගන්ත්වා අනාගච්ඡන්තොපි මම හත්ථතො න මුච්චිස්සතී''ති චින්තෙත්වා –

> ''යො තෙ කතො සඞ්ගරො බ්‍රාහ්මණෙන, රට්ඨෙ සකෙ ඉස්සරියෙ ඨිතෙන;
> තං සඞ්ගරං බ්‍රාහ්මණ සප්පදාය, සච්චානුරක්ඛී පුනරාවජස්සූ''ති. (ජා. 2.21.408) –

විස්සජ්ජෙසි.

මහාසත්තො රාහුමුඛා මුත්තො චන්දො විය නාගබලො ථාමසම්පන්නො ඛිප්පමෙව තං නගරං සම්පාපුණි. සෙනාපිස්ස ''සුතසොමරාජා පණ්ඩිතො, පොරිසාදං දමෙත්වා සීහමුඛා පමුත්තමත්තවරවාරණො විය ආගමිස්සතී''ති ච ''රාජානං පොරිසාදස්ස දත්වා ආගතා''ති ගරහභයෙන ච බහිනගරෙයෙව නිවිට්ඨා තං දූරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා පච්චුග්ගන්ත්වා වන්දිත්වා ''කච්චිත්ථ, මහාරාජ, පොරිසාදෙන න කිලමිතො''ති පටිසන්ථාරං කත්වා ''පොරිසාදෙන මය්හං මාතාපිතූහිපි දුක්කරං කතං, තථාරූපො නාම චණ්ඩො

සාහසිකො මමං සද්දහිත්වා මං විස්සජ්ජෙසී’’ති වුත්තෙ රාජානං අලඞ්කරිත්වා හත්ථික්ඛන්ධං ආරොපෙත්වා පරිවාරෙත්වා නගරං පාවිසි. තං දිස්වා සබ්බෙ නාගරා තුසිංසු.

සොපි ධම්මසොණ්ඩතාය මාතාපිතරොපි අනුපසඞ්කමිත්වා නිවෙසනං ගන්ත්වා බ්‍රාහ්මණං පක්කොසාපෙත්වා තස්ස මහන්තං සක්කාරසම්මානං කත්වා ධම්මගරුතාය සයං නීචාසනෙ නිසීදිත්වා ‘‘තුම්හෙහි මය්හං ආභතා සතාරහගාථා සුණොමි ආචරියා’’ති ආහ. බ්‍රාහ්මණො මහාසත්තෙන යාචිතකාලෙ ගන්ධෙහි හත්ථෙ උබ්බට්ටෙත්වා පසිබ්බකතො මනොරමං පොත්ථකං නීහරිත්වා උභොහි හත්ථෙහි ගහෙත්වා ‘‘තෙන හි, මහාරාජ, සුණොහී’’ති පොත්ථකං වාචෙන්තො ගාථා අභාසි –

‘‘සකිදෙව සුතසොම, සබ්භි හොති සමාගමො;
සා නං සඞ්ගති පාලෙති, නාසබ්භි බහුසඞ්ගමො.

‘‘සබ්භිරෙව සමාසෙථ, සබ්භි කුබ්බෙථ සන්ථවං;
සතං සද්ධම්මමඤ්ඤාය, සෙය්‍යො හොති න පාපියො.

‘‘ජීරන්ති වෙ රාජරථා සුචිත්තා, අථො සරීරම්පි ජරං උපෙති;
සතඤ්ච ධම්මො න ජරං උපෙති, සන්තො හවෙ සබ්භි පවෙදයන්ති.

‘‘නභඤ්ච දූරෙ පථවී ච දූරෙ, පාරං සමුද්දස්ස තදාහු දූරෙ;
තතො හවෙ දූරතරං වදන්ති, සතඤ්ච ධම්මො අසතඤ්ච රාජා’’ති. (ජා. 2.21.411-414, 445-448);

තා සුත්වා මහාසත්තො ‘‘සඵලං මෙ ආගමන’’න්ති තුට්ඨචිත්තො ‘‘ඉමා ගාථා නෙව සාවකභාසිතා, න ඉසිභාසිතා, න කවිභාසිතා, න දෙවභාසිතා, සබ්බඤ්ඤුනාව භාසිතා. කිං නු ඛො අග්ඝ’’න්ති චින්තෙන්තො ‘‘ඉමං සකලම්පි චක්කවාළං යාව බ්‍රහ්මලොකා සත්තරතනපුණ්ණං කත්වා දින්නෙපි නෙව අනුච්ඡවිකං කතං නාම හොති, අහං ඛො පනස්ස තියොජනසතිකෙ කුරුරට්ඨෙ සත්තයොජනිකෙ ඉන්දපත්ථනගරෙ රජ්ජං දාතුං පහොමි. රජ්ජං කාතුං පනස්ස භාග්‍යං නත්ථි, තථා හිස්ස අඞ්ගලක්ඛණානුසාරෙන අප්පානුභාවතා දිස්සති, තස්මා දින්නම්පි රජ්ජං න ඉමස්මිං තිට්ඨතී’’ති චින්තෙත්වා ‘‘ආචරිය, තුම්හෙ අඤ්ඤෙසං ඛත්තියානං ඉමා ගාථායො දෙසෙත්වා කිං ලභථා’’ති පුච්ඡි. ‘‘එකෙකාය සතං සතං, මහාරාජ, තෙනෙව සතාරහගාථා නාම ජාතා’’ති. අථස්ස මහාසත්තො ‘‘ත්වං ආචරිය, අත්තනා ගහෙත්වා විචරණභණ්ඩස්ස අග්ඝං න ජානාසී’’ති.

‘‘සහස්සියා ඉමා ගාථා, නයිමා ගාථා සතාරහා;
චත්තාරි ත්වං සහස්සානි, ඛිප්පං ගණ්හාහි බ්‍රාහ්මණා’’ති. (ජා. 2.21.415);

චත්තාරි සහස්සානි දාපෙත්වා එකඤ්ච සුඛයානකං දත්වා මහතා සක්කාරසම්මානෙනෙව තං උය්යොජෙත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා ''අහං බ්‍රාහ්මණෙන ආභතං සද්ධම්මරතනං පූජෙත්වා තස්ස ච සක්කාරසම්මානං කත්වා ආගමිස්සාමීති පොරිසාදස්ස පටිඤ්ඤං දත්වා ආගතො. තත්ථ යං බ්‍රාහ්මණස්ස කත්තබ්බං පටිපජ්ජිතබ්බං තං කතං, ඉදානි පොරිසාදස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමී''ති වුත්වා ''තෙන හි, තාත සුතසොම, කිං නාමෙතං කථෙසි, චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය චොරං ගණ්හිස්සාම, මා ගච්ඡ චොරස්ස සන්තික''න්ති යාචිංසු. සොළසසහස්සා නාටකිත්ථියො සෙසපරිජනාපි ''අම්හෙ අනාථෙ කත්වා කුහිං ගච්ඡසි දෙවා''ති පරිදෙවිංසු. ''පුනපි කිර රාජා චොරස්ස සන්තිකං ගමිස්සතී''ති එකකොලාහලං අහොසි.

මහාසත්තො ''පටිඤ්ඤාය සච්චාපනං නාම සාධූනං සප්පුරිසානං ආචිණ්ණං, සොපි මමං සද්දහිත්වා විස්සජ්ජෙසි, තස්මා ගමිස්සාමියෙවා''ති මාතාපිතරො වන්දිත්වා සෙසජනං අනුසාසෙත්වා අස්සුමුඛෙන නානප්පකාරං පරිදෙවන්තෙන ඉත්ථාගාරාදිනා ජනෙන අනුගතො නගරා නික්ඛම්ම තං ජනං නිවත්තෙතුං මග්ගෙ දණ්ඩකෙන තිරියං ලෙඛං කත්වා ''ඉමං මම ලෙඛං මා අතික්කමිංසූ''ති වත්වා අගමාසි. මහාජනො තෙජවතො මහාසත්තස්ස ආණං අතික්කමිතුං අසක්කොන්තො මහාසද්දෙන කන්දිත්වා රොදිත්වා නිවත්ති. බොධිසත්තො ආගතමග්ගෙනෙව තස්ස සන්තිකං අගමාසි. තෙන වුත්තං **''අපුච්ඡි මං පොරිසාදො''**තිආදි.

තත්ථ **කිං ත්වං ඉච්ඡසි නිසජ්ජන්**ති ත්වං අත්තනො නගරං ගන්තුං මම හත්ථතො නිස්සජ්ජනං කිං ඉච්ඡසි, ත්වං ''මයා තක්කසිලාදීසු චිරපරිචිතො සච්චවාදී චා''ති වදසි, තස්මා **යථා මති තෙ කාහාමි,** යථාරුචි තෙ කරිස්සාමි. **යදි මෙ ත්වං පුනෙහිසී**ති සචෙ පුන ත්වං එකංසෙනෙව මම සන්තිකං ආගමිස්සසි.

108. **පණ්හෙ ආගමනං මමා**ති පගෙව මම ආගමනං **තස්ස** පොරිසාදස්ස **පටිස්සුණිත්වා** පාතොව ආගමිස්සාමීති පටිස්සවං කත්වා. **රජ්ජං නියාතයිං තදා**ති තදා පොරිසාදස්ස සන්තිකං ගන්තුකාමො ''ඉදං වො රජ්ජං පටිපජ්ජථා''ති මාතාපිතූනං තියොජනසතිකං රජ්ජං නියාතෙසිං.

109. කස්මා පන රජ්ජං නියාතයින්ති? **අනුස්සරිත්වා සතං ධම්මන්**ති යස්මා පන පටිඤ්ඤාය සච්චාපනං නාම සතං සාධූනං මහාබොධිසත්තානං පවෙණී කුලවංසො, තස්මා තං සච්චපාරමිතාධම්මං **පුබ්බකං** පොරාණං ජිනෙහි බුද්ධාදීහි සෙවිතං අනුස්සරිත්වා සච්චං අනුරක්ඛන්තො තස්ස **බ්‍රාහ්මණස්ස ධනං දත්වා** අත්තනො ජීවිතං පරිච්චජිත්වා **පොරිසාදං උපාගමිං.**

110. **නත්ථි මෙ සංසයො තත්ථා**ති තස්මිං පොරිසාදස්ස සන්තිකං ගමනෙ ''අයං මං කිං නු ඛො ඛාදෙස්සති, උදාහු නො''ති මය්හං සංසයො නත්ථි. ''චණ්ඩො සාහසිකො මයා සද්ධිං එකසතඛත්තියෙ දෙවතාය

බලිකම්මකරණසජ්ජො එකන්තෙනෙව සාතෙස්සතී''ති ජානන්තො එව කෙවලං සච්චවාචං අනුරක්ඛන්තො අත්තනො ජීවිතං පරිච්චජිත්වා තං උපාගමිං. යස්මා චෙතදෙවං, තස්මා සච්චෙන මෙ සමො නත්ථි, එසා මෙ පරමත්ථභාවප්පත්තා සච්චපාරමීති.

උපාගතෙ පන මහාසත්තෙ විකසිතපුණ්ඩරීකපදුමසස්සිරිකමස්ස මුඛං දිස්වා ''අයං විගතමරණභයො හුත්වා ආගතො, කිස්ස නු ඛො එස ආනුභාවො''ති චින්තෙන්තො ''තස්ස මඤ්ඤෙ ධම්මස්ස සුතත්තා අයං එවං තෙජවා නිබ්භයො ච ජාතො, අහම්පි තං සුත්වා තෙජවා නිබ්භයො ච භවිස්සාමී''ති සන්නිට්ඨානං කත්වා පොරිසාදො මහාසත්තං ආහ – ''සුණොම සතාරහගාථායො යාසං සවනත්ථං ත්වං අත්තනො නගරං ගතො''ති.

තං සුත්වා බොධිසත්තො ''අයං පොරිසාදො පාපධම්මො, ඉමං ථොකං නිග්ගහෙත්වා ලජ්ජාපෙත්වා කථෙස්සාමී''ති –

> ''අධම්මිකස්ස ලුද්දස්ස, නිච්චං ලොහිතපාණිනො;
> නත්ථි සච්චං කුතො ධම්මො, කිං සුතෙන කරිස්සසී''ති. (ජා. 2.21.427) –

වත්වා පුන තෙන සුට්ඨුතරං සඤ්ජාතසවනාදරෙන –

> ''සුත්වා ධම්මං විජානන්ති, නරා කල්‍යාණපාපකං;
> අපි ගාථා සුණිත්වාන, ධම්මෙ මෙ රමතෙ මනො''ති. (ජා. 2.21.444) –

වුත්තෙ ''අයං අතිවිය සඤ්ජාතාදරො සොතුකාමො, හන්දස්ස කථෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ''තෙන හි සම්ම, සාධුකං සුණොහි මනසිකරොහී''ති වත්වා නන්දබ්‍රාහ්මණෙන කථිතනියාමෙනෙව ගාථානං සක්කච්චං ථුතිං කත්වා ඡකාමාවචරදෙවලොකෙ එකකොලාහලං කත්වා දෙවතාසු සාධුකාරං දදමානාසු මහාසත්තො පොරිසාදස්ස –

> ''සකිදෙව මහාරාජ, සබ්භි හොති සමාගමො;
> සා නං සඞ්ගති පාලෙති, නාසබ්භි බහුසඞ්ගමො.
>
> ''සබ්භිරෙව සමාසෙථ, සබ්භි කුබ්බෙථ සන්ථවං;
> සතං සද්ධම්මමඤ්ඤාය, සෙය්‍යො හොති න පාපියො.
>
> ''ජීරන්ති වෙ රාජරථා සුචිත්තා, අත්ථො සරීරම්පි ජරං උපෙති;
> සතඤ්ච ධම්මො න ජරං උපෙති, සන්තො හවෙ සබ්භි පවෙදයන්ති.
>
> ''නභඤ්ච දූරෙ පථවී ච දූරෙ, පාරං සමුද්දස්ස තදාහු දූරෙ;

තතො හවෙ දූරතරං වදන්ති, සතඤ්ච ධම්මො අසතඤ්ච රාජා’’ති. (ජා. 2.21.411-414) –

ධම්මං කථෙසි. තස්ස තෙන සුකථිතත්තා චෙව අත්තනො ච පුඤ්ඤානුභාවෙන ගාථා සුණන්තස්සෙව සකලසරීරං පඤ්චවණ්ණාය පීතියා පරිපූරි. සො බොධිසත්තෙ මුදුචිත්තො හුත්වා ‘‘සම්ම සුතසොම, දාතබ්බයුත්තකං හිරඤ්ඤාදිං න පස්සාමි, එකෙකාය ගාථාය එකෙකං වරං දස්සාමී’’ති ආහ. අථ නං මහාසත්තො ‘‘ත්වං අත්තනොපි හිතානි අජානන්තො පරස්ස කිං නාම වරං දස්සසී’’ති අපසාදෙත්වා පුන තෙන ‘‘වරං ගණ්හථා’’ති යාචිතො සබ්බපඨමං ‘‘අහං චිරකාලං තං අරොගං පස්සෙය්‍ය’’න්ති වරං යාචි. සො ‘‘අයං ඉදානි මෙ වධිත්වා මංසං ඛාදිතුකාමස්ස මහානත්ථකරස්ස මය්හමෙව ජීවිතමිච්ඡතී’’ති තුට්ඨමානසො වඤ්චෙත්වා වරස්ස ගහිතභාවං අජානන්තො අදාසි. මහාසත්තො හි උපායකුසලතාය තස්ස චිරං ජීවිතුකාමතාපදෙසෙන අත්තනො ජීවිතං යාචි. අථ ‘‘පරොසතං ඛත්තියානං ජීවිතං දෙහී’’ති දුතියං වරං, තෙසං සකෙ රට්ඨෙ පටිපාදනං තතියං වරං, මනුස්සමංසඛාදනතො විරමණං චතුත්ථං වරං යාචි. සො තීණි වරානි දත්වා චතුත්ථං වරං අදාතුකාමො ‘‘අඤ්ඤං වරං ගණ්හාහී’’ති වත්වාපි මහාසත්තෙන නිප්පීළියමානො තම්පි අදාසියෙව.

අථ බොධිසත්තො පොරිසාදං නිබ්බිසෙවනං කත්වා තෙනෙව රාජානො මොචාපෙත්වා භූමියං නිපජ්ජාපෙත්වා දාරකානං කණ්ණතො සුත්තවට්ටි විය සණිකං රජ්ජුයො නීහරිත්වා පොරිසාදෙන එකං තචං ආහරාපෙත්වා පාසාණෙන සංසිත්වා සච්චකිරියං කත්වා තෙසං හත්ථතලානි මක්ඛෙසි. තඞ්ඛණං එව ඵාසුකං අහොසි. ද්වීහතීහං තත්ථෙව වසිත්වා තෙ අරොගෙ කාරෙත්වා තෙහි සද්ධිං අභිජ්ජනකසභාවං මිත්තසන්ථවං කාරෙත්වා තෙහි සද්ධිං තං බාරාණසිං නෙත්වා රජ්ජෙ පතිට්ඨාපෙත්වා ‘‘අප්පමත්තා හොථා’’ති තෙ රාජානො අත්තනො අත්තනො නගරං පෙසෙත්වා ඉන්දපත්ථනගරතො ආගතාය අත්තනො චතුරඞ්ගිනියා සෙනාය පරිවුතො අත්තනො නගරං ගතො තුට්ඨපමුදිතෙන නාගරජනෙන සම්පරිවාරියමානො අන්තෙපුරං පවිසිත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා මහාතලං අභිරුහි.

අථ මහාසත්තො ඡ දානසාලායො කාරෙත්වා දෙවසිකං මහාදානානි පවත්තෙන්තො සීලානි පරිපූරෙන්තො උපොසථං උපවසන්තො පාරමියො අනුබ්‍රූහෙසි. තෙපි රාජානො මහාසත්තස්ස ඔවාදෙ ඨත්වා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා ආයුපරියොසානෙ සග්ගපුරං පූරයිංසු.

තදා පොරිසාදො අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරො අහොසි, කාළහත්ථිඅමච්චො සාරිපුත්තත්ථෙරො, නන්දබ්‍රාහ්මණො ආනන්දත්ථෙරො, රුක්ඛදෙවතා මහාකස්සපත්ථෙරො, රාජානො බුද්ධපරිසා, මාතාපිතරො මහාරාජකුලානි, සුතසොමමහාරාජා ලොකනාථො.

තස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව සෙසපාරමියොපි නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා **අලීනසත්තුචරියාවණ්ණනාය** (චරියා අට්ඨ. 2.74 ආදයො) විය මහාසත්තස්ස ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බාති.

මහාසුතසොමචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සච්චපාරමී නිට්ඨිතා.

13. සුවණ්ණසාමචරියාවණ්ණනා

111. තෙරසමෙ **සාමො යදා වනෙ ආසින්**ති හිමවන්තස්මිං මිගසම්මතාය නාම නදියා තීරෙ මහති අරඤ්ඤෙ සාමො නාම තාපසකුමාරො යදා අහොසි. **සක්කෙන අභිනිම්මිතො**ති සක්කස්ස දෙවානමින්දස්ස උපදෙසසම්පත්තියා ජාතත්තා සක්කෙන නිබ්බත්තිතො ජනිතො. තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – අතීතෙ බාරාණසිතො අවිදූරෙ නදියා තීරෙ එකො නෙසාදගාමො අහොසි. තත්ථ ජෙට්ඨනෙසාදස්ස පුත්තො ජාතො. තස්ස ''දුකූලො''ති නාමමකංසු. තස්සා එව නදියා පරතීරෙපි එකො නෙසාදගාමො අහොසි. තත්ථ ජෙට්ඨනෙසාදස්ස ධීතා ජාතා. තස්සා ''පාරිකා''ති නාමමකංසු. තෙ උභොපි බ්‍රහ්මලොකතො ආගතා සුද්ධසත්තා. තෙසං වයප්පත්තානං අනිච්ඡමානානංයෙව ආවාහවිවාහං කරිංසු. තෙ උභොපි කිලෙසසමුද්දං අනොතරිත්වා බ්‍රහ්මානො විය එකතො වසිංසු. න ච කිඤ්චි නෙසාදකම්මං කරොන්ති.

අථ දුකූලං මාතාපිතරො ''තාත, ත්වං නෙසාදකම්මං න කරොසි, නෙව ඝරාවාසං ඉච්ඡසි, කිං නාම කරිස්සසී''ති ආහංසු. සො ''තුම්හෙසු අනුජානන්තෙසු පබ්බජිස්සාමී''ති ආහ. ''තෙන හි පබ්බජාහී''ති. ද්වෙපි ජනා හිමවන්තං පවිසිත්වා යස්මිං ඨානෙ මිගසම්මතා නාම නදී හිමවන්තතො ඔතරිත්වා ගඞ්ගං පත්තා, තං ඨානං ගන්ත්වා ගඞ්ගං පහාය මිගසම්මතාභිමුඛා අභිරුහිංසු. තදා සක්කස්ස භවනං උණ්හාකාරං දස්සෙසි. සක්කො තං කාරණං ඤත්වා විස්සකම්මුනා තස්මිං ඨානෙ අස්සමං මාපෙසි. තෙ තත්ථ ගන්ත්වා පබ්බජිත්වා සක්කදත්තියෙ අස්සමෙ කාමාවචරමෙත්තං භාවෙත්වා පටිවසිංසු. සක්කොපි තෙසං උපට්ඨානං ආගච්ඡති.

සො එකදිවසං ''තෙසං චක්ඛූ පරිහායිස්සන්තී''ති ඤත්වා උපසඞ්කමිත්වා ''භන්තෙ, වො චක්ඛූනං අන්තරායො පඤ්ඤායති, පටිජග්ගනකං පුත්තං ලද්ධුං වට්ටති, ජානාමි තුම්හාකං සුද්ධචිත්තතං, තස්මා පාරිකාය උතුනිකාලෙ නාභිං හත්ථෙන පරාමසෙය්‍යාථ, එවං වො පුත්තො ජායිස්සති, සො වො උපට්ඨහිස්සතී''ති වත්වා පක්කාමි. දුකූලපණ්ඩිතො තං කාරණං පාරිකාය ආචික්ඛිත්වා තස්සා උතුනිකාලෙ නාභිං පරාමසි. තදා බොධිසත්තො දෙවලොකා චවිත්වා තස්සා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි, සා දසමාසච්චයෙන සුවණ්ණවණ්ණං පුත්තං විජායි. තෙනෙවස්ස ''සුවණ්ණසාමො''ති නාමං කරිංසු. තං අපරභාගෙ වඩ්ඪිත්වා

සොළසවස්සුද්දෙසිකම්පි මාතාපිතරො රක්ඛන්තා අස්සමෙ නිසීදාපෙත්වා සයමෙව වනමූලඵලාඵලත්ථාය ගච්ඡන්ති.

අථෙකදිවසං වනෙ ඵලාඵලං ආදාය නිවත්තිත්වා අස්සමපදතො අවිදූරෙ මෙඝෙ උට්ඨිතෙ රුක්ඛමූලං පවිසිත්වා වම්මිකමත්ථකෙ ඨිතානං සරීරතො සෙදගන්ධමිස්සකෙ උදකෙ තස්මිං වම්මිකබිලෙ ඨිතස්ස ආසිවිසස්ස නාසාපුටං පවිට්ඨෙ ආසිවිසො කුජ්ඣිත්වා නාසාවාතෙන පහරි. ද්වෙ අන්ධා හුත්වා පරිදෙවමානා විරවිංසු. අථ මහාසත්තො ''මම මාතාපිතරො අතිචිරායන්ති, කා නු ඛො තෙසං පවත්තී''ති පටිමග්ගං ගන්ත්වා සද්දමකාසි. තෙ තස්ස සද්දං සඤ්ජානිත්වා පටිසද්දං කත්වා පුත්තසිනෙහෙන ''තාත සාම, ඉධ පරිපන්ථො අත්ථි, මා ආගමී''ති වත්වා සද්දානුසාරෙන සයමෙව සමාගමිංසු. සො ''කෙන වො කාරණෙන චක්ඛූනි විනට්ඨානී''ති පුච්ඡිත්වා ''තාත, මයං න ජානාම, දෙවෙ වස්සන්තෙ රුක්ඛමූලෙ වම්මිකමත්ථකෙ ඨිතා, අථ න පස්සාමා''ති වුත්තමත්තෙ එව අඤ්ඤාසි ''තත්ථ ආසිවිසෙන භවිතබ්බං, තෙන කුද්ධෙන නාසාවාතො විස්සට්ඨො භවිස්සතී''ති.

අථ ''මා චින්තයිත්ථ, අහං වො පටිජග්ගිස්සාමී''ති මාතාපිතරො අස්සමං නෙත්වා තෙසං රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානාදිසඤ්චරණට්ඨානෙ රජ්ජුකෙ බන්ධි. තතො පට්ඨාය තෙ අස්සමෙ ඨපෙත්වා වනමූලඵලාඵලානි ආහරති, පාතොව වසනට්ඨානං සම්මජ්ජති, පානීයං ආහරති, පරිභොජනීයං උපට්ඨාපෙති, දන්තකට්ඨමුඛොදකානි දත්වා මධුරඵලාඵලං දෙති. තෙහි මුඛෙ වික්ඛාලිතෙ සයං පරිභුඤ්ජිත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා තෙසං අවිදූරෙයෙව අච්ඡති – ''කිං නු ඛො ඉමෙ ආණාපෙන්තී''ති. විසෙසෙන ච මෙත්තං බහුලමකාසි, තෙනස්ස සත්තා අප්පටික්කූලා අහෙසුං. යථා චස්ස සත්තා, එවං සත්තානං සො බොධිසත්තො අප්පටික්කූලො. එවං සො දිවසෙ දිවසෙ ඵලාඵලත්ථාය අරඤ්ඤං ගච්ඡන්තොපි ආගච්ඡන්තොපි මිගගණපරිවුතො එව අහොසි. සීහබ්‍යග්ඝාදිවිපක්ඛසත්තාපි තෙන සද්ධිං අතිවිය විස්සත්ථා, මෙත්තානුභාවෙන පනස්ස වසනට්ඨානෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං තිරච්ඡානගතා මුදුචිත්තතං පටිලභිංසු. ඉති සො සබ්බත්ථ මෙත්තානුභාවෙන අභීරු අනුත්‍රාසී බ්‍රහ්මා විය අවෙරො විහාසි. තෙන වුත්තං **''පවනෙ සීහබ්‍යග්ඝෙ ච, මෙත්තායමුපනාමයි''**න්තිආදි.

තත්ථ **මෙත්තායමුපනාමයින්ති** ම-කාරො පදසන්ධිකරො, මෙත්තාභාවනාය කුරුරකම්මන්තෙ සීහබ්‍යග්ඝෙසුපි එරි, පගෙව සෙසසත්තෙති අධිප්පායො. අථ වා මෙත්තා අයති පවත්තති එතෙනාති මෙත්තායො, මෙත්තාභාවනා. තං මෙත්තායං උපනාමයිං සත්තෙසු අනොධිසො උපනෙසිං. ''සීහබ්‍යග්ඝෙහී''තිපි පාඨො. තස්සත්ථො – න කෙවලමහමෙව, අථ ඛො පවනෙ සීහබ්‍යග්ඝෙහි, යස්මිං මහාවනෙ තදා අහං විහරාමි, තත්ථ සීහබ්‍යග්ඝෙහි සද්ධිං අහං සත්තෙසු මෙත්තං උපනාමෙසිං.

සීහබ්‍යග්ඝාපි හි තදා මමානුභාවෙන සත්තෙසු මෙත්තචිත්තතං පටිලභිංසු, පගෙව ඉතරෙ සත්තාති දස්සෙති.

112. **පසදමිගවරාහෙහීති** පසදමිගෙහි චෙව වනසූකරෙහි ච. **පරිවාරෙත්වාති** එතෙහි අත්තානං පරිවාරිතං කත්වා තස්මිං අරඤ්ඤෙ **වසිං**.

113. ඉදානි තදා අත්තනො මෙත්තාභාවනාය ලද්ධං ආනිසංසං මත්ථකප්පත්තිඤ්චස්ස දස්සෙතුං **“න මං කොචි උත්තසතී”**ති ඔසානගාථමාහ. තස්සත්ථො – සසබිළාරාදිකො භීරුකජාතිකොපි **කොචි** සත්තො **මං න උත්තසති** න උබ්බිජ්ජෙති. අහම්පි **කස්සචි** සීහබ්‍යග්ඝාදිතිරච්ඡානතො යක්ඛාදිඅමනුස්සතො ලුද්දලොහිතපාණිමනුස්සතොති කුතොචිපි **න භායාමි**. කස්මා? යස්මා **මෙත්තාබලෙනුපත්ථද්ධො** චිරකාලං භාවිතාය මෙත්තාපාරමිතායානුභාවෙන උපත්ථම්භිතො තස්මිං **පවනෙ** මහාඅරඤ්ඤෙ **තදා රමාමි** අභිරමාමීති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

එවං පන මහාසත්තො සබ්බසත්තෙ මෙත්තායන්තො මාතාපිතරො ච සාධුකං පටිජග්ගන්තො එකදිවසං අරඤ්ඤතො මධුරඵලාඵලං ආහරිත්වා අස්සමෙ ඨපෙත්වා මාතාපිතරො වන්දිත්වා “පානීයං ආදාය ආගමිස්සාමී”ති මිගගණපරිවුතො ද්වෙ මිගෙ එකතො කත්වා තෙසං පිට්ඨියං පානීයඝටං ඨපෙත්වා හත්ථෙන ගහෙත්වා නදීතිත්ථං අගමාසි. තස්මිං සමයෙ බාරාණසියං පීළියක්ඛො නාම රාජා රජ්ජං කාරෙසි. සො මිගමංසලොභෙන මාතරං රජ්ජං පටිච්ඡාපෙත්වා සන්නද්ධපඤ්චාවුධො හිමවන්තං පවිසිත්වා මිගෙ වධිත්වා මංසං ඛාදිත්වා චරන්තො මිගසම්මතං නදිං පත්වා අනුපුබ්බෙන සාමස්ස පානීයගහණතිත්ථං පත්තො. මිගපදවලඤ්ජං දිස්වා ගච්ඡන්තො තං තථා ගච්ඡන්තං දිස්වා “මයා එත්තකං කාලං එවං විචරන්තො මනුස්සො න දිට්ඨපුබ්බො, දෙවො නු ඛො එස නාගො නු ඛො, සචාහං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡිස්සාමි, සහසා පක්කමෙය්‍යාති. යංනූනාහං එතං විජ්ඣිත්වා දුබ්බලං කත්වා පුච්ඡෙය්‍ය”න්ති චින්තෙත්වා මහාසත්තං න්හත්වා වාකචීරං නිවාසෙත්වා අජිනචම්මං එකංසං කරිත්වා පානීයඝටං පූරෙත්වා උක්ඛිපිත්වා වාමංසකූටෙ ඨපනකාලෙ “ඉදානි තං විජ්ඣිතුං සමයො”ති විසපීතෙන සරෙන දක්ඛිණපස්සෙ විජ්ඣි. සරො වාමපස්සෙන නික්ඛමි. තස්ස විද්ධභාවං ඤත්වා මිගගණො භීතො පලායි.

සාමපණ්ඩිතො පන විද්ධොපි පානීයඝටං යථා වා තථා වා අනවසුම්භෙත්වා සතිං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා සණිකං ඔතාරෙත්වා වාලුකං බ්‍යූහිත්වා ඨපෙත්වා දිසං වවත්ථපෙත්වා මාතාපිතූනං වසනට්ඨානදිසාභාගෙන සීසං කත්වා නිපජ්ජිත්වා මුඛෙන ලොහිතං ඡඩ්ඩෙත්වා “මම කොචි වෙරී නාම නත්ථි, මමපි කත්ථචි වෙරං නාම නත්ථී”ති වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

‘‘කො නු මං උසුනා විජ්ඣි, පමත්තං උදහාරකං;
ඛත්තියො බ්‍රාහ්මණො වෙස්සො, කො මං විද්ධා නිලීයතී’’ති. (ජා. 2.22.296);

තං සුත්වා රාජා ‘‘අයං මයා විජ්ඣිත්වා පථවියං පාතිතොපි නෙව මං අක්කොසති න පරිභාසති, මම හදයමංසං සම්බාහන්තො විය පියවචනෙන සමුදාචරති, ගමිස්සාමිස්ස සන්තික’’න්ති චින්තෙත්වා උපසඞ්කමිත්වා අත්තානං අත්තනා ච විද්ධභාවං ආවිකත්වා ‘‘කො වා ත්වං කස්ස වා පුත්තො’’ති මහාසත්තං පුච්ඡි.

සො ‘‘සාමො නාමාහං දුකූලපණ්ඩිතස්ස නාම නෙසාදඉසිනො පුත්තො, කිස්ස පන මං විජ්ඣී’’ති ආහ. සො පඨමං ‘‘මිගසඤ්ඤායා’’ති මුසාවාදං වත්වා ‘‘අහං ඉමං නිරපරාධං අකාරණෙන විජ්ඣි’’න්ති අනුසොචිත්වා යථාභූතං ආවිකත්වා තස්ස මාතාපිතූනං වසනට්ඨානං පුච්ඡිත්වා තත්ථ ගන්ත්වා තෙසං අත්තානං ආවිකත්වා තෙහි කතපටිසන්ථාරො ‘‘සාමො මයා විද්ධො’’ති වත්වා තෙ පරිදෙවන්තෙ සොකසමාපන්නෙ ‘‘යං සාමෙන කත්තබ්බං පරිචාරිකකම්මං, තං කත්වා අහං වො උපට්ඨහිස්සාමී’’ති සමස්සාසෙත්වා සාමස්ස සන්තිකං ආනෙසි. තෙ තත්ථ ගන්ත්වා නානප්පකාරං පරිදෙවිත්වා තස්ස උරෙ හත්ථං ඨපෙත්වා ‘‘පුත්තස්ස මෙ සරීරෙ උසුමා වත්තතෙව, විසවෙගෙන විසඤ්ඤිතං ආපන්නො භවිස්සතීති නිබ්බිසභාවත්ථාය සච්චකිරියං කරිස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා –

‘‘යං කිඤ්චිත්ථි කතං පුඤ්ඤං, මය්හඤ්චෙව පිතුච්ච තෙ;
සබ්බෙන තෙන කුසලෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතූ’’ති. (ජා. 2.22.388) –

මාතරා,

‘‘යං කිඤ්චිත්ථි කතං පුඤ්ඤං, මය්හඤ්චෙව මාතුච්ච තෙ;
සබ්බෙන තෙන කුසලෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතූ’’ති. (ජා. 2.22.396) –

පිතරා,

‘‘පබ්බත්‍යාහං ගන්ධමාදනෙ, චිරරත්තනිවාසිනී;
න මෙ පියතරො කොචි, අඤ්ඤො සාමෙන විජ්ජති;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, විසං සාමස්ස හඤ්ඤතූ’’ති. (ජා. 2.22.398) –

දෙවතාය ච සච්චකිරියාය කතාය මහාසත්තො ඛිප්පං වුට්ඨාසි. පදුමපත්තපලාසෙ උදකබින්දු විය විනිවට්ටෙත්වා ආබාධො විගතො. විද්ධට්ඨානං අරොගං පාකතිකමෙව අහොසි. මාතාපිතූනං චක්ඛූනි

උප්පජ්ජිංසු. ඉති මහාසත්තස්ස අරොගතා, මාතාපිතූනඤ්ච චක්ඛුපටිලාභො, අරුණුග්ගමනං, තෙසං චතුන්නම්පි අස්සමෙයෙව අවට්ඨානන්ති සබ්බං එකක්ඛණෙයෙව අහොසි.

අථ මහාසත්තො රඤ්ඤා සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා ‘‘ධම්මං චර, මහාරාජා’’තිආදිනා (ජා. 2.22.411-412) ධම්මං දෙසෙත්වා උත්තරිම්පි ඔවදිත්වා පඤ්ච සීලානි අදාසි. සො තස්ස ඔවාදං සිරසා පටිග්ගහෙත්වා වන්දිත්වා බාරාණසිං ගන්ත්වා දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා සග්ගපරායනො අහොසි. බොධිසත්තොපි සද්ධිං මාතාපිතූහි අභිඤ්ඤාසමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා ආයුපරියොසානෙ බ්‍රහ්මලොකූපගො අහොසි.

තදා රාජා ආනන්දත්ථෙරො අහොසි, දෙවධීතා උප්පලවණ්ණා, සක්කො අනුරුද්ධො, පිතා මහාකස්සපත්ථෙරො, මාතා භද්දකාපිලානී, සාමපණ්ඩිතො ලොකනාථො.

තස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව සෙසපාරමියො නිද්ධාරෙතබ්බා. තථා විසපීතෙන සල්ලෙන දක්ඛිණපස්සෙන පවිසිත්වා වාමපස්සතො විනිවිජ්ඣනවසෙන විද්ධොපි කිඤ්චි කායවිකාරං අකත්වා උදකඝටස්ස භූමියං නික්ඛිපනං, වධකෙ අඤ්ඤාතෙපි ඤාතෙ විය චිත්තවිකාරාභාවො, පියවචනෙන සමුදාචාරො, මාතාපිතුඋපට්ඨානපුඤ්ඤතො මය්හං පරිහානීති අනුසොචනමත්තං, අරොගෙ ජාතෙ රඤ්ඤො කාරුඤ්ඤං මෙත්තඤ්ච උපට්ඨාපෙත්වා ධම්මදෙසනා, ඔවාදදානන්ති එවමාදයො ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බාති.

සුවණ්ණසාමචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. එකරාජචරියාවණ්ණනා

114. චුද්දසමෙ **එකරාජාති විස්සුතොති** එකරාජාති ඉමිනා අන්වත්ථනාමෙන ජම්බුදීපතලෙ පාකටො.

මහාසත්තො හි තදා බාරාණසිරඤ්ඤො පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. වයප්පත්තො සබ්බසිප්පනිප්ඵත්තිං පත්තො හුත්වා පිතු අච්චයෙන රජ්ජං කාරෙන්තො කුසලසීලාචාරසද්ධාසුතාදිඅනඤ්ඤසාධාරණගුණවිසෙසයොගෙන පාරමිපරිභාවනෙන ච ජම්බුදීපතලෙ අදුතියත්තා පධානභාවෙන ච ‘‘එකරාජා’’ති පකාසනාමො අහොසි. **පරමං සීලං අධිට්ඨායාති** සුපරිසුද්ධකායිකවාචසිකසංවරසඞ්ඛාතඤ්චෙව සුපරිසුද්ධමනොසමාචාරසඞ්ඛාතඤ්ච පරමං උත්තමං දසකුසලකම්මපථසීලං සමාදානවසෙන ච අවීතික්කමනවසෙන ච අධිට්ඨහිත්වා අනුට්ඨහිත්වා. **පසාසාමි මහාමහින්ති** තියොජනසතිකෙ කාසිරට්ඨෙ මහතිං මහිං අනුසාසාමි රජ්ජං කාරෙමි.

115. **දසකුසලකම්මපථෙ**ති පාණාතිපාතාවෙරමණී යාව සම්මාදිට්ඨීති එතස්මිං දසවිධෙ කුසලකම්මපථෙ, එතෙ වා අනවසෙසතො සමාදාය වත්තාමි. **චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහී**ති දානං පියවචනං අත්ථචරියා සමානත්තතාති ඉමෙහි චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි සඞ්ගණ්හනකාරණෙහි යදා එකරාජාති විස්සුතො හොමි, තදා යථාරහං **මහාජනං සඞ්ගණ්හාමී**ති සම්බන්ධො.

116. **එවන්ති** දසකුසලකම්මපථසීලපරිපූරණං චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි මහාජනසඞ්ගණ්හනන්ති යථාවුත්තෙන ඉමිනා ආකාරෙන **අප්පමත්තස්ස. ඉධලොකෙ පරත්ථ චා**ති ඉමස්මිං ලොකෙ යං අප්පමජ්ජනං, තත්ථ දිට්ඨධම්මිකෙ අත්ථෙ, පරලොකෙ යං අප්පමජ්ජනං තත්ථ සම්පරායිකෙ අත්ථෙ අප්පමත්තස්ස මෙ සතොති අත්ථො. **දබ්බසෙනො**ති එවංනාමකො කොසලරාජා. **උපගන්ත්වා**ති චතුරඞ්ගිනිං සෙනං සන්නය්හිත්වා අබ්භුය්‍යානවසෙන මම රජ්ජං උපගන්ත්වා. **අච්ඡින්දන්තො පුරං මමා**ති මම බාරාණසිනගරං බලක්කාරෙන ගණ්හන්තො.

තත්‍රායං අනුපුබ්බිකථා – මහාසත්තො හි තදා නගරස්ස චතූසු ද්වාරෙසු චතස්සො මජ්ඣෙ එකං නිවෙසනද්වාරෙ එකන්ති ඡ දානසාලායො කාරෙත්වා කපණද්ධිකාදීනං දානං දෙති, සීලං රක්ඛති, උපොසථකම්මං කරොති, ඛන්තිමෙත්තානුද්දයසම්පන්නො අඞ්කෙ නිසින්නං පුත්තං පරිතොසයමානො විය සබ්බසත්තෙ පරිතොසයමානො ධම්මෙන රජ්ජං කාරෙති. තස්සෙකො අමච්චො අන්තෙපුරං පදුස්සිත්වා අපරභාගෙ පාකටොව ජාතො. අමච්චා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා පරිග්ගණ්හන්තො තං අත්තනා පච්චක්ඛතො ඤත්වා තං අමච්චං පක්කොසාපෙත්වා ''අන්ධබාල, අයුත්තං තෙ කතං, න ත්වං මම විජිතෙ වසිතුං අරහසි, අත්තනො ධනඤ්ච පුත්තදාරඤ්ච ගහෙත්වා අඤ්ඤත්ථ යාහී''ති රට්ඨා පබ්බාජෙසි.

සො කොසලජනපදං ගන්ත්වා දබ්බසෙනං නාම කොසලරාජානං උපට්ඨහන්තො අනුක්කමෙන තස්ස විස්සාසිකො හුත්වා එකදිවසං තං රාජානං ආහ – ''දෙව, බාරාණසිරජ්ජං නිම්මක්ඛිකමධුපටලසදිසං, අතිමුදුකො රාජා, සුඛෙනෙව තං රජ්ජං ගණ්හිතුං සක්කොසී''ති. දබ්බසෙනො බාරාණසිරඤ්ඤො මහානුභාවතාය තස්ස වචනං අසද්දහන්තො මනුස්සෙ පෙසෙත්වා කාසිරට්ඨෙ ගාමඝාතාදීනි කාරෙත්වා තෙසං චොරානං බොධිසත්තෙන ධනං දත්වා විස්සජ්ජිතභාවං සුත්වා ''අතිවිය ධම්මිකො රාජා''ති ඤත්වා ''බාරාණසිරජ්ජං ගණ්හිස්සාමී''ති බලවාහනං ආදාය නියාසි. අථ බාරාණසිරඤ්ඤො මහායොධා ''කොසලරාජා ආගච්ඡතී''ති සුත්වා ''අම්හාකං රජ්ජසීමං අනොක්කමන්තමෙව නං පොථෙත්වා ගණ්හාමා''ති අත්තනො රඤ්ඤො වදිංසු.

බොධිසත්තො ‘‘තාතා, මං නිස්සාය අඤ්ඤෙසං කිලමනකිච්චං නත්ථි, රජ්ජත්ථිකා රජ්ජං ගණ්හන්තු, මා ගමිත්ථා’’ති නිවාරෙසි. කොසලරාජා ජනපදමජ්ඣං පාවිසි. මහායොධා පුනපි රඤ්ඤො තථෙව වදිංසු. රාජා පුරිමනයෙනෙව නිවාරෙසි. දබ්බසෙනො බහිනගරෙ ඨත්වා ‘‘රජ්ජං වා දෙතු යුද්ධං වා’’ති එකරාජස්ස සාසනං පෙසෙසි. එකරාජා ‘‘නත්ථි මයා යුද්ධං, රජ්ජං ගණ්හාතූ’’ති පටිසාසනං පෙසෙසි. පුනපි මහායොධා ‘‘දෙව, න මයං කොසලරඤ්ඤො නගරං පවිසිතුං දෙම, බහිනගරෙයෙව නං පොථෙත්වා ගණ්හාමා’’ති ආහංසු. රාජා පුරිමනයෙනෙව නිවාරෙත්වා නගරද්වාරානි අවාපුරාපෙත්වා මහාතලෙ පල්ලඞ්කමජ්ඣෙ නිසීදි. දබ්බසෙනො මහන්තෙන බලවාහනෙන නගරං පවිසිත්වා එකම්පි පටිසත්තුං අපස්සන්තො සබ්බරජ්ජං හත්ථගතං කත්වා රාජනිවෙසනං ගන්ත්වා මහාතලං ආරුය්හ නිරපරාධං බොධිසත්තං ගණ්හාපෙත්වා ආවාටෙ නිඛණාපෙසි. තෙන වුත්තං –

‘‘දබ්බසෙනො උපගන්ත්වා, අච්ඡින්දන්තො පුරං මම.

117.

‘‘රාජූපජීවෙ නිගමෙ, සබලට්ඨෙ සරට්ඨකෙ;
සබ්බං හත්ථගතං කත්වා, කාසුයා නිඛණී මම’’න්ති.

තත්ථ **රාජූපජීවෙති** අමච්චපාරිසජ්ජබ්‍රාහ්මණගහපතිආදිකෙ රාජානං උපනිස්සාය ජීවන්තෙ. **නිගමෙති** නෙගමෙ. **සබලට්ඨෙති** සෙනාපරියාපන්නතාය බලෙ තිට්ඨන්තීති බලට්ඨා, හත්ථාරොහාදයො, බලට්ඨෙහි සහාති සබලට්ඨෙ. **සරට්ඨකෙති** සජනපදෙ, රාජූපජීවෙ නිගමෙ ච අඤ්ඤඤ්ච **සබ්බං හත්ථගතං කත්වා. කාසුයා නිඛණී මම**න්ති සබලවාහනං සකලං මම රජ්ජං ගහෙත්වා මම්පි ගලප්පමාණෙ ආවාටෙ නිඛණාපෙසි. **ජාතකෙපි** –

‘‘අනුත්තරෙ කාමගුණෙ සමිද්ධෙ, භුත්වාන පුබ්බෙ වසි එකරාජා;
සො දානි දුග්ගෙ නරකම්හි ඛිත්තො, නප්පජ්ජහෙ වණ්ණබලං පුරාණ’’න්ති. (ජා. 1.4.9) –

ආවාටෙ ඛිත්තභාවො ආගතො. **ජාතකට්ඨකථායං** (ජා. අට්ඨ. 3.4.9) පන ‘‘සික්කාය පක්ඛිපාපෙත්වා උත්තරුම්මාරෙ හෙට්ඨාසීසකං ඔලම්බෙසී’’ති වුත්තං.

මහාසත්තො චොරරාජානං ආරබ්භ මෙත්තං භාවෙත්වා කසිණපරිකම්මං කත්වා ඣානාභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා කාසුතො උග්ගන්ත්වා ආකාසෙ පල්ලඞ්කෙන නිසීදි. තෙන වුත්තං –

118.

‘‘අමච්චමණ්ඩලං රජ්ජං, ඵීතං අන්තෙපුරං මම;
අච්ඡින්දිත්වාන ගහිතං, පියපුත්තංව පස්සහ’’න්ති.

තත්ථ **අමච්චමණ්ඩලන්ති** තස්මිං තස්මිං රාජකිච්චෙ රඤ්ඤා අමා සහ වත්තන්තීති අමච්චා, සද්ධිං වා තෙසං මණ්ඩලං සමූහං. **ඵීතන්ති** බලවාහනෙන නගරජනපදාදීහි සමිද්ධං **රජ්ජං**. ඉත්ථාගාරදාසිදාසපරිජනෙහි චෙව වත්ථාභරණාදිඋපභොගූපකරණෙහි ච සමිද්ධං **මම අන්තෙපුරඤ්ච** අච්ඡින්දිත්වා ගහිතකං ගණ්හන්තං අමිත්තරාජානං යාය අත්තනො **පියපුත්තංව පස්සිං අහං,** තාය එවංභූතාය මෙත්තාය මෙ සමො සකලලොකෙ නත්ථි, තස්මා එවංභූතා එසා මෙ මෙත්තාපාරමී පරමත්ථපාරමීභාවං පත්තාති අධිප්පායො.

එවං පන මහාසත්තෙ තං චොරරාජානං ආරබ්භ මෙත්තං ඵරිත්වා ආකාසෙ පල්ලඞ්කෙන නිසින්නෙ තස්ස සරීරෙ දාහො උප්පජ්ජි. සො ‘‘ඩය්හාමි ඩය්හාමී’’ති භූමියං අපරාපරං පරිවත්තති. ‘‘කිමෙත’’න්ති වුත්තෙ, මහාරාජ, තුම්හෙ නිරපරාධං ධම්මිකරාජානං ආවාටෙ නිඛණාපයිත්ථාති. ‘‘තෙන හි වෙගෙන ගන්ත්වා තං උද්ධරථා’’ති ආහ. පුරිසා ගන්ත්වා තං රාජානං ආකාසෙ පල්ලඞ්කෙන නිසින්නං දිස්වා ආගන්ත්වා දබ්බසෙනස්ස ආරොචෙසුං. සො වෙගෙන ගන්ත්වා වන්දිත්වා ඛමාපෙත්වා ‘‘තුම්හාකං රජ්ජං තුම්හෙව කාරෙථ, අහං වො චොරෙ පටිබාහෙස්සාමී’’ති වත්වා තස්ස දුට්ඨාමච්චස්ස රාජාණං කාරෙත්වා පක්කාමි. බොධිසත්තොපි රජ්ජං අමච්චානං නියྻාතෙත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා මහාජනං සීලාදිගුණෙසු පතිට්ඨාපෙත්වා ආයුපරියොසානෙ බ්‍රහ්මලොකපරායනො අහොසි.

තදා දබ්බසෙනො ආනන්දත්ථෙරො අහොසි, එකරාජා ලොකනාථො.

තස්ස දිවසෙ දිවසෙ ඡසු දානසාලාසු ඡසතසහස්සවිස්සජ්ජනෙන පච්චත්ථිකරඤ්ඤො සකලරජ්ජපරිච්චාගෙන ච දානපාරමී, නිච්චසීලඋපොසථකම්මවසෙන පබ්බජිතස්ස අනවසෙසසීලසංවරවසෙන ච සීලපාරමී, පබ්බජ්ජාවසෙන ඣානාධිගමවසෙන ච නෙක්ඛම්මපාරමී, සත්තානං හිතාහිතවිචාරණවසෙන දානසීලාදිසංවිදහනවසෙන ච පඤ්ඤාපාරමී, දානාදිපුඤ්ඤසම්භාරස්ස අබ්භුස්සහනවසෙන කාමවිතක්කාදිවිනොදනවසෙන ච වීරියපාරමී, දුට්ඨාමච්චස්ස දබ්බසෙනරඤ්ඤො ච අපරාධසහනවසෙන ඛන්තිපාරමී, යථාපටිඤ්ඤං දානාදිනා අවිසංවාදනවසෙන ච සච්චපාරමී, දානාදීනං අචලසමාදානාධිට්ඨානවසෙන අධිට්ඨානපාරමී, පච්චත්ථිකෙපි එකන්තෙන හිතූපසංහාරවසෙන මෙත්තාඣානනිබ්බත්තනෙන ච මෙත්තාපාරමී, දුට්ඨාමච්චෙන දබ්බසෙනෙන ච කතාපරාධෙ හිතෙසීහි අත්තනො අමච්චාදීහි නිබ්බත්තිතෙ උපකාරෙ ච අජ්ඣුපෙක්ඛණෙන රජ්ජසුඛප්පත්තකාලෙ

පච්චත්ථිකරඤ්ඤා නරකෙ ඛිත්තකාලෙ සමානචිත්තතාය ච උපෙක්ඛාපාරමී වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘පනුජ්ජ දුක්ඛෙන සුඛං ජනින්ද, සුඛෙන වා දුක්ඛමසය්හසාහි;
> උභයත්ථ සන්තො අභිනිබ්බුතත්තා, සුඛෙ ච දුක්ඛෙ ච භවන්ති තුල්‍යා’’ති. (ජා. 1.4.12);

යස්මා පනෙත්ථ මෙත්තාපාරමී අතිසයවතී, තස්මා තදත්ථදීපනත්ථං සා එව පාළි ආරුළ්හා. තථා ඉධ මහාසත්තස්ස සබ්බසත්තෙසු ඔරසපුත්තෙ විය සමානුකම්පතාදයො ගුණවිසෙසා නිද්ධාරෙතබ්බාති.

එකරාජචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මෙත්තාපාරමී නිට්ඨිතා.

15. මහාලොමහංසචරියාවණ්ණනා

119. පන්නරසමෙ ‘‘සුසානෙ සෙය්‍යං කප්පෙමී’’ති එත්ථායං අනුපුබ්බිකථා –

මහාසත්තො හි තදා මහති උළාරභොගෙ කුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වුද්ධිමන්වාය දිසාපාමොක්ඛස්ස ආචරියස්ස සන්තිකෙ ගරුවාසං වසන්තො සබ්බසිප්පානං නිප්ඵත්තිං පත්වා කුලඝරං ආගන්ත්වා මාතාපිතූනං අච්චයෙන ඤාතකෙහි ‘‘කුටුම්බං සණ්ඨපෙහී’’ති යාචියමානොපි අනිච්චතාමනසිකාරමුඛෙන සබ්බභවෙසු අභිවඩ්ඪමානසංවෙගො කායෙ ච අසුභසඤ්ඤං පටිලභිත්වා ඝරාවාසපලිබොධාධිභූතං කිලෙසගහනං අනොගාහෙත්වාව චිරකාලසම්පරිචිතං නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයං උපබ්රූහයමානො මහන්තං භොගක්ඛන්ධං පහාය පබ්බජිතුකාමො හුත්වා පුන චින්තෙසි – ‘‘සචාහං පබ්බජිස්සාමි, ගුණසම්භාවනාපාකටො භවිස්සාමී’’ති.

සො ලාභසක්කාරං ජිගුච්ඡන්තො පබ්බජ්ජං අනුපගන්ත්වා ‘‘පහොමි චාහං ලාභාලාභාදීසු නිබ්බිකාරො හොතු’’න්ති අත්තානං තක්කෙන්තො ‘‘විසෙසතො පරපරිභවසහනාදිපටිපදං පූරෙන්තො උපෙක්ඛාපාරමිං මත්ථකං පාපෙස්සාමී’’ති නිවත්ථවත්ථෙනෙව ගෙහතො නික්ඛමිත්වා පරමසල්ලෙඛවුත්තිකොපි අබලබලො අමන්දමන්දො විය පරෙසං අචිත්තකරූපෙන හීළිතපරිභූතො හුත්වා ගාමනිගමරාජධානීසු එකරත්තිවාසෙනෙව විචරති. යත්ථ පන මහන්තං පරිභවං පටිලභති, තත්ථ චිරම්පි වසති. සො නිවත්ථවත්ථෙ ජිණ්ණෙ පිලොතිකඛණ්ඩෙන තස්මිම්පි ජිණ්ණෙ කෙනචි දින්නං අග්ගණ්හන්තො හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනමත්තෙනෙව චරති. එවං ගච්ඡන්තෙ කාලෙ එකං නිගමගාමං අගමාසි.

තත්ථ ගාමදාරකා ධුත්තජාතිකා වෙධවෙරා කෙචි රාජවල්ලභානං පුත්තනත්තුදාසාදයො ච උද්ධතා උන්නළා චපලා මුඛරා විකිණ්ණවාචා කාලෙන කාලං කීළාබහුලා විචරන්ති. දුග්ගතෙ මහල්ලකෙ පුරිසෙ ච ඉත්ථියො ච ගච්ඡන්තෙ දිස්වා භස්මපුටෙන පිට්ඨියං ආකිරන්ති, කෙතකීපණ්ණං කච්ඡන්තරෙ ඔලම්බෙන්ති, තෙන විප්පකාරෙන පරිවත්තෙත්වා ඔලොකෙන්තෙ යථාවජ්ජකීළිතං දස්සෙත්වා උපහසන්ති. මහාපුරිසො තස්මිං නිගමෙ තෙ එවං විචරන්තෙ ධුත්තදාරකෙ දිස්වා ‘‘ලද්ධො වත දානි මෙ උපෙක්ඛාපාරමියා පරිපූරණූපායො’’ති චින්තෙත්වා තත්ථ විහාසි. තං තෙ ධුත්තදාරකා පස්සිත්වා විප්පකාරං කාතුං ආරභන්ති.

මහාසත්තො තං අසහන්තො විය ච තෙහි භායන්තො විය ච උට්ඨහිත්වා ගච්ඡති. තෙ තං අනුබන්ධන්ති. සො තෙහි අනුබන්ධියමානො ‘‘එත්ථ නත්ථි කොචි පටිවත්තා’’ති සුසානං ගන්ත්වා අට්ඨිකං සීසූපධානං කත්වා සයති. ධුත්තදාරකාපි තත්ථ ගන්ත්වා ඔට්ඨුභනාදිකං නානප්පකාරං විප්පකාරං කත්වා පක්කමන්ති. එවං තෙ දිවසෙ දිවසෙ කරොන්ති එව. යෙ පන විඤ්ඤූ පුරිසා, තෙ එවං කරොන්තෙ පස්සන්ති. තෙ තෙ පටිබාහිත්වා ‘‘අයං මහානුභාවො තපස්සී මහායොගී’’ති ච ඤත්වා උළාරං සක්කාරසම්මානං කරොන්ති. මහාසත්තො පන සබ්බත්ථ එකසදිසොව හොති මජ්ඣත්තභූතො. තෙන වුත්තං **‘‘සුසානෙ සෙය්‍යං කප්පෙමී’’**තිආදි.

තත්ථ **සුසානෙ සෙය්‍යං කප්පෙමි, ඡවට්ඨිකං උපනිධායාති** ආමකසුසානෙ ඡඩ්ඩිතකළෙවරතො සොණසිඞ්ගාලාදීහි තහිං තහිං වික්ඛිත්තෙසු අට්ඨිකෙසු එකං අට්ඨිකං සීසූපධානං කත්වා සුචිම්හි ච අසුචිම්හි ච සමානචිත්තතාය තස්මිං සුසානෙ සෙය්‍යං කප්පෙමි, සයාමීති අත්ථො. **ගාමණ්ඩලාති** ගාමදාරකා. **රූපං දස්සෙන්තිනප්පකන්ති** යථාවජ්ජකීළිතාය ඔට්ඨුභනඋපහසනඋම්මිහනාදීහි කණ්ණසොතෙ සලාකප්පවෙසනාදීහි ච අතිකක්ඛළං අනප්පකං නානප්පකාරං රූපං විකාරං කරොන්ති.

120. **අපරෙති** තෙසු එව ගාමදාරකෙසු එකච්චෙ. **උපායනානූපනෙන්තීති** ‘‘අයං ඉමෙසු පරිභවවසෙන එවරූපං විප්පකාරං කරොන්තෙසු න කිඤ්චි විකාරං දස්සෙති, සම්මානනෙ නු ඛො කීදිසො’’ති පරිග්ගණ්හන්තා විවිධං බහුං ගන්ධමාලං භොජනං අඤ්ඤානි ච උපායනානි පණ්ණාකාරානි උපනෙන්ති උපහරන්ති. අපරෙහි වා තෙහි අනාචාරගාමදාරකෙහි අඤ්ඤෙ විඤ්ඤූ මනුස්සා ‘‘අයං ඉමෙසං එවං විවිධම්පි විප්පකාරං කරොන්තානං න කුප්පති, අඤ්ඤදත්ථු ඛන්තිමෙත්තානුද්දයංයෙව තෙසු උපට්ඨපෙති, අහො අච්ඡරියපුරිසො’’ති **හට්ඨා** ‘‘බහු වතිමෙහි එතස්මිං විප්පටිපජ්ජන්තෙහි අපුඤ්ඤං පසුත’’න්ති **සංවිග්ගමානසාව** හුත්වා **බහුං** ගන්ධමාලං **විවිධං** භොජනං අඤ්ඤානි ච උපායනානි උපනෙන්ති උපහරන්ති.

121. **යෙ මෙ දුක්ඛං උපහරන්තීති** යෙ ගාමදාරකා මය්හං සරීරදුක්ඛං උපහරන්ති උපනෙන්ති. ‘‘උපදහන්ති’’තිපි පාඨො, උප්පාදෙන්තීති අත්ථො. **යෙ ච දෙන්ති සුඛං මමාති** යෙ ච විඤ්ඤූ මනුස්සා මම මය්හං සුඛං දෙන්ති, මාලාගන්ධභොජනාදිසුඛූපකරණෙහි මම සුඛං උපහරන්ති. **සබ්බෙසං සමකො හොමීති** කත්ථචිපි විකාරානුප්පත්තියා සමානචිත්තතාය විවිධානම්පි තෙසං ජනානං සමකො එකසදිසො හොමි භවාමි. **දයා කොපො න විජ්ජතීති** යස්මා මය්හං උපකාරකෙ මෙත්තචිත්තතාසඞ්ඛාතා දයා, අපකාරකෙ මනොපදොසසඞ්ඛාතො කොපොපි න විජ්ජති, තස්මා සබ්බෙසං සමකො හොමීති දස්සෙති.

122. ඉදානි භගවා තදා උපකාරීසු අපකාරීසු ච සත්තෙසු සමුපචිතඤාණසම්භාරස්ස අත්තනො සමානචිත්තතා විකාරාභාවො යා ච ලොකධම්මෙසු අනුපලිත්තතා අහොසි, තං දස්සෙතුං **‘‘සුඛදුක්ඛෙ තුලාභූතො’’**ති ඔසානගාථමාහ.

තත්ථ **සුඛදුක්ඛෙති** සුඛෙ ච දුක්ඛෙ ච. **තුලාභූතොති** සමකං ගහිතතුලා විය ඔනතිඋන්නතිඅපනතිං වජ්ජෙත්වා මජ්ඣත්තභූතො, සුඛදුක්ඛග්ගහණෙනෙව චෙත්ථ තංනිමිත්තභාවතො ලාභාලාභාපි ගහිතාති වෙදිතබ්බං. **යසෙසූති** කිත්තීසු. **අයසෙසූති** නින්දාසු. **සබ්බත්ථාති** සබ්බෙසු සුඛාදීසු ලොකධම්මෙසු. ඉති භගවා තදා සබ්බසත්තෙසු සබ්බලොකධම්මෙසු ච අනඤ්ඤසාධාරණං අත්තනො මජ්ඣත්තභාවං කිත්තෙත්වා තෙන තස්මිං අත්තභාවෙ අත්තනො උපෙක්ඛාපාරමියා සිඛාප්පත්තභාවං විභාවෙන්තො **‘‘එසා මෙ උපෙක්ඛාපාරමී’’**ති දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

ඉධාපි මහාසත්තස්ස පඨමං දානපාරමී නාම විසෙසතො සබ්බවිභවපරිච්චාගො ‘‘යෙ කෙචි ඉමං සරීරං ගහෙත්වා යංකිඤ්චි අත්තනො ඉච්ඡිතං කරොන්තූ’’ති අනපෙක්ඛභාවෙන අත්තනො අත්තභාවපරිච්චාගො ච දානපාරමී, හීනාදිකස්ස සබ්බස්ස අකත්තබ්බස්ස අකරණං සීලපාරමී, කාමස්සාදවිමුඛස්ස ගෙහතො නික්ඛන්තස්ස සතො කායෙ අසුභසඤ්ඤානුබ්‍රූහනා නෙක්ඛම්මපාරමී, සම්බොධිසම්භාරානං උපකාරධම්මපරිග්ගහණෙ තප්පටිපක්ඛප්පහානෙ ච කොසල්ලං අවිපරීතතො ධම්මසභාවචින්තනා ච පඤ්ඤාපාරමී, කාමවිතක්කාදිවිනොදනං දුක්ඛාධිවාසනවීරියඤ්ච වීරියපාරමී, සබ්බාපි අධිවාසනඛන්ති ඛන්තිපාරමී, වචීසච්චං සමාදානාවිසංවාදනෙන විරතිසච්චඤ්ච සච්චපාරමී, අනවජ්ජධම්මෙ අචලසමාදානාධිට්ඨානං අධිට්ඨානපාරමී, අනොධිසො සබ්බසත්තෙසු මෙත්තානුද්දයභාවො මෙත්තාපාරමී, උපෙක්ඛාපාරමී පනස්ස යථාවුත්තවසෙනෙව වෙදිතබ්බාති දස පාරමියො ලබ්භන්ති. උපෙක්ඛාපාරමී චෙත්ථ අතිසයවතීති කත්වා සායෙව දෙසනං ආරුළ්හා. තථා ඉධ මහාසත්තස්ස මහන්තං භොගක්ඛන්ධං මහන්තඤ්ච ඤාතිපරිවට්ටං පහාය මහාභිනික්ඛමනසදිසං ගෙහතො

නික්ඛමනං, තථා නික්ඛමිත්වා ලාභසක්කාරං ජිගුච්ඡතො පරෙසං සම්භාවනං පරිහරිතුකාමස්ස පබ්බජ්ජාලිඞ්ගං අග්ගහෙත්වා චිත්තෙනෙව අනවසෙසං පබ්බජ්ජාගුණෙ අධිට්ඨහිත්වා පරමසුඛවිහාරො, පරමප්පිච්ඡතා, පවිවෙකාභිරති, උපෙක්ඛණාධිප්පායෙන අත්තනො කායජීවිතනිරපෙක්ඛා, පරෙහි අත්තනො උපරි කතවිප්පකාරාධිවාසනං, උක්කංසගතසල්ලෙඛවුත්ති, බොධිසම්භාරපටිපක්ඛානං කිලෙසානං තනුභාවෙන ඛීණාසවානං විය පරෙසං උපකාරාපකාරෙසු නිබ්බිකාරභාවහෙතුභූතෙන සබ්බත්ථ මජ්ඣත්තභාවෙන සමුට්ඨාපිතො ලොකධම්මෙහි අනුපලෙපො, සබ්බපාරමීනං මුද්ධභූතාය උපෙක්ඛාපාරමියා සිඛාප්පත්තීති එවමාදයො ගුණානුභාවා විභාවෙතබ්බාති.

මහාලොමහංසචරියාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපෙක්ඛාපාරමී නිට්ඨිතා.

තතියවග්ගස්ස අත්ථවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උද්දානගාථාවණ්ණනා

‘‘**යුධඤ්ජයො**’’තිආදිකා උද්දානගාථා. තත්ථ **හිසෙනාති** හිසාපදෙසෙන **මහාකඤ්චනචරියං** (චරියා. 3.34 ආදයො) දස්සෙති. **සොණනන්දොති** ඉමිනා **සොණපණ්ඩිතචරියං** (චරියා. 3.42 ආදයො) දස්සෙති. තථා **මූගපක්ඛොති** මූගපක්ඛාපදෙසෙන **තෙමියපණ්ඩිතචරියං** (චරියා. 3.48 ආදයො) දස්සෙති. **උපෙක්ඛාපාරමීසීසෙන මහාලොමහංසචරියං** (චරියා. 3.119 ආදයො) දස්සෙති. **ආසි ඉති වුට්ඨං මහෙසිනාති** යථා, සාරිපුත්ත, තුය්හං එතරහි දෙසිතං, ඉති එවං ඉමිනා විධානෙන මහන්තානං දානපාරමිආදීනං බොධිසම්භාරානං එසනතො මහෙසිනා තදා බොධිසත්තභූතෙන මයා වුට්ඨං චිණ්ණං චරිතං පටිපන්නං ආසි අහොසීති අත්ථො. ඉදානි පාරමිපරිපූරණවසෙන චිරකාලප්පවත්තිතං ඉධ වුත්තං අවුත්තඤ්ච අත්තනො දුක්කරකිරියං එකජ්ඣං කත්වා යදත්ථං සා පවත්තිතා, තඤ්ච සඞ්ඛෙපෙනෙව දස්සෙතුං ‘‘**එවං බහුබ්බිධ**’’න්ති ගාථමාහ.

තත්ථ **එවන්ති** ඉමිනා වුත්තනයෙන. **බහුබ්බිධං දුක්ඛන්ති** අකිත්තිපණ්ඩිතාදිකාලෙ කාරපණ්ණාදිආහාරතාය තඤ්ච යාචකස්ස දත්වා ආහාරූපච්ඡෙදාදිනා ච බහුවිධං නානප්පකාරං දුක්ඛං. තථා කුරුරාජාදිකාලෙ සක්කසම්පත්තිසදිසා **සම්පත්තී ච බහුබ්බිධා. භවාභවෙති** ඛුද්දකෙ චෙව මහන්තෙ ච භවෙ. භවාභවෙ වා වුද්ධිහානියො අනුභවිත්වා බහුවිධෙහි දුක්ඛෙහි අවිහඤ්ඤමානො බහුවිධාහි ච සම්පත්තීහි අනාකඩ්ඪීයමානො පාරමිපරිපූරණපසුතො එව හුත්වා තදනුරූපං පටිපත්තිං පටිපන්නො උත්තමං අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං සබ්බඤ්ඤුතං **පත්තො,** අධිගතොස්මීති අත්ථො.

ඉදානි යාසං පාරමීනං පරිපූරණත්ථං එසා දුක්කරචරියා චිරං පවත්තිතා, තාසං අනවසෙසතො පරිපුණ්ණභාවං තෙන ච පත්තබ්බඵලස්ස අත්තනා අධිගතභාවං දස්සෙතුං ‘‘**දත්වා දාතබ්බකං දානං, සීලං පූරෙත්වා අසෙසතො**’’තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **දත්වා දාතබ්බකං දානන්ති** තදා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣිතුං අග්ගයානපටිපදං පටිපන්නෙන මහාබොධිසත්තෙන දාතබ්බං දෙය්‍යධම්මං බාහිරං රජ්ජාදිං අබ්භන්තරං අත්තපරිච්චාගොති පඤ්ච මහාපරිච්චාගපරියොසානං දානපාරමිදානඋපපාරමිදානපරමත්ථපාරමිප්පභෙදං දානං අනවසෙසතො සම්පාදෙත්වාති අත්ථො. තත්ථ **අකිත්තිබ්‍රාහ්මණකාලෙ** (චරියා. 1.1 ආදයො; ජා. 1.13.83 ආදයො) **සඞ්ඛබ්‍රාහ්මණකාලෙති** (චරියා. 1.11 ආදයො; ජා. 1.10.39 ආදයො) එවමාදීසු ඉධ ආගතෙසු අනාගතෙසු ච **විසය්හසෙට්ඨිකාලෙ** (ජා. 1.4.157 ආදයො) **වෙලාමකාලෙති** (අ. නි. 9.20) එවමාදීසුපි දානපාරමියා මහාපුරිසස්ස පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි. එකන්තෙන පනස්ස **සසපණ්ඩිතකාලෙ** –

‘‘භික්ඛාය උපගතං දිස්වා, සකත්තානං පරිච්චජිං;
දානෙන මෙ සමො නත්ථි, එසා මෙ දානපාරමී’’ති. (චරියා. 1. තස්සුද්දාන) –

එවං අත්තපරිච්චාගං කරොන්තස්ස දානපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා. ඉතරෙසු පන යථාරහං පාරමිඋපපාරමියො වෙදිතබ්බා.

සීලං පූරෙත්වා අසෙසතොති තථා අනවසෙසතො කායිකො සංවරො, වාචසිකො සංවරො, කායිකවාචසිකො සංවරො, ඉන්ද්‍රියසංවරො, භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා, සුවිසුද්ධාජීවතාති එවමාදිකං බොධිසත්තසීලං සම්පාදෙන්තෙන සීලපාරමිසීලඋපපාරමිසීලපරමත්ථපාරමිප්පභෙදං පූරෙතබ්බං සබ්බං සීලං පූරෙත්වා සම්මදෙව සම්පාදෙත්වා. ඉධාපි **සීලවනාගරාජකාලෙ** (චරියා. 2.1 ආදයො; ජා. 1.1.72) **චම්පෙය්‍යනාගරාජකාලෙති** (චරියා. 2.20 ආදයො; ජා. 1.15.240 ආදයො) එවමාදීසු ඉධ ආගතෙසු, අනාගතෙසු ච **මහාකපිකාලෙ** (චරියා. 3.67 ආදයො; ජා. 1.7.83 ආදයො; 1.16.178 ආදයො) **ඡද්දන්තකාලෙති** (ජා. 1.16.97 ආදයො) එවමාදීසු මහාසත්තස්ස සීලපාරමියා පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි. එකන්තෙන පනස්ස **සඞ්ඛපාලකාලෙ** –

‘‘සූලෙහි විනිවිජ්ඣන්තෙ, කොට්ටයන්තෙපි සත්තිභි;
භොජපුත්තෙ න කුප්පාමි, එසා මෙ සීලපාරමී’’ති. (චරියා. 2.91) –

එවං අත්තපරිච්චාගං කරොන්තස්ස සීලපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා. ඉතරෙසු පන යථාරහං පාරමිඋපපාරමියො වෙදිතබ්බා.

නෙක්ඛම්මෙ පාරමිං ගන්ත්වාති තථා තිවිධෙපි මහාභිනික්ඛමනෙ පාරමිං පරමුක්කංසං ගන්ත්වා. තත්ථ **යුධඤ්ජයකාලෙ** (චරියා. 3.1 ආදයො; ජා. 1.11.73 ආදයො) **සොමනස්සකුමාරකාලෙති** (චරියා. 3.7 ආදයො; ජා. 1.15.211 ආදයො) එවමාදීසු ඉධ ආගතෙසු, අනාගතෙසු ච **හත්ථිපාලකුමාරකාලෙ** (ජා. 1.15.337 ආදයො) **මඝදෙවකාලෙති** (ම. නි. 2.308 ආදයො; ජා. 1.1.9) එවමාදීසු මහාරජ්ජං පහාය නෙක්ඛම්මපාරමියා පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි. එකන්තෙන පනස්ස **චූළසුතසොමකාලෙ** –

‘‘මහාරජ්ජං හත්ථගතං, ඛෙළපිණ්ඩංව ඡඩ්ඩයිං;
චජතො න හොති ලග්ගනං, එසා මෙ නෙක්ඛම්මපාරමී’’ති. (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා; ජා. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා);

එවං නිස්සඞ්ගතාය රජ්ජං ඡඩ්ඩෙත්වා නික්ඛමන්තස්ස නෙක්ඛම්මපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා. ඉතරෙසු පන යථාරහං පාරමිඋපපාරමියො වෙදිතබ්බා.

පණ්ඩිතෙ පරිපුච්ඡිත්වාති කිං කුසලං කිං අකුසලං කිං සාවජ්ජං කිං අනවජ්ජන්තිආදිනා කුසලාදිධම්මවිභාගං කම්මකම්මඵලවිභාගං සත්තානං උපකාරාවහං අනවජ්ජකම්මායතනසිප්පායතනවිජ්ජාට්ඨානාදිං පණ්ඩිතෙ සප්පඤ්ඤෙ පරිපුච්ඡිත්වා. එතෙන පඤ්ඤාපාරමිං දස්සෙති. තත්ථ **විධුරපණ්ඩිතකාලෙ** (ජා. 2.22.1346 ආදයො) **මහාගොවින්දපණ්ඩිතකාලෙ** (දී. නි. 2.293 ආදයො; චරියා 1.37 ආදයො) **කුදාලපණ්ඩිතකාලෙ** (ජා. 1.1.70) **අරකපණ්ඩිතකාලෙ** (ජා. 1.2.37 ආදයො) **බොධිපරිබ්බාජකකාලෙ** **මහොසධපණ්ඩිතකාලෙති** (ජා. 2.22.590 ආදයො) එවමාදීසු පඤ්ඤාපාරමියා පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි. එකන්තෙන පනස්ස **සෙනකපණ්ඩිතකාලෙ** –

> ‘‘පඤ්ඤාය විචිනන්තොහං, බ්‍රාහ්මණං මොචයිං දුඛා;
> පඤ්ඤාය මෙ සමො නත්ථි, එසා මෙ පඤ්ඤාපාරමී’’ති. (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා; ජා. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානක්කථා) –

අන්තොභස්තගතං සප්පං දස්සෙන්තස්ස පඤ්ඤාපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා. **වීරියං කත්වාන උත්තමන්ති** සම්මාසම්බොධිං පාපෙතුං සමත්ථතාය උත්තමං පධානං වීරියන්ති විවිධම්පි වීරියපාරමිං කත්වා උප්පාදෙත්වා. තත්ථ **මහාසීලවරාජකාලෙ** (ජා. 1.1.51) **පඤ්චාවුධකුමාරකාලෙ** (ජා. 1.1.55) **මහාවානරින්දකාලෙති** (ජා. 1.1.57) එවමාදීසු වීරියපාරමියා පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි. එකන්තෙන පනස්ස **මහාජනකකාලෙ** –

> ‘‘අතීරදස්සී ජලමජ්ඣෙ, හතා සබ්බෙව මානුසා;
> චිත්තස්ස අඤ්ඤථා නත්ථි, එසා මෙ වීරියපාරමී’’ති. (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා; ජා. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා) –

එවං මහාසමුද්දං තරන්තස්ස වීරියපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා.

ඛන්තියා පාරමිං ගන්ත්වාති අධිවාසනඛන්තිආදි ඛන්තිපරමුක්කංසභාවං පාපෙන්තො ඛන්තියා පාරමිං පරමකොටිං ගන්ත්වා, ඛන්තිපාරමිං සම්පාදෙත්වාති අත්ථො. තත්ථ **මහාකපිකාලෙ** (චරියා. 3.67 ආදයො; ජා. 1.7.83 ආදයො) **මහිංසරාජකාලෙ** (ජා. 1.3.82 ආදයො) **රුරුමිගරාජකාලෙ** (ජා. 1.13.117 ආදයො) **ධම්මදෙවපුත්තකාලෙති** (ජා. 1.11.26 ආදයො)

එවමාදීසු ඛන්තිපාරමියා පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි. එකන්තෙන පනස්ස **ඛන්තිවාදිකාලෙ** –

‘‘අචෙතනං ච කොට්ටෙන්තෙ, තිණ්හෙන ඵරසුනා මමං;
කාසිරාජෙ න කුප්පාමි, එසා මෙ ඛන්තිපාරමී’’ති. (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා; ජා. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා) –

එවං අචෙතනභාවෙන විය මහාදුක්ඛං අනුභවන්තස්ස ඛන්තිපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා.

කත්වා දළ්හමධිට්ඨානන්ති කුසලසමාදානාධිට්ඨානං තස්ස තස්ස පාරමිසමාදානස්ස තදුපකාරකසමාදානස්ස ච අධිට්ඨානං දළ්හතරං අසිථිලං කත්වා, තං තං වතසමාදානං අනිවත්තිභාවෙන අධිට්ඨහිත්වාති අත්ථො. තත්ථ **ජොතිපාලකාලෙ** (ම. නි. 2.282 ආදයො) **සරභඞ්ගකාලෙ** (ජා. 2.17.50 ආදයො) **නෙමිකාලෙති** (චරියා. 1.40 ආදයො; ජා.2.22.421 ආදයො) එවමාදීසු අධිට්ඨානපාරමියා පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි. එකන්තෙන පනස්ස **තෙමියකුමාරකාලෙ** –

‘‘මාතාපිතා න මෙ දෙස්සා, අත්තා මෙ න ච දෙස්සියො;
සබ්බඤ්ඤුතං පියං මය්හං, තස්මා වතමධිට්ඨහි’’න්ති. (චරියා. 3.65) –

එවං ජීවිතං පරිච්චජිත්වා වතං අධිට්ඨහන්තස්ස අධිට්ඨානපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා.

සච්චවාචානුරක්ඛියාති සච්චවාචං අනුරක්ඛිත්වා ජීවිතන්තරායෙපි අනරියවොහාරං ගූථං විය ජිගුච්ඡන්තො පරිහරිත්වා සබ්බසො අවිසංවාදිභාවං රක්ඛිත්වා. තත්ථ **කපිරාජකාලෙ** (චරියා. 3.67 ආදයො) **සච්චතාපසකාලෙ මච්ඡරාජකාලෙති** එවමාදීසු සච්චපාරමියා පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි. එකන්තෙන පනස්ස **මහාසුතසොමකාලෙ** –

‘‘සච්චවාචං අනුරක්ඛන්තො, චජිත්වා මම ජීවිතං;
මොචෙසිං එකසතං ඛත්තියෙ, එසා මෙ සච්චපාරමී’’ති. (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා; ජා. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා) –

එවං ජීවිතං චජිත්වා සච්චං අනුරක්ඛන්තස්ස සච්චපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා.

මෙත්තාය පාරමිං ගන්ත්වාති සබ්බසත්තෙසු අනොධිසො හිතූපසංහාරලක්ඛණාය මෙත්තාය පාරමිං පරමුක්කංසතං පත්වා. තත්ථ **චූළධම්මපාලකාලෙ** (ජා. 1.5.44 ආදයො) **මහාසීලවරාජකාලෙ** (ජා. 1.1.51) **සාමපණ්ඩිතකාලෙති** (චරියා. 3.111 ආදයො; ජා. 2.22.296 ආදයො) එවමාදීසු මෙත්තාපාරමියා පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි. එකන්තෙන පනස්ස **සුවණ්ණසාමකාලෙ** –

‘‘න මං කොචි උත්තසති, නපිහං භායාමි කස්සචි;
මෙත්තාබලෙනුපත්ථද්ධො, රමාමි පවනෙ තදා’’ති. (චරියා. 3.113) –

එවං ජීවිතම්පි අනොලොකෙත්වා මෙත්තායන්තස්ස මෙත්තාපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා.

සම්මානනාවමානනෙති සක්කච්චං පූජාසක්කාරාදිනා සම්මානනෙ ඔට්ඨුභනාදිනා අවමානනෙ ච සබ්බත්ථ ලොකධම්මෙ සමකො සමචිත්තො නිබ්බිකාරො හුත්වා උත්තමං අනුත්තරං ලබ්භඤ්ඤුතං අධිගතොස්මීති අත්ථො. තත්ථ **මහාවානරින්දකාලෙ** (ජා. 1.1.57) **කාසිරාජකාලෙ ඛෙමබ්‍රාහ්මණකාලෙ අට්ඨිසෙනපරිබ්බාජකකාලෙති** (ජා. 1.7.54 ආදයො) එවමාදීසු උපෙක්ඛාපාරමියා පූරිතත්තභාවානං පරිමාණං නාම නත්ථි. එකන්තෙන පනස්ස **මහාලොමහංසකාලෙ** –

‘‘සුසානෙ සෙය්‍යං කප්පෙමි, ඡවට්ඨිකං උපනිධායහං;
ගාමණ්ඩලා උපාගන්ත්වා, රූපං දස්සෙන්තිනප්පක’’න්ති. (චරියා. 3.119) –

එවං ගාමදාරකෙසු ඔට්ඨුභනාදීහි චෙව මාලාගන්ධූපහාරාදීහි ච සුඛදුක්ඛං උප්පාදෙන්තෙසුපි උපෙක්ඛං අනතිවත්තන්තස්ස උපෙක්ඛාපාරමී පරමත්ථපාරමී නාම ජාතා. ඉති භගවා –

‘‘එවං බහුබ්බිධං දුක්ඛං, සම්පත්තී ච බහුබ්බිධා;
භවාභවෙ අනුභවිත්වා, පත්තො සම්බොධිමුත්තම’’න්ති. –

සම්මාසම්බොධිං අධිගන්තුං ඉමස්මිං භද්දකප්පෙ අත්තනා කතං දුක්කරචරියං සඞ්ඛෙපෙනෙව වත්වා පුන –

‘‘දත්වා දාතබ්බකං දානං, සීලං පූරෙත්වා අසෙසතො;
නෙක්ඛම්මෙ පාරමිං ගන්ත්වා, පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.

‘‘පණ්ඩිතෙ පරිපුච්ඡිත්වා, වීරියං කත්වාන මුත්තමං;
ඛන්තියා පාරමිං ගන්ත්වා, පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.

‘‘කත්වා දළ්හමධිට්ඨානං, සච්චවාචානුරක්ඛිය;
මෙත්තාය පාරමිං ගන්ත්වා, පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.

‘‘ලාභාලාභෙ යසායසෙ, සම්මානනාවමානනෙ;
සබ්බත්ථ සමකො හුත්වා, පත්තො සම්බොධිමුත්තම’’න්ති. –

අත්තනා සම්මදෙව පරිපූරිතා දස පාරමියො දස්සෙති.

පකිණ්ණකකථා

ඉමස්මිං පන ඨානෙ ඨත්වා මහාබොධියානපටිපත්තියං උස්සාහජාතානං කුලපුත්තානං බොධිසම්භාරෙසු නානප්පකාරකොසල්ලත්ථං සබ්බපාරමීසු **පකිණ්ණකකථා** කථෙතබ්බා.

තත්රිදං පඤ්හකම්මං – කා පනෙතා පාරමියො? කෙනට්ඨෙන පාරමියො? කතිවිධා චෙතා? කො තාසං කමො? කානි ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානි? කො පච්චයො? කො සංකිලෙසො? කිං වොදානං? කො පටිපක්ඛො? කා පටිපත්ති? කො විභාගො? කො සඞ්ගහො? කො සම්පාදනූපායො? කිත්තකෙන කාලෙන සම්පාදනං? කො ආනිසංසො? කිං චෙතාසං ඵලන්ති?

තත්රිදං විස්සජ්ජනං – **කා පනෙතා පාරමියොති?** තණ්හාමානදිට්ඨීහි අනුපහතා කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතා දානාදයො ගුණා පාරමියො.

කෙනට්ඨෙන පාරමියොති? දානසීලාදිගුණවිසෙසයොගෙන සත්තුත්තමතාය පරමා මහාසත්තා බොධිසත්තා, තෙසං භාවො කම්මං වා පාරමී, දානාදිකිරියා. අථ වා පරතීති පරමො, දානාදිගුණානං පූරකො පාලකො චාති බොධිසත්තො, පරමස්ස අයං, පරමස්ස වා භාවො, කම්මං වා පාරමී, දානාදිකිරියාව. අථ වා පරං සත්තං අත්තනි මවති බන්ධති ගුණවිසෙසයොගෙන, පරං වා අධිකතරං මජ්ජති සුජ්ඣති සංකිලෙසමලතො, පරං වා සෙට්ඨං නිබ්බානං විසෙසෙන මයති ගච්ඡති, පරං වා ලොකං පමාණභූතෙන ඤාණවිසෙසෙන ඉධලොකං විය මුනාති පරිච්ඡින්දති, පරං වා අතිවිය සීලාදිගුණගණං අත්තනො සන්තානෙ මිනොති පක්ඛිපති, පරං වා අත්තභූතතො ධම්මකායතො අඤ්ඤං පටිපක්ඛං වා තදනත්ථකරං කිලෙසචොරගණං මිනාති හිංසතීති පරමො, මහාසත්තො. පරමස්ස අයන්තිආදි වුත්තනයෙන යොජෙතබ්බං. පාරෙ වා නිබ්බානෙ මජ්ජති සුජ්ඣති සත්තෙ ච සොධෙති, තත්ථ වා සත්තෙ මවති බන්ධති යොජෙති, තං වා මයති ගච්ඡති ගමෙති ච, මුනාති වා තං යාථාවතො, තත්ථ වා සත්තෙ මිනොති පක්ඛිපති, කිලෙසාරයො වා සත්තානං තත්ථ මිනාති හිංසතීති පාරමී, මහාපුරිසො. තස්ස භාවො කම්මං වා පාරමිතා, දානාදිකිරියාව. ඉමිනා නයෙන පාරමීසද්දත්ථො වෙදිතබ්බො.

කතිවිධාති? සඞ්ඛෙපතො දසවිධා. තා පන පාළියං සරූපතො ආගතායෙව. යථාහ –

‘‘විචිනන්තො තදා දක්ඛිං, පඨමං දානපාරමිං;
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි, අනුචිණ්ණං මහාපථ’’න්ති. (බු. වං. 2.116) –

ආදි. යථා චාහ – ‘‘කති නු ඛො, භන්තෙ, බුද්ධකාරකා ධම්මා? දස ඛො, සාරිපුත්ත, බුද්ධකාරකා ධම්මා. කතමෙ දස? දානං ඛො, සාරිපුත්ත, බුද්ධකාරකො ධම්මො, සීලං, නෙක්ඛම්මං, පඤ්ඤා, වීරියං, ඛන්ති, සච්චං, අධිට්ඨානං, මෙත්තා, උපෙක්ඛා බුද්ධකාරකො ධම්මො. ඉමෙ ඛො, සාරිපුත්ත, දස බුද්ධකාරකා ධම්මා’’ති. ඉදමවොච භගවා, ඉදං වත්වා සුගතො අථාපරං එතදවොච සත්ථා –

‘‘දානං සීලඤ්ච නෙක්ඛම්මං, පඤ්ඤා වීරියෙන පඤ්චමං;
ඛන්ති සච්චමධිට්ඨානං, මෙත්තුපෙක්ඛාති තෙ දසා’’ති. (බු. වං. 1.76 ථොකං විසදිසං);

කෙචි පන ‘‘ඡබ්බිධා’’ති වදන්ති. තං එතාසං සඞ්ගහවසෙන වුත්තං. සො පන සඞ්ගහො පරතො ආවි භවිස්සති.

කො තාසං කමොති? එත්ථ **කමොති** දෙසනාක්කමො, සො ච පඨමසමාදානහෙතුකො, සමාදානං පවිචයහෙතුකං, ඉති යථා ආදිම්හි පවිචිතා සමාදින්නා ච, තථා දෙසිතා. තත්ථ දානං සීලස්ස බහූපකාරං සුකරඤ්චාති තං ආදිම්හි වුත්තං. දානං සීලපරිග්ගහිතං මහප්ඵලං හොති මහානිසංසන්ති දානානන්තරං සීලං වුත්තං. සීලං නෙක්ඛම්මපරිග්ගහිතං, නෙක්ඛම්මං පඤ්ඤාපරිග්ගහිතං, පඤ්ඤා වීරියපරිග්ගහිතා, වීරියං ඛන්තිපරිග්ගහිතං, ඛන්ති සච්චපරිග්ගහිතා, සච්චං අධිට්ඨානපරිග්ගහිතං, අධිට්ඨානං මෙත්තාපරිග්ගහිතං, මෙත්තා උපෙක්ඛාපරිග්ගහිතා මහප්ඵලා හොති මහානිසංසාති මෙත්තානන්තරමුපෙක්ඛා වුත්තා. උපෙක්ඛා පන කරුණාපරිග්ගහිතා කරුණා ච උපෙක්ඛාපරිග්ගහිතාති වෙදිතබ්බා. ‘‘කථං පන මහාකාරුණිකා බොධිසත්තා සත්තෙසු උපෙක්ඛකා හොන්තී’’ති? ‘‘උපෙක්ඛිතබ්බයුත්තෙසු කඤ්චි කාලං උපෙක්ඛකා හොන්ති, න පන සබ්බත්ථ සබ්බදා චා’’ති කෙචි. අපරෙ පන – ‘‘න සත්තෙසු උපෙක්ඛකා, සත්තකතෙසු පන විප්පකාරෙසු උපෙක්ඛකා හොන්තී’’ති.

අපරො නයො – පචුරජනෙසුපි පවත්තියා සබ්බසත්තසාධාරණත්තා අප්පඵලත්තා සුකරත්තා ච ආදිම්හි **දානං** වුත්තං. සීලෙන දායකපටිග්ගාහකසුද්ධිතො පරානුග්ගහං වත්වා පරපීළානිවත්තිවචනතො කිරියධම්මං වත්වා අකිරියධම්මවචනතො භොගසම්පත්තිහෙතුං වත්වා භවසම්පත්තිහෙතුවචනතො ච දානස්ස අනන්තරං **සීලං** වුත්තං. නෙක්ඛම්මෙන සීලසම්පත්තිසිද්ධිතො කායවචීසුචරිතං වත්වා

මනොසුචරිතවචනතො විසුද්ධසීලස්ස සුඛෙනෙව ඣානසමිජ්ඣනතො කම්මාපරාධප්පහානෙන පයොගසුද්ධිං වත්වා කිලෙසාපරාධප්පහානෙන ආසයසුද්ධිවචනතො වීතික්කමප්පහානෙන චිත්තස්ස පරියුට්ඨානප්පහානවචනතො ච සීලස්ස අනන්තරං **නෙක්ඛම්මං** වුත්තං. පඤ්ඤාය නෙක්ඛම්මස්ස සිද්ධිපරිසුද්ධිතො ඣානාභාවෙන පඤ්ඤාභාවවචනතො ''සමාධිපදට්ඨානා හි පඤ්ඤා, පඤ්ඤාපච්චුපට්ඨානො ච සමාධි''. සමථනිමිත්තං වත්වා උපෙක්ඛානිමිත්තවචනතො පරහිතජ්ඣානෙන පරහිතකරණූපායකොසල්ලවචනතො ච නෙක්ඛම්මස්ස අනන්තරං **පඤ්ඤා** වුත්තා. වීරියාරම්භෙන පඤ්ඤාකිච්චසිද්ධිතො සත්තසුඤ්ඤතාධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තිං වත්වා සත්තහිතාය ආරම්භස්ස අච්ඡරියතාවචනතො උපෙක්ඛානිමිත්තං වත්වා පග්ගහනිමිත්තවචනතො නිසම්මකාරිතං වත්වා උට්ඨානවචනතො ච ''නිසම්මකාරිනො හි උට්ඨානං ඵලවිසෙසමාවහතී''ති පඤ්ඤාය අනන්තරං **වීරියං** වුත්තං.

වීරියෙන තිතික්ඛාසිද්ධිතො ''වීරියවා හි ආරද්ධවීරියත්තා සත්තසඞ්ඛාරෙහි උපනීතං දුක්ඛං අභිභුය්‍ය විහරති''. වීරියස්ස තිතික්ඛාලඞ්කාරභාවතො ''වීරියවතො හි තිතික්ඛා සොභති''. පග්ගහනිමිත්තං වත්වා සමථනිමිත්තවචනතො අච්චාරම්භෙන උද්ධච්චදොසප්පහානවචනතො ''ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තියා හි උද්ධච්චදොසො පහීයති''. වීරියවතො සාතච්චකරණවචනතො ''ඛන්තිබහුලො හි අනුද්ධතො සාතච්චකාරී හොති''. අප්පමාදවතො පරහිතකිරියාරම්භෙ පච්චුපකාරතණ්හාභාවවචනතො ''යාථාවතො ධම්මනිජ්ඣානෙ හි සති තණ්හා න හොති''. පරහිතාරම්භෙ පරමෙපි පරකතදුක්ඛසහනතාවචනතො ච වීරියස්ස අනන්තරං **ඛන්ති** වුත්තා. සච්චෙන ඛන්තියා චිරාධිට්ඨානතො අපකාරිනො අපකාරඛන්තිං වත්වා තදුපකාරකරණෙ අවිසංවාදවචනතො ඛන්තියා අපවාදවාචාවිකම්පනෙන භූතවාදිතාය අවිජහනවචනතො සත්තසුඤ්ඤතාධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තිං වත්වා තදුපබ්රූහිතඤාණසච්චවචනතො ච ඛන්තියා අනන්තරං **සච්චං** වුත්තං.

අධිට්ඨානෙන සච්චසිද්ධිතො ''අචලාධිට්ඨානස්ස හි විරති සිජ්ඣති''. අවිසංවාදිතං වත්වා තත්ථ අචලභාවවචනතො ''සච්චසන්ධො හි දානාදීසු පටිඤ්ඤානුරූපං නිච්චලොව පවත්තති''. ඤාණසච්චං වත්වා සම්භාරෙසු පවත්තිනිට්ඨාපනවචනතො ''යථාභූතඤාණවා හි බොධිසම්භාරෙ අධිට්ඨාති, තෙ ච නිට්ඨාපෙති පටිපක්ඛෙහි අකම්පියභාවතො''ති සච්චස්ස අනන්තරං **අධිට්ඨානං** වුත්තං. මෙත්තාය පරහිතකරණසමාදානාධිට්ඨානසිද්ධිතො අධිට්ඨානං වත්වා හිතූපසංහාරවචනතො ''බොධිසම්භාරෙ හි අධිතිට්ඨමානො මෙත්තාවිහාරී හොති''. අචලාධිට්ඨානස්ස සමාදානාවිකොපනෙන සමාදානසම්භවතො ච අධිට්ඨානස්ස අනන්තරං **මෙත්තා** වුත්තා. උපෙක්ඛාය මෙත්තාවිසුද්ධිතො සත්තෙසු හිතූපසංහාරං වත්වා තදපරාධෙසු උදාසීනතාවචනතො මෙත්තාභාවනං වත්වා

තන්නිස්සන්දභාවනාවචනතො හිතකාමසත්තෙපි උපෙක්ඛකොති අච්ඡරියගුණතාවචනතො ච මෙත්තාය අනන්තරං **උපෙක්ඛා** වුත්තාති එවමෙතාසං කමො වෙදිතබ්බො.

කානි ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානීති එත්ථ අවිසෙසෙන තාව සබ්බාපි පාරමියො පරානුග්ගහලක්ඛණා, පරෙසං උපකාරකරණරසා, අවිකම්පනරසා වා, හිතෙසිතාපච්චුපට්ඨානා, බුද්ධත්තපච්චුපට්ඨානා වා, මහාකරුණාපදට්ඨානා, කරුණූපායකොසල්ලපදට්ඨානා වා.

විසෙසෙන පන යස්මා කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතා අත්තූපකරණපරිච්චාගචෙතනා **දානපාරමිතා,** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතං කායවචීසුචරිතං අත්ථතො අකත්තබ්බවිරතිකත්තබ්බකරණචෙතනාදයො ච **සීලපාරමිතා.** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතො ආදීනවදස්සනපුබ්බඞ්ගමො කාමභවෙහි නික්ඛමනචිත්තුප්පාදො **නෙක්ඛම්මපාරමිතා,** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතො ධම්මානං සාමඤ්ඤවිසෙසලක්ඛණාවබොධො **පඤ්ඤාපාරමිතා.** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතො කායචිත්තෙහි පරහිතාරම්භො **වීරියපාරමිතා,** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතං සත්තසඞ්ඛාරාපරාධසහනං අදොසප්පධානො තදාකාරප්පවත්තචිත්තුප්පාදො **ඛන්තිපාරමිතා,** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතං විරතිචෙතනාදිභෙදං අවිසංවාදනං **සච්චපාරමිතා,** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතං අචලසමාදානාධිට්ඨානං තදාකාරප්පවත්තො චිත්තුප්පාදො **අධිට්ඨානපාරමිතා,** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතො ලොකස්ස හිතසුඛූපසංහාරො අත්ථතො අබ්‍යාපාදො **මෙත්තාපාරමිතා,** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතා අනුනයපටිඝවිද්ධංසනී ඉට්ඨානිට්ඨෙසු සත්තසඞ්ඛාරෙසු සමප්පවත්ති **උපෙක්ඛාපාරමිතා.**

තස්මා පරිච්චාගලක්ඛණා **දානපාරමී,** දෙය්‍යධම්මෙ ලොභවිද්ධංසනරසා, අනාසත්තිපච්චුපට්ඨානා, භවවිභවසම්පත්තිපච්චුපට්ඨානා වා, පරිච්චජිතබ්බවත්ථුපදට්ඨානා. සීලනලක්ඛණා **සීලපාරමී,** සමාධානලක්ඛණා පතිට්ඨානලක්ඛණා චාති වුත්තං හොති. දුස්සීල්‍යවිද්ධංසනරසා, අනවජ්ජරසා වා, සොචෙය්‍යපච්චුපට්ඨානා, හිරොත්තප්පපදට්ඨානා. කාමතො ච භවතො ච නික්ඛමනලක්ඛණා **නෙක්ඛම්මපාරමී,** තදාදීනවවිභාවනරසා, තතො එව විමුඛභාවපච්චුපට්ඨානා, සංවෙගපදට්ඨානා. යථාසභාවපටිවෙධලක්ඛණා **පඤ්ඤාපාරමී,** අක්ඛලිතපටිවෙධලක්ඛණා වා කුසලිස්සාසඛිත්තඋසුපටිවෙධො විය, විසයොභාසනරසා පදීපො විය, අසම්මොහපච්චුපට්ඨානා අරඤ්ඤගතසුදෙසිකො විය, සමාධිපදට්ඨානා, චතුසච්චපදට්ඨානා වා. උස්සාහලක්ඛණා **වීරියපාරමී,** උපත්ථම්භනරසා, අසංසීදනපච්චුපට්ඨානා, වීරියාරම්භවත්ථුපදට්ඨානා, සංවෙගපදට්ඨානා වා.

ඛමනලක්ඛණා **ඛන්තිපාරමී,** ඉට්ඨානිට්ඨසහනරසා, අධිවාසනපච්චුපට්ඨානා, අවිරොධපච්චුපට්ඨානා වා, යථාභූතදස්සනපදට්ඨානා. අවිසංවාදනලක්ඛණා **සච්චපාරමී,** යථාසභාවවිභාවනරසා, සාධුතාපච්චුපට්ඨානා, සොරච්චපදට්ඨානා. බොධිසම්භාරෙසු අධිට්ඨානලක්ඛණා **අධිට්ඨානපාරමී,** තෙසං පටිපක්ඛාභිභවනරසා, තත්ථ අචලතාපච්චුපට්ඨානා, බොධිසම්භාරපදට්ඨානා. හිතාකාරප්පවත්තිලක්ඛණා **මෙත්තාපාරමී,** හිතූපසංහාරරසා, ආඝාතවිනයනරසා වා, සොම්මභාවපච්චුපට්ඨානා, සත්තානං මනාපභාවදස්සනපදට්ඨානා. මජ්ඣත්තාකාරප්පවත්තිලක්ඛණා **උපෙක්ඛාපාරමී,** සමභාවදස්සනරසා, පටිඝානුනයවූපසමපච්චුපට්ඨානා, කම්මස්සකතාපච්චවෙක්ඛණපදට්ඨානා.

එත්ථ ච කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතතා දානාදීනං පරිච්චාගාදිලක්ඛණස්ස විසෙසනභාවෙන වත්තබ්බා. කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතානි හි දානාදීනි බොධිසත්තසන්තානෙ පවත්තානි දානාදිපාරමියො නාම හොන්ති.

කො පච්චයොති? අභිනීහාරො තාව පාරමීනං පච්චයො. යො හි අයං –

> ‘‘මනුස්සත්තං ලිඞ්ගසම්පත්ති, හෙතු සත්ථාරදස්සනං;
> පබ්බජ්ජා ගුණසම්පත්ති, අධිකාරො ච ඡන්දතා;
> අට්ඨධම්මසමොධානා, අභිනීහාරො සමිජ්ඣතී’’ති. (බු. වං. 2.59) –

එවං වුත්තො අට්ඨධම්මසමොධානසම්පාදිතො ‘‘තිණ්ණො තාරෙය්‍යං මුත්තො මොචෙය්‍යං දන්තො දමෙය්‍යං සන්තො සමෙය්‍යං අස්සත්ථො අස්සාසෙය්‍යං පරිනිබ්බුතො පරිනිබ්බාපෙය්‍යං සුද්ධො සොධෙය්‍යං බුද්ධො බොධෙය්‍ය’’න්තිආදිනයප්පවත්තො අභිනීහාරො. සො අවිසෙසෙන සබ්බපාරමීනං පච්චයො. තප්පවත්තියා හි උද්ධං පාරමීනං පවිචයුපට්ඨානසමාදානාධිට්ඨානනිප්ඵත්තියො මහාපුරිසානං සම්භවන්ති.

තත්ථ **මනුස්සත්තන්ති** මනුස්සත්තභාවො. මනුස්සත්තභාවෙයෙව හි ඨත්වා බුද්ධත්තං පත්ථෙන්තස්ස පත්ථනා සමිජ්ඣති, න නාගසුපණ්ණාදිජාතීසු ඨිතස්ස. කස්මාති චෙ? බුද්ධභාවස්ස අනනුච්ඡවිකභාවතො.

ලිඞ්ගසම්පත්තීති මනුස්සත්තභාවෙ ඨිතස්සාපි පුරිසස්සෙව පත්ථනා සමිජ්ඣති, න ඉත්ථියා න පණ්ඩකනපුංසකඋභතොබ්‍යඤ්ජනකානං වා සමිජ්ඣති. කස්මාති චෙ? යථාවුත්තකාරණතො ලක්ඛණපාරිපූරියා අභාවතො ච. වුත්තඤ්චෙතං – ‘‘අට්ඨානමෙතං, භික්ඛවෙ, අනවකාසො, යං ඉත්ථී අරහං අස්ස සම්මාසම්බුද්ධො’’ති (අ. නි. 1.279; විභ. 809) විත්ථාරො. තස්මා මනුස්සජාතිකස්සාපි ඉත්ථිලිඞ්ගෙ ඨිතස්ස පණ්ඩකාදීනං වා පත්ථනා න සමිජ්ඣති.

හෙතූති උපනිස්සයසම්පත්ති. මනුස්සපුරිසස්සාපි හි උපනිස්සයසම්පන්නස්සෙව හෙතුසම්පත්තියා පත්ථනා සමිජ්ඣති, න ඉතරස්ස.

සත්ථාරදස්සනන්ති සත්ථුසම්මුඛීභාවො. ධරමානකබුද්ධස්සෙව හි සන්තිකෙ පත්ථෙන්තස්ස පත්ථනා සමිජ්ඣති, පරිනිබ්බුතෙ පන භගවති චෙතියස්ස සන්තිකෙ වා බොධිමූලෙ වා පටිමාය වා පච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකානං වා සන්තිකෙ පත්ථනා න සමිජ්ඣති. කස්මා? අධිකාරස්ස බලවභාවාභාවතො. බුද්ධානං එව පන සන්තිකෙ පත්ථනා සමිජ්ඣති, අජ්ඣාසයස්ස උළාරභාවෙන තදධිකාරස්ස බලවභාවාපත්තිතො.

පබ්බජ්ජාති බුද්ධස්ස භගවතො සන්තිකෙ පත්ථෙන්තස්සාපි කම්මකිරියවාදීසු තාපසෙසු වා භික්ඛූසු වා පබ්බජිතස්සෙව පත්ථනා සමිජ්ඣති, නො ගිහිලිඞ්ගෙ ඨිතස්ස. කස්මා? බුද්ධභාවස්ස අනනුච්ඡවිකභාවතො. පබ්බජිතා එව හි මහාබොධිසත්තා සම්මාසම්බොධිං අධිගච්ඡන්ති, න ගහට්ඨභූතා, තස්මා පණිධානකාලෙ ච පබ්බජ්ජාලිඞ්ගං එව හි යුත්තරූපං කිඤ්ච ගුණසම්පත්තිඅධිට්ඨානභාවතො.

ගුණසම්පත්තීති අභිඤ්ඤාදිගුණසම්පදා. පබ්බජිතස්සාපි හි අට්ඨසමාපත්තිලාභිනො පඤ්චාභිඤ්ඤස්සෙව පත්ථනා සමිජ්ඣති, න යථාවුත්තගුණසම්පත්තියා විරහිතස්ස. කස්මා? පාරමිපවිචයස්ස අසමත්ථභාවතො, උපනිස්සයසම්පත්තියා අභිඤ්ඤාසම්පත්තියා ච සමන්නාගතත්තා මහාපුරිසා කතාභිනීහාරා සයමෙව පාරමී පවිචෙතුං සමත්ථා හොන්ති.

අධිකාරොති අධිකො උපකාරො. යථාවුත්තගුණසම්පන්නොපි හි යො අත්තනො ජීවිතම්පි බුද්ධානං පරිච්චජිත්වා තස්මිං කාලෙ අධිකං උපකාරං කරොති, තස්සෙව අභිනීහාරො සමිජ්ඣති, න ඉතරස්ස.

ඡන්දතාති කත්තුකාමතාකුසලච්ඡන්දො. යස්ස හි යථාවුත්තධම්මසමන්නාගතස්ස බුද්ධකාරකධම්මානං අත්ථාය මහන්තො ඡන්දො මහතී පත්ථනා මහතී කත්තුකාමතා අත්ථි, තස්සෙව සමිජ්ඣති, න ඉතරස්ස.

තත්‍රිදං ඡන්දමහන්තතාය ඔපම්මං – යො සකලචක්කවාළගබ්භං එකොදකීභූතං අත්තනො බාහුබලෙනෙව උත්තරිත්වා පාරං ගන්තුං සමත්ථො, සො බුද්ධත්තං පාපුණාතීති සුත්වා තං දුක්කරතො අදහන්තො ''අහං තං උත්තරිත්වා පාරං ගමිස්සාමී''ති ඡන්දජාතො හොති, න තත්ථ සඞ්කොචං ආපජ්ජති. තථා යො සකලචක්කවාළං වීතච්චිකානං විගතධූමානං අඞ්ගාරානං පූරං පාදෙහි අක්කමන්තො අතික්කමිත්වා පරභාගං පාපුණිතුං සමත්ථො...පෙ.... න තත්ථ සඞ්කොචං ආපජ්ජති. තථා යො

සකලචක්කවාළං සත්තිසූලෙහි සුනිසිතඵලෙහි නිරන්තරං ආකිණ්ණං පාදෙහි අක්කමන්තො අතික්කමිත්වා…පෙ…. න තත්ථ සඞ්කොචං ආපජ්ජති. තථා යො සකලචක්කවාළං නිරන්තරං ඝනවෙළුගුම්බසඤ්ඡන්නං කණ්ටකලතාවනගහනං විනිවිජ්ඣිත්වා පරභාගං ගන්තුං සමත්ථො…පෙ…. න තත්ථ සඞ්කොචං ආපජ්ජති. තථා යො ''චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙයානි සතසහස්සඤ්ච කප්පෙ නිරයෙ පච්චිත්වා බුද්ධත්තං පත්තබ්බ''න්ති සුත්වා තං දුක්කරතො අදහන්තො ''අහං තත්ථ පච්චිත්වා බුද්ධත්තං පාපුණිස්සාමී''ති ඡන්දජාතො හොති, න තත්ථ සඞ්කොචං ආපජ්ජතීති එවමාදිනා නයෙන එත්ථ ඡන්දස්ස මහන්තභාවො වෙදිතබ්බො.

එවං අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතො පනායං අභිනීහාරො අත්ථතො තෙසං අට්ඨන්නං අඞ්ගානං සමොධානෙන තථාපවත්තො චිත්තුප්පාදොති වෙදිතබ්බො. සො සම්මදෙව සම්මාසම්බොධියා පණිධානලක්ඛණො. ''අහො වතාහං අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣෙය්‍යං, සබ්බසත්තානං හිතසුඛං නිප්ඵාදෙය්‍ය''න්ති එවමාදිපත්ථනාරසො, බොධිසම්භාරහෙතුභාවපච්චුපට්ඨානො, මහාකරුණාපදට්ඨානො, උපනිස්සයසම්පත්තිපදට්ඨානො වා. අචින්තෙය්‍යං බුද්ධභූමිං අපරිමාණං සත්තලොකහිතඤ්ච ආරබ්භ පවත්තියා සබ්බබුද්ධකාරකධම්මමූලභූතො පරමභද්දකො පරමකල්‍යාණො අපරිමෙය්‍යප්පභාවො පුඤ්ඤවිසෙසොති දට්ඨබ්බො.

යස්ස ච උප්පත්තියා සහෙව මහාපුරිසො මහාබොධියානපටිපත්තිං ඔතිණ්ණො නාම හොති නියතභාවසමධිගමනතො තතො අනිවත්තනසභාවත්තා බොධිසත්තොති සමඤ්ඤං පටිලභති, සබ්බභාවෙන සම්මාසම්බොධියං සමාසත්තමානසතා බොධිසම්භාරසික්ඛාසමත්ථතා චස්ස සන්තිට්ඨති. යථාවුත්තාභිනීහාරසමිජ්ඣනෙන හි මහාපුරිසා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාධිගමනපුබ්බලිඞ්ගෙන සයම්භුඤාණෙන සම්මදෙව සබ්බපාරමියො පවිචිනිත්වා සමාදාය අනුක්කමෙන පරිපූරෙන්ති. තථා කතමහාභිනීහාරො හි සුමෙධපණ්ඩිතො පටිපජ්ජි. යථාහ –

> ''හන්ද බුද්ධකරෙ ධම්මෙ, විචිනාමි ඉතො චිතො;
> උද්ධං අධො දස දිසා, යාවතා ධම්මධාතුයා;
> විචිනන්තො තදා දක්ඛිං, පඨමං දානපාරමි''න්ති. (බු. වං. 2.115-116) –

විත්ථාරො. තස්ස ච අභිනීහාරස්ස චත්තාරො පච්චයා චත්තාරො හෙතූ චත්තාරි ච බලානි වෙදිතබ්බානි.

තත්ථ කතමෙ **චත්තාරො පච්චයා?** ඉධ මහාපුරිසො පස්සති තථාගතං මහතා බුද්ධානුභාවෙන අච්ඡරියබ්භුතං පාටිහාරියං කරොන්තං. තස්ස තං නිස්සාය තං ආරම්මණං කත්වා මහාබොධියං චිත්තං සන්තිට්ඨති –

‘‘මහානුභාවා වතායං ධම්මධාතු, යස්සා සුප්පටිවිද්ධත්තා භගවා එවං අච්ඡරියබ්භුතධම්මො අචින්තෙය්‍යානුභාවො චා’’ති. සො තමෙව මහානුභාවදස්සනං නිස්සාය තං පච්චයං කත්වා සම්බොධියං අධිමුච්චන්තො තත්ථ චිත්තං ඨපෙති. අයං **පඨමො පච්චයො** මහාභිනීහාරාය.

න හෙව ඛො පස්සති තථාගතස්ස යථාවුත්තං මහානුභාවතං, අපි ච ඛො සුණාති ‘‘එදිසො ච එදිසො ච භගවා’’ති. සො තං නිස්සාය තං පච්චයං කත්වා සම්බොධියං අධිමුච්චන්තො තත්ථ චිත්තං ඨපෙති. අයං **දුතියො පච්චයො** මහාභිනීහාරාය.

න හෙව ඛො පස්සති තථාගතස්ස යථාවුත්තං මහානුභාවතං, නපි තං පරතො සුණාති, අපි ච ඛො තථාගතස්ස ධම්මං දෙසෙන්තස්ස ‘‘දසබලසමන්නාගතො, භික්ඛවෙ, තථාගතො’’තිආදිනා (සං. නි. 2.21-22) බුද්ධානුභාවපටිසංයුත්තං ධම්මං සුණාති. සො තං නිස්සාය තං පච්චයං කත්වා සම්බොධියං අධිමුච්චන්තො තත්ථ චිත්තං ඨපෙති. අයං **තතියො පච්චයො** මහාභිනීහාරාය.

න හෙව ඛො පස්සති තථාගතස්ස යථාවුත්තං මහානුභාවතං, නපි තං පරතො සුණාති, නපි තථාගතස්ස ධම්මං සුණාති, අපි ච ඛො උළාරජ්ඣාසයො කල්‍යාණාධිමුත්තිකො ‘‘අහමෙතං බුද්ධවංසං බුද්ධතන්තිං බුද්ධපවෙණිං බුද්ධධම්මතං පරිපාලෙස්සාමී’’ති යාවදෙව ධම්මං එව සක්කරොන්තො ගරුකරොන්තො මානෙන්තො පූජෙන්තො ධම්මං අපචායමානො තං නිස්සාය තං පච්චයං කත්වා සම්බොධියං අධිමුච්චන්තො තත්ථ චිත්තං ඨපෙති. අයං **චතුත්ථො පච්චයො** මහාභිනීහාරාය.

තත්ථ කතමෙ **චත්තාරො හෙතූ** මහාභිනීහාරාය? ඉධ මහාපුරිසො පකතියා උපනිස්සයසම්පන්නොව හොති පුරිමකෙසු බුද්ධෙසු කතාධිකාරො. අයං **පඨමො හෙතු** මහාභිනීහාරාය. පුන චපරං මහාපුරිසො පකතියා කරුණාජ්ඣාසයො හොති කරුණාධිමුත්තො සත්තානං දුක්ඛං අපනෙතුකාමො අපි ච අත්තනො කායජීවිතං පරිච්චජිත්වා. අයං **දුතියො හෙතු** මහාභිනීහාරාය. පුන චපරං මහාපුරිසො සකලතොපි වට්ටදුක්ඛතො සත්තහිතාය ච දුක්කරචරියතො සුචිරම්පි කාලං ඝටෙන්තො වායමන්තො අනිබ්බින්නො හොති අනුත්‍රාසී යාව ඉච්ඡිතත්ථනිප්ඵත්ති. අයං **තතියො හෙතු** මහාභිනීහාරාය. පුන චපරං මහාපුරිසො කල්‍යාණමිත්තසන්නිස්සිතො හොති, යො අහිතතො නිවාරෙති, හිතෙ පතිට්ඨපෙති. අයං **චතුත්ථො හෙතු** මහාභිනීහාරාය.

තත්‍රායං මහාපුරිසස්ස උපනිස්සයසම්පදා – එකන්තෙනෙවස්ස යථා අජ්ඣාසයො සම්බොධිනින්නො හොති සම්බොධිපොණො සම්බොධිපබ්භාරො, තථා සත්තානං හිතචරියා. යතො චානෙන පුරිමබුද්ධානං සන්තිකෙ සම්බොධියා පණිධානං කතං හොති මනසා වාචාය

ච ‘‘අහම්පි එදිසො සම්මාසම්බුද්ධො හුත්වා සම්මදෙව සත්තානං හිතසුඛං නිප්ඵාදෙය්‍ය’’න්ති. එවං සම්පන්නූපනිස්සයස්ස පනස්ස ඉමානි උපනිස්සයසම්පත්තියා ලිඞ්ගානි භවන්ති යෙහි සමන්නාගතස්ස සාවකබොධිසත්තෙහි ච පච්චෙකබොධිසත්තෙහි ච මහාවිසෙසො මහන්තං නානාකරණං පඤ්ඤායති ඉන්ද්‍රියතො පටිපත්තිතො කොසල්ලතො ච. ඉධ උපනිස්සයසම්පන්නො මහාපුරිසො යථා විසදින්ද්‍රියො හොති විසදඤාණො, න තථා ඉතරෙ. පරහිතාය පටිපන්නො හොති, න අත්තහිතාය. තථා හි සො යථා බහුජනහිතාය බහුජනසුඛාය ලොකානුකම්පාය අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානං පටිපජ්ජති, න තථා ඉතරෙ. තත්ථ ච කොසල්ලං ආවහති ඨානුප්පත්තිකපටිභානෙන ඨානාඨානකුසලතාය ච.

තථා මහාපුරිසො පකතියා දානජ්ඣාසයො හොති දානාභිරතො, සති දෙය්‍යධම්මෙ දෙති එව, න දානතො සඞ්කොචං ආපජ්ජති, සතතං සමිතං සංවිභාගසීලො හොති, පමුදිතොව දෙති ආදරජාතො, න උදාසීනචිත්තො, මහන්තම්පි දානං දත්වා න ච දානෙන සන්තුට්ඨො හොති, පගෙව අප්පං, පරෙසඤ්ච උස්සාහං ජනෙන්තො දානෙ වණ්ණං භාසති, දානපටිසංයුත්තං ධම්මකථං කරොති, අඤ්ඤෙ ච පරෙසං දෙන්තෙ දිස්වා අත්තමනො හොති, භයට්ඨානෙසු ච පරෙසං අභයං දෙතීති එවමාදීනි දානජ්ඣාසයස්ස මහාපුරිසස්ස දානපාරමියා ලිඞ්ගානි.

තථා පාණාතිපාතාදීහි පාපධම්මෙහි හිරීයති ඔත්තප්පති, සත්තානං අවිහෙඨනජාතිකො හොති සොරතො සුඛසීලො අසඨො අමායාවී උජුජාතිකො සුවචො සොවචස්සකරණීයෙහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො මුදුජාතිකො අත්ථද්ධො අනතිමානී, පරසන්තකං නාදියති අන්තමසො තිණසලාකං උපාදාය, අත්තනො හත්ථෙ නික්ඛිත්තං ඉණං වා ගහෙත්වා පරං න විසංවාදෙති, පරස්මිං වා අත්තනො සන්තකෙ බ්‍යාමූළ්හෙ විස්සරිතෙ වා තං සඤ්ඤාපෙත්වා පටිපාදෙති යථා තං න පරහත්ථගතං හොති, අලොලුප්පො හොති, පරපරිග්ගහෙසු පාපකං චිත්තම්පි න උප්පාදෙති, ඉත්ථිබ්‍යසනාදීනි දූරතො පරිවජ්ජෙති, සච්චවාදී සච්චසන්ධො භින්නානං සන්ධාතා සහිතානං අනුප්පදාතා, පියවාදී මිහිතපුබ්බඞ්ගමො පුබ්බභාසී අත්ථවාදී ධම්මවාදී අනභිජ්ඣාලු අබ්‍යාපන්නචිත්තො අවිපරීතදස්සනො, කම්මස්සකතඤාණෙන සච්චානුලොමිකඤාණෙන කතඤ්ඤූ කතවෙදී වුද්ධාපචායී සුවිසුද්ධාජීවො ධම්මකාමො පරෙපි ධම්මෙ සමාදපෙතා සබ්බෙන සබ්බං අකිච්චතො සත්තෙ නිවාරෙතා කිච්චෙසු පතිට්ඨපෙතා අත්තනා ච තත්ථ කිච්චෙ යොගං ආපජ්ජිතා, කත්වා වා පන සයං අකත්තබ්බං සීඝඤ්ඤෙව තතො පටිවිරතො හොතීති එවමාදීනි සීලජ්ඣාසයස්ස මහාපුරිසස්ස සීලපාරමියා ලිඞ්ගානි.

තථා මන්දකිලෙසො හොති මන්දනීවරණො, පවිවෙකජ්ඣාසයො අවික්ඛෙපබහුලො, න තස්ස පාපකා විතක්කා චිත්තං අන්වාස්සවන්ති,

විවෙකගතස්ස චස්ස අප්පකසිරෙනෙව චිත්තං සමාධියති, අමිත්තපක්ඛෙපි තුවටං මෙත්තචිත්තතා සන්තිට්ඨති, පගෙව ඉතරස්මිං, සතිමා ච හොති චිරකතම්පි චිරභාසිතම්පි සරිතා අනුස්සරිතා, මෙධාවී ච හොති ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතො, නිපකො ච හොති තාසු තාසු ඉතිකත්තබ්බතාසු, ආරද්ධවීරියො ච හොති සත්තානං හිතකිරියාසු, ඛන්තිබලසමන්නාගතො ච හොති සබ්බසහො, අචලාධිට්ඨානො ච හොති දළ්හසමාදානො, අජ්ඣුපෙක්ඛකො ච හොති උපෙක්ඛාඨානීයෙසු ධම්මෙසූති එවමාදීනි මහාපුරිසස්ස නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයාදීනං වසෙන නෙක්ඛම්මපාරමිආදීනං ලිඞ්ගානි වෙදිතබ්බානි.

එවමෙතෙහි බොධිසම්භාරලිඞ්ගෙහි සමන්නාගතස්ස මහාපුරිසස්ස යං වුත්තං ''මහාභිනීහාරාය කල්‍යාණමිත්තසන්නිස්සයො හෙතූ''ති. තත්‍රිදං සඞ්ඛෙපතො කල්‍යාණමිත්තලක්ඛණං – ඉධ කල්‍යාණමිත්තො සද්ධාසම්පන්නො හොති සීලසම්පන්නො සුතසම්පන්නො චාගසම්පන්නො වීරියසම්පන්නො සතිසම්පන්නො සමාධිසම්පන්නො පඤ්ඤාසම්පන්නො. තත්ථ සද්ධාසම්පත්තියා සද්දහති තථාගතස්ස බොධිං කම්මඵලඤ්ච, තෙන සම්මාසම්බොධියා හෙතුභූතං සත්තෙසු හිතෙසිතං න පරිච්චජති, සීලසම්පත්තියා සත්තානං පියො හොති මනාපො ගරු භාවනීයො චොදකො පාපගරහී වත්තා වචනක්ඛමො, සුතසම්පත්තියා සත්තානං හිතසුඛාවහං ගම්භීරං ධම්මකථං කත්තා හොති, චාගසම්පත්තියා අප්පිච්ඡො හොති සන්තුට්ඨො පවිවිත්තො අසංසට්ඨො, වීරියසම්පත්තියා ආරද්ධවීරියො හොති සත්තානං හිතපටිපත්තියං, සතිසම්පත්තියා උපට්ඨිතසති හොති අනවජ්ජධම්මෙසු, සමාධිසම්පත්තියා අවික්ඛිත්තො හොති සමාහිතචිත්තො, පඤ්ඤාසම්පත්තියා අවිපරීතං පජානාති, සො සතියා කුසලාකුසලානං ධම්මානං ගතියො සමන්වෙසමානො පඤ්ඤාය සත්තානං හිතාහිතං යථාභූතං ජානිත්වා සමාධිනා තත්ථ එකග්ගචිත්තො හුත්වා වීරියෙන අහිතා සත්තෙ නිසෙධෙත්වා හිතෙ නියොජෙති. තෙනාහ –

> ''පියො ගරු භාවනීයො, වත්තා ච වචනක්ඛමො;
> ගම්භීරඤ්ච කථං කත්තා, නො චට්ඨානෙ නියොජකො''ති. (අ. නි. 7.37; නෙත්ති. 113) –

එවං ගුණසමන්නාගතඤ්ච කල්‍යාණමිත්තං උපනිස්සාය මහාපුරිසො අත්තනො උපනිස්සයසම්පත්තිං සම්මදෙව පරියොදපෙති. සුවිසුද්ධාසයපයොගො ච හුත්වා චතූහි බලෙහි සමන්නාගතො න චිරෙනෙව අට්ඨඞ්ගෙ සමොධානෙත්වා මහාභිනීහාරං කරොන්තො බොධිසත්තභාවෙ පතිට්ඨහති අනිවත්තිධම්මො නියතො සම්බොධිපරායනො.

තස්සිමානි **චත්තාරි බලානි. අජ්ඣත්තිකබලං** යා සම්මාසම්බොධියං අත්තසන්නිස්සයා ධම්මගාරවෙන අභිරුචි එකන්තනින්නජ්ඣාසයතා, යාය

මහාපුරිසො අත්තාධිපති ලජ්ජාපස්සයො අභිනීහාරසම්පන්නො ච හුත්වා පාරමියො පූරෙත්වා සම්මාසම්බොධිං පාපුණාති. **බාහිරබලං** යා සම්මාසම්බොධියං පරසන්නිස්සයා අභිරුචි එකන්තනින්නජ්ඣාසයතා, යාය මහාපුරිසො ලොකාධිපති මානාපස්සයො අභිනීහාරසම්පන්නො ච හුත්වා පාරමියො පූරෙත්වා සම්මාසම්බොධිං පාපුණාති. **උපනිස්සයබලං** යා සම්මාසම්බොධියං උපනිස්සයසම්පත්තියා අභිරුචි එකන්තනින්නජ්ඣාසයතා, යාය මහාපුරිසො තික්ඛින්ද්‍රියො විසදධාතුකො සතිසන්නිස්සයො අභිනීහාරසම්පන්නො ච හුත්වා පාරමියො පූරෙත්වා සම්මාසම්බොධිං පාපුණාති. **පයොගබලං** යා සම්මාසම්බොධියං තජ්ජා පයොගසම්පදා සක්කච්චකාරිතා සාතච්චකාරිතා, යාය මහාපුරිසො විසුද්ධපයොගො නිරන්තරකාරී අභිනීහාරසම්පන්නො ච හුත්වා පාරමියො පූරෙත්වා සම්මාසම්බොධිං පාපුණාති.

එවමයං චතූහි පච්චයෙහි චතූහි හෙතූහි චතූහි ච බලෙහි සම්පන්නසමුදාගමො අට්ඨඞ්ගසමොධානසම්පාදිතො අභිනීහාරො පාරමීනං පච්චයො මූලකාරණභාවතො. යස්ස ච පවත්තියා මහාපුරිසෙ **චත්තාරො අච්ඡරියා අබ්භුතා ධම්මා** පතිට්ඨහන්ති, සබ්බසත්තනිකායං අත්තනො ඔරසපුත්තං විය පියචිත්තෙන පරිග්ගණ්හාති. න චස්ස චිත්තං පුත්තසංකිලෙසවසෙන සංකිලිස්සති. සත්තානං හිතසුඛාවහො චස්ස අජ්ඣාසයො පයොගො ච හොති. අත්තනො ච බුද්ධකාරකධම්මා උපරූපරි වඩ්ඪන්ති පරිපච්චන්ති ච. යතො ච මහාපුරිසො උළාරතමෙන පුඤ්ඤාභිසන්දෙන කුසලාභිසන්දෙන පවත්තියා පච්චයෙන සුඛස්සාහාරෙන සමන්නාගතො සත්තානං දක්ඛිණෙය්‍යො උත්තමගාරවට්ඨානං අසදිසං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තඤ්ච හොති. එවමනෙකගුණො අනෙකානිසංසො මහාභිනීහාරො පාරමීනං පච්චයොති වෙදිතබ්බො.

යථා ච අභිනීහාරො, එවං මහාකරුණා උපායකොසල්ලඤ්ච. තත්ථ **උපායකොසල්ලං** නාම දානාදීනං බොධිසම්භාරභාවස්ස නිමිත්තභූතා පඤ්ඤා, යාහි මහාකරුණූපායකොසල්ලතාහි මහාපුරිසානං අත්තසුඛනිරපෙක්ඛතා නිරන්තරං පරහිතකරණපසුතතා සුදුක්කරෙහිපි මහාබොධිසත්තචරිතෙහි විසාදාභාවො පසාදසම්බුද්ධිදස්සනසවනානුස්සරණකාලෙසුපි සත්තානං හිතසුඛප්පටිලාභහෙතුභාවො ච සම්පජ්ජති. තථා හිස්ස පඤ්ඤාය බුද්ධභාවසිද්ධි, කරුණාය බුද්ධකම්මසිද්ධි, පඤ්ඤාය සයං තරති, කරුණාය පරෙ තාරෙති, පඤ්ඤාය පරදුක්ඛං පරිජානාති, කරුණාය පරදුක්ඛපතිකාරං ආරභති, පඤ්ඤාය ච දුක්ඛෙ නිබ්බින්දති, කරුණාය දුක්ඛං සම්පටිච්ඡති, තථා පඤ්ඤාය නිබ්බානාභිමුඛො හොති, කරුණාය වට්ටං පාපුණාති, තථා කරුණාය සංසාරාභිමුඛො හොති, පඤ්ඤාය තත්‍ර නාභිරමති, පඤ්ඤාය ච සබ්බත්ථ විරජ්ජති, කරුණානුගතත්තා න ච න සබ්බෙසං අනුග්ගහාය පවත්තො, කරුණාය සබ්බෙපි අනුකම්පති, පඤ්ඤානුගතත්තා න ච න

සබ්බත්ථ විරත්තචිත්තො, පඤ්ඤාය ච අහංකාරමමංකාරාභාවො, කරුණාය ආලසියදීනතාභාවො, තථා පඤ්ඤාකරුණාහි යථාක්කමං අත්තපරනාථතා ධීරවීරභාවො, අනත්තන්තපඅපරන්තපතා, අත්තහිතපරහිතනිප්ඵත්ති, නිබ්භයාභිංසනකභාවො, ධම්මාධිපතිලොකාධිපතිතා, කතඤ්ඤුපුබ්බකාරිභාවො, මොහතණ්හාවිගමො, විජ්ජාචරණසිද්ධි, බලවෙසාරජ්ජනිප්ඵත්තීති සබ්බස්සාපි පාරමිතාඵලස්ස විසෙසෙන උපායභාවතො පඤ්ඤාකරුණා පාරමීනං පච්චයො. ඉදඤ්ච ද්වයං පාරමීනං විය පණිධානස්සාපි පච්චයො.

තථා උස්සාහඋම්මඞ්ගඅවත්ථානහිතචරියා ච පාරමීනං පච්චයාති වෙදිතබ්බා, යා බුද්ධභාවස්ස උප්පත්තිට්ඨානතාය **බුද්ධභූමියොති** වුච්චන්ති. තත්ථ **උස්සාහො** නාම බොධිසම්භාරානං අබ්භුස්සහනවීරියං. **උම්මඞ්ගො** නාම බොධිසම්භාරෙසු උපායකොසල්ලභූතා පඤ්ඤා. **අවත්ථානං** නාම අධිට්ඨානං අචලාධිට්ඨානතා. **හිතචරියා** නාම මෙත්තාභාවනා කරුණාභාවනා ච.

තථා නෙක්ඛම්මපවිවෙකඅලොභාදොසාමොහනිස්සරණප්පභෙදා **ඡ අජ්ඣාසයා**. නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයා හි බොධිසත්තා හොන්ති කාමෙසු ඝරාවාසෙ ච දොසදස්සාවිනො, තථා පවිවෙකජ්ඣාසයා සඞ්ගණිකාය දොසදස්සාවිනො, අලොභජ්ඣාසයා ලොභෙ දොසදස්සාවිනො, අදොසජ්ඣාසයා දොසෙ දොසදස්සාවිනො, අමොහජ්ඣාසයා මොහෙ දොසදස්සාවිනො, නිස්සරණජ්ඣාසයා සබ්බභවෙසු දොසදස්සාවිනොති. තස්මා එතෙ බොධිසත්තානං ඡ අජ්ඣාසයා දානාදීනං පාරමීනං පච්චයාති වෙදිතබ්බා. න හි ලොභාදීසු ආදීනවදස්සනෙන අලොභාදීනං අධිකභාවෙන ච විනා දානාදිපාරමියො සම්භවන්ති, අලොභාදීනඤ්හි අධිකභාවෙන පරිච්චාගාදිනින්නචිත්තතා අලොභජ්ඣාසයාදිතාති වෙදිතබ්බා.

යථා චෙතෙ එවං දානජ්ඣාසයතාදයොපි බොධියා චරන්තානං බොධිසත්තානං දානාදිපාරමීනං පච්චයො. දානජ්ඣාසයතාය හි බොධිසත්තා තප්පටිපක්ඛෙ මච්ඡෙරෙ දොසදස්සාවිනො හුත්වා සම්මදෙව දානපාරමිං පරිපූරෙන්ති. සීලජ්ඣාසයතාය දුස්සීල්‍යෙ දොසදස්සාවිනො හුත්වා සම්මදෙව සීලපාරමිං පරිපූරෙන්ති. නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයතාය කාමෙසු ඝරාවාසෙ ච, යථාභූතඤාණජ්ඣාසයතාය අඤ්ඤාණෙ විචිකිච්ඡාය ච, වීරියජ්ඣාසයතාය කොසජ්ජෙ, ඛන්තියජ්ඣාසයතාය අක්ඛන්තියං, සච්චජ්ඣාසයතාය විසංවාදෙ, අධිට්ඨානජ්ඣාසයතාය අනධිට්ඨානෙ, මෙත්තාජ්ඣාසයතාය බ්‍යාපාදෙ, උපෙක්ඛාජ්ඣාසයතාය ලොකධම්මෙසු ආදීනවදස්සාවිනො හුත්වා සම්මදෙව නෙක්ඛම්මාදිපාරමියො පරිපූරෙන්ති. දානජ්ඣාසයතාදයො දානාදිපාරමීනං නිප්ඵත්තිකාරණත්තා පච්චයො.

තථා අපරිච්චාගපරිච්චාගාදීසු යථාක්කමං ආදීනවානිසංසපච්චවෙක්ඛණා දානාදිපාරමීනං පච්චයො. තත්ථායං පච්චවෙක්ඛණාවිධිඛෙත්තවත්ථුහිරඤ්ඤසුවණ්ණගොමහිංසදාසිදාසපුත්තදාරාදිපරිග්ගහබ්‍යාසත්තචිත්තානං සත්තානං ඛෙත්තාදීනං වත්ථුකාමභාවෙන බහුපත්ථනීයභාවතො රාජචොරාදිසාධාරණභාවතො විවාදාධිට්ඨානතො සපත්තකරණතො නිස්සාරතො පටිලාභපරිපාලනෙසු පරවිහෙඨනහෙතුතො විනාසනිමිත්තඤ්ච සොකාදිඅනෙකවිහිතබ්‍යසනාවහතො තදාසත්තිනිදානඤ්ච මච්ඡෙරමලපරියුට්ඨිතචිත්තානං අපායූපපත්තිහෙතුභාවතොති එවං විවිධවිපුලානත්ථාවහානි පරිග්ගහවත්ථූනි නාම. තෙසං පරිච්චාගොයෙව එකො සොත්ථිභාවොති පරිච්චාගෙ අප්පමාදො කරණීයො.

අපි ච යාචකො යාචමානො අත්තනො ගුය්හස්ස ආචික්ඛනතො ''මය්හං විස්සාසිකො''ති ච, ''පහාය ගමනීයමත්තනො සන්තකං ගහෙත්වා පරලොකං යාහීති මය්හං උපදෙසකො''ති ච, ''ආදිත්තෙ විය අගාරෙ මරණග්ගිනා ආදිත්තෙ ලොකෙ තතො මය්හං සන්තකස්ස අපවාහකසහායො''ති ච, ''අපවාහිතස්ස චස්ස අඣාපනනික්ඛෙපට්ඨානභූතො''ති ච දානසඞ්ඛාතෙ කල්‍යාණකම්මස්මිං සහායභාවතො සබ්බසම්පත්තීනං අග්ගභූතාය පරමදුල්ලභාය බුද්ධභූමියා සම්පත්තිහෙතුභාවතො ච ''පරමො කල්‍යාණමිත්තො''ති ච පච්චවෙක්ඛිතබ්බං.

තථා ''උළාරෙ කම්මනි අනෙනාහං සම්භාවිතො, තස්මා සා සම්භාවනා අවිතථා කාතබ්බා''ති ච, ''එකන්තභෙදිතාය ජීවිතස්ස අයාචිතෙනාපි මයා දාතබ්බං, පගෙව යාචිතෙනා''ති ච, ''උළාරජ්ඣාසයෙහි ගවෙසිත්වාපි දාතබ්බතො සයමෙවාගතො මම පුඤ්ඤෙනා''ති ච ''යාචකස්ස දානාපදෙසෙන මය්හමෙවායමනුග්ගහො''ති ච, ''අහං විය අයං සබ්බොපි ලොකො මයා අනුග්ගහෙතබ්බො''ති ච, ''අසති යාචකෙ කථං මය්හං දානපාරමී පූරෙය්‍යා''ති ච, ''යාචකානමෙව චත්ථාය මයා සබ්බො පරිග්ගහෙතබ්බො''ති ච, ''මං අයාචිත්වාව මම සන්තකං යාචකා කදා සයමෙව ගණ්හෙය්‍යු''න්ති ච, ''කථමහං යාචකානං පියො චස්සං මනාපො''ති ච, ''කථං වා තෙ මය්හං පියා චස්සු මනාපා''ති ච, ''කථං වාහං දදමානො දත්වාපි ච අත්තමනො චස්සං පමුදිතො පීතිසොමනස්සජාතො''ති ච, ''කථං වා මෙ යාචකා භවෙය්‍යුං උළාරො ච දානජ්ඣාසයො''ති ච, ''කථං වාහමයාචිතො එව යාචකානං හදයමඤ්ඤාය දදෙය්‍යා''න්ති ච, ''සති ධනෙ යාචකෙ ච අපරිච්චාගො මහතී මය්හං වඤ්චනා''ති ච, ''කථං වාහං අත්තනො අඞ්ගානි ජීවිතං වාපි යාචකානං පරිච්චජෙය්‍යා''න්ති ච පරිච්චාගනින්නතා උපට්ඨපෙතබ්බා. අපි ච ''අත්ථො නාමායං නිරපෙක්ඛං දායකමනුගච්ඡති, යථා තං නිරපෙක්ඛං ඛෙපකං කිටකො''ති ච අත්ථෙ නිරපෙක්ඛතාය චිත්තං උප්පාදෙතබ්බං.

යාචමානො පන යදි පියපුග්ගලො හොති, ‘‘පියො මං යාචතී’’ති සොමනස්සං උප්පාදෙතබ්බං. අථ උදාසීනපුග්ගලො හොති, ‘‘අයං මං යාචමානො අද්ධා ඉමිනා පරිච්චාගෙන මිත්තො හොතී’’ති සොමනස්සං උප්පාදෙතබ්බං. දදන්තොපි හි යාචකානං පියො හොතීති. අථ පන වෙරී පුග්ගලො යාචති, ‘‘පච්චත්ථිකො මං යාචති, අයං මං යාචමානො අද්ධා ඉමිනා පරිච්චාගෙන වෙරී පියො මිත්තො හොතී’’ති විසෙසෙන සොමනස්සං උප්පාදෙතබ්බං. එවං පියපුග්ගලෙ විය මජ්ඣත්තවෙරිපුග්ගලෙසුපි මෙත්තාපුබ්බඞ්ගමං කරුණං උපට්ඨපෙත්වාව දාතබ්බං.

සචෙ පනස්ස චිරකාලපරිභාවිතත්තා ලොභස්ස දෙය්‍යධම්මවිසයා ලොභධම්මා උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තෙන බොධිසත්තපටිඤ්ඤෙන ඉති පටිසඤ්චික්ඛිතබ්බං ‘‘නනු තයා සප්පුරිසසම්බොධාය අභිනීහාරං කරොන්තෙන සබ්බසත්තානං උපකාරත්ථාය අයං කායො නිස්සට්ඨො තප්පරිච්චාගමයඤ්ච පුඤ්ඤං, තත්ථ නාම තෙ බාහිරෙපි වත්ථුස්මිං අභිසඞ්ගප්පවත්ති හත්ථිසිනානසදිසී හොති, තස්මා තයා න කත්ථචි සඞ්ගො උප්පාදෙතබ්බො. සෙය්‍යථාපි නාම මහතො භෙසජ්ජරුක්ඛස්ස තිට්ඨතො මූලං මූලත්ථිකා හරන්ති, පපටිකං තචං ඛන්ධං විටපං සාරං සාඛං පලාසං පුප්ඵං ඵලං ඵලත්ථිකා හරන්ති, න තස්ස රුක්ඛස්ස ‘මය්හං සන්තකං එතෙ හරන්තී’ති විතක්කසමුදාචාරො හොති, එවමෙව සබ්බලොකහිතාය උස්සුක්කමාපජ්ජන්තෙන මයා මහාදුක්ඛෙ අකතඤ්ඤුකෙ නිච්චාසුචිම්හි කායෙ පරෙසං උපකාරාය විනියුජ්ජමානෙ අණුමත්තොපි මිච්ඡාවිතක්කො න උප්පාදෙතබ්බො. කො වා එත්ථ විසෙසො අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසු මහාභූතෙසු එකන්තභෙදනවිකිරණවිද්ධංසනධම්මෙසු, කෙවලං පන සම්මොහවිජම්භිතමෙතං, යදිදං එතං මම එසොහමස්මි එසො මෙ අත්තාති අභිනිවෙසො. තස්මා බාහිරෙසු විය අජ්ඣත්තිකෙසුපි කරචරණනයනාදීසු මංසාදීසු ච අනපෙක්ඛෙන හුත්වා ‘තං තදත්ථිකා හරන්තූ’ති නිස්සට්ඨචිත්තෙන භවිතබ්බ’’න්ති.

එවං පටිසඤ්චික්ඛතො චස්ස සම්බොධාය පහිතත්තස්ස කායජීවිතෙසු නිරපෙක්ඛස්ස අප්පකසිරෙනෙව කායවචීමනොකම්මානි සුවිසුද්ධානි හොන්ති. සො සුවිසුද්ධකායවචීමනොකම්මන්තො විසුද්ධාජීවො ඤායපටිපත්තියං ඨිතො අපායුපායකොසල්ලසමන්නාගමෙන භිය්‍යොසොමත්තාය දෙය්‍යධම්මපරිච්චාගෙන අභයදානසද්ධම්මදානෙහි ච සබ්බසත්තෙ අනුග්ගණ්හිතුං සමත්ථො හොතීති අයං තාව දානපාරමියං පච්චවෙක්ඛණානයො.

සීලපාරමියං පන එවං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං – ඉදඤ්හි සීලං නාම ගඞ්ගොදකාදීහි විසොධෙතුං අසක්කුණෙය්‍යස්ස දොසමලස්ස වික්ඛාලනජලං, හරිචන්දනාදීහි විනෙතුං අසක්කුණෙය්‍යස්ස රාගාදිපරිළාහස්ස විනයනං, හාරමකුටකුණ්ඩලාදීහි පචුරජනාලඞ්කාරෙහි

අසාධාරණො සාධූනං අලඞ්කාරවිසෙසො, සබ්බදිසාවායනතො අකිත්තිමො සබ්බකාලානුරූපො ච සුරභිගන්ධො, ඛත්තියමහාසාලාදීහි දෙවතාහි ච වන්දනීයාදිභාවාවහනතො පරමො වසීකරණමන්තො, චාතුමහාරාජිකාදිදෙවලොකාරොහණසොපානපන්ති, ඣානාභිඤ්ඤානං අධිගමූපායො, නිබ්බානමහානගරස්ස සම්පාපකමග්ගො, සාවකබොධිපච්චෙකබොධිසම්මාසම්බොධීනං පතිට්ඨානභූමි, යං යං වා පනිච්ඡිතං පත්ථිතං, තස්ස තස්ස සමිජ්ඣනූපායභාවතො චින්තාමණිකප්පරුක්ඛාදිකෙ ච අතිසෙති.

වුත්තඤ්චෙතං භගවතා – ''ඉජ්ඣති, භික්ඛවෙ, සීලවතො චෙතොපණිධිවිසුද්ධත්තා''ති (දී. නි. 3.337; අ. නි. 8.35). අපරම්පි වුත්තං – ''ආකඞ්ඛෙය්‍ය චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු 'සබ්‍රහ්මචාරීනං පියො ච අස්සං මනාපො ච ගරු ච භාවනීයො චා'ති, සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරී''තිආදි (ම. නි. 1.65). තථා ''අවිප්පටිසාරත්ථානි ඛො, ආනන්ද, කුසලානි සීලානී''ති (අ. නි. 11.1). ''පඤ්චිමෙ, ගහපතයො, ආනිසංසා සීලවතො සීලසම්පදාය''තිආදිසුත්තානඤ්ච (දී. නි. 2.150; 3.316; අ. නි. 5.213; මහාව. 285) වසෙන සීලස්ස ගුණා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා. තථා **අග්ගික්ඛන්ධොපම**සුත්තාදීනං (අ. නි. 7.72) වසෙන සීලවිරහෙ ආදීනවා. පීතිසොමනස්සනිමිත්තතො අත්තානුවාදපරූපවාදදණ්ඩදුග්ගතිභයාභාවතො විඤ්ඤූහි පාසංසභාවතො අවිප්පටිසාරහෙතුතො සොත්ථිට්ඨානතො අතිජනසාපතෙය්‍යාධිපතෙය්‍යායුරූපට්ඨානබන්ධුමිත්තසම්පත්තීනං අතිසයනතො ච සීලං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. සීලවතො හි අත්තනො සීලසම්පදාහෙතු මහන්තං පීතිසොමනස්සං උප්පජ්ජති – ''කතං වත මයා කුසලං, කතං කල්‍යාණං, කතං භීරුත්තාණ''න්ති.

තථා සීලවතො අත්තා න උපවදති, න පරෙ විඤ්ඤූ, දණ්ඩදුග්ගතිභයානං සම්භවො එව නත්ථි. ''සීලවා පුරිසපුග්ගලො කල්‍යාණධම්මො''ති විඤ්ඤූනං පාසංසො හොති. තථා සීලවතො ය්වායං ''කතං වත මයා පාපං, කතං ලුද්දකං, කතං කිබ්බිස''න්ති දුස්සීලස්ස විප්පටිසාරො උප්පජ්ජති, සො න හොති. සීලඤ්ච නාමෙතං අප්පමාදාධිට්ඨානතො භොගබ්‍යසනාදිපරිහාරමුඛෙන මහතො අත්ථස්ස සාධනතො මඞ්ගලභාවතො ච පරමං සොත්ථිට්ඨානං, නිහීනජච්චොපි සීලවා ඛත්තියමහාසාලාදීනං පූජනීයො හොතීති කුලසම්පත්තිං අතිසෙති සීලසම්පදා, ''තං කිං මඤ්ඤසි, මහාරාජ? ඉධ තෙ අස්ස දාසො කම්මකරො''තිආදිවචනඤ්චෙත්ථ (දී. නි. 1.186) සාධකං. චොරාදීහි අසාධාරණතො පරලොකානුගමනතො මහප්ඵලභාවතො සමථාදිගුණාධිට්ඨානතො ච බාහිරධනං අතිසෙති සීලං. පරමස්ස චිත්තිස්සරියස්ස අධිට්ඨානභාවතො ඛත්තියාදීනං ඉස්සරියං අතිසෙති සීලං. සීලනිමිත්තඤ්හි තංතංසත්තනිකායෙසු සත්තානං ඉස්සරියං, වස්සසතදීඝප්පමාණතො ජීවිතතො එකාහම්පි සීලවතො ජීවිතස්ස

විසිට්ඨතාවචනතො සති ච ජීවිතෙ සික්ඛානික්ඛිපනස්ස මරණතාවචනතො සීලං ජීවිතතො විසිට්ඨතරං. වෙරීනම්පි මනුඤ්ඤභාවාවහනතො ජරාරොගවිපත්තීහි අනභිභවනීයතො ච රූපසම්පත්තිං අතිසෙති සීලං. පාසාදහම්මියාදිට්ඨානවිසෙසෙ රාජයුවරාජසෙනාපතිආදිට්ඨානවිසෙසෙ ච අතිසෙති සීලං සුඛවිසෙසාධිට්ඨානභාවතො. සභාවසිනිද්ධෙ සන්තිකාවචරෙපි බන්ධුජනෙ මිත්තජනෙ ච අතිසෙති එකන්තහිතසම්පාදනතො පරලොකානුගමනතො ච ''න තං මාතාපිතා කයිරා''තිආදිවචනඤ්චෙත්ථ (ධ. ප. 43) සාධකං. තථා හත්ථිඅස්සරථපත්තිබලකායෙහි මන්තාගදසොත්ථානප්පයොගෙහි ච දුරාරක්ඛං අත්තානං ආරක්ඛාභාවෙන සීලමෙව විසිට්ඨතරං අත්තාධීනතො අපරාධීනතො මහාවිසයතො ච. තෙනෙවාහ – ''ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරි''න්තිආදි (ජා. 1.10.102). එවමනෙකගුණසමන්නාගතං සීලන්ති පච්චවෙක්ඛන්තස්ස අපරිපුණ්ණා චෙව සීලසම්පදා පාරිපූරිං ගච්ඡති අපරිසුද්ධා ච පාරිසුද්ධිං.

සචෙ පනස්ස දීඝරත්තං පරිචයෙන සීලපටිපක්ඛා ධම්මා දොසාදයො අන්තරන්තරා උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තෙන බොධිසත්තපටිඤ්ඤෙන එවං පටිසඞ්චික්ඛිතබ්බං – නනු තයා සම්බොධාය පණිධානං කතං, සීලවිකලෙන ච න සක්කා ලොකියාපි සම්පත්තියො පාපුණිතුං, පගෙව ලොකුත්තරා, සබ්බසම්පත්තීනං පන අග්ගභූතාය සම්මාසම්බොධියා අධිට්ඨානභූතෙන සීලෙන පරමුක්කංසගතෙන භවිතබ්බං, තස්මා ''කිකීව අණ්ඩ''න්තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.19; දී. නි. අට්ඨ. 1.7) වුත්තනයෙන සම්මා සීලං රක්ඛන්තෙන සුට්ඨුතරං තයා පෙසලෙන භවිතබ්බං.

අපි ච තයා ධම්මදෙසනාය යානත්තයෙ සත්තානං අවතාරණපරිපාචනානි කාතබ්බානි, සීලවිකලස්ස ච වචනං න පච්චෙතබ්බං හොති, අසප්පායාහාරවිචාරස්ස විය වෙජ්ජස්ස තිකිච්ඡනං, තස්මා කථාහං සද්ධෙය්‍යො හුත්වා සත්තානං අවතාරණපරිපාචනානි කරෙය්‍යන්ති සභාවපරිසුද්ධසීලෙන භවිතබ්බං. කිඤ්ච ඣානාදිගුණවිසෙසයොගෙන මෙ සත්තානං උපකාරකරණසමත්ථතා පඤ්ඤාපාරමීආදිපරිපූරණඤ්ච, ඣානාදයො ච ගුණා සීලපාරිසුද්ධිං විනා න සම්භවන්තීති සම්මදෙව සීලං පරිසොධෙතබ්බං.

තථා ''සම්බාධො ඝරාවාසො රජොපථො''තිආදිනා (දී. නි. 1.191; සං. නි. 2.154; ම. නි. 1.291; 2.10) ඝරාවාසෙ, ''අට්ඨිකඞ්කලූපමා කාමා''තිආදිනා (ම. නි. 1.234; පාචි. 175) ''මාතාපි පුත්තෙන විවදතී''තිආදිනා (ම. නි. 1.178) ච කාමෙසු, ''සෙය්‍යථාපි පුරිසො ඉණං ආදාය කම්මන්තෙ පයොජෙය්‍යා''තිආදිනා (දී. නි. 1.218) කාමච්ඡන්දාදීසු ආදීනවදස්සනපුබ්බඞ්ගමා වුත්තවිපරියායෙන ''අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා''තිආදිනා (දී. නි. 1.191; සං. නි. 2.154) පබ්බජ්ජාදීසු

ආනිසංසපටිසඞ්ඛාවසෙන නෙක්ඛම්මපාරමියං පච්චවෙක්ඛණා වෙදිතබ්බා. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන දුක්ඛක්ඛන්ධ- (ම. නි. 1.163 ආදයො) ආසිවිසොපමසුත්තා- (සං. නි. 4.238) දිවසෙන වෙදිතබ්බො.

තථා ''පඤ්ඤාය විනා දානාදයො ධම්මා න විසුජ්ඣන්ති, යථාසකං බ්‍යාපාරසමත්ථා ච න හොන්තී''ති පඤ්ඤාගුණා මනසිකාතබ්බා. යථෙව හි ජීවිතෙන විනා සරීරයන්තං න සොභති, න ච අත්තනො කිරියාසු පටිපත්තිසමත්ථං හොති, යථා ච චක්ඛාදීනි ඉන්ද්‍රියානි විඤ්ඤාණෙන විනා යථාසකං විසයෙසු කිච්චං කාතුං නප්පහොන්ති, එවං සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි පඤ්ඤාය විනා සකිච්චපටිපත්තියං අසමත්ථානීති පරිච්චාගාදිපටිපත්තියං පඤ්ඤා පධානකාරණං. උම්මීලිතපඤ්ඤාචක්ඛුකා හි මහාබොධිසත්තා අත්තනො අඞ්ගපච්චඞ්ගානිපි දත්වා අනත්තුක්කංසකා අපරවම්භකා ච හොන්ති, භෙසජ්ජරුක්ඛා විය විකප්පරහිතා කාලත්තයෙපි සොමනස්සජාතා. පඤ්ඤාවසෙන හි උපායකොසල්ලයොගතො පරිච්චාගො පරහිතප්පවත්තියා දානපාරමිභාවං උපෙති. අත්තත්ථඤ්හි දානං වඩ්ඪිසදිසං හොති.

තථා පඤ්ඤාය අභාවෙන තණ්හාදිසංකිලෙසාවියොගතො සීලස්ස විසුද්ධි එව න සම්භවති, කුතො සබ්බඤ්ඤුගුණාධිට්ඨානභාවො. පඤ්ඤවා එව ච ඝරාවාසෙ කාමගුණෙසු සංසාරෙ ච ආදීනවං පබ්බජ්ජාය ඣානසමාපත්තියං නිබ්බානෙ ච ආනිසංසං සුට්ඨු සල්ලක්ඛෙන්තො පබ්බජිත්වා ඣානසමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා නිබ්බානාභිමුඛො පරෙ ච තත්ථ පතිට්ඨාපෙති. වීරියඤ්ච පඤ්ඤාවිරහිතං යථිච්ඡිතමත්ථං න සාධෙති දුරාරම්භභාවතො. වරමෙව හි අනාරම්භො දුරාරම්භතො, පඤ්ඤාසහිතෙන පන වීරියෙන න කිඤ්චි දුරධිගමං උපායපටිපත්තිතො. තථා පඤ්ඤවා එව පරාපකාරාදීනං අධිවාසකජාතිකො හොති, න දුප්පඤ්ඤො. පඤ්ඤාවිරහිතස්ස ච පරෙහි උපනීතා අපකාරා ඛන්තියා පටිපක්ඛමෙව අනුබ්‍රූහෙන්ති, පඤ්ඤවතො පන තෙ ඛන්තිසම්පත්තියා පරිබ්‍රූහනවසෙන අස්සා ථිරභාවාය සංවත්තන්ති. පඤ්ඤවා එව තීණිපි සච්චානි නෙසං කාරණානි පටිපක්ඛෙ ච යථාභූතං ජානිත්වා පරෙසං අවිසංවාදකො හොති.

තථා පඤ්ඤාබලෙන අත්තානං උපත්ථම්භෙත්වා ධිතිසම්පදාය සබ්බපාරමීසු අචලසමාදානාධිට්ඨානො හොති. පඤ්ඤවා එව ච පියමජ්ඣත්තවෙරිවිභාගං අකත්වා සබ්බත්ථ හිතූපසංහාරකුසලො හොති. තථා පඤ්ඤාවසෙන ලාභාලාභාදිලොකධම්මසන්නිපාතෙ නිබ්බිකාරතාය මජ්ඣත්තො හොති. එවං සබ්බාසං පාරමීනං පඤ්ඤාව පාරිසුද්ධිහෙතූති පඤ්ඤාගුණා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා. අපි ච පඤ්ඤාය විනා න දස්සනසම්පත්ති, අන්තරෙන ච දිට්ඨිසම්පදං න සීලසම්පදා, සීලදිට්ඨිසම්පදාවිරහිතස්ස න සමාධිසම්පදා, අසමාහිතෙන ච න සක්කා අත්තහිතමත්තම්පි සාධෙතුං, පගෙව උක්කංසගතං පරහිතන්ති පරහිතාය පටිපන්නෙන ''නනු තයා සක්කච්චං පඤ්ඤාය පරිවුද්ධියං ආයොගො කරණීයො''ති බොධිසත්තෙන

අත්තා ඔවදිතබ්බො. පඤ්ඤානුභාවෙන හි මහාසත්තො චතුරධිට්ඨානාධිට්ඨිතො චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි ලොකං අනුග්ගණ්හන්තො සත්තෙ නිය්‍යානමග්ගෙ අවතාරෙති, ඉන්ද්‍රියානි ච නෙසං පරිපාචෙති.

තථා පඤ්ඤාබලෙන ඛන්ධායතනාදීසු පවත්තියා බහුලොපවත්තිනිවත්තියො යාථාවතො පරිජානන්තො දානාදයො ගුණෙ විසෙසනිබ්බෙධභාගියභාවං නයන්තො බොධිසත්තසික්ඛාය පරිපූරකාරී හොතීති එවමාදිනා අනෙකාකාරවොකාරෙ පඤ්ඤාගුණෙ වවත්ථපෙත්වා පඤ්ඤාපාරමී අනුබ්‍රූහෙතබ්බා.

තථා දිස්සමානානිපි ලොකියානි කම්මානි නිහීනවීරියෙන පාපුණිතුං අසක්කුණෙය්‍යානි, අගණිතඛෙදෙන පන ආරද්ධවීරියෙන දුරධිගමං නාම නත්ථි. නිහීනවීරියො හි ‘‘සංසාරමහොඝතො සබ්බසත්තෙ සන්තාරෙස්සාමී’’ති ආරභිතුමෙව න සක්කුණාති. මජ්ඣිමො ආරභිත්වා අන්තරා වොසානමාපජ්ජති. උක්කට්ඨවීරියො පන අත්තසුඛනිරපෙක්ඛො ආරම්භපාරමිමධිගච්ඡතීති වීරියසම්පත්ති පච්චවෙක්ඛිතබ්බා. අපි ච ‘‘යස්ස අත්තනො එව සංසාරපඞ්කතො සමුද්ධරණත්ථමාරම්භො, තස්සාපි න වීරියස්ස සිථිලභාවෙ මනොරථානං මත්ථකප්පත්ති සක්කා සම්භාවෙතුං, පගෙව සදෙවකස්ස ලොකස්ස සමුද්ධරණත්ථං කතාභිනීහාරෙනා’’ති ච ‘‘රාගාදීනං දොසගණානං මත්තමහාගජානං විය දුන්නිවාරභාවතො තන්නිදානානඤ්ච කම්මසමාදානානං උක්ඛිත්තාසිකවධකසදිසභාවතො තන්නිමිත්තානඤ්ච දුග්ගතීනං සබ්බදා විවටමුඛභාවතො, තත්ථ නියොජකානඤ්ච පාපමිත්තානං සදා සන්නිහිතභාවතො තදොවාදකාරිතාය ච බාලස්ස පුථුජ්ජනභාවස්ස සතිසම්භවෙ යුත්තං සයමෙව සංසාරදුක්ඛතො නිස්සරිතුන්ති මිච්ඡාවිතක්කා වීරියානුභාවෙන දූරීභවන්තී’’ති ච ‘‘යදි පන සම්බොධි අත්තාධීනෙන වීරියෙන සක්කා සමධිගන්තුං, කිමෙත්ථ දුක්කර’’න්ති ච එවමාදිනා නයෙන වීරියගුණා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

තථා ඛන්ති නාමායං නිරවසෙසගුණපටිපක්ඛස්ස කොධස්ස විධමනතො ගුණසම්පාදනෙ සාධූනමප්පටිහතමායුධං, පරාභිභවසමත්ථානං අලඞ්කාරො, සමණබ්‍රාහ්මණානං බලසම්පදා, කොධග්ගිවිනයනඋදකධාරා, කල්‍යාණස්ස කිත්තිසද්දස්ස සඤ්ජාතිදෙසො, පාපපුග්ගලානං වචීවිසවූපසමකරො මන්තාගදො, සංවරෙ ඨිතානං පරමා ධීරපකති, ගම්භීරාසයතාය සාගරො, දොසමහාසාගරස්ස වෙලා, අපායද්වාරස්ස පිදහනකවාටං, දෙවබ්‍රහ්මලොකානං ආරොහණසොපානං, සබ්බගුණානං අධිවාසනභූමි, උත්තමා කායවචීමනොවිසුද්ධීති මනසිකාතබ්බං.

අපි ච ‘‘එතෙ සත්තා ඛන්තිසම්පත්තියා අභාවතො ඉධලොකෙ තපන්ති, පරලොකෙ ච තපනීයධම්මානුයොගතො’’ති ච ‘‘යදිපි පරාපකාරනිමිත්තං දුක්ඛං උප්පජ්ජති, තස්ස පන දුක්ඛස්ස ඛෙත්තභූතො අත්තභාවො බීජභූතඤ්ච කම්මං මයාව අභිසඞ්ඛත’’න්ති ච ‘‘තස්ස ච

දුක්ඛස්ස ආණණ්‍යකාරණමෙත''න්ති ච ''අපකාරකෙ අසති කථං මය්හං ඛන්තිසම්පදා සම්භවතී''ති ච ''යදිපායං එතරහි අපකාරකො, අයං නාම පුබ්බෙ අනෙන මය්හං උපකාරො කතො''ති ච ''අපකාරො එව වා ඛන්තිනිමිත්තතාය උපකාරො''ති ච ''සබ්බෙපිමෙ සත්තා මය්හං පුත්තසදිසා, පුත්තකතාපරාධෙසු ච කො කුජ්ඣිස්සතී''ති ච ''යෙන කොධපිසාචාවෙසෙන අයං මය්හං අපරජ්ඣති, ස්වායං කොධභූතාවෙසො මයා විනෙතබ්බො''ති ච, ''යෙන අපකාරෙන ඉදං මය්හං දුක්ඛං උප්පන්නං, තස්ස අහම්පි නිමිත්ත''න්ති ච, ''යෙහි ධම්මෙහි අපකාරො කතො, යත්ථ ච කතො, සබ්බෙපි තෙ තස්මිං එව ඛණෙ නිරුද්ධා කස්සිදානි කෙන කොපො කාතබ්බො''ති ච, ''අනත්තතාය සබ්බධම්මානං කො කස්ස අපරජ්ඣතී''ති ච පච්චවෙක්ඛන්තෙන ඛන්තිසම්පදා අනුබ්‍රූහෙතබ්බා.

යදි පනස්ස දීඝරත්තං පරිචයෙන පරාපකාරනිමිත්තකො කොධො චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨෙය්‍ය, තෙන ඉති පටිසඤ්චික්ඛිතබ්බං – ''ඛන්ති නාමෙසා පරාපකාරස්ස පටිපක්ඛපටිපත්තීනං පච්චුපකාරකාරණ''න්ති ච ''අපකාරො ච මය්හං දුක්ඛුපනිසා සද්ධාති දුක්ඛුප්පාදනෙන සද්ධාය සබ්බලොකෙ අනභිරතිසඤ්ඤාය ච පච්චයො''ති ච, ''ඉන්ද්‍රියපකති හෙසා යදිදං ඉට්ඨානිට්ඨවිසයසමායොගො. තත්ථ අනිට්ඨවිසයසමායොගො මය්හං න සියාති තං කුතෙත්ථ ලබ්භා''ති ච ''කොධවසිකො සත්තො කොධෙන උම්මත්තො වික්ඛිත්තචිත්තො, තත්ථ කිං පච්චපකාරෙනා''ති ච ''සබ්බෙපිමෙ සත්තා සම්මාසම්බුද්ධෙන ඔරසපුත්තා විය පරිපාලිතා, තස්මා න තත්ථ මයා චිත්තකොපො කාතබ්බො''ති ච, ''අපරාධකෙ ච සති ගුණෙ ගුණවති මයා කොපො න කාතබ්බො''ති ච, ''අසති ගුණෙ විසෙසෙන කරුණායිතබ්බො''ති ච ''කොපෙන ච මය්හං ගුණයසා නිහීයන්තී''ති ච, ''කුජ්ඣනෙන මය්හං දුබ්බණ්ණදුක්ඛසෙය්‍යාදයො සපත්තකන්තා ආගච්ඡන්තී''ති ච, ''කොධො ච නාමායං සබ්බාහිතකාරකො සබ්බහිතවිනාසකො බලවා පච්චත්ථිකො''ති ච, ''සති ච ඛන්තියා න කොචි පච්චත්ථිකො''ති ච, ''අපරාධකෙන අපරාධනිමිත්තං යං ආයතිං ලද්ධබ්බං දුක්ඛං සති ච ඛන්තියා මය්හං තදභාවො''ති ච, ''චින්තනෙන කුජ්ඣන්තෙන ච මයා පච්චත්ථිකොයෙව අනුවත්තිතො හොතී''ති ච, ''කොධෙ ච මයා ඛන්තියා අභිභූතෙ තස්ස දාසභූතො පච්චත්ථිකො සම්මදෙව අභිභූතො හොතී''ති ච, ''කොධනිමිත්තං ඛන්තිගුණපරිච්චාගො මය්හං න යුත්තො''ති ච, ''සති ච කොධෙ ගුණවිරොධපච්චනීකධම්මෙ කථං මෙ සීලාදිධම්මා පාරිපූරිං ගච්ඡෙය්‍යුං, අසති ච තෙසු කථාහං සත්තානං උපකාරබහුලො පටිඤ්ඤානුරූපං උත්තමං සම්පත්තිං පාපුණිස්සාමී''ති ච, ''ඛන්තියා ච සති බහිද්ධා වික්ඛෙපාභාවතො සමාහිතස්ස සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චතො දුක්ඛතො සබ්බෙ ධම්මා අනත්තතො නිබ්බානඤ්ච අසඞ්ඛතාමතසන්තපණීතතාදිභාවතො නිජ්ඣානං ඛමන්ති බුද්ධධම්මා ච අචින්තෙය්‍යාපරිමෙය්‍යප්පභාවා''ති.

තතො ච අනුලොමියං ඛන්තියං ඨිතො කෙවලා ඉමෙ අත්තත්තනියභාවරහිතා ධම්මමත්තා යථාසකං පච්චයෙහි උප්පජ්ජන්ති වයන්ති, න කුතොචි ආගච්ඡන්ති, න කුහිඤ්චි ගච්ඡන්ති, න ච කත්ථචි පතිට්ඨිතා, න චෙත්ථ කොචි කස්සචි බ්‍යාපාරොති අහංකාරමමංකාරානධිට්ඨානතා නිජ්ඣානං ඛමති, යෙන බොධිසත්තො බොධියා නියතො අනාවත්තිධම්මො හොතීති එවමාදිනා ඛන්තිපාරමියා පච්චවෙක්ඛණා වෙදිතබ්බා.

තථා සච්චෙන විනා සීලාදීනං අසම්භවතො පටිඤ්ඤානුරූපං පටිපත්තියා අභාවතො ච, සච්චධම්මාතික්කමෙ ච සබ්බපාපධම්මානං සමොසරණතො අසච්චසන්ධස්ස අපච්චයිකභාවතො ආයතිඤ්ච අනාදෙය්‍යවචනතාවහනතො සම්පන්නසච්චස්ස ච, සබ්බගුණාධිට්ඨානභාවතො සච්චාධිට්ඨානෙන සබ්බබොධිසම්භාරානං පාරිසුද්ධිපාරිපූරිසාමත්ථියතො සභාවධම්මාවිසංවාදනෙන සබ්බබොධිසම්භාරකිච්චකරණතො බොධිසත්තපටිපත්තියා ච, පරිනිප්ඵත්තිතොතිආදිනා සච්චපාරමියා සම්පත්තියො පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

තථා දානාදීසු දළ්හසමාදානං තංපටිපක්ඛසන්නිපාතෙ ච නෙසං අචලාධිට්ඨානං තත්ථ ච ධීරවීරභාවං විනා න දානාදිසම්භාරා සම්බොධිනිමිත්තා සම්භවන්තීතිආදිනා අධිට්ඨානෙ ගුණා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

තථා ‘‘අත්තහිතමත්තෙ අවතිට්ඨන්තෙනාපි සත්තෙසු හිතචිත්තතං විනා න සක්කා ඉධලොකපරලොකසම්පත්තියො පාපුණිතුං, පගෙව සබ්බසත්තෙ නිබ්බානසම්පත්තියං පතිට්ඨාපෙතුකාමෙනා’’ති ච, ‘‘පච්ඡා සබ්බසත්තානං ලොකුත්තරසම්පත්තිං ආකඞ්ඛන්තෙන ඉදානි ලොකියසම්පත්තිආකඞ්ඛා යුත්තරූපා’’ති ච, ‘‘ඉදානි ආසයමත්තෙන පරෙසං හිතසුඛූපසංහාරං කාතුං අසක්කොන්තො කදා පයොගෙන තං සාධෙස්සාමී’’ති ච, ‘‘ඉදානි මයා හිතසුඛූපසංහාරෙන සංවඞ්ඪිතා පච්ඡා ධම්මසංවිභාගසහායා මය්හං භවිස්සන්තී’’ති ච, ‘‘එතෙහි විනා න මය්හං බොධිසම්භාරා සම්භවන්ති, තස්මා සබ්බබුද්ධගුණවිභූතිනිප්ඵත්තිකාරණත්තා මය්හං එතෙ පරමං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං අනුත්තරං කුසලායතනං උත්තමං ගාරවට්ඨාන’’න්ති ච, සවිසෙසං සත්තෙසු සබ්බෙසු හිතජ්ඣාසයතා පච්චුපට්ඨපෙතබ්බා, කිඤ්ච කරුණාධිට්ඨානතොපි සබ්බසත්තෙසු මෙත්තා අනුබ්‍රූහෙතබ්බා. විමරියාදීකතෙන හි චෙතසා සත්තෙසු හිතසුඛූපසංහාරනිරතස්ස තෙසං අහිතදුක්ඛාපනයනකාමතා බලවතී උප්පජ්ජති දළ්හමූලා. කරුණා ච සබ්බෙසං බුද්ධකාරකධම්මානං ආදි චරණං පතිට්ඨා මූලං මුඛං පමුඛන්ති එවමාදිනා මෙත්තාය ගුණා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

තථා ‘‘උපෙක්ඛාය අභාවෙ සත්තෙහි කතා විප්පකාරා චිත්තස්ස විකාරං උප්පාදෙය්‍යුං, සති ච චිත්තවිකාරෙ දානාදීනං සම්භාරානං සම්භවො එව

නත්ථී''ති ච, ''මෙත්තාසිනෙහෙන සිනෙහිතෙ චිත්තෙ උපෙක්ඛාය විනා සම්භාරානං පාරිසුද්ධි න හොතී''ති ච, ''අනුපෙක්ඛකො සම්භාරෙසු පුඤ්ඤසම්භාරං තබ්බිපාකඤ්ච සත්තහිතත්ථං පරිණාමෙතුං න සක්කොතී''ති ච, ''උපෙක්ඛාය අභාවෙ දෙය්‍යධම්මපටිග්ගාහකානං විභාගං අකත්වා පරිච්චජිතුං න සක්කොතී''ති ච, ''උපෙක්ඛාරහිතෙන ජීවිතපරික්ඛාරානං ජීවිතස්ස ච අන්තරායං අමනසිකරිත්වා සීලවිසොධනං කාතුං න සක්කොතී''ති ච, තථා උපෙක්ඛාවසෙන අරතිරතිසහස්සෙව නෙක්ඛම්මබලසිද්ධිතො උපපත්තිතො ඉක්ඛණවසෙන සබ්බසම්භාරකිච්චනිප්ඵත්තිතො අච්චාරද්ධස්ස වීරියස්ස අනුපෙක්ඛණෙ පධානකිච්චාකරණතො උපෙක්ඛතො එව තිතික්ඛානිජ්ඣානසම්භවතො උපෙක්ඛාවසෙන සත්තසඞ්ඛාරානං අවිසංවාදනතො ලොකධම්මානං අජ්ඣුපෙක්ඛණෙන සමාදින්නධම්මෙසු අචලාධිට්ඨානසිද්ධිතො පරාපකාරාදීසු අනාභොගවසෙනෙව මෙත්තාවිහාරනිප්ඵත්තිතොති සබ්බබොධිසම්භාරානං සමාදානාධිට්ඨානපාරිපූරිනිප්ඵත්තියො උපෙක්ඛානුභාවෙන සම්පජ්ජන්තීති එවමාදිනා නයෙන උපෙක්ඛාපාරමී පච්චවෙක්ඛිතබ්බා. එවං අපරිච්චාගපරිච්චාගාදීසු යථාක්කමං ආදීනවානිසංසපච්චවෙක්ඛණා දානාදිපාරමීනං පච්චයොති දට්ඨබ්බං.

තථා සපරික්ඛාරා පඤ්චදස චරණධම්මා පඤ්ච ච අභිඤ්ඤායො. තත්ථ **චරණධම්මා** නාම සීලසංවරො, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා, භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා, ජාගරියානුයොගො, සත්ත සද්ධම්මා, චත්තාරි ඣානානි ච. තෙසු සීලාදීනං චතුන්නං තෙරසාපි ධුතධම්මා අප්පිච්ඡතාදයො ච පරික්ඛාරා. සද්ධම්මෙසු **සද්ධාය** බුද්ධධම්මසඞ්ඝසීලචාගදෙවතූපසමානුස්සතිලූඛපුග්ගලපරිවජ්ජන-සිනිද්ධපුග්ගලසෙවනපසාදනීයධම්මපච්චවෙක්ඛණතදධිමුත්තතා පරික්ඛාරො. **හිරොත්තප්පානං** අකුසලාදීනවපච්චවෙක්ඛණඅපායාදීනවපච්චවෙක්ඛණකුසලධම්මූපත්ථම්භන-භාවපච්චවෙක්ඛණහිරොත්තප්පරහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනහිරොත්තප්පසම්පන්නපුග්ගලසෙනතදධිමුත්තතා. **බාහුසච්චස්ස** පුබ්බයොගපරිපුච්ඡකභාවසද්ධම්මාභියොගඅනවජ්ජවිජ්ජාට්ඨානාදිපරිචයපරිපක්කින්ද්‍රියතාකිලෙසදූරීභාවඅප්පස්සුත- පරිවජ්ජනබහුස්සුතසෙවනතදධිමුත්තතා. **වීරියස්ස** අපායභයපච්චවෙක්ඛණ-ගමනවීථිපච්චවෙක්ඛණධම්මමහත්තපච්චවෙක්ඛණථිනමිද්ධවිනොදනකුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජන-ආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනසම්මප්පධානපච්චවෙක්ඛණතදධිමුත්තතා. **සතියා** සතිසම්පජඤ්ඤමුට්ඨස්සතිපුග්ගලපරිවජ්ජනඋපට්ඨිතස්සතිපුග්ගලසෙවනතදධිමුත්තතා. **පඤ්ඤාය** පරිපුච්ඡකභාරවත්ථුවිසදකිරියාඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනදුප්පඤ්ඤපුග්ගල-පරිවජ්ජනපඤ්ඤවන්තපුග්ගලසෙවනගම්භීරඤාණචරියපච්චවෙක්ඛණතදධි

මුත්තතා. චතුන්නං ඣානානං සීලාදිචතුක්කං අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු පුබ්බභාගභාවනා ආවජ්ජනාදිවසීභාවකරණඤ්ච පරික්ඛාරො. තත්ථ සීලාදීහි පයොගසුද්ධියා සත්තානං අභයදානෙ ආසයසුද්ධියා ආමිසදානෙ උභයසුද්ධියා ධම්මදානෙ සමත්ථො හොතීතිආදිනා චරණාදීනං දානාදිසම්භාරානං පච්චයභාවො යථාරහං නිද්ධාරෙතබ්බො. අතිවිත්ථාරභයෙන න නිද්ධාරයිම්හාති. එවං සම්පත්තිචක්කාදයොපි දානාදීනං පච්චයොති වෙදිතබ්බා.

කො සංකිලෙසොති? අවිසෙසෙන තණ්හාදීහි පරාමට්ඨභාවො පාරමීනං සංකිලෙසො, විසෙසෙන පන දෙය්‍යධම්මපටිග්ගාහකවිකප්පා දානපාරමියා සංකිලෙසො. සත්තකාලවිකප්පා සීලපාරමියා, කාමභවතදුපසමෙසු අභිරතිඅනභිරතිවිකප්පා නෙක්ඛම්මපාරමියා, අහං මමාති විකප්පා පඤ්ඤාපාරමියා, ලීනුද්ධච්චවිකප්පා වීරියපාරමියා, අත්තපරවිකප්පා ඛන්තිපාරමියා, අදිට්ඨාදීසු දිට්ඨාදිවිකප්පා සච්චපාරමියා, බොධිසම්භාරතබ්බිපක්ඛෙසු දොසගුණවිකප්පා අධිට්ඨානපාරමියා, හිතාහිතවිකප්පා මෙත්තාපාරමියා, ඉට්ඨානිට්ඨවිකප්පා උපෙක්ඛාපාරමියා සංකිලෙසොති දට්ඨබ්බං.

කිං වොදානන්ති? තණ්හාදීහි අනුපඝාතො යථාවුත්තවිකප්පවිරහො ච එතාසං වොදානන්ති වෙදිතබ්බං. අනුපහතා හි තණ්හාමානදිට්ඨිකොධූපනාහමක්ඛපළාසඉස්සාමච්ඡරිය-මායාසාඨෙය්‍යථම්භසාරම්භමදප්පමාදාදීහි කිලෙසෙහි දෙය්‍යධම්මපටිග්ගාහකවිකප්පාදිරහිතා ච දානාදිපාරමියො පරිසුද්ධා පභස්සරා භවන්තීති.

කො පටිපක්ඛොති? අවිසෙසෙන සබ්බෙපි සංකිලෙසා සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා එතාසං පටිපක්ඛො, විසෙසෙන පන පුබ්බෙ වුත්තා මච්ඡෙරාදයොති වෙදිතබ්බා. අපි ච දෙය්‍යධම්මපටිග්ගාහකදානඵලෙසු අලොභාදොසාමොහගුණයොගතො ලොභදොසමොහපටිපක්ඛං දානං, කායාදිදොසවඩ්කාපගමතො ලොභාදිපටිපක්ඛං සීලං, කාමසුඛපරූපඝාතඅත්තකිලමථපරිවජ්ජනතො දොසත්තයපටිපක්ඛං නෙක්ඛම්මං, ලොභාදීනං අන්ධීකරණතො ඤාණස්ස ච අනන්ධීකරණතො ලොභාදිපටිපක්ඛා පඤ්ඤා, අලීනානුද්ධතඤායාරම්භවසෙන ලොභාදිපටිපක්ඛං වීරියං, ඉට්ඨානිට්ඨසුඤ්ඤතානං ඛමනතො ලොභාදිපටිපක්ඛා ඛන්ති, සතිපි පරෙසං උපකාරෙ අපකාරෙ ච යථාභූතප්පවත්තියා ලොභාදිපටිපක්ඛං සච්චං, ලොකධම්මෙ අභිභුය්‍ය යථාසමාදින්නෙසු සම්භාරෙසු අචලනතො ලොභාදිපටිපක්ඛං අධිට්ඨානං, නීවරණවිවෙකතො ලොභාදිපටිපක්ඛා මෙත්තා, ඉට්ඨානිට්ඨෙසු අනුනයපටිඝවිද්ධංසනතො සමප්පවත්තිතො ච ලොභාදිපටිපක්ඛා උපෙක්ඛාති දට්ඨබ්බං.

කා පටිපත්තීති? දානපාරමියා තාව සුඛූපකරණසරීරජීවිතපරිච්චාගෙන භයාපනුදනෙන ධම්මොපදෙසෙන ච බහුධා සත්තානං අනුග්ගහකරණං පටිපත්ති. තත්ථ ආමිසදානං අභයදානං ධම්මදානන්ති දාතබ්බවත්ථුවසෙන තිවිධං දානං. තෙසු බොධිසත්තස්ස දාතබ්බවත්ථු අජ්ඣත්තිකං බාහිරන්ති දුවිධං. තත්ථ බාහිරං අන්නං පානං වත්ථං යානං මාලාගන්ධවිලෙපනං සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යන්ති දසවිධං. අන්නාදීනං ඛාදනීයභොජනීයාදිවිභාගෙන අනෙකවිධං. තථා රූපාරම්මණං යාව ධම්මාරම්මණන්ති ආරම්මණතො ඡබ්බිධං. රූපාරම්මණාදීනඤ්ච නීලාදිවිභාගෙන අනෙකවිධං. තථා මණිකනකරජතමුත්තාපවාළාදි, ඛෙත්තවත්ථුආරාමාදි, දාසිදාසගොමහිංසාදි නානාවිධවිත්තූපකරණවසෙන අනෙකවිධං.

තත්ථ මහාපුරිසො බාහිරං වත්ථුං දෙන්තො ''යො යෙන අත්ථිකො, තං තස්ස දෙති, දෙන්තො ච තස්ස අත්ථිකො''ති සයමෙව ජානන්තො අයාචිතොපි දෙති පගෙව යාචිතො. මුත්තචාගො දෙති, නො අමුත්තචාගො, පරියත්තං දෙති, නො අපරියත්තං සති දෙය්‍යධම්මෙ. න පච්චුපකාරසන්නිස්සිතො දෙති. අසති දෙය්‍යධම්මෙ හි පරියත්තෙ සංවිභාගාරහං සංවිභජති. න ච දෙති පරූපඝාතාවහං සත්ථවිසමජ්ජාදිකං, නාපි කීළනකං යං අනත්ථූපසංහිතං පමාදාවහඤ්ච. න ච ගිලානස්ස යාචකස්ස පානභොජනාදිඅසප්පායං පමාණරහිතං වා දෙති, පමාණයුත්තං පන සප්පායමෙව දෙති.

තථා යාචිතො ගහට්ඨානං ගහට්ඨානුච්ඡවිකං දෙති, පබ්බජිතානං පබ්බජිතානුච්ඡවිකං දෙති, මාතාපිතරො ඤාතිසාලොහිතා මිත්තාමච්චා පුත්තදාරදාසකම්මකරාති එතෙසු කස්සචි පීළං අජනෙන්තො දෙති, න ච උළාරං දෙය්‍යධම්මං පටිජානිත්වා ලූඛං දෙති, න ච ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතො දෙති, න ච පච්චුපකාරසන්නිස්සිතො දෙති, න ච ඵලපාටිකඞ්ඛී දෙති අඤ්ඤත්‍ර සම්මාසම්බොධියා, න ච යාචකෙ දෙය්‍යධම්මං වා ජිගුච්ඡන්තො දෙති, න ච අසඤ්ඤතානං යාචකානං අක්කොසකරොසකානම්පි අපවිද්ධං දානං දෙති, අඤ්ඤදත්ථු පසන්නචිත්තො අනුකම්පන්තො සක්කච්චමෙව දෙති, න ච කොතූහලමඞ්ගලිකො හුත්වා දෙති, කම්මඵලමෙව පන සද්දහන්තො දෙති, නපි යාචකෙ පයිරුපාසනාදීහි පරිකිලෙසෙත්වා දෙති, අපරිකිලෙසන්තො එව පන දෙති, න ච පරෙසං වඤ්චනාධිප්පායො භෙදනාධිප්පායො වා දානං දෙති, අසංකිලිට්ඨචිත්තො එව දෙති, නපි ඵරුසවාචො භාකුටිමුඛො දානං දෙති, පියවාදී පන පුබ්බභාසී මිතවචනො හුත්වා දෙති, යස්මිඤ්ච දෙය්‍යධම්මෙ උළාරමනුඤ්ඤතාය වා චිරපරිචයෙන වා ගෙධසභාවතාය වා ලොභධම්මො අධිමත්තො හොති, ජානන්තො බොධිසත්තො තං ඛිප්පමෙව පටිවිනොදෙත්වා යාචකෙ පරියෙසිත්වාපි දෙති, යඤ්ච දෙය්‍යවත්ථු පරිත්තං යාචකොපි පච්චුපට්ඨිතො, තං අචින්තෙත්වාපි අත්තානං බාධෙත්වා

දෙන්තො යාචකං සම්මානෙති යථා තං අකිත්තිපණ්ඩිතො. න ච මහාපුරිසො අත්තනො පුත්තදාරදාසකම්මකරපොරිසෙ යාචිතො තෙ අසඤ්ඤාපිතෙ දොමනස්සප්පත්තෙ යාචකානං දෙති, සම්මදෙව පන සඤ්ඤාපිතෙ සොමනස්සප්පත්තෙ දෙති. දෙන්තො ච යක්ඛරක්ඛසපිසාචාදීනං වා මනුස්සානං කුරූරකම්මන්තානං වා ජානන්තො න දෙති, තථා රජ්ජම්පි තාදිසානං න දෙති. යෙ ලොකස්ස අහිතාය දුක්ඛාය අනත්ථාය පටිපජ්ජන්ති, යෙ පන ධම්මිකා ධම්මෙන ලොකං පාලෙන්ති, තෙසං දෙති. එවං තාව බාහිරදානෙ පටිපත්ති වෙදිතබ්බා.

අජ්ඣත්තිකදානං පන ද්වීහි ආකාරෙහි වෙදිතබ්බං. කථං? යථා නාම කොචි පුරිසො ඝාසච්ඡාදනහෙතු අත්තානං පරස්ස නිස්සජ්ජති, විධෙය්‍යභාවං උපගච්ඡති දාසබ්‍යං, එවමෙව මහාපුරිසො සම්බොධිහෙතු නිරාමිසචිත්තො සත්තානං අනුත්තරං හිතසුඛං ඉච්ඡන්තො අත්තනො දානපාරමිං පරිපූරෙතුකාමො අත්තානං පරස්ස නිස්සජ්ජති, විධෙය්‍යභාවං උපගච්ඡති යථාකාමකරණීයතං. කරචරණනයනාදිඅඞ්ගපච්චඞ්ගං තෙන තෙන අත්ථිකානං අකම්පිතො අනොලීනො අනුප්පදෙති, න තත්ථ සජ්ජති න සඞ්කොචං ආපජ්ජති යථා තං බාහිරවත්ථුස්මිං, තථා හි මහාපුරිසො ද්වීහි ආකාරෙහි බාහිරවත්ථුං පරිච්චජති යථාසුඛං පරිභොගාය වා යාචකානං තෙසං මනොරථං පරිපූරෙන්තො, අත්තනො වසීභාවාය වා, තත්ථ සබ්බෙන සබ්බං මුත්තචාගො, එවමහං නිස්සඞ්ගභාවනාය සම්බොධිං පාපුණිස්සාමීති. එවං අජ්ඣත්තිකවත්ථුස්මින්ති වෙදිතබ්බං.

තත්ථ යං අජ්ඣත්තිකවත්ථු දීයමානං යාචකස්ස එකන්තෙනෙව හිතාය සංවත්තති, තං දෙති, න ඉතරං. න ච මහාපුරිසො මාරස්ස මාරකායිකානං දෙවතානං වා විහිංසාධිප්පායානං අත්තනො අත්තභාවං අඞ්ගපච්චඞ්ගානි වා ජානමානො දෙති ''මා තෙසං අනත්ථො අහොසී''ති. යථා ච මාරකායිකානං, එවං තෙහි අන්වාවිට්ඨානම්පි න දෙති, නපි උම්මත්තකානං. ඉතරෙසං පන යාචියමානො සමනන්තරමෙව දෙති, තාදිසාය යාචනාය දුල්ලභභාවතො තාදිසස්ස ච දානස්ස දුක්කරභාවතො.

අභයදානං පන රාජතො චොරතො අග්ගිතො උදකතො වෙරිපුග්ගලතො සීහබ්‍යග්ඝාදිවාළමිගතො නාගයක්ඛරක්ඛසපිසාචාදිතො සත්තානං භයෙ පච්චුපට්ඨිතෙ තතො පරිත්තාණභාවෙන වෙදිතබ්බං.

ධම්මදානං පන අසංකිලිට්ඨචිත්තස්ස අවිපරීතා ධම්මදෙසනා, ඔපායිකො හිතස්ස උපදෙසො දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථවසෙන යෙන සාසනෙ අනොතිණ්ණානං අවතාරණං ඔතිණ්ණානං පරිපාචනං. තත්ථායං නයො – සඞ්ඛෙපතො තාව දානකථා සීලකථා සග්ගකථා කාමානං ආදීනවො සංකිලෙසො ච නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසො. විත්ථාරතො පන සාවකබොධියං අධිමුත්තචිත්තානං සරණගමනං සීලසංවරො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා ජාගරියානුයොගො සත්ත සද්ධම්මා අට්ඨතිංසාය

ආරම්මණෙසු කම්මකරණවසෙන සමථානුයොගො රූපකායාදීසු විපස්සනාභිනිවෙසෙසු යථාරහං අභිනිවෙසමුඛෙන විපස්සනානුයොගො, තථා විසුද්ධිපටිපදා සම්මත්තගහණං තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා චතස්සො පටිසම්භිදා සාවකබොධීති එතෙසං ගුණසංකිත්තනවසෙන යථාරහං තත්ථ තත්ථ පතිට්ඨාපනා පරියොදපනා ච. තථා පච්චෙකබොධියං සම්මාසම්බොධියඤ්ච අධිමුත්තානං සත්තානං යථාරහං දානාදිපාරමීනං සභාවරසලක්ඛණාදිසංකිත්තනමුඛෙන තීසුපි අවත්ථාසු තෙසං බුද්ධානං මහානුභාවතාවිභාවනෙන යානද්වයෙ පතිට්ඨාපනා පරියොදපනා ච. එවං මහාපුරිසො සත්තානං ධම්මදානං දෙති.

තථා මහාපුරිසො සත්තානං ආමිසදානං දෙන්තො ‘‘ඉමිනාහං දානෙන සත්තානං ආයුවණ්ණසුඛබලපටිභානාදිසම්පත්තිඤ්ච රමණීයං අග්ගඵලසම්පත්තිඤ්ච නිප්ඵාදෙය්‍ය’’න්ති අන්නදානං දෙති, තථා සත්තානං කාමකිලෙසපිපාසාවූපසමාය පානං දෙති, තථා සුවණ්ණවණ්ණතාය හිරොත්තප්පාලඞ්කාරස්ස ච නිප්ඵත්තියා වත්ථානි දෙති, තථා ඉද්ධිවිධස්ස චෙව නිබ්බානසුඛස්ස ච නිප්ඵත්තියා යානං දෙති, තථා සීලගන්ධනිප්ඵත්තියා ගන්ධං දෙති, තථා බුද්ධගුණසොභානිප්ඵත්තියා මාලාවිලෙපනං දෙති, බොධිමණ්ඩාසනනිප්ඵත්තියා ආසනං දෙති, තථාගතසෙය්‍යානිප්ඵත්තියා සෙය්‍යං දෙති, සරණභාවනිප්ඵත්තියා ආවසථං දෙති, පඤ්චචක්ඛුපටිලාභාය පදීපෙය්‍යං දෙති, බ්‍යාමප්පභානිප්ඵත්තියා රූපදානං දෙති, බ්‍රහ්මස්සරනිප්ඵත්තියා සද්දදානං දෙති, සබ්බලොකස්ස පියභාවාය රසදානං දෙති, බුද්ධසුඛුමාලභාවාය ඵොට්ඨබ්බදානං දෙති, අජරාමරභාවාය භෙසජ්ජදානං දෙති, කිලෙසදාසබ්‍යවිමොචනත්ථං දාසානං භුජිස්සතාදානං දෙති, සද්ධම්මාභිරතියා අනවජ්ජඛිඩ්ඩාරතිහෙතුදානං දෙති, සබ්බෙපි සත්තෙ අරියාය ජාතියා අත්තනො පුත්තභාවූපනයනාය පුත්තදානං දෙති, සකලස්සපි ලොකස්ස පතිභාවූපගමනාය දාරදානං දෙති, සුභලක්ඛණසම්පත්තියා සුවණ්ණමණිමුත්තාපවාළාදිදානං, අනුබ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා නානාවිධවිභූසනදානං, සද්ධම්මකොසාධිගමාය විත්තකොසදානං, ධම්මරාජභාවාය රජ්ජදානං, ඣානාදිසම්පත්තියා ආරාමුය්‍යානතළාකවනදානං, චක්කඞ්කිතෙහි පාදෙහි බොධිමණ්ඩූපසඞ්කමනාය චරණදානං, චතුරොඝනිත්ථරණාය සත්තානං සද්ධම්මහත්ථදානත්ථං හත්ථදානං, සද්ධින්ද්‍රියාදිපටිලාභාය කණ්ණනාසාදිදානං, සමන්තචක්ඛුපටිලාභාය චක්ඛුදානං, ‘‘දස්සනසවනානුස්සරණපාරිචරියාදීසු සබ්බකාලං සබ්බසත්තානං හිතසුඛාවහො, සබ්බලොකෙන ච උපජීවිතබ්බො මෙ කායො භවෙය්‍යා’’ති මංසලොහිතාදිදානං, ‘‘සබ්බලොකුත්තමො භවෙය්‍ය’’න්ති උත්තමඞ්ගදානං දෙති.

එවං දදන්තො ච න අනෙසනාය දෙති, න ච පරොපඝාතෙන, න භයෙන, න ලජ්ජාය, න දක්ඛිණෙය්‍යාරොසනෙන, න පණීතෙ සති ලූඛං, න

අත්තුක්කංසනෙන, න පරවම්භනෙන, න ඵලාභිසඞ්ඛාය, න යාචකජිගුච්ඡාය, න අචිත්තීකාරෙන දෙති, අථ ඛො සක්කච්චං දෙති, සහත්ථෙන දෙති, කාලෙන දෙති, චිත්තීකත්වා දෙති, අවිභාගෙන දෙති. තීසු කාලෙසු සොමනස්සිතො දෙති, තතො එව ච දත්වා න පච්ඡානුතාපී හොති. න පටිග්ගාහකවසෙන මානාවමානං කරොති, පටිග්ගාහකානං පියසමුදාචාරො හොති වදඤ්ඤූ යාචයොගො සපරිවාරදායකො. අන්නදානඤ්හි දෙන්තො ''තං සපරිවාරං කත්වා දස්සාමී''ති වත්ථාදීහි සද්ධිං දෙති. තථා වත්ථදානං දෙන්තො ''තං සපරිවාරං කත්වා දස්සාමී''ති අන්නාදීහි සද්ධිං දෙති. යානදානාදීසුපි එසෙව නයො.

තථා රූපදානං දෙන්තො ඉතරාරම්මණානිපි තස්ස පරිවාරං කත්වා දෙති, එවං සෙසෙසුපි. තත්ථ රූපදානං නාම නීලපීතලොහිතඔදාතාදිවණ්ණාසු පුප්ඵවත්ථධාතූසු අඤ්ඤතරං ලභිත්වා රූපවසෙන ආභුජිත්වා ''රූපදානං දස්සාමි, රූපදානං මය්හ''න්ති චින්තෙත්වා තාදිසෙ දක්ඛිණෙය්‍යෙ දානං පතිට්ඨාපෙති සවත්ථුකං කත්වා. එතං **රූපදානං** නාම.

සද්දදානං පන භෙරිසද්දාදිවසෙන වෙදිතබ්බං. තත්ථ සද්දං කන්දමූලානි විය උප්පාටෙත්වා නීලුප්පලහත්ථකං විය ච හත්ථෙ ඨපෙත්වා දාතුං න සක්කා, සවත්ථුකං පන කත්වා දෙන්තො සද්දදානං දෙති නාම. තස්මා යදා ''සද්දදානං දස්සාමී''ති භෙරිමුදිඞ්ගාදීසු අඤ්ඤතරෙන තූරියෙන තිණ්ණං රතනානං උපහාරං කරොති කාරෙති ච, ''සද්දදානං මෙ''ති භෙරිආදීනි ඨපෙති ඨපාපෙති ච. ධම්මකථිකානං පන සරභෙසජ්ජං තෙලඵාණිතාදිං දෙති, ධම්මස්සවනං ඝොසෙති, සරභඤ්ඤං භණති, ධම්මකථං කථෙති, උපනිසින්නකකථං අනුමොදනකථඤ්ච කරොති කාරෙති ච, තදා **සද්දදානං** නාම හොති.

තථා ගන්ධදානං මූලගන්ධාදීසු අඤ්ඤතරං රජනීයං ගන්ධවත්ථුං පිංසිතමෙව වා ගන්ධං යංකිඤ්චි ලභිත්වා ගන්ධවසෙන ආභුජිත්වා ''ගන්ධදානං දස්සාමි, ගන්ධදානං මය්හ''න්ති බුද්ධරතනාදීනං පූජං කරොති කාරෙති ච, ගන්ධපූජනත්ථාය අගරුචන්දනාදිකෙ ගන්ධවත්ථුකෙ පරිච්චජති. ඉදං **ගන්ධදානං**.

තථා මූලරසාදීසු යංකිඤ්චි රජනීයං රසවත්ථුං ලභිත්වා රසවසෙන ආභුජිත්වා ''රසදානං දස්සාමි, රසදානං මය්හ''න්ති දක්ඛිණෙය්‍යානං දෙති, රසවත්ථුමෙව වා ධඤ්ඤගවාදිකං පරිච්චජති. ඉදං **රසදානං**.

තථා ඵොට්ඨබ්බදානං මඤ්චපීඨාදිවසෙන අත්ථරණපාවුරණාදිවසෙන ච වෙදිතබ්බං. යදා හි මඤ්චපීඨභිසිබිම්බොහනාදිකං නිවාසනපාරුපනාදිකං වා සුඛසම්ඵස්සං රජනීයං අනවජ්ජං ඵොට්ඨබ්බවත්ථුං ලභිත්වා ඵොට්ඨබ්බවසෙන ආභුජිත්වා ''ඵොට්ඨබ්බදානං දස්සාමි, ඵොට්ඨබ්බදානං

මය්හ''න්ති දක්ඛිණෙය්‍යානං දෙති. යථාවුත්තං ඵොට්ඨබ්බවත්ථුං ලභිත්වා පරිච්චජති, ඉදං **ඵොට්ඨබ්බදානං**.

ධම්මදානං පන ධම්මාරම්මණස්ස අධිප්පෙතත්තා ඔජපානජීවිතවසෙන වෙදිතබ්බං. ඔජාදීසු හි අඤ්ඤතරං රජනීයං වත්ථුං ලභිත්වා ධම්මාරම්මණවසෙන ආභුජිත්වා ''ධම්මදානං දස්සාමි, ධම්මදානං මය්හ''න්ති සප්පිනවනීතාදි**ඔජදානං** දෙති. අම්බපානාදිඅට්ඨවිධ**පානදානං** දෙති, **ජීවිතදානන්ති** ආභුජිත්වා සලාකභත්තපක්ඛිකභත්තාදීනි දෙති, අඵාසුකභාවෙන අභිභූතානං බ්‍යාධිතානං වෙජ්ජෙ පච්චුපට්ඨාපෙති, ජාලං ඵාලාපෙති, කුමිනං විද්ධංසාපෙති, සකුණපඤ්ජරං විද්ධංසාපෙති, බන්ධනෙන බද්ධානං සත්තානං බන්ධනමොක්ඛං කාරෙති, මාඝාතභෙරිං චරාපෙති, අඤ්ඤානි ච සත්තානං ජීවිතපරිත්තාණත්ථං එවරූපානි කම්මානි කරොති කාරාපෙති ච. ඉදං **ධම්මදානං** නාම.

සබ්බමෙතං යථාවුත්තං දානසම්පදං සකලලොකහිතසුඛාය පරිණාමෙති. අත්තනො ච සම්මාසම්බොධියා අකුප්පාය විමුත්තියා අපරික්ඛයස්ස ඡන්දස්ස අපරික්ඛයස්ස වීරියස්ස අපරික්ඛයස්ස සමාධිස්ස අපරික්ඛයස්ස පටිභානස්ස අපරික්ඛයස්ස ඤාණස්ස අපරික්ඛයාය විමුත්තියා පරිණාමෙති. ඉමඤ්ච දානපාරමිං පටිපජ්ජන්තෙන මහාසත්තෙන ජීවිතෙ අනිච්චසඤ්ඤා පච්චුපට්ඨාපෙතබ්බා තථා භොගෙසු, බහුසාධාරණතා ච නෙසං මනසිකාතබ්බා, සත්තෙසු ච මහාකරුණා සතතං සමිතං පච්චුපට්ඨාපෙතබ්බා. එවඤ්හි භොගෙ ගහෙතබ්බසාරං ගණ්හන්තො ආදිත්තතො විය අගාරතො සබ්බං සාපතෙය්‍යං අත්තානඤ්ච බහි නීහරන්තො න කිඤ්චි සෙසෙති, න කත්ථචි විභාගං කරොති, අඤ්ඤදත්ථු නිරපෙක්ඛො නිස්සජ්ජති එව. අයං තාව දානපාරමියා පටිපත්තික්කමො.

සීලපාරමියා පන අයං පටිපත්තික්කමො – යස්මා සබ්බඤ්ඤුසීලාලඞ්කාරෙහි සත්තෙ අලඞ්කරිතුකාමෙන මහාපුරිසෙන ආදිතො අත්තනො එව තාව සීලං විසොධෙතබ්බං. තත්ථ ච චතූහි ආකාරෙහි සීලං විසුජ්ඣති – අජ්ඣාසයවිසුද්ධිතො, සමාදානතො, අවීතික්කමනතො, සති ච වීතික්කමෙ පුන පටිපාකතිකකරණතො. විසුද්ධාසයතාය හි එකච්චො අත්තාධිපති හුත්වා පාපජිගුච්ඡනසභාවො අජ්ඣත්තං හිරිධම්මං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා සුපරිසුද්ධසමාචාරො හොති. තථා පරතො සමාදානෙ සති එකච්චො ලොකාධිපති හුත්වා පාපතො උත්තසන්තො ඔත්තප්පධම්මං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා සුපරිසුද්ධසමාචාරො හොති. ඉති උභයථාපි එතෙ අවීතික්කමනතො සීලෙ පතිට්ඨහන්ති. අථ පන කදාචි සතිසම්මොසෙන සීලස්ස ඛණ්ඩාදිභාවො සියා. තායයෙව යථාවුත්තාය හිරොත්තප්පසම්පත්තියා ඛිප්පමෙව නං වුට්ඨානාදිනා පටිපාකතිකං කරොති.

තයිදං සීලං වාරිත්තං, චාරිත්තන්ති දුවිධං. තත්ථායං බොධිසත්තස්ස වාරිත්තසීලෙ පටිපත්තික්කමො – සබ්බසත්තෙසු තථා දයාපන්නචිත්තෙන

භවිතබ්බං, යථා සුපිනන්තෙනපි න ආඝාතො උප්පජ්ජෙය්‍ය. පරූපකාරනිරතතාය පරසන්තකො අලගද්දො විය න පරාමසිතබ්බො. සචෙ පබ්බජිතො හොති, අබ්‍රහ්මචරියතොපි ආරාචාරී හොති සත්තවිධමෙථුනසංයොගවිරහිතො, පගෙව පරදාරගමනතො. සචෙ පන අපබ්බජිතො ගහට්ඨො සමානො පරෙසං දාරෙසු සදා පාපකං චිත්තම්පි න උප්පාදෙති. කථෙන්තො ච සච්චං හිතං පියං වචනං පරිමිතමෙව ච කාලෙන ධම්මිං කථං භාසිතා හොති, සබ්බත්ථ අනභිජ්ඣාලු අබ්‍යාපන්නචිත්තො අවිපරීතදස්සනො කම්මස්සකතඤාණෙන ච සමන්නාගතො සම්මග්ගතෙසු සම්මාපටිපන්නෙසු නිවිට්ඨසද්ධො හොති නිවිට්ඨපෙමො.

ඉති චතුරාපායවට්ටදුක්ඛානං පථභූතෙහි අකුසලකම්මපථෙහි අකුසලධම්මෙහි ච ඔරමිත්වා සග්ගමොක්ඛානං පථභූතෙසු කුසලකම්මපථෙසු පතිට්ඨිතස්ස මහාපුරිසස්ස පරිසුද්ධාසයපයොගතාය යථාභිපත්ථිතා සත්තානං හිතසුඛූපසංහිතා මනොරථා සීඝං සීඝං අභිනිප්ඵජ්ජන්ති, පාරමියො පරිපූරෙන්ති. එවංභූතො හි අයං. තත්ථ හිංසානිවත්තියා සබ්බසත්තානං අභයදානං දෙති, අප්පකසිරෙනෙව මෙත්තාභාවනං සම්පාදෙති, එකාදස මෙත්තානිසංසෙ අධිගච්ඡති, අප්පාබාධො හොති අප්පාතඞ්කො, දීඝායුකො සුඛබහුලො ලක්ඛණවිසෙසෙ පාපුණාති, දොසවාසනඤ්ච සමුච්ඡින්දති.

තථා අදින්නාදානනිවත්තියා චොරාදීහි අසාධාරණෙ භොගෙ අධිගච්ඡති. පරෙහි අනාසඞ්කනීයො පියො මනාපො විස්සසනීයො විභවසම්පත්තීසු අලග්ගචිත්තො පරිච්චාගසීලො ලොභවාසනඤ්ච සමුච්ඡින්දති.

අබ්‍රහ්මචරියනිවත්තියා අලොලො හොති සන්තකායචිත්තො, සත්තානං පියො හොති මනාපො අපරිසඞ්කනීයො, කල්‍යාණො චස්ස කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති, අලග්ගචිත්තො හොති මාතුගාමෙසු අලුද්ධාසයො, නෙක්ඛම්මබහුලො ලක්ඛණවිසෙසෙ අධිගච්ඡති, ලොභවාසනඤ්ච සමුච්ඡින්දති.

මුසාවාදනිවත්තියා සත්තානං පමාණභූතො හොති පච්චයිකො ථෙතො ආදෙය්‍යවචනො, දෙවතානං පියො මනාපො, සුරභිගන්ධමුඛො ආරක්ඛිතකායවචීසමාචාරො, ලක්ඛණවිසෙසෙ ච අධිගච්ඡති, කිලෙසවාසනඤ්ච සමුච්ඡින්දති.

පෙසුඤ්ඤනිවත්තියා පරූපක්කමෙහිපි අභෙජ්ජකායො හොති අභෙජ්ජපරිවාරො, සද්ධම්මෙසු ච අභෙජ්ජනකසද්ධො, දළ්හමිත්තො භවන්තරපරිචිතානං විය සත්තානං එකන්තපියො අසංකිලෙසබහුලො.

ඵරුසවාචානිවත්තියා සත්තානං පියො හොති මනාපො සුඛසීලො මධුරවචනො සම්භාවනීයො, අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතො චස්ස සරො නිබ්බත්තති.

සම්ඵප්පලාපනිවත්තියා සත්තානං පියො හොති මනාපො ගරු භාවනීයො ච ආදෙය්‍යවචනො පරිමිතාලාපො. මහෙසක්ඛො ච හොති මහානුභාවො, ඨානුප්පත්තිකෙන පටිභානෙන පඤ්හානං බ්‍යාකරණකුසලො, බුද්ධභූමියඤ්ච එකාය එව වාචාය අනෙකභාසානං සත්තානං අනෙකෙසං පඤ්හානං බ්‍යාකරණසමත්ථො හොති.

අනභිජ්ඣාලුතාය ඉච්ඡිතලාභී හොති, උළාරෙසු ච භොගෙසු රුචිං පටිලභති, ඛත්තියමහාසාලාදීනං සම්මතො හොති, පච්චත්ථිකෙහි අනභිභවනීයො, ඉන්ද්‍රියවෙකල්ලං න පාපුණාති, අප්පටිපුග්ගලො ච හොති.

අබ්‍යාපාදෙන පියදස්සනො හොති, සත්තානං සම්භාවනීයො පරහිතාභිනන්දිතාය ච සත්තෙ අප්පකසිරෙනෙව පසාදෙති, අලූඛසභාවො ච හොති මෙත්තාවිහාරී, මහෙසක්ඛො ච හොති මහානුභාවො.

මිච්ඡාදස්සනාභාවෙන කල්‍යාණෙ සහායෙ පටිලභති, සීසච්ඡෙදම්පි පාපුණන්තො පාපකම්මං න කරොති, කම්මස්සකතාදස්සනතො අකොතූහලමඞ්ගලිකො ච හොති, සද්ධම්මෙ චස්ස සද්ධා පතිට්ඨිතා හොති මූලජාතා, සද්දහති ච තථාගතානං බොධිං, සමයන්තරෙසු නාභිරමති උක්කාරට්ඨානෙ විය රාජහංසො, ලක්ඛණත්තයපරිජානනකුසලො හොති, අන්තෙ ච අනාවරණඤාණලාභී, යාව බොධිං න පාපුණාති, තාව තස්මිං තස්මිං සත්තනිකායෙ උක්කට්ඨුක්කට්ඨො ච හොති, උළාරුළාරා සම්පත්තියො පාපුණාති. ඉති හිදං සීලං නාම සබ්බසම්පත්තීනං අධිට්ඨානං, සබ්බබුද්ධගුණානං පභවභූමි, සබ්බබුද්ධකාරකධම්මානං ආදි චරණං මුඛං පමුඛන්ති බහුමානනං උප්පාදෙත්වා කායවචීසංයමෙ ඉන්ද්‍රියදමනෙ ආජීවවිසුද්ධියං පච්චයපරිභොගෙසු ච සතිසම්පජඤ්ඤබලෙන අප්පමත්තෙන ලාභසක්කාරසිලොකං මිත්තමුඛපච්චත්ථිකං විය සල්ලක්ඛෙත්වා ‘‘කිකීව අණ්ඩ’’න්තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.19; දී. නි. අට්ඨ. 1.7) වුත්තනයෙන සක්කච්චං සීලං සම්පාදෙතබ්බං. අයං තාව වාරිත්තසීලෙ පටිපත්තික්කමො.

චාරිත්තසීලෙ පන පටිපත්ති එවං වෙදිතබ්බා – ඉධ බොධිසත්තො කල්‍යාණමිත්තානං ගරුට්ඨානියානං අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං අඤ්ජලිකම්මං සාමීචිකම්මං කාලෙන කාලං කත්තා හොති, තථා තෙසං කාලෙන කාලං උපට්ඨානං කත්තා හොති, ගිලානානං කායවෙය්‍යාවටිකං. සුභාසිතපදානි සුත්වා සාධුකාරං කත්තා හොති, ගුණවන්තානං ගුණෙ වණ්ණෙතා පරෙසං අපකාරෙ ඛන්තා, උපකාරෙ අනුස්සරිතා, පුඤ්ඤානි අනුමොදිතා, අත්තනො පුඤ්ඤානි සම්මාසම්බොධියා පරිණාමෙතා, සබ්බකාලං අප්පමාදවිහාරී කුසලෙසු ධම්මෙසු, සති ච අච්චයෙ අච්චයතො දිස්වා තාදිසානං

සහධම්මිකානං යථාභූතං ආවිකත්තා, උත්තරි ච සම්මාපටිපත්තිං සම්මදෙව පරිපූරෙතා.

තථා අත්තනො අනුරූපාසු අත්ථූපසංහිතාසු සත්තානං ඉතිකත්තබ්බතාසු දක්ඛො අනලසො සහායභාවං උපගච්ඡති. උප්පන්නෙසු ච සත්තානං බ්‍යාධිආදිදුක්ඛෙසු යථාරහං පතිකාරවිධායකො. ඤාතිභොගාදිබ්‍යසනපතිතෙසු සොකාපනොදනො උල්ලුම්පනසභාවාවට්ඨිතො හුත්වා නිග්ගහාරහානං ධම්මෙනෙව නිග්ගණ්හනකො යාවදෙව අකුසලා වුට්ඨාපෙත්වා කුසලෙ පතිට්ඨාපනාය. පග්ගහාරහානං ධම්මෙනෙව පග්ගණ්හනකො. යානි පුරිමකානං මහාබොධිසත්තානං උළාරතමානි පරමදුක්කරානි අචින්තෙය්‍යානුභාවානි සත්තානං එකන්තහිතසුඛාවහානි චරිතානි, යෙහි නෙසං බොධිසම්භාරා සම්මදෙව පරිපාකං අගමංසු, තානි සුත්වා අනුබ්බිග්ගො අනුත්‍රාසො තෙපි මහාපුරිසා මනුස්සා එව, කමෙන පන සික්ඛාපාරිපූරියා භාවිතත්තභාවා තාදිසාය උළාරතමාය ආනුභාවසම්පත්තියා බොධිසම්භාරෙසු උක්කංසපාරමිප්පත්තා අහෙසුං, තස්මා මයාපි සීලාදිසික්ඛාසු සම්මදෙව තථා පටිපජ්ජිතබ්බං, යාය පටිපත්තියා අහම්පි අනුක්කමෙන සික්ඛං පරිපූරෙත්වා එකන්තතො තං පදං අනුපාපුණිස්සාමීති සද්ධාපුරෙචාරිකං වීරියං අවිස්සජ්ජෙන්තො සම්මදෙව සීලෙසු පරිපූරකාරී හොති.

තථා පටිච්ඡන්නකල්‍යාණො හොති විවටාපරාධො, අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො පවිවිත්තො අසංසට්ඨො දුක්ඛසහො අපරිතස්සනජාතිකො අනුද්ධතො අනුන්නළො අචපලො අමුඛරො අවිකිණ්ණවාචො සන්තින්ද්‍රියො සන්තමානසො කුහනාදිමිච්ඡාජීවරහිතො ආචාරගොචරසම්පන්නො අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු ආරද්ධවීරියො පහිතත්තො කායෙ ච ජීවිතෙ ච නිරපෙක්ඛො, අප්පමත්තකම්පි කායෙ ජීවිතෙ වා අපෙක්ඛං නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති, පගෙව අධිමත්තං. සබ්බෙපි දුස්සීල්‍යහෙතුභූතෙ කොධූපනාහාදිකෙ උපක්කිලෙසෙ පජහති විනොදෙති. අප්පමත්තකෙන ච විසෙසාධිගමෙන අපරිතුට්ඨො හොති, න සඞ්කොචං ආපජ්ජති, උපරූපරි විසෙසාධිගමාය වායමති.

යෙන යථාලද්ධා සම්පත්ති හානභාගියා වා ඨිතිභාගියා වා න හොති, තථා මහාපුරිසො අන්ධානං පරිණායකො හොති, මග්ගං ආචික්ඛති, බධිරානං හත්ථමුද්දාය සඤ්ඤං දෙති, අත්ථමනුග්ගාහෙති, තථා මූගානං. පීඨසප්පිකානං පීඨං දෙති යානං දෙති වාහෙති වා. අස්සද්ධානං සද්ධාපටිලාභාය වායමති, කුසීතානං උස්සාහජනනාය, මුට්ඨස්සතීනං සතිසමායොගාය, විබ්භන්තචිත්තානං සමාධිසම්පදාය, දුප්පඤ්ඤානං පඤ්ඤාධිගමාය වායමති. කාමච්ඡන්දපරියුට්ඨිතානං කාමච්ඡන්දපටිවිනොදනාය වායමති.

බ්‍යාපාදථිනමිද්ධඋද්ධච්චකුක්කුච්චවිචිකිච්ඡාපරියුට්ඨිතානං විචිකිච්ඡාවිනොදනාය වායමති. කාමවිතක්කාදිඅපකතානං කාමවිතක්කාදිමිච්ඡාවිතක්කවිනොදනාය වායමති. පුබ්බකාරීනං සත්තානං කතඤ්ඤුතං නිස්සාය පුබ්බභාසී පියවාදී සඞ්ගාහකො සදිසෙන අධිකෙන වා පච්චුපකාරෙන සම්මානෙතා හොති.

ආපදාසු සහායකිච්චං අනුතිට්ඨති. තෙසං තෙසඤ්ච සත්තානං පකතිසභාවඤ්ච පරිජානිත්වා යෙහි යථා සංවසිතබ්බං හොති, තෙහි තථා සංවසති. යෙසු ච යථා පටිපජ්ජිතබ්බං හොති, තෙසු තථා පටිපජ්ජති. තඤ්ච ඛො අකුසලතො වුට්ඨාපෙත්වා කුසලෙ පතිට්ඨාපනවසෙන, න අඤ්ඤථා. පරචිත්තානුරක්ඛණා හි බොධිසත්තානං යාවදෙව කුසලාභිවඩ්ඪියා. තථා හිතජ්ඣාසයෙනාපි පරො න හිංසිතබ්බො, න භණ්ඩිතබ්බො, න මඞ්කුභාවමාපාදෙතබ්බො, න පරස්ස කුක්කුච්චං උප්පාදෙතබ්බං, න නිග්ගහට්ඨානෙ න චොදෙතබ්බො, න නීචතරං පටිපන්නස්ස අත්තා උච්චතරෙ ඨපෙතබ්බො, න ච පරෙසු සබ්බෙන සබ්බං අසෙවිනා භවිතබ්බං, න අතිසෙවිනා භවිතබ්බං, න අකාලසෙවිනා.

සෙවිතබ්බයුත්තෙ පන සත්තෙ දෙසකාලානුරූපං සෙවති. න ච පරෙසං පුරතො පියෙ විගරහති, අප්පියෙ වා පසංසති. න අවිස්සට්ඨවිස්සාසී හොති. න ධම්මිකං උපනිමන්තනං පටික්ඛිපති. න සඤ්ඤත්තිං උපගච්ඡති, නාධිකං පටිග්ගණ්හාති. සද්ධාසම්පන්නෙ සද්ධානිසංසකථාය සම්පහංසති. සීලසුතචාගපඤ්ඤාසම්පන්නෙ පඤ්ඤාසම්පන්නකථාය සම්පහංසති. සචෙ පන බොධිසත්තො අභිඤ්ඤාබලප්පත්තො හොති, පමාදාපන්නෙ සත්තෙ අභිඤ්ඤාබලෙන යථාරහං නිරයාදිකෙ දස්සෙන්තො සංවෙජෙත්වා අස්සද්ධාදිකෙ සද්ධාදීසු පතිට්ඨාපෙති. සාසනෙ ඔතාරෙති. සද්ධාදිගුණසම්පන්නෙ පරිපාචෙති. එවමයං මහාපුරිසස්ස චාරිත්තභූතො අපරිමාණො පුඤ්ඤාභිසන්දො කුසලාභිසන්දො උපරූපරි අභිවඩ්ඪතීති වෙදිතබ්බං.

අපි ච යා සා ‘‘කිං සීලං කෙනට්ඨෙන සීල’’න්තිආදිනා පුච්ඡං කත්වා ‘‘පාණාතිපාතාදීහි විරමන්තස්ස වත්තපටිපත්තිං වා පූරෙන්තස්ස චෙතනාදයො ධම්මා සීල’’න්තිආදිනා නයෙන නානප්පකාරතො සීලස්ස විත්ථාරකථා **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.6 ආදයො) වුත්තා, සා සබ්බාපි ඉධ ආහරිත්වා වත්තබ්බා. කෙවලඤ්හි තත්ථ සාවකබොධිසත්තවසෙන සීලකථා ආගතා, ඉධ මහාබොධිසත්තවසෙන කරුණූපායකොසල්ලපුබ්බඞ්ගමං කත්වා වත්තබ්බාති අයමෙව විසෙසො. යතො ඉදං සීලං මහාපුරිසො යථා න අත්තනො දුග්ගතියං පරික්කිලෙසවිමුත්තියා සුගතියම්පි, න රජ්ජසම්පත්තියා, න චක්කවත්ති, න දෙව, න සක්ක, න මාර, න බ්‍රහ්මසම්පත්තියා පරිණාමෙති, තථා න අත්තනො තෙවිජ්ජතාය, න ඡළභිඤ්ඤතාය, න චතුප්පටිසම්භිදාධිගමාය, න සාවකබොධියා, න

පච්චෙකබොධියා, පරිණාමෙති, අථ ඛො සබ්බඤ්ඤුභාවෙන සබ්බසත්තානං අනුත්තරසීලාලඞ්කාරසම්පාදනත්ථමෙව පරිණාමෙතීති. අයං සීලපාරමියා පටිපත්තික්කමො.

තථා යස්මා කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතා ආදීනවදස්සනපුබ්බඞ්ගමා කාමෙහි ච භවෙහි ච නික්ඛමනවසෙන පවත්තා කුසලචිත්තුප්පත්ති නෙක්ඛම්මපාරමී, තස්මා සකලසංකිලෙසනිවාසනට්ඨානතාය පුත්තදාරාදීහි මහාසම්බාධතාය කසිවාණිජ්ජාදිනානාවිධකම්මන්තාධිට්ඨානබ්‍යාකුලතාය ච ඝරාවාසස්ස නෙක්ඛම්මසුඛාදීනං අනොකාසතං, කාමානඤ්ච සත්ථධාරාලග්ගමධුබින්දු විය ච අවලිය්හමානා පරිත්තස්සාදා විපුලානත්ථානුබන්ධාති ච, විජ්ජුලතොභාසෙන ගහෙතබ්බනච්චං විය පරිත්තකාලූපලබ්භා, උම්මත්තකාලඞ්කාරො විය විපරීතසඤ්ඤාය අනුභවිතබ්බා, කරීසාවච්ඡාදනා විය පතිකාරභූතා, උදකතෙමිතඞ්ගුලියා තනූදකපානං විය අතිත්තිකරා, ඡාතජ්ඣත්තභොජනං විය සාබාධා, බළිසාමිසං විය බ්‍යසනසන්නිපාතකාරණං, අග්ගිසන්තාපො විය කාලත්තයෙපි දුක්ඛුප්පත්තිහෙතුභූතා, මක්කටලෙපො විය බන්ධනිමිත්තං, ඝාතකාවච්ඡාදනා විය අනත්ථච්ඡාදනා, සපත්තගාමවාසො විය භයට්ඨානභූතා, පච්චත්ථිකපොසකො විය කිලෙසමාරාදීනං ආමිසභූතා, ඡණසම්පත්තියො විය විපරිණාමදුක්ඛා, කොටරග්ගි විය අන්තොදාහකා, පුරාණකූපාවලම්බිබීරණමධුපිණ්ඩං විය අනෙකාදීනවා, ලොණූදකපානං විය පිපාසාහෙතුභූතා, සුරාමෙරයං විය නීචජනසෙවිතා, අප්පස්සාදතාය අට්ඨිකඞ්කලූපමාතිආදිනා (ම. නි. 1.234; 2.42; පාචි. 417; මහානි. 3; චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 147) ච නයෙන ආදීනවං සල්ලක්ඛෙත්වා තබ්බිපරියායෙන නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පස්සන්තෙන නෙක්ඛම්මපවිවෙකඋපසමසුඛාදීසු නින්නපොණපබ්භාරචිත්තෙන නෙක්ඛම්මපාරමියං පටිපජ්ජිතබ්බං. යස්මා පන නෙක්ඛම්මං පබ්බජ්ජාමූලකං, තස්මා පබ්බජ්ජා තාව අනුට්ඨාතබ්බා. පබ්බජ්ජමනුතිට්ඨන්තෙන ච මහාසත්තෙන අසති බුද්ධුප්පාදෙ කම්මවාදීනං කිරියවාදීනං තාපසපරිබ්බාජකානං පබ්බජ්ජා අනුට්ඨාතබ්බා.

උප්පන්නෙසු පන සම්මාසම්බුද්ධෙසු තෙසං සාසනෙ එව පබ්බජිතබ්බං. පබ්බජිත්වා ච යථාවුත්තෙ සීලෙ පතිට්ඨිතෙන තස්සා එව හි සීලපාරමියා වොදාපනත්ථං ධුතගුණා සමාදාතබ්බා. සමාදින්නධුතධම්මා හි මහාපුරිසා සම්මදෙව තෙ පරිහරන්තා අප්පිච්ඡසන්තුට්ඨසල්ලෙඛපවිවෙකඅසංසග්ගවීරියාරම්භසුභරතාදි-ගුණසලිලවික්ඛාලිතකිලෙසමලතාය අනවජ්ජසීලවතගුණපරිසුද්ධසබ්බසමාචාරා පොරාණෙ අරියවංසත්තයෙ පතිට්ඨිතා චතුත්ථං භාවනාරාමතාසඞ්ඛාතං අරියවංසං අධිගන්තුං චත්තාරීසාය ආරම්මණෙසු යථාරහං උපචාරප්පනාභෙදං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරන්ති. එවං හිස්ස සම්මදෙව නෙක්ඛම්මපාරමී පරිපූරිතා හොති.

ඉමස්මිං පන ඨානෙ තෙරසහි ධුතධම්මෙහි සද්ධිං දස කසිණානි, දස අසුභානි, දසානුස්සතියො, චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා, චත්තාරො ආරුප්පා, එකා සඤ්ඤා, එකං වවත්ථානන්ති චත්තාරීසාය සමාධිභාවනාය කම්මට්ඨානානි භාවනාවිධානඤ්ච විත්ථාරතො වත්තබ්බානි. තං පනෙතං සබ්බං යස්මා **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.22 ආදයො, 47, 55) සබ්බාකාරතො විත්ථාරෙත්වා වුත්තං, තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. කෙවලඤ්හි තත්ථ සාවකබොධිසත්තස්ස වසෙන වුත්තං, ඉධ මහාබොධිසත්තස්ස වසෙන කරුණූපායකොසල්ලපුබ්බඞ්ගමං කත්වා වත්තබ්බන්ති අයමෙව විසෙසොති. එවමෙත්ථ නෙක්ඛම්මපාරමියා පටිපත්තික්කමො වෙදිතබ්බො.

තථා පඤ්ඤාපාරමිං සම්පාදෙතුකාමෙන යස්මා පඤ්ඤා ආලොකො විය අන්ධකාරෙන මොහෙන සහ න වත්තති, තස්මා මොහකාරණානි තාව බොධිසත්තෙන පරිවජ්ජෙතබ්බානි. තත්ථිමානි මොහකාරණානි – අරති තන්දි විජම්භිතා ආලසියං ගණසඞ්ගණිකාරාමතා නිද්දාසීලතා අනිච්ඡයසීලතා ඤාණස්මිං අකුතූහලතා මිච්ඡාධිමානො අපරිපුච්ඡකතා කායස්ස න සම්මාපරිහාරො අසමාහිතචිත්තතා දුප්පඤ්ඤානං පුග්ගලානං සෙවනා පඤ්ඤවන්තානං අපයිරුපාසනා අත්තපරිභවො මිච්ඡාවිකප්පො විපරීතාභිනිවෙසො කායදළ්හිබහුලතා අසංවෙගසීලතා පඤ්ච නීවරණානි. සඞ්ඛෙපතො යෙ වා පන ධම්මෙ ආසෙවතො අනුප්පන්නා පඤ්ඤා නුප්පජ්ජති, උප්පන්නා පරිහායති. ඉති ඉමානි සම්මොහකාරණානි පරිවජ්ජෙන්තෙන බාහුසච්චෙ ඣානාදීසු ච යොගො කරණීයො.

තත්ථායං බාහුසච්චස්ස විසයවිභාගො – පඤ්චක්ඛන්ධා ද්වාදසායතනානි අට්ඨාරස ධාතුයො චත්තාරි සච්චානි බාවීසතින්ද්‍රියානි ද්වාදසපදිකො පටිච්චසමුප්පාදො තථා සතිපට්ඨානාදයො කුසලාදිධම්මප්පකාරභෙදා ච, යානි ච ලොකෙ අනවජ්ජානි විජ්ජාට්ඨානානි, යෙ ච සත්තානං හිතසුඛවිධානයොග්ගා බ්‍යාකරණවිසෙසා, ඉති එවං පකාරං සකලමෙව සුතවිසයං උපායකොසල්ලපුබ්බඞ්ගමාය පඤ්ඤාය සතියා වීරියෙන ච සාධුකං උග්ගහණසවනධාරණපරිචයපරිපුච්ඡාහි ඔගාහෙත්වා තත්ථ ච පරෙසං පතිට්ඨාපනෙන සුතමයා පඤ්ඤා නිබ්බත්තෙතබ්බා.

තථා සත්තානං ඉතිකත්තබ්බතාසු ඨානුප්පත්තිකපටිභානභූතා ආයාපායඋපායකොසල්ලභූතා ච පඤ්ඤා හිතෙසිතං නිස්සාය තත්ථ තත්ථ යථාරහං පවත්තෙතබ්බා. තථා ඛන්ධාදීනං සභාවධම්මානං ආකාරපරිවිතක්කනමුඛෙන තෙ නිජ්ඣානං ඛමාපෙන්තෙන චින්තාමයා පඤ්ඤා නිබ්බත්තෙතබ්බා. ඛන්ධාදීනංයෙව පන සලක්ඛණසාමඤ්ඤලක්ඛණපරිග්ගහණවසෙන ලොකියපරිඤ්ඤා නිබ්බත්තෙන්තෙන පුබ්බභාගභාවනාපඤ්ඤා සම්පාදෙතබ්බා. එවඤ්හි නාමරූපමත්තමිදං යථාරහං පච්චයෙහි උප්පජ්ජති චෙව නිරුජ්ඣති ච, න එත්ථ කොචි කත්තා වා කාරෙතා වා, හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චං,

උදයබ්බයපටිපීළනට්ඨෙන දුක්ඛං, අවසවත්තනට්ඨෙන අනත්තාති අජ්ඣත්තිකධම්මෙ බාහිරකධම්මෙ ච නිබ්බිසෙසං පරිජානන්තො තත්ථ ආසඞ්ගං පජහන්තො පරෙ ච තත්ථ තං ජහාපෙන්තො කෙවලං කරුණාවසෙනෙව යාව න බුද්ධගුණා හත්ථතලං ආගච්ඡන්ති, තාව යානත්තයෙ සත්තෙ අවතාරණපරිපාචනෙහි පතිට්ඨපෙන්තො ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තියො අභිඤ්ඤායො ච ලොකියා වසීභාවං පාපෙන්තො පඤ්ඤාය මත්ථකං පාපුණාති.

තත්ථ යා ඉමා ඉද්ධිවිධඤාණං දිබ්බසොතධාතුඤාණං චෙතොපරියඤාණං පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණං දිබ්බචක්ඛුඤාණං යථාකම්මුපගඤාණං අනාගතංසඤාණන්ති සපරිභණ්ඩා පඤ්චලොකියඅභිඤ්ඤාසඞ්ඛාතා භාවනාපඤ්ඤා, යා ච ඛන්ධායතනධාතුඉන්ද්‍රියසච්චපටිච්චසමුප්පාදාදිභෙදෙසු භූමිභූතෙසු ධම්මෙසු උග්ගහපරිපුච්ඡාවසෙන ඤාණපරිචයං කත්වා සීලවිසුද්ධිචිත්තවිසුද්ධීති මූලභූතාසු ඉමාසු ද්වීසු විසුද්ධීසු පතිට්ඨාය දිට්ඨිවිසුද්ධිකඞ්ඛාවිතරණවිසුද්ධිමග්ගාමග්ගඤාණදස්සනවිසුද්ධි-පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධිඤාණදස්සනවිසුද්ධීති සරීරභූතා ඉමා පඤ්ච විසුද්ධියො සම්පාදෙන්තෙන භාවෙතබ්බා ලොකියලොකුත්තරභෙදා භාවනාපඤ්ඤා, තාසං සම්පාදනවිධානං යස්මා ''තත්ථ එකොපි හුත්වා බහුධා හොතීතිආදිකං ඉද්ධිවිකුබ්බනං කාතුකාමෙන ආදිකම්මිකෙන යොගිනා''තිආදිනා ''ඛන්ධාති රූපක්ඛන්ධො වෙදනාක්ඛන්ධො සඤ්ඤාක්ඛන්ධො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො''තිආදිනා ච විසයවිභාගෙන සද්ධිං **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 2.430 ආදයො) සබ්බාකාරතො විත්ථාරෙත්වා වුත්තං, තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. කෙවලඤ්හි තත්ථ සාවකබොධිසත්තස්ස වසෙන පඤ්ඤා ආගතා, ඉධ මහාබොධිසත්තස්ස වසෙන කරුණූපායකොසල්ලපුබ්බඞ්ගමං කත්වා වත්තබ්බා, ඤාණදස්සනවිසුද්ධිං අපාපෙත්වා පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධියංයෙව විපස්සනා ඨපෙතබ්බාති අයමෙව විසෙසො. එවමෙත්ථ පඤ්ඤාපාරමියා පටිපත්තික්කමො වෙදිතබ්බො.

තථා යස්මා සම්මාසම්බොධියා කතාභිනීහාරෙන මහාසත්තෙන පාරමිපරිපූරණත්ථං සබ්බකාලං යුත්තප්පයුත්තෙන භවිතබ්බං ආබද්ධපරිකරණෙන, තස්මා කාලෙන කාලං ''කො නු ඛො අජ්ජ මයා පුඤ්ඤසම්භාරො ඤාණසම්භාරො වා උපචිතො, කිං වා මයා පරහිතං කත''න්ති දිවසෙ දිවසෙ පච්චවෙක්ඛන්තෙන සත්තහිතත්ථං උස්සාහො කරණීයො. සබ්බෙසම්පි සත්තානං උපකාරාය අත්තනො පරිග්ගහභූතං වත්ථු කායෙ ජීවිතෙ ච නිරපෙක්ඛචිත්තෙන ඔස්සජිතබ්බං. යං කිඤ්චි කම්මං කරොති කායෙන වාචාය වා, තං සබ්බං සම්බොධියං නින්නචිත්තෙනෙව කාතබ්බං, බොධියා පරිණාමෙතබ්බං. උළාරෙහි ඉත්තරෙහි ච කාමෙහි

විනිවත්තචිත්තෙනෙව භවිතබ්බං. සබ්බාසුපි ඉතිකත්තබ්බතාසු උපායකොසල්ලං පච්චුපට්ඨාපෙත්වාව පටිපජ්ජිතබ්බං.

තස්මිං තස්මිං සත්තහිතෙ ආරද්ධවීරියෙන භවිතබ්බං ඉට්ඨානිට්ඨාදිසබ්බසහෙන අවිසංවාදිනා. සබ්බෙපි සත්තා අනොධිසො මෙත්තාය කරුණාය ච ඵරිතබ්බා. යා කාචි සත්තානං දුක්ඛුප්පත්ති, සබ්බා සා අත්තනි පාටිකඞ්ඛිතබ්බා. සබ්බෙසඤ්ච සත්තානං පුඤ්ඤං අබ්භනුමොදිතබ්බං. බුද්ධානං මහන්තතා මහානුභාවතා අභිණ්හං පච්චවෙක්ඛිතබ්බා. යඤ්ච කිඤ්චි කම්මං කරොති කායෙන වාචාය වා, තං සබ්බං බොධිනින්නචිත්තපුබ්බඞ්ගමං කාතබ්බං. ඉමිනා හි උපායෙන දානාදීසු යුත්තප්පයුත්තස්ස ථාමවතො දළ්හපරක්කමස්ස මහාසත්තස්ස බොධිසත්තස්ස අපරිමෙය්‍යො පුඤ්ඤසම්භාරො ඤාණසම්භාරො ච දිවසෙ දිවසෙ උපචීයති.

අපි ච සත්තානං පරිභොගත්ථං පරිපාලනත්ථඤ්ච අත්තනො සරීරං ජීවිතඤ්ච පරිච්චජිත්වා ඛුප්පිපාසාසීතුණ්හවාතාතපාදිදුක්ඛපතිකාරො පරියෙසිතබ්බො උපනෙතබ්බො ච. යඤ්ච යථාවුත්තදුක්ඛපතිකාරජං සුඛං අත්තනා පටිලභති, තථා රමණීයෙසු ආරාමුය්‍යානපාසාදතළාකාදීසු අරඤ්ඤායතනෙසු ච කායචිත්තසන්තාපාභාවෙන අභිනිබ්බුතත්තා අත්තනා සුඛං පටිලභති, යඤ්ච සුණාති බුද්ධානුබුද්ධපච්චෙකබුද්ධා මහාබොධිසත්තා ච නෙක්ඛම්මපටිපත්තියං ඨිතා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරභූතං ඊදිසං නාම ඣානසමාපත්තිසුඛං අනුභවන්තීති, තං සබ්බං සබ්බසත්තෙසු අනොධිසො උපසංහරතීති. අයං තාව නයො අසමාහිතභූමියං පතිට්ඨිතස්ස.

සමාහිතභූමියං පන පතිට්ඨිතො අත්තනා යථානුභූතං විසෙසාධිගමනිබ්බත්තං පීතිං පස්සද්ධිං සුඛං සමාධිං යථාභූතඤාණඤ්ච සත්තෙසු අධිමුච්චන්තො උපසංහරති පරිණාමෙති. තථා මහති සංසාරදුක්ඛෙ තස්ස ච නිමිත්තභූතෙ කිලෙසාභිසඞ්ඛාරදුක්ඛෙ නිමුග්ගං සත්තනිකායං දිස්වා තත්‍රාපි ඡෙදනභෙදනඵාලනපිංසනගග්ගිසන්තාපාදිජනිතා දුක්ඛා තිබ්බා ඛරා කටුකා වෙදනා නිරන්තරං චිරකාලං වෙදියන්තෙ නාරකෙ, අඤ්ඤමඤ්ඤං කුජ්ඣනසන්තාපනවිහෙඨනහිංසනපරාධීනතාදීහි මහාදුක්ඛං අනුභවන්තෙ තිරච්ඡානගතෙ, ජොතිමාලාකුලසරීරෙ ඛුප්පිපාසාවාතාතපාදීහි ඩය්හමානෙ ච විසුස්සමානෙ ච වන්තඛෙළාදිආහාරෙ උද්ධබාහුං විරවන්තෙ නිජ්ඣාමතණ්හිකාදිකෙ මහාදුක්ඛං වෙදියමානෙ පෙතෙ ච, පරියෙට්ඨිමූලකං මහන්තං අනයබ්‍යසනං පාපුණන්තෙ හත්ථච්ඡෙදාදිකාරණායොගෙන දුබ්බණ්ණදුද්දසිකදලිද්දාදිභාවෙන ඛුප්පිපාසාදිආබාධයොගෙන බලවන්තෙහි අභිභවනීයතො පරෙසං වහනතො පරාධීනතො ච, නාරකෙ පෙතෙ තිරච්ඡානගතෙ ච, අතිසයන්තෙ අපායදුක්ඛනිබ්බිසෙසං දුක්ඛමනුභවන්තෙ මනුස්සෙ ච, තථා විසයවිසපරිභොගවික්ඛිත්තචිත්තතාය රාගාදිපරිළාහෙන ඩය්හමානෙ වාතවෙගසමුට්ඨිතජාලාසමිද්ධසුක්ඛකට්ඨසන්නිපාතෙ අග්ගික්ඛන්ධෙ විය

අනුපසන්තපරිළාහවුත්තිකෙ අනුපසන්තනිහතපරාධීනෙ කාමාවචරදෙවෙ ච, මහතා වායාමෙන විදූරමාකාසං විගාහිතසකුන්තා විය බලවතා දූරෙ පාණිනා ඛිත්තසරා විය ච, සතිපි චිරප්පවත්තියං අනිච්චන්තිකතාය පාතපරියොසානා අනතික්කන්තජාතිජරාමරණා එවාති රූපාරූපාවචරදෙවෙ ච පස්සන්තෙන මහන්තං සංවෙගං පච්චුපට්ඨපෙත්වා මෙත්තාය කරුණාය ච අනොධිසො සත්තා ඵරිතබ්බා. එවං කායෙන වාචාය මනසා ච බොධිසම්භාරෙ නිරන්තරං උපචිනන්තෙන යථා පාරමියො පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති, එවං සක්කච්චකාරිනා සාතච්චකාරිනා අනොලීනවුත්තිනා උස්සාහො පවත්තෙතබ්බො, වීරියපාරමී පරිපූරෙතබ්බා.

අපි ච අචින්තෙය්‍යාපරිමෙය්‍යාවිපුලොළාරවිමලනිරුපමනිරුපක්කිලෙසගුණනිචයනිධානභූතස්ස බුද්ධභාවස්ස උස්සක්කිත්වා සම්පහංසනයොග්ගං වීරියං නාම අචින්තෙය්‍යානුභාවමෙව, යං න පචුරජනා සොතුම්පි සක්කුණන්ති, පගෙව පටිපජ්ජිතුං. තථා හි තිවිධා අභිනීහාරචිත්තුප්පත්ති, චතස්සො බුද්ධභූමියො, චත්තාරි සඞ්ගහවත්ථූනි, කරුණෙකරසතා, බුද්ධධම්මෙසු සච්ඡිකරණෙන විසෙසප්පච්චයො නිජ්ඣානඛන්ති, සබ්බධම්මෙසු නිරුපලෙපො, සබ්බසත්තෙසු පියපුත්තසඤ්ඤා, සංසාරදුක්ඛෙහි අපරිඛෙදො, සබ්බදෙය්‍යධම්මපරිච්චාගො, තෙන ච නිරතිමානතා, අධිසීලාදිඅධිට්ඨානං, තත්ථ ච අචඤ්චලතා, කුසලකිරියාසු පීතිපාමොජ්ජං, විවෙකනින්නචිත්තතා, ඣානානුයොගො, අනවජ්ජධම්මෙන අතිත්ති, යථාසුතස්ස ධම්මස්ස පරෙසං හිතජ්ඣාසයෙන දෙසනා, සත්තානං ඤායෙ නිවෙසනා, ආරම්භදළ්හතා, ධීරවීරභාවො, පරාපවාදපරාපකාරෙසු විකාරාභාවො, සච්චාධිට්ඨානං, සමාපත්තීසු වසීභාවො, අභිඤ්ඤාසු බලප්පත්ති, ලක්ඛණත්තයාවබොධො, සතිපට්ඨානාදීසු යොගකම්මාභියොගෙන ලොකුත්තරමග්ගසම්භාරසම්භරණං, නවලොකුත්තරාවක්කන්තීති එවමාදිකා සබ්බාපි බොධිසම්භාරපටිපත්ති වීරියානුභාවෙනෙව සමිජ්ඣතීති අභිනීහාරතො යාව මහාබොධි අනොස්සජ්ජන්තෙන සක්කච්චං නිරන්තරං වීරියං යථා උපරූපරි විසෙසාවහං හොති, එවං සම්පාදෙතබ්බං. සම්පජ්ජමානෙ ච යථාවුත්තෙ වීරියෙ ඛන්තිසච්චාධිට්ඨානාදයො ච දානසීලාදයො ච සබ්බෙපි බොධිසම්භාරා තදධීනවුත්තිතාය සම්පන්නා එව හොන්තීති ඛන්තිආදීසුපි ඉමිනාව නයෙන පටිපත්ති වෙදිතබ්බා.

ඉති සත්තානං සුඛූපකරණපරිච්චාගෙන බහුධා අනුග්ගහකරණං දානෙන පටිපත්ති, සීලෙන තෙසං ජීවිතසාපතෙය්‍යදාරරක්ඛාඅභෙදපියහිතවචනාවිහිංසාදිකාරණානි, නෙක්ඛම්මෙන තෙසං ආමිසපටිග්ගහණධම්මදානාදිනා අනෙකවිධා හිතචරියා, පඤ්ඤාය තෙසං හිතකරණූපායකොසල්ලං, වීරියෙන තත්ථ උස්සාහාරම්භඅසංහීරානි, ඛන්තියා තදපරාධසහනං, සච්චෙන නෙසං අවඤ්චනතදුපකාරකිරියාසමාදානාවිසංවාදනාදි, අධිට්ඨානෙන

තදුපකාරකරණෙ අනත්ථසම්පාතෙපි අචලනං, මෙත්තාය නෙසං හිතසුඛානුචින්තනං, උපෙක්ඛාය නෙසං උපකාරාපකාරෙසු විකාරානාපත්තීති එවං අපරිමාණෙ සත්තෙ ආරබ්භ අනුකම්පිතසබ්බසත්තස්ස මහාබොධිසත්තස්ස පුථුජ්ජනෙහි අසාධාරණො අපරිමෙය්‍යො පුඤ්ඤඤාණසම්භාරූපචයො එත්ථ පටිපත්තීති වෙදිතබ්බං. යො චෙතාසං පච්චයො වුත්තො, තස්ස ච සක්කච්චං සම්පාදනං.

කො විභාගොති? දස පාරමියො, දස උපපාරමියො, දස පරමත්ථපාරමියොති සමත්තිංසපාරමියො. තත්ථ කතාභිනීහාරස්ස බොධිසත්තස්ස පරහිතකරණාභිනින්නාසයපයොගස්ස කණ්හධම්මවොකිණ්ණා සුක්කධම්මා පාරමියො එව, තෙහි අවොකිණ්ණා සුක්කධම්මා උපපාරමියො, අකණ්හඅසුක්කා පරමත්ථපාරමියොති කෙචි. සමුදාගමනකාලෙසු වා පූරියමානා පාරමියො, බොධිසත්තභූමියං පුණ්ණා උපපාරමියො, බුද්ධභූමියං සබ්බාකාරපරිපුණ්ණා පරමත්ථපාරමියො. බොධිසත්තභූමියං වා පරහිතකරණතො පාරමියො, අත්තහිතකරණතො උපපාරමියො, බුද්ධභූමියං බලවෙසාරජ්ජසමධිගමෙන උභයහිතපරිපූරණතො පරමත්ථපාරමියො.

එවං ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු පණිධානාරම්භපරිනිට්ඨානෙසු තෙසං විභාගොති අපරෙ. දොසූපසමකරුණාපකතිකානං භවසුඛවිමුත්තිසුඛපරමසුඛප්පත්තානං පුඤ්ඤූපචයභෙදතො තබ්බිභාගොති අඤ්ඤෙ. ලජ්ජාසතිමානාපස්සයානං ලොකුත්තරධම්මාධිපතීනං සීලසමාධිපඤ්ඤාගරුකානං තාරිතතරිතතාරයිතූනං අනුබුද්ධපච්චෙකබුද්ධසම්මාසම්බුද්ධානං පාරමී, උපපාරමී, පරමත්ථපාරමීති බොධිසත්තස්සුප්පත්තිතො යථාවුත්තවිභාගොති කෙචි. චිත්තපණිධිතො යාව වචීපණිධි, තාව පවත්තා සම්භාරා පාරමියො, වචීපණිධිතො යාව කායපණිධි, තාව පවත්තා උපපාරමියො, කායපණිධිතො පභුති පරමත්ථපාරමියොති අපරෙ. අඤ්ඤෙ පන ''පරපුඤ්ඤානුමොදනවසෙන පවත්තා සම්භාරා පාරමියො, පරෙසං කාරාපනවසෙන පවත්තා උපපාරමියො, සයංකරණවසෙන පවත්තා පරමත්ථපාරමියො''ති වදන්ති.

තථා භවසුඛාවහො පුඤ්ඤඤාණසම්භාරො පාරමී, අත්තනො නිබ්බානසුඛාවහො උපපාරමී, පරෙසං තදුභයසුඛාවහො පරමත්ථපාරමීති එකෙ. පුත්තදාරධනාදිඋපකරණපරිච්චාගො පන දානපාරමී, අඞ්ගපරිච්චාගො දානඋපපාරමී, අත්තනො ජීවිතපරිච්චාගො දානපරමත්ථපාරමීති. තථා පුත්තදාරාදිකස්ස තිවිධස්සාපි හෙතු අවීතික්කමනවසෙන තිස්සො සීලපාරමියො, තෙසු එව තිවිධෙසු වත්ථූසු ආලයං උපච්ඡින්දිත්වා නික්ඛමනවසෙන තිස්සො නෙක්ඛම්මපාරමියො, උපකරණඞ්ගජීවිතතණ්හං සමූහනිත්වා සත්තානං හිතාහිතවිනිච්ඡයකරණවසෙන තිස්සො පඤ්ඤාපාරමියො.

යථාවුත්තභෙදානං පරිච්චාගාදීනං වායමනවසෙන තිස්සො වීරියපාරමියො, උපකරණඞ්ගජීවිතන්තරායකරානං ඛමනවසෙන තිස්සො ඛන්තිපාරමියො, උපකරණඞ්ගජීවිතහෙතු සච්චාපරිච්චාගවසෙන තිස්සො සච්චපාරමියො, දානාදිපාරමියො අකුප්පාධිට්ඨානවසෙනෙව සමිජ්ඣන්තීති, උපකරණාදිවිනාසෙපි අචලාධිට්ඨානවසෙන තිස්සො අධිට්ඨානපාරමියො, උපකරණාදිඋපඝාතකෙසුපි සත්තෙසු මෙත්තාය අවිජහනවසෙන තිස්සො මෙත්තාපාරමියො, යථාවුත්තවත්ථුත්තයස්ස උපකාරාපකාරෙසු සත්තසඞ්ඛාරෙසු මජ්ඣත්තතාපටිලාභවසෙන තිස්සො උපෙක්ඛාපාරමියොති එවමාදිනා එතාසං විභාගො වෙදිතබ්බොති.

කො සඞ්ගහොති? එත්ථ පන යථා එතා විභාගතො තිංසවිධාපි දානපාරමිආදිභාවතො දසවිධා, එවං දානසීලඛන්තිවීරියඣානපඤ්ඤාසභාවෙන ඡබ්බිධා. එතාසු හි නෙක්ඛම්මපාරමී සීලපාරමියා සඞ්ගහිතා, තස්සා පබ්බජ්ජාභාවෙ, නීවරණවිවෙකභාවෙ පන ඣානපාරමියා කුසලධම්මභාවෙ ඡහිපි සඞ්ගහිතා. සච්චපාරමී සීලපාරමියා එකදෙසො එව වචීවිරතිසච්චපක්ඛෙ, ඤාණසච්චපක්ඛෙ පන පඤ්ඤාපාරමියා සඞ්ගහිතා. මෙත්තාපාරමී ඣානපාරමියා එව. උපෙක්ඛාපාරමී ඣානපඤ්ඤාපාරමීහි. අධිට්ඨානපාරමී සබ්බාහිපි සඞ්ගහිතාති.

එතෙසඤ්ච දානාදීනං ඡන්නං ගුණානං අඤ්ඤමඤ්ඤසම්බන්ධානං පඤ්චදසයුගලාදීනි පඤ්චදසයුගලාදිසාධකානි හොන්ති. සෙය්‍යථිදං – දානසීලයුගලෙන පරහිතාහිතානං කරණාකරණයුගලසිද්ධි, දානඛන්තියුගලෙන අලොභාදොසයුගලසිද්ධි, දානවීරියයුගලෙන චාගසුතයුගලසිද්ධි, දානඣානයුගලෙන කාමදොසප්පහානයුගලසිද්ධි. දානපඤ්ඤායුගලෙන අරියයානධුරයුගලසිද්ධි, සීලඛන්තිද්වයෙන පයොගාසයසුද්ධිද්වයසිද්ධි, සීලවීරියද්වයෙන භාවනාද්වයසිද්ධි, සීලඣානද්වයෙන දුස්සීල්‍යපරියුට්ඨානප්පහානද්වයසිද්ධි, සීලපඤ්ඤාද්වයෙන දානද්වයසිද්ධි, ඛන්තිවීරියයුගලෙන ඛමාතෙජද්වයසිද්ධි, ඛන්තිඣානයුගලෙන විරොධානුරොධප්පහානයුගලසිද්ධි, ඛන්තිපඤ්ඤායුගලෙන සුඤ්ඤතාඛන්තිපටිවෙධදුකසිද්ධි, වීරියඣානදුකෙන පග්ගහාවික්ඛෙපදුකසිද්ධි, වීරියපඤ්ඤාදුකෙන සරණදුකසිද්ධි, ඣානපඤ්ඤාදුකෙන යානදුකසිද්ධි, දානසීලඛන්තිත්තිකෙන ලොභදොසමොහප්පහානත්තිකසිද්ධි, දානසීලවීරියත්තිකෙන භොගජීවිතකායසාරාදානත්තිකසිද්ධි, දානසීලඣානත්තිකෙන පුඤ්ඤකිරියවත්ථුත්තිකසිද්ධි, දානසීලපඤ්ඤාත්තිකෙන ආමිසාභයධම්මදානත්තිකසිද්ධීති. එවං ඉතරෙහිපි තිකෙහි චතුක්කාදීහි ච යථාසම්භවං තිකානි ච චතුක්කාදීනි ච යොජෙතබ්බානි.

එවං ඡබ්බිධානම්පි පන ඉමාසං පාරමීනං චතූහි අධිට්ඨානෙහි සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. සබ්බපාරමීනං සමූහසඞ්ගහතො හි **චත්තාරි අධිට්ඨානානි,** සෙය්‍යථිදං – සච්චාධිට්ඨානං, චාගාධිට්ඨානං, උපසමාධිට්ඨානං, පඤ්ඤාධිට්ඨානන්ති. තත්ථ අධිතිට්ඨති එතෙන, එත්ථ වා අධිතිට්ඨති, අධිට්ඨානමත්තමෙව වා තන්ති අධිට්ඨානං, සච්චඤ්ච තං අධිට්ඨානඤ්ච, සච්චස්ස වා අධිට්ඨානං, සච්චං අධිට්ඨානමෙතස්සාති වා සච්චාධිට්ඨානං. එවං සෙසෙසුපි. තත්ථ අවිසෙසතො තාව ලොකුත්තරගුණෙ කතාභිනීහාරස්ස අනුකම්පිතසබ්බසත්තස්ස මහාසත්තස්ස පටිඤ්ඤානුරූපං සබ්බපාරමිපරිග්ගහතො සච්චාධිට්ඨානං. තාසං පටිපක්ඛපරිච්චාගතො චාගාධිට්ඨානං. සබ්බපාරමිතාගුණෙහි උපසමතො උපසමාධිට්ඨානං. තෙහි එව පරහිතොපායකොසල්ලතො පඤ්ඤාධිට්ඨානං.

විසෙසතො පන යාචකජනං අවිසංවාදෙත්වා දස්සාමීති පටිජානනතො පටිඤ්ඤං අවිසංවාදෙත්වා දානතො දානං අවිසංවාදෙත්වා අනුමොදනතො මච්ඡරියාදිපටිපක්ඛපරිච්චාගතො දෙය්‍යධම්මපටිග්ගාහකදානදෙය්‍යධම්මක්ඛයෙසු ලොභදොසමොහභයවූපසමතො යථාරහං යථාකාලං යථාවිධානඤ්ච දානතො පඤ්ඤුත්තරතො ච කුසලධම්මානං චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානං දානං. තථා සංවරසමාදානස්ස අවීතික්කමනතො දුස්සීල්‍යපරිච්චාගතො දුච්චරිතවූපසමනතො පඤ්ඤුත්තරතො ච චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානං සීලං. යථාපටිඤ්ඤං ඛමනතො, පරාපරාධවිකප්පපරිච්චාගතො, කොධපරියුට්ඨානවූපසමනතො, පඤ්ඤුත්තරතො, ච චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානා ඛන්ති. පටිඤ්ඤානුරූපං පරහිතකරණතො, විසදපරිච්චාගතො, අකුසලවූපසමනතො, පඤ්ඤුත්තරතො ච චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානං වීරියං. පටිඤ්ඤානුරූපං ලොකහිතානුචින්තනතො, නීවරණපරිච්චාගතො, චිත්තවූපසමනතො, පඤ්ඤුත්තරතො ච චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානං ඣානං. යථාපටිඤ්ඤං පරහිතූපායකොසල්ලතො, අනුපායකිරියාපරිච්චාගතො, මොහජපරිළාහවූපසමනතො, සබ්බඤ්ඤුතාපටිලාභතො ච චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානා පඤ්ඤා.

තත්ථ ඤෙය්‍යපටිඤ්ඤානුවිධානෙහි සච්චාධිට්ඨානං. වත්ථුකාමකිලෙසකාමපරිච්චාගෙහි චාගාධිට්ඨානං. දොසදුක්ඛවූපසමෙහි උපසමාධිට්ඨානං. අනුබොධපටිවෙධෙහි පඤ්ඤාධිට්ඨානං. තිවිධසච්චපරිග්ගහිතං දොසත්තයවිරොධි සච්චාධිට්ඨානං. තිවිධචාගපරිග්ගහිතං දොසත්තයවිරොධි චාගාධිට්ඨානං. තිවිධවූපසමපරිග්ගහිතං දොසත්තයවිරොධි උපසමාධිට්ඨානං. තිවිධඤාණපරිග්ගහිතං දොසත්තයවිරොධි පඤ්ඤාධිට්ඨානං. සච්චාධිට්ඨානපරිග්ගහිතානි චාගූපසමපඤ්ඤාධිට්ඨානානි අවිසංවාදනතො පටිඤ්ඤානුවිධානතො ච, චාගාධිට්ඨානපරිග්ගහිතානි සච්චූපසමපඤ්ඤාධිට්ඨානානි පටිපක්ඛපරිච්චාගතො සබ්බපරිච්චාගඵලත්තා

ච, උපසමාධිට්ඨානපරිග්ගහිතානි සච්චචාගපඤ්ඤාධිට්ඨානානි කිලෙසපරිළාහවූපසමනතො කාමූපසමනතො කාමපරිළාහවූපසමනතො ච, පඤ්ඤාධිට්ඨානපරිග්ගහිතානි සච්චචාගූපසමාධිට්ඨානානි ඤාණපුබ්බඞ්ගමතො ඤාණානුපරිවත්තනතො චාති එවං සබ්බාපි පාරමියො සච්චප්පභාවිතා චාගපරිබ්‍යඤ්ජිතා උපසමොපබ්‍රූහිතා පඤ්ඤාපරිසුද්ධා. සච්චඤ්හි එතාසං ජනකහෙතු. චාගො පරිග්ගාහකහෙතු, උපසමො පරිවුද්ධිහෙතු, පඤ්ඤා පාරිසුද්ධිහෙතු. තථා ආදිම්හි සච්චාධිට්ඨානං සච්චපටිඤ්ඤත්තා, මජ්ඣෙ චාගාධිට්ඨානං කතපණිධානස්ස පරහිතාය අත්තපරිච්චාගතො. අන්තෙ උපසමාධිට්ඨානං සබ්බූපසමපරියොසානත්තා. ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු පඤ්ඤාධිට්ඨානං තස්මිං සති සම්භවතො අසති අභාවතො යථාපටිඤ්ඤඤ්ච භාවතො.

තත්ථ මහාපුරිසා සතතමත්තහිතපරහිතකරෙහි ගරුපියභාවකරෙහි සච්චචාගාධිට්ඨානෙහි ගිහිභූතා ආමිසදානෙන පරෙ අනුග්ගණ්හන්ති. තථා අත්තහිතපරහිතකරෙහි ගරුපියභාවකරෙහි උපසමපඤ්ඤාධිට්ඨානෙහි ච පබ්බජිතභූතා ධම්මදානෙන පරෙ අනුග්ගණ්හන්ති.

තත්ථ අන්තිමභවෙ බොධිසත්තස්ස චතුරධිට්ඨානපරිපූරණං. පරිපුණ්ණචතුරධිට්ඨානස්ස හි චරිමකභවූපපත්තීති එකෙ. තත්‍ර හි ගබ්භොක්කන්තිඨිතිඅභිනික්ඛමනෙසු පඤ්ඤාධිට්ඨානසමුදාගමෙන සතො සම්පජානො සච්චාධිට්ඨානපාරිපූරියා සම්පතිජාතො උත්තරාභිමුඛො සත්තපදවීතිහාරෙන ගන්ත්වා සබ්බා දිසා ඔලොකෙත්වා සච්චානුපරිවත්තිනා වචසා – ‘‘අග්ගොහමස්මි ලොකස්ස, ජෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස, සෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්සා’’ති (දී. නි. 2.31; ම. නි. 3.207) තික්ඛත්තුං සීහනාදං නදි.

උපසමාධිට්ඨානසමුදාගමෙන ජිණ්ණාතුරමතපබ්බජිතදස්සාවිනො චතුධම්මපදෙසකොවිදස්ස යොබ්බනාරොග්‍යජීවිතසම්පත්තිමදානං උපසමො. චාගාධිට්ඨානසමුදාගමෙන මහතො ඤාතිපරිවට්ටස්ස හත්ථගතස්ස ච චක්කවත්තිරජ්ජස්ස අනපෙක්ඛපරිච්චාගොති.

දුතියෙ ඨානෙ අභිසම්බොධියං චතුරධිට්ඨානං පරිපුණ්ණන්ති කෙචි. තත්ථ හි යථාපටිඤ්ඤං සච්චාධිට්ඨානසමුදාගමෙන චතුන්නං අරියසච්චානං අභිසමයො, තතො හි සච්චාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං. චාගාධිට්ඨානසමුදාගමෙන සබ්බකිලෙසූපක්කිලෙසපරිච්චාගො, තතො හි චාගාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං. උපසමාධිට්ඨානසමුදාගමෙන පරමූපසමප්පත්ති, තතො හි උපසමාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං. පඤ්ඤාධිට්ඨානසමුදාගමෙන අනාවරණඤාණපටිලාභො, තතො හි පඤ්ඤාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණන්ති. තං අසිද්ධං, අභිසම්බොධියාපි පරමත්ථභාවතො.

තතියෙ ඨානෙ ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ චතුරධිට්ඨානං පරිපුණ්ණන්ති අඤ්ඤෙ. තත්ථ හි සච්චාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස ද්වාදසහි ආකාරෙහි අරියසච්චදෙසනාය සච්චාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං. චාගාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස සද්ධම්මමහායාගකරණෙන චාගාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං. උපසමාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස සයං උපසන්තස්ස පරෙසං උපසමනෙන උපසමාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං. පඤ්ඤාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස වෙනෙය්‍යානං ආසයාදිපරිජානනෙන පඤ්ඤාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණන්ති. තදපි අසිද්ධං, අපරියොසිතත්තා බුද්ධකිච්චස්ස.

චතුත්ථෙ ඨානෙ පරිනිබ්බානෙ චතුරධිට්ඨානං පරිපුණ්ණන්ති අපරෙ. තත්‍ර හි පරිනිබ්බුතත්තා පරමත්ථසච්චසම්පත්තියා සච්චාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං. සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගෙන චාගාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං. සබ්බසඞ්ඛාරූපසමෙන උපසමාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං. පඤ්ඤාපයොජනපරිනිට්ඨානෙන පඤ්ඤාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණන්ති. තත්‍ර මහාපුරිසස්ස විසෙසෙන මෙත්තාඛෙත්තෙ අභිජාතියං සච්චාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස සච්චාධිට්ඨානපරිපූරණමභිබ්‍යත්තං, විසෙසෙන කරුණාඛෙත්තෙ අභිසම්බොධියං පඤ්ඤාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස පඤ්ඤාධිට්ඨානපරිපූරණමභිබ්‍යත්තං, විසෙසෙන මුදිතාඛෙත්තෙ ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ චාගාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස චාගාධිට්ඨානපරිපූරණමභිබ්‍යත්තං, විසෙසෙන උපෙක්ඛාඛෙත්තෙ පරිනිබ්බානෙ උපසමාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස උපසමාධිට්ඨානපරිපූරණමභිබ්‍යත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

තත්‍ර සච්චාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස සංවාසෙන සීලං වෙදිතබ්බං. චාගාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස සංවොහාරෙන සොචෙය්‍යං වෙදිතබ්බං. උපසමාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස ආපදාසු ථාමො වෙදිතබ්බො. පඤ්ඤාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස සාකච්ඡාය පඤ්ඤා වෙදිතබ්බා. එවං සීලාජීවචිත්තදිට්ඨිවිසුද්ධියො වෙදිතබ්බා. තථා සච්චාධිට්ඨානසමුදාගමෙන දොසාගතිං න ගච්ඡති අවිසංවාදනතො. චාගාධිට්ඨානසමුදාගමෙන ලොභාගතිං න ගච්ඡති අනභිසඞ්ගතො. උපසමාධිට්ඨානසමුදාගමෙන භයාගතිං න ගච්ඡති අනපරාධතො. පඤ්ඤාධිට්ඨානසමුදාගමෙන මොහාගතිං න ගච්ඡති යථා භූතාවබොධතො.

තථා පඨමෙන අදුට්ඨො අධිවාසෙති, දුතියෙන අලුද්ධො පටිසෙවති, තතියෙන අභීතො පරිවජ්ජෙති, චතුත්ථෙන අසම්මූළ්හො විනොදෙති. පඨමෙන නෙක්ඛම්මසුඛප්පත්ති, ඉතරෙහි පවිවෙකඋපසමසම්බොධිසුඛප්පත්තියො හොන්තීති දට්ඨබ්බා. තථා විවෙකජපීතිසුඛසමාධිජපීතිසුඛඅපීතිජකායසුඛසතිපාරිසුද්ධිජ-උපෙක්ඛාසුඛප්පත්තියො එතෙහි චතූහි යථාක්කමං හොන්ති. එවමනෙකගුණානුබන්ධෙහි චතූහි අධිට්ඨානෙහි සබ්බපාරමිසමූහසඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. යථා ච චතූහි අධිට්ඨානෙහි සබ්බපාරමිසඞ්ගහො, එවං

කරුණාපඤ්ඤාහිපීති දට්ඨබ්බං. සබ්බොපි හි බොධිසම්භාරො කරුණාපඤ්ඤාහි සඞ්ගහිතො. කරුණාපඤ්ඤාපරිග්ගහිතා හි දානාදිගුණා මහාබොධිසම්භාරා භවන්ති බුද්ධත්තසිද්ධිපරියොසානාති. එවමෙතාසං සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො.

කො සම්පාදනූපායොති? සකලස්සාපි පුඤ්ඤාදිසම්භාරස්ස සම්මාසම්බොධිං උද්දිස්ස අනවසෙසසම්භරණං අවෙකල්ලකාරිතායොගෙන, තත්ථ ච සක්කච්චකාරිතා ආදරබහුමානයොගෙන, සාතච්චකාරිතා නිරන්තරයොගෙන, චිරකාලාදියොගො ච අන්තරා අවොසානාපජ්ජනෙනාති. තං පනස්ස කාලපරිමාණං පරතො ආවි භවිස්සති. ඉති චතුරඞ්ගයොගො එතාසං පාරමීනං සම්පාදනූපායො. තථා මහාසත්තෙන බොධාය පටිපජ්ජන්තෙන සම්මාසම්බොධාය බුද්ධානං පුරෙතරමෙව අත්තා නියාතෙතබ්බො – ‘‘ඉමාහං අත්තභාවං බුද්ධානං නියාතෙමී’’ති. තංතංපරිග්ගහවත්ථුඤ්ච පටිලාභතො පුරෙතරමෙව දානමුඛෙ නිස්සජ්ජිතබ්බං. ‘‘යං කිඤ්චි මය්හං උප්පජ්ජනකං ජීවිතපරික්ඛාරජාතං, සබ්බං තං සති යාචකෙ දස්සාමි, තෙසං පන දින්නාවසෙසං එව මයා පරිභුඤ්ජිතබ්බ’’න්ති.

එවං හිස්ස සම්මදෙව පරිච්චාගාය කතෙ චිත්තාභිසඞ්ඛාරෙ යං උප්පජ්ජති පරිග්ගහවත්ථු අවිඤ්ඤාණකං සවිඤ්ඤාණකං වා, තත්ථ යෙ ඉමෙ පුබ්බෙ දානෙ අකතපරිචයො, පරිග්ගහවත්ථුස්ස පරිත්තභාවො, උළාරමනුඤ්ඤතා, පරික්ඛයචින්තාති **චත්තාරො දානවිනිබන්ධා,** තෙසු යදා මහාබොධිසත්තස්ස සංවිජ්ජමානෙසු දෙය්‍යධම්මෙසු පච්චුපට්ඨිතෙ ච යාචකජනෙ දානෙ චිත්තං න පක්ඛන්දති න කමති. තෙන නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං ‘‘අද්ධාහං දානෙ පුබ්බෙ අකතපරිචයො, තෙන මෙ එතරහි දාතුකම්‍යතා චිත්තෙ න සණ්ඨාතී’’ති. සො එවං මෙ ඉතො පරං දානාභිරතං චිත්තං භවිස්සති, හන්දාහං ඉතො පට්ඨාය දානං දස්සාමි, නනු මයා පටිකච්චෙව පරිග්ගහවත්ථු යාචකානං පරිච්චත්තන්ති දානං දෙති මුත්තචාගො පයතපාණී වොසග්ගරතො යාචයොගො දානසංවිභාගරතො. එවං මහාසත්තස්ස **පඨමො දානවිනිබන්ධො** හතො හොති විහතො සමුච්ඡින්නො.

තථා මහාසත්තො දෙය්‍යධම්මස්ස පරිත්තභාවෙ සති වෙකල්ලෙ ච ඉති පටිසඤ්චික්ඛති – ‘‘අහං ඛො පුබ්බෙ අදානසීලතාය එතරහි එවං පච්චයවිකලො ජාතො, තස්මා ඉදානි මයා පරිත්තෙන වා හීනෙන වා යථාලද්ධෙන දෙය්‍යධම්මෙන අත්තානං පීළෙත්වාපි දානමෙව දාතබ්බං, යෙනාහං ආයතිම්පි දානපාරමිං මත්ථකං පාපෙස්සාමී’’ති. සො ඉතරීතරෙන තං දානං දෙති මුත්තචාගො පයතපාණී වොසග්ගරතො යාචයොගො දානසංවිභාගරතො. එවං මහාසත්තස්ස **දුතියො දානවිනිබන්ධො** හතො හොති විහතො සමුච්ඡින්නො.

තථා මහාසත්තො දෙය්‍යධම්මස්ස උළාරමනුඤ්ඤතාය අදාතුකම්‍යතාචිත්තෙ උප්පජ්ජමානෙ ඉති පටිසඤ්චික්ඛති – ‘‘නනු තයා සප්පුරිස උළාරතමා සබ්බසෙට්ඨා සම්මාසම්බොධි අභිපත්ථිතා, තස්මා තදත්ථං තයා උළාරමනුඤ්ඤෙ එව දෙය්‍යධම්මෙ දාතුං යුත්තරූප’’න්ති. සො උළාරං මනුඤ්ඤඤ්ච දෙති මුත්තචාගො පයතපාණී වොස්සග්ගරතො යාචයොගො දානසංවිභාගරතො. එවං මහාපුරිසස්ස **තතියො දානවිනිබන්ධො** හතො හොති විහතො සමුච්ඡින්නො.

තථා මහාසත්තො දානං දෙන්තො යදා දෙය්‍යධම්මස්ස පරික්ඛයං පස්සති, සො ඉති පටිසඤ්චික්ඛති – ‘‘අයං ඛො භොගානං සභාවො, යදිදං ඛයධම්මතා වයධම්මතා ච. අපි ච මෙ පුබ්බෙ තාදිසස්ස දානස්ස අකතත්තා එවං භොගානං පරික්ඛයො දිස්සති, හන්දාහං යථාලද්ධෙන දෙය්‍යධම්මෙන පරිත්තෙන වා විපුලෙන වා දානමෙව දදෙය්‍යං, යෙනාහං ආයතිං දානපාරමියා මත්ථකං පාපුණිස්සාමී’’ති. සො යථාලද්ධෙන දානං දෙති මුත්තචාගො පයතපාණී වොසග්ගරතො යාචයොගො දානසංවිභාගරතො. එවං මහාසත්තස්ස **චතුත්ථො දානවිනිබන්ධො** හතො හොති විහතො සමුච්ඡින්නො. එවං යෙ යෙ දානපාරමියා විනිබන්ධභූතා අනත්ථා, තෙසං තෙසං යථාරහං පච්චවෙක්ඛිත්වා පටිවිනොදනං උපායො. යථා ච දානපාරමියා, එවං සීලපාරමිආදීසුපි දට්ඨබ්බං.

අපි ච යං මහාසත්තස්ස බුද්ධානං අත්තසන්නිය්‍යාතනං, තං සම්මදෙව සබ්බපාරමීනං සම්පාදනූපායො. බුද්ධානඤ්හි අත්තානං නිය්‍යාතෙත්වා ඨිතො මහාපුරිසො තත්ථ තත්ථ බොධිසම්භාරපාරිපූරියා ඝටෙන්තො වායමන්තො සරීරස්ස සුඛූපකරණානඤ්ච උපච්ඡෙදකෙසු දුස්සහෙසුපි කිච්ඡෙසු දුරභිසම්භවෙසුපි සත්තසඞ්ඛාරසමුපනීතෙසු අනත්ථෙසු තිබ්බෙසු පාණහරෙසු ‘‘අයං මයා අත්තභාවො බුද්ධානං පරිච්චත්තො, යං වා තං වා එත්ථ හොතූ’’ති තංනිමිත්තං න කම්පති න වෙධති, ඊසකම්පි අඤ්ඤථත්තං න ගච්ඡති, කුසලාරම්භෙ අඤ්ඤදත්ථු අචලාධිට්ඨානොව හොති, එවං අත්තසන්නිය්‍යාතනම්පි එතාසං සම්පාදනූපායො.

අපි ච සමාසතො කතාභිනීහාරස්ස අත්තනි සිනෙහස්ස පරිසොසනං පරෙසු ච සිනෙහස්ස පරිවඩ්ඪනං එතාසං සම්පාදනූපායො. සම්මාසම්බොධිසමධිගමාය හි කතමහාපණිධානස්ස මහාසත්තස්ස යාථාවතො පරිජානනෙන සබ්බෙසු ධම්මෙසු අනුපලිත්තස්ස අත්තනි සිනෙහො පරික්ඛයං පරියාදානං ගච්ඡති, මහාකරුණාසමාසෙවනෙන පන පියපුත්තෙ විය සබ්බසත්තෙ සම්පස්සමානස්ස තෙසු මෙත්තාකරුණාසිනෙහො පරිවඩ්ඪති, තතො ච තංතදවත්ථානුරූපං අත්තපරසන්තානෙසු ලොභදොසමොහවිගමෙන විදූරීකතමච්ඡරියාදිබොධිසම්භාරපටිපක්ඛො මහාපුරිසො දානපියවචනඅත්ථචරියාසමානත්තතාසඞ්ඛාතෙහි චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි

චතුරධිට්ඨානානුගතෙහි අච්චන්තං ජනස්ස සඞ්ගහකරණෙන උපරි යානත්තයෙ අවතාරණං පරිපාචනඤ්ච කරොති.

මහාසත්තානඤ්හි මහාකරුණා මහාපඤ්ඤා ච දානෙන අලඞ්කතා, දානං පියවචනෙන, පියවචනං අත්ථචරියාය, අත්ථචරියා සමානත්තතාය අලඞ්කතා සඞ්ගහිතා ච. තෙසං සබ්බෙපි සත්තෙ අත්තනා නිබ්බිසෙසෙ කත්වා බොධිසම්භාරෙසු පටිපජ්ජන්තානං සබ්බත්ථ සමානසුඛදුක්ඛතාය සමානත්තතාය සිද්ධි. බුද්ධභූතානම්පි ච තෙහෙව චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි චතුරධිට්ඨානපරිපූරිතාභිවුද්ධෙහි ජනස්ස අච්චන්තිකසඞ්ගහකරණෙන අභිවිනයනං සිජ්ඣති. දානඤ්හි සම්මාසම්බුද්ධානං චාගාධිට්ඨානෙන පරිපූරිතාභිවුද්ධං, පියවචනං සච්චාධිට්ඨානෙන, අත්ථචරියා පඤ්ඤාධිට්ඨානෙන, සමානත්තතා උපසමාධිට්ඨානෙන පරිපූරිතාභිවුද්ධා. තථාගතානඤ්හි සබ්බසාවකපච්චෙකබුද්ධෙහි සමානත්තතා පරිනිබ්බානෙ. තත්‍ර හි නෙසං අවිසෙසතො එකීභාවො. තෙනෙවාහ ''නත්ථි විමුත්තියා නානත්ත''න්ති. හොන්ති චෙත්ථ –

''සච්චො චාගී උපසන්තො, පඤ්ඤවා අනුකම්පකො;
සම්භතසබ්බසම්භාරො, කං නාමත්ථං න සාධයෙ.

''මහාකාරුණිකො සත්ථා, හිතෙසී ච උපෙක්ඛකො;
නිරපෙක්ඛො ච සබ්බත්ථ, අහො අච්ඡරියො ජිනො.

''විරත්තො සබ්බධම්මෙසු, සත්තෙසු ච උපෙක්ඛකො;
සදා සත්තහිතෙ යුත්තො, අහො අච්ඡරියො ජිනො.

''සබ්බදා සබ්බසත්තානං, හිතාය ච සුඛාය ච;
උය්‍යුත්තො අකිලාසූ ච, අහො අච්ඡරියො ජිනො''ති.

කිත්තකෙන කාලෙන සම්පාදනන්ති? හෙට්ඨිමෙන තාව පරිච්ඡෙදෙන චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි මහාකප්පානං සතසහස්සඤ්ච, මජ්ඣිමෙන අට්ඨ අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි මහාකප්පානං සතසහස්සඤ්ච, උපරිමෙන පන සොළස අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි මහාකප්පානං සතසහස්සඤ්ච. එතෙ ච භෙදා යථාක්කමං පඤ්ඤාධිකසද්ධාධිකවීරියාධිකවසෙන ඤාතබ්බා. පඤ්ඤාධිකානඤ්හි සද්ධා මන්දා හොති පඤ්ඤා තික්ඛා, සද්ධාධිකානං පඤ්ඤා මජ්ඣිමා හොති, වීරියාධිකානං පඤ්ඤා මන්දා, පඤ්ඤානුභාවෙන ච සම්මාසම්බොධි අධිගන්තබ්බාති **අට්ඨකථායං** වුත්තං.

අපරෙ පන ''වීරියස්ස තික්ඛමජ්ඣිමමුදුභාවෙන බොධිසත්තානං අයං කාලවිභාගො''ති වදන්ති. අවිසෙසෙන පන විමුත්තිපරිපාචනීයානං ධම්මානං තික්ඛමජ්ඣිමමුදුභාවෙන යථාවුත්තකාලභෙදෙන බොධිසම්භාරා තෙසං පාරිපූරිං ගච්ඡන්තීති තයොපෙතෙ කාලභෙදා යුත්තාතිපි වදන්ති. එවං තිවිධා

හි බොධිසත්තා අභිනීහාරක්ඛණෙ භවන්ති උග්ඝටිතඤ්ඤූවිපඤ්චිතඤ්ඤූනෙය්‍යභෙදෙන. තෙසු යො උග්ඝටිතඤ්ඤූ, සො සම්මාසම්බුද්ධස්ස සම්මුඛා චතුප්පදිකං ගාථං සුණන්තො ගාථාය තතියපදෙ අපරියොසිතෙ එව ඡහි අභිඤ්ඤාහි සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං අධිගන්තුං සමත්ථූපනිස්සයො හොති, සචෙ සාවකබොධියං අධිමුත්තො සියා.

දුතියො භගවතො සම්මුඛා චතුප්පදිකං ගාථං සුණන්තො අපරියොසිතෙ එව ගාථාය චතුත්ථපදෙ ඡහි අභිඤ්ඤාහි අරහත්තං අධිගන්තුං සමත්ථූපනිස්සයො හොති, යදි සාවකබොධියං අධිමුත්තො සියා.

ඉතරො පන භගවතො සම්මුඛා චතුප්පදිකං ගාථං සුත්වා පරියොසිතාය ගාථාය ඡහි අභිඤ්ඤාහි අරහත්තං පත්තුං සමත්ථූපනිස්සයො හොති.

තයොපෙතෙ විනා කාලභෙදෙන කතාභිනීහාරො බුද්ධානං සන්තිකෙ ලද්ධබ්‍යාකරණා ච අනුක්කමෙන පාරමියො පරිපූරෙන්තා යථාක්කමං යථාවුත්තභෙදෙන කාලෙන සම්මාසම්බොධිං පාපුණන්ති. තෙසු තෙසු පන කාලභෙදෙසු අපරිපුණ්ණෙසු තෙ තෙ මහාසත්තා දිවසෙ දිවසෙ වෙස්සන්තරදානසදිසං මහාදානං දෙන්තාපි තදනුරූපෙ සීලාදිසබ්බපාරමිධම්මෙ ආචිනන්තාපි පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජන්තාපි ඤාතත්ථචරියා ලොකත්ථචරියා බුද්ධත්ථචරියා පරමකොටිං පාපෙන්තාපි අන්තරා ච සම්මාසම්බුද්ධා භවිස්සන්තීති නෙතං ඨානං විජ්ජති. කස්මා? ඤාණස්ස අපරිපච්චනතො බුද්ධකාරකධම්මානං අපරිනිට්ඨානතො. පරිච්ඡින්නකාලනිප්ඵාදිතං විය හි සස්සං යථාවුත්තකාලපරිච්ඡෙදෙන පරිනිප්ඵාදිතා සම්මාසම්බොධි තදනන්තරා සබ්බුස්සාහෙන වායමන්තෙනාපි න සක්කා අධිගන්තුන්ති පාරමිපාරිපූරි යථාවුත්තකාලවිසෙසෙන සම්පජ්ජතීති වෙදිතබ්බං.

කො ආනිසංසොති? යෙ තෙ කතාභිනීහාරානං බොධිසත්තානං –

‘‘එවං සබ්බඞ්ගසම්පන්නා, බොධියා නියතා නරා;
සංසරං දීඝමද්ධානං, කප්පකොටිසතෙහිපි.

‘‘අවීචිම්හි නුප්පජ්ජන්ති, තථා ලොකන්තරෙසු ච;
නිජ්ඣාමතණ්හා ඛුප්පිපාසා, න හොන්ති කාලකඤ්ජිකා.

‘‘න හොන්ති ඛුද්දකා පාණා, උපපජ්ජන්තාපි දුග්ගතිං;
ජායමානා මනුස්සෙසු, ජච්චන්ධා න භවන්ති තෙ.

‘‘සොතවෙකල්ලතා නත්ථි, න භවන්ති මූගපක්ඛිකා;
ඉත්ථිභාවං න ගච්ඡන්ති, උභතොබ්‍යඤ්ජනපණ්ඩකා.

‘‘න භවන්ති පරියාපන්නා, බොධියා නියතා නරා;
මුත්තා ආනන්තරිකෙහි, සබ්බත්ථ සුද්ධගොචරා.

‘‘මිච්ඡාදිට්ඨිං න සෙවන්ති, කම්මකිරියදස්සනා;
වසමානාපි සග්ගෙසු, අසඤ්ඤං නුපපජ්ජරෙ.

‘‘සුද්ධාවාසෙසු දෙවෙසු, හෙතු නාම න විජ්ජති;
නෙක්ඛම්මනින්නා සප්පුරිසා, විසංයුත්තා භවාභවෙ;
චරන්ති ලොකත්ථචරියායො, පූරෙන්ති සබ්බපාරමී’’ති. (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා; ජා. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා) –

එවං සංවණ්ණිතා ආනිසංසා. යෙ ච ‘‘සතො සම්පජානො, ආනන්ද, බොධිසත්තො තුසිතා කායා චවිත්වා මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමතී’’තිආදිනා (ම. නි. 3.200; දී. නි. 2.17) සොළස අච්ඡරියබ්භුතධම්මප්පකාරා, යෙ ච ‘‘සීතං බ්‍යපගතං හොති, උණ්හඤ්ච උපසම්මතී’’තිආදිනා (බු. වං. 2.83) ‘‘ජායමානෙ ඛො, සාරිපුත්ත, බොධිසත්තෙ අයං දසසහස්සී ලොකධාතු සඞ්කම්පති සම්පකම්පති සම්පවෙධතී’’තිආදිනා (ම. නි. 3.201; දී. නි. 2.32) ච ද්වත්තිංස පුබ්බනිමිත්තප්පකාරා, යෙ වා පනඤ්ඤෙපි බොධිසත්තානං අධිප්පායසමිජ්ඣනං කම්මාදීසු වසීභාවොති එවමාදයො තත්ථ තත්ථ **ජාතකබුද්ධවංසාදීසු** දස්සිතාකාරා ආනිසංසා, තෙ සබ්බෙපි එතාසං ආනිසංසා. තථා යථානිදස්සිතභෙදා අලොභාදොසාදිගුණයුගලාදයො චාති වෙදිතබ්බා.

අපි ච යස්මා බොධිසත්තො අභිනීහාරතො පට්ඨාය සබ්බසත්තානං පිතුසමො හොති හිතෙසිතාය, දක්ඛිණෙය්‍යකො ගරු භාවනීයො පරමඤ්ච පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං හොති ගුණවිසෙසයොගෙන. යෙභුය්‍යෙන ච මනුස්සානං පියො හොති, අමනුස්සානං පියො හොති, දෙවතාහි අනුපාලීයති, මෙත්තාකරුණාපරිභාවිතසන්තානතාය වාළමිගාදීහි ච අනභිභවනීයො හොති, යස්මිං යස්මිඤ්ච සත්තනිකායෙ පච්චාජායති, තස්මිං තස්මිං උළාරෙන වණ්ණෙන උළාරෙන යසෙන උළාරෙන සුඛෙන උළාරෙන බලෙන උළාරෙන ආධිපතෙය්‍යෙන අඤ්ඤෙ සත්තෙ අභිභවති පුඤ්ඤවිසෙසයොගතො.

අප්පාබාධො හොති අප්පාතඞ්කො, සුවිසුද්ධා චස්ස සද්ධා හොති සුවිසදා, සුවිසුද්ධං වීරියං, සතිසමාධිපඤ්ඤා සුවිසදා, මන්දකිලෙසො හොති මන්දදරථො මන්දපරිළාහො, කිලෙසානං මන්දභාවෙනෙව සුවචො හොති පදක්ඛිණග්ගාහී, ඛමො හොති සොරතො, සඛිලො හොති පටිසන්ථාරකුසලො, අක්කොධනො හොති අනුපනාහී, අමක්ඛී හොති අපළාසී, අනිස්සුකී හොති අමච්ඡරී, අසඨො හොති අමායාවී, අථද්ධො හොති

අනතිමානී, අසාරද්ධො හොති අප්පමත්තො, පරතො උපතාපසහො හොති පරෙසං අනුපතාපී, යස්මිඤ්ච ගාමඛෙත්තෙ පටිවසති, තත්ථ සත්තානං භයාදයො උපද්දවා යෙභුය්‍යෙන අනුප්පන්නා නුප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා ච වූපසම්මන්ති, යෙසු ච අපායෙසු උප්පජ්ජති, න තත්ථ පචුරජනො විය දුක්ඛෙන අධිමත්තං පීළීයති, භිය්‍යොසොමත්තාය සංවෙගමාපජ්ජති. තස්මා මහාපුරිසස්ස යථාරහං තස්මිං තස්මිං භවෙ ලබ්භමානා එතෙ සත්තානං පිතුසමතාදක්ඛිණෙය්‍යතාදයො ගුණවිසෙසා ආනිසංසාති වෙදිතබ්බා.

තථා ආයුසම්පදා රූපසම්පදා කුලසම්පදා ඉස්සරියසම්පදා ආදෙය්‍යවචනතා මහානුභාවතාති එතෙපි මහාපුරිසස්ස පාරමීනං ආනිසංසාති වෙදිතබ්බා. තත්ථ **ආයුසම්පදා** නාම තස්සං තස්සං උපපත්තියං දීඝායුකතා චිරට්ඨිතිකතා, තාය යථාරද්ධානි කුසලසමාදානානි පරියොසාපෙති, බහුඤ්ච කුසලං උපචිනොති. **රූපසම්පදා** නාම අභිරූපතා දස්සනීයතා පාසාදිකතා, තාය රූපප්පමාණානං සත්තානං පසාදාවහො හොති සම්භාවනීයො. **කුලසම්පදා** නාම උළාරෙසු කුලෙසු අභිනිබ්බත්ති, තාය ජාතිමදාදිමදමත්තානම්පි උපසඞ්කමනීයො හොති පයිරුපාසනීයො, තෙන තෙ නිබ්බිසෙවනෙ කරොති. **ඉස්සරියසම්පදා** නාම මහාවිභවතා මහෙසක්ඛතා මහාපරිවාරතා ච, තාහි සඞ්ගණ්හිතබ්බෙ චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි සඞ්ගණ්හිතුං, නිග්ගහෙතබ්බෙ ධම්මෙන නිග්ගහෙතුඤ්ච සමත්ථො හොති.

ආදෙය්‍යවචනතා නාම සද්ධෙය්‍යතා පච්චයිකතා, තාය සත්තානං පමාණභූතො හොති, අලඞ්ඝනීයා චස්ස ආණා හොති. **මහානුභාවතා** නාම ආනුභාවමහන්තතා, තාය පරෙහි න අභිභූයති, සයමෙව පන පරෙ අඤ්ඤදත්ථු අභිභවති ධම්මෙන සමෙන යථාභූතගුණෙහි ච, එවමෙතෙ ආයුසම්පදාදයො මහාපුරිසස්ස පාරමීනං ආනිසංසා, සයඤ්ච අපරිමාණස්ස පුඤ්ඤසම්භාරස්ස පරිවුඩ්ඪිහෙතුභූතා යානත්තයෙ සත්තානං අවතාරණස්ස පරිපාචනස්ස ච කාරණභූතාති වෙදිතබ්බා.

කිං ඵලන්ති? සමාසතො තාව සම්මාසම්බුද්ධභාවො එතාසං ඵලං, විත්ථාරතො පන ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණඅසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභාදිඅනෙකගුණගණසමුජ්ජලරූපකායසම්පත්ති-අධිට්ඨානසබලචතුවෙසාරජ්ජඅසාධාරණඤාණඅට්ඨාරසාවෙණික-බුද්ධධම්මප්පභුතිඅනන්තාපරිමාණ ගුණසමුදයොපසොභිනී ධම්මකායසිරී. යාවතා පන බුද්ධගුණා යෙ අනෙකෙහිපි කප්පෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙනාපි වාචාය පරියොසාපෙතුං න සක්කා, ඉදමෙතාසං ඵලං. වුත්තඤ්චෙතං –

> ‘‘බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණෙය්‍ය වණ්ණං, කප්පම්පි චෙ අඤ්ඤමභාසමානො;

> ඨියෙථ කප්පො චිරදීඝමන්තරෙ, වණ්ණො න ඛීයෙථ තථාගතස්සා''ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.304; 3.141; ම. නි. අට්ඨ. 2.425; උදා. අට්ඨ. 53; චරියා. අට්ඨ. නිදානකථා);

එවමෙත්ථ පාරමීසු පකිණ්ණකකථා වෙදිතබ්බා.

යං පන පාළියං **''දත්වා දාතබ්බකං දාන''**න්තිආදිනා සබ්බාපි පාරමී එකජ්ඣං දස්සෙත්වා පරතො **''කොසජ්ජං භයතො දිස්වා''**තිආදිනා පරියොසානගාථාද්වයං වුත්තං, තං යෙහි වීරියාරම්භමෙත්තාභාවනා අප්පමාදවිහාරෙහි යථාවුත්තා බුද්ධකාරකධම්මා විසදභාවං ගතා සම්මාසම්බොධිසඞ්ඛාතා ච අත්තනො විමුත්ති පරිපාචිතා, තෙහි වෙනෙය්‍යානම්පි විමුත්තිපරිපාචනාය ඔවාදදානත්ථං වුත්තං.

තත්ථ **කොසජ්ජං භයතො දිස්වා, වීරියාරම්භඤ්ච ඛෙමතොති** ඉමිනා පටිපක්ඛෙ ආදීනවදස්සනමුඛෙන වීරියාරම්භෙ ආනිසංසං දස්සෙති. **ආරද්ධවීරියා හොථාති** ඉමිනා වීරියාරම්භෙ නියොජෙති. යස්මා ච –

> ''සබ්බපාපස්ස අකරණං, කුසලස්ස උපසම්පදා;
> සචිත්තපරියොදපනං, එතං බුද්ධාන සාසන''න්ති. (ධ. ප. 183; දී. නි. 2.90; නෙත්ති. 30, 50) –

සඞ්ඛෙපතො. විත්ථාරතො පන සකලෙන බුද්ධවචනෙන පකාසිතා සබ්බාපි සම්පත්තියො එකන්තෙනෙව සම්මප්පධානාධීනා, තස්මා භගවා වීරියාරම්භෙ නියොජෙත්වා **''එසා බුද්ධානුසාසනී''**ති ආහ.

තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො – ය්වායං සබ්බසංකිලෙසමූලභාවතො සබ්බානත්ථවිධායකන්ති කොසජ්ජං භයතො තප්පටිපක්ඛතො චතූහි යොගෙහි අනුපද්දවභාවසාධනතො වීරියාරම්භඤ්ච ඛෙමතො දිස්වා අධිසීලසික්ඛාදිසම්පාදනවසෙන වීරියස්ස ආරම්භො සම්මප්පධානානුයොගො, තත්ථ යං සම්මදෙව නියොජන, ''ආරද්ධවීරියා හොථා''ති, එසා බුද්ධානං භගවන්තානං අනුසාසනී අනුසිට්ඨී ඔවාදොති. සෙසගාථාසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අයං පන විසෙසො – **විවාදන්ති** විරුද්ධවාදං, ඡවිවාදවත්ථුවසෙන විවදනන්ති අත්ථො. **අවිවාදන්ති** විවාදපටිපක්ඛං මෙත්තාවචීකම්මං, මෙත්තාභාවනං වා. අථ වා **අවිවාදන්ති** අවිවාදහෙතුභූතං ඡබ්බිධං සාරණීයධම්මං. **සමග්ගාති** අවග්ගා, කායෙන චෙව චිත්තෙන ච සහිතා අවිරහිතා අවියුත්තාති අත්ථො. **සඛිලාති** සක්කීලා මුදුසීලා, අඤ්ඤමඤ්ඤම්හි මුදුහදයාති අත්ථො. **එසා බුද්ධානුසාසනීති** එත්ථ සබ්බෙන සබ්බං විවාදමනුපගම්ම යදිදං ඡසාරණීයධම්මපරිපූරණවසෙන සමග්ගවාසෙ නියොජනං, එසා බුද්ධානං අනුසිට්ඨීති යොජෙතබ්බං. සමග්ගවාසඤ්හි

වසමානා සීලදිට්ඨිසාමඤ්ඤගතා අවිවදමානා සුඛෙනෙව තිස්සො සික්ඛා පරිපූරෙස්සන්තීති සත්ථා සමග්ගවාසෙ නියොජනං අත්තනො සාසනන්ති දස්සෙසි.

පමාදන්ති පමජ්ජනං, කුසලානං ධම්මානං පමුස්සනං අකුසලෙසු ච ධම්මෙසු චිත්තවොස්සග්ගං. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘තත්ථ කතමො පමාදො, කායදුච්චරිතෙ වා වචීදුච්චරිතෙ වා මනොදුච්චරිතෙ වා පඤ්චසු වා කාමගුණෙසු චිත්තස්ස වොසග්ගො වොසග්ගානුප්පදානං කුසලානං වා ධම්මානං භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා, අසාතච්චකිරියතා, අනට්ඨිතකිරියතා, ඔලීනවුත්තිතා, නික්ඛිත්තඡන්දතා, නික්ඛිත්තධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අබහුලීකම්මං…පෙ…. යො එවරූපො පමාදො පමජ්ජනා පමජ්ජිතත්තං, අයං වුච්චති පමාදො’’ති (විභ. 846).

අප්පමාදන්ති අප්පමජ්ජනං. තං පමාදස්ස පටිපක්ඛතො වෙදිතබ්බං. අත්ථතො හි අප්පමාදො නාම සතියා අවිප්පවාසො, ‘‘සතියා අවිප්පවාසො’’ති ච නිච්චං උපට්ඨිතාය සතියා එවෙතං නාමං. අපරෙ පන ‘‘සතිසම්පජඤ්ඤප්පධානා තථා පවත්තා චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා අප්පමාදො’’ති වදන්ති. යස්මා පන අප්පමාදභාවනා නාම විසුං එකා භාවනා නත්ථි. යා හි කාචි පුඤ්ඤකිරියා කුසලකිරියා, සබ්බා සා අප්පමාදභාවනාත්වෙව වෙදිතබ්බා.

විසෙසතො පන විවට්ටූපනිස්සයං සරණගමනං කායිකවාචසිකසංවරඤ්ච උපාදාය සබ්බා සීලභාවනා, සබ්බා සමාධිභාවනා, සබ්බා පඤ්ඤාභාවනා, සබ්බා කුසලභාවනා, අනවජ්ජභාවනා, අප්පමාදභාවනා. ‘‘අප්පමාදො’’ති හි ඉදං පදං මහන්තං අත්ථං දීපෙති, මහන්තං අත්ථං පරිග්ගහෙත්වා තිට්ඨති, සකලම්පි තෙපිටකං බුද්ධවචනං ආහරිත්වා අප්පමාදපදස්ස අත්ථං කත්වා කථෙන්තො ධම්මකථිකො ‘‘අතිත්ථෙන පක්ඛන්දො’’ති න වත්තබ්බො. කස්මා? අප්පමාදපදස්ස මහන්තභාවතො. තථා හි සම්මාසම්බුද්ධො කුසිනාරායං යමකසාලානමන්තරෙ පරිනිබ්බානසමයෙ නිපන්නො අභිසම්බොධිතො පට්ඨාය පඤ්චචත්තාලීසාය වස්සෙසු අත්තනා භාසිතං ධම්මං එකෙනෙව පදෙන සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙන්තො ‘‘අප්පමාදෙන සම්පාදෙථා’’ති (දී. නි. 2.218) භික්ඛූනං ඔවාදමදාසි. තථා චාහ – ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, යානි කානිචි ජඞ්ගමානං පාණානං පදජාතානි, සබ්බානි තානි හත්ථිපදෙ සමොධානං ගච්ඡන්ති, හත්ථිපදං තෙසං අග්ගමක්ඛායති යදිදං මහන්තත්තෙන, එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යෙ කෙචි කුසලා ධම්මා, සබ්බෙ තෙ අප්පමාදමූලකා අප්පමාදසමොසරණා, අප්පමාදො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී’’ති (ම. නි. 1.300 ථොකං විසදිසං). තත්ථ අප්පමාදභාවනං සිඛාප්පත්තං දස්සෙන්තො සත්ථා **‘‘භාවෙථට්ඨඞ්ගිකං මග්ග’’**න්ති ආහ.

තස්සත්ථො – යො එස සීලාදිඛන්ධත්තයසඞ්ගහො සම්මාදිට්ඨිපුබ්බඞ්ගමො සම්මාදිට්ඨිආදීනංයෙව අට්ඨන්නං අඞ්ගානං වසෙන අට්ඨඞ්ගිකො අරියමග්ගො, තං භාවෙථ අත්තනො සන්තානෙ උප්පාදෙථ. දස්සනමග්ගමත්තෙ අඨත්වා උපරි තිණ්ණං මග්ගානං උප්පාදනවසෙන වඩ්ඪෙථ, එවං වො අප්පමාදභාවනා සිඛාප්පත්තා භවිස්සතීති. **එසා බුද්ධානුසාසනීති** යදිදං කුසලෙසු ධම්මෙසු අප්පමජ්ජනං, තඤ්ච උස්සුක්කාපෙත්වා අරියමග්ගස්ස භාවනා එසා බුද්ධානං භගවන්තානං අනුසිට්ඨි ඔවාදොති.

ඉති භගවා අරහත්තනිකූටෙනෙව චරියාපිටකදෙසනං නිට්ඨාපෙසි. **ඉත්ථං සුදන්ති**ආදීසු **ඉත්ථන්ති** කප්පෙ ච සතසහස්සෙතිආදිනා (චරියා. 1.1) පකාරෙන. **සුදන්ති** නිපාතමත්තං. **භගවාති** භාග්‍යවන්තතාදීහි කාරණෙහි භගවා. **අත්තනො පුබ්බචරියන්ති** පුරිමාසු අකිත්තිපණ්ඩිතාදිජාතීසු අත්තනො පටිපත්තිදුක්කරකිරියං. **සම්භාවයමානොති** හත්ථතලෙ ආමලකං විය සම්මදෙව පකාසෙන්තො. **බුද්ධාපදානියං නාමාති** බුද්ධානං පුරාතනකම්මං පොරාණං දුක්කරකිරියං අධිකිච්ච පවත්තත්තා දෙසිතත්තා බුද්ධාපදානියන්ති එවංනාමකං. **ධම්මපරියායන්ති** ධම්මදෙසනං ධම්මභූතං වා කාරණං. **අභාසිත්ථාති** අවොච. යං පනෙත්ථ න වුත්තං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානත්ථත්තා ච න වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

නිගමනකථා

එත්තාවතා ච –

විසුද්ධචරිතො සත්ථා, බුද්ධිචරියාය පාරගූ;
සබ්බචරියාසු කුසලො, ලොකාචරියො අනුත්තරො.

යං අච්ඡරියධම්මානං, සබ්බමච්ඡරියාතිගො;
අත්තනො පුබ්බචරියානං, ආනුභාවවිභාවනං.

දෙසෙසි නාථො **චරියා-පිටකං** යඤ්ච තාදිනො;
ධම්මසඞ්ගාහකා ථෙරා, සඞ්ගායිංසු තථෙව ච.

තස්ස අත්ථං පකාසෙතුං, පොරාණට්ඨකථානයං;
නිස්සාය යා සමාරද්ධා, අත්ථසංවණ්ණනා මයා.

යා තත්ථ පරමත්ථානං, නිද්ධාරෙත්වා යථාරහං;
පකාසනා **පරමත්ථ-දීපනී** නාම නාමතො.

සම්පත්තා පරිනිට්ඨානං, අනාකුලවිනිච්ඡයා;
සාධිකායට්ඨවීසාය, පාළියා භාණවාරතො.

ඉති තං සඞ්ඛරොන්තෙන, යං තං අධිගතං මයා;
පුඤ්ඤං තස්සානුභාවෙන, ලොකනාථස්ස සාසනං.

ඔගාහෙත්වා විසුද්ධාය, සීලාදිපටිපත්තියා;
සබ්බෙපි දෙහිනො හොන්තු, විමුත්තිරසභාගිනො.

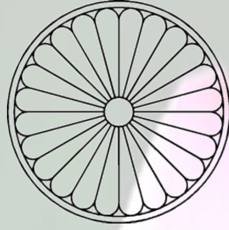
චිරං තිට්ඨතු ලොකස්මිං, සම්මාසම්බුද්ධසාසනං;
තස්මිං සගාරවා නිච්චං, හොන්තු සබ්බෙපි පාණිනො.

සම්මා වස්සතු කාලෙන, දෙවොපි ජගතීපති;
සද්ධම්මනිරතො ලොකං, ධම්මෙනෙව පසාසතූති.

ඉති බදරතිත්ථවිහාරවාසිනා **ආචරියධම්මපාලෙන**

කතා

චරියාපිටකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සබ්බදානං ධම්ම දානං ජිනාති,
සබ්බරසං ධම්ම රසං ජිනාති;
සබ්බරතිං ධම්ම රතිං ජිනාති
තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාති

(ධම්මපදය තණ්හා වග්ගො)

ධම්මාරාමො ධම්මරතො - ධම්මං අනුවිචින්තයං;
ධම්මං අනුස්සරං භික්ඛු - සද්ධම්මා න පරිහායති.

(ධම්මපදය භික්ඛු වග්ගො)

ධම්මො පනෙසො සුගතප්පසත්ථො,
තරණීව සංසාර මහණ්ණවස්ස;
බ්‍රහ්මාසුරාදීහි නමස්සනීයො,
රසො රසානං පරමො තිලොකෙ.

මහාගදො මච්චුජරා පහානො,
සබ්බීතිනාසාය විසෙසමන්තො;
සබ්බත්ථි දානෙන ච කප්පරුක්ඛො,
චින්තාමණී භද්දඝටොව ධම්මො.

ධම්මං විනා නත්ථි පිතාව මාතා,
තමෙව තාණං සරණං පතිට්ඨා;
තස්මා හි භො කිච්චමඤ්ඤදප්පහාය,
සුණාථ ධාරෙථ චරාථ ධම්මෙ.

(රසවාහිනී)

චිරං තිට්ඨතු ලොකස්මිං - සම්මා සම්බුද්ධ සාසනං!

ධර්ම දානය පිණිසයි.........